3 1761 08161421 6

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/p1vitavigliiabay01hoyn

Ferdinand: Joseph: Stoün

f14 „ 0. Rhe

7 vol.

compris Matthous.

de rebus ultraj: &c.

CORNELII PAULI HOYNCK

VAN PAPENDRECHT,

ARCHIPRESBYTERI MECHLINIENSIS

ANALECTA BELGICA.

IN SEX PARTES DIVISA.

VITA
VIGLII AB AYTTA ZUICHEMI

Ab ipſo Viglio ſcripta, Ejuſque, nec non

JOACHIMI HOPPERI

ET

JOANNIS BAPTISTÆ TASSII

OPERA HISTORICA

ALIAQUE ANALECTA AD HISTORIAM SCISSI BELGII POTISSIMUM ATTINENTIA

IN SEX PARTES DIVISA.

Collegit, Digeſſit, Notiſque Illuſtravit

C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT

ARCHIPRESBYTER MECHLINIENSIS.

TOMUS PRIMUS. PARS PRIMA.

HAGÆ COMITUM,

Apud GERARDUM BLOCK.

M. D. CC. XLIII.

t.1

LIBRARY
FEB 4 1969
UNIVERSITY OF TORONTO

PRÆFATIO.

I. UT hic VIGLIUM AB AYTTA ZUICHEMUM, Equitem, Sanctioris Conſilii, & alterius, quod Rerum Statûs vocant Brûxellæ Præſidem, & Gandavi, eccleſiæ tunc Collegiatæ, nunc Cathedralis, Sancti Bavonis Præpoſitum, Cancellarium Ordinis aurei velleris fundatorem Collegii ſui nominis in Univerſitate Lovanienſi &c. multis coner laudibus ornare aut efferre, nemo a me exſpectet. Conſentio enimverò *Ubboni Emmio*, qui præſtare exiſtimavit de eo tacere, quàm non paria ejus gloriæ dicere: paria autem dicere, difficillimum exiſtimavit.

II. Præmittenda ſunt nonnulla de *Vita* VIGLII, quam edimus in lucem. *Valerius Andreas* in Bibliotheca Belgica teſtatur, VIGLIUM, *de Vita ſua, morum confidentiâ fretum, ſcripſiſſe*: & exiſtimat inde hauſiſſe *Suffridum Petri* in decade duodecima *de Scriptoribus Friſiæ*. Addit autem, hos *de Vita ſua* commentarios, in Collegio a ſe condito Lovanii, aſſervari. Quin id verum fuerit dum *Valerius* ſcriberet, non ambigo: hodie verò illos in Vigliano Collegio fruſtra quæras. Teſtatur præterea, quod *Gisbertus Lappius a Waveren meditaretur*, dum ipſe Bibliothecam Belgicam adornaret, *Vitam Viglii Zuichemi, ab ipſo Viglio ſcriptam, notis variis illuſtratam*, emittere. Habuit illam certe *Lappius*; ſed an autographam? Non liquet, & mihi, uti mox oſtendam, non ſit veriſimile. Ejus partem communicavit cum *Johanne Iſacio Pontano*, ſed non ſine hujus querela. Ita enim ad *Lappium*

Pontanus: (1) *Vitam illam Viglii a Viglio ipſo ſcriptam cur non totam etiam mihi miſiſti? Fruſtum accepi, idque expreſſi:* Nempe hoc fruſtum dedit *Pontanus* in hiſtoria ſua Geldrica. Ejus quoque fruſtum aliud dedit *Hugo Franciſcus Heuſſenius* in hiſtoria Epiſcopatus Leovardienſis, quamvis unde habuerit, pro more ſuo ſileat. *Nicolaus Burgundus* JC. & Profeſſor ordinarius Codicis in Academia Ingolſtadienſi, in præfatione Hiſtoriæ Belgicæ, quam contexuit ab anno 1558. uſque ad Ducis *Albani* adventum, profitetur, ſe fideliſſimis manuſcriptis adjutum fuiſſe, & *quidquid in Belgicis conciliis actum ſit, ex ſchedis Viglii acceptum* eſſe. Haſne ſchedas *Vitam* ipſam VIGLII exiſtimabimus fuiſſe? Viderunt præterea Vitam VIGLII alii viri docti. Teſtatur *Sanderus* in Flandr. Illuſtr. lib. 5. fol. 378. 379. quod *Georgius Viverius* Senator Brabantinus, *Henrici*, Geldriæ Cancellarii filius, ea quæ *de Vita ſua Viglius ſibi conſcripſerat*, editurus eſſet. Hæc proinde illius, prout & *Lappii*, mens fuerit, quæ apud utrumque effectu caruit.

III. Nos ipſam hanc *Vitam* hodie damus integram, atque ex codice manuſcripto, quem Collegii Lovanienſis fuiſſe, admodum eſt veriſimile. In uno namque Inventario ad teſtamentum VIGLII ſpectante & infra exhibendo (2) reperitur inter manuſcripta, poſt VIGLII obitum illata in Collegium: *Vita Dni. Viglii Zuichemi.* Quis extulit è Collegio? Fateor me neſcire. Perhibetur, *Andream Men-*

(1) *Syllog. Epiſtol. ab Ant. Matthæo vulgat. p.* 318. *in* 8. *p.* 221. *in* 4.

(2) *Papiers miſes au coffre ſigné* 17. *contenants les lucubrations du Docteur Viglius de Zuichem. Infr. pag.* 240.

Mendez, Bruxellenſem, Canonicum & Officialem Brugenſem, codicem illum, e quo nos hanc publicamus, olim reperiſſe inter chartaceam ſuppellectilem *Joannis Franciſci de Baillencourt* Archidiaconi quondam Brugenſis, qui eumdem ex patrui ſui, Epiſcopi Brugenſis *Franciſci de Baillencourt* anno 1681. hoc ſeculo defuncti, inſtructiſſima bibliotheca ad opus pauperum ſtudioſorum publice diſtracta, ſibi reſervarit; quem anno 1722. donavit *Joanni Franciſco Foppens*, olim quoque Brugenſi, nunc verò Canonico Graduato atque Archidiacono Mechlinienſi, collegæ meo conjunctiſſimo; qui eumdem his ſuperioribus annis repoſuit in Bibliothecam Archiepiſcopalem ac Capitularem, quæ in palatio Archiepiſcopali Mechlinienſi congregata eſt per eminentiſſimum *Thomam Philippum* Cardinalem *de Alſatia, de Bouſſu*, Archiepiſcopum, Primatem Belgii, qui per quinque retro luſtra nec impenſæ pepercit, nec labori, in conquirendis optimæ notæ libris omnium facultatum.

IV. Ceterum codex ille non eſt autographus. Neque enim VIGLII ætas & male affecta valetudo ſiverunt, ut vitam ſuam propria manu exararet, qui jam anno 1560., menſe Octobri, ad *Nicolaum Damantium* affinem ſuum ſcribens, teſtabatur (3) *manus & capitis diſpoſitionem calamum refugere, & ſe ex Scriptore dictatorem factum.* Arbitror ego ſtatui poſſe, hujus VITÆ exemplar autographum exſtare nullum, & forte exſtitiſſe numquam. Et ſane hanc quam vulgamus Vitam, VIGLIO dumtaxat dictante fuiſſe conſcriptam, patebit legenti.

Illam

(3) *Tom. 4. Epiſt. inedit. quas a prelo rejecimus. pag. 618.*

Illam porro exceptam fuiſſe ab eodem amanuenſi, qui ejus ad *Hopperum* epiſtolas exaravit, ex utriuſque codicis collatione apparuit. Unum intervenit diſcrimen, quod codex epiſtolarum, manu propria VIGLII interpolatus exiſtat ſæpe ſæpius, quod de codice, in quo Vita deſcripta eſt, affirmare non poſſumus.

V. Quo tempore Vitam hanc ſuam dictarit VIGLIUS, mihi eſt quoque incompertum. Anno 1574. id eſt, triennio ante mortem, ſcribens ad *Joachimum Hopperum* in Hiſpaniam, in epiſt. CCXLIII. noſtræ editionis, deplorabat, ſe ad exitum vitæ propinquantem, ocium nondum nactum fuiſſe, *ut quæ obſervatu digna ſibi occurrerant, in ordinem redigeret*, verebaturque, *ne morte præoccupatus voto hoc ſuo frui nequiret.* Quamvis hæc de aliis, quam de propriis geſtis, accipi poſſint, videtur tamen uſque ad finem dierum ſuorum dictaſſe de vita ſua: quòd in hoc commentario meminerit de Teſtamento ſuo, non integris ante mortem menſibus duobus condito.

VI. Hæc Vita VIGLII ſine titulo, ſine concluſione eſt ſcripta, *in quarto*, quod ajunt: implens paginas quinquaginta & ſeptem, primâ, alterâque hinc & inde exeſis. Unde lacunatam eam initio damus. Eſt tumultuaria & præcipitanti ſcriptione conjecta in chartam; ut dubitem, an a VIGLIO relecta fuerit umquam. Certe illam ſi recognovit, perpolire neglexit. Omnia fert ætas, animum quoque. Ceterum ſtylum ejus terſum, purum ac nitidum, & vere Latinum obſervabis in epiſtolis a nobis ſelectis, nec non in aliis, quas notis noſtris interjecimus.

VII. Cir-

VII. Circumferuntur & alii commentarii de *Vita* VIGLII, ſed diverſo exordio. Nempe a *Folcardo* VIGLII parente, ubi VIGLIUS ipſe orditur a *Folcardo* tritavo ſuo. Et illorum quidem compilator non eſt merus amanuenſis vel deſcriptor, ſed quodammodo & ipſe eſt auctor: qui VIGLII genus & proavos noſcens, reſque inprimis Friſicas perſpectas habens, priori codici noſtro ſæpe ſuperaddit; adeo ut & hunc codicem noſtrum, & *Genealogiam* VIGLII, quam pariter primi edimus, præ oculis, cùm ſuam componeret narrationem, habuiſſe videatur. In rerum geſtarum expoſitione ſecundi hujus codicis auctor, purus, ſimplexque deſcriptor eſt, ſed reſecavit nonnulla: præſertim quæ ad turbatiſſimi illius temporis res publicas attinent, conſilio nobis incomperto. Et has omiſſiones identidem adnotavimus. Multi nobis uſûs fuit ſecundus ille codex, cùm, quod prioris caracteres difficiles, & lurido nimis atramento pictos, pluribus in locis aſſequi nequiverimus ſine hujus auxilio; tum quod bina folia, quæ in priore deſiderantur (4) ex ſecundo ſuppleverimus. Hinc magni nobis pretii effectus eſt.

VIII. Hi ſecundi Commentarii de *Vita* VIGLII, in quibusdam exemplaribus titulum non habent, in aliis præfigitur, qui ſequitur: *Vita Reverendi D. Viglii Zuychem ab Aytta præpoſiti Sancti Bavonis, Secretique Conſilii præſidis, ac Cancellarii ordinis aurei velleris per Adrianum Goudan.* Ita codex D. *Jo-*

(4) *In priori codice (quem edimus) ad marginem pagina* 43. *aliena quidem, ſed non recenti manu, aut atramento, notatum eſt:* deſunt bina folia.

D. *Johannis de Witt* Dordraceni, Conſiliarii Senatus Rerum Statûs, ac præſidis Cameræ Rationum Belgicarum Bruxellis, qui eumdem nobiſcum humaniſſime communicavit, & quo, tamquam prioris codicis noſtri perpetuo commentatore, uſus ſumus in notis noſtris, adhibito altero ejuſdem *Adriani Gaudani* exemplari manuſcripto, quod in ſupradictam bibliothecam palatii Archiepiſcopalis Mechlinienſis intulit *Joannes Baptiſta de Vicq* Decanus Eccleſiæ Cathedralis Burgenſis.

IX. *Suffridus Petri*, loco ſupra indicato de Script. Friſiæ, non ex priore codice noſtro, ſed ex hujus *Adriani Gaudani* commentario hauſit, prout ex utriuſque collatione conſtitit, & in notis noſtris oſtendetur. Idem eſto judicium de *Gisberto Lappio*, qui ad *Suffridi Petri* appendicem ad *Hedam* pag. 5. hæc ad marginem adjecit: „ Viglius Zui-
„ chemus in Vita ſua quam Lappius MS. adſervat,
„ ait: *Principio quidem* (miſſus eſt Dux Albanus)
„ *cum poteſtate Capitanei generalis, relictâ Duciſſæ*
„ (Margaretæ Parmenſi) *adminiſtratione in iis quæ*
„ *militiam non concernebant. Verùm illa intelligens*
„ *cum conſorte imperii diu concordiam conſtare non*
„ *poſſe, licentiâ a Regia majeſtate obtentâ ſub ini-*
„ *tium Calend. Januarii in Italiam abiit, Ducique*
„ *Albano plenam poteſtatem regendi has provincias,*
„ *ita Rege jubente, reliquit.* " Hæc verba VIGLII, ſi tamen ejus ſunt, in codice noſtro fruſtra quæras. Sed *Adriani Gaudani* commentario inſunt; unde colliges, quod quam *Lappius* adſervabat *vitam MS.* ea *Adriani* fuerit. Nec quidquam facit quod ſupra agnoverimus, illum *Iſacio Pontano* fruſtum miſiſſe: hoc enim fruſtum tam in codi-

codice noſtro, quam apud *Adrianum Gaudanum* legas.

X. Porro quis ille *Adrianus Gaudanus*? Id juxta ſcio cum ignariſſimis. *Heuſſenius* (5) vult, eum eſſe *Adrianum Mangotium* Societatis JESU presbyterum, qui & ipſe Gaudanus eſt, & qui *Viglii Zuichemi ad tempus amanuenſis fuit, deſcriptis ejus, quæ in Collegio Vigliano Lovanii aſſervantur, epiſtolis, caractere elegantiſſimo ſub Adriani Gaudani nomine.* Præferunt certe hoc nomen deſcriptarum illarum epiſtolarum nonnullæ, uti dicam in præfatione ad Epiſtolas Selectas. Sed quis inde concludat, *Adrianum Gaudanum* deſcriptorem, eſſe *Adrianum Mangotium* Jeſuitam? Quod ait, *Mangotium* amanuenſem VIGLII fuiſſe, id verò probatum oportuit. Et quando fuit? Et quotus fuit? Plures namque habuit librarios, amanuenſes, ſecretarios. Inter executores teſtamenti legitur: *Secretarius meus Cornelius Breydel.* In codicillo: *Henricus Des Maretz Capellanus & ſecretarius meus.* Quinimo in ſubſcriptione teſtamenti: *Johannes Kersmaker, de Ordeghem, amanuenſis meus.* Et contra *Heuſſenii* opinionem facit primò, quod *Sotuellus* in Bibliotheca Societatis JESU, poſt enumerata *Mangotii* opera, nullum faciat verbum de *Vita* VIGLII, quantumvis ipſe opera quoque mſſ. ab auctoribus relicta conſueverit recenſere. Deinde de *Vita* illa non meminit *Philippus Alegambe* in Bibliotheca ſua, quamvis de *Mangotio* agens etiam VIGLIUM loquatur: *Lovanii annis IX. Philoſophiæ ac Theologiæ operam dedit in Collegio*

(5) *Hiſt. Epiſc. Ultraj. pag.* 307. *col.* 1.

legio Clariſſ. Præſidis Viglii Zuichemi. Hæc Bibliotheca prodiit Antverpiæ anno 1643. ubi *Mangotius* ante annos quatuordecim e vivis exceſſerat, & ubi editores illam ejus lucubrationem ignorare non potuiſſent. Poſtremò non capio ego, cur *Mangotius* huic *Vitæ* præfixiſſet nomen *Adriani Gaudani*, ſuppreſſo proprio cognomine, quod expreſſit ante alia ſua opera quæ typis excuſa ſunt. His adde, quod hæc *Vita Viglii auctore Adriano Gaudano*, in domo profeſſa Societatis JESU Antverpiæ, in qua mortuus eſt, nuſquam reperiatur, prout anno ſuperiore ad me perſcripſit P. *Guilielmus Cuperus*, qui illuſtrandis ibi actis Sanctorum multos annos impendit, & nuper admodum hoc ſeculo defunctus eſt. Et haud ſatis ſibi conſtat *Heuſſenius*, qui paulo poſt locum citatum ita ſcribit (6) *Adrianus Bonſerus, Goudæ anno circiter* 1533. *ex non ignota familia natus, ſtudia Lovanii non infeliciter abſolvit. Fertur fuiſſe amanuenſis Viglii Zuichemi, cujus litteræ tribus voluminibus ab Adriano Goudano polito calamo deſcriptæ, in Collegio Viglii præter alia duo volumina, adſervantur.* Et per aſteriſcum inferius notat: *hoc ab aliis Adriano Mangotio tribuitur.* Alios illos non nominat. Sed quid tum poſtea? Habemus *Adrianos Gaudanos* duos, & ambos, ſi *Heuſſenio* credimus, VIGLII amanuenſes, quod mihi tamen nullibi occurrit, nec ab ipſo probatur. Alteruterne *Vitam* VIGLII ſcripſit? Non liquet. Ego ſic ſtatuo. Cùm ſecundus codex noſter hunc habeat titulum: *Vita Reverendi D. Viglii ..... per Adrianum*

(6) *Pag.* 308. *col.* I. *ubi ſup.*

num Gaudan. is non magis *Adriano Mangotio Gaudano*, quàm *Adriano Bonſero Gaudano* convenit. Latet porro cui ſit tribuendus. Fortaſſe neutri.

XI. Atque hæc hactenus de inedita *Vita* VIGLII, quæ dubio procul ejus eſt fetus. Sunt, qui orbi literario obtruſerunt, neſcio quam, indigeſtam viliſſimæ narrationis congeriem, quam VIGLIUS elaboraſſet Gallico ſermone, & quam oſtentant cum hac inſcriptione: *La ſource & commencement des troubles ſuſcités aux pays-bas, ſous le gouvernement de la Ducheſſe de Parme &c.* (7) Et ubi quæſo hæc? Quis poſſidet exemplar autographum? Eſt præterea, qui illam inſaniam e Gallico Belgice redditam audacter publicavit (8) nullo in rem adducto argumento. Ego, ut nihil dicam de ſtylo, qui neutiquam illius temporis eſt, incunctanter aſſevero, rapſodiam eſſe VIGLIO indignam; de qua nemo, qui de ejus ſeu vita, ſeu geſtis ſcripſit, vel per umbram meminit. Nil ſimile occurrit in inventario lucubrationum ſuarum, nullum in omnibus epiſtolis reperitur ejus vel leviſſimum indicium. E contrario, adeo longe abeſt, ut Gallice quidquam elaborare potuerit, ut aperte doluerit, ſe, cùm ad reipublicæ Belgicæ negotia primùm adhibereter, ejus linguæ uſum, olim in Gallia cum juri civili diſcendo operam daret, leviter com-

(7) *G. Brandt, Verbaal van de Reformatie. Amſterdam* 1663. *pag.* 324. *zegt*: Men houdt (*dit Frans geſchrift*) by Viglius zelf ingeſtelt te zyn. *Idem dicit Adrianus Pars in Indice Botavico. pag.* 267.

(8) *Grondig Berigt van t'Nederlants oproer* &c. In collectione cui titulus: *Hiſtorie der Graavelyke Regeering in Holland. Door V. H. p.* 207.

comparatum, amiſiſſe. (9) Atque de his jam ſatis, ſuperque.

XII. Nunc accipe conſilium noſtrum atque propoſitum. Lectorem omnem rogo memorem eſſe, nos Vitam VIGLII, aliaque analecta ad hiſtoriam ſciſſi Belgii attinentia edere, minime verò ſcribere hiſtoriam tumultus, bellique Belgici. Hanc adornare qui volet, utatur hac *Vitâ*, atque adhibeat VIGLII *Commentarium rerum actarum ſuper impoſitione decimi denarii per* Ducem *Albanum*, quem pariter primi vulgamus. His porro jungat *Epiſtolas ad Hopperum*, ipſiusque *Hopperi commentarium*, atque annales *Joannis Baptiſtæ Taſſii*, habiturus unde *Stradam*, *Haræum*, *Heuterum*, *Borrium*, *Meteranum*, *Meerbecanum*, *Hooſtium*, & quos non? atque in primis *Joannem Franciſcum le Petit*, qui de VIGLIO male & non niſi ex odio vulgi ſcripſit, corrigat, emendet, expoliat. Et ego hunc laborem aggreſſuro precor mentem ſanam in corpore ſano.

XIII. In notis noſtris ad *Vitam* hæc ratio ſervata eſt. Rebus a VIGLIO præclare geſtis & obiter a ſe commemoratis, lucem, aut ab *Adriano Gaudano*, aut ab epiſtolis ſuis petitam, addidimus. Quæ præ modeſtia præteriit, in medium attulimus. Et ut rectum, excelſumque, & inſuper candidiſſimum viri animum noſceres, aperuimus qua mente & quo conſilio iſtud egit, aliud ſcripſit. Deinde quæ ad perſonam ejus attinent, non cenſuimus omittenda:

(9) *Ita teſtatur in Epiſt. ad Carolum Boiſotum tom.* 3. *p* 270. *& apertius ad Hectorem Hoxvirium anno* 1542. *cùm in Conſilium Secretum Bruxellis reciperetur. Tom.* 4. *p.* 331. *inter incd. Epiſt.*

da: quare de ejus genere & proavis, cùm ad manum eſſent, dedimus nonnulla. Scripſit *Hugo Grotius* (10) VIGLIUM haud magna domo natum. Fuit certe inter Friſicas ſpectabilis & non ignobilis, cui ſplendorem minime fucatum contulit cùm *Bucho Aytta de Zuichem* ejus patruus, tum VIGLIUS ipſe, qui Eques a Cæſare creatus, per varia munia officiaque conſcendit duplicis apud nos ſenatûs, rebus publicis curandis conſtituti, principalem locum; & in ordine eccleſiaſtico illud tenuit faſtigium, ut compellaretur *Monſeigneur de Saint Bavon.* (11) Præterea eruditorum virorum quibuscum ſibi aut contubernium aut ſtudii ſimilitudo, aut commercium fuit, & præſertim quibuscum potiores habuit neceſſitudines, acta aut ſcripta retulimus, ſed non continuò proſecuti ſumus prolixe, ſatis nos feciſſe ſubinde rati indicando auctores, apud quos, qui volet, plura cognoſcat.

XIV. Inſuper illud ſollicite cavimus, ne quis merito queri poſſet, quod in illuſtranda VIGLII Vita, extra chorum, quod ajunt, ſaltemus. Qui quidvis arripit, ut quod vult ſcribat, næ ille ineptit. Librorum ſcribendorum nullus eſt finis, quia nullum nonnulli ſervant modum; & ſibi ſolis placituri, quidquid multo ſtudio & examine congeſſerunt, ubi collocent, quærunt, de re quæ præ manibus eſt, ſollicitum ſæpe linquentes lectorem, qui, dum geſta ſeculi decimi ſexti perquirit, cogitur audire, quid ſeculo tertio & quarto, ſimile aut diver-

(10) Annal. lib. 1.
(11) Supplement de Butkens tom. 2. pag.** 379.** 38. Bajana pag. 64. 69. &c.

diverſum egerint Oriens, Occidensque. Specimina multa reperi in commentatore erudito quidem, ſed qui movet faſtidium, dum bona non bene collocat, & eruditionem ſuam non ſuo in loco oſtentat. Quid enim? *Joannes Lindebornius* in hiſtoria epiſcopatus Daventrienſis refert ex *Philippi Rovenii* ſchedis, quod *Baldericus* epiſcopus Ultrajectinus, corpus S. *Plechelmi* tranſtulerit Aldenſaliam in eccleſiam dicatam Sancto *Sylveſtro*, quam auctam a ſe ac dotatam, de Sancti *Plechelmi* nomine deinceps appellari voluit. Quem ad hæc commentarium exſpectes? An venuſte ad rem loquetur, qui hîc de tiara Pontificia, quam primus portaverit Sanctus *Sylveſter* papa, longum ſermonem faciat? Et ubi cœperit loqui, cogat te examinare, an tiaram *Sylveſtro* impoſuerit *Conſtantinus Magnus*? An eam *Bonifacius* VIII. duplicem, & *Urbanus* V. triplicem fecerint? Quid hæc, inquies, ad eccleſiam Aldenſalienſem in Tranſiſulania? Audi. Hæc olim Sancti *Sylveſtri* appellata fuit, & Sanctus *Sylveſter* papa fuit, & papæ tiaram geſtant, & tiara hodie triplicem habet coronam. Numquid cohærent? Numquid jure locum obtinent in *Eccleſiaſtica hiſtoria*, & inter *Antiquitates ſeptem fœderatarum provinciarum Belgii*? (12) Iſtud eſt ſapere, ut impleantur ſex volumina in folio. Ego ab animo meo impetrare non potui, ejusmodi ut imitarer exempla, quæ in citato opere invenias non tot quin plura.

XV. Quam-

(12) *Kerkelyke hiſtorie en outheden der zeven vereenigde provintien. In t'Latyn beſchreven door den Heer H. V. H.* (Hugo van Heuſſen.) *In t'Nederduyts overgezet en met Aantekeningen opgeheldert door H. V. R.* (Hendrik van Ryn.) *Vide tom. 6. pag.* 517. *n.* 4.

XV. Quamquam, ut initio diximus, tuto poſſint Viglii decora alta ſileri, viſum tamen fuit, inter elogia & teſtimonia varia, adducere variorum carmina, quæ non videbuntur omnia operæ prætium auferre. Verum enim vero, non ſemper quæ dicuntur, ſed quandoque quis dicat, attendendum eſt. Atque ita judicarunt viri graves & ſapientes, qui popoſcerunt magis, quàm rogarunt, ut exhiberemus Viglium laudatum a laudatis viris. Inter hos tamen invenias aliquos, qui ſuum erga Viglium, atque etiam erga *Hopperum*, amorem teſtatum fecere invitâ Minervâ.

XVI. Ex eorumdem judicio adornavimus *Synopſim Vitæ*, ut omnes ejus actus, fortunam, & quæ cucurrit pericula, caſus denique omnes, compendio haberes, quæ alioquin ex *Vita*, ex *Commentario decimi denarii*, ex *Epiſtolis ad Hopperum*, aliisque a nobis *Selectis*, quaſi ex totidem ſylvis colligere & colligare neceſſe tibi foret.

XVII. Nullas pro Viglio vindicias ſcripſimus, quòd vita actusque, hominem loquantur probum non minus, quam ſapientem. *Henricus Geldorpius* (13) maledicta jecit in Viglium. Sed hunc comiter admodum miſſum fecimus, quòd etiam in ſummum virum *Ruardum Tapperum*, aliosque eximios viros, ſæviit.

XVIII. De aliis porro lucubrationibus, quas e manuſcriptis quoque vulgamus, non eſt quod oppido moneamus, dum ad ſingulas præfati ſumus ubi opus fuit. Ceterum in omnibus MSS. nihil nobis ſumpſimus immutandum, ſervavimusque primigeniam

(13) *V. Epiſt. claror. Viror. a Gabbema editas pag.* 192.

niam phraſim Latinam, Gallicam, Belgicam, ſcribendique rationem ſeu orthographiam. Et quinimo, diverſitatem illam, qua idem verbum aut nomen non iisdem ſemper literis conſonantibus, & diverſis quandoque vocalibus pictum eſt, non correximus, quantumvis hæc amanuenſibus potius, quam auctoribus tribuenda videantur. Præſtat exhibere quod ſcriptum eſt, quam arbitratu ſuo uti, atque errare dum volumus ſapere.

E L O G I A
E T
T E S T I M O N I A
D E
VIGLIO AB AYTTA
ZUICHEMO.

Illuſtriſſimo Dno. D. Viglio Aytæ a Zuichem Præpoſito D. Bavonis & Conſilii Status Regiæ Catholicæ Majeſtatis Præſidi Ampliſſimo.

Jacobus Yetzweirtius S. D. P.

Cedite inexſtincto radiantes igne lapilli — Ex MS. Collegii Vigliani Lovanii.
Quos legit in fulvis decolor Indus aquis,
Cedite & in rutilis pretioſa monilia gemmis
Quæ niger in diti littore jactat Arabs;
Cedite cærulei cum duro adamante ſmaragdi
Quæque micat media nocte coruſcus onyx,
Cedat quidquid habet rarum, admirabile, pulchrum,
Sive ferax tellus ſeu reflui unda maris:
Vicimus; En magni munus ter nobile Vigli
Aurea de collo pendula imago meo,
Majus habet pretium; collataque cenſibus orbis
Innumeris omnes una præit numeris.
Hinc, etenim, vivis ſpirantia nutibus ora,
Ora refert ipſis æmula pœne pijs:
Atque illud caput & Cœlo & venerabile terris
Exprimit ars doctis ingenioſa notis:
Inde, laboratæ per mille negotia vitæ
In medio pluteus conſcius orbe micat,
Impoſitusque liber pluteo, lucernaque pernox
Momentisque horas clepſydra menſa ſuis

Scilicet his ſtudiis, his artibus, optime Præſes
Altior humano factus es ingenio:
Et reliquis ſolus longe poſt terga relictis
Tollis honoratum ſydera in alta caput.
Salve, igitur, dulcis, venerandaque ſemper imago
Salve animi ſpes & gloria certa mei.
Tu recreas, ſtimuloſque addis, tu laudis amorem
Suggeris, & famæ nobile calcar habes.
Tu facis ut nova ſubrecaleſcat pectore virtus,
Magnaque (neſcio quæ) ſpes rediviva canat.
Ergo mecum tu Numen eris, tu proxima cordi
(Ut decet) in noſtro tuta ferere ſinu.
Non imbres, ventoſque feres, iraſque minaces
Aëris, aut rigido ſub Jove triſte gelu,
Nulla tuos etiam fex vulgi ingloria vultus
Tanget, & impurâ turba prophana manu.
At ubi Pierios in te pia corda poetas
Et ſacros Muſis ſors dabit ire viros
Tunc ego te gremio expediam, tum ſingula quæque
Signabo digitis conſpicienda meis,
Tunc ego lætitia exultans: Yetzweirtius *iſtud*
A magno dicam Præſide munus habet.
Tunc artem, pretiumque canam, laudesque retexam
Muneris, & dantis nomen in aſtra feram.
Tu quoque Belgarum ſpes unica maxime Vigli
Quo nihil hic noſter clarius orbis habet,
Salve iterum atque iterum, tibi ſit reverentia, honoſque
Debentur meritis maxima quæque tuis.
Utque tuo immeritum decoraſti munere Vatem,
(Quale queat magnos exhilarare Deos)
Vive diu Regi, Patriæ, Muſiſque, mihique
Soſpes, & emigres ſerus ad aſtra precor.
Vive, inquam, quot imago tui durabit in annos
Et tua ſit dono vita coæva tuo.

Ampliſſimæ Dominationis veſtræ
obſervantiſſimus.

Jacobus Yetzweirtius.

ALIUS.

ALIUS.

AD EFFIGIEM VIGLII ZUICHEMI.

Atria Juſtitiæ haud opus eſt ſervare dracones Ex eodem.
Pervigil eſt Divæ Viglius *ante fores.*
Hunc illum ob vigiles animos vigilesque labores
Præpoſuit ſummo Belgica Conſilio.

Viglio Zuichemo Juriſconſul.
Gabriel Ayala *medicus*
S. D.

Dum ſeneſcat opus tibi dicatum Ex eodem.
Hæc habe mea pignorata ſcripta
Vigli, *Præſes in arduo Senatu*
Regis maximi & optimi Philippi
Regis Heſperiæ, Indiæque vaſtæ
Regnorum hominumque plurimorum.

In effigiem D. D.
Viglii Zuichemi Præſidis
Sixti Dekama *Phryſii*

EXASTICHON.

Hunc pietate gravem quis non ſuperare Catonem Ex Gabbema in edit. epiſtolarum ad Hopperum.
Dicat, & inſignem vincere Pythagoram?
Hunc & Ariſtidem juſtum, celebremque vetuſtis
Juridicum Aemilium, quis ſuperare neget?
Doctus Ariſtarchus: Numa religione verendus:
Illuſtris dulci Tullius eloquio.
Clarus juſtitia Glaucus, ſed clarior illo
Bocchyrus: at cunctos Viglius *exſuperat.*
Muſarum antiſtes, patriæ protector, & omnis
Juſtitiæ præſes, præſidiumque bonis.
Cujus quam vigilans *peperit, poſt funera vivet*
Virtus, & nullo laus moritura die eſt.

Guilielmi Marteni *J. C.*
de Viglii Comentariis in x. tit.
lib. II. Inſtit. de Teſtament.
Verſus
cujuſmodi de Amaſonide Marſi
cujusdam luſit aliquando Martialis:

Ex Valerii Andreæ bibl. Belg.

Sæpius in titulo memoratur Viglius *uno*
Quàm levis in tota Magnus Jaſonide.
Viglius *hinc Zephyris, & notus* Viglius *Euris*
Et ſua cum Viglio *fama perennis erit.*

Cypriani Vomelii
Cameræ Imperialis Aſſeſſoris
Epitaphium
Viglio poſitum.

Ex Suffrido Petri Decad. XII.

Viglius *hic Zwichemus habet poſt fata quietem*
Præſide quo celebris Belgica tota fuit:
Quippe magiſtratu licet hoc illuſtrior uno
Haud cedat doctis, Cæſare dante viris,
Hic tamen illius valde amplificavit honorem
Inclyta tam virtus, nomen & hujus erat:
Tantus in eloquio nitor, atque ſcientia legum
Tanta, tibi quondam Scævola quanta fuit.
Id quod perpetuo monumenta diſerta loquuntur
Quæ juvenis merita luce frui voluit.
Jamque ſuæ decies ſeptem numeraverat annos
Quum Lacheſis vita fila ſuprema trahit.
Friſia mœſta parens, tibi ne ſolatia deſint
Heroas tales ede ſubinde novos.

A L I U D.

Jacobi Bouricii *J. C.*

Ex eodem.

Viglius *octava (flet triſtis Friſia) Maji*
Aſcendit læti ſplendida tecta poli.

ALIUD

A L I U D.
a Cathedrali Canonicorum Gandavenſium
Collegio
Poſt violatum a Calvinianis
Viglii tumulum, in ſacello
Præpoſitali poſitum.

ADMODUM REVERENDO VIRO
D. VIGLIO AB AYTTA
ZUICHEMO FRISIO
J. C. Clariſſimo.

Ex Aub. Miræo.

Cathedralis hujus eccleſiæ I. *Præpoſito mitrato*
Aurei Velleris Cancellario
Supremi Belgicæ Statûs & Sanctioris Conſilii
ſub potentiſſimis Principibus
Carolo V. Imp. & Philippo II. Hiſp. Rege
Præſidi
Summo, vigilantiſſ. integerr.
Qui cum hanc Eccleſiam piis fundationibus
Plurimis munimentis decoraſſet,
Academiam Lovanienſem,
Structo ſui nominis Collegio,
Non minus liberaliter, quam magnifice
dotaſſet
Natale ſolum novi Hoſpitalis beneficio
perpetuo ſibi demeruiſſet:
Tandem poſt longas vigilias, poſt indefeſſos labores
Plenus dierum, plenus honorum,
Regi fidus, Patriæ carus,
Utilis omnibus, injurius nemini,
Magno ſui relicto deſiderio, quievit in
Domino.
Anno M. D. LXXVII. VIII. die Maji
ætatis ſuæ LXX.
Iſte vir fuit lector, ſed fuit, mirare, imitare,
Vigila, memor prudentiſſimi illius ſciti,
VITA MORTALIUM VIGILIA.

ALIUD.

A L I U D.

Qui curas Regum & Regnorum pondera obivit
Pervigil hic dormit, Viglius *in tumulo,*
Parce pios lector manes turbare, quietem
Hæc poſt tot vigiles vindicat umbra dies.
At vigilis Vigli *exemplo, vigil eſſe memento:*
Nil etenim vita eſt, ſit niſi vita vigil.

A L I U D.

Qui curas Regum & Regnorum pondera obivit
Pervigil, auguſtæ clarus honore Mitræ,
Belgarumque æquis pius invigilavit habenis
Maximus hic dormit Viglius *in tumulo.*
Et nunc tot vigiles curas, pulchroſque labores
Parvula marmoreo contegit urna ſinu.
Nemo tibi invideat requiem, ô venerabilis umbra
Quippe laborati hanc promeruere dies.
Felix qui ſatur, & vitæ laudumque Senectæ
Prægrave maturo funere ponis onus.
Felix qui, Belgis monſtrata pace, perenni
Pace fruens, ſuperis additus aſtra tenes.
At tu, quisquis ad hæc ſubſiſtes buſta viator,
Iſtaque ſubmiſſa carmina voce leges,
Parce pios manes ſtrepitu turbare, quietem
Hanc poſt tot vigiles vindicat umbra dies.

A L I U D.

Maximiliani Vrientii
S. P. Q. Gandavenſi a ſecretis.
ex epigrammatum libro III.

In ſcitum
Viglii Zwichemi
Præpoſiti
Divi Bavonis Gandenſis.

Vita mortalium vigilia.

Alluſio ad numiſma.

Quid pluteo liber *impoſitus*, candelaque *pernox*;
Quid celeres horas clepſydra *menſa docet?*

Arti-

Artibus & ſtudiis noctuque diuque ſeveris
Admonet explicitus invigilare libet;
Hinc decus & clari venturum lumen honoris
Lumine Lychnuchus *præradiante notat.*
Tempora metiri vigili *labentia motu*
Nos docet exemplo clepſydra *gnava ſuo.*
Recte igitur vigilare mones, Vigil *optime*, Vigli;
Nil *etenim* vita *eſt, ſit niſi* vita vigil.

Epitaphium
Illuſtriſſimo Jurisconſulto
Viglio Zuichemo Friſio
factum.

Hic jacet ille
Viglius, *alter*
Papinianus,
Lumen avorum.
Non jacet ille
Cujus in omne
Fama ſuperſtes
Pervolat ævum.

Boëtius Epo, Friſius Friſio, J. C. minimus
J. C. maximo, devotus ponebat.

PROSOPOGRAPHIA VIGLII.

Ex Suffridi Petri decade XII. de ſcript. Friſiæ.

Fuit Viglius *ſtatura mediocri, membris bene compactis ac decentibus, cute candidiſſima, capillitio infra flavedinem albicante, prolixa ſatis, ſed non denſa, capite rotundo, vultu amabili, fronte lata nullis rugis interpolata: naſo inter aduncum & ſimum medio, quantitate mediocri, buccis tumidulis ac rotundis, oculis vitreis ad nigredinem tamen inclinantibus, quorum radii notabili celeritate præſentem ingenii vigorem arguebant. Erat autem captu facillimo, memoria tenaciſſima, judicio acutiſſimo, ita ut quæ traderentur facile perciperet, fideliterque teneret, & in uſum de-*

bitum dextere applicaret. Quibus quidem facultatibus ſuppetentibus ille non ad nequitiam abuſus eſt, ut illi quorum perverſitas declarat, optimis ingeniis innaſci plerumque vitia peſſima, & tritum pene vulgo proverbium fecit, Juriſtam bonum, eſſe Chriſtianum malum. *In his enim quia non ratio affectibus, ſed affectus rationi dominantur, fertur equis auriga, nec audit currus habenas, uti Poëta dicit, ac tanto etiam gravius in præceps ruunt, quanto magis ab indomita & effreni natura propellebantur. Atqui* Viglius *qui affectibus rectam rationem præfecit, voluntatem bonam naturæ facultatibus ſubjunxit, eamque vitam ab ineunte ætate ingreſſus eſt, ut ad eruditionis ac virtutis ſupremum faſtigium conſcenderet, eo propoſito, ut & ſibi & ſuis, & Reipub. prodeſſet: quod & facile animadvertet, quisquis ejus veſtigia diligenter obſervaverit, quæ curſum vitæ ab eo tranſactæ, ab initio ad finem hic ſupra dilucide indicant. Itaque cum talis plerumque fiat aut ſaltem habeatur unusquisque, quales ii ſunt quibuscum familiariter verſatur, ille a prima ſtatim pueritia pravum conſortium cane pejus & angui odit ac vitavit, illisque condiſcipulis ſuis ſe maxime ſemper applicuit qui ipſum ætate, eruditione ac virtute præcederent, præceptoribus ſuis ſe morigerum ac ſequacem præbuit, in diſcendo prima cura fuit ut animi cogitata propriis, perſpicuis, ac ſignificantibus verbis explicare poſſet. Deinde ut artium Liberalium Encyclopediam ordine debito perdiſceret, quo viatico percepto ſine remora ad ſolidam Jurisprudentiam porro contenderet. His fundamentis jactis ubi ſtudia ipſius maturuiſſent politiſſimis litteris ſuis iiſque cordate ſcriptis ſe præſtantiſſimis viris inſinuavit, optimis ac ſtudioſiſſimis adoleſcentibus ſe applicuit, iiſque ad ſtudia & virtutem exſuſcitandis, privatim publiceque benevolentiam apud omnes ſibi conciliavit: Cumque jam in publicum prodire, & eruditionis ſuæ ſpecimen edere conſtituiſſet, modeſtiæ memor, ab Inſtitutionibus Imperialibus juris profeſſionem auſpicare voluit. Ut ſine arrogantiæ ſuſpicione (quæ invidiam parit) magna tandem aggrederetur, qui in minoribus antea feliciter verſatus eſſet. Quantum igitur ille in re literaria præſtare potuiſſet, ſi*

perſe-

perſeveraſſet, ſatis arguunt tot Univerſitates in Gallia, Italia, & Germania, in quibus ejus induſtria ſpectata fuit, arguunt etiam lucubrationes in publicum editæ. Arguunt denique politiſſimæ & elegantiſſimæ ejus epiſtolæ ad diverſos amicos ſcriptæ, in quibus ſingularis ac mirabilis quædam eſt concinnitas, quæ mediocritate modeſtiam, perſpicuitate judicium, elegantia eruditionem, candore benevolentiam, ſynceritate authoritatem pro re nata ad quos ſcriptæ erant, quaſi peculiari quodam ejus genio ſpirabant. Qui quidem genius etiam in aliis ejus ſcriptis, & quidem publicatis ſuaviſſime relucet, in quibus cum optimum lumen ordinis in convenienti rerum diſpoſitione cernitur, tum etiam apparet ſtylus naturalis, minime affectatus, purus & verbis propriis ac ſignificantibus ad rerum propoſitarum explicationem idoneè comparatus ſine obſcuritate, ſine defectu, ſine ſuperfluitate, ſine oſtentatione: Nec mihi quidem dubium eſt, quin ille in literaria functione, ad finem uſque vitæ perſeverare maluerit quam extra omne periculum poſitus in otio profundo degere & vitam tranquillam ducere potuerit. Cum tot dotibus tum a natura tum ab arte inſtructus, parum difficultatis, plurimum autem honoris & emolumenti, ex ea porro ſenſurus eſſet: niſi aſſiduis Magnatum & Principum flagitationibus, (quibus operam denegare non plane tutum erat) ad civiles functiones traductus eſſet: In quibus quanta prudentia, quanta dexteritate uſus fuerit; inde æſtimari poteſt, quod tot Principibus a Conſiliis fuerit, tot Curiis aſſederit, ac præſederit, tot legationes obierit, ex omnibus laudem & honorem authoribus ſuis, ipſi Reipub. ſalutem reportaverit: In quibus omnibus perficiendis ille conſtantiam vigilantiamque adhibuit, ut a propoſito ſuo, quod cum judicio ſuſceperat nec metu cujusquam ſe abſtrahi, neque laboribus deterreri ſineret, ſed donec perfeciſſet vigilaret ac laboraret: ut merito ſuo ſymbolum uſurparit, vita vigilia eſt: *in quo neque manui mens, neque menti manus umquam defuiſſet. Quamquam autem ille patriæ amiciſque ſuis præmaturè ereptus ſit, ad juſtam tamen alioqui ætatem, hoc eſt, ſeptuagenariam pervenit, qui cum* 19. *Octobris anno* 1507. *natus eſſet,* 8. *Maji*

 an-

anno 1577. *vita defunctus ſit: Mortuus eſt Bruxellæ in ædibus ſuis, ſepultus eſt Gandavi ad S. Bavonem in Mauſolæo ab ipſo contracto.*

ELOGIUM

AUBERTI MIRÆI.

Ex Script. Sec. XVI.

VIGLIUS ZUICHEMUS, *friſius, paterno in prædio, a quo cognomentum induit, haud procul Leovardia Friſiæ metropoli, natus antiqua & nobili familia, puer in* Jac. Volcardi, *viri Græcis Latiniſque litteris pereruditi, diſciplina fuit. Quocum Lovanium profectus,* Conr. Goclenium, & Rutg. Reſcium *utriuſque linguæ Profeſſores, ſtudioſe diligenterque audivit. Guſtatis ibidem Juriſprudentiæ fontibus, Dolanam Sequanorum Academiam adiit. Triennio hic exacto, luſtratiſque Galliæ Academiis, Valentiæ Cavarum ſubſtitit, & urgentibus Academiæ Profeſſoribus, Doctoris ibi lauream accepit.* Andrea Alciato *quo familiariter uſus fuerat, in Italiam revocato, apud Biturigas in docendi munere ſubrogatur. Poſt in Italiam venienti, nec opinanti, ac pene repugnanti provincia de ſuperiore loco Inſtitutiones Cæſareas interpretandi a Patavinis demandatur. Hic præclaros illos* de Teſtamentis *commentarios adornavit, ſibique non tam popularis auræ captandæ, quam bene de Republica merendi ſtudio excidere paſſus eſt. Quo quidem libro, ſi molem ſpectes, in ſpecimen fortaſſe exiguo, ſin rerum utilitatem, ponderumque momenta æſtimes, diffuſis aliorum voluminibus anteponendo* (magnum *enim* librum magnum malum *Callimachus grammaticus appellabat, Domitius vero Piſo* non Libros ſed Theſauros eſſe debere *judicabat) Italiam qua patet, doctrinæ fama conturbavit; & præclarum illud Alciati elogium promeruit,* Magnæ ſpes altera Romæ. *Bibliothecæ Cardinalis Beſſarionis, Reipublicæ Venetæ Teſtamento legatæ, quæ ad D. Marci adſervatur, inſpiciendæ poteſtatem adeptus,* Theophili Græcas Inſtitutiones *eruit, atque in Belgium avectas*

tas, *a* Rutg. Reſcio, *typographo Græce doctiſſimo, cum præſatione erudita ſane ac laborioſa, Lovanii edendas curavit. In patriam, qua annos xiv. caruerat, reverſum* Carolus *V. Cæſar Spirenſi in ſenatu Conſiliarium renuntiavit. Inde a* Guilielmo *Bavarorum Duce amplo ſtipendio evocatus, Jus civile annos amplius quatuor in Academia Ingolſtadienſi, magno auditorum concurſu, interpretatus eſt. Sed patriæ ſe potius, quàm exteris, ex Platonis ſententia, natum cogitans, oblatum in ſupremo Mechlinienſi Senatu Magiſtratum amplectitur. Crebris demum legationibus clarus, Sanctioris Conſilii Præſes a Cæſare renuntiatur, & equeſtri honore inſignitus, Velleris aurei Cancellarius ſalutatur. Uxore* Jacoba Damantia, *nulla prole ſuſcepta, e vivis ſublata, ſacris initiatus, ampliſſima ad D. Joannis Gandavi Præpoſitura donatur. Lovanii ſenex auguſtum Friſiorum genti collegium magnis impendiis a fundamentis exſtruxit, & vectigalibus dotavit. Moritur Bruxellæ* 1577. *ſeptuagenarius, & Gandavi in Cathedrali S. Joannis Baſilica conditur in Mauſoleo, quod ſibi vivus ponendum curarat. Statura fuit mediocri, membris bene compactis & decentibus, cute candidiſſima, capillitio infra albedinem albicante, fronte lata, vultuque amabili. Tumulum ejus a Calvinianis violatum, cathedrale Canonicorum collegium inſtauravit.*

E L O G I U M

V A L E R I I. A N D R E Æ.

VIGLIUS AB AYTTA, ZUICHEMUS, *natus in Barrhuſia, prædio paterno, ad medium a Leovardia Friſiæ metropoli lapidem, an. D.* CIↃ. IↃ. VII. XX. *Kal. Novembr. in ea familia, quæ inter Friſiæ primas & nobiliſſimas,* Zuichemi *cognomentum tulit ab avito ſimiliter prædio & municipio Zuichemenſi, agri Leovardienſis, ad primum ab urbe lapidem. Primis litteris imbutus eſt Daventriæ, Hagæ-Comitis, Leydæ, & Lovanii circa annum* *Ex Bibliotb. Belg.*

CIƆ. IƆ. XXII. *ubi & Græcas in Collegio Trilingui Buslidiano didicit, & prima Juris elementa accepit. Inde quarto poſt anno Dolam Sequanorum conceſſit, ad majorem ingenii fructum capeſcendum; & per litteras* Deſiderio Eraſmo *innotuit: quæ illi in* Andreæ Alciati *J. C. præſtantiſſimi notitiam & amicitiam fores aparuêre. Itaque anno Dom.* CIƆ. IƆ. XXIX. *Avenionem ad Rhodanum fluvium ſe contulit; pulſumque inde ſæviente epidemicâ lue* Alciatum, *& Biturigas accitum (poſtquam anno eodem, die octavo Maji, Valentiæ, quæ Galliæ Academia eſt, in Delphinatu non incelebris, doctoris inſignia accepiſſet) ſecutus eſt.* Alciato *in Italiam revocato, cathedram ejus biennium tenuit & docuit. Hinc in Italiam dum cogitat, celebres Germaniæ Academias viſit: Friburgenſem, & in ea* Deſ. Eraſmum, Uldaricum Zazium, Henr. Glareanum; *Baſileenſem, & in ea* Bonifacium Amerbachium, Sigiſ. Gelenium, & Heron. Frobenium; *Tubingenſem, & inibi* Jacobum Jonam, *alioſque. Patavium ubi venit,* Franc. Curtium *præceptorem habuit, & juvenis adhuc ac peregrinus, ut ipſe alibi ſcribit, in profeſſorum numerum atque ordinem cooptatus eſt, anno* CIƆ. IƆ. XXXII. *atque Inſtitutiones Juſtinianeas publicè prælegit, cum applauſu fructuque audientium, ac ſtupore Italorum, hominis exteri ac Belgæ facundiam admirantium. Hic annum unum ſubſtitit, & a XIV. annorum peregrinatione patriæ amor animum ſubiit. Dum redit, in itinere* Eraſmum *Friburgi;* Frobenium *Baſileæ de via ſalutavit, & Græcas Theophili Inſtitutiones, è Beſſarionis Card. Bibliotheca Venetiis depromptas, typis ejuſdem Frobenii edi curavit. In patriam reverſum* Franciſcus *Monaſterienſis Epiſcopus anno* CIƆ. IƆ. XXXIV. *Curiæ ſuæ conſtituit Judicem;* Carolus V. *Cæſar anno* CIƆ. IƆ. XXXV. *Cameræ Imperialis Aſſeſſorem;* Guilielmus, *Bavariæ Dux,* CIƆ. IƆ. XXXVII. *Academiæ Ingolſtadienſis Profeſſorem, poſtquam ſimilem conditionem ſibi antea in Academia Regio-montana a* Joachimo II. *Marchione Brandeburgenſi oblatam recuſaſſet, qua de re ipſe ad* Geor. Sabinum *an.* 1535. *rationes ſuas perſcribit, quo minus adhuc e foro ad ſcholaſticam illam docendi tranquillitatem redire tunc ſtatuiſſet.*

Deni-

Denique Maria, *Belgarum Provinciarum pro* Carolo V. *fratre Gubernatrix*, Viglium *anno* CIↃ. IↃ. XLIII. *Belgio reſtituit, oblata ſenatoria dignitate in ſupremo apud Mechlinienſes Concilio.* Carolus *vero conſtituit eumdem Concilii ſtatus & ſanctioris Præſidem, atque Ordinis aurei Velleris Cancellarium, Equeſtri honore inſignitum. Poſtremo,* Jacoba Damantia *uxore elata, ad S. Joannem Gandavi Præpoſitum nominavit: Cumque, ut in Epitaphio legitur,* Eccleſiam ſuam piis fundationibus, plurimis monumentis decoraſſet, Academiam Lovanienſem, ſtructo ſui nominis Collegio, non minus liberaliter, quam magnifice dotaſſet; natale ſolum novi Hoſpitalis beneficio perpetuo ſibi demeruiſſet; tandem poſt longas vigilias, poſt indefeſſos labores, plenus dierum, plenus honorum, Regi fidus, Patriæ carus, utilis omnibus, injurius nemini, magno ſui relicto deſiderio quievit in Domino Bruxellis, anno CIↃ. IↃ. LXXVII. *poſtrid. Nonas Maji, ætatis ſuæ* LXX. *ſepultus Gandavi ad S. Joannem, in Mauſoleo, quod conſtrui ipſe ſibi vivens juſſerat. Movienſque, condito paulo ante prid. Idus Martii teſtamento, cognatos hæredeſque ſuos ita alloquitur:* Rogo autem enixe eoſdem, quos ego propriorum liberorum loco ſemper habui, ut amorem benevolentiamque fraternam inter ſe colere ac conſervare ſtudeant, mutuoque ſibi (ſi opus fuerit) adſiſtant, ac unuſquiſque honoris promotioniſque alterius curam eam me mortuo gerat, quam ego vivens erga ipſos ſemper exhibui, hoc ipſis præcipuum teſtamentum, ac mnemoſynon relinquens. *Quibus verbis videtur mihi* Viglius, *vir ſummus, alludere ad illa* Saluſtii *in Bello Jugurthino, ubi Micipſa:* nunc quoniam mihi natura finem facit, per hanc dextram, per regni fidem, moneo obteſtorque, uti hos, qui tibi genere propinqui, beneficio meo fratres ſunt, caros habeas; neu malis alienos adjungere, quàm ſanguine conjunctos retinere &c. *Porro de Vita ſua ipſe* Viglius, *morum confidentia fretus, ſcripſit & hinc* Suffridus Petrus *Decade* XII. *De Script. Friſiæ. &c.*

UBBO

ELOGIA ET TESTIMONIA

UBBO EMMIUS de Rep.
Friſiorum inter Flevum & Lavicam
fol. 49. edit. Lugd. Bat. 1616.

Omnes qui jam e vivis abiére, longe ſuperavit Viglius Zuichemus, *non ipſa urbe* (Leovardia) *ſed in agro urbi proximo natus, in urbe vero a teneris educatus, de quo tacere, quàm non paria gloriæ ejus dicere præſtat, paria autem dicere difficillimum.*

MARTINUS HAMCONIUS
de viris rebuſque Friſiæ illuſtribus p. 86.

. . . . . Belgiacæ ſecreti maximus Aulæ
Conſilii præſes, diviqne hierarcha Bavonis
Viglius *Aſtrææ vindex fuit, inclytus ille*
Auratus Zuichemus Eques, pater uſque vocari
Qui meruit Patriæ.

Ex Ind. Bat. Adriani Pars pag. 267. qui deſcripſit ex P. Winſemii Chron. vern. p. 603.

Quem celſa virtus ipſa præmium ſui,
Favorque Regum publicæ dedit rei,
Princeps Senatus, Neſtor ætatis ſuæ,
Curis & annis fractus, hos vultus tulit,
Cui vita fluxit excubatrix, Viglius.
Huic nempe tantum debet uni Friſia,
Quantum Parenti *Roma debes patriæ.*

H. Bouricius.

M. S.

Ex P. Wins. ſup. p. 605.

VIGLIO ZUICHEMO FRISIO JC. EQUITI AURATO, SECRETI AC STATUS CONSILII, CÆSAREÆ AC REGIÆ MAJESTATIS IN BELGIO PRÆSIDI, AUREIQUE VELLERIS CANCELLARIO, CUJUS EXCELLENS INGENIUM, INSIGNEM DOCTRINAM, PROFUNDAM JURIS DIVINI ATQUE HUMANI SCIENTIAM POSTERITAS ADMIRATUR. INCLYTI VIRI FAMÆ ORBI NOTÆ, VIRTUTI COELO RECEPTÆ, OFFICIO-

SA

SA PATRIA P. C. OBIIT BRUXELLIS ANNO CHRISTI M. D. LXXVII. 8. DIE MAJI ÆTATIS 70. GANDAVI IN ÆDE CATHEDRALI SEPULTUS AC MARMOREO TUMULO CONDITUS.

ELOGIUM

A PETRO BORRIO VIGLIO SCRIPTUM.

Den 8. Mey 1577. *is* Viglius Zuichemus *Preſident van den Rade van State, ende van den Secreten Rade des Conincx, binnen de Stadt Bruyſel gheſtorven, hy was een ſeer geleert, vermaert, ende ſcherpſinnigh Man, Doctor in beyden rechten, int zeventigſte jaer zeyns ouderdoms, hy was van gheboorte wt Vrieslandt, wt het geſlachte van* Aytta, *maer hy voerde zynen Naeme naer het Dorp* Zuichem, *gheleghen ontrent een myle van Leuwaerden, alwaer hy gheboren was, hy was ſeer Catholyck, nochtans wt vreeſe * die hy hadde dat men hem voor een Ketter ſoude ſchelden ende alſoo een lack op den halſe ſoude moghen legghen, was hy in zyn oude daghen Gheeſtelick gheworden, ende is oock Prooſt van St. Baeff te Gendt gheweeſt. Zyn deviſe was* Vita mortalium Vigilia, *dat is, het leven der menſchen is waecken. Hy was een beminder der gheleertheydt, ende heeft veele van ſyn geſlachte tot geleertheyt ghevordert.*

Oorſpronck der Nederlantſche beroerten thiende boeck f. 241. Vſo. eerſte druk.

** Hic timor eſt fictus, prout etiam motivum aſſumpti ordinis clericalis.*

VIGLI ZUICHEMI Præſidis.

VIGLIUS *hic recubat, decorat quem gamma Pelaſgon,*
Quo dempto, invenies vilius *eſſe nihil.*

Ex Franciſci Sweertii epitaphiis Joco-ſeriis pag. 176. Edit. Antverp. 1623.

Multi viri docti lucubrationes ſuas nuncuparunt VIGLIO. Jacobus Pamelius *ſuum* Cyprianum. Cornelius Janſenius, *Epiſcopus dein Gandavenſis*, Commentarium *ſuum* in Proverbia Salomonis. *Eidem, ac Decano & Capitulo* con-

conjunctim, obtulit Paraphraſes in Pſalmos Davidicos. *Et* Petrus Bacherius *Gandavenſis Ord. ff. Præd. S. T. D. Lovanienſis,* Homelias in Epiſtolas Quadrageſimales. *Et ante hos omnes* Sigiſmundus Gelenius *eidem dedicavit Cardinalis* Contareni *librum* de Rep. Veneta *novis typis excuſum. Plura congeminare, neſcio an fuerit operæ pretium.*

SYNOPSIS CHRONOLOGICA
VITÆ
VIGLII AB AYTTA
ZUICHEMI.

1507	19. Octobr.	NAſcitur in villa *Barrahuys* ſub pago *Wirdumenſi*, non longe a *Zuichem*, ibique baptizatur.	V. Tom. I. pag. 5. & 6.
1514		Ad Sanctum Confirmationis Sacramentum adducitur.	Ibid. p. 6. n. XI.
		Grammaticam & cantum eccleſiaſticum diſcit.	p. 64. n. XI.
1519	In Paſch.	*Daventriam* ablegatur ad ludum literarium.	p. 6. n. XI.
1520	.. Maji	Redit e *Daventria*, & mittitur *Hagam-Comitis* ad patruum Decanum ibi Capituli.	p. 7. n. XIII.
	med. æſtate.	Mittitur a patruo *Leidam* ſub diſciplina *Guilielmi Verii*, græcis latiniſque literis inſtituendus.	Ibid.
		Interim tonſura clericali inſignitur *Ultrajecti*.	p. 7. n. XIV.
1521	ſub fin.	Redit *Hagam*, datque operam *Jacobo Volcardo*.	p. 7. n. XIII.
1522	... Octobr.	Mittitur *Lovanium* cum *Jacobo Volcardo* futuro rectore ſtudioſorum apud *Bogardos*, ubi	

**** * 2 duos

		duos fere annos, græcis, latiniſque literis operam dat ſub *Conrado Goclenio* & *Rutgero Reſcio* in *Collegio Trilingui.*	p. 7. n. xiv.
1524	In Paſch.	Revocatur *Hagam* apud patruum, apud quem per menſem unum alterumque juris diſciplinæ fundamenta jacit.	Ibid.
		Redit *Lovanium* ſerio amplectens ſtudium juris ſub *Joanne Hagio* & *Nicolao de Bruxella.*	Ibid.
1525	. . .	Redit *Hagam.* Patruus conſtituit eum abligare ad quamdam Academiam Gallicam.	Ibid.
		Sed pace cum Gallis non ſuccedente, redit *Lovanium*, & relicto *Jacobo Volcardo*, apud *Michaelem a Doma* hoſpitium invenit.	Ibid. & p. 68. n. x.
1526	. . Julii	Revocatur *Hagam.*	p.8.n.xv.
	27. Sept.	Mittitur *Dolam* in *Burgundia.* Cohabitat Mgro *Haymoni Boudier*, cum *Henrico* ac *Quirino Rechlingeris* fratribus uxoris *Antonii Fuggeri.* Unde origo amicitiæ cum *Antonio.* Item cum *Joan. Georgio Hermanno*, cujus dein parens intimus ejus. Per totum fere triennium Juriſprudentiæ diligentem ibi navat operam ſub profeſſoribus *Ludovico Marantio*, *Jacobo Duxino*, *Joan.*	

		ne Monacho, Petro Phœnice, ac *Quirino Vitulo.*	
		Eraſmi ſe benevolentiæ amicitiæque inſinuat.	Ibid.
1528	3. Dec.	Moritur patruus *Bucho Aytta de Zuichem*, legato pecuniarum ac bibliotheca ſibi relictis.	p. 8. n. XVI.
		Dolæ privatim *Inſtitutiones* profitetur.	Ibid.
1529	15. Febr.	Primam ſcribit ad *Eraſmum* epiſtolam.	Tom. 2. part. I. p. 7.
	.. Mart.	Proficiſcitur *Avenionem*, ubi audit *Andream Alciatum* ac *Franciſcum a Ripa.*	Tom. I. p. 9.
		Graſſante ibi peſte *Valentiam ad Rhodanum* ſecedit.	Ibid.
	8. Maji.	Gradum ibi doctoratus ſuſcipit.	Ibid. n. XVII. & p. 72. I.
		Biturigas migrat, ubi *Alciatus* ab *Avenione* adveniens profitebatur.	p. 9. n. XVII.
		Privatim ibi, publiceque profitendo nomen ſibi facit, & *Alciato* in *Italiam* abeunte, ejus ibi ocu m tenet.	Ibid.
		Supra biennium *Biturigibus* moratus.	p. 74. n. IV.
		Ibi compoſuit *Juriſconſulti Inſtitu-*	

 ſtitu-

		ſtitutionem, primum ejus fetum. *Aureliam* interim & *Lutetiam Pariſiorum* inviſit. *Guilielmo Budæo* & *Joanni Tarteſio*, Lexovienſis Collegii rectori, aliiſque præclaris viris innoteſcit.	p. 9. n. XVIII.
		Fit Paſtor *Zuichemenſis*.	Tom. 2. part. 1. p. 18.
1531	ſub autumnum.	In *Italiam* proficiſcitur cum ſodalibus ſuis.	Ibid.
		Ab *Antonio Fuggero*, ut per *Germaniam* iter haberet, invitatus, *Baſileæ* videt *Bonifacium Amerbachium*, *Sigiſmundum Gelenium*, *Hieronymumque Frobenium*. *Friburgi Eraſmum*, *Zaſium*, ac *Ludovicum Berum* ſalutat. *Tubingæ* verò, *Jacobo Jona*, poſtea Regis *Ferdinandi* Cancellario accurrente, nomine Univerſitatis prandio excipitur.	pag. 10. n. XIX.
		Apud *Auguſtam* a *Joanne Rechlinger* hoſpitio excipitur, & a *Fuggeris*, atque a *Joanne Paungartnero* quotidianis fere conviviis, catenis, numiſmatibus, ac aureis annulis, aliiſque cimeliis donatur.	p. 10. n. XXI.
	16. Octobr.	*Monachium* primùm, inde *Swotium* proficiſcitur, a *Georgio Hermanno* ſplendide per triduum excipitur; Oenipontemque deducens Reginam ibi *Annam*, Regis *Ferdinandi* uxorem, ac *Maximilianum* & *Ferdinandum* filios ſalu-	

		ſalutat, & ab *Hieronymo Baldungo* Cancellario opipare tractatur.	
	30. Octobr.	*Stertingam* pervenit; & per *Brixinam*, *Tridentum* ac *Terviſium*,	Ibid.
	3. Nov.	*Venetias* attingit.	pag. 11.
	9. Nov.	*Paduam* concedit, ubi in Jure profitebantur *Franciſcus Curtius*, *Marianus Socinus*, *Marcus de Mantua* & *Arregutius ab Arregutiis*; in humanioribus literis primas obtinente *Lazaro Bonamico*.	Ibid.
1532	. . .	Per privatas lectiones publicaſque diſputationes ibi innoteſcit; lectione *Inſtitutionum* donatur, procurantibus *Chriſtophoro Madrutio* & *Othone Truchſeſio*, ambobus poſtea Cardinalibus.	p. 11. n. xxii. & p. 94. n. xxii. (1).
		[Ex quibus lectionibus ſuis compoſuit *Commentarios in x. tit. Inſtitut.* quos *Frobenio* dedit excudendos]	p. 11. n. xxii.
		Pro *Udalrico Zaſio* contra *Petrum Stella* ſcribit. Tom. 2. P. 1. p. 94. Invitatur ad Vicariatum judicialem in regno *Cypri*. Provinciam recuſat,	p. 11. n. xxiii.
		Prout aliam quoque: Ut *Philippum Caroli* V. filium inſtituendum ſuſciperet. [Quod *Philippus* aliquando intelligens doluit,	

quia

		quia ſperarat non paullo ſe melius quam fuerat, inſtituendum fuiſſe.]	p. 11. n. xxiv. p. 12.
		A Cæſare commendatus Duci Venetiarum, & *Petro Bembo* faciente, facultatem obtinens inſpiciendæ bibliothecæ Cardinalis *Beſſarionis*, reperit ibidem Juſtiniani Imp. *Inſtitutiones Græcas.*	p. 12. n. xxv. & p. 96. n. xxv. (2)
1533	15. Aug.	Has *Bonifacio Amerbachio* permittit ab *Hieronymo Frobenio* excudendas.	Tom. 2. part. 1. p. 149.
	16. Octobr.	*Patavio* diſcedit in patriam. *Eraſmum* de via ſalutat *Friburgi.*	p. 13. n. xxvii.
		Inde *Baſileam* tranſiens curat, ut *Inſtitutiones*, ejuſque *Commentarii*, ſe præſente, correctius exeant.	Ibid.
	.. Dec.	*Græcarum Inſtitutionum* exemplaria *Petro Bembo* ac *Joan. Baptiſtæ Egnatio* ſubmittit.	p. 93. 94.
1534	7. Jan.	*Friburgum* redit invitatus ab *Eraſmo*, qui ei ſpem hæreditatis facit, ſi ſecum jam ſenio confecto, permanere non gravetur. Ille honeſte ſe excuſat.	p. 13. n. xxvii.
	23. Jan.	*Coloniam* venit. Excipitur a Doctore *Joanne Doccumenſi*,	Ibid.
		Quo faciente, munus *Officialis*, ſive Judicis eccleſiaſtici apud *Monaſterienſem* Epiſcopum, *Fran-*	

	Franciſcum a Waldeck, acceptat.	Ibid. n. XXVIII.
. . Febr.	Cum deputatis Epiſcopi conventionem ſignat.	Ibid.
	Quo tempore ad idem munus ab Epiſcopo *Ultrajectino, Georgio Egmondano*,	Ibid. n. XXIX.
	Et ab Academiæ *Dolanæ* Proviſoribus, ad Juris Civilis profitendi munus magno ſtipendio invitatus, fidem *Monaſterienſi* Epiſcopo datam ſervare mavult.	p. 14. & p. 118.
	Interim iter per *Brabantiam* proſequens,	p. 13. n. XXIX.
	Subſiſtit *Antverpiæ*, unde ſcribit in *Hiſpaniam* ad Cæſaris Pro-Cancellarium *Matthiam Heldt*, tranſmittens nuncupationem *Inſtitutionum Græcarum Carolo V.* inſcriptam.	Tom. 2. epiſt. ineditar. p. 227.
12. Mart.	In *Friſiam* venit.	p. 14. n. XXX.
4. Maji	Ab Epiſcopo *Monaſterienſi* ad capeſcendum munus *Officialis* invitatus, in *Weſtphaliam* proficiſcitur.	Ibid.
.. Junii	*Dulmaniam* advenit. [Oppidulum tribus milliaribus ab urbe *Monaſterio*, per Anabaptiſtas occupato, diſtans.]	Ibid. & p. 118.
	Totum fere ibi annum permanet. Ceſſantibus ob belli tur-	

		bas judiciis, Epiſcopo conſiliis & legationibus operam impendit.	p. 14. n. xxx.
	. . Nov.	Recuſat in Academia *Marpurgenſi* profiteri.	p. 117. & Tom. 2. part. 1. p. 167.
		Ab Epiſcopo *Monaſterienſi* donatur Præpoſitura in territorio *Groningenſi*.	p. 14. n. xxxi. & p. 119.
1535	5. Febr.	[Scribebat, Epiſcopum ſibi nuper contuliſſe quoque Decanatum Eccleſiæ *Trans Aquas* in civitate *Monaſterienſi*.]	Ibid. & p. 123.
	25. Julii	Recipitur in Collegium Aſſeſſorum Cameræ Imperialis *Spirenſis*, nomine Domus *Burgundicæ*.	p. 14. n. xxxi. p. 125. 126.
1537	ſub fin.	Invitatus ab *Wilhelmo Bavariæ* Duce, ejus celebritate excitato, quod non mediocrem promeruiſſet laudem ex profeſſione Juris in Academia *Patavina*, quod ejus *Commentarii in Inſtituta* teſtabantur, multis propoſitis præmiis, docendi munus in Academia *Ingolſtadienſi* capit.	p. 16. 17. 128. 129. 130.
		[Collegas ibi nactus *Fabium Romanum*, & *Marcum Antonium Caimum*, poſt Senatorem *Mediolanenſem*.]	p. 17. n. xxxvii. & p. 131. (1) (2).
		Multam amicitiam colit cum *Joanne Eckio*, *Leonardo Marſtaller*, theologis, ac cum *Vigilæo*.	p. 18. 132.

Hundt

		Hundt Juris-Conſulto.	
		Conſiliarius ibi Ducis efficitur.	p. 18. n. XXXVII.
1539	æſtate.	*Friſiam*, parenteſque inviſit.	p. 17. n. XXXVI.
1540	. . . .	Matrem *Idam Hanya* amittit.	Ibid. & p. 131.
		Peſte *Ingolſtadii* graſſante, *Reinam*, oppidulum vicinum, commigrat cum parte Univerſitatis, ibique totam agit æſtatem.	p. 18. & 132. (3)
		Ex pede periculoſe laborans *Auguſtam* ab *Antonio Fuggero* invitatus divertit, ubi peritorum chirurgorum operâ ſatis feliciter ſanatur.	p. 18.
1541		Honorant ejus auditorium *Ingolſtadii* (quo remigrarat) multi doctiſſimi primariique Viri, qui ad Comitia Imperialia tranſibant.	p. 18.
		Rectorali ibi poteſtate, ac Decanali dignitate fungitur.	p. 18. & p. 132. (7).
		[Circa idem tempus Rex *Ferdinandus*, qui poſt Imperator ejus nominis I. VIGLII fama permotus, diploma Conſiliarii ei ſponte tranſmiſit, præclariſque aliquot privilegiis donavit.]	p. 18.
		Induci non potuit, ut aſſentiretur Marchioni *Brandenburgenſi Joachimo II.* miris modis,	

 dupli-

	duplicatoque ſtipendio eum invitanti, ut in ejus Academia *Francofordiana* ad *Oderam* Jus profiteretur, quod Religio ibi Catholico labaſceret.	p. 18. n. XXXVIII. & p. 133.
	Cæſari *Carolo* V. per *Granvellanum*, alioſque requirenti, ut loco *Matthiæ Heldt* Vice-Cancelliariatus officium acceptaret, manibus pedibuſque reluctatur,	p. 18. n. XXXIX. & p. 136. (2)
	Non ſine quorumdam offenſa, qui & imperioſius cum ipſo egerunt, quod Cæſaris ſubditus naturalis eſſet.	p. 19.
	Offertur ei a Regina *Maria* vidua *Hungariæ*, & *Belgii* pro Cæſare Gubernatrice, locus in Conſilio ſecretiore *Bruxellis*, aut in alio quocumque *inferioris Germaniæ*, relictâ illi optione.	p. 19. n. XL.
Poſt Paſcha.	Excurrit *Bruxellas*, de oblatis conditionibus propius cogniturus.	p. 19. n. XL. p. 139. (2) 140. 141.
	Parentibus, amiciſque ſuadentibus, & in primis *Hectore Hoxvirio*, *Adriano Mario*, *Nicolao Grudio*, ac *Carolo Boiſoto* impellentibus, honorem ſibi delatum acceptare ſtatuit.	p. 20. n. XLI. p. 141. (4) 142. 143. & ſeqq.
	[Interim ab *Ingolſtadienſi* conditione ut liberaretur, non ſuis tantum, ſed & Reginæ *Mariæ* ad Duces *Bavariæ* literis excuſationis opus fuit.] No-	p. 20. n. XLII. & p. 146. (1) p. 150. (2).

1542	.. April	Novam functionem Conſiliarii Conſilii Privati aggreditur.	p. 20. n. XLII.
	.. Dec.	Mittitur a Regina *Maria* legatus ad Romanorum Regem *Ferdinandum* in Comitiis *Nurembergenſibus* contra Ducem *Cliviæ*, qui per *Martinum Roſſemium* magnum *Belgio* terrorem incuſſerat.	p. 20. n. XLIII. & p. 152. (2) 153. (3).
		Inde reverſus mittitur ad congreſſum *Lovanii* habitum pro induciis cum Duce *Clivenſi* ſanciendis.	p. 21. n. XLV.
1543	2. Jan.	Conventionem init cum Duce *Clivenſi.* [a Cæſare dein confirmatam *Leodii* 7. Jan. 1544.]	p. 24. n. XLVIII. & p. 160.
	.. Jan.	Iterum *Nurimbergam* ad Comitia mittitur cum Barone de *Crikingen*, inde	p. 22. n. XLVI & p. 156. (1).
		Spiram proficiſcitur, ubi efficit, ut Cameræ Imperialis decretæ citationes contra Cæſarei exercitus ductores, qui Juliacenſem agrum vaſtarant, ſuſpendantur.	p. 22. n. XLVI.
		Nurembergam reverſus ad Comitia, *Juſtificationem* contra Ducem *Clivenſem* recitat.	p. 23.
		Et octo dierum ſpatio componit & evulgat *Confutationem* libelli, quo *Clivenſes* Juris Cæſarei *Aſſertionem* oppugnarant.	p. 157. (4).

	Conventione ſupra inita & per Ducem *Clivenſem* infractâ, alium edit libellum, poſt quem, & poſt expugnatam a Cæſare *Duram*, Ducatus *Geldriæ*, Comitatuſque *Zutphaniæ* Cæſari ceſſêre.	p. 23.
	E *Germania* redux, legationumque pertœſus poſtulat locum in Supremo Senatu *Mechliniæ* ſedente, ubi, mediâ, quod ajunt, *nominatione*, vacantem locum per obitum *Andreæ a Robais* conſequitur,	p. 23. n. XLVII. p. 157. (1).
21. Maji	tabuliſque commiſſionis acceptis,	Ibid.
.. Junii	*Mechliniam* migravit.	p. 157. (2)
	Parentem ſenem in *Friſia* inviſit.	p. 23. n. XLVII.
10. Octobr.	Cancellariatum *Gelriæ* ſibi oblatum reſpuit.	Tom. 2. part. 1. p. 309.
ſub hyemem.	A Cæſare in *Belgium* reverſo evocatur *Bruxellas*. Donatur penſione 300. flor. ob obſequia *Nurembergæ* præſtita. Jubetur manere in Curia, & cum honorario Conſilii Privati, etiam ſtipendia Magni Conſilii conſervat.	p. 23. 24. n. XLVII.
	Ducit uxorem, *Granvellano* faciente, *Jacquelinam Damant*.	p. 24. n. XLVIII. p. 158.

Cum

1544	. . Jan.	Cum Cæſare *Spiram* abit: ubi ipſe, paterque *Folcardus* multis a *Carolo* privilegiis ornantur, attributo illi primo in Senatu *Friſiæ* loco poſt præſidem, ſi quando ibi morari conſtitueret.	p. 24.
		A Nuntio Apoſtolico Comes *Palatinus* creatur.	Ibid.
		Accitur in Conſilium Imperatoris.	Ibid.
	23. Maji	Pacem ibi Danicam concludit.	Ibid. & p. 159. (5)
		Cæſare in *Galliam* cum exercitu eunte, ipſe tertiam legationem obit; ad firmandam pacem *Danicam Bremam* miſſus; ubi confectis negotiis,	p. 24. n. XLIX.
		Friſiam adit. Ex qua revertens decumbit aliquot hebdomadibus *Ultrajecti*. Tandem *Mechliniam* delatus, Reginæ ſuggerit quæ ſibi agenda videntur.	Ibid.
	23. Dec.	Cæſare a *Gallica* expeditione reverſo, paceque cum Rege *Franciſco* factâ, indictiſque ad pacificandam *Germaniam Wormatiæ* Comitiis, ipſe præmittitur pro negotio ſpinoſo, nempe ad Circulum *Burgundicum* ab Imperii legibus eximendum.	p. 25. n. L. p. 160.
1545		In Comitiis *Wormatienſibus* Reginæ *Mariæ* cauſam agit pro	

dote

		dote *Hungarica* contra *Ferdinandum* Regem, ipſo Rege ac Cæſare annuentibus.	p. 25. n. L.
		Quartam legationem obit apud Ducem *Bavariæ*, cui nomine Cæſaris communicat conſilium de ſumendis armis contra *Proteſtantes*, impetratque, ut ad voluntatem *Caroli* paratus ſit.	p. 25. n. LI.
		Quintam legationem exercet apud conventum *Brugis* indictum ſuper Gallorum, Anglorumque controverſiis.	p. 25. n. LII.
	Decembr.	Cæſarem *Ultrajectum* proficiſcentem ſequi jubetur.	Ibid. & Pont. Heut. lib. 12. c. 3.
1546		Ad Comitia *Ratisbonenſia* a Cæſare indicta præmittitur. *Albertum* Cardinalem *Brandenburgicum* & Archiepiſcopum *Moguntinum* graviter decumbentem *Caroli* nomine de via ſalutat.	p. 25. n. LII.
	ſub fin. anni.	[*Proteſtantibus* Cæſarem haud ſatis paratum, apud *Ingolſtadium* fruſtra aggreſſis, dimiſſoque eorum exercitu, multi principes, civitateſque Imperii culpam deprecantes, *Carolo* ſe ſub conditionibus a Viglio conceptis dediderunt.]	p. 26. n. LIII.
		Carolo Boiſoto vita functo ſuccedit ex Cæſaris delectu in officium Theſaurarii ſeu Cuſtodis Archi-	

		Archivi, quod in arce *Rupelmundana* aſſervatur.	p. 26. n. LIV.
1547	. . Jan.	Sextam implet legationem cum Comite *Hochſtratano Coloniam* pro depoſitione Electoris Archiepiſcopi *Hermanni de Weda.*	p. 15. n. XXXII. p. 26. n. LV. p. 163. n. LV. (1).
		[Cùm Cæſar idem conſtituiſſet facere de Epiſcopo *Monaſterienſi Franciſco a Waldeck* VIGLIUS apud *Granvellanum*, ne fieret inſtitit, & ad Cæſarem adductus, provinciam deprecatus eſt, edicens: malle ſe Majeſtatis ſuæ ſervitium deſerere, quàm adverſus illum, cujus panem comederat, quidquam attentare. Addens non eſſe eamdem cauſam *Monaſterienſis* Principis, quæ fuerat *Colonienſis* &c. Qua oratione permotus Cæſar ab incœpto deſtitit.]	p. 15. n. XXXII.
	9. Julii	Altera vice recuſat officium Vice-Cancellariatus vacans poſt mortem *Joannis Navii.*	p. 191. in fin. Tom. 2. part. 1. p. 336.
		Colonia redux a Regina *Maria* mittitur ad adeundam pro ingenti pecuniæ ſumma poſſeſſionem aliquarum urbium in *Weſtphalia.*	p. 27.
		Abſoluta legatione domum reverſus in aula Reginæ *Mariæ* hæſit.	Tom. 2. part. 1. p. 335.
		A Cæſare poſt *Saxonicam* vi-	

		ctoriam evocatur *Auguſtam* ad Comitia Kal. Sept. celebranda.	p. 27.
		Imperiali ibi Conſilio cum *Maximilianus ab Auſtria* (poſtea Imp. ejus nominis II.) præfectus eſſet, ipſe illi adjungitur, ut eum in agendis inſtrueret.	p. 27. n. LVII.
		Ibi tabulas nuptiales conſcribit inter *Maximilianum* prædictum ac *Mariam Caroli* V. filiam.	Ibid.
1548	. . Julii	Comitiſſam *Ritbergenſem* Cæſaris feudatariam efficit. Cum Archiepiſcopo *Trevirenſi* concordiam init ſuper *Luxemburgenſi* controverſia. *Inferiorem Germaniam* a jure Imperii liberam reddit.	Ibid. & Tom. 2. part. I. p. 341.
		Ordinibus Imperii Cæſari permittentibus delectum novorum Aſſeſſorum ad Judicii Cameræ Imperialis inſtaurationem, id illi negotii datur a Cæſare. Tredecim Aſſeſſores eo mittit Cæſaris nomine.	Tom. 2. part. I. p. 342.
1549	7. Jan.	Adit munus ac dignitatem Præſidis Conſilii Privati *Bruxellis*, a Cæſare ſibi nihil tale cogitanti collatum poſt obitum *Ludovici a Schora* 25. Decembr. 1548. hoc ſeculo defuncti.	p. 28. n. LVIII. & p. 164.
		Fit quoque Sigillorum cuſtos.	p. 165. (3).
		Equeſtri a Cæſare honore inſignitur. *Phi-*	p. 28. n. LVIII.

	. . April.	*Philippo* Cæſaris filio unico in *Belgium* advenienti adjungitur, ut de ſtatu Provinciarum eum inſtrueret, ac Cancellarii apud eum vices impleret.	Ibid.
	. . Aug.	Cum eodem mittitur per Provincias *Belgicas*, ut conſueta inaugurationis ei ſacramenta dicerentur.	Ibid.
	. . Novem.	Pragmaticam *Caroli* V. Sanctionem pro unione ac ſucceſſione indiviſibili ditionum *Belgicarum* & Comitatus Burgundiæ dirigit, eique ſubſignat nomine, tituliſque ſuis.	Ibid. & p. 165. (4)
		Cæſari auctor eſt Conſtitutionis ſeu Edicti adverſus fœneratores, qui *Lombardi* vocabantur.	p. 28. n. LIX.
1550		Edictum de Religione ab Cæſare publicatum multum ipſe mitigat.	p. 29. n. LXI. p. 165. & Tom. 2. part. I. p. 349.
	14. Junii	Mortuo *Vincentio Cornelii* a *Myerop*, a Regina conſequitur officium Magiſtri Regiſtrorum in Hollandia, reſignatque officium Cuſtodis Archivi *Rupelmundani* Mgro *Hermeti a Winghene.*	p. 29. n. LXII.
	ſub fin.	Tractatum pacis inter Reginam *Mariam* & Reginam Regnumque *Scotiæ* conſcribit ſub ratificatione Cæſaris.	Ibid. n. LXIII.

1551	*Maria* Regina in Germaniam evocatâ, adminiſtratio Provinciarum *Belgicarum* illi cum nonnullis aliis Conſiliariis committitur.	Ibid.
	[Lantgravio *Haſſiæ Mechliniæ* captivo, & vix non fugâ elapſo, a Cæſare injunctum fuit ne litteras ille aut mittere aut accipere poſſet niſi a VIGLIO viſas.]	Ibid. n. LXIV.
1552	In executione pacis *Paſſavienſis* multum laboris inſumit.	p. 30. in init.
	Moritur uxor ejus *Jaquelina Damant*.	Ibid. n. LXV. & p. 168.
1553	Ab Regina *Eleonora* vidua *Franciæ* Conſiliarius, ac rerum ſuarum patrimonialium curator cum honorario eligitur.	p. 30. n. LXV.
	Conſtituitur a Cæſare Præſes Conſilii Status in locum demortui *Joannis a S. Mauritio*.	Ibid. n. LXVI.
	Fratrem *Serapionem* promovet ad officium *Grietmanni* in *Wimbritzeradeel*.	Tom. 4. Epiſt. ined. p. 544.
1554	Conſcribit Tractatum antenuptialem pro *Philippo Hiſpaniarum* Principe ac *Maria* Regina *Angliæ*.	p. 30. n. LXVII.
1555	Cum legatis Cæſaris ac Regis *Galliæ*, nec non cum *Anglis* me-	

		mediatoribus prope *Caleſium* de pace fruſtra agit.	
		Cæſare ſe Regnis, Provinciiſque abdicare conſtituente, & ipſe ſtatuit ſe Reip. ſubducere, & Præſidis officium deponere: ſed a Cæſare, Reginaque prohibetur.	p. 31.
1556		Fit Coadjutor *Lucæ Munich* Abbatis S. *Bavonis Gandavi*, Rege *Philippo* aſſenſum præbente; ut in ſuo deinceps & in *Belgicarum* Provinciarum obſequio ſub novo Gubernatore *Emmanuele Philiberto* Duce *Sabandiæ* permaneat.	p. 31. 32. 169.
		A *Philippo* Rege in Conſilium Status Belgici cum ſtipendio adhibetur.	p. 32. 169.
		Regina *Maria*, *Belgii* hactenus adminiſtra in *Hiſpaniam* cum Cæſare abeunte, accipit ab eadem penſionem annuam 200 florenorum cum ejus ſigilli cuſtodia, & cum adminiſtratione bonorum ejus.	p. 32. n. LXVIII.
1557	.. Aug.	Poſt prælium *Gravelingenſe Philippum* Regem ad obſidionem fani *S. Quintini* proficiſcentem comitatur, & poſt victoriam ibi obtentam, *Bruxellas* remittitur pro ſubſidio aliquo durabili a Statibus obtinendo.	p. 32. n. LXIX.

1558	.. Aug.	Ad tractatum pacis cum *Gallis* in oppido *Inſulenſi*, & dein in Monaſterio *Charicampi* habendum miſſus,	Ibid.
	... Sept.	*Atrebati* morbo corripitur....	Ibid.
	.. Nov.	Et vix ſemivivus *Bruxellas* reducitur; a quo tempore numquam recte valet.	Ibid.
1559		Ægrotantem Rex per medicos ac familiares ſuos ſæpe viſit, &	p. 33. n. LXX.
		Bibliothecarii ei officium confert.	Ibid.
		Recuperatis paululum viribus, Regem *Gandavum* euntem ſequitur.	Ibid.
	.. Aug.	Et ibi Regi valedicit, ac *Aquisgranum* proficiſcitur cum *Nicolao Bieſio* primario Medicinæ profeſſore apud *Lovanium*, ex cujus conſilio calidis ibi per ſex hebdomadas aquis utitur, ubi non modicum levamen ſentit.	Ibid. & p. 170.
		Bruxellas reverſus a *Margareta Parmenſi* nova *Belgii* Gubernatrice admodum benigne excipitur.	p. 33. n. LXX.
		[Cui Rex commiſerat declarandum: ut quemadmodum ſumma fide ac induſtria Cæſari ac ſibi, nec non Reginæ, ac Duci	Ibid.

		Duci *Sabaudiæ* prædeceſſori ſuo operam conſiliumque præbuiſſet, ſperare ſe, ut eâdem uſa & ipſa, magnum in felici gubernatione adjumentum ſentiret.]	
		Reliquum hujus anni tempus quietum cum eſſet, leviores corporis cruciatus patitur, tametſi numquam ſatis recte valens.	Ibid.
1560	ſub Kal. Januar.	*Jetziam Hoytema* ſuam ex ſorore neptem ac viduam *Franconis a Monte* Conſiliarii in Senatu *Hollandiæ*, elocat *Jacobo Heſſelio* Regio *Gandavi* Conſiliario celebri:	p. 33. n. LXXI. & p. 170. 171. 172.
		Et *Idam* fratris *Gerbrandi* filiam, *Feiconi à Fritema* Quæſtori *Groningenſi*.	p. 33. n. LXXI. & p. 172. (2).
	.. Maji.	Cum *Maximiliano Morillonio* Præpoſito *Arenſi* in *Arteſia*, Epiſcopo poſtea *Tornacenſi* proficiſcitur ad thermas *Emiſanas* non longe a *Confluentia*, ubi multi vicini Principes, ipſeque Elector *Colonienſis* ac *Trevirenſis*, Lantgraviuſque *Haſſiæ* (idem qui ſub ejus fuit cuſtodia *Mechliniæ*) multique Comites ſalutatum eum mittunt.	p. 34. in init.
		Abbatem S. *Bavonis* inviſit, ab eoque honorifice deducitur.	Ibid.
1561		*Friſiam* patriam (a qua pene ſeptemdecim annis abfuerat) conſanguineosque ſuos, *Morillonio*,	p. 34. n. LXXII.

lonio, *Heſſelioque* ſociis inviſit: ubi tot viſitatores ſalutatoreſque habuit, ut propemodum gaviſus fuerit, ſe Duciſſæ literis in *Brabantiam* revocari.

Ibi nuptias *Igrami ab Acchelen* Conſiliarii in *Friſia*, dein *Bruxellis* in Secreto Conſilio, ac tandem Supremi Senatus *Mechliniæ* ſedentis Præſidis, cum *Mintzia* ſive *Clementia Hoytema* nepte ſua ex ſorore, ſolemniter celebrat. Negotia familiæ plurima componit. Ibid. & p. 173.

Haud ſatis æquo animo fert, novos Epiſcopatus, quorum inſtituendorum progreſſus *Franciſcus Sonnius* urgebat, ex Abbatiarum quarumdam bonis dotandos eſſe. p. 34. n. LXXIII. p. 174.

Cardinali *Granvellano* adhærens, invidiæ ac calumniæ expoſitus, Principem *Auraicenſem Egmondanum*, aliosque proceres ad concordiam hortatur tum publice, tum privatim. p. 35. n. LXXV.

Cum nihil proficeret, factionum pertœſus, & valetudinem integram recuperare deſperans, miſſionem a Rege petit: a quo lactatur ſpe adventus ſui in *Belgium*, jubeturque manere in obſequio cum donario 2000 flor. & cum penſione quadringentorum quinquaginta florenorum annuorum. p. 36. in init.

De-

1562	18. Jan.	Defuncto *Luca Munich* Abbate S. *Bavonis*, a quo & hæres ſcriptus fuit; mutata Abbatia in Præpoſituram, hujusque poſſeſſione per procuratorem adita,	p. 37. n. LXXIX. p. 179 13. p. 181.
	3. Febr.	Solemnem ingreſſum *Gandavi* facit.	Sand. Fland. tom. I. p. 305.
	.. Maji.	In Conſilio Status, advocatis in illud Equitibus Ordinis aurei velleris, orationem habet de tutela Reip. concuſſæ; de qua *Margareta Parmenſis* dixit: in tota vita nihil ſe melius, facundius ac convenientius audiviſſe.	p. 36. n. LXXVII.
	.. Junii.	Propoſitionem apud Congregationem Statuum facit de proviſione aliqua rei pecuniariæ.	Ibid.
		Philippo Nigri vita functo, fit Cancellarius Ordinis aurei Velleris, nominantibus Equitibus, eligente ac confirmante Rege, & Comite *Egmondano* poſſeſſionem tribuente.	p. 37. n. LXXX.
		Ob id ipſum a Cæſare *Ferdinando*, Equitum ſeniore, literis gratulatoriis honoratur.	Ibid.
	.. Octobr.	Sacerdos ordinatus per Cardinalem *Granvellanum*, primam miſſam celebrat, & dein benedictionem Abbatialem ab eodem conſequitur, uſus in poſterum mitrâ & baculo.	p. 37. n. LXXIX. & p. 181. (3).

1563	.. Dec.	In Conventu Statuum Generalium totius *Belgii*, propoſitionem Regiam facit.	p. 38. n. LXXXII.
1564 *Pont. Heut. hæc ad an.* 1565	13. Mart.	Cardinale *Granvellano* e *Belgio* diſcedente (quem diſceſſum non poteſt non conſulere ob temporum pericula) doluit rerum perturbationem mox ſubſecutam, venales factas beneficiorum, officiorumque proviſiones, gratiarumque conceſſiones, *Lotterias* introductas, lucra privatorum iniqua &c. quibus ille fruſtra refragatur.	Ibid. n. LXXXIII. LXXXIV.
	29. Aug.	Adeſt ſolemni nepotis ſui *Buchonis a Montzyma* receptioni in Sac. Theologiæ Doctorem *Lovanii*.	p. 39. n. LXXXVI. & p. 182. 183. 184.
		S. Carolus Borromeus Cardinalis & Archiepiſcopus *Mediolanenſis*, mandato PII IV. Pontificis, proprioque ejus motu tranſmittit illi diploma pileumque *Prothonotariatus* Apoſtolici.	p. 184. (5).
		Improbat, *Margaretam* Gubernatricem majores cauſas, quæ in Secreto Conſilio diſcuti ſolebant, ad Conſilium Status rejeciſſe ad Principis *Auraicenſis*, aliorumque ejusdem factionis poſtulationem.	p. 39. n. LXXXV.
Dubium quo anno.		Sub Paſchalibus feſtis *Gandavum* abit, & ipſo feſto Paſchatis Officium Divinum in Eccleſia S. Ba-	Ibid. Sand. Flandr.

S. Bavonis ſolemniter celebrat cum mitra.	tom. I. p. 305.
In feſtis Pentecoſtalibus ne idem faceret, a Duciſſa prohibetur.	Ibid.
Suboritur illi ulcus pedis.	Ibid.
Multum negotii habet in redarguendis factioſis, qui refragabantur Jurisdictioni Eccleſiaſticæ, & clericorum vitam ac mores carpebant.	p. 40. n. LXXXVII.
Et ulterius progredientes, Conſilium Secretum ac Finantiarum abolenda cenſentes, omnia negotia in procerum Conſilii Status poteſtatem venire cupiebant.	Ibid.
Unde ipſe inviſus illis, declarat ſe, jam presbyterum, cui non convenit ſeculari Conſilio præſidere, miſſionem a Rege petiiſſe, & ob ætatem, valetudinemque hanc ei gratam futuram.	Ibid.
Comite *Egmondano* ex Conſilii Status decreto in *Hiſpaniam* ad Regem profecturo, jubetur *Inſtructionem* conſcribere.	p. 41. n. LXXXVIII.
Quam dum in Conſilio profert, Princeps *Auraicenſis* longam vehementemque orationem habet:	Ibid.

1565	Sub. Kal. Jan.	Qua ipſe commotus, noctemque inſomnem ducens, mane de lecto ſurgens, inter veſtiendum apoplexiâ tangitur; quare	p. 42. n. LXXXIX.
		Iterum a Rege miſſionem petit, rogans Comitem *Egmondanum* ut hanc ejus petitionem promoveat.	Ibid.
		Cornelium Janſenium ad novum Epiſcopatum *Gandavenſem* a Rege nominatum (cui bona Præpoſituræ *S. Bavonis* poſt mortem ſuam ceſſura eſſent) benigne ſincereque complectitur.	p. 42. n. XC.
	30. Nov.	Feſto *S. Andreæ*, in nuptiis *Alexandri Parmenſis* cum *Maria Portugalliæ* Principe, coram Conventu Ordinis Aurei Velleris, tamquam ejusdem Cancellarius, orationem habuit de Catholica Religione ſervanda:	p. 44. in init.
		Reſiſtente ſibi Feciali Ordinis.	Ibid.
		Supervenientibus Regiis litteris, quibus mandabatur ut Edicta de Religione executioni mandarentur, ipſe interceſſit: ſuadens, ut eæ litteræ eò uſque differrentur donec Rex certior fieret, quam in partem ejus juſſa accipiebantur in Belgio, offerens periculum in ſe recipere. Sed cum nihil proficeret, expeditæ fuerunt litteræ.	p. 45. in init.

Iiſ-

		Iiſdem litteris ab officio Præſidis Secreti Conſilii ſe liberandum intelligit, deſignato ſibi ſucceſſore *Carolo Tysnacquio*,	Ibid. n. xciv.
		Relicta illi tamen dignitate Conſiliarii Status.	Ibid.
1566	5 April.	Cùm famoſa Confœderatorum Nobilium ſupplicatio *Margaretæ* offertur, calumniis ipſe impetitur, paſquillisque ac famoſis libellis proſcinditur.	p. 46. n. xcvii. & p. 47. n. xcviii.
	.. Aug. .. Sept.	Templa, monaſteriaque expilantur.	p. 47.
		Margaretæ ob turbas commotæ, & profuſis lachrymis ejus conſilium poſtulanti, ſuadet, ut proceres, & Provinciarum Gubernatores ad novum Regi juramentum fidelitatis dicendum adigat.	p. 47. in fin.
		Cum omnes fere ita rebus deſperarent, ut *Bruxellam* relinquendam, atque ad *Montes Hannoniæ* ſecedendum Duciſſæ ſuaderent, ipſe ſolus reclamat,	p. 48. n. xcix.
		Et diſcedere dein paratam, ac itineri accinctam, eumque invitum unà ſecum pertrahere conantem impedit, cohibetque.	Ibid.
		Tota hac æſtate odioſiſſimis hiſce negotiis implicitus, minis, conviciis, periculisque frangi	p. 48. n. c.

		gi ſe non patitur, ſed contra audentior in tuitione rectæ Religionis, Regiæque authoritatis procedit.	
		Deputatus a *Margareta* cum Comite *Egmondano*, ut cum Confœderatorum Commiſſariis ſuper concordia ageret, libere ipſis oſtendit, quantum ea quæ egerant, fidelium Vaſallorum officio non reſponderent, & quam ea aliquando in crimen læſæ Majeſtatis raperentur;	Ibid.
		Proinde hortatur ut a cœptis deſiſtant. Illi verò non paruiſſe ſe recte monenti, poſtea ſæpe conqueſti ſunt.	p. 49. in init.
		Magna illi cum imminerent pericula domi ac foris, ac necem illi intentatam fuiſſe Duciſſa intellexiſſet, per ſuos ſatel lites eum ex Curia ſalvum duci jubet. Ipſe in Deum fiduciam collocans, nihil ejusmodi minas facit.	Ibid.
1567	16. Feb.	Dictat *Margaretæ* epiſtolam ad *Brederodium*, quæ ſtatim edita fuit.	p. 50. in init.
		Dolet ſe ſuadente, Cancellarium Brabantiæ *Joannem Scheyfve*, & D. *de Merode* ab ſedandas turbas *Buſcum-Ducis* miſſos, ubi de capite periclitati ſunt.	p. 51. n. CVI.

Dux

	.. Aug.	Dux *Albanus* in Belgium advenit.	p. 52. in init.
		Qui illum multis perſuaſionibus fruſtra conatur inducere, ut *Conſilio turbarum* intereſſet.	Ibid. n. cx.
		Proponit nihilominus aliquot primarios Præſides & Conſiliarios, qui huic cognitioni apti videntur. Queritur authoritatem pene omnem ad unum Hiſpanum Licentiatum *Joannem Vargam* pertinere.	Ibid.
1569	28. Jan.	*Carolus Tyſenacquius* in *Belgium* ex *Hiſpania* adveniens, ſuccedit illi in officio præſidis Conſilii Secreti,	p. 52. n. cxi. & Tom. I. part. 2. p. 499.
		Ipſo permanente præſide Conſilii Status, cum titulo ac ſtipendio Conſiliarii in Secreto Conſilio, quæ duo, quòd Rex ad ſe honorifice ſcripſiſſet, acceptat.	Ibid. utrobique.
	19. Octobr.	Collegium (a ſuo nomine dictum) erigit & inſtituit *Lovanii*, accepto ad id a Rege ſubſidio duodecim mille florenorum.	p. 52. n. cxii. p. 190. n. cxiv. (1) (2) Tom. I. part. 2. p. 545.
		Albano exigenti novam impoſitionem *Decimi*, *Vigeſimi* & *Centeſimi* Denarii	Comment Rer. actar. a. n. xli.
1571	... Jan. 25. Sept.	Opponit ſe fortiter & imperterritus, quantumvis *Albanus* viſus	

ſus

		ſus ſit gravius aliquid in eum attentaturus.	Tom. I. part. 2. p 609.
1572	11. April.	Scribit in *Hiſpaniam* ad *Joachimum Hopperum*, quod *quindecim mille* Cauſæ indeciſæ pendeant in *Conſilio turbarum*, *trecentis*, vel importunitate partium, vel favore (his proximis annis) expeditis.	Tom. I. part. 2. p. 677.
	9. Maji	Conqueritur ſe de fideli conſilio lapidari in *Hiſpania.*	Tom. I. part. 2. p. 681.
	... Junii	*Dux Medinæ-Cæli* in *Belgium* appulit, ſed non tradito ſibi ab *Albano* regimine	p. 53. n. cxiii.
	... Sept.	In *Hiſpaniam* revertitur.	Ibid.
1573	17. April.	Mortuo *Carolo Tyſenachio* Præſide Secreti Conſilii,	Tom. I. part. 2. p. 739.
	8. Maji.	Cuſtodiam Sigillorum Regiorum ad ſe recipit, ne implacabilem *Albani* animum offendat,	Ibid. p. 740.
		Quamvis multo jam tempore ſe domi contineat, nec ulla ſpes ſibi ſit reliqua, ut aut convaleſcat, aut ad res tractandas utilis, idoneusque fiat.	Ibid. p. 739.
	... Junii.	Poſt quadrimeſtre tempus, quod cubiculo ſellæque affixus fuit, *Lovanium* defertur ubi Collegium ſuum viſitat, Rationes excipit &c.	Ibid. p. 749.

In

	... Aug.	In *Flandria* hæret, cùm propter Eccleſiæ ſuæ negotia tum valetudinis curandæ cauſâ.	Ibid. p. 754.
		Obtinet hoc anno conſenſum Regium, ut *Bucho Aytta* ejus nepos, Coadjutor ejus eſſet cum futura ſucceſſione in Præpoſitura *S. Bavonis Gandavi*.	Ibid. p. 759. & p. 655.
	20. Sept.	Dux *Albanus* ſerio revocatus in Hiſpaniam cum eſſet, judicat præſtitiſſe, ut ante triennium diſceſſiſſet.	Ibid. p. 764.
	... Nov.	Ludovicus Requeſenius novus Gubernator	pag. 53.
	29. Nov.	Ad Gubernationem Provinciarum admittitur.	Ibid.
	Novembr.	*Takonem a Montzima* ſuum e ſorore nepotem, a *Geuſiis* captivum abductum (poſtea Conſiliarium in Curia *Ultrajectina*) florenis bis mille quadringentis redimit.	Ibid. p. 772. & p. 363.
	18. Dec.	*Albanus* in *Hiſpaniam* abit.	Ibid. p. 785.
1574	11. Junii.	Suſpicans *Albanum* jam in *Hiſpania* exiſtentem, non bono erga ſe animo eſſe, rogat ne inauditus condemnetur.	Ibid. p. 809.
	... Sept.	Cum Status *Brabantiæ* ac *Flandriæ* eò tenderent, ut acta Ducis *Albani* reſcinderentur, optavit ne inde Regis auctoritas pateretur.	Ibid. p. 823.

	7. Nov.	Scribit in *Hiſpaniam*, ſe ad vitæ exitum properare, nec potuiſſe hactenus, quæ tota vita obſervatu digna ſibi occurrerant, in ordinem redigere. Deplorat ſervatum in hæc tempora, in quibus Reip. ruina prope eſt. De pacificatione nihil ſolidæ ſpei eſſe: ſeque timere, ne Rex ipſe labenti Reip. ſubvenire valeat.	Ibid. p. 830.
1575	13. April.	Poſt obitum Commendatoris *Requeſenii* (5 Martii) cum res eſſent opinione quietiores, & Rex de ſucceſſore ſtatueret, ac interim adminiſtratio *belgii* Conſilio Status tributa eſſet, conſilium ſuum prolixe in *Hiſpaniam* perſcribit, deſiderans a Præſidatu Status abſolvi.	Ibid. p. 864. 865. Tom. 2. part. 1. p. 408.
1576	20. Martii.	Fundat *Gerontocomium* in pago de *Zuichem*.	Tom. 1. part. 1. p. 278.
	14. Sept.	In vincula rapitur cum Conſilio Status.	Ibid. p. 192.
1577	14. Martii.	Condit teſtamentum.	Ibid. p. 197.
	8. Maji.	Moritur *Bruxellis*, tumulatur *Gandavi*.	

VITA

V I T A
VIGLII AB AYTTA
Z U I C H E M I,

Ab ipſo Viglio ſcripta ſive dictata juxta quod in Præfatione noſtra explicuimus.

PLERIQUE SUAM IPSI VITAM NARRARE, FIDUCIAM POTIUS MORUM, QUAM ARROGANTIAM ARBITRATI SUNT. *Tacit. in Vita Jul. Agricol. ſub. init.*

VIGLIUS AB AYTTA ZUICHEMUS.
P. Yver

V I T A
VIGLII AB AYTTA
Z U I C H E M I,

Ab ipſo Viglio ſcripta.

I. F*Erricus* ſive *Fridericus Folcardi Aytta* filius, vir cum primis locuples ac honoratus, habitabat in prædio ſuo ſito in pago *Werdehuyſum* (1) quod *Aytta* vocant, a quo & cognomen poſteri ejus in hunc uſque diem retinent. Verùm *Schiringorum Vetroperorumque* (2) (uti tunc duæ peſtilentiſſimæ factiones vocabantur) quotidianas rixas, contentiones & injurias evitare cupiens, migravit in aliud prædium ſuum *Hemrichem* (3) dictum, in pago *Werragae* ſitum, quod id caſtello foſſàque communitum ſecuriorem & adverſùs malevolorum inſidias habitationem præberet; ibidemque cum conjuge *Sydſia* diem clauſit extremum.

II. *Ferricus* autem obiit anno 1460. Filios reliquit tres, Magiſtrum *Bochonem* (1) cùm doctum, tùm imprimis venerandum Sacerdotem, *Gerbrandum* ſive *Gerbodum*, & *Rintzium Aytta* filios, filiam quoque unicam, nomine *Sionck*, nuptam *Jarricho* in *Metſlawier*. Ex quo, in primis nuptiis habuit *Bivium Jarrichi*, & *Sydſiam*, *Hayoni Albadæ* nuptam. *Bivius Jarrichum* reliquit; ex quo nata *Sionck* Monialis, & *Jell* uxor *Heſſ*...... *Abbinga* in Huſum, ex quo .... *Goffo Douwema* & *Dauw*...

III. In ſecundo autem matrimonio....... uxorem Nobilis Viri *Renici Albadæ*, ex quâ unica dumtaxat filia extitit, nupta in primo matrimonio *Heſſelo* à *Joughema* patri *Renici* & *Kemponis*, quæ poſtea alteri *Othoni*...... *Petri*, quæ ex eo ſuſcepit *Annam*, nupta antea *Douwe Douwema* in *Jenſum* & *Tekoni Glins*, multamque prolem edidit, quæ in *Donyanam*, *Douwamanamque*, & in multas alias cognationes ſeſe diffudit.

 IV. *Rint-*

IV. *Rintzius* filius *Ferrici* multas quidem habuit proles ex *Swop Heringa*, ac inter cæteros *Banium* ac *Häyonem Blynxſtra*, verùm ex eis nullus legitimus hæres ſuperſtes extitit, præterquam ex filia *Sydſiâ*, quæ duplex matrimonium experta fuit: primum *Ferckonis Hettema*, ex qua unicum habuit filium *Hettonem*, qui conjunctus fuit matrimonio cum *Hackia* filia *Tjerckii Rorda* & *Iodocæ*: ex quo inter cæteras proles progenuit *Barbaram* nuptam ex diſpenſatione Apoſtolicâ cognato ſuo *Scrapioni* filio *Folcardi Ayttæ*. Alter ejus maritus fuit *Ono Wiarda* ex qua nullam habuit prolem.

V. *Gerbodus* autem tertius filius *Ferrici*, *Rintzio* ſenior, cui obtigit in diviſione villa *Idſinga*, in pago...... cum aliis nonnullis poſſeſſiunculis ibidem in .... ac *Werdebuyſum*, duxit *Jetſiam* filiam *Viti Bukama* fratris *Renardi* Paſtoris in *Zwichem* (1) viri cumprimis docti & honorati, commigravitque in poſſeſſionem dotalem, ibique ædes ædificavit pro eo ſeculo ſatis elegantes, quas poſtea *Viglius* nepos in avi memoriam ampliavit exornavitque, ac cùm *Ayttana* familia, unde ipſe deſcenderat, pleraque illic bona poſſediſſet relicta Eccleſiæ *Zwichemenſi*, inter primarios ejus pagi incolas ſemper habitus fuit.

VI. Genuit autem ex *Jetſia* conjuge ſua quatuor filios, qui ad virilem ætatem pervenerunt; præter alios in infantia mortuos; videlicet *M. Buchonem* (1) Conſiliarium primùm *Alberti* & *Georgii* Ducum Saxoniæ, ac deinde Cæſaris *Caroli* Quinti, Decanum poſtea Capellæ D. Virginis in arce Hagenſi, qui omnium Friſiorum ſuâ ætate doctiſſimus habebatur; *M. Ferricum* Præbendarium in *Wirdum* (2) ibique ſepultum: item *Vitum* defunctum ante ductam uxorem, & *Folcardum* patrem *Viglii* & fratrum ſororumque ejuſdem.

VII. Sex itidem filias idem reliquit; ex quibus, etſi omnes in matrimonium elocatæ fuerint, * quarum tamen earum ex ſe proles tantum reliquêre, quæ in numeroſam cognationem diſperſæ ſunt, videlicet *Mintzia* (1) nupta *Dothiæ Wiardæ* fratri *Ononis* ſupradicti. *Ferrica* nupta in primo matrimonio *Sacæ Sipkonis*, & in ſecundo *Sydziæ Athonis*. *Swop* uxor *Wibæ Hillonis*, & *Sydts* uxor *Renici Siffridi*, alias *Renick Shiourss*. Ex *Auck* autem & *Saep* nulli liberi extitêre. *Jetſia* autem ſingulari prudentiâ prædita mulier, quadraginta quatuor annos marito ſuperſtes, liberos in timore Dei diligentiſſimè

* *Lege:* quatuor.

mè educavit; ex quibus duos, *Buchonem* & *Ferricum* magnis ſumptibus in Scholis ac præſertim in Academia Lovanienſi in Artibus ac utriuſque Juris ſtudio inſtitui curavit, filiaſque honeſtè dotatas elocavit, obiitque anno 1528. ſecundâ Maii.

VIII. *Folcardum* (1) autem, minorem omnium natu, pater *Gerbrandus* moriens reliquit vix quatuor natum menſibus, circa feſtum *Matthæi*, anno 1484. Is verò nondum viginti natus annos, procurante adjuvanteque fratre *Buchone*, impetravit, ut cùm Regulares Canonici in *Bergum* haberent non longè a *Zwichem* villam quamdam valdè locupletem in vicino pago *Wirdum*, dictam vulgo *Barrahuys*, novi Monaſterii fundamenta ibi jacere inceperunt, quæ ob iniquitatem temporum bellorumque calamitatem perficere non poterant, eam *Folcardo* inhabitandam mediocri penſione concederent; qui deinde uxorem duxit anno 1503. menſe Junio *Jdam*, *Viglii Hannyæ* ex *Weydum* filiam, quæ cum matre *Rintzia* de *Bomminga* viduâ ejuſdem *Viglii Hannyæ* jam diu antea, hoc eſt, anno 1496. defuncti, habitans, ejuſdem ſolitudinem ſolabatur, cæteris fratribus ſororibusque jampridem elocatis. Erat autem ea, ob formam modeſtiamque, expetita a multis; ſed amor pietaſque erga matrem ſenio confectam, quam deſerere nolebat, ab matrimonio alieniorem reddidit, donec jam viginti-ſeptimum ætatis annum agens, ſollicitatione *M. Buchonis* apud ejuſdem matrem *Rintziam a Bomminga*, fratreſque *Broer* & *Tetardum Hannya*, qui *Buchoni* cohabitabat, in *Folcardi* nuptias conſenſit. Cujus avus paternus *Serapio Hannya* aviaque *Ecka ab Camſtra*, maternuſque avus *Broer* a *Bomminga* ac avia *Tzedtzia* a *Renarda* præcipuis Friſiæ Nobilibus ſanguine cognationeque atque affinitate jungebantur.

IX. *Folcardus* autem atque *Ida* (1) quinque in *Barrahuys* liberos procrearunt; *Gerbrandum* videlicet primogenitum, qui anno 1513. XIII. Septembris in *Zwichem* apud aviam *Jetziam* mortuus fuit, VIGLIUM, *Rintzium*, *Serapionem* ac *Rintziam*. Poſtea vero circa (2) annum 1515. bello Geldrico incrudeſcente, cùm ædibus in *Barrahuys* incendio conſumptis boniſque omnibus ſpoliatus eſſet, in urbem Leovardiam migravit, ibique civium numero adſcriptus fuit. Cui Dux *Georgius* Saxoniæ, domum dictam *Mintzima* in recom-

penſam damnorum perpeſſorum donavit, quæ adhuc *Aytta-norum* eſt, ac poſtea *Mintziam* filiam, *Gerbrandumque* minorem natu *Ida* mater ſuſcepit.

X. Natus fuit VIGLIUS anno ſeptimo poſt 1500, decima-nonâ Octobris, ſuſcipiente eum ex Sacro Fonte *Tetardo Hannyâ* avunculo. Hoc quoque hîc adjicere viſum eſt, quod Dnus *Otto* Sacerdos Præbendatus in *Wirdum*, qui fuerat Capellanus *M. Buchonis*, ejus patrui, Paſtoris ibidem, VIGLIUMque baptiſaſſet, ac anno 1534. is ex Italia domum rediiſſet, & fortiter adverſus Anabaptiſtas tum in Friſia graſſantes diſputaret, ſenex Sacerdos retulit, non ſine cauſſâ, eum cùm abluiſſet in Sacro Fonte, juſſiſſe Patruum *Buchonem*, ut ambobus pedibus (1) in baptiſterium intruderet, quo in fide Catholica conſtans permaneret, cujus ſe nunc fructum vidêre lætabatur.

XI. Anno autem 1514. ad confirmationem eum adduxit *Dominicus Pibonis*, Burgimagiſter poſtea Leovardienſis, cognatus ejuſdem, quo etiam tempore prima elementa (1) Leovardiæ apud patruum *Buchonem* habitans diſcere cœpit, ac deinde variis uſus magiſtris, poſtremò cuidam *M. Antonio Colonienſi* privatim inſtituendus traditus fuit; ubi cum *Hayone a Camminga*, *Tziepkone Zirxma*, *Joanne Brumers*, ac *Ambroſio Auguſtini* apotecarii filio, coætaneis, tantùm profecit, ut patruus ejus *Bucho* ad ſcholam Daventrienſem (quæ tunc in particularibus ſtudiis florebat) ablegandum eum cenſeret, eoque anno 1519. a Paſchate deductus ibidem ſeptimæ, ſextæ ac quintæ claſſi inter primos adſcriptus mediocriter profecit.

XII. Nomen proprium (1), quod *Viglonem* ſive *Wygerum* vulgus vocat, ipſe puer VIGLIUM dicere maluit. Et quamquam Familiæ cognomentum erat *Aytta*, ipſe patrui *Buchonis* de *Zuichem* appellationem ſequi maluit, *Zuichemenſemque* ſe ſemper ſcripſit, quòd in eo pago pater natus eſſet, avitæque villæ ſe ſucceſſorem fore ſperabat: uti etiam in ejus jus omnia prædia agerque univerſus in pago *Zuichemienſi* (præter ea quæ juris ſunt Eccleſiaſtici) poſtea ceſſère. VIGLII autem nomen in memoriam avi materni *Vigle Hannya* ei inditum eſt, qui ſimiliter ab avo ſuo materno *Vigle Camſtra* nomen accepit, viro primario, qui *Bolſwardiæ* exortâ inter nobiles rixâ ab

ab *Leone Albada* (2) in publico Statuum conventu occiſus fuit; qui *Leo* ea-propter publico edicto in exilium actus fuit, parteque bonorum mulctatus; a quo tempore *Albadarum* familia in Friſia præcipua, declinare cœpit.

XIII. Revocatus autem ex Daventria menſe Majo anni ſequentis in Friſiam a patre, a quo paullò poſt cum fratre *Rintzio* miſſus fuit ad patruum *Buchonem* in Hollandiam, qui tunc in Haga-Comitis morabatur, ubi non ita diu Decanus creatus fuerat, à quo deinde anno 1520. ſub feſtum D. *Joannis* apud Leydam traditus in diſciplinam Magiſtro *Guilhelmo Verio*, qui præcipuorum procerum Hollandiæ filios tum ibi in Græcis Latiniſque litteris inſtituebat, ac tandem ſub finem anni viceſimi-primi in Hagam revocatus, operam dedit aliquot menſibus *Jacobo Volcardo* (1) Bergenſi, viro apprimè docto, cujus extat perelegans Oratio Quotlibetica *de uſu Eloquentiæ in obeundis muneribus publicis*.

XIV. Miſſus autem antea fuit Trajectum, ut ibi tonſuram clericalem acciperet ab Eximio Theologo *Jacobo Ridder* (1) Suffraganeo D. Epiſcopi *Philippi de Burgundia*, ac deinde cum præfato *M. Jacobo Volcardo* ad rectoratum ſtudioſorum, qui apud *Bogardos* Lovanii nutriebantur, adſcito, menſe Octobri anni 1522. eò ablegatus fuit, habitavitque apud *Bogardos* (2) uſque ad feſtum Paſchæ anni * 1521. Duos autem fere annos Græcis Latiniſque ac hůmanioribus litteris (3) operam ibi dare pergebat, cùm privatim apud eundem *M. Jàcobum*, tum publicè in Collegio Trilingui (4) ſub Profeſſoribus *Conrado Goclenio* (5) & *Rutgero Reſcio*: (6) donec eum patruus *Bucho* in Hagam ad ſe evocans, aptum judicavit, ut ad majorem aliquam diſciplinam animum applicaret. Sortitus autem fuit (7) Profeſſorem Juris, in quo ipſe *Bucho* olim excelluit, idem publicè privatimque apud Lovanium profeſſus. Jactis igitur ſub eodem per menſem unum alterumque fundamentis, Lovanium remiſſus fuit, ut hoc ſtudium ſeriò amplecteretur. Itaque poſt initium ſtudii, Lovanii *Joannem Hagium* (8) ac *Nicolaum de Bruxella* (9) audire eodem anno 1524. cœpit. In quo cùm patruus ejuſdem non infeliciter eum proficere animadverteret, anno ſequenti 1525. iterum ad ſe revocatum, ac pace cum Gallis (Rege capto) ſperatâ, ad Academiam aliquam Gallicam ablegare conſtituit.

* *Lege: 1524. uti habet uterque codex Adriani Gaudani.*

Ve-

Verùm cùm illa non ſuccederet, (10) Lovanium rediit, & cùm *M. Jacobus Volcardus* ad *M. Severinum* * *Foytta* migraſſet, ivit habitatum è regione in ædes, in quibus *M. Dorpius* (11) paulò antea mortuus fuerat, apud *Michaelem à Dorna.*

* à Feyta Friſium: *Suffr. Petri. decad.* 12.

XV. Rurſuſque anno ſequenti in Hagam vocatus, conſilium cæptum eſt, de eo in Burgundiam ad Academiam *Dolanam* mittendo, ideoque valedicto apud Hagam patruo, 27. Septembris anno † 1528. *Dolam* in Burgundia cum *Sionckone a Mellema* profectus fuit, ubi per totum pene triennium *M. Haymoni Boudier* (1) cohabitans, ſub Profeſſoribus (2) *Ludovico Marantio*, *Jacobo Duxino*, *Joanne Monacho*, *Petro Phenice*, & *Quintino Vitulo*, Jurisprudentiæ diligentem navavit operam, ut inter auditores primam facile laudem referret. Eoque permoti ſtudioſi aliquot adoleſcentes, *Henricus* ac *Quirinus Relingeri*, fratres uxoris *Dni. Antonii Fuggeri* (3) locupletiſſimi civis Auguſtani, ejuſdemque conſanguineus *Joannes Georgius Hermannus* in eisdem ædibus habitantes & commenſales, familiaritate invicem conciliatâ, illum, propter opinionem quam de ejus ſtudiis habebant, valde complecti cœperunt. Cumque *Eraſmus Roterodamus* (4) *Baſileæ*, quæ non longe a *Dola* diſtat, ageret, cui cum patruo ejus *Buchone* magna familiaritas benevolentiaque intercedebat, captavit occaſionem ejus quoque amicitiæ ſe inſinuandi, ac ad eam humaniter receptus, crebriſque litteris ultro citroque miſſis in ea confirmatus, non parum exiſtimationi ejus inde acceſſit.

† *Lege*: 1526. *uti cod. uterq. A. Gaud. & Suffr. Petri.*

XVI. Circa quod tempus patruum *Buchonem* è vivis tertiâ Decembris anno 1528. diſceſſiſſe intellexit; cujus morte animo quaſi dejectus conſternatuſque de reditu in patriam cogitare cœpit; verùm certior factus illum legatum ei pecuniarum ſat magnum, & bibliothecam tam in jure quam in aliis diſciplinis ſatis inſtructam reliquiſſe, (quo videlicet ſtudia ſua ad metam commodè perducere poſſet, quod & pater ab eo poſtulabat) ac ſodales, qui privatim illum *Inſtitutiones* profitentem, lubenter audiebant, multis modis magnificiſque § pollicitis apud eum contenderent; ut ipſis ad Academiam *Avinionenſem* proficiſci deſiderantibus, comes eſſe vellet, ‡ quibus tandem aſſenſit. Ac menſe deinde Martio anni 1529. cum illis (perluſtratis prius Ducatu *Burgundiæ* ac magnâ *Ciſtercii*

§ Promiſſis. *ut codex uterque cit.*

‡ *Lege*: eis. *uti apud Adr. Gaul. & Suffr. Petri.*

cii Abbatia (1) celebrique ab vinis oppido *Belva*, (2) nec non *Salinis* (3) ubi magnum in fontibus ſalſis Naturæ miraculum conſpexit; ac opportunè illuc advénit, cùm ad poſtulationem *Ferdinandi* Regis Comitia Statuum *Burgundiæ* ibi celebrarentur, quæ plurimi Prælati proceresque ac civitatum Legati tum frequentabant) per *Matiſconem*, *Cabilonenſemque* civitatem *Lugdunum* adveniens per rapidiſſimum fluvium *Rhodanum* navigio *Avinionem* appulère, ut illic *Andream* (4) *Alciatum* ac *Franciſcum a Ripa* (5) (quorum celebris tum erat fama) audirent. Quò advenientes, ob peſtem ibi graſſari incipientem, paulò pòſt inde *Valentiam* ad *Rhodanum* (6) ſecedere coacti ſunt, ubi non ita pridem *Philippus Decius* (7) profeſſus fuerat.

XVII. Auditis aliquamdiu Profeſſoribus præclari ibi nominis ac doctrinæ, ab eiſdem perſuaderi ſibi paſſus eſt, ut gradum Doctoratûs (1) ibidem ſub promotoribus *Joanne de Mota* ac *Felice de Prato*, Profeſſoribuſque primariis *Antonio de Dorna* ac *Joanne Baptiſta Palma Alexandrino*, (2) octavâ Maji anno 1529. ſuſciperet. Verùm haud diu illic manſit: ſed cùm ſpes affulgeret pacis, de qua apud *Cameracum* tractabatur, favore quoque adjuti *Andreæ Alciati*, qui ab *Avinione* diſcedens in *Bituricenſi* Gymnaſio profitebatur, impetratis ab Rege Gallorum litteris ſecuritatis, ipſi quoque *Biturigas* (3) conceſſerunt, quò illos inferioris ſuperiorisque *Germaniæ* cumplures ſcholares ex *Dola*, *Valentiâ* atque *Avinione* ſecuti ſunt: eoque tempore, quo illic egère, VIGLIUS privatim publicèque profitendo diſputandoque nomen ſibi inter ſtudioſos nonnullum comparavit, *Alciatoque* in *Italiam* proficiſcente interea ipſius locum tenuit (4).

XVIII. Interea vero *Aureliam Luteciamque* profectus, cum multis præclaris viris noticiam iniit, ac ab *Guilielmo Budæo* (1) *Joanne Tarteſio* Lexovienſis Collegii Rectore, ac pleriſque aliis familiariter receptus fuit. Inde vero rogatu eorumdem ſodalium ſuorum ſub autumnum anni 1531, in Italiam proficiſci conſtituit. Invitatus vero ab *Antonio Fouckero*, aliiſque nonnullis, quorum liberi ejus auditores fuerant, ut Germaniam inviſeret, ac cum ipſis coram noticiam iniret, *Biturigibus*, magnâ ſcholarium catervâ uſque ad proximum oppidum comitante, valedixit, *Lugdunumque* tertiò reviſens, ac per *Gebennam*, *Lauſanamque*, *Solodurum*, *Baſileamque* tranſiens,

Friburgi Briſgoiæ ab *Eraſmo Roterodamo*, *Udalricho Zazio* (2) aliiſque doctis viris, quam humaniſſimè exceptus fuit, ac inde *Rotweylam Ulmamque* tranſiens, ad deſideratam diu *Auguſtam* cum ſociis ſalvus pervênit.

XIX. Tres in eo itinere Academias inviſit; *Baſileenſem*, *Friburgenſem* & *Tubingenſem*. Apud *Baſileam Bonifacium Amerbachium* (1) Juris-Conſultum ſalutavit, ac in *Frobeniana* officina (2) cum eximiè docto viro *Sigiſmundo Gelenio* (3) Bohemo, qui libris ibi corrigendis præerat, *Hieronymoque Frobenio* typographiæ magiſtro, illic noticiam contraxit. Vidit quoque *Oecolampadium* (4) ac *Simonem Grynæum* (5) duos in ea urbe Hereticorum anteſignanos. Apud *Friburgum* verò præter *Eraſmum* ac *Zazium*, *Ludovicum Verum* (6) *Georgium Amelium* (7) *Theobaldum Papſt*, olim ſibi notos, alios non ſalutavit. *Tubingam* autem ubi adveniſſent, *Jacobus Jonas*, qui poſtea Regis *Ferdinandi* Cancellarius fuit, multique alii catervatim accurrêre, ſalutandi cauſâ, ac nomine Univerſitatis ad prandium invitavêre, non tantùm menſæ lauticiâ, ſed hilaritate ac doctis ſermonibus valde condîtum.

XX. Apud Auguſtam verò, Ornatiſſimus Vir D. *Joannes Relinger* (1) *Henrici* ac *Quirini* pater, hoſpitio illum accepit, magnificèque tractavit, quotidianiſque conviviis ab Dno. *Reymundo*, *Antonio* ac *Hieronymo Fuggeris*, ab Dno. *Joanne Pangartner* (2) ac pleriſque Doctoribus, & honeſtioribus civibus exceptus fuit, cathenis numiſmatibuſque ac aureis annulis aliisque cimeliis munificè donatus fuit.

XXI. Die autem decimâ-ſextâ Octobris inde diſceſſimus (1) ac apud *Monachium* ſe nobis itineris ſocium verſus *Italiam* D. *Chriſtophorus Backenbutius* (2) *Lubecenſis* adjunxit, vigeſimoque die *Swotium* venimus, ubi ab patre *Joannis Georgii Hermanni* ſplendidè excepti ac triduo humaniſſimè tractati fuimus, ſodinaſque argenti & æris ditiſſimas perluſtravimus. Is autem nos *Ænipontem* deduxit, ubi per *Rodolphum* Comitem à *Solss* Gubernatorem ac locum-tenentem *Tyrolenſis* Comitatûs, ad ſereniſſimam Reginam *Annam* (3) Regis *Ferdinandi* uxorem, ac *Maximilianum* & *Ferdinandum* ejus filios ſalutandos deducti fuimus, opiparèque cùm a dicto Gubernatore, tum ab Cancellario Dno. *Hieronymo Baldungo* (4) tractati fuimus. Ubi autem *Stertſingam* perveniſſemus, *Georgio Hermanno* (5) eò

eò uſque nobiscum profecto, trigeſimâ Octobris valediximus, ac deinde per *Brixinam*, *Tridentum* ac *Terviſium* tertio Novembris die eodem anno 1531. *Venetias* pervenimus, nonoque die inde *Paduam* conceſſimus; ubi tum in Jure profitebantur *Franciſcus Curtius* (6) *Marianus Socinus* (7) *Marcus de Mantua* (8) & *Arregutius de Arregutiis* (9) *Peruſinus*, multique alii in omni genere doctrinæ viri (10) præſtantes. Inter humaniorum vero litterarum Profeſſores primas tum ibi tenebat *Lazarus Bonamicus*. (11) Commendaverat autem *Eraſmus Roterodamus Viglium* litteris ſuis *Joanni Baptiſtæ Ignatio* (12) ac *Petro Bembo* (13) poſtea in Cardinalium ordinem adſcito, qui multâ eum benevolentiâ poſtea ſunt proſecuti.

XXII. Cùm autem eum annum conſumpſiſſet in privatis lectionibus, auditioneque præcipuorum Doctorum, publicisque ex diſputationibus innoteſcere cœpiſſet, in nova creatione Doctorum ipſe pene invitus ad publicam lectionem (1) *Inſtitutionum* protractus fuit, ubi illi cum ambitioſo antagoniſta *Malmingnato* (2) crebræ concertationes diſputationeſque juxta mores ejus Academiæ fuêre. Legebat autem ter in die, ſemel cum apparatu (ut dicunt) diligentique materiarum explicatione; deinde cum textu gloſſas percurrens propoſitoque applicans; ac poſtremò pro junioribus textum tantùm explicans. Quæ autem diligentiori ſtudio in Scholis publicis legerat, domum reverſus annotare conſuevit, ac cùm diſcipulis quibuſdam familiarioribus communicaſſet, ad editionem hortati ſunt; quibus ipſe obſequens, *Hieronymo Frobenio* celebri apud *Baſileam* typographo *Commentarios in decem Inſtitutionum Titulos*, quos *Patavii* fuerat profeſſus, excudendos dedit.

XXIII. Duæ autem notabiles conditiones illi apud *Patavium* agenti oblatæ fuêre: una, Vicariatus Judicialis in regno *Cypri*, ad quam eum nobilis quidam Vice-regis *Cypri* (1) filius, ipſius auditor ſectatorque continuus, multis promiſſis precibuſque invitavit; ac quod in ea Inſula Gallico jure ut plurimùm adhuc utebantur, magis eum idoneum fore perſuaſum habebat. Sed deliberatione cum *D. Antonio* * *Fouckero* initâ, illi ea conditio non ſatis probabatur, quòd inde difficilis concederetur in patriam reditus.

* Fuggero.

XXIV. Altera autem non paulò ſplendidior: cùm enim

Bononiam excurriſſet ſub id tempus, quo Cæſar ab expeditione Turcica rediens apud Bononiam (1) ad Pontificem *Clementem* ſalutandum veniſſet, ubi & numeroſus Cardinalium ceterorumque *Italiæ* Principum conventus celebrabatur, *Viglius*, cujus nomen jam nonnullis innoteſcere cœpit, ab magnis viris in aula Imperiali ſollicitatus fuit, ut *Philippum* Cæſaris *Caroli* filium inſtituendum ſuſciperet; ad quod ipſos movebat, quod multarum linguarum peritiâ pollebat, ac in Græcis Latiniſque litteris apprime doctus haberetur, ſermoque purus nec affectatus eſſet. Ad hæc, quod ſubditus naturalis Majeſtatis ſuæ erat, ac ejus nepos, cujus Cæſar aliquando in Legationibus adminiſtrationeque rerum, operâ uſum fuiſſe, meminerant. Verùm rerum adhuc imperitus, & naturali verecundiâ præditus, minorem ætatem adhuc agens, animum eò applicare non fuit auſus. Terruit eum quoque aulica vita, ad quam ſe componere nullo pacto potuit, ſumptuſque verebatur principio ferendos, majores quàm ipſius tum tenuitas ferre potuiſſet. Ipſeque Rex *Philippus* aliquando id intelligens, doluit, ſibi eam occaſionem non contigiſſe, quâ ſperarat non paulò ſe melius quàm fuerat, inſtituendum fuiſſe.

XXV. Cum autem idem tum ab Cæſare Duci *Venetiarum* commendari petiiſſet, quo Bibliothecæ, quam *Beſſario* (1) Cardinalis illic reliquit (2), inſpiciendæ facultas daretur, non difficulter id obtinuit, adjuvante Doctore *Matthia Held* (3) Majeſtatis ſuæ Vice-Cancellario, ubi Græcas *Inſtitutiones Juſtiniani* comperit, quarum deſcribendarum poteſtate illi factâ, curavit in officina *Frobeniana Baſileæ* eas imprimi, ac *Carolo* Cæſari opus hoc, ſtudioſis omnibus plauſibile, gratitudinis ergo dedicavit.

XXVI. Expleto deinde curſu, ut vocant, annuo, cùm decem Titulos Inſtitutionum abſolviſſet, a multis invitatus fuit, ut in prælegendi munere perſeveraret, quidamque ei ſpem faciebant obtinendæ primariæ *Inſtitutionum* Lectionis a Proviſoribus Reipublicæ Venetæ. Ipſe *Malmignatus* ipſius Collega, &, ut vocant, concurrens, ipſum ſollicitari hortarique ad id procuravit, ſperans ſe ad majorem Lectionem faciliùs promoveri poſſe, ſi idoneus reperiretur qui ſibi in prima-

primario loco ſurrogaretur. Verùm ipſum, qui quatuordecim annos a patria abſuerat, deſiderium ejus ac parentum permovit, ut de ea repetenda omnino conſtitueret.

XXVII. Itaque rebus compoſitis, ac valedictis amantiſſimis Sodalibus, decimâ ſextâ menſis Octobris iter ingreſſus fuit, ac *Georgium Hermannum* conjunctiſſimum amicum de via ſalutavit, ac deinde per *Conſtantiam, Friburgumque* deflexit, ut *Eraſmum Roterodamum* ac amicos ſalutaret. Inde vero *Baſileam* tendens, ut Inſtitutiones * Græcas quas ipſe *Theophylo* adſcripſit, ac in dictos decem Titulos † Commentarios ſe præſente correctiùs ederentur. Quibus impreſſis, rurſus rediit ſeptimâ Januarii, *Bonifacio Amerbachio, Nicolao Epiſcopio*, (1) ac *Andrea Cratander* (2) eum comitantibus, *Friburgum*, invitatus ab *Eraſmo*, qui illi ſpem hereditatis faciebat, ſi ſecum, jam ſenio confecto, permanêre non gravaretur. Verùm honeſtè ſe excuſavit, ac inſtitutum in patriam iter proſequi maluit: indeque per *Argentinam, Spiram, Wormatiamque* ac *Rhenum*. equo *Coloniam* 23. Januarii pervênit, ubi cùm a multis humaniter exceptus, tum præcipue ab Doctore *Joanne Doccumenſi* (3), olim Aſſeſſore Judicii Cameræ Imperialis, coactus, ob patrui *Buchonis* erga ſe olim impenſam beneficentiam, hoſpitium ſumere: ubi manſit uſque àd vigeſimum diem Februarii.

* Græcæ. *Adr. Gaud.*

† Commentarii. *idem.*

XXVIII. Ac interea cùm Epiſcopi Monaſterienſis Dni. *Franciſci* Comitis *à Waldeck* (1) Officialis defunctus eſſet, omnibus modis id egit Doctor *Joannes*, ut oblatam ab Epiſcopo conditionem acceptaret, cùm honorarium non contempnendum offerretur, & non ſolùm ab Præſule, ſed etiam ab præcipuis Capituli Canonicis magnificis promiſſis eò invitaretur. Terruit autem eum nonnihil populi *Weſtphalici* ruditas, & quod civitas *Monaſterienſis* gravibus diſſidiis de Religione tum agitaretur: verùm tandem ſibi perſuaderi eſt paſſus, ut operam ſuam polliceretur, atque *Monaſterium* poſt viſitatos parentes adire reciperet (2).

XXIX. Dum verò per *Brabantiam*, ut patronos amicoſque veteres ſalutaret, verſus *Friſiam* proficiſci cœpit, in initio Quadrageſimæ, dum Magiſtratum renovari mos eſt, civitas *Monaſterienſis* in apertam rebellionem § prorumpere, *Anabaptiſtiſque* (1) potiores partes obtinentibus, cæteri cives

§ Prorupit. *Adr. Gaud.*

 urbe

urbe excedere coacti ſunt. Unde commotus Epiſcopus urbem obſidione cinxit, paſſimque accurrentibus ex *Hollandia Friſiaque*, ac aliis locis ejusdem ſectæ hominibus, juſtum bellum exoriri cœpit. Unde commoti omnes amici dehortari eum cœpere, ne ſe in tumultuum eorum periculum conjiceret, ſed potius tranquilliorem aliquam conditionem expectaret, vel idem officium apud *Trajectenſem* Epiſcopum (2) recens inauguratum ſuſciperet; ad quod eum Archidiaconus *Boiſot* (3) & *Gerardus Mulert* (4) Epiſcopi nomine invitabant. *Dolanæ* (5) quoque Academiæ diſtributores eum ex *Italia* reverſum intelligentes, ejuſque lucubrationibus viſis, eundem ad munus docendi ſat magno ſtipendio evocabant; ſed ipſe fidem datam (6) *Monaſterienſi* obſervare voluit, patre potiſſimùm illum propellente; qui ob belli turbas nihil motus fuit, ſed cùm ætate florente eſſet, rerum experientiam ex bellicis actionibus conſiliisque dicebat accreturam.

XXX. Itaque die 12. Martii in *Friſiam* veniens, uſque ad 4. diem Maji ibi permanſit, celebratiſque interea nuptiis *Rintziæ* ſororis cùm *Popkone Montzima*, ipſe interea ab R^mo^. Epiſcopo *Monaſterienſi*, ut ad muneris ſui adminiſtrationem tempeſtivè adveniret, ſollicitatus, menſe Majo anno 1535. * eò profectus eſt, ac cùm bello omnia ferverent, *Dulmaniam* (1), parvum oppidulum tribus a *Monaſterio* diſtans milliaribus, eum concedere juſſit, eodemque convenire reliquos qui judicio eccleſiaſtico operam dare ſolent. In quo oppido annum pene totum permanſit. Cùmque ob belli turbas judicia fere ceſſarent, conſilium in rebus agendis Epiſcopo præbuit, atque in Legationibus, quæ tum ad ſollicitanda auxilia in Conventibus circularibus Statuum Imperii frequentes fiebant, operam ſuam impendit. Deo autem opitulante, tandem illi bello optatus finis impoſitus fuit, Urbe *Monaſterio* captâ, Reguloque ipſius ac ceteris rebellionis authoribus in Epiſcopi poteſtatem redactis.

* Legendum: 1534. juxta omnes epiſtolas ad diverſos datas. V. inter *ſelectas*, eas omnes, quæ ex Dulmania. Et in Notis ad hunc num.

XXXI. Sub idem vero tempus, Cæſareis ac Regis *Ferdinandi* litteris ad Aſſeſſoriam conditionem in Judicio Cameræ Imperialis, nomine Domûs *Burgundicæ* vocatus, valde perplexus fuit, quamnam conditionem præferret. Nam Epiſcopi benignitas, qui eum recens Præpoſitura (1) quâdam in territorio *Groningenſi*, ac Decanatu Eccleſiæ *trans-aquas* (2) in ci-

civitate *Monaſterienſi* donari procurârat, magnificaque promiſſa, & recens victoria, non parum eum movêre, ut in munere eo obcundo perſeveraret. Aliâ autem ex parte amici omnes ſuadebant, ne Aſſeſſorium officium, quod ad majora gradum præſtruere poſſe videbatur, negligeret. In quam ſententiam tandum inclinavit, diſcendi potiùs in ſupremo eo judicio & ad practicam deducendi id quod in Scholis didicerat, cupiditate, quàm honoris ejus, qui non minimus in Germania habetur, ambitione accenſus. Proinde quærens omnes rationes, quò cum bona gratia Epiſcopi amplecti novam conditionem liceret, tandem eam, intercedentibus quibuſdam amicis, etſi non ſine difficultate, licentiam obtinuit (3) ac deinde in omnem reliquam ætatem diligentiſſimè amicitiam cum Epiſcopis, Prælatis, Canonicis, Nobilibuſque Dioceſis ditioniſve *Monaſterienſis* coluit, atque oblatis occaſionibus, non parvis officiis eos ſibi demereri ſtuduit.

XXXII. Inter quæ illud non reticendum, quod cùm ab Cæſarea Majeſtate ad executionem deſtitutionis Dni. *Hermanni* (1) Archiepiſcopi *Colonienſis* miſſus eſſet, Majeſtas etiam ſua idem conſtituerat (2) de Epiſcopo *Monaſterienſi* facere, eòque cum mandato eum mittere. Verùm cùm reluctaretur apud *D. Granvellanum* allegans, non convenire ut hoc officium per eum fieret, qui ejus ſervitor fuerat, & *Granvellanus* non admiſſâ excuſatione ei hoc coram ab Cæſare mandari procuraſſet, ipſe humillimè deprecatus fuit: dicens ſe potius Majeſtatis ſuæ ſervitium velle relinquere, quàm ei, cujus panem comederat, aliquid adverſum tentare; neque ſimilem quoque eſſe cauſam *Monaſterienſis* quæ *Colonienſis*, cùm nullus contra iſtum Proceſſus ſententiave præceſſiſſet, neque alienum ſe a Catholica Religione unquam exhibuiſſet, quamquam excuſare non poſſet, [*quod*] cum *Lantgravio* ac vicinis Principibus amicitiam, quò fortaſſis ſtatum ſuum ſecuriùs tueretur, coluiſſet; eâque oratione permotus Cæſar conſilium exequi prætermiſit.

XXXIII. Itaque licentia ab Rev^{mo}. Epiſcopo ſuo obtentâ, viſitatiſque in *Friſia* parentibus, *Spiram* profectus fuit, ubi in tertium annum permanſit, receptus menſe Julio anno 1535. in Aſſeſſorium ordinem ab generoſo Comite *Adamo ab Rheuchlingen* Judice tunc temporis Cameræ Imperialis; ac ei

præ-

præſtito juramento conſueto in Collegium Aſſeſſorum (1) admiſſus. Cùmque is Comes jam ætate gravis ab Cæſarea Majeſtate dimiſſus eſſet, ei ſucceſſor datus eſt Dnus. *Joannes Comes Palatinus Rheni*, Dux *Bavariæ* & Comes *Spanheimenſis*, quem tunc appellabant Ducem de *Simmeren*, qui pater fuit *Friderici* Comitis *Palatini* Electoris, qui *Otthoni* ſucceſſit. Hic autem ſummâ benevolentiâ ſemper eundem *Viglium* complexus fuit, quod ipſe Gallicæ linguæ ſtudioſus, eum pene ſolum in Collegio habebat ejuſdem peritum: ſummoperéque amatus fuit ab *Joanne* Comite *Montisfortis*, *Warneroque* Comite ab *Simmeren*, primariis Aſſeſſoribus locumtenentibuſque Judicii, ac à ceteris omnibus Collegis, qui ob ejus diligentiam modeſtiamque ſummâ eum benevolentiâ complectebantur. Ceterum cùm in judicio Cameræ ageret, ſententiarum actorumque antiquorum Regiſtra diligentiſſimè perlegit. Linguam etiam Germanicam plenè ibi didicit, ac in Gallica quoque ſeſe exercuit, transferendo ſucceſſivis horis in linguam Latinam Acta Judicialia primarum Inſtantiarum, quæ ab *Biſontinis*, *Leodienſibus*, *Cameracenſibus*, atque aliis Gallici idiomatis civitatibus, quæ ſub judicium Cameræ Imperialis reſortiuntur, illuc deferebantur: pauciſque annis illud effecit, ut vix alius eſſet, qui res judicii exactiùs teneret.

XXXIV. Incidit autem in ea tempora, quibus in eo judicio aſſedit, quod Lutheranæ Sectæ novæque Religioni addicti, qui tum *Proteſtantes* vocabantur, multa contra authoritatem ejus Judicii molirentur. Verùm ipſe unus ex eis fuit, qui ſtrenuiſſimè Cæſaris judiciique illius authoritatem propugnarent. Et cùm non-nulli minis ipſorum permoti earum cauſarum relationem refugerent, ipſe nullum ſibi injunctum relationis officium unquam detrectavit: vivens interea ibi (1) ſuaviſſimè, ſi unquam aliàs in vita, ut ipſe ſæpius retulit: cùm quod officii ſui functioni tempus decidere poſſet, id jucundiſſimè in materiarum varietate, privilegiorumque multorum cognitione, & Actorum relectione, ac curioſa * magnarum rerum, quæ in illo judicio tractata antea fuerant, atque adhuc tractabantur, conſumere liceret.

* *Supple:* inveſtigatione.

XXXV. Donec ſub finem anni 1537. Dux *Wilhelmus* (1) *Bavariæ*, ejus celebritate excitatus, quod audiſſet non mediocrem eum promeruiſſe laudem ex profeſſione Juris in Academia

demia *Patavina*, quod Commentaria ejus in *Inſtitutiones* teſtabantur, ac non cum minore laude in Judicio Imperiali eum verſari audiviſſet, multis præmiis per magnos aliquot viros eum ſollicitavit, ut in Academia ſua *Ingolſtadienſi* docendi munus ſuſciperet. Amicis (2) autem, cum quibus eam rem communicabat, non conſultum videbatur, ut functionem mutaret; verùm ipſe docendi diſcendique ſtudio adductus, (tametſi in judicio Cameræ ſatis tranquillam honoratamque vitam ageret, attamen quod ibi de Religione perpetua diſputatio eſſet, Proteſtantiumque (3) injuriis inquietarentur) perſuaderi ſibi eſt paſſus, ut ad Academiam cumprimis Catholicam, profeſſioniſque munus honeſtiſſimâ conditione evocatus concedere, non reſpuendum ſibi duceret. Quod conſilium cum Collegæ ejus in judicio Cameræ intellexiſſent, multis modis ab ea eum avertere ſunt conati. Verùm cum ipſe jam fidem ſuam Illuſtmo. *Bavariæ* Duci obſtrinxiſſet, in propoſito permanſit. Sperabat quoque ſe aliquanto utiliorem operam ſtudioſis poſſe navare quam antea, poſtquam eccleſiaſtici ſecularisque fori practicam aliquam in Officialatûs eccleſiaſtici munere, judicioque ſupremo cauſarum Imperii verſatus, ea quæ cognitu magis neceſſaria viderentur, ab inanibus ſcholaſticisque ſubtilitatibus diſcernere poſſet. Venit autem *Ingolſtadium* (4) ſub finem anni 1537. ibidemque permanſit uſque ad paſſcha anni 1542. cœpitque profiteri ſecundam partem Dig. Vet. incipiens ab *Tit. de reb. cred. & ſi cert. pet.* Legitque per id ſpacium quatuor annorum, aliquotque menſium, primam & ſecundam partem *Codicis*: itemque primam & ſecundam partem *Digeſti Veteris*, in quas & Commentarios ſatis diligenter conſcripſit, quos tamen in publicum edi vetuit (5).

XXXVI. Anno autem 1539. Friſiam parenteſque ſub vacationum æſtivarum tempus inviſit, quos tunc adhuc incolumes reperit, matrem (1) tamen jam grandævam anno ſequenti 1540. amiſit.

XXXVII. Audiebatur autem ab ſcholaribus lubenter, multique eam Academiam ejus famâ exciti acceſſère, neque alius fuit qui ibi plures haberet auditores, tametſi excellentiſſimos ex Italia accitos Jure-conſultos collegas haberet: *Fabium* videlicet *Romanum* (1) & *Marcum Antonium Caymum* (2) *Mediolanenſem*. Ipſum etiam *Bavariæ* Dux in ſuum accivit con-

 cilium,

cilium, decidendiſque controverſiis, quæ *Ingolſtadii* ad Ducalem cognitionem pertinebant, cum aliis Conſiliariis præfecit. Honoraruntque ejus auditorium anno 1541. multi doctiſſimi primariique viri, qui ad Comitia Imperialia proficiſcentes ibidem tranſibant. Circa idem autem tempus ſereniſſ. Romanorum Rex *Ferdinandus* ejus famâ permotus Conſiliarii diploma ſeu codicillos illi ſponte tranſmiſit, præclarisque aliquot privilegiis donavit. Anno autem 1540 cum, ob peſtem *Ingolſtadii* graſſantem, Univerſitas ſtudioſorum *Reinam* (3), oppidulum vicinum commigraſſent, totam ibi unà egit æſtatem. Ac cum ibi ex pede ſatis periculoſè laboraret, *Antonius* * *Fouckerus* ei perſuaſit, ut *Auguſtam* ad ſe veniret, ubi peritorum chirurgorum operâ ſat feliciter priſtinæ valetudini reſtitutus fuit. Toto autem tempore, quo *Ingolſtadii* habitavit, jucundè admodum vitam tranſegit, non tamen ſine magnis ſtudiorum laboribus, partim ut auditoribus ſuis ſatisfaceret, partim verò, ut de controverſiis ſuis illum conſulentibus reſponderet; atque ab Doctoribus ceteris ejus Academiæ multa ei amicitiæ officia interceſſerunt, præſertim autem cum *Joanne Eccio* (4) ac *Leonardo Marſtaller* (5) Theologis, ac *Vigilæo Hundt* (6) Jurisconſulto, ſuaviſſimis ac verè generoſis moribus prædito. Functus eſt autem in ea Academia Rectorali poteſtate (7) ac Decanali dignitate Juridicæ Facultatis.

* *Lege:* Fuggerus

XXXVIII. Duæ autem illi illic exiſtenti conditiones cumprimis ſplendidæ oblatæ fuêre: una ab Electore (1) *Joachimo* Marchione *Brandenburgenſi*, qui eum miris modis duplicatoque ſtipendio pertrahere nitebatur in ſuam Academiam *Francfordianam ad Oderam* fluvium, ut illic jus profiteretur, ac a conſiliis ſuæ Celſitudinis eſſet, cum res depoſceret. Verùm in animum ſuum nunquam inducere potuit, ut eò concederet, ubi Religio Catholica jam labaſcere incipiebat.

XXXIX. Altera verò ab Cæſare *Carolo* V. qui cum apud *Ratisbonam* Comitia Ordinum Imperii anno 1541 celebraret, ac opera Vice-Cancellarii ſui Doctoris (1) *Matthiæ Heldt*, viri incomparabilis deſtitutus eſſet, ſuggerentibus nonnullis Conſiliariis, in vicina urbe *Ingolſtadio* morari *Viglium*, quem Majeſtatas ſua aliquando ad judicium Cameræ promoverat, ac poſtea aliquot annos in Academia *Ingolſtadienſi* jus civile profeſ-

profeſſus eſſet, ejusque nomen per totam Germaniam celebraretur, quemque & linguam germanicam rebus Imperii neceſſariam, ac gallicam curiæ Cæſareæ convenientem, tenêre intellexerat, multis modis per *Granvellanum* aliosque Conſiliarios conatus ei fuit perſuadere, uti (2) Vice-Cancellariatûs officium apud Majeſtatem ſuam ſuſciperet. Ipſe autem attonitus ſe ad tantum honorem vocari, & ſecum muneris ejus amplitudinem expendens, præſertim quòd Vice-Cancellarius os Imperatoris erat, qui coram Statibus Imperii, Principibusque viris, & illis quibus apud Imperatorem negotium erat, proponendi, reſpondendique germanicè onus incumbebat, & ſibi conſcius quàm parùm idoneus ad id eſſet, ut quamquam linguam teneret, nunquam tamen ita ſe in eâ exercuerat, ut cum dignitate ea eloqui poſſet, quæ amplitudo officii exigeret, manibus pedibusque vocationi eſt reluctatus, non ſine quadam quorumdam offenſa, qui eò illum commendaverant. Cumque imperioſiùs cum illo ageretur, quòd cùm ſubditus naturalis Majeſtatis ſuæ eſſet, proprio potiùs Principi ſervire debebat, quam in extera regione fortunam quærere: reſponſum eſt ab eo, non poſſe (*ſe*) humeris ſuis imparem provinciam ſuſcipere; verùm ſi aliqua offeratur conditio in patria, quâ ibi honeſtè vitam traducere poſſit, eam ſe non recuſaturum. Ac ita quidem tum illis mediocriter placatis, a *Ratisbona Ingolſtadium* ad profeſſionis ſuæ provinciam rediit.

XL. Verùm non paulò pòſt (1) Regina *Maria* Belgicæ Provinciæ Gubernatrix juſſu Cæſaris ad eum ſcripſit, conditionemque in Concilio ſecreto aut quolibet alio inferioris Germaniæ propoſuit; atque cùm ad generalem ejuſmodi oblationem nihil ſe certi ſtatuere poſſe reſpondiſſet, iteratis litteris eum ſollicitavit, ut expenſis Majeſtatis Cæſareæ ad ipſam in Belgium venire non gravaretur, quo coram cum illo de conditione oblata conveniret. Dubius (2) autem conſilii [*hæſit*;] neque enim temerè ſibi relinquendam præſentem conditionem exiſtimavit, & oblatam ab Regina, priuſquam propiùs eam cognoſceret, ſuſcipiendam minimè eſt arbitratus. Itaque peractis Lectionibus quadrageſimalibus, nemini ea re communicatâ *Francfordianas* nundinas, ſub colore librorum comparandorum, inviſit, indeque *Bruxellam* in Brabantiam excurrit, deductusque ibi ab amicis ad Reginam *Mariam*, Con-

ſiliariatûs dignitatem, (3) in quocumque Conſilio expeteret, eadem obtulit, unà cum donativo pro ſumptibus transmigrationis. Quod ejus pater (4) amicique intelligentes, non deſtitêre, donec ei perſuaderent, ut eam conditionem, quam plerique multis artibus ſtudioſè illic ambire ſolent, non ſperneret.

XLI. In his erat Præſes Trajectenſis *Hector* (1) *Hoxvirius*, *Adrianus* (2) *Nicolai* Conſiliarius Mechlinienſis, *Nicolausque* (3) *Nicolai* ejus frater Secretarius Concilii ſtatûs apud Reginam, multique alii benevolentiâ ac amicitiâ illi jam dudùm conjuncti, ac imprimis Magnificus Dnus *Carolus* (4) *Boiſotus*, qui in aula Auguſtali apud Carolum Imperatorem a conſiliis erat, qui quotidianis litteris ad ſuſcipiendam eam conditionem eum urgebant. Quam-ob-rem tandem eorum conſiliis obſequens conſtituit non aſpernari honorem ſibi in patria delatum.

XLII. Multùm autem ſollicitus fuit, quo pacto ſe ab *Ingolſtadienſi* conditione (1) excuſaret, non quod apud *Ingolſtadienſem* [*Academiam*] aliquâ obligatione obſtrictus eſſet, ſed quod Illuſtriſſimi Ducis *Wilhelmi* ejuſque filii *Alberti*, multorumque procerum *Bavariæ*, Doctorumque ac Scholarium benevolentiam deſideriumque non incognitum haberet. Etenim jam pridem antea cum eo Dux ipſe tractari mandarat, quo ad aliquot adhuc annos operam ſuam ipſi Academiæque *Ingolſtadienſi* addiceret; ſed commodùm hæc Belgica conditio ei oblata fuit, priuſquam de altera quidquam concluderet. Verùm litteris (2) ad omnes excuſationis ſcriptis, quò potuit diligentiſſimè, accedentibusque Reginæ *Mariæ*, cùm juſtam ejus retinendi cauſam non haberet, ejus voluntati conſilioque acquievêre, non ſine indignatione in eos, quibus tractandi negotium de renovanda ipſius conductione datum erat, eò uſque protraxerant, quò alia conditio offerretur. Ipſe igitur codicillis, &, ut vocant, commiſſione Secreti Concilii in Curia Belgica acceptis, relictâ illi optione, ſi ad quod aliud Concilium poſtea tranſire mallet, menſe aprili novam functionem aggreſſus eſt.

* *Hæc Pontanus a Lappio accepta.*

XLIII. Nec multo poſt * Rex Galliarum ob adverſam Cæſaris fortunam apud (1) *Algeram*, bellum contra eum moliri cœpit, ac menſe Julio (2) *Martinum Roſſemium* cum magna

equi-

equitum peditumque manu in Ducis *Clivenſis* ditione conductum accivit, qui per *Brabantiam* hoſtili manu tranſiens, magnum Reginæ Belgisque ad bellum imparatis terrorem incuſſit. Cùm autem eodem anno Rex Romanorum ac Hungariæ *Ferdinandus* Comitia Ordinum Imperii apud *Nurenbergam* celebraret, quo auxilia Germanorum adverſus Turcam in *Hungariam* irrumpentem ſollicitaret, Regina illuc mittere legatos ſuos conſtituit, qui de Gallorum novis motibus conquererentur, & præſertim Ducis (3) *Clivenſis* ſecretas cum Gallis conſpirationes detegerent, eundemque apud Status Imperii accuſarent: quòd, cùm antea Cæſari Ducatum *Geldriæ* ac Comitatum *Zutphaniæ* intercepiſſet, oblitus omnium beneficiorum quæ in Domum *Clivenſem Burgundica* contulerat, Regem quoque Francorum in Belgiæ oppreſſionem exciverat. Verùm dum de deligendis Legatis ageretur, conſcribendaque eorum inſtructione deliberaretur, ac omnia bello arderent, accidit ut tardiùs ea legatio expedita fuerit, ac tandem ea commiſſio *Viglio* impoſita fuerit, qui licet ſummâ diligentiâ uſus, non tamen antè *Nurenbergam* appellere potuit, quàm eo ipſo die quo Rex *Ferdinandus* receſſum publicarat. Quam-ob-rem Majeſtatem ſuam inde abeuntem apud (4) *novum Forum* ſequutus eſt, ubi plenâ rerum in Belgia geſtarum relatione auditâ, expoſitiſque mandatis, ad Reginam *Mariam* cum Majeſtatis ſuæ reſponſis remiſſus fuit.

edidit Hiſt. Gelr. lib. XII. pag. 843.

Prima legatio Viglii.

XLIV. Interea vero in Belgiam eo redeunte, cùm ad (1) *Ivodium* in agro *Luxemburgenſi* ab Gallis occupatum recuperandum, Regina exercitum miſiſſet, animadvertiſſetque in longa forſitan ejus obſidione militem tempus conſumpturum, cònſtituit totum exercitum in *Juliacenſem* Ducatum, qui ad *Clivenſem* pertinet, quo ſic ſe de ipſo qui ſuos *Brabantiam* ſub nomine Regis Francorum invadere paſſus erat, vindictam ſumeret, mittere. Qui nihil tale expectantes, & de infortunio Belgiæ ridentes, graviorem calamitatem experti fuêre, caſtellis urbibusque omnibus captis, multiſque etiam direptis ac incênſis. Inter quæ fuere *Juliacum*, *Dura*, aliaque plurima loca, vix ut unus ſupertes Duci fuerit. Jamque in *Gelriam Cliviamque* progreſſurus videbatur exercitus, niſi (2) *Colonienſis* Archiepiſcopus Landgraviuſque *Heſſiæ* Comiteſque nonnulli interceſſores pro pace (*ſe*) obtuliſſent.

XLV. Rediens autem in Belgiam, Reginam apud *Lova-*

 nium.

nium comperit, ubi præfatorum Principum Legatis audientiam præbebat, deputavitque aliquos, qui cum ipſis tractarent, quibus *Viglium* ob linguæ germanicæ cognitionem adjunxit. Eò autem illi tendebant, ut tractaturi de rebus componendis, interea ab armis ceſſaretur. Quod cùm non difficulter Regina conſenſiſſet, nec tamen ei conforme mandatum ab Duce *Clivenſi* haberent, & nihilominus Reginæ perſuaderent, nullam facturum Ducem difficultatem quin in idem conſentiret, conſulente (1) *Ludovico Pratenſi*, penès quem primaria Concilii authoritas erat, ut ingruente hyeme Treugisque ſperatis aliqua pars militarium, ut ſumptus non neceſſarii evitarentur, dimitteretur. *Clivenſis* recollectis viribus, & in meliorem aliquam ſpem adductùs, id quod Legati de ſuſpenſione armorum egerant, ratum habere nolens, de recuperandis nonnullis urbibus cogitavit.

Secunda legatio.

XLVI. Cùm autem Comitia imperialia Rex *Ferdinandus* in menſem Novembrem prorogaſſet, juſſus eſt *Viglius* ſe iterum itineri accingere, ac cum *Virico* Barone (1) in *Crichingen* *Nurimbergam* ad ea Comitia proficiſci. Quoniam autem tam Dux *Clivenſis*, quam ejus mater (2) nobileſque nonnulli incendia damnaque paſſi a militibus Cæſareis per Reginam in Ducatum *Juliacenſem*, immiſſis, graves querelas apud judicium Cameræ imperialis expoſuerant, ac contra Comitem Burenſem, Dnum de *Boſſu*, ac alios quoſdam capitaneos ac proceres Belgiæ mandata citatoria ſuper infractione pacis publicæ impetraverant, Regina dicto Baroni *Virico* a *Crichingen* ac *Viglio* mandavit, ut Spiram tranſeuntes juſtificationem defenſionemque aliquam ibi exponerent. Quod eâ diligentiâ ab ipſis factum fuit, ut citationes proceſſuſque inſtituti ſuſpenderentur, remitterenturque ad Regiæ Majeſtatis Ordinumque Imperii cognitionem, quibus ipſi in mandatis habêre affirmarunt, rem totam exponere ac ſufficientem ſatisfactionem præbere. Profectique inde Nurenbergam aliquamdiu Regis *Ferdinandi* adventum expectarunt. Tandem autem adveniente etiam eodem ex Hiſpaniis primario Cæſareæ Majeſtatis Conſiliario *Nicolao Perenotto* (3) Dno a *Granvella*, ejuſdemque filio *D. Antonio* Epiſcopo *Atrebatenſi*, mox ab propoſitione Regiæ Majeſtatis coram Ordinibus Imperii factâ, primùm ipſi *Granvellano*, qui contra Regem Francorum graves querelas expoſuit, audientia data fuit. Deinde Oratoribus,

bus, quos Regina eodem miſerat, *Vigliusque* juſtificationem contra Ducem *Clivenſem* recitavit, quæ deinde prelo tradita, in publicum edita fuit: per quam evidenter fuit demonſtratum, quam juſtis rationibus mota Regina arma in Ducem *Clivenſem* convertiſſet. Ad quæ cùm non ſatis haberent *Clivenſes* quæ reſponderent, declinavere ad diſputationem ſuper jure Ducatûs *Gelriæ* ante annos aliquot occupati. Cumque Libellum ſatis prolixum contra (4) *aſſertionem Juris* Cæſari in *Geldria* competentis præcedentibus Comitiis Ratisbonenſibus oblatum exhibuiſſent, *Viglius* capita potiora perſtringens, *Confutationem* ſimiliter impreſſam die octavâ ſequenti protulit, quæ avidè ab omnibus lecta mirabiliter eos contra *Clivenſem* commovit. Cujus Legati credidêre ſuum libellum Reginalibus, quod tam cito reſponderent, communicatum antea fuiſſe, quod verum non fuit. Omnibusque per Regem *Ferdinandum* Statuſque viſis, ac perpenſis, deputavêre quosdam qui ſuper mediis concordiæ inter partes tractarent: qui eo rem deduxêre, ut de Capitulatione aliqua conveniret. Verùm Dux *Clivenſis* gallicâ pecunia interea corruptus, acta ſuorum Legatorum rata habêre noluit. Super quâ infractione editus deinde libellus per *Viglium* fuit, pœnamque poſtea idem dedit, cùm Cæſare cum exercitu ex Hiſpania adveniente, (5) *Durâque* expugnatâ, de rebus ſuis Dux deſperans, *Geldriæ* Ducatum Comitatumque *Zutphaniæ* Majeſtati ſuæ cedere coactus fuit *.

* *Hactenus Pontanus.*

XLVII. *Viglius* autem ex Germania rediens, pertæſus Legationum, malenſque ſe in Concilii judicialis negotiis exercere, quam turbis Curiæ Reipublicæque involvi, poſtulavit ſibi locum tum vacantem obitu *M. Andreæ a Robais* in Concilio Mechlinienſi, uti promiſſum erat, concedi. Quod ejus deſiderium Collegium Mechlinienſe intelligens, ipſum quoque ad hoc Reginæ (1) nominavêre, quæ non gravatè ejus votis condeſcendit, ac 21. Maii anno 1543. commiſſionem ejus expediri juſſit. Dimiſſo itaque ſtatu Secreti Concilii, Mechliniam (2) migravit, eodemque anno parentem ſenem in Friſia inviſit. Ac ubi rediiſſet Cæſar ſub hyemem a bello Bruxellam reverſus, *Viglium* ad ſe evocavit, benigniſſimèque allocutus, ſibi gratiſſima fuiſſe dixit ſervitia in Comitiis imperialibus Nurembergæ

bergæ ſibi præſtita, penſionemque ejus nomine dedit trecentorum florenorum, poſtulavitque ut interea dum in Belgia ageret, manere in Curia non gravaretur, promittens ut cum ſtipendio magni Concilii, *Secreti* quoque interea perciperet, atque unà ad Comitia apud Spiram indicta, iret.

XLVIII. Animadvertens autem Cæſareæ Majeſtatis erga ſe affectum, conſtituit ad matrimonium animum applicare. Itaque procurante *Dno Granvellano*, viri cumprimis honeſti ac divitis *Petri Damant* filiam *Jacquelinam* (1) duxit, celebratiſque nuptiis in feſtis natalitiis, menſe januario ſequente cum Cæſare per *Leodium*, *Coloniam*, *Confluentiam* ac *Zimeren* in Germaniam Spiram abiit. Ubi patrem ejus *Folcardum*, ipſumque *Viglium* plurimis ornavit privilegiis, conceſſitque, ut ſi quando in Friſia patria morari vellet, primi Conſiliarii poſt Præſidem in ſenatu Friſiæ dignitatem obtineret. Eodem quoque tempore *Poggius* Epiſcopus (2) *Tropienſis* ac ſedis Apoſtolicæ Nuncius (3) Palatinatûs Diplomate ipſum decoravit. Cæſar autem eundem in Conſilium imperiale *, cui tum in Comitiis præſidebat Comes Palatinus ac Bavariæ (4) Dux *Fridericus*, multiſque gravibus negotiis tractandis ejus operâ uſus fuit. Nam & pacem *Danicam* (5) cum Regis *Chriſtierni* Legatis ad optatum finem deduxit, & ſuper multis controverſiis cùm Duce (6) *Clivenſi* concordiam inivit, graviſſimumque diſſidium ac litem, quam Trajectenſes ad Moſam in Judicio Cameræ Imperialis cum heredibus *Dionyſii Frens* agitabant, compoſuit.

* quoque accivit *Adrian. Gaud.*

Tertia legatio.

XLIX. Ac Cæſare deinde in Galliam cum exercitu proficiſcente, ipſe *Bremam* a Majeſtate ſua miſſus fuit, ut ibi *Danica* Pax finalem concluſionem acciperet, juramentiſque hinc inde firmaretur. Quam profectionem ideo lubentiùs ſuſcepit, quod ipſo *Spiræ* agente intellexerat, patrem ſuum *Folcardum* è vivis exceſſiſſe, eaque de cauſa fratrum ſororumque litteris ſollicitaretur, ut eò venire vellet, quæque ſuper familia herciſcunda neceſſaria erant, unà tranſigeret. Rebus autem apud *Bremam* feliciter confectis, ac negotiis cum fratribus ſororibuſque concorditer in *Friſia* peractis, in reditu in Scyathicam incidit, quæ eum apud *Trajectum* aliquot hebdomadis lecto decumbentem detinuit, non ſine publico incommodo,

ob

ob dilatam Pacis cum *Danis* initæ publicationem. Tandem tamen *Mechliniam* ſe deferri curavit, ubi quæ ſibi agenda videbantur, Reginæ ſuggeri curabat.

L. Reverſus autem ex gallica expeditione Cæſar, paceque cum Rege *Francisco* apud *Criſpiacum* initâ, Cæſar conventum Ordinum Imperii *Wormatiæ* rurſus indixit, eoque cum *Granvellano* *Viglium* (1) præmiſit, ubi & Rex *Ferdinandus* comparuit, adverſus quem Regina *Maria* gravem controverſiam inſtituerat pro dote *Hungarica* ac parte hereditatis, ab dicto Rege *Ferdinando*, uti prætendebat interceptâ. Cum autem operam patrociniumque ejus in ea cauſa Regina requiſiviſſet, non aliter in id conſentire voluit, niſi Cæſare ipſoque Rege annuente jubenteque.

LI. Multum autem ab utroque fratre Cæſare ac *Ferdinando* in prædictis Comitiis allaboratum fuit, ut Religionis in Germania diſſidium * componerent: verùm cùm id ob potentiam eorum, qui *Proteſtantes* dicebantur (1) Ligaque *Smalcaldicâ* confœderati erant, non ſucceſſiſſet, aliá Cæſar conſilia quærere coactus fuit. Quæ Duci *Bavariæ* abſenti communicare confidenter cupiens, *Viglium*, quòd in ſervitio ipſius olim fuiſſet, ad hoc delegit, qui eum humaniter accipiens, ſeſe ad voluntatem Cæſaris Regiſque accommodare in omnibus paratum offerebat.

* Componeretur. *Adr. Gaud. in utroq. cod.*

Quarta legatio.

LII. Reverſus autem in Belgiam Cæſar, apud *Brugas* cùm Gallorum Anglorumque controverſiis componendis Conſiliarios aliquot primarios deputaſſet, *Viglium* etiam ipſis adjungere placuit, ac deinde ſub finem anni 1545 *Trajectum* proficiſcens, ut ibi Capitulum ordinis Aurei Velleris celebraret, eodem ipſum ſequi mandavit. Ac deinde Cæſar rurſus apud *Ratisbonam* indictis Comitiis, eodem illum proficiſci voluit, atque ex via ad *Albertum* (1) Archiepiſcopum ac Cardinalem *Moguntinenſem* graviter decumbentem, ſalutandi viſitandique cauſâ eum miſit, qui officium hoc gratiſſimum habuit, lubentiùſque ſe mortem, quam ſibi inſtare dicebat, laturum dixit. Ac eo inde diſcedente, poſt aliquot dies ejus mors Cæſari nunciata fuit, quam dolenter admodum intellexit.

Quinta legatio.

LIII. Ratisbonam autem (1) menſe Februario Cæſar pervenit, quò *Proteſtantium* Principum nemo advenit. Et cùm ſecretos conventus eos inter ſe habere intelligeret, ipſe quo-

D que,

que, quod diu meditabatur, exequi conſtituens, ea quæ ad tantam rem exequendam neceſſaria erant, in tempore providit, celebratiſque ibi nuptiis inter *Albertum* Ducis Bavariæ filium cum Regis *Ferdinandi* filia *, ac Ducis quoque *Juliacenſis* ſeu *Clivenſis* cùm altera ipſius Regis filia †, cæpêre mox exoriri graves belli rumores, *Proteſtanteſque* primi ad arma proſiliêre, ac Cæſarem nondum ſatis paratum aggreſſi ‡, eâ virtute ac prudentiâ Majeſtas ſua illis occurrit, ut apud *Ingolſtadium* (2) junctis exercitibus conatus adverſariorum fregerit irritoſque reddiderit, eoſque ita delaſſarit, ut tandem dimiſſo exercitu domum quiſque redire coactus fuerit, ac arma Cæſare retinente multi Principes Civitateſque quæ contrarias partes ſecutæ fuêre, culpam deprecantes ſe Majeſtati ſuæ ſub conditionibus a *Viglio* conceptis dediderint.

* *Anna*

† *Maria*

‡ Sunt, qui. *Ita codex uterque Adr. Gaud. a quo utroque abſunt verba: Majeſtas ſua.*

LIV. Dum autem Cæſar juxta *Neuburgum* caſtra-metaretur, incidit in gravem ægritudinem *Carolus Boiſot* Conſiliarius ac collega conjunctiſſimus ipſius *Viglii*; qui Ratisbonam relatus, diem ibi clauſit extremum. Is autem fungebatur in Flandria officio Theſaurarii ac Cuſtodis Archivi in (1) *Rupelmundana* arce conſervati, quod ejus morte vacans a multis expetitum fuit: ſed Cæſar omnibus *Viglium* prætulit.

Sexta legatio.

LV. Qui cùm per omne hoc tempus Cæſaris caſtra ſecutus eſſet, ac ſub tentoriis vitam duxiſſet, tandem menſe * januario anni ſequentis 1547 monente Pontifice, requirentibuſque Capituli ac Cleri Colonienſis Legatis, *Viglium* Majeſtas ſua (1) Coloniam ad conventum † ibi indictum miſit, ut cum ‡ Comite *Hochſtratano* Gubernatore Ducatûs *Geldriæ*, mandata ſuper privatione exauthorationeque Archiepiſcopi *Colonienſis* exponeret. Quod iter ex caſtris *Coloniam* uſque non ſine magno periculo peregit. Ubi convenientibus pluſquam quadraginta oppidorum legatis, multisque Prælatis, Comitibus, nobilibuſque ditionis Archiepiscopi *Colonienſis*, mandata ſua eâ dexteritate expoſuêre, ut tandem acquieverint Pontificis ſententiæ, cujus executio Cæſari commiſſa fuit, ac Coadjutorem ejus *D. Adolphum* (2) ex Comitibus a *Schouwenburg* renunciatâ fidelitate *Hermanno*, qui Archiepiſcopatum multis annis adminiſtrarat, in ejus poſſeſſionem induxerint §.

* *Hæc expreſſit Heuſſenius in Hiſt. Epiſcop. Leovardienſis pag.* 107. *Col.* 2.

† Ab Cæſare. *Adr. Gaud. in utroq. cod.*

‡ Philippo. *Idem.*

§ *Hactenus*

LVI. Reverſus autem inde *Viglius*, mox ab Regina in Curiam revocatus fuit, quæ commiſſionem ei ſatis difficilem impo-

impoſuit, ut videlicet poſſeſſionem aliquarum Urbium in *Weſtphalia* * acciperet, quas (1) *D. a Cruningen*, *Comes a Beverſteyn* (2) ac (3) *Chriſtophorus a Frysberg* Reginæ tradere obtulerant pro ingenti pecuniæ ſumma, quinquaginta quinque millium ſcilicet florenorum, pulverumque munitionibus ad expugnandam urbem *Bremam*, quam obſederant, neceſſariam. *Viglius* autem *Covordiam* cum pecunia aliisque perveniens, cùm aliquot per *Reynoldum a Burmania* Droſſatum *Covordienſem*, ac *Joannem Fisker* ſchultetum *Amorsfordienſem*, vexilla militum colligi curaſſet, quæ præſidio oppidis tradendis imponeret, ſubodoratus ea in eorum † poteſtate non fuiſſe, doloque ac fraude cum eo agi, ut pecuniam extorquerent, licet promiſſa complere nequiviſſent, cùm aliquot equites ad eum *Covordiam* veniſſent, intempeſtâ nocte pecuniam in locum tutum *Groningam* ſecretò perferri curavit, corvoſque hiantes deluſit, magnaſque illi gratias pro rebus ſervatis Regina egit. Ac mox ad Curiam Reginæ reverſus, ab Cæſare rurſus poſt Saxonicam victoriam, Auguſtam redeunte revocatus, lubenter excuſationem prætexuiſſet, ſed iteratis litteris evocatus, emanêre non eſt auſus.

Heuſſenius.

* *Ac Friſia. Addit Adr. Gaud. in utroq. cod.*

† *Plena. Addit. Adr. Gaud.*

LVII. Eodem autem confluxêre frequentes Legati Principesque ex Germania, & aliis nationibus, ac tum imperiali conſilio præfectus fuit *Maximilianus ab Auſtria Ferdinandi* filius, *Vigliusque* ei adjunctus, qui eum in agendis inſtrueret. Advenit autem eodem Regina *Maria*, concluſumque fuit matrimonium inter prædictum *Maximilianum* ac *D. Mariam* ſeniorem Cæſaris *Caroli* filiam, commiſſioque *Viglio* data, ut Tractatum antenuptialem conciperet. Accidit autem in iis Comitiis, ut Comitiſſa *Ritbergenſis*, cujus arcem oppidumque *Bremenſes* milites occuparant, ad *Viglium* propter patriæ *Friſiæ* conjunctionem recurreret, interceſſionemque ea requireret; quod ita dextrè peregit, ut triginta dalerorum millia Reginæ numerarit, feudumque *Eſenſis* dominii ab Cæſare tanquam Duce *Geldriæ* pro gratia recognoſceret. Ac cum Cæſar mandaſſet, ut cum Archiepiſcopo *Trevirenſi* ſuper aliquibus controverſiis Ducatum Luxenburgenſem concernentibus tractaret, ad felicem quoque concordiam rem perduxit. Illud quoque non minimum ejus fuit ſervitium in dictis Comitiis *Auguſtanis* præſtitum, quod ipſo principaliter negocium dirigente, concordia ac Tractatus inter Cæſaream Majeſtatem

tanquam Dominum inferioris Germaniæ ac Status Imperii initus fuerit ſuper veteribus controverſiis ac prætenſionibus tam ratione feudorum, jurisdictionis ac contributionum aliisque nonnullis juribus. Quo quidem Tractatu multæ lites, quæ ad judicium Cameræ trahebantur, aliaque malignandi materia Germanis præciſa fuit.

LVIII. Ipſe autem deinde cum Cæſare in Brabantiam rediit, ac cùm (1) *Ludovicus a Schora* Præſes ſecreti Conſilii (2) menſe Decembri vitam cum morte commutaſſet, ipſe nihil tale cogitans expectansque, in ejus locum ſurrogatus fuit (3) Kalendiſque Januarii anno 1549. muneri huic inauguratus, conatus fuit quanto potuit ſtudio, ut ei officio ex dignitate ſatisfaceret. Cæſar autem, ut auctoritatem officii ſuo favore adjuvaret, Equeſtri eum honore inſignivit. Et adveniente ſub menſem Aprilem ſereniſſ. Principe *Philippo*, unico Cæſaris filio, *Viglio* commiſit, ut ipſum de Statu harum Provinciarum inſtrueret, ac proceribus, Ordinibuſque earum ad congratulandum affluentibus, nomine ipſius reſponderet. Cumque ſequente menſe Auguſto Princeps viſitare has Provincias conſtituiſſet, petiiſſetque Cæſar eum in futurum Principem recipi, cum eo miſſus fuit ad Provincias, præſertim quæ Germanico idiomate utuntur, ut conſueta inaugurationis ſacramenta præſtarentur. Quod officium cum ea dexteritate ac gratia obivit, ut ab eo tempore Princeps ſemper eum ſingulari favore amplexus fuerit: Pragmaticamque (4) tum Conſtitutionem direxit, quâ omnes Provinciæ inferioris Germaniæ in hoc concordarent, ut in ſucceſſione dominii Repræſentationi locus ubique eſſet. Illud quoque effecit, ut in Tractatum *Auguſtæ* cum Statibus Imperii initum Provinciæ omnes conſentirent, ſigilliſque ſuis confirmarent.

LIX. Edita tum quoque fuit, *Viglio* ſuggerente, ab Cæſare * adverſus fœneratores, qui *Lombardi* vocantur, ut loco ſtuferi non poſſent hebdomadatim pro libra groſſorum Flandriæ niſi blancam (1) id eſt, tres ejus partes pro uſura accipere; neque liceret ipſis res furtivas pignori accipere; cogerenturque anno elapſo in publico foro pignora venumdare, ac, quod plus valerent quam debitum aſcendat, reſtituere, neminemque ſibi aſſociare in uſuris †; ut videlicet qui hujuſmodi

* ordinatio. *Adr. Gaud.*

† exercendis. *idem.*

juſmodi lucra percipiunt, ab cæteris dignoſci valeant; quod poſtea quorumdam Curialium avaritiâ depravatum eſt.

LX. Valde autem commovit *Viglium* Cæſareæ Majeſtatis rigor, qui Dnum de *Froymont* in ipſius ædibus comprehendi juſſit, quem condempnatum magnâ contentione a morte vix eripuit.

LXI. Cæſare autem cum Principe anno ſequente, 1550 ſcilicet, redeunte ad Comitia *Auguſtæ* indicta, nonnullum Antverpienſes faceſcere cœperunt negotium, ob Edictum de Religione (1) paulò ante abitum ab Cæſare publicatum; ſed Regina *Auguſtam* evocata difficultates eas compoſuit, novoque Edicto edito murmurantium ora obturavit.

LXII. Mortuo autem ſub idem tempus (1) *Vincentio Cornelii* Theſaurario generali, qui officio quoque * M. Regiſtrorum in Hollandia fungebatur, illud Regina in *Viglium* contulit, alterumque quod in Flandria antea gerebat, Theſaurarii videlicet ac Cuſtodis Archivi, Doctori *Hermeti à Winghenê* (2) Conſiliario ſecreti Concilii reſignavit.

* *Magiſtri.*

LXIII. Sub finem autem ejus anni advenientibus (1) *Binzium* ad Reginam Legatis Reginæ Regnique Scotiæ, concordia ac pax, quæ occaſione regni Angliæ conturbata aliquot annis præcedentibus fuerat, reſarcita fuit, *Viglio* potiſſimùm authore, qui Tractatum inter Reginam ac prædictos Legatos initum, ſub ratificatione Cæſaris concepit. Abeunte autem deinde in Germaniam Reginâ ab Cæſare (2) evocatâ, adminiſtratio Provinciarum aliquibus Conſiliariis, inter quos & *Viglius* erat, commiſſa fuit.

LXIV. Accidit autem paullò pòſt infelix caſus per attentatam Landtgravii (1) qui apud *Mechliniam* (2) detinebatur, fugam; unde non paucæ in Curia moleſtiæ exortæ fuêre, indignè ferente Cæſare non diligentiorem cuſtodiam adhibitum fuiſſe. Laboratumque multùm, ut ab duriore ſupplicio nobilis quidam *Bremenſis* Landtgravii puer, qui fugæ director habebatur, eximeretur. Injunctumque deinde ab Cæſare *Viglio* fuit, ut deinceps nihil ad Landtgravium ab quoquam ſcribi poſſet, neque etiam ipſe aliquas quoque litteras mittere, niſi a *Viglio* viſitatæ antea fuiſſent. Sed cum *Mauritius* Dux Saxoniæ filiuſque Landtgravii (3) ac alii nonnulli Principes longam diu detentionem ipſius ægriùs ferrent, exercitumque contraxiſſent, ut quod precibus impe-

trare non poterant vi extorquerent, Cæſar apud *Ænipontem* hærens, & ad reſiſtendum imparatus, *Villachium* * conceſſit, ac interea apud *Paſſavium* Rex Romanorum (4) inter Majeſtatem Cæſaream ac *Mauritium* conſorteſque ejus belli, eò rem deduxit, ut in liberationem Landtgravii Cæſar conſentiret. Ac multùm † in ejus executione, ſereniſſ. Reginæ ac *Viglio*, per quem negotium dimiſſionis tractabatur exhibitum fuit.

* *Willach. in Carinthia.*

† *Supple:* laboris, *aut quid ſimile.*

LXV. Eam autem (1) occaſionem Rex Francorum ‡ arripiens, arma ſua, favente *Mauritio* ſociisque ejus belli, Germaniæ inferre non eſt veritus, verùm diſcedentibus ab cæpto *Mauritianis*, Cæſar ingentem contraxit exercitum, cum quo in Galliam profectus fuit, urbemque imperialem *Mediomatricum*, quam Galli inſidiis ante occuparant, recuperare ſtudens, cùm aliquot menſibus eam obſediſſet, hiberni temporis incommoditate ſpe ſua fruſtratus, ad inferiorem ſuam Germaniam rediit, eodemque § anno Dna *Léonora* vidua Franciæ, cum apud ſororem Bruxellæ degeret, & permiſſu Cæſaris, *Viglium* in Conſiliarium cum honorario, ut res ſuas patrimoniales unà dirigeret, aſſumpſit; ac ſub idem tempus *Jaquelinam Damant* (2) Chariſſimam uxorem *Viglius* amiſit.

‡ Henricus. *Adr. Gaud.*

§ *Quæ ſequuntur, in Autographo exſciſſis paginis deerant, & ex Adriani Gaudani Codice ſuppleta ſunt.*

LXVI. Variâ autem fortunâ per aliquot annos inter Cæſarem & Gallum pugnatum fuit, multoſque labores *Viglius* interea ſuſtinuit, ut apud Status neceſſariæ in ſumptus belli pecuniæ impetrarentur, cujus ſollicitationis potiſſima cura Præſidi *Viglio* incubuit, dum alter collega, *de S^to. Mauritio* (1) nominatus, viribus impar, miſſionem impetrat; quo diſcedente, Cæſar utriusque Præſidatûs, & Statûs & Secreti Concilii officia iterum in *Viglio* univit.

LXVII. Rege autem *Eduardo* Angliæ defuncto, cùm ad *Mariam* (1) regnum delatum eſſet, declaraſſetque Cæſar ſibi non ingratum fore matrimonium ejus cum *Philippo* filio, *Viglio* conficiendi conſcribendique Tractatûs commiſſio data fuit; ac poſtea cùm *Philippus* in Angliam appuliſſet, Regina Angliæ de pace reconcilianda inter Cæſarem ac Gallum agere inſtituit, conſtitutuſque fuit locus communicationis apud *Marcam* pagum, non [*longè*] ab Caleſio Gravelingâque ſitum, deputatiſque eò Duce Medinæ-cœli, *Antonio* Epiſcopo Atrebatenſi, *Viglioque* cum aliquot aliis primariis viris ex parte

Cæſaris,

Cæſaris, ac Cardinale Lotharingiæ, Conneſtabili, ac *Morvelerio* Epiſcopo Aurelianenſi ex parte Regis Francorum, & Mediatoribus ab Angliæ Regina eodem miſſis, videlicet (2) *Reginaldo Polo* Cardinale, *Arondellio*, ac *Vitomo* Decano Cantuarienſi, fruſtra inter eos laboratum fuit, evocatoque paulò pòſt ad ſe ex Anglia *Philippo* filio, de abdicando (3) imperio, renunciandiſque ei regnis, Cæſar feriò agere cœpit. Quod conſilium *Viglius* multique alii ſummopere improbabant, quòd verebantur, ne Regina quoque *Maria* gubernationem inferioris Germaniæ dimitteret, animadvertebantque apud Regem, rerum hujus Provinciæ non ſatis peritum, inſinuare ſe juvenes quoſdam, quorum ſtudium ad innovandas res exauthorandoſque antiquos Miniſtros, rerumque confuſionem tendere conſpiciebatur: qui antea Cæſaris Reginæque auctoritate repreſſi fuerant.

LXVIII. Cæſare itaque propoſitum ſuum exequi mandante, cùm omnes Miniſtri juramento munereque ſuo ſoluti eſſent, *Viglius*, qui multitudine magnitudineque negotiorum ſe obrui, & novi Gubernatoris imperium ſubire neceſſe habebat, multitudinemque procerum in Conſilium Statûs cooptari videbat, quibus difficile futurum erat ſatisfacere, in animum ſuum induxit, velle ſe curis officioque Præſidiali ſubducere. Quod conſilium cùm Reginæ expoſuiſſet, atque illa ad Regem Cæſaremque detuliſſet, omnibus modis inſtitêre, ut in ſervitio perſiſteret: ac cùm eodem tempore (1) Abbas *S^ti^*. *Bavonis* queſtus eſſet, ſe a multis proceribus inquietari pro admittendo in Coadjutorem Eccleſiæ ſuæ uno ex filiis eorumdem, videlicet *Marchio* Verienſis, Comeſque de *Boſſu* ex una parte, Dominus de *Brederode* ex alia, aliique nonnulli, quorum vota penitus abominabatur, quòd non Coadjutores ſed Dominos ſibi adſciturus eſſet, aperuit conſilium ſuum Præſidi *Viglio*: ac quoniam jam dudum, mortuâ uxore, illum conjugium repetere, licet magnæ offerrentur conditiones, nolle intellexerat, ipſum ſponte in Coadjutorem aſſumere offerebat, perſuaſoreque utebatur Rever^mo^. Epiſcopo *Atrebatenſi*, cùm poſtea caſu vacationis adveniente, ſi ſuccedere eidem nollet, integrum eſſet repudiare. Cum autem ille grandævus eſſet ætate, offerretque illi competentiam non minorem ſtipendiis quæ a Curia percipiebat, cœpit aures ſuas accommo-

dare,

dare, ac re cum Regina per dictum Epiſcopum communicatâ, illa continuo ad Regem accurrit, optimam occaſionem oblatam eſſe, quò illum in ſervitio ſuo retineret, quatenus ſcilicet ipſe Rex ceu patronus ejuſdem Eccleſiæ S^ti^. *Bavonis*, in Coadjutorium conſentiret. Rex autem confeſtim occaſionem eam amplectens, mox aſſenſit, vocatumque ad ſe *Viglium* benignè appellavit, ſeque optare ut triplo majus eſſet quod dabat, cum majora longe eum promereri diceret; addens, rogare ſe, ne de ejus ſervitio relinquendo cogitaret, ſed uti patri Cæſari fideliter ſerviviſſet, ita ſibi quoque miniſterium ad annos aliquot impenderet. Egit ille gratias, reſumptoque animo, non obſtantibus omnibus difficultatibus, ſervitium continuare ſub Regia Majeſtate ejuſdemque novo Gubernatore Dno *Emanuele Philiberto* Duce Sabaudiæ aſſenſit, conſtituitque: renovarique juſſit Litteras Commiſſionis Præſidatûs Concilii Secreti. Ad hæc M. Regiſtrorum Hollandiæ, ac ordinato Conſilio Statûs (2) *Viglium* in illud cooptavit, ſtipendiumque æquale decrevit. Regina autem cum Cæſare in Hiſpaniam proficiſci conſtituens, *Viglio* quoad ipſe viveret ducentos florenos annuos donavit, eidemque cum aliis quibusdam ſuperintendentiam bonorum ſuorum, quæ habebat in Belgia, commiſit, ſigillique ſui cuſtodiam ejus fidei credidit.

LXIX. Anno autem ſequenti, 1557, poſt prælium *Gravelingenſe*, Rex ad exercitum qui ante S^tum^. *Quintinum* (1) erat proficiſcens, tranſivit *Montem Hannoniæ*, ubi ſolemnem fecit introitum, indeque *Valencenas* ac *Cameracum* conceſſit, cui *Viglius* comes fuit. Victoriâque inſigni apud S^tum^. *Quintinum* contra Gallos obtentâ remiſſus fuit *Viglius* cum Comite *de Lalaing* Bruxellam, ut cum deputatis Statuum, qui eo evocati erant, ſuper durabili aliquo ſubſidio agerent, quod deinde anno 1558 in novennale concluſum fuit, eoque obtento conſenſu Rex *Atrebatum* menſe Auguſto cum exercitu profectus fuit, ac tum temporis renovata fuit Pacis tractatio cum Gallis, quæ *Inſulis*, authore * Coneſtablio Franciæ ac † *Dno de* S^to^. *Andrea*, qui ante S. *Quintinum* capti fuerant, ac ad Monaſterium ‡ *Chari-campi* in Comitatu S^ti^. *Pauli* continuata fuit, ubi etiam *Viglius* ab Rege ad hoc deputatus fuit. Verùm ejus adverſa valetudo, quæ menſe Septembri *Atrebati* illum invaſit, impedimentum præſtitit, quo minus operam

* *Anne de Mommorancy.*
† *Marechal de St. André.*
‡ *Cercamp en Artois.*

operam ſuam ei impendere poſſet, adeoque illum afflixit, ut menſe Novembri vix ſemi-vivus *Bruxellam* reductus, nec ab eò tempore unquam rectè valuerit. Sequenti autem anno 1559. accidit mors (1) *Annæ Baviæ* conjugis *Petri Damant*, chariſſimæ ſocrus ipſius.

LXX. Rex autem ægrotantem ſæpe per medicos familiareſque ſuos eum inviſere conſolarique dignatus fuit, Bibliothecariique officium impoſuit, ac paululum recuperatis viribus *Gandavum* Regem ita petentem ſequutus fuit; ubi in rebus plerisque magnis Majeſtati ſuæ Conſilium impartivit, * menſeque Auguſto anno 1559. ex medicorum conſilio hortatuque amicorum ac Regis permiſſu *Aquis-granum* ad balneas valetudinis curandæ cauſâ proficiſci decrevit. Itaque Majeſtati ſuæ † apud *Gandavum* valedicto, ſalutatâque Illuſtriſſ. Duciſſâ *Parmenſi* Gubernatrice novâ, iter illuc ingreſſus eſt, comitante illum Doctore *Nicolao* (1) *Bieſio*, primario Medicinæ Profeſſore apud *Lovanium*, cujus conſiliis calidis uſus per ſex hebdommadas ibidem aquis, non modicum levamen ſenſit, revertentemque inde *Bruxellam* (quò ſub idem tempus etiam Duciſſa *Parmenſis* Gubernatrix nova, ex *Zelandia*, quò Regem in *Hiſpaniam* navigantem comitata fuerat, appulerat) admodum eadem benignè accepit, retulitque quæ ei de ipſo Majeſtas ſua commiſerat: nempe ut quemadmodum ſummâ fide ac induſtriâ Cæſari ac ſibi, nec non Reginæ, ac Duci *Sabaudiæ* prædeceſſori ſuo operam conſiliumque præbuiſſet, ſperare ſe, ut eadem uſa & ipſa, magnum in felici gubernatione adjumentum ſentiret. Cui lubenter omne officium obſequiumque ſuum detulit impenditque; [quoad-uſque poſt Cardinalis *Granvellani* diſceſſum ejus gratia aliò converteretur.] Reliquum autem illius anni ſequentis tempus quietum fuit, ac animi omnium qui Gubernatrici aſſiſtebant, ſatis concordes. Ipſe quoque paulatim, tametſi nunquam ſatis rectè valebat, leviores tamen corporis cruciatus patiebatur, multùmque valetudini conferebat animi hilaritas, ſollicitudinum graviorum expers.

* *Hactenus ex Adriani Gaudani codice ſuppletum.*

† Ac Duci ſabaudiæ gubernationem Belgiæ dimittenti. *Adr. Gaud.*

Quæ uncinis diſtincta ſunt, ea Adr. Gaud. omiſit.

LXXI. Duas itaque tum temporis ſub. Kal. Januarii 1560. neptes elocavit, unam *M. Jacobo Heſſelio* (1) Regio *Gandavi* Conſiliario, ‡ alteram (2) *Feickoni a Fritema* Quæſtori *Groningenſi*. Ipſe quoque perpendens quantum ex balneis proximo

‡ & procuratori generali. *Adr. Gaud.*

E

mo

mo anno adjutus fuiſſet, cùm a multis illi *Emiſanæ* thermæ non longè a *Confluentia* ad *Lonam* fluvium ſitæ commendatæ eſſent, illuc menſe Maio anno 1560. fuit profectus, quò multi vicini Principes ipſeque Elector *Colonienſis* * ac *Trevirenſis* †, Landtgraviusque ‡ *Haſſiæ* multique vicini Comites per internuncios ſuos ſalutatum illum viſitatumque miſére, omniaque ei officia obtulère. Cura interea ſigillorum Revmo. Epiſcopo *Atrebatenſi* commiſſa, qui Præpoſitum (3) *Morillonium* ei adjunxit, quò curam valetudinis ejus gereret, ac de ſucceſſu ſubinde ei perſcriberet. Inde vero feliciter reverſus, rogante eum Abbate *Sti. Bavonis*, uti ſeſe apud (4) *Loo-Chriſti* inviſeret, annuente Duciſſâ eò ivit, humaniſſimèque ab eodem ſuſceptus, & per omnes ejus ædes in *Wolffdonc*, (5) *Everghem* ac *Gandavum* deductus fuit, deque rebus ſuis cum eo multa collocutus, diſcedentem rogavit, ut illis quos ad illum Bruxellas miſſurus eſſet, non gravaretur operam ſuam in directione ultimæ voluntatis ſuæ impartiri.

* Antonius Comes a Schauwenburg. † Joannes de Petra. ‡ Philippus.

LXXII. Anno vero ſequenti *Friſiam* patriam (a qua pene ſeptemdecim annis abfuerat) ut inviſeret, Duciſſa benignè conceſſit; quò eum Dnus *Morillonius*, *Heſſeliusque* comitati ſunt: honorificèque ab civitatibus populoque univerſo ſuſceptus fuit, ac in *Zuichemenſi* villa Doctoris *Igrami* (1) Conſiliarii Friſiæ cum nepte ſua nuptias ſolemniter celebravit, nepotumque ac liberorum fratris *Serapionis* ſororumque prædefunctarum rationes ab tutoribus exegit, ac paternorum maternorumque bonorum partitiones de propinquorum ac eorum, qui jam ætatem habebant, conſenſu fecit, multaſque inter amicos diſcordiarum cauſas ſuſtulit, [ac tot ibi viſitatores ac ſalutatores habuit, ut propemodum gaviſus fuerit (*ſe*) Duciſſæ litteris in Brabantiam revocari.]

Omiſſa ab Adr. Gaud.

LXXIII. Interea Dno *Franciſco Sonnio* (1) ſollicitante novorum Epiſcopatuum progreſſum, in ſerenitate hac temporis nubecula quædam exoriri cœpit, quod ex Abbatiarum quarumdam bonis dos ſumenda eſſet. Et proceres quoque majores, novarum harum dignitatum inſtitutionem ſuis quoque luminibus (2) obſtructuram perſuaſum ‡ haberent, ac paulò poſt Epiſcopo *Atrebatenſi* (3) in Cardinalium Collegium cooptato, Abbatiâque (4) *Sti. Amandi* illi commendatâ, atque ad Archiepiſcopatum (5) *Mechlinienſem*, qui Primas omnium erat

‡ habebant. *Adr. Gaud.*

erat futurus, aſſumpto, *Affligenienſique* (6) primariâ illi Brabantiæ Abbatiâ attributâ, multorum ipſe invidiæ expoſitus fuit.

LXXIV. Precipuè vero indignationem præ ſe tulit Princeps *Auriacenſis*, qui primatum inter Status Brabantiæ gerebat, ſuperintendentiamque affectabat quam idem Cardinalis cum Regis authoritate non ſatis convenire aliquando dixiſſe ferebatur. Quod graviter Princeps, aliter relatum quam ab eo dictum fuiſſet, accipiens, apertè ſe ejus inimicum declaravit, aliosque in odii ſocietatem adducere ſtuduit. Addidit autem oleum camino, quod ipſe Princeps ſecundas nuptias cùm Ducis *Saxoniæ Mauricii* unicâ relictâ filiâ * expetens, cùm intelligeret Regem non ſatis id matrimonium probare, culpam omnem in Cardinalem rejecit. Cumque ea affinitas *Auguſti* Ducis *Saxoniæ* patrui novæ conjugis, Landtgraviique avi materni vatiniano odio, ob id quod Cæſaris Caroli V. tempore acciderat, † proſequeretur, & rancorem eum augeret Religionis diverſæ ſtudium, ad quod Principem incitabat mater ac fratres totaque pene cognatio ac affinitas novis dogmatibus dedita, cum magno Provinciæ noſtræ malo odium iſthoc prorupit, quo ſemel infecta Reſpublica ſemper in ruinam poſtea tendere viſa fuit.

Quæ hoc numero & duobus ſequentibus prodit Viglius, ea omnia omiſſa reperi apud Adr. Gaudan. in utroq. cod. nec Suff. Petri de his meminit.

* Anna.

† *Supple:* eumdem Cardinalem. *Id enim deeſſe videtur.*

LXXV. Cùm verò Præſes ipſius Cardinalis amicitiâ familiariter uteretur, vix & ipſe malevolentiæ calumniæque jacula evaſit. Eâ tamen prudentiâ uſus fuit, quam & miniſterium ſuum, ac Regis Reipublicæque ſervitium expoſtulabant, ut juſtam partium offenſam non incurreret. Cardinali enim uti antea omnem honorem cultumque deferebat Ipſum autem Principem, *Egmondanum*, cæterosque ejus factionis proceres honoravit ſemper, atque ad concordiam hortatus eſt tum publicè tum privatim, ac de Religione, Edictis, Epiſcopatibus novis, Conciliique Tridentini Decretis, cæteriſque quæ ab illis in diſputationem trahebantur, eâ modeſtiâ iiſque argumentis, ac Regis potiſſimùm auctoritate niſus proferebat, ut illi ab eo ſe lædi nullo pacto conqueri poſſent.

LXXVI. Sub finem autem anni 1561. Rex iis diſcordiis auditis, per (1) *Courtewillium* de quibusdam Duciſſam admonuit, per quem Præſes harum factionum valde pertæſus,

& cùm integram valetudinem recuperare ſe poſſe deſperaret, apud Regem ſupplicavit, quò illum munere ſuo exonerare placeret. Ad quod Rex reſpondit, pacientiam haberet, donec ipſe, uti conſtituerat, huc rediret, pollicitus interea egregiè illi recompenſaturum labores ſuos, ac ex tunc promittens quadringentos quinquaginta florenos annuos ſuper bonis in *Bildia* (2) ei jam antea oppignoratis, duoque millia ipſi in donum mittens.

LXXVII. Interea autem animos multorum ad novitatem impellebant Gallicæ de nova Religione turbæ; adverſus quas ut ſeſe Duciſſa muniret, menſe Maio anno 1562. Equites Ordinis Aurei Velleris ad ſe evocavit, cum ipſis deliberatura ſuper iis quæ ad tutelam Provinciæ ſpectarent. Quibus Præſes gravi Oratione pericula remediaque omnia propoſuit. De qua eam ſatisfactionem Duciſſa habuit, ut in tota vita nihil ſe melius, facundius, ac convenientius audiviſſe diceret. Verum cùm deliberandum ſuper iis eſſet, ſpacio cogitandi ſumpto, Princeps *Auriacenſis* ad ſuas ædes omnes præter Cardinalem ac Præſidem vocavit, ibidemque cum eis non ut Regiis Conſiliariis, ſed ut fieri ſolet, cùm Statibus ſeorſim aliquid proponitur, deliberanda cenſuit: cùm multa præſertim in deliberationem venirent, quæ non ſatis confidenter coram ipſa Duciſſa, præſente præſertim Cardinali *Granvellano*, ventilarentur. Cui contradicere cœpit (1) *Barlemontius*, eique nonnulli adhæſère, uti Comes (2) de *Boſſu*, Comes (3) *Joannes* Friſiæ Orientalis, Dnus (4) de *Courieres*, & alii quidam hiſce factionibus non dediti: qui allegabant, ſe ab Duciſſa conſilii præbendi causâ advocatos fuiſſe. Quod intelligens Duciſſa, eos ad ſe vocatos ſententiam ſuam dicere juſſit, quæ eò tandem deducta eſt, ut Statibus convocatis de proviſione aliqua rei pecuniariæ per ipſorum obligationes facienda poſtulatio fieret, eaque de re propoſitio ad Status facta ſub finem Junii. Eâ autem non infeliciter tum per ipſum Præſidem factâ, mali ominis ſignum ei fuit, quod domum reverſus morum arborem prægrandem in horto ædibus ſuis contiguo turbine venti dejectam reperit. Nec certe magnus ex propoſitione illa fructus ſecutus fuit, (5) ſive ob nonnullorum ſiniſtras machinationes, ſive quod in Galliis turbis utcumque ſedatis, eâ proviſione opus eſſe non videbatur.

LXXVIII.

LXXVIII. Sub idem autem tempus viſum Duciſſæ fuit Dnum de *Montigney* in Hiſpaniam ad Regem mittere, ut apud Majeſtatem ſuam rei pecuniariæ ſubſidium ſollicitaret; [verum is egregiè ferebatur ignem contra Cardinalem accendiſſe, & ſub principium anni 1562. reverſus Regem res iſtius Provinciæ parum cordi habere renunciavit, quod aliis ad exequenda ſua conſilia animum addidit.] *Omiſſa ab Adr. Gaud.*

LXXIX. Sub idem tempus, id eſt, decimâ-octavâ die Januarii defunctus eſt *D. Lucas Munich* Abbas *S. Bavonis*, confeſtimque accitus Præſes ad capeſſendam poſſeſſionem ejus Præpoſituræ, qui ipſum quoque heredem (1) ſucceſſoremque ex Indulto Apoſtolico nominarat, mox ſe in *Loo-Chriſti* contulit, funusque ante omnia honorificè curavit, ac prius poſſeſſione (2) per procuratorem acceptâ, ipſe deinde ſolennem ingreſſum Gandavi ad Eccleſiam *S. Bavonis* fecit, ſacrisque Ordinibus per congrua intervalla, Illuſtriſſ. Cardinale ſacris operante initiatus, Presbyterque factus, die Dominicâ quæ feſtum omnium Sanctorum præcedit, primum ſacrum celebravit, ac deinde ſolennem benedictionem (3) ab eodem Cardinale accepit.

LXXX. Obitum autem ipſius Abbatis duabus hebdomadis præceſſit mors *Dni Philippi Nigri*, (1) Decani *Bruxellenſis*, & primarii Conſiliarii in ſecreto Regiæ Majeſtatis Conſilio, Cancellariique Ordinis Aurei Velleris. Cum autem Equites ejuſdem Ordinis, qui in hac Provincia præſto erant, in unum conveniſſent, ut ſucceſſorem in eo officio eligerent, nominavere (2) ad hoc * Rev^mum^. Epiſcopum (3) *Tornacenſem*, ac Præſidem præfatum, quod præter illius opinionem accidit, cum vereretur, ne familiaritas Dni Cardinalis *Granvellani* potiores Equites ab veteri erga eum affectu alienos reddidiſſet. Tranſmiſſâ autem nominatione ad Regem, Præſidem *Viglium* ipſe prætulit, confirmationisque litteras expediri juſſit, quarum vigore ab Comite *Egmondano*, ſeniore ejus Ordinis Equite, præſentibus aliquot aliis, in poſſeſſionem ejus dignitatis aſſumptus fuit, juramentumque ſolenne præſtitit; [quod Cæſar *Ferdinandus* intelligens (qui omnium Equitum ſenior erat) litteris ad eum datis, eidem congratulatus fuit, idemque etiam plerique alii fecêre.]

* Rnum. Archi-epiſcopum Cameracenſem &. *Ita Adr. Gaud.*

Omiſſa apud Adr. Gaudan.

LXXXI. Crevit autem adverſus Cardinalem procerum no-

Omiſſa apud eundem. ſtrorum contentio, eò uſque, ut undecimâ die Martii, *Auriacenſis*, *Egmondanus* ac *Hornenſis* multâ cum aliis habitâ communicatione, ad Regem de eo ab Senatu ac rerum adminiſtratione amovendo, ſi Rem-publicam ſalvam eſſe velit, (1) ſcriberent; ad quas litteras Rex moderatè reſpondit, inque ſuum adventum rem totam rejecit. Poſt quod tempus, ſymbolo quodam manipuli (2) ſagittarum veſtibus ſervitorum inſuti, Confœderationem declaravêre, ac eò rem adduxêre, ut ipſa Duciſſa paulatim perſuaderi ſibi ſit paſſa, ut voluntati eorum acquieſceret, *Armenteriumque* (3) Secretarium in *Hiſpaniam* ablegaret, ut Regi periculum quod Cardinali imminebat, ſignificaret. Quod & ipſe Cardinalis feciſſe creditur, ut cum Majeſtatis ſuæ licentia ſecedere in Burgundiam poſſet, ſub prætextu * cùm ſuorum propriorum, tum familiæ quoque ſuæ, & ut matrem ætate gravem inviſeret.

* *Supple*: negotiorum.

Omiſſa ap. eund. LXXXII. Evocatis autem menſe Decembri prædicto anno 1563. generalibus Statibus, propoſitioni intereſſe recuſarunt, quatenus Cardinalis præſens foret. Quâ re ipſi *Mechliniæ* tum agenti ſignificatâ; reditum, donec Status dimiſſi eſſent, diſtulit. Cauſa autem convocationis, quam Præſes ipſis diſertè expoſuit, erat, ut in ordinariorum præſidiorum ſtipendia ipſi Status contribuerent.

Omiſſa. LXXXIII. Redeunte autem ex Hiſpania *Armenterio*, ac ab Rege reſponſum referente, Dnus Cardinalis, fratre ſuo Dno *a Chantonay* ex Gallia, ubi diu Regium Oratorem egerat, adveniente, in *Burgundiam* decimâ-tertiâ Martii, magno cum Præſidis dolore abiit. Sed tamen præſentia pericula expendens, metuensque graviora, non potuit ipſe ei ad tempus receſſum non conſulere, donec Regis adventu aliqua harum rerum cataſtrophe fieret.

Omiſſa. LXXXIV. Remoto ſeu recedente Revmo. Dno Cardinale, non tantum ejus inimici, qui in ſenatu erant, non aliter exultavêre quam pueri abeunte ludimagiſtro, ſed ipſa etiam Duciſſa ſervitutem excuſſiſſe ſibi viſa fuit, cùm antea nihil magnum niſi ex ejus conſilio reſolvere ſolita eſſet. Cœpêreque mox venales fieri beneficiorum officiorumque proviſiones, remiſſionum, gratiarumque ſimilium conceſſiones, quæ in Conſilio rejectæ denegatæque eſſent; ad hæc ſortium, quas *Lotterias* vocant, menſarumque fœneratitiarum, paſportuum, ſalvo-

ſalvorum conductuum, ſecuritatum, quas vocant, corporum, & alia id genus diplomata: unde *Armenterius* ejus privatus Secretarius atque Conſiliarius non modicam corraſiſſe fertur (1) pecuniam. Cumque iis Præſes eâ quâ decebat modeſtiâ refragaretur, ac in iis ſigillandis difficultatem nonnullam faceret, alias invenêre artes, quibus authoritatem ſigilli eluderent.

LXXXV. Ad hæc cùm de majoribus cauſis in Secreto Conſilio diſcuſſis, Præſes ſecundum ordinationes ejuſdem, Gubernatrici relationem facere ſoleret, ipſa Duciſſa ad Conſilium Statûs eam, juxta poſtulationem Principis *Auriacenſis* atque aliorum ejus factionis (qui aſſerebant nihil in Conſilio Secreto aut Financiarum tractari aut decerni debere, quod ipſis antea non communicaretur) rejecit: unde accidit, ut cauſæ Religionis, Inquiſitionis, Edictorum, executionis, Decretorum Conſilii Tridentini, controverſiæque novorum Epiſcopatuum, ac ſimiles, in Conſilio Statûs proponerentur, * anſam acceperint multa calumniandi, actaque priora improbandi. Ac in ſummâ, cùm nihil illi rectum cenſerent quod priùs actum eſſet, paulatim collapſa eſt authoritas Edictorum, obſervantiaque Religionis & Decretorum ejuſdem Concilii, diſputarique cœptum eſt de confiſcationibus abolendis, præcipuè iis quæ ad Majeſtatis ſuæ jus pertinebant; cùm quæ vaſallis inferioribus conceſſæ erant, mordicus tuerentur. Ipſe autem Præſes nihil magis deſiderans, quam ut hiſce aulæ curis negotiiſque ſe ſubduceret, Eccleſiæque ſuæ debitum officium impenderet,] ſub paſſchalia feſta Gandavum adiit, omniaque ibi Eccleſiæ officia ipſe executus fuit, eodemque in feſto Pentecoſtes redire cupiens, per Duciſſam remoratus fuit, accedente ei ac ſuborto ulcere pedis, quod ei poſtea non ſine magno incommodo permanſit. Incidit poſtea menſe Auguſto mors *Ferdinandi* Imperatoris ac *Pii IV.* ſummi Pontificis. (1)

Omiſſa.

** Supple: Et illi.*

Huc uſque omiſſa apud Adr. Gaud.

LXXXVI. Cumque *Bucho a Montzima* (1) Præpoſitus *S. Joannis* Trajectenſis, ex ejus ſorore nepos, Theologiæ ſtudio tanto tempore apud (2) *Ruardum* ac (3) *Tiletanum* inſignes Theologos operam dediſſet, atque aliquot annis ſacris Litteris incubuiſſet, lubens ejus deſiderio obſecutus fuit, ut lauream Doctoralem Lovanii ſuſciperet, unà cum Dno *Jacobo Hor-*

Horſtio (4) tum Canonico S. Gereonis, ac nunc Scholaſtico S. Bavonis Gandenſis. Ad quam ſolemnitatem ei comitati ſunt plurimi ex curialibus, ut vix honorarioris actûs Lovanienſes meminerint. (5)

Hic articulus cum duobus ſequentibus, non leguntur apud Adr. Gaud.

LXXXVII. Studia autem procerum Conſilii Statûs quotidie ulteriùs progrediebantur, præcipuèque de jurisdictione Eccleſiaſticis competente abolenda crebri ab eis habiti ſermones, occaſione præbitâ per mortem Præpoſiti Brugenſis, (1) ſuggeſtumque ab *Egmondano* Duciſſæ, ne aliter Epiſcopum (2) ad poſſeſſionem admitteret, niſi jurisdictione quam intra oppidum *Brugenſe* alibique Præpoſitus, cui ſuccedebat, habuerat, ab ſe abdicaret. Multæ etiam in vitam & mores Eccleſiaſticorum invectivæ eorum quotidie audiebantur, ut non parum negotii Præſidi ſæpe fuerit in eorum argumentis refellendis. Verum in hoc minimè conſtitêre, ſed paulatim ultra progredientes, Conſilium Secretum Financiarumque penitùs abolendum cenſuêre, ac jam novam Reipublicæ formam inter ſe excogitavêre, uti omnia in procerum Conſilii Statûs poteſtate adminiſtrationeque deinceps eſſent, pluresque ſui generis homines in id adſciſſendos, abdicatis aliis exiſtimavêre. Ad hæc Præſes aliquoties reſpondit, inſtitutiones ordinationesque Conſiliorum per priores Principes deliberatè prudenterque factas convenire primùm ab ipſis relegi, nec antea novam formam introduci, niſi veteri bene cognitâ & perpenſâ. Quod ad ipſum autem pertineret, cùm ſæpe muſſitaſſent ob Eccleſiaſticum ordinem non convenire ut ſæculari Conſilio præſideat, & ob ætatem valetudinemque ei perſuadendum ut miſſionem peteret, dixit id quod res erat, ſe jam pridem litteris interceſſoribusque ab Rege miſſionem poſtulaſſe, neque quidquam illi gratius fore, quàm ut illam impetret, cùm Deus illi abundè providerit, ut quietè ei deinceps ſervire poſſit. Eâ autem ſæpiùs inculcantes, ipſam etiam Duciſſam in ſuam pertraxêre ſententiam, honore etiam majore quam antea ipſam afficientes, quo muliebris ſexus facilè capitur. *Berlaimontium* etiam tentavêre in ſuam pertrahere ſententiam, interponente *Sebetzio* (3) officium ſuum: verùm iis conditionibus * in gratiam recipere offerentes, ut ipſe libertatem patriæ unà promoveat contra Inquiſitionem & alia gravamina ſæpius expoſita, quas ipſe ſubire recuſavit.

* eum.

Id enim deest. Nihil deest si legas virum loco verum: jmmo nihil deest, etiam nihil immutando.

LXXXVIII.

LXXXVIII. Interea, quoad potuêre, uniones Abbatiarum novis Epiſcopatibus factas diſſolvere conati ſunt, * penitus populi animos ab recipiendis novis Epiſcopis, præſertim illinc ubi non fuêre recepti. Concilii tamen Tridentini publicationem cùm Rex litteris ſuis præciſe mandaſſet, non auſa fuit Duciſſa juſſionem ejus contemnere: ſed publicatam in calumniam vertêre: nec potentes diutiùs, quod in animo habebant, diſſimulare, deliberavêre aliquem ex Ordine ſuo ſub Duciſſæ auctoritate ac favore ad Regem mittere qui ei latiùs ea exponeret: atque ad illud Comitem *Egmondanum* delegêre, juſſusque Præſes Inſtructionem conſcribere: cùm eam in generalibus terminis concepiſſet, nec tamen ab ceteris improbata eſſet, qui de eorum ſententiis plenius informatus verbis ſupplere poſſet, quod minus expreſſum eſſet, ubi ad Principem *Auriacenſem* dicendi ſuffragium ordo pervenit, ipſe dixit, apertè loquendum eſſe, atque non longiùs diſſimulandum, cùm hæc Reſpublica diutiùs in hoc rerum ſtatu conſiſtere non poſſet. Primum ſiquidem in tantâ vicinorum omnium circa Religionem contentione mutationeque, impoſſibile omnino eſſe, Placcatis, Inquiſitoribus, Epiſcopisque, ac in tanta potiſſimùm Eccleſiaſticorum corruptela veterem Religionis ſtatum conſiſtere poſſe; quod Regi clarè dicendum eſſet. Secundò, quod juſtitiæ adminiſtrationem ſub his Judicibus & Conſiliariis qui corrupti eſſent, odiisque ac inimicitiis inter ſe certarent (allegans Cancellarii Brabantiæ (1) ac *Maſii* (2) exemplum). ſubditi longiùs ferre nequirent. Tertiò cùm res curiæ in tria Conſilia diſtributæ eſſent, ea mutuo ſeſe impedire, ac alterum alteri detrahere, nec meliora eſſe ſperanda, donec uni omnia ſubjicerentur. Quartò, quod ad Conſilium Statûs plures deligendi eſſent viri magni & excellentes, quorum apud populum auctoritas eſſet. Quintò, errare Regem graviter, qui cæteris omnibus, etiam Catholicis Principibus Germaniæ, Concilium Tridentinum aſpernantibus, multisque rationibus impugnantibus, ipſe credat hanc provinciam ipſis adeo vicinam poſſe ad eorum Decretorum obſervationem adduci. Quam-ob-rem rectiùs eum facturum, ſi, quod ipſi faciunt, itidem diſſimulet, Placcatorumque pœnam tollat, moderetur ve. Et quamquam ipſe

* avertéreque

F Catho-

Catholicæ Religioni adhærere conſtituerit, non poſſe tamen ei placêre, velle Principes animis hominum imperare, libertatemque Fidei & Religionis ipſis adimere. (3)

LXXXIX. Hæc & ſimilia tantâ vehementiâ longoque ſermone deduxit, ut in ſeptimam noctis horam eum protraheret, Duciſſaque ad cœnam vocata reſolutionem in ſequentem diem differret. Domum autem reverſus Præſes, iisque quæ ab Principe audierat valde commotus, totam pene noctem inſomnem duxit, ſecum meditans, quid ad hæc capita ipſe reſponderet, cùm præter *Berlaymontium* nullum pene eſſe perſpiceret, cui hæc non plauſibilia eſſe viderentur. Itaque mane de lecto ſurgens, inter veſtiendum apoplexiâ attactus eſt, ut occurrentes domeſtici amicique in ſummo eum diſcrimine verſari judicarent. Jamque paſſim de eò [*actum*] conclamatumque ferebatur, licet propitius Deus ei paulatim meliorem valetudinem redderet: interea *Joachimo Hoppero* ejus partes in Conſilio obeunte, qui Inſtructioni ab Præſide conceptæ nonnulla ex ſuggeſtione Principis adjecit, re tamen verbis, quantum licuit, temperatâ. Cum autem gravi hoc caſu admonitum ſe Præſes animadverteret, ut deinceps occaſiones evitaret, ex quibus recidivus morbus accidere poſſet, Regi enixiſſimè ſupplicavit, ut miſſionem ei concederet, rogans etiam *Egmondanum*, ut verbis fidem adſtruere, ac hanc ejus licentiam promovêre dignaretur. Id vero accidit, ſub Kalendas Januarias anni 1565. juxta ſtylum Romanum.

XC. Antequam autem Præſes integrè convaleſceret, domique manens valetudini intenderet, ad eum (*acceſſit*) Dnus *Cornelius Janſenius* (1) Theologiæ apud Lovanium Profeſſor, qui ei expoſuit, ſe ab Duciſſa evocatum, ut ei Regiam Nominationem ad Epiſcopatum Gandavenſem inſinuaret, in cujus dotem bona Præpoſituræ *S^ti^. Bavonis* poſt ejus mortem ceſſura eſſent. Quamquam autem ab Majeſtate ſua de eò admonitus non fuiſſet, & forte alium morbi eventum Duciſſa expectaſſet, ipſe tamen benignè eum amplexus, voluntatique Regis lubenter ſe accommodaturum ei pollicitus eſt; obtulitque ei pontificalem aliquem annulum in ſymbolum benevolentiæ illius erga ipſum. Et quamquam tempora ſtudiaque procerum, quorum ſupra meminimus, impedimento fuêre, ut

pri-

primùm poſt quadriennium ejus Epiſcopatûs poſſeſſionem conſequeretur, cùm mediocris dotis * proviſione, donec morte Præſidis amplior ei accreſceret: ipſe tamen Præſes omni fide ac ſinceritate benevolentiâque eum eſt tutatus proſecutusque. (2)

* Trium millium Florenorum.

XCI. Omnium autem animis in *Egmondani* reditum erectis, ac plerisque novarum rerum ſtudioſis aliam Reipublicæ faciem brevi expectantibus, ipſoque Præſide miſſionem ſperante, rediit ſub Kalendas Maii *Egmondanus* cum eo reſponſo Regis, quod non uſquequaque ceteris placebat. Nam Religionis negocium ſive potiùs conſervationem novem viris examinandum ſibique referendum committi juſſit, diſertè ſcribens: SE MILLE MORTES OPPETERE MALLE, QUAM AB CATHOLICA RELIGIONE VEL LATUM UNGUEM DISCEDERE. Supervenêre etiam poſtea Regiæ Majeſtatis litteræ, quibus absque diſſimulatione de hæreticis, anabaptiſtisque nonnullis incarceratis ſupplicium ſumi juſſit. Quæ res non ſolum multùm ſociorum animos turbavit, verum etiam ipſi *Egmondano* graviter diſplicuit, cùm ceteri ei exprobrarent, quod ſuum potiùs negotium quàm publicum apud Regem egiſſet, honoreque in Hiſpania ſibi impenſo munificentiâque ſe corrumpi ſiviſſet. Novem viris (1) autem evocatis, & in Conſilio Statûs, præſentibus Duciſſâ, *Auriacenſi*, *Egmondano*, *Hornenſi*, ac nonnullis aliis, ſententias dixêre, quæ poſtea ſcriptæ ad Regem miſſæ fuêre, quæ non ſatis illis placuêre, quamquam majorem moderationem adhibendam cenſuêre, quam Regia Majeſtas probare ſe poſſe poſtea reſponderit. Ab eo autem tempore cœpêre adverſus ipſum Regem plerique voces non ſatis ſanas emittere, ac in vulgus etiam ſpargere; culpam in Cardinalem ceteroſque, quos *Papiſtas* dicebant, transferentes, capitaque ac Conſilia conferentes, quibusnam modis mediiſque obviam iri poſſet: multis calumniis eos impetentes, qui veterem Reipublicæ formam a prudentiſſimis Principibus præſcriptam conſervare ſatagerent.

Adr. Gaudan. Et hic rurſus articulus ac duo proxime ſequentes, ab Adriano Gaudano reſecati ſunt.

XCII. Cùm autem circa illud tempus Principi *Parmenſi* (1) Duciſſæ Gubernatricis filio deſponſata eſſet puella ex regio ſanguine *Portugalliæ* prognata, ac Comes *Mansfeldius* inſtructâ claſſe, ad id regnum mitteretur ſponſam adducturus,

in ejus reditum nuptiarumque ſolemnem celebrationem, procerumque ac nobilitatis frequentem conventum, deliberationem concluſionemque quid porro faciendum eſſet, diſtulêre. Fuit ad Kal Decembr. indictus nuptiarum dies, ac in feſto *D. Andreæ* major quam unquam antea Equitum Aurei Velleris numerus comparuit. In quo Præſes Cancellarii officium diligenter obivit, orationemque ad eos habuit, quâ oſtendit præcipuam ejus Ordinis inſtitutionem eſſe, ut fides Catholica conſervaretur, concordia inter primarios viros conſtabiliretur, utque hiſce duobus fundamentis Reſpublica in quieto tranquilloque Statu conſervaretur. Religio autem Catholica eſt, quæ ab ipſis Apoſtolorum temporibus ad noſtram uſque ætatem pervenit, cujus anteſignanus fuit *D. Andreas* hujus Ordinis patronus, in cujus hiſtoria legitur, quod cùm *Ægeas* proconſul eum diis ſacrificare juſſiſſet, reſpondit, ſe quotidie unico Deo patri, JESU-CHRISTI ſacrificium offerre, corpus & carnem filii ſui unigeniti: unde manifeſtè apparet, hereticorum hujus ſeculi error, qui venerandum Miſſæ ſacrificium deteſtabilibus blasphemiis impetunt, ac poſt fidei Religionisque unanimen conſenſum nihil ad ſtatum publicum conſervandum præſentius eſſe vinculum, quam procerum concordia, quâ inter eos conſtante, non ſolum nihil poterunt malevolorum hoſtiumque machinationes, nihil hæreticorum infidorumque ſubditorum molimina. Quam ſententiam pluribus deducendo non omnes æquis auribus accepêre. Cui cùm intereſſet fecialis Ordinis, qui *ab Hammes* (2) cognominabatur, quem vocant *Vellus aureum*, homo ſectis contaminatiſſimus, Præſidem ex legenda *S. Andreæ* ſomnium aliquod recitaſſe dicebat. Quo permotus Marchio *Bergenſis* rogavit ex Cancellario, ubinam id legiſſet? qui miſſo ad eum diſcipulorum *Achaiæ* libello, poſt mortem ipſius *D. Andreæ* edito, impii fecialis calumniam confutavit.

XCIII. Satis autem tum animadverſum fuit, cumplures in novas opiniones inclinare, magiſtro ipſo feciali, qui cum pleriſque eorum familiariùs verſabatur, aliiſque juvenibus, qui dum credebantur in Academiis peregrè agere, ex *Gebenna* aliiſque locis infectis venenum in patriam attulêre. Peractis autem nuptiarum ſolemnibus, haſtiludiiſque in magna nobilitatis frequentia, ſupervenêre Regiæ Majeſtatis litteræ, quibus

bus mandabatur, ut Edicta de Religione diligenter obſervari Duciſſa curaret, Inquiſitoribusque in officii ſui exercitio omnem favorem aſſiſtentiamque præberet. Quæ cùm ſupradictis Dominis communicatæ eſſent, mirum in modum fremere cœperunt, & tamen, quoniam populi adverſus Regem clamores incitari poſſe credebant, conſuluêre, ut Duciſſa litteris ſuis ad Conſilia Magiſtratusque mandata Regis perſcriberet: verum videret poſtea Rex quam illud non rectè mandaſſet. Subodoratus autem Præſes id quod futurum erat, ſuaſit ut eæ litteræ eò uſque differrentur, donec Majeſtas ſua certior facta eſſet quam in partem id quod mandaverat, acciperetur. Verum alii in contrarium contenderunt, mandatisque obſequendum duxerunt; ad quod Præſes reſpondit, periculum ejus in ſe-ipſum recipere: ſed nihil id profuit, Duciſſâ eorum ſententiæ aſſentiente, ac litteras mox expediri, jubente. Quâ concluſione acceptâ, Princeps *Auriacenſis* cuidam in aurem dixit (qui pòſt id retulit) quaſi lætus gloriabundusque: *viſuros nos brevi egregiæ tragœdiæ initium.*

XCIV. Cum iisdem etiam litteris Regia Majeſtas ad Duciſſam Præſidemque reſcripſit, quid ſuper ejus longa tandem petitione, ut miſſionem ei concedere dignaretur, reſpondit. Fuit is nuncius ipſi multò gratiſſimus, quo videlicet ab functione Præſidali, quam multis annis exercuerat, liberabatur. Dnus (1) *Carolus a Tysnacq*, qui res Provinciæ hujus cum ſigillorum cuſtodia in Regia aula hactenus curaverat, ſucceſſor illi deſignatus erat, relictâ tamen ipſi *Viglio* dignitate Conſiliarii Statûs, ac Dno *Joachimo Hoppero* in *Tyſenachii* locum ſurrogato. Viſa autem fuit Duciſſa quoque de hac ordinatione non parum gaviſa fuiſſe, quod *Viglium* in plerisque expeditionibus nimis ſcrupuloſum refractariumque eſſe diceret. Verum *Hoppero* in Hiſpaniam profecto, dum *Tyſenachii* adventus expectatur, difficilioraque negotia ac tempora oboriebantur, ad ejus velut antiqui naucleri *Palinuri*que Conſilium (2) refugere coacta fuit.

XCV. Acceptis autem (1) litteris de obſervatione Edictorum, admiſſioneque Inquiſitorum, mox quatuor primariæ Urbes Brabantiæ recurrêre ad Cancellarium Conſiliumque Brabantiæ, magnopere conquerentes de novitate hujusmodi mandatorum, poſtulantes quo illi informare velint Duciſſam, ne

Nihil horum, uſque ad n. CX. in commentarium

ſuum retulit Adr. Gaudan.

ne præter morem graventur. Id quod intelligens Celſitudo ſua, cauſam ad ſe evocavit, magnaque diſputatio in Conſilio Statûs fuit, aſſerentibus Brabantinis nullam ſe Inquiſitionem unquam admiſiſſe, ac de Placcatorum rigore Cæſarem *Carolum* aliqua olim remiſiſſe. Prolatis autem Inquiſitorum (2) Bullis Apoſtolicis, mandatiſque Cæſareis, Regiiſque, *Secretum Conſilium* in contraria fuit ſententia. Verum Duciſſa ac cæteri, qui eam abhorrebant, Brabantini Conſilii autoritatem prætulêre.

XCVI. Interea in *Breda*, *Hoghſtrataque* convenientibus Confœderatis, *Brederodius* Comesque *Ludovicus a Naſſow* nonnullique alii hujus viæ viri, paſſim Commiſſarios ſuos habuere, qui ligæ confœderationique ſubſcriberent, quâ edictorum rigorem, Inquiſitioniſque officium longiùs ferre recuſabant, nonnullaque alia ſcripto proponebant, quæ Regis autoritati adverſari videbantur. Quæ etſi ſub aliis nominibus agebantur, revera tamen ex ſuggeſtione eorum, qui hujus ſententiæ in Conſilio Statûs erant, procedere ſatis animadverſum fuit. Famaque ejus mox ad Duciſſæ aures perlata eſt, additumque brevi centum aliquot nobiles Bruxellæ adfore, qui Duciſſæ ſupplicatum venirent, quo Inquiſitionem Edictaque aboleret, Religioniſque libertatem cuique permitteret. Duciſſa autem quorumdam inſtinctu conſilioque conſtituit Edicta ſeu Placcata revidere, ut ſi quid nimis durum eſſet, ei moderamen adhiberetur.

XCVII. Hoc cùm fit, ad quintam diem Aprilis magna nobilium turba Bruxellam affluxit, qui velut in acie procedentes, petitâ ab Duciſſa audientiâ, ſupplicationem (1) illi paulò civiliorem quàm Confœderatio contineret, exhibuère: ſubmoniti a quibusdam, Præſidem dixiſſe, ut videant quò ſic ſe temperent, ne aliquando illis læſæ Majeſtatis crimen objici poſſit. Quibus ſic reſponſum ab Duciſſa fuit: rem ſe omnem Regi perſcripturam, atque miſſis ad eum Commiſſariis, ea promoturam, quæ rerum Status exigeret; ac interea Inquiſitoribus Magiſtratibuſque ſe ſcripturam, quo ſic procederent, ut nemini juſtam gravaminis querelam præberet. Ipſos quoque ſupplicantes admonuit, ne quid interea novitatis attentarent. Delectuſque fuit Marchio *Bergenſis*, ac D. *à Montigny*, qui in Hiſpaniam proficiſcerentur, ac Regis ſententiam exquirerent.

XCVIII.

XCVIII. Hic dici non poteſt, quantis calumniis Præſes impetitus fuerit, pasquillisque ac famoſis libellis proſciſſus. Potiſſima tamen culpa in Cardinalem derivabatur, curavêreque conjurati, profugos bannitosque ob Religionis cauſam, revocari, concionesque hereticas paſſim fieri, ac *Geuſiorum* nomen, quod aſſumpſerant, palam proclamari. Et cùm Commiſſariorum ex Hiſpania reditus paulo longiùs differretur, in oppido *S*^{ti}. *Trudonis*, Leodienſis ditionis, rurſus convenère conjurati, evocatis eò ad ſe plerisque qui dogmatibus novis nomen dederant. Primùm ut pecuniam ſumptibus bellicis neceſſariam ſubminiſtrarent, deinde ut extraordinariâ aliquâ viâ populum in ſocietatem ſuam pertraherent, Catholicisque metum incuterent. Ea autem fuit, ut paſſim conductâ hominum colluvie, templa monaſteriaque diriperent, quod menſe Auguſto Septembrique magna inſolentiâ ac proterviâ factum extitit, vix ut Bruxellenſia templa, palaciique capella ab horum injuria tuta fuerit; tantumque metum Duciſſæ incuſſerint, ut de deceſſu ſæpe conſultarit. In quibus anguſtiis cum ſe conſtitutam cerneret, Præſidem profuſis lacrymis rogavit, ut ſuum illi Conſilium impertiret: qui reſpondit, ſe jam per biennii tempus ſatis animadvertiſſe, quonam quorundam actiones conſiliaque tenderent, & quamquam odio ac invidiæ expoſitus fuerat, non tamen deſiiſſe ea dicere, quæ Regis ſervitium, publicaque quies, & recta Religio, juſtitiaque requirebant: licet non eam fidem reſpectumque meruerit, quam rerum exitus demonſtrat. Ipſa autem circumventionem confeſſa, obteſtari non ceſſavit, quo in hac rerum perplexitate ei conſilium ſuum communicare non gravaretur. Ad hæc reſpondit, non ignorare eam, quæ Regis eſſet circa Religionem & cetera, quæ illi aliquando ſignificata fuere, ſententia: convenire itaque ut ſecum ipſa ſtatuat, Regi obſequi an velit, an vero cum aliis longiùs diſſimulare. Non poſſe autem eum aliter conſulere, quàm, cum tota ejus authoritas a Rege dependeat, ut ſe eam adimplere velle reſolvat. Id vero cum ſe plane facturam affirmaret, tum, quid porro faciendum, rogavit. Cui Præſes dixit, idem ſingulatim ab cæteris qui in Conſilio Statûs ſunt, gubernationemque aliquam Provinciarum haberent, ut exquireret, abſolutè ut reſponderent: an in Regis voluntate exequenda auxilio illi eſſe vellent, an non. Uſa iis perſuaſionibus

nibus quibus con . . . . ut in Regis devotione, fidelitate ac obſequio conſtanter perſeverarent, juramentoque eos qui oppoſitè reſponderent, adſtringeret. Si qui vero eſſent, qui dubiè reſponderent, ab his ut ſibi caveret; aliorum autem operâ conſilioque uteretur, eiſque committeret, uti provi-derent, ne inermem eam aliquando opprimerent.

XCIX. Id conſilium cum ſequeretur, paucos admodum repperit, qui Regis partes ſequi tuerique promitterent. Inter quos primo loco nominari merentur Comes *Manſfeldius*, Dux *Arſchotenſis*, *Barlaimontius*, *Noircarmius*. Verùm omnes pene ita rebus deſperabant, ut Bruxellam relinquendam, atque ad *Montes-Hannoniæ* ſecedendum Duciſſæ ſuaderent, ſolo Præſide reclamante. Quem tamen, cum quadam die bene mane ad Curiam ad ſe evocaſſet, vel invitum ſecum abducere conſtituerat. Ipſe autem, cum in palatium veniſſet, Duciſſamque itineri accinctam reperiſſet, multâ oratione conatus eſt ei perſuadere, ne hoc oppidum, ſedem Principum, tanto probro periculoque exponeret, neve Conſiliarios miniſtros que reliquos, qui ipſi abs Regia Majeſtate coadjutores dati eſſent, non præmonitos, deſereret, neve invitum ſe unà pertraheret, paratum potius omnia ſubire, quam tantam infamiam incurrere: conſultandoque tempus extractum eſt, ut ceteri etiam Domini, Magiſtratuſque urbis, qui portas aperiri prohibuerat, interea accurrerent, a quibus ſibi perſuaderi paſſa eſt, ut conſilium mutaret, *Mansfeldioque* tutela urbis commiſſa fuit, civeſque conſenſère, ut quale vellet præſidium urbi imponeret, offerentes ſe quoque ex civibus aliquot vexilla conſcripturos, quæ unà omnem exteram vim prohiberent.

C. Totâ autem hac æſtate odioſiſſimis hiſce negotiis implicitus Præſes, minis, convitiis, periculiſque frangi ſe non eſt paſſus, ſed contra audentior in tuitione rectæ Religionis, regiæque authoritatis proceſſit. Deputatus etiam cum Dno *Egmondano*, uti cum Confœderatorum commiſſariis ſupra concordia ageret, liberè ipſis oſtendit, quantum hæc, quæ ab illis attentabantur, officio fidelium vaſallorum non reſponderent, ac in quantum ſe conſorteſque omnes periculum conjicerent, ne ea aliquando in crimen læſæ Majeſtatis raperentur. Itaque hortari ſe, ut a cæptis diſiſterent, &, dum Duciſſa interceſſionem ſuam pro gratia ab Rege obtinenda offer-

ret

ret, occaſionem non negligerent. Illi vero non paruiſſe ſe rectè monenti, poſtea ſæpe conqueſti ſunt. De periculis autem ſibi imminentibus per amicos ſæpius admonitus, intrepidè in officio perſeveravit, quin & domi aliquando inſidiæ ei intentatæ, ac eo ex curia redeunte non defuiſſe qui ei necem intentarint, Duciſſæ renunciatum fuit, quæ per ſuos ſatellites eum ſalvum deduci juſſit. Verùm in Deum fiduciam collocans, nihil ejuſmodi minas fecit.

CI. Duciſſa autem ſub id tempus Principem *Auriacenſem Antverpiam*, *Hoghſtratanum Mechliniam*, *Egmondanum* in *Flandriam*, *Hornenſem Tornacum*, *Noircarmium Valencenas* ablegavit. *Antverpiæ* vero accitis aliunde concionatoribus, tam Calviniſticæ, quam *Martinianæ* ſectæ, quæ Auguſtanæ Confeſſionis titulum præferebat, *Auriacenſis* Magiſtratuſque, Duciſſâ contradicente, templa nova erexêre. Idem fiebat apud *Tornacum*, ac in nonnullis oppidis, quibus perſuaſêre Confœderati, Duciſſam id permiſiſſe, quod revera falſum erat: licet invita conſenſiſſet (tumultûs majoris evitandi gratiâ) ut, ubi conciones ante habitæ fuiſſent, vi non diſturbarentur, legitimâ tamen perſecutione non ſublatâ. Ac credentes heretici ſe in portu navigare, paulatim cœpêre fimbrias ſuas extendere, exercitiaque novæ Religionis uſurpare. Quod cum *Noircarmius Hannoniæ* præfectus *Valencenis*, jubente Duciſſa impedire conatus fuiſſet, Magiſtratus civeſque contumaciter protervèque ei reſtitêre. Ipſe vero cum multis viis mediiſque eos ad obſequium reducere fruſtra conatus fuiſſet, tandem collecto aliquo milite, ſeriò cum ipſis agere obſidionemque minitari cum magna manu cæpit.

CII. Ipſi vero Confœderati in *Inſulenſi* territorio cœpere quoque ſeſe adverſum colligere, ac cum pago cuidam *Waterloz* dicto ad Præſidem tanquam Præpoſitum *S. Bavonis* pertinenti inſediſſent, Dnus *a Raſſinghen* ejus Provinciæ gubernator, inde multis eorum cæſis diſturbavit; ac poſt apud *Lannoyum* recollectis viribus, ut *Valencenenſibus* ſuccurrerent, *Noircarmius* cum majore militum parte, quos ante *Valencenas* collegerat, ipſos nihil tale metuentes aggreſſus, itidem cecîdit, *Tornacumque* ex improviſo occupavit, indeque ad obſidionem *Valencenenſem* rediens fortiter expugnavit.

CIII. Quibus rebus commotus *Brederodius*, *Antverpiam* rediit, convocatiſque aliquot nobilibus cum eis Bruxellam ſe

venturum Duciſſæ minabundus ſcripſit. Ipſa vero urbe Bruxellâ præſidio munitâ, terreri ſe amplius non eſt paſſa, verum ei fortiter reſpondit, dictante Epiſtolam Præſide, quæ edita ſtatim fuit *, quâ nonnihil perterrefactus, *Vianam* cum aliquo numero militum, quos conſcribere cœperat, retroceſſit: metuenſque Duciſſa, ne *Trajectum* occuparet, Comitem de *Meghem* cum aliquot vexillis, quæ in Geldria, cujus gubernator erat, collegerat, properè eum miſit, qui ejus conatum irritum reddidit.

* V. Pont. Heut. lib. XVII. c. 7.

CIV. Eodem autem tempore in Inſula *Walachria Middelburgum Vliſſingamque* occupare conati ſunt, cumque & ibi ipſorum conatus Duciſſa prævertiſſet, verſus *Antverpiam* redeuntes inſidêre pago quem vocant *Auſtreweel*, quò confeſtim Duciſſa aliquot vexilla mittens ſub conductu Dni de *Beauvoir* †, in conſpectu Antverpienſium, præſenteque Principe *Auriacenſi* ac *Hoghſtratano*, ad internecionem omnes delevit; unde magnæ in illa urbe turbæ motæ ſunt, Calviniſtis ex una parte, ex alia autem Catholicis & Martiniſtis ſtantibus, ut jam in mutuos gladios ruituri viderentur. Verum ſeditione interventu aliquorum utcumque ſedatâ, cœpêre animum deſpondere heretici rebelleſque, atque ad Duciſſam mittere deprecatum veniam, conditioneſque offerentes, ſub quibus ad officium obſequiumque redire parati eſſent; cum quibus ita actum fuit, ut ſe penitus Regis Duciſſæque ordinationi ſubmitterent. Quæ mox cum milite eam urbem ingreſſa, templa nova dirui, omnemque Religionis novitatem ceſſare mandavit.

† Philippe de Lannoy.

CV. Interea vero cum *Valencenis* expugnatis apud *Trajectum Moſæ* ac *Buſcum-ducis* rebelles adhuc dominarentur, ad adventum *Noircarmii* cum copiis militaribus machiniſque bellicis ipſi ſeſe confeſtim dedidêre, ac poſtea ad *Hollandiam* progreſſus, *Brederodium*, qui *Amſterodami* collectis aliquot militum vexillis conſederat, inſectatus eſt: ille autem mox navigio inde profugit. Quem dum nobiles capitaneique quidam ſequerentur, per Comitis *Arembergenſis* milites in mari comprehenſi fuêre. Ipſe autem *Brederodius* paulo ante, rebus quaſi deſperatis, *Egmondanum* magnopere ſollicitavit, ut ad gratiam Duciſſæ per eum redire poſſet. Illa verò non alia conditione admittendum eum cenſuit, niſi ut liberam de eo Regi reſervaret diſpoſitionem; cui ille non confiſus, profugere

fugere aliò maluit, ubi cùm contra melancholiam nullum niſi ebrietatem remedium inveniret, ardentiſſimâ febre correptus, vivendi finem fecit.

CVI. Eodem autem tempore Principes aliquot ex his qui *Proteſtantes* dicuntur, ad Duciſſam *Antverpiam* miſère ſuos Legatos, qui poſtularent, ne in novam Religionem profesſos durius aliquid decerneret, nolentes, ut dicebant, rebelles templorumque violatores excuſare. Quibus ipſa Duciſſa modeſtè reſpondit, ab his, qui Religionem, invito Rege, novam introducere voluêre, omnes has turbas rebellionemque exortas fuiſſe, ſeſeque nihil niſi ex Regis arbitrio de ipſis conſtituere poſſe. Quin & *Ferdinandus* Imperator ad arbitrium ſuum hanc rebellium controverſiam rejici petiit. Cui itidem Duciſſa reſpondit, non in ſua poteſtate eſſe quidquam conſentire, ſed ad Regem harum Provinciarum Dominum hoc negotium totum pertinere. Duorum autem caſum graviter Præſes tulit: nam cum illo ſuadente Cancellarius Brabantiæ * ad res apud *Buſcum-ducis* ſedandas, retinendoſque in officio cives, cum Dno *a Merode* miſſus fuiſſet, tantum non de capite periclitatus fuit. *Torriusque* Secretarius *Amſterodamum* itidem ab Duciſſa miſſus cum litteris, quò bonos cives in officio ac fide confirmaret, vix etiam ipſe manus *Brederodii* effugit.

* Joannes Scheyfve. *Vide notas noſt. ad n.* LXXXVIII.

CVII. Reliquas autem *Hollandiæ* civitates, ubi *Amſterodamum* ſe dediſſet, facile ad obedientiam *Noircarmius* reduxit. Comes quoque *Arembergenſis Leovardiæ*, expulſis concionatoribus, civibusque utcumque placatis, *Groningenſibus* quoque perſuaſit, ut præſidium militare ſuſciperent. Ita factum, ut brevi tempore pax ubique reſtaurata videretur. Duciſſa autem *Antverpiæ* commorans, cum ibi malum hoc novæ Religionis altiſſimas radices jeciſſet, in Conſilio diligenter deliberandum duxit, quonam pacto illud ſine læſione Reipublicæ illius paulatim extirpari poſſet: Edictoque proviſionali edito principium aliquod ſatis feliciter feciſſe credebatur, licet id Regiæ Majeſtati non uſque-quaque placuerit, quoad perſcriptis ad eum rationibus, ejus ſententiæ acquievit.

CVIII. Rebus autem quæ hic acciderant ad Regem delatis, Marchionem *a Bergis* Dominumque *a Montigny*, qui legati ad eum præcedenti æſtate iverant, ibidem detinuit, donec Ducem *Albanum* cum mandatis militaribusque copiis

huc miſiſſet, (qui menſe Auguſto anno 1567 huc appulit) certam ſpem præbens ſe mox ſubſecuturum, ipſo Marchione interea ex animi ægritudine corporisque, diem ibi claudente extremum.

CIX. *Albani* autem adventu perculſus *Auriacenſis*, qui, dum Antverpienſes cum Duciſſa de reconciliatione agunt, Bredam ſeceſſerat, paulò poſt miſſâ in Germaniam pretioſâ ſupellectile eò ſequutus fuit, *Hoghſtratanusque* quæſito aliquo colore, & ipſe ſolum vertit, *Egmondanumque* ne nimis rebus ſuis confideret, admonuêre, mutuo ſeſe accuſantes, quod imprudentiùs conſilia ſua conduxiſſent, ac ab Duciſſa ſibi perſuaderi ſiviſſent, ne equitem peditemque, quem in Germania ſat numeroſum conduxerant, huc præteritâ æſtate non adſciviſſent, quodque, quam in imagines ſævitiam exercuêre, non potius in Clerum monachosque ac anteſignanos Catholicorum deſignaſſent.

Hæc & quæ ſequuntur Adr. Gaudani commentario inſunt.

CX. Dux autem *Albanus* inquirens diligenter authores præteritorum motuum ac turbarum, cum de judicio conſtituendo ageret, ipſum *Viglium* multis perſuaſionibus conatus eſt eodem pertrahere; verùm ille & quod ſacris initiatus, & aliis Curiæ negotiis ſatis diſtentus eſſet, ut vacare ei cognitioni non poſſet, ſeſe excuſavit, nominans nihilominus aliquot primarios hujus Provinciæ Præſides (1) ac Conſiliarios, qui huic cognitioni apti videbantur: quibus quidem ſtipendia ſat luculenta conſtituta ſunt, ſed authoritas pene omnis ad unum Hiſpanum Licentiatum *Joannem Vargas* reducta fuit, qui multas criminales civilesque cauſas tractans, parvam admodum populo ſatisfactionem præbuit.

CXI. Ac cùm *Viglius* non deſiſteret Regiam Majeſtatem pro miſſione ſollicitare, tandem ejus Majeſtas Dno *Carolo Tyſenachio*, quem ſucceſſorem ei longê antea deputarat, licentiam in Belgiam redeundi fecit, cum titulo Præſidis Secreti Conſilii, cujus adventu *Viglius* multùm exhilaratus fuit, quòd hoc ſaxo quod ſupra viginti annos volverat, exoneratus eſſet. Placuit autem Majeſtati ſuæ, cui refragari non fuit auſus, ut Conſiliarii Secreti Conſilii titulum ac ſtipendium etiam abſens retineret, & quo honoratiorem ejus miſſionem faceret, Conſilii Statûs Præſidem eum permanere voluit, ipſo Præſide *Tyſenachio* adjutore.

CXII. Ac cum eum Collegium apud Lovanium ſtudioſorum erigere intellexiſſet, duodecim millia florenorum in ſubſi-

ſubſidium ei ad id liberaliter * contribuit. Qui cùm venire in hanc Provinciam tardat, Duxque *Albanus* vectigal *decimi denarii* rigidè perſequitur, multæ civitates *Hollandiæ*, *Zelandiæ* ac *Geldriæ*, rebelles, exuleſque recepêre, ac tandem *Valencenas*, *Montemque Hannoniæ* occupavêre.

* *Supple:* Rex.

CXIII. Dux autem *Medinæ-cæli* ſub medium menſis Junii Flandriam appellans, reſque inferioris Germaniæ valde perturbatas comperiens, non antea commiſſionem habuit regimen ejus ſuſcipiendi, quàm Dux *Albæ* abiens id ei dimitteret. Unde populus *Albani* pertæſus, ſpe propemodum quam de ejus ſucceſſore conceperat, excidit, dum illum conſpicit moras nectere, ac ſucceſſorem non admittere; unde ſimultatibus inter eos exortis viſum fuit Regiæ Majeſtati Ducem *Medinæ-cæli* in Hiſpaniam revocare, qui ſub menſem Septembrem anno 1573 itineri ſe accinxit, unàque increbuit rumor de Dno *Ludovico de Requeſens* ex familia Ducum de *Zuninga*, Commendatore majore *Caſtellæ*, ac Gubernatore Ducatûs *Mediolanenſis*, in ejus locum ſurrogato, qui menſe Novembri ſequenti in Belgium adveniens, & de rerum ſtatu per aliquot dies ab Duce *Albæ* inſtructus ac edoctus, tandem in vigilia *S. Andreæ* ad gubernationem Provinciarum inferioris Germaniæ admiſſus ab eo fuit, diſceſſitque Dux *Albæ* cum *Frederico* filio locum-tenente exercitûs, ac *Joanne Varga*, per quem res judiciales adminiſtrari curarat, die decimâ-octavâ menſis Decembris ſequentis.

CXIV. Dno autem *Carolo de Tysnacq* Præſide Secreti Conſilii, qui in eo *D. Viglio* ante triennium ſucceſſerat, ſub finem menſis Aprilis ſubitaneâ morte ſublato, ipſi rurſus invito ac reluctanti ſigillorum Regiorum cuſtodia obtruſa fuit. Ipſe autem ex pedibus continuò graviterque laborans, cùm morbis ſenioque ſe magis atque magis gravari ſentiret, Horatianæ ſententiæ memor †:

Eſt mihi purgatam crebro qui perſonet aurem.
Solve ſeneſcentem maturè ſanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.

† *Epiſtolar. lib.* 1. *Epiſt.* 1. *V.* 7.

ſeriò ſecum diſpicere cæpit (1) quonam pacto rectiſſimè de bonis ei per divinam bonitatem conceſſis diſponere poſſet, quantum potuit ea in vita teſtamentoque providere ſtuduit,

Collegiumque (2) quod *Lovanii* pridem inſtituerat, & Hoſpitale ſenum ſive (3) Gerontocomium, quod in pago *Zuichemenſi* ædificari curarat, unà cum Schola, adoleſcentibusque quibusdam per ludimagiſtros inſtituendis fundarat, ut proventibus rebusque neceſſariis competenter provideret, dans ſub idem tempus operam, ut in villa *S^ti^. Bavonis* civitati *Gandavenſi* adhærente, ſublato antea prophanatoque Monaſterio *S. Bavonis* *, parochia rurſus ad ſubditorum commoditatem in honorem *S. Amandi* erigeretur, ubi & præclaram domum judicialem ſive ſcabinalem, ut eò habitatores revocaret, magnificè extrui curavit. Sed & in Capitularis domûs *S. Bavonis* conſtructione liberaliſſimè contribuit, & ſeminarium quoque ejus aliquot Burſarum dotatione adjuvit: ipſiſque Canonicis & Eccleſiæ miniſtris pauperibusque annuatim in vita ac poſt ejus obitum diſtribuendas annonas ordinavit, atque Capellam (4) propriam in Eccleſia *S. Bavonis*, in qua ſepeliri deſideravit, competenter dotavit. Domos quoque & nonnullas Præpoſituræ ſuæ arces, vitâ comite, diligenter reparari, ac in debito ſtatu conſervari fecit, ac pleraque alia ad Eccleſiæ ornamentum, decus, & utilitatem conſtituit ac providit.

* (cujus ædificia in caſtri militumque domicilium converſa erant) *Adr. Gaud.*

CXV. Quoniam autem numeroſam prolem fratres ſororesque ejus reliquerant, quarum major pars parentibus immaturè orbata fuerat, earum fidelem curam geſſit, ſumptuſque pro facultatum ſuarum modulo in eorum educationem inſtitutionemque ſubminiſtravit: quorum nonnullos, qui apti videbantnr, ad Eccleſiæ miniſteria direxit provexitque. Alios ſæcularibus litteris inſtitui curavit, ut ad Reipublicæ munia promoveri poſſent. Neptes vero viris fere eruditis elocavit, & mediocri dote adjutos ad officia publica, quantum potuit, viam ipſis præſtruxit. Domum vero paternam in agro *Zuichemenſi*, *Leovardiæque* ſitam †, operibus ſtructurisque novis non mediocriter auxit, exornavitque, ac nepotibus, agnatis pro familiæ decore ac monumento reliquit. De reliquis autem bonis diſpoſitionem ita moderatus fuit, ut quidquid ex eccleſiaſticis provênit, in uſus pios univerſum converteretur. Quæ autem ex patrimonialibus rebus, induſtriâ ſuâ aut remuneratione largitioneque Principum proceſſerunt, ea in propinquos ac bene de ſe meritos conferret.

† quam Dux Saxoniæ Georgius patri ejus donarat. *Adr. Gaud.*

F I N I S. (1)

COR-

CORNELII PAULI HOYNCK VAN PAPENDRECHT,

ARCHIPRESBYTERI MECHLINIENSIS

NOTAE

Ad vitam Viglii ab Aytta Zuichemi.

I. (1) VERDEHUYSUM.] In teſtamento *Viglii* n. 20. lego : *Villam antiquam ac avitam Roerdehuyſum, quæ vocatur Aytta.* Ita quoque in Genealogia *Ayttana* , quam infra damus. Sed in Mſ. noſtro nihil duximus immutandum.

(2) SCHIRINGORUM VETROPERORUMQUE.] *Ubbo Emmius, Martinus Hamconius* & hiſtorici paſſim, ſcribunt *Sciringios* & *Vetcoperos*: barbara ac *Friſiæ* infauſta quondam nomina, inquit *Emmius Rer. Friſ. Hiſt. lib.* 14. quem, ſi lubet, conſule.

(3) HEMRICHEM WERREGAE.] *Viglius* in teſtamento ſuo ad n. 22. ita loquitur : *Doctori Vibrando ab Aytta . . . . do ac lego villam majorem Hemrikeyn in pago Verragae ſitam unà cum altera a me comparata ab Dothia Fockonis & conſortibus, quæ dicitur parva Hemrikeyn.*

II. (1) MAGISTRUM BOCHONEM.] Hic propatruus *Viglii* deſtinguendus eſt a *Bochone* ſeu *Buchone* ab *Aytta* patruo, ejuſque educatore & patrono, de quo mox dicemus.

V. (1) PASTORIS IN ZWICHEM.] *Heuſſenius in hiſt. Epiſ. Leovard.* nullum novit hujus loci paſtorem. Hic habes *Renardum Bukama*, & infra *Buchonem* ab *Aytta*, *Viglii* patruum. Porro *Viglius* ipſe hunc paſtoratum obtinuit anno 1529. Erat autem ſacerdotium humile & pauci proventus, prout teſtatur ipſe in epiſt. ad *Tzaingum Wiarda* presbyterum & cognatum ſuum, quæ a nobis inter ſelectas ejus epiſtolas dabitur: ubi videas, quæ eſſet ejus temporis diſciplina ; *Viglio* annorum viginti ac duorum adoleſcenti, clerico dumtaxat & nullo Sacro ordine initiato conceſſâ parochiâ, moxque *Viglio* paſtori datâ biennii abſentiâ. Sed quod magis placet, adverto ibidem curam ejus ſedulitatemque impenſam, ut recte adminiſtraretur ſe abſente ſacerdotium. Scripſit *Heuſſenius*, *Viglium Zuichemenſis* eccleſiæ collatorem uti loci dominum, ſed id difficulter admit-

admittas, cùm, rogante patre, ſacerdotii illius patronis gratam ſe, acceptamque eorumdem collationem habere ſingulari epiſtolio ſcripſerit.

VI. (1) M. BUCHONEM.] Huic, nempe *Viglii* patruo, nomen erat *Bernardus Bucho Aytta* ex *Zuichem*, uti lego in ipſius *Viglii* tabulis fundationis domus Dei *ab Aytta* in pago *Zuichemenſi* inſtitutæ anno 1576. quas adducit *Heuſſenius* in *hiſt. Epiſ. Leov. p.* 108. Item in epiſtolis *Viglii* ad *Buchonem* & ad *Eraſmum*, cui *Bucho* carus fuit. Denique in illius quoque teſtamento, quod huic de vita ſua commentario ſubjunximus. Fuit autem *Bucho* paſtor *Zuichemenſis*; incompertum mihi quo anno. In Genealogia *Ayttana* annus quoque reticetur. Fuit præterea Paſtor Veteris Curiæ *Leovardiæ* (incerto rurſus anno) ut habes infra in his notis noſtris ad N. IX. Porro An. 1499. ab *Alberto* Saxoniæ Duce ac *Friſiæ* domino ſeu Archigubernatore poſt *Poteſtates Friſiæ* primo, in ſenatum adlectus eſt, tunc paſtor in *Huyſum* ac U. J. Licentiatus. Dein anno 1504. ab *Georgio Alberti* filio ac ſucceſſore aſcitus eſt in Conſilium ſex virorum quibus Provinciæ regimen attribuit: quo anno notatur fuiſſe paſtor in *Weydom* ſeu *Werdum* ut eſt in *Gen. Ayttana.* Tandem anno 1515. a *Carolo* Hiſpaniarum Belgiique principe, atque ex Saxonis ceſſione *Friſiæ* domino, conſtitutus eſt primus, etiam ante equeſtris ordinis viros, ſenatorum, quibus Rempublicam adminiſtrandam Juſque dicendum commiſerat: a quo & eodem anno miſſus eſt in Galliam legatus contra *Gelriæ* Ducem inſidiantem *Friſiæ*. Hæc notavi ex mſ. codice chronicorum *Friſiæ*, quem poſſidet & humaniſſime mecum communicavit nob. dom. *Joannes de Witt Dordracenus*, in Cæſareo Belgicarum Finantiarum *Bruxellis* Conſilio aſſeſſor. Ubi videndi lib. 10. pag. 17. lib. 11. pag. 6. & lib. 12. pag. 4. & 8. Porro *Viglius Carolo Boiſoto* ex *Ingolſtadio* ſcribens ad diem 15 Maii 1541. *Epiſ. tomo* 3. *p.* 269. hæc habet: „ Patruus meus Decanus olim *Hagenſis* ab *Saxonum* „ temporibus triginta annos Conſiliarii, &, ut tunc loquebantur, Regentis *Friſiæ* officio functus eſt, fideliſſimamque operam Cæſareæ M[ti]. in ea obtinenda, compeſcendisque variis „ provincialium tumultibus, navavit ". In *Martini Hamconii Friſia* lib. 2. p. 82. legitur:

> . . . . . . *Hagæ- Comitis* Bucho *pius* Aytta *decanus*,
> *Et patriæ ſolers* Franca *legatus in Aula*, &c.

Hos *Buchonis* jam memoratos paſtoratus ignoravit *Heuſſenius*, cujus interpres ac gloſſator *Henricus van Ryn*, ſolius paſtoratûs de *Huyzum* meminit: verùm adfert ex *Gabbema*, *Buchonem* in hunc paſtoratum migraſſe e paſtoratu de *Grouwergæ* quod nobis

bis non occurrit, niſi in *Gen. Ayttana*, ubi ſcribitur *Grouw.* Vide *Tom.* 5. *pag.* 93. antiquitatum eccleſiaſt. fœd. Belgii in folio. Poſtremò Bucho noſter anno 1519. a *Carolo* V. jam Imperatore palatii *Hagæ-Comitani* Collegio Canonicorum præfectus Decanus, & in ſummam Hollandiæ curiam ſenator adſcitus eſt, inquit *Suffrid. Petri in append. ad Hedam*, ubi ejus obitum ſtatuit ad diem 3 Decembris an. 1528. & recte: ita enim *Viglius* ipſe infra n. XVI. Corrigendus proinde *Heuſſenius* in prolegom. Bat. ſac. ubi menſem *Septembrem* expreſſit. *Suffridus* in *Buchonis* laudes merito excurrit, quas ſi legiſſet *Henricus van Ryn*, non dubitaſſet eumdem claris viris adnumerare, quem *Viglius* teſtatur, *omnium Friſiorum ſua ætate doctiſſimum habitum fuiſſe.* Ceterum bene de ſe meritum patruum memori adeo mente proſecutus eſt *Viglius*, ut in teſtamento ſuo ſcripſerit, ſe benigna ejus directione ad eam quam poſſidebat fortunam perveniſſe: quæ quanta fuerit ex ejuſdem teſtamenti lectione patebit. Vide ſis teſtam. n. 9. *Hadrianus Marius* rogante *Viglio* carmen *Buchoni* ſcripſit, ejus Cenotaphio juxta avorum ſepulchra in *Friſia* conſtruendo inſcribendum, ait *Viglius epiſ. tom.* 3. *p.* 32. *Lappius* notavit ad *Suffr. Petri* in app. cit. p. 3. quod *Bucho Hagæ* ſepultus epitaphio decoratus ſit, ac altero honorario in *Friſia* quæ penes ſe erant. Hoc ultimum habes infra in *Geneal. Ayttana.* Ubi nota eum fuiſſe Lovanii in quatuor Pædagogiorum concurſu *Primum* renuntiatum, quod contigit anno 1487. cùm eſſet pædagogii Falconenſis alumnus, ut eſt in actis Facultatis Artium, ubi *Prîmus* illius anni vocatur: *Bernardus Leovardienſis.* Quod ne de alio quopiam *Bernardo* accipias, vetat *Viglius* ſcribens ad nepotem *Buchonem Zuichemum* quem ad proſequenda diligenter ſtudia philoſophica his verbis extimulat 15 Nov. 1557. „ Mihi nihil potes facere gratius, „ quàm eniti ut in virum doctum evadas: Fuit autem ille, „ cujus nomen refers, olim *primus Univerſitatis* (ut iſtic lo- „ quuntur) in magno tunc numero eorum, qui ad magiſte- „ rium una promovebantur ". *Ex tom.* 4. *p.* 594.

(2) M. FERRICUM PRÆBENDARIUM IN WIRDUM.] Non quod ibi præbendæ & collegium Canonicorum exſtarent, ſed unica ſolùm præbenda ſeu *Vicaria*, uti paſſim in fœderato Belgio appellantur ejuſmodi ſacerdotia infimi ordinis: quæ *Capellaniarum* nomine veniunt in Belgio Auſtriaco, & ut plurimum ſunt juris patronatus laici, dum alicui caſtello vel magnatum, ſeu nobilium ruri degentium, in rebus ſacris obſequio addictus eſt *præbendarius* ſeu *Vicarius* aut etiam *Capellanus.* Hinc apud nos *Capellaniæ Caſtrales.*

VII. (1) MINTZIA, FERRICA, SWOP, SYDTS, AUCK, SAEP, JETSIA.] *Suffridus Petri* ſcribit *Clementiam,*

Fericam, *Swobinam*, *Sytſiam*, *Aucam*, *Sapiam* & *Jetſiam*, nomina mulieribus *Friſiis* propria, quæ apud alias gentes non audias, uti fatetur *Ubbo Emmius lib.* 2. docens: „ Nomina gentis eſſe diverſa prorſus a gentibus cæteris, uſque eo, ut ho„ rum argumento genuinum *Friſium* ab aſſcriptitio inſitiove „ ſolerent quondam diſcernere ". Horum plura tam virorum quàm feminarum nomina ibidem oſtentat.

VIII. (1) FOLCARDUM AUTEM MINOREM OMNIUM NATU &c.] Ab hoc *Folcardo Viglii* parente narrationem orditur *Adrianus Gaudanus*, aut quiſquis auctor eſt commentariorum quæ ſub ejus nomine circumferuntur & de quibus in præfatione ad vitam *Viglii* egimus. Porro ille nobis commentatoris loco erit, quòd multa quæ *Viglius* ſtrictim, ille prolixius adferat, ſcitu quoque haud indigna. Igitur quæ hoc numero *Viglius* eſt complexus, ille exponit his verbis: „ *Viglii* „ *Zuichemi* pater *Folcardus Aytta Gerbrandi Ayttæ* & *Tetz Bouckama* commorantium in pago *Zuichem* filius ex multis prolibus „ natu minimus, poſt patris immaturam mortem matri viduæ, „ quæ quadraginta quatuor annis marito ſupervixit, cohabita„ vit, donec ad virilem ætatem perveniret, atque in villa „ *Barrahuys* commigraret, a qua aliquamdiu *Folcardus* à *Barra„ huys* cognominatus fuit, ubi inter cæteros filios & *Viglius* „ natus eſt. Diſtat autem ea villa ab *Leovardia* primaria *Fri„ ſiæ* urbe ſub parochia *Wirdum* (quo vix amplior eſt in *Fri„ ſia* pagus) dimidio dumtaxat miliari, peramœno loco ſita & „ foſſis undique cincta, & fructiferis aliiſque arboribus conſi„ ta, quæ ad Monaſterium Canonicorum Regularium in *Ber„ gum* ſpectabat, cujus univerſa bona hodie doti novi epiſco„ patûs *Leovardienſis* per apoſtolicæ ſedis authoritatem de Re„ giæ Majeſtatis conſenſu applicata ſunt, ipſâ villâ *Barrahuys* „ in aliquot hodie colonias diviſâ. Incoluerant autem eam„ dem ante *Folcardum* prædicti Monaſterii fratres laici, qui „ *Converſi* vulgo dicuntur, quam pro ſua erga religionem de„ votione ad novi monaſterii propaginem perducere molie„ bantur. Verùm ipſorum conatibus obſtitere civilium inte„ ſtinarumque diſſenſionum, quibus tum *Friſii* in duas factio„ nes diviſi, videlicet *Schiringorum* & *Fettroperorum*, graviter „ agitabantur, continuæ turbæ: quarum etiam occaſione ad„ venarum hoſpitumque quotidianis onerabantur ſumptibus, „ ibidemque *Weſtergoi Oiſtergoique* ſuos frequenter celebrabant „ conventus, ac non ſatis concordes, hoſtilia invicem mini„ tantes, nonnumquam diſceſſêre. Accidit quoque decimo „ die octobris anno 1492. inter *Leovardienſes Groeningenſibus* „ confœderatos ex una, & *Snekenſes* ex altera parte iiſdem „ factionibus implicitos, gravis conflictus prope *Barrahuſiam*

„ villam,

„ villam, cedentibus tandem & fuga ſibi conſulentibus poſt „ multam acceptam cladem *Snekenſibus*. Dein iterum poſt an„ nos ſex, videlicet anno 1498. in die Sancti *Barnabæ* (qui „ feſtum Sancti *Odulphi* celebre apud *Friſios* præcedit) nobilis „ ac ſtrenuus vir *Aucko ab Unya Virdumenſis* cum nonnullis „ ejusdem pagi incolis contra *Leovardienſes* magis audacter „ quàm prudenter inter *Schiruſiam* & *Barrahuſiam* villas ſeſe „ obtulit, ubi præcipui ejus pagi occubuère. Inter quos fuere „ duo [*Folcardi* ſororii, *Sakas Fericæ Aytta*, & *Dothias Wyarda* „ *Mintziæ Aytta*] mariti, & *Feico Hettema* qui *Sydtz*, patruelem „ *Folcardi* filiam, ſcilicet *Rintze Aytta*, in matrimonio habebat, „ nec non *Ritzardus* filius *Attonis*, & alii præſtantes viri: „ *Barhuſiosque* fratres in quorum conſpectu utrumque prælium „ accidit, tantopere exterruit ut de migrando cogitare inci„ perent. In quo propoſito conſilioque confirmavit eos poſt „ tres menſes ſecuta prædictæ villæ conflagratio calamitasque „ illata per *Leovardienſes* die undecima Septembris ejusdem „ anni, cauſam prætendentes, quod *Virdumenſes* Duci *Alberto* „ Saxoniæ fidelitatem promiſiſſent, cui ipſi *Leovardienſes* tum „ adverſabantur, ac *Willibrordo* a *Schauwenburgh* ex urbe arce„ que *Leovardienſi* expulſo adhæſiſſent, ob quod diuturnæ in„ ter *Leovardienſes* & *Virdumenſes* inimicitiæ ac ſimultates exor„ tæ ſunt, quas longum tempus poſtea extinxit. Ipſi vero „ *Leovardienſes* ſuis diffiſi viribus ſeſe *Willibrordo* paulo poſt de„ diderunt, conditionesque ab eo præſcriptas rèceperunt: & ne „ quando a fide deſciſcerent ſuis expenſis arcem (quam *Blockhuys* „ vocant) in ipſa urbe *Leovardia* extruere* conati fuerunt."

Quæ hic duobus incluſa ſunt uncinis, deſunt in MS. Jo. de Witt, ſuppleta ex alio recentiore. pag. ibid. 2.

„ *Bergumenſes* autem monachi ædium uſu commoditate„ que per incendium privati, cùm damnum ingens confeſtim „ reparare nequirent, ac animis eorum perpetuus obverſare„ tur metus rerum præteritarum, ac rurſus poſt biennium ſe„ cuta eſſet *Friſonum* contra *Saxones* rebellio, quæ poſtridie „ *diviſionis Apoſtolorum* anno 1500. magna cum *Friſonum* clade „ acciderat, omnem movêre lapidem, ut conſilium conce„ ptum exequi, magnisque ſumptibus ac periculis defungi cum „ Ducis *Saxoniæ* bona gratia ac permiſſu villam eam relinque„ re, ac alicui incolendam eam concedere illis liceret; id quod „ interceſſione Mgri. *Buchonis Aytta* non difficulter impetrave„ runt: Erat quippe is in magna apud eundem Ducem *Saxo*„ *niæ* gratia, cùm ob doctrinam & eloquentiam qua facile ce„ teris omnibus ejus nationis ſuo tempore anteibat, tum ob „ ſingularem prudentiam, ac dexteritatem, qua in publicis „ tractandis negotiis pollebat. Cùm autem idem haberet uni„ cum fratrem *Folcardum* ſupradictum, annos nondum natum „ viginti, huic uſque ad longum tempus conductionem ab

* *In alio codice rectiùs* coacti.

„ *Bergumenſibus* monachis obtinuit; qui eo adjuvante utcum-
„ que reſtauratis ædificiis, ac de neceſſariis villâ inſtructâ, ad
„ uxorem ducendam animum adjiciens, comperit in vicino
„ pago *Weydum* virginem ætate quidem grandiuſculam, ſed
„ forma ac moribns inſignem *Idam* filiam quondam *Viglii* ab
„ *Hanya*, quæ matri *Rintziæ* a *Bomminga* viduæ cohabitans, vix
„ ad conjugium animum applicare potuit, dum ab matris jam
„ provectæ ætatis miniſterio ægrè divelli ſuſtineret. Fuit au-
„ tem uterque *Idæ* parens cumprimis ibi honeſti nominis, pri-
„ mariæque nobilitatis familiis ſanguine aut affinitate junctus.
„ Pater enim ex *Serapione Hanya* (quæ latiſſima in *Friſia* fami-
„ lia eſt) genitus, matrem ipſe habuit *Eckam a Camſtra*, *Vi-
„ gle* a *Camſtra* (a qua omnes hodie *Camſtrenſes* deſcendunt)
„ filiam. Mater vero matrona inſignis ex *Bommingana Renar-
„ danaque* ſtirpe procreata, *Albadanam*, *Harinxmanam* ac *Zyar-
„ danam* familias propinquitate attingebat. Verùm cum (*ob*)
„ numeroſam ex omni parte prolem, opes in plura capita ſpar-
„ ſæ diſtributæque eſſent (quibus familiarum decus nobilitatis-
„ que dignitas potiſſimum conſervatur) eum filiæ virum non
„ gravate prætulit, a quo ſperabat nepotes ſe conſequuturam,
„ qui, adjuvante patruo *Buchone*, viro cumprimis docto, in
„ litteris bonisque diſciplinis bene inſtituti, tenuitatem patri-
„ monii induſtria ſua aliquando reparare poſſent. *Idæ* in divi-
„ ſione hæreditatis maternæ ceſſit poſſeſſio ſita in *Loyngum* pa-
„ go urbi *Snekæ* vicino, quæ *Rintziæ* matri a patre *Broer Bom-
„ minga* hæreditario jure obvenerat, uti alia ei vicina fratri
„ *Laurentio* quem *Louwe Friſii* vocant, quæ hodie ad *Harysma-
„ nam* familiam pertinet, in qua ſcilicet ſucceſſère *Harismani*
„ nepotes ejus ex filio. *Folcardo* autem *Zuichemenſe* prædium
„ poſt matris vitam în donationem propter nuptias promitte-
„ batur;" non a *Rintzia Idæ matre*, ſed a *Folcardi matre Jetſia*
a *Bukama* vidua *Gerbodi Aytta*, *Viglii* avo; uti collîgo ex iis
quæ *Viglius* in vita ſua N. XII. ſcripſit de patre in pago *Zuiche-
menſi* nato, & de *avita villa*: cujus ſucceſſor fuit fratre *Ger-
brando* primogenito juvene mortuo, ut eſt in Vita *Viglii* N. IX.
ubi etiam habes *Jetziam* aviam in *Zuichemenſi* prædio continuò
commorantem.

IX. (1) FOLCARDUS AUTEM ATQUE IDA QUINQUE IN BARRAHUYS LIBEROS PROCREARUNT.) *Adr. Gaudanus* hæc paullo aliter. „ Interea vero *Barhuſiam*
„ villam incolendam ſuſceperunt, in qua ſuaviſſime per annos
„ fere duodecim vitam duxerunt, ac quinque liberos ibi pro-
„ crearunt: *Gerbodum* ſive *Gerbrandum*, *Viglium*, *Rincium*, *Sera-
„ pionem* & *Rinciam*. *Gerbodus* primogenitus natus anno 1505.
„ diem ſuum obiit in *Zuichem* octennis anno 1513. in die *Exal-*

„ *tationis*

„ *tationis Sanctæ Crucis.* Quo mortuo *Viglius* in ejus locum a „ patruo *Buchone*, tunc primario paſtore Veteris Curiæ *Leo-* „ *vardienſis*, Ducalique Conſiliario, fuit ſuſceptus, & una cum „ *Franciſco a Minnama*, qui ante *Confirmationem* (*intellige hic Sa-* „ *cramentum*) *Sipko* appellabatur, ac in ejusdem Mgri. *Buchonis* „ tutela erat, poſtquam ab illius capellano prima litterarum „ elementa didicerat, præceptoribus traditus, moratus fuit „ *Leovardiæ* apud patruum ſex annos pene integros. Cum ve- „ rò per omne illud tempus res inquietæ belloque turbatæ eſ- „ ſent, nec patruus ejus ſtudiis intendere poſſet, utpote va- „ riis Reipublicæ negotiis legationibusque diſtractus, & ma- „ giſtri ſæpe mutarentur, haud multum profecit, veluti lapis „ qui ſæpe movetur, muſco non obducitur." In hac *Adriani Gaudani* narratione, habes Buchonem *primarium paſtorem veteris Curiæ Leovardienſis*, vernaculè *Oldehove*. Non quod præter *Buchonem* alter ibi eſſet paſtor, ſed quod ipſa eccleſia ſeu parœcia *Veteris Curiæ* ſeu *Oldhova* Leovardiæ *primaria* ſit, quæ & memoriæ Sanctorum martyrum *Viti*, *Modeſti* ac *Creſcentiæ* nuncupata, poſtea in cathedralem erecta eſt. V. *Heuſſenium*, qui pag, 48. parochos *Leovardienſes* enumerans, *Buchonem* non agnovit; nam tertius illi paſtor eſt: *Brito Aita*, de quo ex *Emmii* ſententia addit: *hujus conſilio ac opera Saxoniæ principes & Burgundi & ipſe populus multum ſolebat uti.* Recte enimvero ; ſed dormitare oportuit dum hæc leguntur, ſcribunturque, & *Brito* non mutatur in *Buchonem*.

(2) CIRCA ANNUM 1515. BELLO GELDRICO INCRUDESCENTE &c.) Hic *Adriano Gaudano* haud inutiliter audientia præbenda eſt. Loquitur in hunc modum : „ Habito autem ſub idem tempus & circa annum 1515. apud „ Trajectum conventu & tractatu ſuper reſignatione *Friſiæ* „ operâ ac directione * D. M. *Buchonis* per deputatos Ducis „ *Georgii* Saxoniæ cum *Adriano Florentii* Præpoſito S. Salvato- „ ris Trajecti, ac poſt ſummo pontifice Romano, nec non do- „ mino *Antonio a Montigny* qui poſt fuit † citatus Comes in *Hooch-* „ *ſtraten* legatis. *Caroli* Archiducis & Principis Hiſpaniarum „ concordatum eſt per eos de cedenda *Friſia* ipſi *Carolo*. In- „ terea vero paſſim *Geldri* ac milites Ducis *Saxoniæ* qui *Atri* „ dicebantur, ac ob ſtipendia non ſoluta ſeditionem moverant „ ac *Friſiam* inquietabant : die 28 Januarii anno 1515. *Jaucko* „ *Douwema*, *Jouw Jousma*, *Zicke Douwes Galama*, cum qua- „ dringentis ſuæ factionis, occupavere ex improviſo *Barbuſiam*, „ ædes *Folcardi*, vix dimiſſa ejus uxore, quæ cum tribus libe- „ ris *Rintzio*, *Serapione*, & *Rintzia* Leovardiam profugit. Ipſe „ *Folcardus* hac injuriâ intellectâ, ſollicitavit mox nobiles, qui „ fratri M. *Buchoni* familiares erant atque amici, nominatim

* dicti Mag. Buchonis. *In alio codice.*

† *lege :* creatus, *ut habet alter codex.*

Hæc iisdem verbis, ſed idiomate vernaculo Simon

„ vero *Vitum* a *Camminga*, *Hettonem* a *Dekama*, oppidanoſque
„ Leovardienſes eòque illos * promovit, ut una cum ipſo ſat
„ potenti manu urbe egreſſi, hoſtes apud *Barbuſiam* invade-
„ rent. Illi obviam progreſſi, cùm aliquot eorum cæſis cæ-
„ teri vim ſuſtinere non poſſent, profugêre in vicinum caſtel-
„ lum *Vnyanorum*, ubi aliquamdiu poſtquam certatum fuiſſet,
„ tandem immiſſo igne in ſtabulum, *Geldri*, qui intus erant,
„ in fuga ſalutem poſuere, die *Valentini* 14 Februarii, domo
„ *Jouw Jousma* ab *Leovardienſibus* incenſa. *Jouwium* autem
„ *Folcardus* ob antiquam familiaritatem vicinitatemque adjuvit
„ [ut ſalvus evaderet, quod beneficium quoad vixit, grato er-
„ ga eum animo agnovit] Multi verò eorum interiêre, non-
„ nullique in templis profugientes inde extracti ac captivi
„ *Leovardiam* ſunt adducti. Poſt id tempus *Folcardus* incenſa
„ ædium parte, cum nihil tutum ruri videret, in urbe domi-
„ cilium conſtituere decrevit, & primo quidem apud fratrem
„ *Buchonem* aliquamdiu ſe cum uxore & liberis continuit. Ve-
„ rùm cum ille numeroſam aleret familiam, multique undique
„ hoſpites ad eum confluerent, ac tandem in remunerationem
„ ſervitiorum ac damnorum, perpeſſorum impetraſſet ab Du-
„ ce *Georgio* domum Ducalem quæ *Montzyma* dicitur, quam
„ ipſi dono conceſſam, 25 Junii ejuſdem anni, antequam Fri-
„ ſia *Carolo* cederetur, ipſe denique inhabitare atque ſuis uſi-
„ bus accommodare cœpit. Erant † enim eæ propinquorum
„ receptaculum. Nam cum omnia extra urbem milite infeſta
„ eſſent, boni viri ſupellectile armentisque ac rebus omnibus
„ exſpoliati in oppida profugère. Ad ædes autem *Folcardi* di-
„ vertêre *Leo* a *Tiepma* cum *Ecka* uxore, ſorore *Idæ*. Item
„ *Broer* ab *Hanya* aliàs *Eckinga Idæ* frater, qui ibi melancholia
„ morbisque confecti diem finière. Multos ſane in re lauta
„ antea conſtitutos improviſum hoc bellum in ſummas angu-
„ ſtias conjecit. Eodem autem tempore ab *Saxonicis* militibus
„ die 29 Januarii incenſo pago ‡ *Eyswardt* ad *Zuyderzée* qui-
„ dam ⟊ *Lange Pier* excurrit qui piratica ulciſci volens, con-
„ ſtructisque navibus quas *Seynſcippen* vocant, multa damna
„ *Hollandis Friſiisque Saxonica* ac *Burgundica* ſigna (*ſequentibus*)
„ intulit. Secuta deinde fuit induciarum publicatio die 8 Ju-
„ nii facta inter *Carolum* Archiducem & *Carolum* Ducem Gel-
„ driæ quatuor menſium, ac interea venit in *Friſiam* D. *Flo-
„ rentius* ab *Yſelſtyn*, qui § 24 Junii in vigilia *Sancti Joannis Leo-
„ vardiam* ingreſſus, & evocatis iis qui in *Saxonica* fide reman-
„ ſerant, cùm ab eadem per *Saxonicos* commiſſarios eſſent ab-
„ ſoluti, nova juramenta nomine Archiducis ab eis Calend.
„ Julii accepit. Quatuor nobiles ex Conſiliariis, videlicet
„ *Heſſelum*, & doctorem *Kemponem* a *Martena*, *Tetardum* a *Bur-*
„ *mannia*

Abbes Gabbema in deſcriptione Leovardiæ quam publicavit Tobias Gutberleth. p. 295.

* permovit. *cod. alt.*

Et hæc intra uncinos deſunt in MS. J. de Witt, ſuppleta ex alt. cod.

† *melius:* autem *ut eſt in alt. cod.*

‡ Eymsweert *in alt. cod.*

⟊ Groote Pier *apud quosdam hiſtoricos, ubi, quæ hic narrantur, obvia ſunt.*

§ *Ita codex uter-*

,, *mannia* & *Tzalingum* a *Botnia* Equites creavit. Verùm guber-
,, natore novo ad curiam principis *Caroli* mox revocato, re-
,, bus nondum in *Friſia* ſatis confirmatis, ipſo quoqüe princi-
,, pe jam primum emancipato, & circa inaugurationem ſuſcep-
,, tionemque ditionum ſuarum diſtracto, multisque aliis nego-
,, tiis circa initium regiminis impedito, rebus neceſſitatique
,, novi dominii *Friſiæ* non ſatis ei intendere vacavit, ac paulo
,, poſt ſecuta mors *Ferdinandi* Regis Catholici avi materni;
,, cùm utriusque Hiſpaniæ & Siciliæ regna ad eum devoluta
,, eſſent, nova impedimenta objecta fuêre. Interea autem Dux
,, *Geldriæ* occaſionem non neglexit conſtabiliendæ ſuæ domi-
,, nationis, auſus etiam caſtra ad obſidendam *Leovardiam*,
,, deſtitutam præſidio, ponere. Quæ tamen conſilio authori-
,, tateque M. *Buchonis* in officio ac ſide retenta fuit, civibus
,, eam fortiter defendentibus, donec miſſis in *Friſiam* auxiliis
,, obſidio ſolveretur, Regisque Galliarum interventu de aliquot
,, menſium induciis paciſcerentur: qno medio tempore legati
,, utriusqüe mitterentur in Galliam ad controverſiam coram
,, Rege diſceptandam, ad quod electus fuit unà cum Abbate
,, *Sancti Bertini* ex familia Bergenſi, dictus M. *Bucho*, qui de
,, rebus *Friſonicis* juribusque Ducum *Saxoniæ* ac Regis *Caroli*
,, in *Friſia* quam optime inſtructus * fuerat. Legationis autem
,, non is fuit exitus ut Geldri (quod prætendebatur) *Friſia* ex-
,, cederent."

que, ſed male. Nam dies 24 Junii non eſt vigilia, ſed ipſum feſtum Nativitatis S. Joan. Bapt.

* *melius:* erat. *alt. cod.*

Hic unum illud notaſſe juvabit, quod *Adrianus Florentii*, præpoſitus *S. Salvatoris* Ultrajecti (qui poſtea *Adrianus* VI. Papa fuit) *Caroli* legatus fuerit in tractatu ſuper ceſſione *Friſiæ*, quæ res mihi non occurrit hactenus, fruſtra quoque quæſita in Vitis & Elogiis collectis a *Caſparo Burmanno* in ſuis *Analectis hiſtoricis de Adriano Sexto Papa Romano*. Non fallitur tamen *Adrianus Gaudanus*: habet enim teſtem *Pontum Heuterum* Rer. Auſtr. lib. 7. cap. 10. Et *Gabbema* in ſup. cit. ad marg. vernacula *deſcriptione Leovardiæ*, diſertis illud verbis affirmat pag. 299. qui ambo nihilominus ab *Adriano Gaudano* diſcrepant, dum non *Ultrajecti* ſed *Middelburgi* hunc tractatum habitum concluſum que ſcribunt. Pierius Winſemius in *Chron. Friſ.* vernac. hunc ipſum tractatum exhibet lib. 14. fol. 427. ſed locum non adſcribit. Porro ibi inter *Caroli* legatos ordine tertius eſt: *Heer Adriaen Florencq van Wtrecht, Proobſt van S. Salvatoirs Kercke tot Wtrecht.*

X. (1) UT AMBOBUS PEDIBUS IN BAPTISTERIUM.] Hæc in MS. *Joan. de Witt*, & in alio codice quem continuo ad prioris fidem expendimus, hîc loci non inveniuntur: verùm tranſlata ſunt ad annum 1534. dum *Viglius* poſt quatuordecim annorum abſentiam, confectis ſtudiorum cuni-

culis,

culis, in *Friſiam* venerat parentum propinquorumque viſendorum cauſâ: ubi etiam hæc hiſtoriola nonnihil exornatur his verbis: „ Quodam autem die cùm parentes ipſius ſolemne „ inſtituiſſent convivium, atque ad id invitaſſent Presbyteros, „ Nobilesque illius loci ac propinquos amicosque in filii honorem congratulationemque, quod is poſt decimum quartum „ annum ſtudiis tum *Lovanii* tum in *Burgundia*, *Gallia* ac *Italia* feliciter completis (quod ejus lucubrationes in publicum „ emiſſæ abunde teſtabantur) ac in doctorem utriusque Juris „ promotus fuiſſet, quod rarum tum in ea provincia erat, incidit in convivio ſermo de Sectis, & præcipue *Anabaptiſtarum* paſſim tum graſſantibus: cùmque omnes intenti eſſent „ quidnam ipſe de iis ſentiret, multa graviter cum admiratione audientium in commendationem Catholicæ religionis, „ confutationemque reprobarum Sectarum protulit. Quæ audiens *Otto* ſenex quidam & venerandus presbyter in eccleſia *Wirdumenſi*, qui olim eum infantem baptizarat, prorupit „ in hæc verba: *Benedictus Deus qui evidenter nobis oſtendit veram eſſe prophetiam M. Buchonis patrui ipſius, qui aſſiſtens baptiſmo juſſit, ut & pedibus eum in aquam demergerent, quo in Chriſti* „ *fide firmius conſiſteret.* "

XI. (1) Prima elementa Leovardiæ, &c.) „ Principiò enim in publica ſchola Grammaticam ac cantum eccleſiaſticum diſcere cœpit; deinde ad M. *Joannis* cujusdam „ cognomento *Craſſi*, unà cum *Burmannis*, privatam ſcholam, „ tranſlatus fuit: Verùm eo peſte anno 1516. ſublato, cùm diu „ præceptore proprio caruiſſet, ad publicum rurſus ludum acceſſit; ſed cùm ibi in multitudine negligentius inſtrueretur, „ tandem obtigit illi præceptor quidam non indoctus nec indiligens *M. Antonius Colonienſis*, &c." Ita *Adr. Gaudanus*, non hoc loco, ſed poſt ea, quæ ſup. ad N. IX. §. *Folcardus autem* &c. retulimus. Conſonat *Suff. Petri de ſcript. Friſiæ dec.* 12. *c.* 10.

XII. (1) Nomen proprium, &c.) Ex his conficitur eum recte appellari, *Viglium ab Aytta Zuichemum* quamvis ille in patrui Buchonis memoriam ſemper conſtanterque ſe ipſum appellaverit *Viglium Zuichemum*. Unde igitur *Thuanus*, *Strada*, *Nicolaus Burgundus*, & nuperus fœderatarum provinciarum hiſtoricus *Joannes Clericus*, *Viglio* dedere nomen *Ulricum*? In Gallia Chriſt. novæ edit. tom. 5. legis *Huldricum*. *Morerius* in Dict. Hiſt. minus aberrat dum ſcribit: Vigile de Zuichem. *Serapionem Hanya* cognatum ſuum reprehendit *Viglius*, quod nomen ſuum atque cognomen ridicule mutaſſet: cui Doctori facto hæc ſcribit: „ In hac honoris acceſſione non arbitror te *Serapionis* proavitum nomen poſtpoſuiſſe adſcititio „ illi *Severini*: quod, ſi mihi rem gratam facere volueris, om- „ nino

„ nino abolebis. Ego *Vigilius* aut *Virgilius* nominari pro *Viglio*
„ poteram, niſi avitum propriumque nomen retinere maluiſ-
„ ſem: & tu *Serapionis* antiquiſſimum cæterisque nationibus
„ uſurpatiſſimum, familiæ vero noſtræ quaſi gentilitium aſper-
„ naberis? Proavus nobis fuit *Serapio*: patris tui meæque ma-
„ tris frater fuit *Serapio*: unde & tibi meoque germano ad eo-
„ rum perpetuandam memoriam inditum eſt nomen: quod
„ tua eruditione ac fama illuſtrius fieri cupio. Memini & il-
„ lud me repræhendere quod *Veidumeus* malueris dici quàm *ab*
„ *Hanye*. Porro Doctor jam factus, uti ſpero reſumes patriam
„ appellationem & pro *Severino Veidumeo*, *Serapio ab Hanye* ap-
„ pellari te profiteberis.... Bene vale conſobrine chariſſime.
„ Datum ex Ingolſtadio decima die Februarii a. 1538." *Ex tom.* 3. *p.* 70. Porro *Ayttana* familia apud Friſios perantiqua & olim inter nobiliſſimas reputata fuit, inquit *Suffr. Petri* ſtatim citatus.

(2) Ab Leone Albada) Quod de hoc viro hîc prodit *Viglius*, id ab *Adriano Gaudano* omiſſum reperi, in utroque codice.

XIII. (1) Jacobo Volcardo) de quo vide *Valerii Andreæ* Bibliothecam Belgicam novæ editionis, quam efficit & elaborat *J. F. Foppens* eccleſiæ noſtræ Metropolitanæ Canonicus graduatus theologus. Teſtatur apud patruum *Buchonem Viglius*, ſe, cùm Lovanii degeret, optimi & doctiſſimi præceptoris ſui *Jacobi* in omnibus ſuis negotiis conſilio uſum. Exſtat ejus ad *Volcardum* epiſtola ex Haga Comitis data 15 Auguſti 1526. de ſociorum itineris ſui in Galliam inſtituendi inconſtantia, quod ſuſcepit ſolo *Sinckone a Mellama* comite, quæ eſt in tomo 2. Epiſt. ordine ſecunda. Magni eum fecit *Viglius* quoad vixit. Nam anno 1541. cùm *Hayo* a *Camminga* ægre ferret, nonnullas *Eraſmi* epiſtolas, quæ ejus commendationem continebant, in editione *Frobeniana* eſſe omiſſas, reſcribit *Viglius* his verbis: *Eadem verò mihi querimonia eſt de epitaphio in præceptorem meum Jacobum Volcardum Bergenſem virum immortalitate digniſſimum.* Tom. 3. Epiſt. p. 288. Vſa. Porro id epitaphium a *Joanne Secundo* ſcriptum, leges in nova editione Bibliothecæ Belgicæ *Valerii Andreæ*. Et in *Joannis Secundi* operibus a *Scriverio*, novis curis, anno 1631. publicatis, habes in *Funerum libro* Næniam *in obitu doctiſſimi Viri Jacobi Volcardi Bergenſis.*

XIV. (1) Jacobo Ridder) Non tantum *Philippi Burgundi*, ſed ejus quoque prædeceſſoris *Frederici Badenſis*, & ſucceſſoris *Henrici Bavari* Trajectenſium epiſcoporum ſuffraganeus ſeu in pontificalibus Vicarius generalis fuit. Erat autem ordinis fratrum Prædicatorum & Conventus *Ultrajectini* filius.

I *V. Bat.*

V. Bat. Sac. part. 1. *p.* 233. *Hiſt. Epiſ. Ultraj. p.*28. *Et Bernardi de Jonghe Belgium Domin. p.* 323.

(2) APUD BOGARDOS.] Hi quoque & magis propriè, *Beggardi* appellantur, & „ a *Pipini* Ducis uxore & nomen & „ originem referentes, laici & fere textores fuerunt *Lovanii*, „ propria quidem quadrâ, menſa tamen & regula communi vi- „ ventes ſub *Miniſtri* unius obedientia, nuncupati *Fratres de Pœ-* „ *nitentia*" inquit *J. B. Grammaye* ſub Lovanio. Hic illi ſermo eſt de *S. Begga*; verùm illa non *Pipini* Ducis uxor, ſed filia fuit, nempe *Pipini Landenſis*: uxor autem *Anſegiſi*, ac mater *Pipini Craſſi Herſtallii*. An *Beggardi* & *Begginæ* a *S. Begga*, an vero a *Lamberto Beguio* originem ducant, controverſia eſt, quæ ad inſtitutum noſtrum nequicquam facit, qua de re videri poteſt *Jo Geldolphus* a *Ryckel* Abbas *S. Gertrudis Lovanii* in vita *S. Beggæ*. Huc ſpectat, qui & quales eſſent hi *Bogardi* apud quos *Viglius* biennium commoratus eſt. *Grammaye* illos *Fratres laicos*, & Lovanii *textores* fuiſſe recte dixit: fuerunt & tales Antverpiæ. Vitra ocularia ſeu conſpicilla elaborabant Sylvæducis, & alia alibi opificia exercebant. *Hiſt. des Ordres monaſt. to.* 7. *p.* 247. Anno 1290. aſſumpſerunt tertiam regulam *S. Franciſci Aſſiſiatis*, & vitam communem anno 1455. „ Anno vero 1468. habitum monaſticum, quo „ etiam nunc utuntur, & reformationem, cum privilegiis & „ conſtitutionibus toti Ordini per *Nicolaum V.* conceſſis, ſuſce- „ perunt, & uno ac altero ſacerdote, qui ipſis præeſſet, ad- „ miſſo, paulatim cœperunt aliquas Horas decantare, donec aucto ſacerdotum numero, placuit, divinis ſolum vacare officiis, relictâ textrinâ ". Hæc a *Ryckel* pag. 638. Habitus quo utebantur *Beggardi*, dum ille ſcriberet, erat griſeus, ſeu ferruginei coloris, hodie vero & recentiſſimè eſt niger ex decreto Capituli, de quo meminit a *Ryckel* p. 503. ubi & vide, quàm hi *Beggardi* (hodie viri religioſi ac presbyteri) nec non noſtrates *Begginæ*, nihil commune habeant cum *Beguardis* & *Beguinis* in Concilio Viennenſi ſub *Clemente V.* damnatis.

(3) OPERAM IBI DARE PERGEBAT:] nempe apud *Bogardos*, duos fere annos Græcis, Latiniſque ac humanioribus litteris operam dediſſe ſe *Viglius* ſcribit. Aliud innuit *Adrianus Gaudanus*: *Unde* (e Bogardorum domo) *cum eodem* (Volcardo) *migravit ad M. Egidium a Mola Mechlinienſem, prope capellam clericorum. Duobus autem primis annis Græcis, Latiniſque ac humanioribus literis operam dabat, cùm privatim* &c. Ita codex uterque. *Egidius* mihi nuſquàm occurrit; nec in *Faſtis Academicis*, nec in *Bibl. Belg. Valerii Andreæ*, nec in *Acad. Lovan. Nicolai Vernulæi*, nec denique apud *Miræum*; ut ſtudioſorum altor potius quàm ſtudiorum cultor fuiſſe videatur. Porro *Capella clericorum* hodie *S. Antonii*, Facultatis Artium eſt.

(4) IN

(4) IN COLLEGIO TRILINGUI] de quo præclara vide in *Valerii Andreæ Faſtis Acad. Lovan.* & in *Bibl. Belg.* nec non in *Nic. Vernulæi Academia Lovanienſi.* ac *Eraſmi* epiſtola CCCLXII. tomo III. part. I. col. 377. & 378.

(5) CONRADO GOCLENIO] Weſtphalo, qui Canonicus Antverpienſis, Lovanii perpetuo vixit, ſecundus ab erecto Collegio Trilingui, linguæ Latinæ ibi profeſſor, de quo vide auctores proxime citatos. Porro ille *tanta facilitate docuit, ut politiores litteras etiam averſantibus redderet gratioſas. Nic. Vernulæus Acad. Lov. p.* 75. *V. Aub. Miræi Script. Sec. XVI.* Cùm *Goclenio* operam daret *Viglius* condiſcipulum Lovanii habuit *Georgium Egmondanum*, poſtea Epiſcopum Ultrajectinum, a quo deinde expetitus fuit, ut apud ſe Officialis munere fungeretur. Ex *tom.* 2. *Epiſt. Viglii p.* 280.

(6) RUTGERO RESCIO] primo linguæ Græcæ in eodem Trilingui Collegio *Buſlidiano* Lovanii profeſſore. Is celebris poſtmodum typographus libros Græcos plerumque optimos, ſuis, & ſæpius *Bartholomæi Gravii* ſub *Sole aureo* commorantis ſumptibus excudit, & inter hos *Theophili Inſtitutiones Græcas* a *Viglio* primùm repertas in bibliotheca Cardinalis *Beſſarionis* Venetiis aſſervata. V. *Val. Andr. Biblioth. Belg.* & *Faſtos Acad. Aub. Miræi ſcript. ſec. XVI.* in *Jo. Alb. Fabricii edit. p.* 138. & *Mich. Maittaire Annal. typogr. to.* 2. *part.* 1. *p.* 63. & *ſeqq.*

(7) SORTITUS AUTEM FUIT &c.] Hæc oratio claudicat. Hiulcus verborum concurſus intelligibilior eſt in *Adr. Gaudano*: „ Eum patruus *Bucho* in *Hagam* an. 1525. ad ſe ſub „ tempus vacationum ſcholaſticarum evocans, aptum judi- „ cavit, ut ad juris diſciplinam (cùm *Inſtitutiones* jam pri- „ dem ſub doctore *Joanne Haſio* audire cœpiſſet) ſerio animum „ applicaret. Non gravatus autem fuit ipſe *Bucho* illum in „ primis elementis juris, quod olim idem publice privatim- „ que apud Lovanium profeſſus fuerat, plenius quoque inſti- „ tuere: a quo deinde *Lovanium* remiſſus fuit, ut prædictum „ juris ſtudium diligentius perſequeretur, ac ibidem, eodem „ anno audire cœpit Doctorem *Nicolaum a Bruxella* ordinarium „ legum profeſſorem tempore matutino ". Ita codex uterque, & iiſdem plane verbis *Suffr. Petri* de ſcript. Friſiæ Dec. 12. pag. mihi 312. Porro nullus prorſus ſcriptor rerum academicarum *Lovanienſium* adnotavit, *Buchonem* publice privatimque jus profeſſum fuiſſe *Lovanii*, quod ipſe tamen *Viglius* æque prodidit.

(8) JOANNEM HAGIUM] aliàs *De Haze.* Is *Torconiæ* in agro *Inſulenſi* natus apud *Flandros*, Legum doctor, primò Inſtitutionum ordinarius, pòſt, cedente *Nicolao Heems* de *Bruxella*; Legum anteceſſor primarius Lovanii fuit. Obiit an. 1548. 5 Kal. April. anno ætatis 60. conditus in D. Petri,

 in

in ambitu templi, apud altare S. Matthiæ. *Val. And. in Faſt. Acad. p.* 111.

(9) NICOLAUM DE BRUXELLA] qui jam dictus *Nicolaus Heems* Bruxellenſis, vulgo *Nicolaus de Bruxella*, vel *Nicolaus de Capella*, doctoratus lauream conſecutus eſt an. 1503. Idib. Febr. Inſtitutionum ordinarius profeſſor, obiit an. 1532. 22 Junii depoſitus in æde ſacra Auguſtinianorum ſodalium, ubi feneſtra quoque vitrea viſitur effigieſque *Nicolai*, & inſignia gentis. *Faſt. Acad. p.* 108. *Dambouderum* habuit diſcipulum uti notat *Dionyſ. Simon Bibl. Hiſt. des auteurs du Droit to.* 2.

(10) VERUM CUM ILLA NON SUCCEDERET] Hæc paullo aliter & explicatiùs *Adr. Gaudanus*: quæ etſi minoris momenti, idcirco adfero, quòd ex his in notitiam venimus magni viri, quem *Viglius* indigitat his litteris: *M. Dorpius*. Ita igitur *Adr. Gaud.*: „ Verùm cum inita cum Gallis „ concordia effectum non ſortiretur, pecunia ad comparan- „ dos libros juris civilis liberaliter a patruo inſtructus Lova- „ nium rediit, & cùm apud *Jacobum Volcardum* (* ac interea „ in ædes *M. Seuerini Friſii* cum nobilibus aliquot adoleſcenti- „ bus ejus inſtitutioni traditis migraſſet) locus ei non conce- „ deretur, e regione illarum in quibus *Martinus Dorpius* paulo „ ante mortuus fuerat, apud *M. Michaelem a Dorna* commo- „ dum invenit hoſpitium Verùm paulo poſt inde cum hoſpite „ in patris defuncti domum, quæ *Rubra porta* appellabatur, „ recedere coactus, ibi uſque ad menſem Julium Juri ſtrenuam „ operam dare pergebat". Ita rurſus uterque codex & *Suff. Petri* quoque: ut hinc manifeſtum fiat, quod in præfatione diximus, *Suffridum* non ex autographo, ſed ex *Adriani Gaudani commentariis* hauſiſſe.

* quod is interea *Suffr. Petri.*

(11) M. DORPIUS] *Martinus*, ut jam vidimus, qui obiit 30 Maii 1525. de quo Vide *Adr. Barlandum in Chron. Ducum Brab. Aub. Miræi ſcript. ſec. XVI. in Fabricii editione p.* 129. *Faſt. Acad.* & *Val. Andr. Bibl. Belg.* ubi & ejus epitaphium ab *Eraſmo*, & in hujus operum nova edit. *to.* 3. *part.* 1. *col.* 899. e quibus, quod omnium manibus terantur hi libri, quicquam excerpere ſupervacaneum ſit. *Thomæ Moro* multis nominibus placuit *Dorpius*, *nec ideo*, inquit, *in poſtremis, quod taxata* MORIA *ſcribendæ tibi apologiæ præbuit occaſionem.* Ita *Morus* confidenter ad *Eraſmum to.* 3. *part.* 1. *col.* 222.

XV. (1) M. HAYMONI BOUDIER] cui ex Ingolſtadio, ubi jus civile profitebatur *Viglius*, anno 1540. 4 Maii, adoleſcentem ſtudiorùm cauſa *Dolam* euntem commendat, verbis unde apertum illuſtremque *Viglii* animum, non jam erga præceptorem, ſed erga mercenarium hoſpitem, non ſine aliqua voluptate dignoſcas. Adoleſcens, *inquit* „ ſtudiorum cauſa „ ad

„ ad veſtram Academiam venit, in qua ego adoleſcentiæ meæ „ bonam partem non inſuaviter, nec omnino infeliciter egiſ- „ ſe, gratiſſima ſæpe memoria recolo. Nec minorem profe- „ cto ex recordatione ſingularis tuæ in me humanitatis vo- „ luptatem abſens per multos jam annos capio, quàm præ- „ ſenti ex uſu olim accepi. Proinde toto voto animus meus „ laborat, quo dignas aliquando gratias referre tibi queam. „ Quando autem ego ejus nullam hactenus facultatem inve- „ ni, tu ipſe diſpice ac tuo jure impera, ſi qua in re meum „ ſtudium aut opera uſui tibi viciſſim eſſe queat. Ego autem „ priſtinæ benevolentiæ tuæ fiducia non erubui & hunc ado- „ leſcentem tibi commendare, quem ſi qua in re adjuvare queas, „ id ut meo nomine non gravate facias, valde te oro atque „ obſecro ". *Ex tomo* 3. *Epiſtolar. Viglii p.* 199.

(2) Sub professoribus Ludovico Marantio &c.] *Dolanæ* Academiæ, uti omnium doctorum virorum, honorifice ſemper meminit *Viglius.* De his profeſſoribus, quatuordecim poſt annos, non tantum egregium tulit teſtimonium, verùm etiam eorumdem defenſionem ſuſcepit apud *Guilielmum Vogdum* ad quem anno 1540. hæc miſit. „ Eadem „ jam tùm (*cum iſtic ageret anno* 1526) ſtudioſorum pene erat „ querela, magis quod forenſium cauſarum patrociniis actio- „ nibuſque Doctores, quàm prælegendi officio addicti eſſent. „ Sed cùm ſcholarium numerus diligentiaque creviſſet, illo- „ rum quoque excitari ſedulitatem animadvertimus. Et qui- „ dam ſponte aliis, quibus plus otii ſuppeteret, haud gravate „ cedebant, inter quos erat *Ludovicus Marantius*, quo certe „ vix alium promptiorem facundioremve audivi. Alii vero „ & ipſi curam intendebant, omneſque id conabantur, ne „ ſtudioſorum induſtriæ præceptorum diligentia deeſſe videri „ poſſet ". *Ex tom.* 3. Epiſt. *Viglii. p.* 235. *Jacobum Duxinum* clariſſimum atque optime de ſe meritum præceptorem dicit *ibid. p.* 200. ad quem exſtat epiſtola de profeſſoribus Patavinis *ibid. p.* 94. *Petrum Phœnicem* quoque extollit in epiſtola, qua *Guilielmum Voigtæum* illi, totique academiæ *Dolanæ* commendat: „ Quem vos quæſo de veſtræ ſcientiæ myrothecio largi- „ ter delibatum reddite, & tu inprimis iſtius Gymnaſii digniſ- „ ſimo nomine *Phœnix*, effice quæſo, ut quem commendatio- „ nis meæ fructum, ex tua humanitate benevolentiaque ſpe- „ rat, ejus cumulate compotem ſe factum aliquando gaudeat". *Ex tomo* 3. *Epiſt. pag.* 188. Anno 1533. a Proviſoribus Academiæ Dolanæ ad docendi munus invitatus *Viglius*, in hunc ad eos modum reſcripſit: „ Præſtantiſſimi ac prudentiſſimi Viri & Do- „ mini in majoribus ſemper obſervandi. Tranſmiſit ad me lit- „ teras veſtras *Hironymus Frobenius*, typographus Baſileenſis,

„ quibus me honorario cumprimis liberali ac conditione per„ quam ſplendida in veſtram Academiam, ad profitendi mu„ nus invitatis. Unde profecto non vulgarem accepi volu„ ptatem, atque illud tantum animo meo doluit, quod non in „ loco ac tempore, hoc eſt, *Baſileæ* adhuc agenti mihi, litte„ ræ veſtræ redditæ fuerint, unde ad Nonas Januarias diſceſſi, „ cùm operum videlicet aliquot meorum edundorum gratia, „ longius quam volueram ibi hæſiſſem. Quod ſi vero iſtic ad„ huc agens hanc veſtram voluntatem cognoviſſem, haud „ illubens, in patriam proficiſcens ad vos divertiſſem, ac *Do„ lanam* Academiam ſemper mihi adamatam reviſiſſem. At „ vero & illud quoque ægre me habet, litteras veſtras poſt „ tot menſes huc mihi demum eſſe tranſmiſſas. Etenim ſub„ vereor ne id vel ruſticitati vel ingratitudini erga vos meæ „ adſcribatis, quod ex tanto intervallo de mea voluntate nunc „ primum vos certiores faciam. Porro de ſuſcipienda docendi „ functione in veſtra Schola quid habeam animi, ad *D. Jaco„ bum Duxinum* Præpoſitum *Salinenſem* plene ſcripſi &c." Ex Dulmania 13. Auguſti 1534. Verùm hac oblata conditione numquam uſus eſt *Viglius*.

(3) ANTONII FUGGERI.] De Familia *Fuggerorum* cognoſcere qui volet, conſulat *Jac. Wilh. Imhoſii Notitiam S. Rom. Germanici Imperii Procerum lib.* 7. *cap.* 3. *Viglius* arctam amicitiam contraxit coluitque cum *Fuggeris*, quorum liberos habuit diſcipulos cum Patavii profiteretur. Jam ab anno 1532. per hos *Ferdinando* Regi Romanorum innotuerat, ſucceſſu minime pœnitendo, ut deinceps videbimus. Anno 1540. cùm ex pede laborans ex *Reina* oppido *Auguſtam* ſeceſſiſſet curationis gratia, apud *Antonium Fuggerum* hoſpes fuit. Quam bene ille voluerit viciſſim *Fuggeris*, ex pluribus ejus epiſtolis apparet: & *Georgio Hermanno Fuggerorum* conſanguineo ſcribebat, ſe ſecum tacite ſæpe doluiſſe, quod „ *Marco & Joanni Antonii Fuggeri* „ filiis primi anni (quibus quidquid diſcitur in omnem ætatem „ perdurare ſolet) adeo ſine aliquo fructu effluerent". *Ex tom.* 3. *Epiſt. Viglii. p.* 220. 221. Ceterum *Viglius Antonium* patronum ſuum multis laudibus ornavit, & ad *Franciſcum Rupilium* ſcribens, *heroëm* vocat, cujus virtus Auguſtæ & *in tota Germania reſplendebat, Ex tomo* 2. *pag.* 48. Vide quoque *Corbiniani Khamm hierarchiam Auguſtanam*, ubi ſingularia multa de *Fuggeris. Pauli Freheri* theatrum. Et *Piſtor. Rer. Germ. ſcript. novæ edit. Struvii tom.* 3. *p.* 777. Et *Franc. Sweertium* in *ſelectis orbis deliciis* ſub Auguſta.

(4) ERASMUS ROTERODAMUS] Anno 1531. Friburgo ſcribebat ad *Conradum Goclenium*: *Viglius hic nos inviſit, Italiam petens. Nihil hoc juvene vivit amabilius.* Erat annorum XXIV.

Cre-

Crebras illas litteras ultro citroque inter eos miſſas dabimus infra : & inter has illam, qua *Viglius Eraſmo* monenti *ut a Sectarum contagiis in totum abſtineret*, ſpondet ſe vitaturum nova dogmata univerſa. Porro *Eraſmi* illam epiſtolam hortatoriam ad *Viglium* non fideliter citavit *Andreas Schurius* in ſua *Epiſt. Centuria* 1. *pag.* 367. V. inter *Eraſmianas* epiſtolam CCCLXXIV. in append. col. 1759. Quod ab *Eraſmo* commendatus fuerit *Petro Bembo*, quo faciente Græcas Inſtitutiones nactus eſt, tanti fecit *Viglius*, ut hujus officii ſæpiſſime meminerit. *Eraſmi* ad *Bembum* epiſtolam primus edidit *Heuſſenius in Hiſt. Epiſc. Leovard. p.* 119. *col.* 1. quæ Editores Leidenſes latuit. Reſponſum *Bembi* ad *Eraſmum* de amplectendo *Viglio*, eſt inter *Eraſmianas* epiſtola MCCXXXII. col. 1452. Scribit *Viglius* tum hic tum alibi ſæpe, *Eraſmo* cum *patruo ejus Buchone magnam familiaritatem benevolentiamque interceſſiſſe*. Exſtat *Eraſmi* ad *Buchonem* epiſtola una, quæ eſt DXCV. col. 666. per quam ad *Buchonis* votum ei indicat profeſſorum Lovanienſium nomina ex quibus deligat apud quem *collocet amici ſui pueros*; nempe *Folcardi* fratris ſui & *Viglii* parentis. Quod inde ſtatuo, & quia convenit tempus, nempe an. 1521. (nam proxime ſequenti Lovanium ablegatus fuit) & quia *Eraſmus* illos indicat magiſtros quibus *Viglius* feliciter uſus fuit, ut ſunt *Rutgerus Reſcius*, *Conradus Goclenius* &c. De *Eraſmo* vide infra ad N. XIX. ubi de *Frobeniana* officina.

XVI. (1) CISTERTII ABBATIA) celeberrimum toto orbe monaſterium, & caput Ordinis *Ciſtercienſis*, in diœceſi *Cabillonenſi*; de quo fruſtra pauca, & præter propoſitum plura attulero. Videri poſſunt varii auctores. *Moreri Dict. Hiſt.* jejunè, copioſius *Dict. Trivoltianum* : abundanter & ſufficienter *Gallia Chriſt. novæ edit. tomo.* 4. *col.* 980. *Annales Ciſtercienſes* dabunt omnia & ſingula.

(2) BELVA) imo *Belna*, *Beaune*, oppidum Burgundiæ, unde vina Belnica. *Vins de Beaune. Dict. de Trevoux.*

(3) SALINIS) exiguum oppidum Comitatus Burgundiæ *Salinæ* dictum & *Salinenſe Caſtrum*, antiquitus *Scudingum*, ſitum ad amnem de *Forica*, duos inter montes, ſex a *Veſontione* leucis, ubi fons ſalſus unde ſal album conficiunt. *Dict. de Trevoux.*

(4) ANDREAS ALCIATUS) multis nominibus celebris, qui docuit *Biturigibus*, *Avenione*, *Bononiæ*, & *Ferrariæ* ac mortuus eſt *Ticini* ſeu *Papiæ* anno 1550. ætat. 58. notior eſt, quam ut a nobis exornari debeat aut poſſit. *Viglius* eum mirifice coluit, & inde deprædicavit, quod addiderit Juriſprudentiæ politiorum litterarum diſciplinam. Judice *Miræo*, primus Juriſprudentiam barbaro dicendi genere involutam

tam priſtino nitori reſtituere, & ad fontes revocare cœpit: quod etſi ita ſit, neſcio an ejus opera hodieque legantur. Cum *Joannes Hervagius* anno 1540. libros Juris Civilis *Baſileæ* denuo ſine gloſſis excuderet, ab *Alciato* illi titulum *de excuſat. tutor.* Græce communicatum ſcribit *Viglius to.* 3. *Epiſt. p.* 220. Alia nonnulla de *Alciato* dabimus infra in his notis ad Num. ſeq. ubi de Civitate & Univerſitate *Bituricenſi* erit ſermo. Vide *Pauli Freheri theatr. p.* 826. & *Jo. Vincentii Gravinæ de ortu & progr. Jur. Civil. lib.* 1. §. 170. quæ prolixiora ſunt quam ut in has notas referantur.

(5) FRANCISCUS A RIPA) rectius *Joannes Franciſcus.* Erat *Papienſis.* Primi nominis Juriſconſultus, ſubtili ingenio, & facili enuntiatione docuit, non *Avenione* tantum, ſed in patria quoque; ubi obiit anno 1534. *Dion. Simon Biblioth. Hiſt. des auteurs du Droit.* Ejus opera recenſet *Mart. Lippenius* in *Bibl. reali juridica.*

(6) VALENTIA AD RHODANUM) quæ etiam *Valentia Segalaunorum*; quæ eſt civitas *Delphinatus*, undecim leucis *Viennâ* diſtans, habens Univerſitatem ſeu Academiam, nec non Epiſcopatum ſuffraganeum Archiepiſcopatûs *Viennenſis*, *Dict. de Trevoux.*

(7) PHILIPPUS DECIUS) *Mediolanenſis.* V. *Dion. Simon*, qui variam ejus fortunam, ſtudia, cathedras quas tenuit, & quæ edidit commentaria juris accurate exponit: nam quæ *Aub. Miræus* de *Decio* adducit jejuna ſunt valde. Abundanter *Guil. Cavæus in append. p.* 160. & *Paul. Freherus in theatr.* Ejus epitaphium quod exſtat Piſis in Campo Sancto, retulit *Fr. Sweertius in ſelectis Chriſt. orbis deliciis pag.* 228. „ Philippus „ Decius, ſive de Dexio, Mediolanenſis J. C. celebri fama notiſſimus, cùm primum locum ſtudii in jure Canonico & „ Civili tenuiſſet Piſis, Senis, Florentiæ, Paduæ, Papiæ, & „ dêmum ultra montes in Gallia, revocatus in Italiam ab excelſa Florentinor. Republ. poſteaquam ſtipendium 1500 aureorum in auro pro lectura conſecutus fuiſſet, de morte cogitans, hoc ſepulcrum ſibi fabricari curavit, ne poſteris „ crederet."

XVII. (1) GRADUS DOCTORATUS) Quare *Valentiæ* potius, quàm in alia celebriore Academia hunc gradum quæſierit *Viglius*, reperi in epiſtola ad *Sionckonem a Mellama:* „ In „ vicinam Academiam *Valentiam* me contuli, ac ibi ſtatui parentum commilitonum meorum voluntatem expectare, ſub „ hyemem fortaſſis ibidem Doctoralia inſignia ſuſcepturus. „ *Nam minimum hoc loco impenditur*, & *Philippi Decii* nomine, „ qui hic haud ita pridem profeſſus fuit, celebre adhuc hoc „ Gymnaſium habetur." *Tom.* 2. *pag.* 9.

(2) JOAN-

(2) Joannes Baptista Palma) ad quem exſtat elegans *Viglii* epiſtola, infra inter ſelectas legenda: ubi reperias ejus augurium minime vanum; *quod majoribus* Viglius *aliquando rebus, & patriæ uſui eſſe poſſet.*

(3) Bituriges concesserunt) nempe *Viglius* cum ſociis, *Alciati* famâ excitati. *Bituriges* inter antiquiſſimas Europæ Civitates numerantur; ubi fundata eſt anno 1464. academia, olim celebris ex juris utriusque ſtudio & peritia, *Alciato* potiſſimùm faciente, & poſt eum *Decio*, *Duareno*, *Cujacio*, qui poſtremus præclarum de ea elogium ſcripſit, *Nullam ſcholam ſimilem inveniri Bituricenſi Academiæ, in eaque omnes jus docere caſté, puré, cordaté, ſine fuco, ſine fallaciis.* Apud Jo. Vinc. Gravinam de ortu & progr. Jur. Civ. lib. 1. §. 175. *Viglius Alciato* & *Bituricenſibus* præclarum præbuit teſtimonium in epiſt. ad *Bernardum Nigrum*, quæ eſt *in tomo* 11. *p.* 35. „ Profitetur „ (*Alciatus anno* 1530.) titulum *de pactis* Codice. Abſolvit enim „ duos qui præcedunt, *de edendo*, &, *in jus vocando.* In Dictatis ſummam elegantiam affectat, videturque ſic polire, ut „ poſſint etiam publicam orbis lucem ferre; quo magis mi„ ror vos tam diu in *Dolano* illo nido hærere. Commenta„ rios *de Verborum ſignificationibus* completos eſſe ſcito & jam a „ typographis ad umbilicum perductos certo ſcio, quoniam ipſe „ in eis relegendis annotandisque eorum erratis operam *Al„ ciato* dedi. In fine enim, ut fere in omnibus libris fit, men„ das annotari juſſit, ac ſolum ultimum id folium reſtabat. „ Nunc verò ab ordinario legendi munere nihil habet otii. „ Parerga tamen parergis auget. Cogitur ex conventione an„ num adhuc hic manere. A civibus *Bituricenſibus* valde ho„ norifice habetur, & ejus fama gloriaque *Franciſci* Regis au„ lam quoque complevit. Id inde cognoſcimus quod Rege ex „ *Burgundia* & *Borbonia* redeunte, plerique de itinere deflexe„ runt huc, ut illum viderent & audirent, in quibus fuit Ar„ chiepiſcopus hujus urbis." (*Franciſcus de Tournon, poſt S. R. E. Cardinalis tituli SS. Petri & Marcellini, a Clemente VII. ad Regis Franciſci I. Chriſtianiſſimi poſtulationem creatus die* 19 *Martii* 1530. *ut eſt apud Ciacconium, qui multa & præclara valde de hoc præſule profert.*) „ Legatus *Venetorum*, Oratores Regis *Luſitaniæ*, & „ *Ferrarienſis* Ducis, &c. Arbitror autem illum renovaturum „ pacta cum civibus & hîc longius permanſurum. Nam in „ *Italiam* non redibit niſi æquiſſimis conditionibus accitus. „ Legendam mihi nuper præbuit epiſtolam quandam ſuper ea „ re ad ſecretarium Ducis *Mediolanenſis* ſcriptam: ex qua quid „ haberet animi ſatis cognovi. Multa ſunt quare hîc quàm in „ patria profiteri malit. Hic enim pro nutu ſuo imperat, ibi „ cogeretur faſtuoſorum quorundam ſcholaſticorum dominium

„ ferre & contemptum, qui litteras quoque meliores non „ amant, quæ ipſius eruditionem inprimis commendant & „ ornant. Deinde exhauſta Ducis (*Franciſci Sfortiæ*) fortuna, „ vix ſperat æquale ibi honorarium. Et ſi promittitur, diffi- „ cilius tamen exigi poteſt in patria, & a Principe ac Do- „ mino proprio, a quo ſi durius importuniusve debitum poſtu- „ les, non modo de lucro periclitandum eſt, ſed & proprii „ patrimonii alea ſubeunda. Multa ſunt & alia quæ hic eum „ poſſunt retinere. Saltem ſi advenire huc voles, toto adhuc „ anno perfrui eo poteris. Sin veneris, haud difficulter effe- „ cero ut illius familiaritate quantum voles, utaris. Illud enim „ jactare poſſum, neminem illi magis familiarem eſſe *Sucqueto* „ ac me."

(4) IPSIUS (*Alciati*) LOCUM TENUIT) *Adr. Gaudanus* addit: „ Ac quietiſſime jucundiſſimeque ibi ſupra biennium „ moratus eſt, magna amicitia ac familiaritate *Franciſci Rupilii* „ Germani ac *Caroli Sucqueti* Flandri Juriſconſulti præclari & „ valde eloquentis, multorumque aliorum doctorum ſtudioſo- „ rumque Juris, uſus." *Franciſcus Rupilius Viglio* carus fuit non ex levi conſuetudine, ſed arctiſſima ſtudiorum conſiliorumque communicatione. Et hæc amicitia magnam ei utilitatem præbuit. Nam munus Aſſeſſoris Imperialis judicii quod anno 1535. conſecutus eſt, ſoli *Matthiæ Held* acceptum tulit, cujus benevolentiam ſibi conciliarat *Franciſcus* prout teſtatur in *tomo* 2. *p.* 294. *Vſa.* Ceterum *Rupilius Romam* habitabat cùm *Viglius* in *Weſtphalia* degeret: conqueri ſolitus, *male ſua temperari aſtra ut in tanto animorum mutuo amplexu, tanto ſepararentur locorum intervallo. Ibid. p.* 257. Etiam *Carolus Sucquetus* fuit conjunctiſſimus ſodalis *Viglii*, quo magis fidelem & charum nullum habuit. Hujus rei, & quòd eximius juriſconſultus fuit, teſtes epiſtolas infra dabimus, ſcriptas ad *Antonium Sucquetum Hadrianum Marium, & F. Michaelem* Benedictinum ad *S. Sulpitium* Biturigibus. Interim vide ſis *Val. Andreæ Biblioth. Belgicam.*

XVIII. (1) GUILIELMUS BUDÆUS) civis & præſes *Pariſienſis*, vir Græce Latineque doctiſſimus, inquit *Aub. Miræus.* Magna illi cum *Eraſmo* conſuetudo interceſſit ut ex hujus epiſtolis liquet. Sed hæc proſequi noſtri non eſt inſtituti. Audiatur *Viglius.* „ *Budæum* tantum ſemel ſalutavi coram, „ nec puto eum mei quidquam meminiſſe: Litteras antehac „ ad eum nullas dedi, nec ignoras quàm ille ſeveri ſit ingenii, „ ut non modo commendandi, verum ſimpliciter ſcribendi ad „ eum jus mihi ſumere erubeſcam." Ex *tomo* 3. *Epiſt. pag.* 131. *Vſa. Dion. Simon Budæum* libellorum ſupplicum magiſtrum ſub *Franciſco I.* & ejus bibliothecæ præfectum fuiſſe ſcribit: quod ipſum *P. Niceron* confirmat tomo 8. qui non ſcribit, quemad-

modum

modum *Miræus*, eum fuiſſe Pariſiis præſidem, ſed *Negotiatorum Præpoſitum*, *Prevoſt des Marchands*. Ceterùm miror *Niceronium* de *Budæi* cum *Eraſmo* amicitia ac litterarum commercio non meminiſſe, prout facit *Paulus Freberus* in theat. ubi eleganter ſane ejus laudes profert. Obiit an. 1540. 20 Auguſti, ut docet *Spondanus*, qui memoriam vere pii & catholici Viri egregio celebrat encomio. *Jo. Vinc. Gravina de ortu & progr. Jur. Civ. l.* 1. §. 173. eum appellat, emendatorem magis librorum juris, quàm interpretem: nec tam legum, quàm eruditionis earum doctorem. Adeo diverſa ſunt hominum judicia.

(2) UDALRICUS ZAZIUS) *Conſtantienſis*, laudatus ſuper omnes Juriſconſultos Germanos, Vir vividi ingenii & inexhauſtæ facundiæ, *Eraſmo* judice ad *Petrum Bembum* epiſt. MXCIX. col. 1279. Obiit *Friburgi* anno 1535. ut ſcribit *Viglius* ad *Georgium Hermannum Auguſtam. tom.* 2. *Epiſt. p.* 337. *Vſa.* ubi eum celeberrimum Doctorem ac ſui amantiſſimum, e vivis ſublatum dolet. Inter ſelectas *Viglii* epiſtolas dabimus nonnullas ad *Zazium*, & hujus ad illum. Qui plura deſiderat adeat theatrum *Pauli Freberi.*

XIX. (1) BONIFACIUS AMERBACHIUS) *Joannis* eruditi *Baſileenſis* typographi filius; docuit Baſileæ, quam Academiam (Lovanienſi juniorem) *Eraſmus* primum, tum *Bonifacius*, demum *Buxtorfii* ornarunt. *Viglius Amerbachium* & coluit & ſuſpexit, multasque ad eum epiſtolas compoſuit varia eruditione refertas, quarum aliquas ſelegimus. De *Baſilea* Vide *Pet: Bertii Comm. rer. Germ.* Anno 1533. cum Græcas Inſtitutiones Juris Civilis *Hieronymo Frobenio* miſiſſet excudendas, editionis rationem omnem *Bonifacio Amerbachio* permiſit *Viglius*, tum ut Græcum volumen relegeret, & in eo, judicio & arbitratu ſuo uteretur, tum etiam, ut de forma & characteribus ex dignitate libri & utilitate typographorum ſtatueret. Nec hoc tantùm. Ut *Viglii* candidum tum animum tum ingenium noſcas, vide quid amico inſuper permittat: „ ſi quid „ etiam in præfatione mea tibi diſplicebit, rogo ne vereare „ vertere, expungere, caſtigare. Varia ſunt hominum judi- „ cia, nec nos ipſi peccata noſtra æque videmus ac alii. Hoc „ amicorum inter ſe munus eſt, famæ alterius mutuo conſu- „ lere, ac ea conſuetudo antiquorum etiam fuit. Et bene „ *Piſones* monet *Horatius*: Si quid tamen olim ſcripſerit, in „ *Metii*" (*Albanorum dictatoris, tempore Tulli Regis*) „ deſcen- „ dat judicis aures.... Si velis tui mentionem præfationi in- „ ſeri, id tibi permitto ut ipſe facias quibuscumque velis ver- „ bis ſub mea perſona: aut ſi me ſeparatim pro labore iſthoc „ gratias tibi agere: aut ſi tu ipſe epiſtolam adjungere velis, „ vel ſub *Frobenii* nomine hoc agere, ego tibi ad omnia aſſen-

 „ tior

„ tior mi *Bonifaci.*" *Ex tomo 2. Epiſt. pag.* 221. Cui opus eſt plura de *Amerbachio* cognoſcere, is ſcrutetur oportet indigeſtos annales typographicos *Michaelis Mettaire*, & quinimo *Eraſmi* epiſtolas plurimas. Pauca, ſed ſatis abundanter *P. Freher. in theat. p.* 844. Et *Franc. Sweertius* in *ſelect. orbis deliciis.*

(2) FROBENIANA OFFICINA) celebris nempe typographia *Baſileenſis*, quam inſtituit *Joannes Frobenius*, & continuavit filius *Hieronymus*, ac gener *Joannis*, *Nicolaus Epiſcopius*; de quibus, ſi tua intereſt, conſule eosdem Annales typographicos, *Eraſmi* epiſtolas, *Baillet Jugem. des Sçavants* &c. aliosque. Anno 1533. Græcas Inſtitutiones *Juſtiniani* Imp. *Hieronymo Frobenio* excudendas dedit *Viglius*, ut jam vidimus: qua de re ad *Eraſmum* ſcribit epiſtolam inter ſelectas legendam. *Frobeniis* favit *Viglius* quoad potuit, de quibus anno 1534. menſe Martio ex Antverpia ita ſcripſit ad *Matthiam Heldt* Cæſaris *Caroli* Vice-Cancellarium: „ Inſtitutionum Græcarum opus „ jam eſt abſolutum & hiſce nundinis *Francofordienſibus* venum „ prodibit..... Excuſa ſunt quoque Commentaria prælectio- „ num mearum" (*in tit. X. lib. II. Inſtit. de Teſtam.*) „ ab eo- „ dem *Frobenio*; quæ a ſtudioſis cum aliqua gratia ſunt exce- „ pta. *Hervagius* qui *Joannis Frobenii* viduam uxorem duxit, „ *Ciceronem* auguſtiſſima forma edidit, tibique eum dedicavit, „ eo quidem conſilio, ut privilegia quæ *Beatus Arnoldus*" (*Sletſtadienſis, Cæſaris Secretarius. Vide Eraſmi Epiſt. col.* 1705.) „ olim promiſerat, a te impetret. Bonus certe vir eſt, & „ æqua ejus petitio, ut veterum librorum edicio non ſit eis „ damnoſa. Porro Reipublicæ quoque intereſt in tanta homi- „ num diſſenſione, quæ ex libris malis fere oritur, ad veterum „ authorum editionem chalcographos invitare, allaborareque „ ut abſtineant ab iſtis novitiis libellis, qui tantas quotidie tur- „ bas excitant. Plenius foret privilegium quod *Frobenius* pe- „ tit, ſi ad hæreditarias etiam regiones extenderetur, maxime „ illud quo ſibi petit caveri de libris probatæ doctrinæ, num- „ quam antea ab aliis in lucem emiſſis..... Conciliabis autem „ tibi, clariſſime *D. Matthia*, devinciesque eo beneficio ſingu- „ lariter *Frobenianam* officinam, quæ viciſſim tuæ gloriæ per- „ quam ſtudioſa ſemper erit." *Ex tomo* 2. *Epiſt. p.* 227. Extitit illo tempore impoſtor quidam qui multos fefellit, dum finxit ſe *Joannis Frobenii* filium, qui appellatus eſt *Joannes Eraſmius*: quod nomen ei in ſacro fonte indiderit *Eraſmus Roterodamus*, *Joannem Frobenium* ſolitus vocare *compatrem*; qua ſuper re eſt epiſtola *Viglii ibid. p.* 329. *V. Mettaire tom.* 2. *Part.* 1. *p.* 31. Aliud *Frobenianæ officinæ* beneficium contulit *Viglius*, dum eidem univerſorum *Eraſmi* operum; excudendorum privilegium procuravit, his eum in finem apud *Matthiam Heldt*

ver-

verbis uſus: „ Quamquam, Domine colendiſſime, me pudeat, „ non in propriis tantum rebus, verumtamen alienis toties „ tuam Magnificentiam inquietare, attamen non potui facere, „ quin hominibus iis quibus mihi jam olim authore *Eraſmo* „ *Roterodamo* non vulgaris interceſſit amicitia, ea præſertim in „ re quæ & meam erga illum defunctum pietatem concerne- „ bat, morem gererem. Ut paucis exponam: Diſpoſuerat „ aliquando *Eraſmus* teſtamento, ut ſe mortuo omnia ipſius „ opera in certos digeſta tomos, quàm elegantiſſime excude- „ rentur, nec levem pecuniæ ſummam in eum uſum legarat. „ Voluntatem tamen iſtam poſtremis tabulis mutavit, ſive quia „ id in ſpeciem ambitioſum videbatur, ſive quod in alios uſus „ rectius liberalitatem exercere ſe poſſe credidit, ſive quia (uti „ ego arbitror) ſpontaneo amicorum & gratæ poſteritatis of- „ ficio relinquere id maluit. *Hieronymus* autem *Frobenius* ac „ *Nicolaus Epiſcopius Joannis Frobenii* filius ac gener, *Frobenianæ* „ *officinæ* hæredes & ſocii, maximis impenſis, quod ille ali- „ quando velle eſt viſus, perficere moliuntur. Tantum veren- „ tur ne exiſtant poſtea qui operæ impenſæ & olei fructum „ eis præripiant, adverſus quos privilegio muniri ſe cupiunt, „ ne quis eadem opera in Romano Imperio vel hæreditaria „ Cæſareæ M. ditione intra octo aut decem annos excudat. „ Fuit *Eraſmus* Cæſ. Maj. Conſiliarius uſque ad extremum vitæ „ diem, ſub ejuſdem etiam ditione natus, totiuſque Germa- „ niæ (uti ſcis) immortale decus, & hunc honorem defuncto „ ſibi impendi olim deſideravit, doctiſque ac ſtudioſis omnibus „ hæc editio cumprimis grata fuerit. Quamobrem, Magce. „ Dne, ſi non erit moleſtum, quæſo ut hunc conatum una „ promoveas, ac optimos viros in publicam laborantes utili- „ tatem, *Eraſmique* manibus pie inſervientes, Cæſareo diplo- „ mate contra fucos iſtos alienis laboribus commodiſque inſi- „ diantes, communiri cures, adjuveſque. Cuperent & ge- „ nerale illud privilegium, quod ad meam ſupplicationem tuo „ beneficio anno 1533. Calend. Octobr. ad X. tantum annos „ obtinuerunt, ad vitæ eorum terminum prorogari poſſe, id- „ que ita fieri conſuetum ajunt. Quæ ut impetrare valeant „ nullos ſumptus recuſant. Et quamquam jam antea in tuo „ ſe ære eſſe confiteantur, juſſerintque per me T. Mag[æ]. pro „ prius accepto beneficio, ad înſtruendam bibliothecam ſingu- „ lorum librorum quos excuderunt offerre exemplaria, quæ „ & quocumque loco indicaveris mittere parati ſunt: attamen „ ſi ea quæ antea expoſui obtinere poterunt, quicquid omni- „ no tu æquum eſſe judicaveris, prompte atque lubenter da- „ bunt " &c. Ex Ingolſtadio pridie *S. Thomæ* Apoſtoli anno 1537. *Ex tomo* 3. *pag.* 59. *& ſeqq.*

(3) SIGISMUNDUS GELENIUS] aliàs *Ghelen*, *Baſilcenſis*, vir Græce & Latine non vulgariter doctus, ſemper cum paupertate luctatus, de quo varia *Eraſmus* in epiſtolis. *Viglius* ex *Spira* 12 Aprilis anno 1544. hæc ad illum: ,, Accepi, *Sigis-* ,, *munde* doctiſſime, *Contareni* librum de Rep. *Veneta* abs te mihi ,, nuper dedicatum, eumque ſane legi perlubenter, multoſque ,, alios in ejuſdem incitavi lectionem. Cum vero antea Ita- ,, lica pariter ac Latina lingua deſcriptus privatim ab nonnul- ,, lis poſſideretur, gaviſus ſum tua induſtria publici tandem ,, juris eum factum eſſe ". *Ex tomo* 4. *pag.* 474. *Vſa.* De *Gaſpare* Cardinale *Contareno* multa ſi quæras, adi *Ciacconium* tomo 3. col. 578. ſi pauca, *Miræum* in *Fabricii* editione pag. 146. ubi hunc ex illo corrige, & ſtatue, *Contarenum* anno 1535. a *Paulo III.* Cardinalem creatum.

(4) OECOLAMPADIUS] *Joannes*, natione Germanus, ex pago *Reinsperg* ut ſcribunt nonnulli *Mettaire vero tomo.* 2. *part.* 1. *p.* 116. ortum dicit ex *Winſperga* oppidulo *Cheruſcorum*, quod vernacule *Hauſſchein* appelletur, natumque anno 1482. Conſonat *Paul. Freher. in theat. p.* 106. Junior cùm eſſet, pietate in Deum & Chriſtum crucifixum fuit eximia, ut ex ejus ad *Eraſmum* epiſtola, quæ inter *Eraſmianas* CCXXXVIII. eſt, facile dignoſcitur: unde eum felicem deprædicavit, quod *nihil aliud quàm cæleſtia meditaretur.* Epiſt. CCCLIV. Cùm ætate proceſſiſſet, ſacerdos primùm, tum magno animo & ſeria conſideratione, monachus eſt factus in monaſterio S. Salvatoris juxta *Auguſtam* Ordinis *S. Brigidæ*, ubi & pacifice & religioſe vixit ac *Auguſtæ* e ſuggeſtu ad populum catholicum dixit, donec exorto *Zwinglio*, aliud quàm cæleſtia meditans, monaſterium liquit, & poſitâ cucullâ, votiſque monaſticis inſuper habitis, Zwinglianæ ſectæ præco fuit *Baſileæ*, ac cœlibatus ſui pertæſus *duxit uxorum, puellam non inelegantem*, inquit Eraſmus epiſt. DCCCCLI. ubi ſubjungit: *Vult opinor, affligere carnem. Quidam appellant Lutheranam Tragœdiam, mihi videtur eſſe Comœdia: ſemper enim in nuptias exeunt tumultus.* Et ad Epiſcopum Leodienſem ſcribens *Erardum a Marca* Cardinalem (ut puto) epiſt. DCCCCLXXXVII. *Fortaſſe novum iſtic non eſt, quod* Joannes Oecolampadius *hic* (Baſiliæ) *publice uxorem duxit, puellam ſane lepidam. Idem fecit concionator Auguſtinienſium, & nuper concionator Franciſcanus. Hac ſane via damnant illorum hæreſim, qui deteſtantur conjugium. Oecolampadius* adhæſit *Zwinglio*, ſed ejus ingenium ſecutus non eſt, qui vehemens & acer, *Luthero* fuit ſimilis. Modeſtia *Melanchtoni* æquavit *Oecolampadium* & eruditio, uti *Boſſuetius* obſervat *Hiſt. des Variat. des Egliſ. Prot. liv.* 2. De ejus morte varii varia, quæ nihil ad nos, dum hæc ſufficiunt, ut quis ille fuerit, utcumque noſcatur. Ceterum hæc

non

non pro libitu, ſed *Eraſmo* auctore dicta, confer cum *Pauli Freberi* elogio in *ſup. cit. theat.*

(5) SIMON GRYNÆUS] aliàs *Griner* Germanus, ex neſcio quo angulo *Sueviæ*, obſcuris quidem natalibus, ſed *Latine Græceque ad unguem doctus homo, in Philoſophia & Mathematicis diligenter verſatus, nullo ſupercilio, pudore pene immodico*, inquit Eraſmus epiſt. MCLXXIV. *Ludovico Joanni Vivi* placuit, quem *Gandavi* acceſſit. *Luthero* & *Melanchtoni* amicus, varia ſcripſit, inter quæ eſt vita *Joannis Oecolampadii*. Multa de *Simone Joſias Simlerus* in epit. Biblioth. *Geſneri*. *Paul. Freber in theatro*, natum ſcribit an. 1493. circa oppidum *Temigam* in *Suevia*, & *Baſileæ* e peſte obiiſſe an. 1541. ibique ſepultum ad latus *Oecolampadii*.

(6) LUDOVICUS VERUS] Ita in Mſ. errore librarii. Legendum *Berus*, *Baſileenſis*, & Theologiæ doctor *Pariſienſis*, poſtea *Baſileæ* apud Collegium Divi *Petri* Præpoſitus, quem *Eraſmus* mirifice extollit, & appellat *abſolutiſſimum theologum.* „ Virum, id quod conſtat, omnibus virtutum ac diſciplina- „ rum ornamentis cumulatum; tum autem in theologica pa- „ læſtra ſic exercitatum, ut apud *Pariſios*, inter eos, qui Do- „ ctoris titulo inſigniebantur, primum meruerit locum". Vide Epiſt. CXLVIII. col. 128. F. & DLXXIII. col. 644. Plura dabit *Simler*. cit.

(7) GEORGIUS AMELIUS] *Manſveldenſis* Germanus, cujus lucubrationes recenſet *Simlerus*.

XX. (1) JOANNES RELINGER] Legendum *Rechlinger*. Eſt error ſcribæ, Germanicorum nominum inſueti. In pluribus *Viglii* epiſtolis occurrunt *Rechlingeri Henricus*, *Quirinus* ac *Matthæus* fratres, quorum priores duo ejus fuerunt diſcipuli cùm *Patavii* profiteretur. Hi *Fuggeris* erant affines. Horum, & illorum, quòd bene de ſe meriti eſſent, memor eſſe voluit in hoc de Vita ſua commentario *Viglius*, omnium hominum gratiſſimus. *Quirinus* immatura & ſubita morte extinctus eſt anno 1537. De quo caſu quæ ad *Henricum* fratrem ſcripſit, annexui, ut elegantiſſimi viri animum omnis leporis, ſuavitatis & humanitatis plenum commonſtrem. Accipe verba: „ De *Quirini* morte *Auguſtæ* primùm ſum factus certior. Dici verò non poteſt quantum „ ea res me commoverit. Solemus minus graviter eorum „ ferre mortem quos antea ægrotare cognovimus. Senſim „ enim communis illa hominum conditio in animum influens „ aliquantum nos ſive præmunit ſive aſſuefacit ad futurum „ aliquem caſum: quæ vero repente nunciantur ea multo gra- „ viſſime animum feriunt. Quam charum *Quirinum* habuerim, „ quantaque viciſſim illius in me pietatis & amoris exempla „ fuerint, quid opus eſt apud te recenſere, quem idem nexus

„ junxit

„ junxit, quique quinquennalis inter nos conſuetudinis ſocius „ mutuam inter nos voluntatem apprime perſpexiſti. Eam „ autem non minuit abſentia, ſed multis officiis crebriſque „ literis exculta, arctiore quodam nos vinculo devincire vi- „ debatur. Sed quid ego mea hic damna commemoro? Dum „ enim mecum cogito qualem filium piiſſimi parentes; qualem „ tu fratrem amiſeris, non ſolùm proprio, ſed veſtro etiam „ incommodo mœroreque commoveor. Erat enim ille magnis „ impendiis liberaliter atque eleganter inſtitutus, eoque jam „ perductus, non modo ut de ſuis rebus proſpicere ipſemet „ poſſet, ſed etiam alienis cavêre: ad hæc tanta morum ſua- „ vitate fideique integritate, ut omnium qui eum novêre com- „ mendationem benevolentiamque mereretur. Te autem quo- „ modo conſoler, qui ſciam iſtum tibi fratrem omnibus aliis „ chariorem fuiſſe, quem vitæ, ſtudiorum, arcanorumque om- „ nium ſocietas arctiſſime copulaverat? ſed cogimur aliquan- „ do, mi *Henrice*, ex talium acerbitate caſuum noſtram hic re- „ cordari conditionem. Debemus enim (ut inquit ille) morti „ nos noſtraque. Et quemadmodum flores omnium ſpecioſiſ- „ ſimi odoratiſſimique citiſſime evaneſcunt, qui optimi viden- „ tur iis minimum vitæ ſpatium largiuntur. Nec in ejuſmodi „ doloribus ullum eſt præſentius remedium, quàm communis „ mortalium conditionis neceſſitatiſque recordatio. Nec nobis „ tamen interea *Quirinus* mortuus erit, ſed vivet in animis no- „ ſtris, hos dum vitalis aura moderabitur artus..... Bene vale „ *Henrice* chariſſime Ingolſtadii pridie Epiphaniæ 1538." *Ex tomo* 3. *Epiſt. p.* 63. Quid, quod *Quirino* epitaphium ſcripſerit *Viglius*:

QUIRINI RECHLINGER
PATRITII AUGUSTENSIS
VARIIS DISCIPLINIS, LINGUIS, MO-
RIBUSQUE CULTISSIMI
REQUIESCUNT HIC OSSA.
QUI CUM ANNOS DUMTAXAT
XXIV. MENSES IX. DIES XX.
VIXISSET, ET PARENTUM SPEM
OMNI PUNCTO ADEPTÆ LAUDIS
IMPLESSET,
EAMDEM PRÆMATURO VITÆ
EXITU, TURBATOQUE NATURÆ
ORDINE, HEU! NIMIUM CITO,
DISSOLVIT.
CUI HOC MONUMENTUM,
UT SUAS AMICORUMQ. LACHRYMAS
INFOELICES PARENTES

AC

AC GERMANI FRATRES SORORESQUE
QUINDECIM
SUPERSTITES SOLARETUR,
MÆSTI POSUERE.
MORTUUS EST ANNO M.D.XXXVII. DIE XI.
SEPTEMB.
Ex Codice Collegii Vigliani Lovanii notato n. V. p. 64.

(2) JOANNES PANGARTNER] Etiam hic vitium eſt librarii. Scribendum fuit *Paungartner*. Homo, inquit *Eraſmus*, *ampliſſimè dives*, quem ipſe quoque ampliſſime laudavit. „ Ge-„ neris *inquit* pervetuſta nobilitas. Exſtant enim inſtrumenta „ teſtantia familiam illam inter claras habitam ante multa ſe-„ cula. Origo gentis fuit e *Franconia Orientali* vetuſtiſſima no-„ bilium virorum parente, unde qui nunc apud *Gallos Franci* „ dicuntur, profecti ſunt. Ibi ſedem olim habuerunt majores „ hujus. Eſt etiamnum in ea regione monaſterium, horum „ benignitate tum ornatum magnifice, tum ampliſſimis dota-„ tum cenſibus . . . . Pater hujus . . . . in ſumma tum gratia tum „ auctoritate fuit apud ſupremos orbis Monarchas *Mathiam* „ *Hungariæ* Regem excuſſi judicii virum, *Fredericum* Imperato-„ rem, quem nominaſſe ſatis eſt laudaſſe, & hujus filium „ *Maximilianum* . . . . . . *Joannes Paungartnerus* arces duas poſ-„ ſidet, alteram cognomento *Paungarten* quam ſuperiorum in-„ curia neglectam magnifice reficit, exornatque ſtructuris. „ Altera cognomento *Ernbach*, hactenus corrupte vulgo dicta „ *Erbach*, ſita eſt ad *Danubium* paulo ſupra *Ulmam*, loco amœ-„ niſſimo, ditione ſatis ampla, cui oppidum ſubjacet ejuſdem „ nominis. Felix ille populus tali Domino, cujus auſpiciis „ omnia redduntur floridiora . . . . Felix Germania tali „ heröe. Felix ego tali amico qui cum mihi ſunt omnia com-„ munia. Hoc jus non exſtat quidem in Cæſarum legibus, „ ſed in Gratiarum tabulis deſcriptum eſt, quo meum eſſe „ duco, quicquid eſt in bonis *Paungartnericis* ". Ita Eraſmus inter multa, *Epiſt. MCCLXI. col.* 1481. *& ſeqq.* Hoc volui hic expreſſum uti rariſſimæ amicitiæ exemplum. Quis enim eſt, ut ait non-nemo, qui pecuniam ſuam cum altero dividere velit? Etiam *Viglius Joannis Paungartneri* munificentiam ſenſit, cum *Biturigibus* filium auditorem habens, donatus fuit Sphærico annulo qui & auro pretioſus & artificio erat admirabilis, uti teſtatur in *tomo* 2. *pag.* 47. *Vſa.* Habuit filios quatuor. *Georgius* ſecundo genitus ſub *Viglii* diſciplina *Patavii* Juriſprudentia egregie excultus fuit, de quo ſcripſit, *liberalius educatum ingenium vix aliud* ſe reperiſſe: *Ex tomo* 2. *pag.* 142. *Vſa.* Hæc *Eraſmus* & *Viglius* annis 1532. & 1533. Triginta circiter poſt

 annos

annos *Boëtio Eponi* oblata fuit ex commendatione *Hopperi* per Cardinalem *Granvellanum* provincia literaria, ut ad tempus ampliſſimo ſtipendio inſtituendos ſuſciperet filios *Paungartneri*; *Joannis*, opinor, nepotes, atque cum iis & Italiam & Galliam perluſtraret; ſed eam non ſuſcipit. Vide *Epiſt. claror. Viror. a Gabbema* editas pag. 229. Inter epiſtolas *Eraſmianas* una eſt *Paungartneri* ad *Eraſmum* col. 1773. ex qua generoſum hominis animum abunde dignoſcas, quam ſignat his verbis: *Tuus ex animo* JOANNES PAUMGARTNERUS A PAUMGARTEN.

XXI. (1) DISCESSIMUS] Toto hoc Numero loquitur *Viglius* in prima perſona, ut Grammatici ajunt. *Tractati fuimus, perluſtravimus, valediximus, pervenimus* &c, quæ in *Adriani Gaudani* codice non invenias nec apud *Suffridum Petrum*: ut hinc, ſi cetera deeſſent, argueres, *Viglium*, hujus de vita ſua commentarii, auctorem eſſe.

(2) CHRISTOPHORUS BACHENBUTIUS] *Adrian. Gaudanus & Suffridus Petri* ſcribunt *Bakenbuſium*, & *Viglius* ex *Spira* anno 1536. ad *Matthiam Heldt*: ,, Nos ex collegis rurſus nuper unum ,, extulimus, virum bene eruditum *Chriſtophorum Backenbuſchium*".

(3) ANNA] *Ladiſlai* VI. Hungariæ & Bohemiæ Regis filia, uxor *Ferdinandi* tunc Romanorum Regis, poſtea cedente *Carolo* V. fratre, Imperatoris ejus nominis primi. Horum filii, *Maximilianus* fuit Imperator ejus nominis II. *Ferdinandus* obiit adoleſcens. Porro *Anna* in hiſtoria celebris eſt, & ſingulari ratione nuptui tradita puella tredecim annorum. Deſponſata namque fuit *Maximiliano I.* Imp. adjectâ conditione: ſi nec *Carolus* nec *Ferdinandus* fratres, *Maximiliani* nepotes eam ducerent. Hæc apud varios Authores leges. Quia vero res inſolita eſt, adſcribo verba *Matthæi* Cardinalis Gurcenſis ex Itinerario, quod eſt apud *Freberum in rer. Germ. ſcript. novæ edit. tom. 2. p.* 657. ,, *Anna* Regina, *Vladiſlai* Regis filia, cum Cæſari deſponſata ,, quodammodo videretur, Imperator coronam auream, qua ,, *Ladiſlaum Bohemiæ* Regem olim coronatum memorant, afferri ,, juſſit. Inde (aderant enim Notarii & teſtes) ſic eſt exorſus: ,, *Quamquam ego te uxorem meam fore dixi, ſequeſtraque fide tu* ,, *mihi juncta es, tamen ut vel* Carolo, *vel* Ferdinando *nepotibus* ,, *nubas, ſententia eſt: ſi vero neutri, tu mea uxor es. Quamobrem* ,, *cum alter, Caſtiliæ, Arragoniæ, Bethicæque regna habeat, alter* ,, *Neapolitanum in Italia ſceptrum habiturus ſit: Egoque cùm Romanorum Rex & Imperator ſim, Te* Anna *Reginam nuncupo ac ſaluto*; ,, aureamque, his dictis, coronam capiti impoſuit". Nupſit autem *Ferdinando*, ut vidimus. Audi *Gerhardum a Roo apud Freberum cit. p.* 590. ,, Sunt qui *Vladiſlaum* filiæ conjugium Cæ- ,, ſari (*Maximiliano I.*) prius obtuliſſe affirmant, eumque re- ,, ſpondiſſe: auditum ſibi aliquando ex parente *Friderico*; Prin-

,, cipi

„ cipi ætate provecto, mitius non poſſe adferri mortem, quàm „ ſi ei juvencula conjugetur. Itaque conſultius videri, uti „ *Anna* nepotum alteri colloceur ".

(4) HIERONYMUS BALDUNGUS] Cancellarius, non Cæſaris, ſed *Ferdinandi* Regis. Exſtat *Viglii* ad *Baldungum* epiſtola conſolatoria ſuper *Aurelii* filii morte, quæ ſapientiæ & eruditionis plena inter ſelectas dabitur. *Baldungus* loco motus fuit, quo caſu tactus *Viglius* amicum hortatus eſt, ut adverſam fortunam æqua mente ſervaret, hæc ad illum verba mittens quibus extenuando infortunii moleſtiam multo cum amore philoſophatur, atque ab exemplis dolorem minuere ac animum illi facere ſatagit: „ Ingratus valde ſim, ſi non viciſſim mutuo „ affectu erga te exiſtam, & ut adverſis rebus tuis doleam, „ ſic ſecundis iterum exultem. Varius autem hic rumor fuit „ eorum qui te noſcunt, de inopinata tua magiſtratus abdi- „ catione; quæ res & me ſuſpenſum antea reddidit, quod ad „ te ſcribendi argumentum ſumerem. Hanc autem dubitatio- „ nem meam G. *Hermannus* diſſolvit, quî cum magnus ſemper „ tuarum virtutum admirator atque prædicator fuerit, non „ aliter accipit id quod tibi accidit, quam ſi proprium eſſet „ infortunium. Duabus tamen rebus maxime ſe conſolari ait, „ & quod non culpa id tua, ſed æmulorum invidia acciderit, „ & quod te majore cum gloria ad priſtinam dignitatem revo- „ cari conſpicit. Eſt autem apud bonos omnes non mediocre „ quoque innocentiæ tuæ argumentum, quod forti animo quic- „ quid invidia contra te moliri potuit, pertuleris. Solatium „ quippe eſt, vacare culpa. Atque eam ſolam magnos viros „ ægre ferre decet, non invidiam quæ vitutem ubique ſequi- „ tur. Et ut etiam te moleſte habuiſſet æmulorum improbum „ contra te facinus, nunc tamen non quid amiſeris, ſed quid „ recuperes cogitare te decet. Erepta tibi eſt dignitas quam „ virtutibus tuis pepereras: eadem ſi non nunc tibi reſtituitur „ hoc tamen ſignificatur, immerito tibi ereptam fuiſſe: cùm „ tua fides & induſtria tam luculento honoris teſtimonio ab „ Ser^mo^. Rege comprobetur. An enim parum hoc eſt, te „ unum idoneum eſſe viſum, qui cum ſapientiſſimæ ampliſſi- „ mæque Reipublicæ (*Venetæ*) legatis finium regundorum arbi- „ trium perageres? Putaſne adverſariis tuis oculos non dole- „ re, quod tantum tibi honorem delatum cernant? Videſne „ Regem ipſum hoc agere, quo te in integrum adverſus in- „ vidiam reſtituat? Itaque ego mihi iſtum diem videre videor, „ quo te multo majoribus honoribus quam antea cumulatum „ ornatumque cernam. Non eſt ergo cauſa aliqua cur te con- „ ſoler amplius, ſed magis quo tibi gratuler, quod tam parvo, „ cum tam potentum adverſariorum invidia decideris. Aliorum

 „ enim

„ enim immerita exilia atque exitia cogita. At ne hoc quidem tui inimici impetrare potuerunt, ut ignominioſe mittereris, & ne nunc quidem impedire, quo minus honeſte revocareris. Tanta eſt tuarum virtutum, priorumque meritorum vis. Poſſem hic exempla multa in medium adducere eorum quibus idem accidit, ſed unico *Triboniano* noſtro contentus ero, cum quo tibi omnia prope æqualia ſunt, & cujus quanta fuerit authoritas non ignoras, quippe cujus conſilio & prudentia *Juſtinianus* Imperator & Rempublicam ſapientiſſime adminiſtravit, & immortale legum opus edidit. An non & hic furentis populi invidia Magiſtratu deturbatus, ac paulo poſt majore cum honore reſtitutus? Ut *Procopius* de bello *Perſico* lib. primo refert. Nihil eſt itaque, vir clariſſime, quod impotens fortunæ arbitrium, invidiæque inſultum gravius feras, cum virtus ad tempus tantum iſtis cedat, mox majore ſplendore & gloria exoritura..... *Patavii* pridie Calendas Junii anno 1533." *Ex tomo* 2. *Epiſt. pag.* 199. Quid *Baldungo* exinde evenerit, ignoro, & nullam per reliquam ætatem *Viglius* ad eum epiſtolam dedit.

(5) GEORGIUS HERMANNUS) An, hic quis, qualisve fuerit, requirendum eſſet, aliquamdiu mecum dubitavi: quòd videretur privati hominis, qui in re litterariâ nihil præſtitit, cognitio, nullius eſſe pretii. Verùm cùm *Georgius* arctiſſima neceſſitudine cum *Viglio* conjunctus, hunc, quocumque loco eſſet, perpetuo conſuluerit, & de univerſis rebus ſuis, de prole, negotiis, litibusque ad eum, veluti ad ſacram anchoram retulerit, & *Viglius* viciſſim *omnibus ſuis actis & conſiliis Georgii accedere ſcitum & conſenſum cupiverit*, (*tomo* 3. *pag.* 44. *Vſa.*) ſententiam mutavi. *Georgius Hermannus* cujas ſit, non ſatis mihi conſtat hactenus. Locum lego at non reperio. Ita enim ad *Georgium Viglius*: *Multa abs te beneficia in patriam ac Rempublicam Kauffpeurnenſem collata ſunt. tom.* 3. *p.* 77. Videtur migraſſe *Auguſtam* ibique liberos genuiſſe. Certe *Joannes Georgius*, *Georgii Hermanni* filius, fuit civis Auguſtanus, quod colligo tum ex epiſtola quadam *Viglii tomo* 3. *pag.* 88. tum quod ad illum ſcribens *Viglius Claudium Peutingerum* & *Leonardum Langemantelium* ejus *concives* appellet: quos patricios *Auguſtanos* fuiſſe conſtat ex *Annalibus Augſtburgenſibus Achillis Firminii Gaſſari apud Menokenii ſcript. rer. Germ. tom.* I. Porro pater *Georgius Antonii Fuggeri* conſobrinam uxorem habuit, & multos annos omnibus rationibus *Fuggericis* præfuit, dives ipſe cum primis, doctorumque hominum non infimus Mœcenas, & Latinæ linguæ non imperitus, in qua ad *Viglium* ſemper ſcripſit, uti lego *tom.* 2. *p.* 144. Fuerunt *Georgio* filii quinque: *Joannes Georgius*, *Chriſtophorus*, *Matthæus*, *Ludovicus* & *Antonius*.

nius. Primogenitus *Viglio* in diſciplinam datus non profecit ut debuit & poſt indiligentiam in ſtudiis, mores induit parum decoros, unde animi cruciatum, & parens *Georgius* & *Viglius* ſuſceperunt magnum ſimul & diuturnum. Scripſit ad *Joannem Georgium* increpatoriam *Viglius*, qua ſi elegantiorem ac ſapientiorem uſpiam legeris, fallor maxime. Hæc mihi pretioſa adeo viſa, ut inter ſelectas locum haberet, exigebat, ut de patre ac filio hic adferrem nonnulla, ex quibus eâdem operâ nobiles ac eximios *Viglii* ſenſus dignoſceres. Filii culpam in præceptores rejecerat *Georgius*, ut parentes fere ſolent, unde *Viglius* neceſſe habens purgare ſe, hæc ad illum verba dedit: „ Quod tuis litteris tardius reſpondeam, ut ingenue fatear, „ in cauſa eſt, cùm privatus meus, quem de filii tui meique „ olim diſcipuli moribus ſtudiisque noſtræ expectationi adeo „ non reſpondentibus, concepi, dolor: tum privatus quoque „ meus erga te pudor. Nam quoties tuas literas in manus „ accepi, ad reſpondendum forte me parans, ita tuis queri- „ moniis atque illius culpa ſum commotus, ut quo ad te ſcri- „ bendi genere uti deberem, ſubinde ſubſiſterem. Et tametſi „ non paucas neque leves cauſas haberem, quibus me tibi „ purgarem, ac me extra omnem culpam eſſe demonſtrarem: „ attamen valde veritus ſum, ne ſi ego ſtudioſius me excuſa- „ re conatus fuero, te forte mea purgatione offenderem ma- „ gis quàm placarem. Cum neque dolore meo tuo mederi „ poſſim, & naturaliter fiat, ut juſta de cauſa concepta indi- „ gnatio, ſi habet in quem ſe exerceat, molliatur: ſi quis por- „ ro ei reſiſtat, jam magis magisque exaſperetur. Ego vero „ quàm antehac ſæpe ſim offenſus illius vitiis, malui meis lit- „ teris ipſemet indicare, quàm tuum in eum animum conci- „ tare. Ita ſcilicet ſemper ſperans fore, ut aliquid tandem „ mea monita apud eum proficerent, & ea, quæ nos tantope- „ re cupimus, facere inciperet. Neque ullum genus ſcriben- „ di intentatum reliqui. Modò rogavi, modò monui: modò „ exhortatus, modò indignatus convitiatusque ei ſum. Et ſi „ quid abſens per literas effici potuit, certe ſi filius fuiſſet aut „ frater, neſcio quid aliud facere debuerim. Ad hæc nihil „ quidem ille reſcribebat: ſed tamen ego non offenſus ſilen- „ tio, officium meum continuavi. Quamdiu vero ille mihi „ commoratus fuit, certe in vita ejus nihil erat quod repre- „ henderem. Pudicè ac ſobrie vivebat, non crapulæ aut vi- „ no deditus erat, de alea illicitove ludo ne cogitabat qui- „ dem. Et arbitrabar non minimam me officii ſuſcepti par- „ tem impleviſſe. De ingenio ejus in literis nihil magnifice „ prædicare auſus fui, ſed tamen ſæpe ne tu deſperares ve- „ tui: id ſcilicet ſperans ut aliquando virilem ille animum

„ indueret, ac intellecta literarum utilitate, ſua ſponte ſtudiis „ incumberet. Nam illa prima ætas, ſecura adhuc futuræ vi- „ tæ, nec inopia aut neceſſitate rei familiaris compulſa, levi- „ ter fere erga ſtudia afficitur. Tandem ubi videt curſum „ flectendum eſſe, ubi honori inſerviendum, ubi varios æqua- „ lium conatus & ſucceſſus aſpicit: ſæpenumero poſita ado- „ leſcentiæ incuria animum reſumit, præteriti temporis ja- „ cturam non infeliciter reſarcit. Quo quidem ille nondum „ pervenit: ſed tamen ego ne nunc quidem, in illius adoleſ- „ centiam intuens, penitus deſperare poſſum. At dicis, ſi ad- „ monuiſſes de hac ingenii tarditate, alii rei eum deſtinaſſem. „ Non diffitebor mi *Hermanne*: ſæpe cum illius ingenio lucta- „ tus ſum, & non pauca mihi in eo diſplicuerunt, quæ equi- „ dem fruſtra ſæpe emendare conatus ſum. Sed quid face- „ rem? Dubius eram: ſi ipſum interrogabam num literarum „ ſtudia perſequi animus eſſet, ajebat, maxime: ſi tuum vo- „ tum perpendebam, nihil magis te optare quàm ut ille in li- „ teris aliquod nomen conſequeretur, animadvertebam. Et „ cum ingenii dotes labor plerumque ſuppleat, nonnumquam „ etiam adoleſcentiæ vitia maturior ætas deleat: Egone de- „ bebam, & contra ejus propoſitum & tuum deſiderium au- „ thor eſſe, ut ab literarum ſtudiis eum avocares? Scio ali- „ quos qui hoc ſuaſerunt parentibus: ſed utrimque malam „ retulere gratiam. Et cum tuam conditionem fortunamque „ intuebar, qualicumque tandem filii indole eſſent, haud exi- „ ſtimabam, ut ad mechanicum ſordidumque aliquod opiſi- „ cium eos deſtinares. Ad cætera porro liberalia hominum „ munia atque officia juvare literæ poſſunt; nullum certe im- „ pedimentum adferunt. In ſumma, ut multa in eo perdi- „ diſti, pecuniam perdidiſti; neque arbitror adeo eum inido- „ neum tibi videri, quin, ſi quod ille ſcit in literis, alii alicui „ filio tuo comparare poſſis, lubens non modicum ſis expen- „ ſurus: Quod vero alii didicerunt id ille breviſſimo tempore „ ac facile percipiat. Et tamen neque illi omnino ſine ſum- „ ptibus hactenus a te educati ſunt. Quid eſt ergo mi *Her-* „ *manne* quod adeo filii vitia impotenter feras? Affectiones ani- „ mi excludi non poſſunt, temperari tamen debent. Non „ prohibeo quo minus erga illum te iratum oſtendas, quum „ neque ego vultum tenere queam ſi coram adeſſet. Interea „ tamen abdicare illum a te, propter ea vitia, non eſt pater- „ num, juſtumve. Ego non recuſo quo minus doloris tui „ particeps fiam, ac quicquid omnino poſſum facere ac con- „ ſulere quo ille ad meliorem frugem perveniat, dummodo „ tamen id mihi concedas, ne me propter tuam de filio tuo „ fruſtratam expectationem in culpæ communionem voces,

„ mi-

„ minusve me propter illius ignaviam diligas...... Bene Vale,
„ *Spiræ* 22. Octobris 1535." *Ex tomo* 2. *pag.* 323. *& ſeqq.* Poſt hæc filium ignavum ad ſe *Spiram* evocavit ac tecto recepit, ut forenſem ibi uſum diſceret: ac paulo poſt in ædes doctoris *Ludovici Ziegleri* migravit, e quibus anno 1537. a patre *Senas* in *Italiam* miſſus, varia a *Viglio* monita accepit, rationemque ſtudiorum quam ſequeretur, ut Doctoris ibi Juris lauream obtineret. Selectis & amoris plenis verbis eum ad frugem denuo adhortatus eſt *Viglius*: „ Pro meo erga te amore
„ hoc te inprimis commonendum puto, ut cogites iſtum titu-
„ lum non modo exactam quamdam eruditionem, ſed vitæ
„ etiam & morum gravitatem atque maturitatem, quæ exter-
„ num quoddam doctrinæ ſymbolum eſt, unde vulgi fere exi-
„ ſtimatio pendet, requirere. Cum enim populus de literis
„ judicare nequeat, eum demum Doctorem nomini ſuo reſpon-
„ dere exiſtimat, in cujus moribus nihil diſſolutum, nihil te-
„ merarium, nihil arrogans aut ſuperbum animadvertit, ſed
„ cujus interiorem eruditionem vitæ ſobrietas ac modeſtia,
„ linguæ temperantia ac aptus totius corporis geſtus habitus-
„ que teſtatur..... Poſtremo illud te oro chariſſime *Joannes*
„ *Georgi*, pro veteri noſtra familiaritate, ut ætatis tuæ matu-
„ ritatem, & ſanctiſſimum piiſſimumque parentum votum ani-
„ mo tecum revolvas, ac in iſto virilis ætatis ingreſſu, docto-
„ ralique jam baltheo cingendus, ita vitam, mores, ſtudiaque
„ tua inſtituas, ut *Viglium* tuum, tuum, inquam, *Viglium*,
„ qui plus quam paterna te ſemper ſolicitudine proſecutus
„ eſt, ac honorum & fortunæ tuæ incrementa vel proprio
„ ſanguine redimere optet, tandem aliquando deſiderii ſui
„ compotem efficias, atque iſtam arctiſſimam neceſſitudinem
„ quæ mihi cum parente tuo viro integerrimo tua potiſſimum
„ de cauſa cœpta, feliciter perdurat, diligentiæ & virtutum
„ tuarum merito ſtabiliorem reddas. Vale. *Spiræ* 8. Martii
„ 1537." *Ex tomo* 3. *p.* 10. *&* 14. Cùm oleum perderet & operam *Viglius*, neceſſe habuit nova conſilia dare patri cujus abrupta patientia erat. „ Nondum, *inquit*, mecum conſtitue-
„ re poſſum aliud quod ſuper tribus abs te propoſitis filio viis
„ conſulere queam, quàm quod (ut antea ſcripſi) præteritæ
„ præſentisque vitæ ejus inſtituto maxime convenit. Etſi
„ enim in proverbio ſit, ſatius eſſe ex medio erroris reverti,
„ quam in infinitum errabundum diſcurrere, ego tamen ne-
„ que ad ſacerdotium ſuſcipiendum author adverſus animi
„ ipſius ſententiam eſſe poſſum, neque ſuadere ut hoc tempore
„ mercatorio alicui actui eum deſtines. De Doctoratu vero
„ ſuſcipiendo veterem meam ſententiam, ſi illum extremum
„ hunc ſtudiorum actum cum laude implere ſenſero, haud eſt

„ cur

„ cur mutem. Quod ſi verò ille non omnino votis noſtris
„ reſponderit, & Doctoris titulum ſuſtinere eum non poſſe
„ viderimus, jam mi *Hermanne* non valde refragabor, quo mi-
„ nus privatæ vitæ mediocrem fortunam aulicis, publicisve
„ conditionibus, quæ non omnibus paſſim bene cedunt, illum
„ præferre ſinas, ac ad rem uxoriam mature animum applica-
„ re jubeas. Solent autem nonnulli ex matrimonii domeſti-
„ cis curis ad publicas deinde res gerendas intentiores apti-
„ oresque fieri. *Et nonnullis interjectis ita proſequitur.* Toties
„ ſcribis hunc filium præ cæteris animum tuum cruciare. Vi-
„ tiis inquit *Horatius*, nemo ſine naſcitur, optimus ille qui
„ minimis urgetur. An tu verò alios omnes albæ gallinæ filios
„ eſſe putas? Neque etiam aliorum habere parentes quod illis
„ doleat? Quod in ſumptus in filium honeſte educandum im-
„ penderis, paterni tui fuit officii. At cum majore ſuo com-
„ pendio minoreque ſumptu aliud quippiam diſcere poterat,
„ inquis. Sed quis Deus hoc tibi revelavit? Ego ſi filium ha-
„ berem, multo equidem mallem eum vel mediocriter lite-
„ ris eruditum ut eſt tuus, quàm ut forſitan mille amplius au-
„ reos minus inſumpſiſſet rudis omnis liberalioris literaturæ,
„ neque cujusquam alterius rei ſciens, quàm quanti piper ven-
„ deretur. Neque enim omnia lucris æſtimanda ſunt; modo
„ ille tueri hoc queat quod a te accepturus, quodque uxor il-
„ li allatura eſt, jam honeſte vitam agere poterit, nec erit cur
„ te filii pudeat, pigeatve. Quin ætate ac judicio ad iſtam
„ qualem qualem accedente eruditionem, dabit ei ſpero Deus
„ ampliora intellectus ac fortunæ incrementa. Nihil habeo
„ tam charum quod non cupiam lubens impendere, quo talem
„ eum efficere poſſem, qualem tu deſideras, atque ad id eum
„ quotidie ſedulò exhortor. Atque abſit ut apud te ejus ve-
„ lim defendere vitia: ſed tamen non poſſum omittere quin
„ tuam interdum deſperationem confutem, tuumque animum
„ nimis demiſſum ſublevem. Quod illum aliosque meos diſci-
„ pulos mei in ſcribendi laboribus diſſimiles eſſe ais, non eſt
„ mirum mi *Hermanne.* Et tibi ego facile cauſam dicam. Opti-
„ ma magiſtra eſt fortunæ tenuitas, eaque multa imperat,
„ quæ in lautiore re nati haud pari alacritate exequi ſolent.
„ Tanto enim quisque eſt ſegnior quanto minus opus ſe habe-
„ re credit. Non deſunt divitibus ingenia eo etiam præſtan-
„ tiora quo a puero liberalius educantur. Sed tenuibus maxi-
„ mum addit ſtimulum Magiſter (ut ille inquit) artis, ingenii-
„ que largitor venter, &c. Vix credas quot ego quotidie
„ literas ſcribam, quantis ego hujus judicii (*Cameræ Imperia-
„ lis*) occupationibus obruar, & tamen interea condo & com-
„ pono quæ aliquando in lucem depromere poſſim. Sed ipſe
„ me

„ me his laboribus parem eſſe haud poſſe crederem, niſi for-„ tunæ tenuitas ad eos me jam dudum aſſuefeciſſet. Quæ „ aliis itaque aliunde ſuppetunt, ea pleroſque ab improbo la-„ bore mutuari neceſſe eſt. Ubi verò illi liberos aliquando „ habebunt, videbuntque aliis ſibi providendum eſſe, tum de-„ mum ingenium intendentes facile exteros æquabunt. Hæc „ ego ad te latius pro meo more, quo te de filio animem, „ tuumque dolorem mitigem. Et te quæſo vir prudentiſſime, „ ne nimium hac de cauſa angaris, iſtisque animi nebulis diſcuſ-„ ſis, hoc unum cogites, qualemcumque videlicet filium Deus „ tibi dederit, ut eum pro tua facultate quantum poſſibile „ erit promoveas. Quomodocumque autem ea res ceſſerit: „ & tu apud Deum debitæ pietatis officium impleveris, ac „ eam obtinebis laudem nihil abs te omiſſum eſſe, quod ad „ optimam ejus inſtitutionem aliqua ratione tendere poterat. „ In hac tu igitur cogitatione conquieſce, & me ſi lubet ab „ eo expiſcari interea ſine quidnam animi habeat: ut eo per-„ cepto quod factu opus erit plenius deinde deliberemus..... „ *Spiræ* 20 Junii 1537. ” *Ex tomo* 3. *p.* 38. *& ſeqq.* Habes ſpe-cimen unde *Viglii* amabile ingenium & nobilem animum ob-ſerves. *Joannes Georgius* interim ebrietati & amoribus dedi-tus, nihil ſpei reliquum fecit, unde & pater conſtituit eum a litterarum ſtudio avocare, & *Viglius* ipſe animum poſtremò deſpopondit; qua de re eſt ejus epiſtola ad *Georgium*, quam ſubjicio, & qua hiſtoriam patris ac filii concludo: „ De *Joan-„ ne Georgio* tuum conſilium ex literis ad Mag^cum^. *D. Antonium* „ atque ad me ſcriptis ſatis percepi, nec me minus quàm te „ ipſum commovet, quod ille adeo ab utriusque noſtrum vo-„ luntate deflectat. Quod ſi hunc exitum prævidere potuiſ-„ ſem, numquam profecto author fuiſſem, ut literarum ſtu-„ dia cum ſuo & meo dedecore ad hoc uſque tempus perſe-„ queretur. Eventus porro conſiliorum non ſunt in manu „ noſtra, & conſulere plerumque ea ſolemus quæ ſperamus „ vel optamus. Scientiæ autem & doctrinæ exiſtimationem „ morum gravitas & diligentia facile tueri ſolent, ſine qui-„ bus nullum omnino vitæ inſtitutum laudabiliter procedit. „ Negotiatio verò, quantum ego judicare poſſum, præcipue ea „ requirit. Itaque veritus ſum ſemper ne eadem nobis de ip-„ ſo ad negotiationem fortaſſis tranſlato, querela maneret, & „ quem literæ ipſæ ſapientiorem, ac noſtra quotidiana moni-„ ta famæque propriæ opinio diligentiorem non reddiderunt, „ is ſi ad negotiationem fuerit adhibitus, magnum fortunæ ac „ famæ periculum ſubiturus eſſet, niſi ſummam potiſſimamque „ in ſcribendo diligentiam, quam in eo maxime requirimus, „ præſtaret. Verùm quando tu ſic ſemel conſtituiſti, & ipſe-

„ met ita cupit, nihil poſthac renitar. Sed tamen quod & te „ velle ex literis ad Magnificum D. *Antonium Fuggerum* ani- „ madverti, id omnino ſuadeo ut perficias priusquam ullam „ des apud alios ſignificationem mutati ejus animi & inſtituti, „ hoc eſt, uxorem illi conjunge, & deinde juxta matrimonii „ conditionem, quid porro agere utile ei fuerit, conſule. Et „ fortaſſe ſatius fuerit ipſo abſente quoad licebit eam rem con- „ cludere, ne, uti dici ſolet, minuat præſentia famam. Ego „ noviſſime epiſtolam ad eum dedi plenam benevolentiæ & „ precum, quibus eum emollire ſperabam, ſed ne literam qui- „ dem unam hactenus exprimere potui. Affectum tamen meum „ erga illum non mutabo, & quiquid utile illi erit, lubens „ una conſulam & promovebo, & te quoque rogo, *ut pater-* „ *num erga eum animum geras, ac quodcumque Deus voluit, patien-* „ *ter feras.* Nec te crucies ſi hic tuæ expectationi non plene „ ſatisfacit, verùm te contra oblectet *Chriſtophori* filii tui per- „ petuum erga te obſequium, in exequendo injuncto officio „ dexteritas, in devinciendis amicis comitas; in demerendo „ conciliandoque ſibi patrono D. *Antonio* ſingulare ſtudium. „ *Matthæi* amabilis indoles maximam ſpem promittit. Itidem „ *Ludovicus* & *Antonius* omne tuum deſiderium hactenus imple- „ verunt. Uxorem habes multis numeris ornatiſſimam. *Ecce* „ *quàm multis beneficiis unicum hoc malum propitius Deus tibi com-* „ *penſat!* Neque hoc malum tuum (*potius:* tui) ſolius eſt, ma- „ gnam quippe ejus partem ego unà fero. Hoc tu igitur qua- „ vis potius ratione mitigare, quàm inanibus ſuſpiriis exacer- „ bare cogita. Si conditio itaque matrimonii idonea fuerit, „ eam paterno affectu promove. Ubi uxorem habebit, ha- „ bebit forte meliorem magiſtram, & te magna cura levave- „ ris, ac deinde quod ex re ipſius fuerit, commode conſulere „ poteris. Quamobrem iterum te rogo, ne nimium dejecto „ ſis animo, & humana moderato animo feras. Vale. X. Sep- „ tembris 1538." *Ex tomo* 3. *a pag.* 95. *Vſa.* Atque hæc de *Georgio Hermanno* ejusque filio ſatis: quæ nimia forte judicabit nonnemo. Ego ſciolos nihil moror. Erunt patres qui hæc legent, erunt & filii: unde hi quidem diſcant ſapere, illi verò, non ultra modum iraſci, perpendentes quales in adoleſcentia fuerint ipſi. Qui vero ſive ingenuorum ſive nobilium educationi præfecti ſunt, hinc ſumant quod alios doceant, & imitentur, ſi poſſint, magnum *Viglium*, morum æque atque doctrinæ magiſtrum.

(6) FRANCISCUS CURTIUS] junior altero *Franciſco*, mortuo anno 1495. *Papienſis*, ubi docuit antequam *Paduam* concederet. A *Carolo Molinæo ſolertiſſimus & excuſſi judicii* juriſconſultus appellatur, inquit *Dionyſ. Simon. Viglius* eum *ſe-*

nem

nem egregium & bene doctum vocat. Addit autem : ,, Sed ego ,, alterius (*Marci de Mantua de quo mox*) diligentiam hujus au- ,, thoritati præhabeo. *Curtius* in faſtigio poſitus, ætatis, opi- ,, nionisque dudum quæſitæ præjudicio ſecurus eſt." *Ex tomo. 2. p. 56. obiit* anno 1533. *quinto Calend. Julii, ac illum ſtudioſa juventus luxit magnopere.* Ibid. p. 205. Patavii in æde D. Franciſci legitur hæc inſcriptio : *Franciſco Curtio Ticinenſi, ſolius temporis honeſta avaritia extincto. Vixit ann. LXX. Jus profeſſus Patavii & Ticini.* Apud Sweertium in ſel. orb. delic.

(7) MARIANUS SOCINUS] *Mariani* nepos, pater *Lelii* & avus *Fauſti Socini.* Ita conjectat *Dionyſ. Simon.* De illo varia reperio judicia. *Simlerus in epitome Geſneri*: ,, *Marianus Sozinus* junior ſenioris *Mariani* nepos J. C. hac noſtra ætate ,, omnium celeberrimus docuit olim *Senis, Piſis*, deinde *Patavii* annos quamplurimos, poſtremo *Bononiam* honorificentiſſime revocatus, ſumma cum laude jam a multis annis ibi ,, profitetur." Contra *Viglius* anno 1531. e *Patavio* hæc ſcribit : ,, Poſt meridiem profitetur *Socinus* quidam hæreditaria ,, jurisprudentiæ dote inſignis, ſed tamen mire in legendo ,, faſtidioſus." Et anno 1532. ad *Jacobum Duxinum* rurſus e *Patavio* : ,, *Marianus Socinus Bartholomæi* ex fratre nepos non- ,, dum majorum gloriæ reſpondet, & tamen eruditione illius ,, patrui & avi illius illuſtratum nomen eſt, quo fit ut ſecun- ,, di nominis exiſtat." *Ex tomo* 2. *p.* 56. & 94. Lepidum eſt, & Viglii judicio conforme, quod legitur in *Poggianis to.* 2. *p.* 275. ,, *Marian Socin*, celebre Juriſconſulte du quinzie- ,, me ſiecle, negligea beaucoup ſes etudes depuis qu'il ſe fut ,, marié. Comme on lui alleguoit l'exemple de *Socrate*, qui ,, depuis ſon mariage n'avoit pas moins etudié qu'auparavant: ,, Je ne ſuis pas ſurpris, dit il, *Xantippe* étoit laide & me- ,, chante, ma femme eſt bonne & d'une grande beauté." Affirmatur ibidem ſine dubitatione quod ſit avus hæreſiarchæ *Fauſti Socini.*

Ad p. 31. Vſam. ad §. *de Mariano Socino.*

(8) MARCUS DE MANTUA] Bonavites, quem *Viglius* laudat ab *acri ingenio, fideli memoria & ea pronuntiatione, quæ attentionem auditorum retinere poſſit*; auctor eſt plurimorum voluminum, de quibus vide *Aub. Miræum, Dion. Simon & Simlerum. Vigl. tomo* 2. *p.* 56. Et *Paul. Freher. in theatr. p.* 888.

(9) ARREGUTIUS DE ARREGUTIIS] Hic mihi nullibi occurrit. Sed *Viglius* ad *Alciatum* ſcribens de illo meminit : ,, *Marianus Socinus* valde ſibi timebat. Collega *Arrigutius* ,, ambitione illius victus, verbum de te nullum." *Ex tom.* 2. *p.* 71.

(10) MULTI..... VIRI PRÆSTANTES] Laudat, ut vides ; *Patavinos* profeſſores ab omni genere doctrinæ, quos

 verbo

verbo uno & *multos* dicit & *præſtantes*. Exigit fides hiſtoriæ, ut quæ ad amicos de his profeſſoribus confidentius ſcripſit, proferam. Anno 1532. ita ad *Eraſmum*: „ *Patavii* non illubenter „ habito: & profeſſores juris civilis abunde mihi ſatisfaciunt, „ magna enim diligentia contentioneque auditorum ſtudia ac- „ cendunt, *humanioris tamen literaturæ plane rudes* ". Et eodem anno ad *Hectorem Hoxvirium*: „ Omnem ſemper operam ad „ Jus Civile diſcendum transtuli, atque hîc eò magis, quo „ perſpicio ipſos Italos in eo tradendo ingenioſiores excellen- „ tioreſque eſſe iis quibus noſtrum *Lovanium* ſuperbit vel quos „ *Gallia* jactat ". *Ex tom.* 2. *p.* 74 & 146.

(11) Lazarus Bonamicus] *Baſſanus Italus*, inquit *Simlerus*, qui ejus opera poetica recenſet. *Miræus* de illo nihil habet, niſi quod *Damianus Goeſius* Luſitanus ille, *Patavii* cum eſſet, *Lazaro* familiariter uſus ſit. *Viglius* ad *Eraſmum* ſcribebat anno 1532. e *Patavio*: „ *Lazarus Bonamicus* inter literarum „ Latinarum & Græcarum profeſſores præcipue probatur: „ ſed a non ita multis in factionem *Ciceronianam* devotis ac „ juratis, qui hîc patronum habent *Petrum Bembum* ". *Ex tomo* 2. *pag.* 74. Alibi refert ad *Eraſmum Viglius*, provocatum ſe a Germano quodam qui *Patavii* ſuo judicio valde ſapiebat, & *ſic juraverat in* Lazari Bonamici *laudem, ut nullus tam eximie doctus recitari poſſet, quin ille illico occineret: ſed nihil ad Lazarum*. *Ex eod. tom. p.* 53. De Factione *Ciceroniana* videbimus alibi. Conſule ſi libet *Pauli Freheri* theatrum qui *Lazarum* extollit ſuper ſidera. Epitaphia magnifica duo in baſilica *D. Joannis* præcurſoris in Viridario Patavii *Lazaro* poſita in *ſelectas Chriſtiani orbis delicias* ſuas retulit *Franciſcus Sweertius* Antverpienſis p. 299. edit. Colon. an. 1608.

(12) Joannes Baptista Ignatius.] Rectius *Egnatius*, *Venetus*, inſignis bonarum literarum in patria profeſſor, inquit *Simlerus*, qui ejus lucubrationes recenſet. *Eraſmus* an. 1519. eum inter veteres amicos ſuos numerabat *Epiſt.* CCCCLXVI. & alibi teſtatur, illum eſſe *virum abſolute doctum, integrum, candidum & vere amico amicum Epiſt.* DCCLXXI. Anno 1531. *Viglius* eum Venetiis inviſit *ſenem valde facundum & hilarem, non modo in privata conſuetudine, ſed & in publica profeſſione*: quam tamen apud *Eraſmum* vituperat his verbis: „ Audivi & profiten- „ tem illum, ſed ſurdis pleraque auribus: cùm Italicas fabel- „ las lectionibus prolixe admiſcere ſoleat, latino tamen ſer- „ mone non minus facundus & diſertus. Sed ſic captare vi- „ detur nobilium auditorum benevolentiam, apud quos ſcili- „ cet vernacula lingua pretium non mediocre obtinet ". *Ex tom.* 2. *p.* 52. & 73. Ceterum *Egnatium* habuit ſibi amicum ac familiarem, eumque his adnumerat, quorum amicitia & amor

amor non ſivit, ut ſibi anno 1532. in Italia ægrotanti ullum officium, ullaque conſolatio defuerit: *Sano autem multæ undique voluptates affluxerint ex conſuetudine erudita, benigna ſplendidaque eorum qui in principibus ſunt Italicæ diſciplinæ. ibid. p.* 146. Exeunte anno 1533. hanc ad illum epiſtolam dedit *Viglius*: „ Accipe doctiſſime *Egnati*, Inſtitutionum græcarum a me in lucem editarum exemplar, cujus in ſtudioſos beneficii te merito participem agnoſcere debeo, qui veterem nobis codicem lubenter communicaris. Qui certe magno mihi fuit uſui, niſi quod *Conſtantini* ſcriptoris multis in locis indiligentiam depræhendi, qui integros ſæpe verſus omiſerit. Minus tamen hoc editionem noſtram remoratum eſt, cum ex alio exemplari quæ deerant ſupplere facile licuerit. Ago autem tibi ſtudioſorum omnium nomine gratiam pro tuo eo beneficio, quod quàm ſit magnum ex ipſa ejus lectione cuivis facile erit cernere, & ipſe utcumque in præfatione demonſtrare conatus ſum. Spero autem his jactis fundamentis deinceps plures ex noſtris ſcholis extituros, qui græcis literis operam impendant, ac ad veterum Græcorum in Jus Civile commentaria animum adjiciant. Qua in re tu non parum juvare nos potes, qui penes te eximia veterum monumenta poſſides, quorum editione multorum excitari ſtudia queant". &c. *Ex tom.* 2. *p.* 225. Exemplar Codicis ab *Egnatio* ſubminiſtrati aſſervatur etiam hodie in Collegio *Vigliano Lovanii*, eſtque deſcriptum in folio cum hoc titulo: *Deſcriptum exemplar ab Conſtantino natione Græco Venetiis anno* 1533. *ex veteri exemplari Jo. Baptiſtæ Ægnatii ad uſum Viglii Zuichemi Phryſii.* Aliud ibi eſt exemplar Codicis a *Petro Bembo* e bibliotheca *Veneta* procuratum & elegantiſſime in folio quoque exaratum cui hæc proſtat inſcriptio: *Inſtitutiones D. Juſtiniani in Græcam linguam per Theophilum Anteceſſorem olim traductæ, ac nunc primum in lucem reſtitutæ cura & ſtudio Viglii Zuichemi Phryſii, quarum utilitatem abunde ejuſdem declarat præfatio ad Opt. Max. Imp. Carolum quintum.*

(13) Petrus Bembus] *Venetus*, natus 20. Maii 1470. a *Paulo III.* creatus Cardinalis 20. Decembris 1538. ac publicatus 24. Martii 1539. obiit, non anno 1546. uti *Mireus* ſcribit, ſed 18. Januarii 1547. ætat. 76. *Vide Ciaconium, & Niceronium tom. XI.* ex quibus quæ ad *Bembum* attinent pleniſſime cognoſces, dum nobis illa demum perſequenda ſunt quæ *Viglium* cum eo reſpiciunt. Præter amicitiam ejus quam obtinuit pleniſſime, variis officiis a *Bembo* adjutus fuit. Maximum omnium commemorat in epiſtola ad *Gerardum Mulert tom.* 2. *p.* 149. „ Nactus ſum Venetiis opera *Petri Bembi* viri opibus, humanitate & ſcientia cumprimis clari libros *Inſtitutionum* græ-

„ cos, quorum in Miſcellaneis mentionem facit *Angelus Politia-* „ *nus*, & qui hactenus magnopere ſunt deſiderati ". Quos dum typis Frobenianis emiſſos *Bembo* offerret, his apud eum verbis uſus eſt: „ Pro magno beneficio exiguum tibi remitto „ munuſculum, *Bembe* ampliſſime, nempe Inſtitutiones græcas „ a te mihi primum communicatas a me vero nunc in publi- „ cam ſtudioſorum utilitatem, qua vides cura & ſtudio, editas. „ Quam vero lubenter eas tibi acceptas feram, præfatio de- „ monſtrabit, quanquam certe id haud ita ut dignum erat, „ exprimere potui, cum tuarum virtutum & hujus *præclari* „ *meriti magnitudo*, ſtyli mei tenuitatem longe ſuperet. Spero „ tamen quod præter animum, qui gratæ erga te voluntatis „ locupletiſſimus ſemper teſtis erit, nihil requires. . . . Baſi- „ leæ 23. Decemb. 1533. *Ex tom.* 2. *p.* 226." Epitaphium Bembo poſitum Romæ in eccleſia B. M. ſupra Minervam, refert *F. Sweertius in ſel. orb. delic. pag.* 31. his verbis:

D. O. M.

Petro Bembo, Patricio Veneto, ob ejus ſingulares virtutes a Paulo III. Pontif. Max. in ſacrum Collegium cooptato, Torquatus Bembus P. Obiit XV. Kal. Febr. CIϽ. IϽ. XLVI. Vixit annos LXXVI. M. VII. D. XXVIII.

Hîc Bembus jacet Aonidum laus maxima Phœbi,
Cum ſole & luna vix periturus honos.
Hîc & fama jacet, ſpes & ſuprema galeri,
Quam non ulla queat reſtituiſſe dies;
Hîc jacet exemplar vitæ omni laude carentis:
Summa: jacet ſumma hîc cum pietate Fides.

XXII. (1) Ad publ. lect. protractus fuit] *Adr. Gaudanus* addit: „ procurantibus id inprimis *D. Chriſto-* „ *phoro Madrutio* ac *D. Othone Truchſes* Barone in *Waltburg*, qui „ ambo in Cardinalium ordinem poſtea adſciti fuêre ". De his Cardinalibus Vide *Ciacconium*. Porro de *Othone* redibit ſermo.

(2) Malmingnatus] cui nomen *Gaſpar* apud *Adr. Gaudanum & Suffr. Petri*: dequo *Viglius* anno 1537. ex Spira ad *Joannem Fichardum*: „ Quæ de Italicis profeſſoribus ſcribis non ſunt „ nova. Me quoque *Malmignati* olim antagoniſtæ mei inſecta- „ tio ad tolerandas injurias patientiorem reddidit ". *Ex tomo* 3. p. 16. Vide Vitam *Viglii* N. XXVI.

XXIII. (1) Vice-Rex Cypri.] nempe nobilis *Venetus*. Notum eſt quomodo Inſula fere maxima maris mediterranei, & Regnum *Cypri*, anno 1489. in dominium venerit Reip. *Ve-*

notæ, & anno 1570. in poteſtatem *Turcarum* ſub *Selimo II.* Hæc nihil ad nos. Illud obſervo hunc regni & inſulæ adminiſtratorem non recte *Vice-Regem* appellari, & nos fruſtra tentaturos ut deprehendamus, quis fuerit hic, cujus filius *Viglium* in eam inſulam pertrahere aggreſſus eſt: hæc namque adminiſtratio imperium dumtaxat biennale fuit, uti lego apud *Stephanum de Luſignan: Or apres que les Venetiens obtindrent l'Iſle, le Senat de Veniſe envoya de deux ans en deux ans un Gentil-homme, qui eſtoit obey comme Roy. Et pour ce que ledit Senat n'a point de Roy, mais ſeulement un Duc, auſſy ce Magiſtrat n'eſtoit nommé Viceroy, mais Lieutenant: joinct qu'ils n'avoient obtenu la domination d'icelle par armes; mais de la volonté des habitans, & par confederation. V. Hiſt. generale des Royaumes de Hierus. Cypre, Armenie &c. par Eſtienne de Luſignan de la Royale maiſon de Cypre. Paris* 1613. *in* 4. *p.* 215.

XXIV. (1) Cæsar apud Bonon. ad Pont. Clementem] De congreſſu *Caroli V.* cum Papa *Clemente VII.* Bononiæ inſtituto hiſtorici paſſim. Duplex fuit congreſſus. Anno 1530. dum Imperator a Papa coronatus eſt ipſo natali ſuo die, vigeſimo quarto menſis Februarii: qua de re vide *Odoricum Raynaldum Annal. Eccleſ. tom. XX.* alter vero anno 1533. de quo ita *Viglius:* „ De me quod tibi ſcribam in præ- „ ſentia non habeo aliud, quàm quod, ubi hilarioribus hiſce „ diebus, qui Quadrageſimæ jejunia præcurrunt, ab munere „ profitendi vacatio data eſſet, *Bononiam* ſum profectus, ubi „ Pontifex & Cæſar de Republica conſilia inibant: De quibus „ quidem ego ſcribere nequeo, cum ſcias quam occulta fere „ eſſe ſoleant quæ Cæſar agitat, & nunc non per legatos „ quibus ſolet nonnumquam aliquid excidere, ſed domeſtico „ colloquio duo Monarchæ omnia tractent. Aderat autem „ Cardinalium magna turba, eodemque duo nuper ex Fran- „ cia legati advenerant, quorum vulgo ſuperba & incivilis „ ferebatur petitio. Duces aderant *Mediolanenſis, Sabaudiæ* & „ *Florentiæ* gener deſtinatus Cæſari. Ab *Æthiopiæ* Rege, quem „ *Prætorianem* (*Prete-jean* vel *Pretre-jean* vocamus, legatio in pu- „ blico conſeſſu Cardinalium, præſidente Pontifice audita eſt. „ Ea ſignificabat novam illius religionem & devotionem erga „ ſedem Apoſtolicam, a qua ſeſe in obedientiam & in filium „ ac Regem Eccleſiæ Romanæ recipi petebat, multaque alia „ quæ commemorare non eſt opus, *cùm plerique exiſtiment Pon-* „ *tificis eſſe commentum,* quo ſedis Apoſtolicæ authoritatem aſtrue- „ ret ". *Ex tomo* 2. *p.* 173. *&* 174. Et hæc quidem *Viglius* ſcripſit bis. Ad *Conradum Heresbachium* loc. cit. & ad *Eraſmum in eod. tom. pag.* 180 *&* 184. Quid hic reſponderit fruſtra quæſivi. Ceterum hæc leviter ac temere, (quantumvis ex aliorum ſententia) in chartam conjecit *Viglius*, juvenis viginti

&

& ſex annorum : Non eſt fabula hæc legatio ; de qua vide *Odoricum Ragnaldum*, *Henricum Spondanum*, *Papirium Maſſonum de epiſc. Urbis in Clemente VII. & Jerome Lobo Voyage hiſt. D'Abiſſinie par M. le Grand. pag.* 291.

XXV. (1) BESSARIO] ſive *Beſſarion Trapezuntinus* in Aſia minore: nobilibus parentibus ortus, monachus *S. Baſilii*, dein Archiepiſcopus *Nicææ*, ardens fuit promotor concordiæ inter Latinam & Græcam Eccleſias initæ in Concilio Florentino, in quo ab *Eugenio* IV. anno 1439. S. R. E. Cardinalis creatus eſt: Obiit an. 1472. ut *Niceronius* vult Tom. XXI. Ejus geſta quære apud *Guil. Cavæum*, *Spondanum*, *Ciacconium* & in *actis Conc. Florent.* Vide quoque *Simlerum in epit. Geſneri*, atque inprimis *Trithemium de Script. eccleſ. edit. Jo. Alb. Fabricii. n.* 821.

(2) ILLIC RELIQUIT] An donavit Reip. Venetæ? Plané id indicat *Burcard. Gotthelff Struvius Introduct. in not. rei literar. edit. an.* 1715. *p.* 118. „ Crevit vero (*Venetorum* bibliotheca) „ ex bibliotheca *Franciſci Petrarchæ*, & potiſſimum Cardinalis „ *Beſſarionis*, qui ſuas eò LEGARUNT bibliothecas , atque „ Græca ſolum ejuſdem volumina triginta millibus nummorum „ aureorum fuerunt coemta ". *Ciacconius* de pretio non meminit. Adfert tomo 2. col. 970. in fine, memoriam doni bibliothecæ *Venetæ* inſcriptam. Verùm apparet, non ex teſtamento, ſed donatione inter vivos, bibliothecam perveniſſe in poteſtatem Venetorum. Vide Card. *Beſſarionis* epiſtolam an. 1469. ad Ducem ac Senatum datam, *apud Martene in Collect. Vet. ſcript. tom. I. col.* 1600.

(3) MATTHIAS HELD] ſeu *Heldt Arluno* Ducatus *Luxemburgenſis* oppido oriundus, *Caroli* V. Vice-Cancellarius per Germaniam, fuit *Viglio* amicus, patronus, Mœcenas; quem ille etiam mirifice coluit, & in epiſtolis *patronum obſervandiſſimum*, *incomparabilem*, & *patronorum ſuorum principem* deprædicavit. Cùm profitendi munus quod *Patavii* obibat, anno 1533. conſtituiſſet deſerere, adjutorem ſe obtulit *Matthias*, ut ad Cameram Imperii in *Spirenſi* Civitate promoveretur, ſed is interim ad epiſcopi *Monaſterienſis* obſequium deflectens, non niſi poſt biennium Spartam illam nactus eſt: de qua ipſe hæc ad *Matthiam*: „ Cum ego tua ſolius ope eò ſim promotus, æquum „ eſt, præſtantiſſime vir, ut dem operam, quo in dignum gra„ tumque hominem tantum beneficium collatum a te eſſe videa„ tur. Utrumque vero mihi inprimis cordi eſt. Nam & omni „ ſtudio annitor, quo Aſſeſſoris partibus recte ſeduloque fun„ gar, & valde deſidero aliquam mihi dari occaſionem, ut tuæ „ beneficentiæ mutua vice reſpondere poſſim. Quando autem „ tu in ſupremo dignitatis faſtigio collocatus, major es, quàm „ ut noſtra opera tibi opus ſit: id tamen etiam atque etiam te

rogo,

„ rogo, ut ſi qua in re vel tibi vel tuis *Viglium* inſervire poſſe „ putabis id te ei tanquam homini tibi dedititiſſimo imperes. . . : „ Vale *Spiræ* pridie Calendas Septembres 1535." *Ex tomo* 2. *p*. 315. Crevit autem amicitia in tantum, ut *Matthias* ex *Hiſpania*, *Sicilia* aliiſque regionibus diſſitis, ad quas cum aut Cæſarem comitari aut etiam præire contigit, literas daret ad *Viglium*, & quinimo illum ad affinitatem ſuam invitaret primùm, poſt etiam ſemel iterumque urgeret, non ſecuto tamen effectu. Accipe fragmentum epiſtolæ qua ab ejus ſibi oblata affinitate ſe excuſat ratione parentum, cui obſtaculo ut conſuleretur, *Matthiæ* permittit. „ Literis tuis, Vir clariſſime ac in majoribus obſervande, e *Panormo* ad me 24. die Septembris datis, „ vigeſimo Novembris reſpondi, ac quatenus mihi in conditionem a te mihi propoſitam conſentire integrum, liberumque „ eſſet, indicavi. Neque aliud ea de re vel tum ſcribere potui, vel adhuc equidem poſſum, cùm dubium animum hinc „ tuæ affinitatis deſiderium illiceat, illinc cùm matrimonii jugum atque onus, tum parentum pietas atque affectio removetur. Proinde poſt multam deliberationem pro rei ipſius „ gravitate haud aliud apud me ſtatuere potui, quàm ut mediam viam quærerem, qua & conciliandæ affinitatis tuæ „ cumprimis mihi gratam occaſionem ac ſpem non amitterem, „ & parentum meorum voluntati non refragarer. Expecto „ ecquid nam hæc mea ſententia tibi placeat. In quamcumque autem partem ſtatueris, te ea de cauſa nihilominus erga „ me affectum fore ſpero. Et cum hanc rem nulli omnino „ hominum communicare auſus fuerim, ac propria conſilia „ ætas mihi mea (*viginti octo annorum*) ſuſpecta faciat: meam „ ſententiam a te repræhendi, dummodo iis, quæ meo deſiderio obſtare indicavi, a te conſulatur, haud equidem ægre „ feram. Quam ob rem ſi nondum reſcripſeris, quæſo ne quid „ tuam voluntatem mihi exponere differas, & ſi in eo propoſito perſiſtendum duxeris, ut & alia quæ ipſe ad eam rem „ expediendam pertinere intelligis, ſuggeras. Ego quidquid „ tibi videbitur, idem ut mihi per parentes meos liceat, omni „ ſtudio contendam . . . . *Spiræ* 23. Decembris an. 1535." *Ex tom*. 2. *pag*. 340. Interim *Spirâ* relictâ *Ingolſtadium* migraverat *Viglius*, ac *Matthiam*, quem hoc maxime ægre laturum eſſe timuerat, epiſtola utcumque placavit; cum ille de affinitate ſua inſtantiam redintegravit, Rem ſpecioſe rurſus declinat *Viglius* his verbis: „ De matrimonio adhuc in eodem hæreo luto quo antea. Et „ quamquam hæc conditio cui ad triennium obſtrictus ſum, „ minus liberam atque commodam eam rem mihi facere videatur: cum tamen maxime conſiliis meis parentum hactenus obſtiterit voluntas, decrevi æſtate proxima patriam re-

„ viſere, ac cum parentibus coram præcipuum hujus rei ſcru-
„ pulum ſemel diſſolvere. Nec antea mihi certi quicquam ſu-
„ per hac re ſtatuere licet. De mea voluntate nihil opus eſt
„ repetere, quum eam ex prioribus ejusdem argumenti epiſto-
„ lis ſatis cognoveris. Illud autem non mediocri gaudio me af-
„ ficit, ſpesque meas quas in te patronorum meorum facile
„ principe collocatas ſemper habui, non leviter confirmat,
„ quod tam arctæ neceſſitudinis occaſionem tam amanter *rur-*
„ *ſus offeras*, ac cum tam multa antea in me tua extent benefi-
„ cia, eamdem erga me tuam voluntatem perpetuam fore be-
„ nigniſſime promittas. Nullo autem pacto committam, ut
„ vel ipſe mihi defuiſſe, vel tantum mihi quocumque obſequio
„ demerendi patronum opportunitatem neglexiſſe, videri poſ-
„ ſim..... Ex *Ingolſtadio* pridie *S. Thomæ* Apoſtoli 1537."
Ex tomo 3. *p.* 60. Utut officioſa ſunt *Viglii* verba, animum ejus ab affinitate ſua averſum non potuit non cernere *Matthias*, qui ſuam tamen erga illum voluntatem minime deponens, ſpectabat exitum deliberationis cum parentibus, & multis urgebat, ut quid tandem ſtatueret, aperiret. Neſcio, aut hîc egit comœdiam *Viglius*, qui quadriennii ſollicitationem abrupit declaratione abſtinendi a matrimonio, quod poſtea, cum *Bruxellis* viveret, nec invitus nec infeliciter contraxit. Indicit ſibi cœlibem vitam, etiam ab exemplo *Matthiæ*, qui cœlebs vixit, quamvis plus quam unius pueri pater fuerit, ut infra videbimus. Fallor, ſi hæc ipſa futura conjunctio cum puella ex non juſtis nuptiis procreata, *Viglium* non abſtinuit ab amplectenda tam ſublimis viri affinitate. Sed quidquid iſtuc fuerit, en tibi bona verba *Viglii* ad *Matthiam*, & ſuper hac re poſtrema:
„ Ego ſuperiore æſtate patriam ac parentes reviſi..... Porro
„ de reliquæ meæ vitæ inſtituto cum parentibus amicisque di-
„ ligenter coram conſultavi, ac cum rerum mearum præſen-
„ tiumque temporum conditione, tum perpetua mea in litera-
„ rum ſtudia voluntate aliisque multis rationibus in omnem
„ partem conſideratis & expenſis, cum etiam meminiſſem quam
„ abs te antea oblatam conditionem non accepiſſem, ac cum
„ hic, tum vero maxime me nonnulli obſtringere conjugio ſa-
„ tagerent, tandem mecum decrevi matrimonio abſtinere.
„ Non modo ad ſtudia, quibus nihil mihi eſſe antiquius poteſt,
„ tranquillius excolenda, verum etiam reliquum vitæ curſum
„ ſine ſolicitudine ac cura liberius ſimul & jucundius pera-
„ gendum, commodiſſimum fore ratus, & tam *tuum* multo-
„ rumque maximorum virorum *exemplum*, quàm patrui quon-
„ dam mei (*Buchonis ab Aytta*) liberaliſſimi ſtudiorum meorum
„ altoris conſilium ſecutus, qui ea ſcilicet ſpe literis me olim
„ erudiendum tradidit, ut quod ipſe fratrum ſororumque li-
„ beris

„ beris præſtitit, idem & ego facere aliquando cogitarem. Cum
„ igitur fratres ſororesque habeam ampla ſobole abundantes,
„ qui me debitæ pietatis & patruæ voluntatis ſubinde commo-
„ nent, poſt multam tandem deliberationem me ſemel extri-
„ cavi, *cœlibemque mihi vitam indixi.* Eo pacto, & ambitioni
„ & opum cumulandarum naturali ſtudio frænum, ut mihi vi-
„ detur, facilius injecturus, cùm ad philoſophicam hanc tuen-
„ dam vitam paucis facile contentus eſſe queam. Decrevi igi-
„ tur hærere in Academiis, & docendi munere publicis inſer-
„ vire commodis, ac dum corpus & valetudo operis ſufficit,
„ doctrinæ mihi divitias comparare, quibus deinde ſenectu-
„ tem, ſi Deus olim conceſſerit, mitius foveam, eaque quæ
„ nunc juveni (*annorum triginta ac duorum*) condere & conge-
„ rere datur, meliore tum judicio adultior digeram atque ex-
„ poliam. Itaque mihi præcipua nunc in eo opera ponitur,
„ ut præſenti auditorio ſatisfaciam, ac ſimul ordinariarum le-
„ ctionum commentarios concipiam, ſine tamen aliqua adhuc
„ edendi affectione, quam in repetitam prælectionem reſerva-
„ re malo: ea mihi longius duratura eſſe perſuadens quæ ſerius
„ matureſcere ſolent. Tibi vero, patrone incomparabilis, quas
„ unquam dignas agere gratias queam, qui poſtquam plurimis
„ in me beneficiis totum tui juris feciſti, benevolentiæ tamen
„ tuæ nullum modum conſtituens, poſt primam mihi abs te
„ delatam honeſtiſſimam conditionem, multo quoque amplio-
„ rem denuo offerre non dedignatus fueris. Quando autem
„ mei animi ſententiam ingenue tibi ſupra aperui, etiam at-
„ que etiam te rogo, ne aliorſum hanc meam recuſationem ac-
„ cipias, nec de immodico erga me amore tuo ob eam quic-
„ quam remittas, ſed me ſemper inter tui nominis obſervantiſ-
„ ſimos habeas, longe tibi tuis plurimis meritis arctiùs aſtrictum,
„ quam ſi ſolo affinitatis vinculo obligatus tibi eſſem. Ampla
„ vero ac ſplendida tua ſunt in multos beneficia, maxima ac
„ divina quædam in te ingenii ac eruditionis præſtantia cum
„ ſumma auctoritate conjuncta. Ob quæ non immerito te non
„ nomine tantum ſed re ipſa tamquam *heroën* quemdam morta-
„ les plurimi venerantur atque ſuſpiciunt. Me tamen tui in
„ me amoris abundantia multo maxime afficit, & quamquam
„ cum aliis in referenda tibi gratia paria facere nequeam,
„ tuorum tamen meritorum memoriam ex animo meo nulla
„ dies delebit. Unde etiam non minimum mihi accepturus
„ ſolatium videor, ſiquando philoſophico huic meo humilique
„ inſtituto fortuna inſultaverit, tua videlicet ope licuiſſe etiam
„ mihi celſiore aliquo loco fuiſſe, niſi hoc Scholaſticum inglo-
„ riumque otium præferre maluiſſem. Tu vero ampliſſime,
„ idemque mihi maxime Mœcenas, quæſo in tuorum me nu-

„ mero manere nihilominus ſinas. Quod quidem etſi ego „ nullo meo aut officio aut obſequio, omni tamen obſervan- „ tia ac gratitudine promereri conabor. Opto te quam opti- „ me diutiſſimeque vivere & valere patrone omnibus modis „ incomparabilis." Ex Raina (*oppido Bavariæ, quo ob graſſantem Ingolſtadii peſtem cum aliqua Academiæ parte ſeceſſerat*) 25. Decembris 1539. *Ex tomo* 3. *p.* 169. *& ſeqq.* His litteris miſſis dimiſit *Matthiam* totamque ejus affinitatem: de qua in reliqua vita occurrit nihil. Suſpicor *Matthiam*, hominem minime ineptum, hæc memori pectore condidiſſe; & *Viglii* recuſationem, aut cauſam dediſſe irarum, aut ſaltem exinde frigus fuiſſe in amicitia. Et quis contendat hîc nihil eſſe ſtropharum? Nulla poſt hanc diem exſtant *Viglii* epiſtolæ ad *Matthiam*, donec ille longo poſt tempore, jam ſenex, ſuosque videns præcipitari dies, *Viglium* conſuluit ſuper proviſione liberorum nothorum: cui reſcripſit ſecundum jus & patrias conſuetudines, expediens ei probi ac pii viri conſilium, quod legiſſe non pœnitebit: „ Magnif. ac clariſſime vir Dne plurimum honorande. Uti mihi ſumme volupe fuit poſt tanti temporis intervallum" (*quantum hic Viglius ſignificatum velit, non liquet: Sed ab ultimæ epiſtolæ adſcripta die, diſtat hæc annis omnino viginti ac duobus*) „ te „ ſalvum ac incolumem conſpicere, ita non potuit non eſſe „ gratiſſima epiſtola tua, quæ me ad vetus ſcribendi officium „ revocavit. Fuit enim mihi ſemper Sacroſancta nominis tui „ memoria cum jucundiſſima beneficiorum tuorum in me olim „ collatorum recordatione: plurimumque fui gaviſus tuam „ quoque erga me benevolentiam integram permanſiſſe. Quod „ autem pertinet ad id quod coram mihi exponebas, de deli- „ beratione tua circa liberorum proviſionem bonorumque di- „ ſpoſitionem, ac de reliqua pecuniæ ſumma in annuam pen- „ ſionem in hiſce ditionibus collocanda: ad id lubenter meum „ conſilium operamque impertiar. Porro ſuadere non poſſum „ ut quicquam in liberorum uſum in hiſce provinciis compa- „ res, niſi illi antea muniti fuerint legitimationis beneficio. „ Quod ſi vero, uti liberum tibi arbitror, per matrimonii ſe- „ quelam eo illos beare nolis; a principe id petendum erit. „ Et puto te non ignorare, in hiſce provinciis Imperialia di- „ plomata non ſufficere, multo minus vero ea quæ a Comiti- „ bus Palatinis procedunt: & niſi ea gratia ſub principis no- „ ſtri ſigillo obtenta fuerit, morientium illegitimorum ſine liberis „ ſucceſſio ad fiſcum devolvitur: natis autem ex ſoluto & ſoluta „ paſſim apud nos legitimatio conceditur. Verum alia huic „ adhæret difficultas, quod ad *Rationales* ea remittitur (uti nos „ loquimur) *interinanda*, cum onere ſolvendæ certæ ſummæ „ pecuniariæ, quam hic *Financiam* vocamus: cujus remiſſio ra-

„ riſſime

„ riſſime & non niſi ab ipſo principe obtineri ſolet. Verum „ ea ſi, antequam tu aliquid in eos contuleris, fiat, haud ita „ magna erit, cum juxta facultates taxetur. De quo monendum te duxi antequam quicquam hic emas, quod ad liberos „ pervenire poſtea velis. Non poſſum autem non te rogare, „ & hortari, ut illorum rationem habeas. Poſtquam enim „ eis vitæ author fuiſti, natura obligat ut pro facultatibus tuis „ non ſinas eis deeſſe ſine quibus illa commode non tranſigitur, præſertim cum propinquorum neminem injuria aliqua „ ſis affecturus, eaque quæ poſſides tuo fere labore parta, illosque multa munificentia liberalitateque antea abs te affectos „ eſſe non dubitem. Adhæc ſcis illis de jure ab inteſtato trientem deberi. Quamobrem te illis quæſo benignum patrem „ exhibe, eaque non denega ſubſidia quibus adjuti vitam honeſtius traducere queant. Quod ſi autem, ut conſtituiſſe te „ recordor, aliquam bonorum partem in pios uſus convertere „ volueris, cogitavi mecum nusquam id rectius quam in patria tua fieri poſſe. Nam & illi etiam aliquid deberi non „ ignoras, nec quicquam honorificentius facere queas, quam „ ſi illam bellorum tempeſtate graviter afflictam tuo aliquo beneficio ſubleves. Adhæc cùm ſciam quanto ſemper zelo Religionem Catholicam foveris: oſtendam occaſionem qua & „ de patria & de civibus propinquisque tuis, & ſimul de religione quam optime mereare. Nullam *Luxemburgenſis* Ducatus, Comitatusve *Chimacenſis* ſcholam habet, qua incolæ vel „ in literis vel in religionis rudimentis queant inſtrui. Ea autem quæ *Treviris* in propinquo eſſe ſolet, tota pene interiit: „ nec contagionis periculo caret, uti ſuperiore anno vidimus. „ Quid ſi igitur, mi Heros, hæc tibi relicta ſit materia in quam „ tuam beneficentiam exerceas? Non deſunt autem tibi exempla tuorum conterraneorum, qui idem antea fecerunt, ſed „ extra patriam. Nam & *Lovanii* clara adhuc eſt memoria „ *Hieronymi Buſlidii*, ac *Nicolai Rutteri* Epiſcopi *Atrebatenſis*: „ quorum ille *Trilingue*, alter *Atrebatenſe* illic fundavit Collegium. Habes quoque exemplum *Nicolai Cuſani* Cardinalis „ meritiſſimi, cujus beneficia in ſcholas paſſim extant. Cùm „ igitur tibi ædes ac fundum paternum *Arlunæ* eſſe aliquando „ audierim: cur non illic potius, quam alibi tui memoriam „ conſtabilias? Vivitur quippe ibi parvo, & mediocria magiſtris ſtipendia ſufficient, nec ædes etiam ſi de novo ædificandæ erunt, magno conſtabunt. Et ſi ad aliquem diſcentium numerum beneficentiam extendere volueris, poteris in „ ea præferre eos, qui vel ob cognationem, vel amicitiam, „ vel viciniam gratiores tibi erunt. Verùm hic ego nimis multa extra rem abs te propoſitam: cum illud tantum quæſie-

 „ ris,

„ ris, quomodo in his ditionibus pecuniam aliquam in annuam „ penſionem ſecure queas impendere. Redditus autem in hac „ provincia, vel ab principe, vel ab Statibus, vel ab Civita- „ te aliqua, vel a privatis etiam emuntur, ſub hypotheca, „ nonnunquam omnium, nonnunquam etiam ſpeciali aliquo- „ rum bonorum nominatim deſignatorum. Atque unus flore- „ nus annuus ſedecim fere comparari ſolet: belli etiam tem- „ pore duodecim. Verùm etſi is plus compendii habere vi- „ deatur, attamen ob brevem redemptionem minus commo- „ dus cenſetur: qua qui carere volunt vel octodecim vel vi- „ ginti comparare etiam ſolent. Verùm ut omnia humana mu- „ tationibus ſubjecta ſunt, ita non eadem ſemper hypothecæ „ conditio manet. Solutio autem omnium promptiſſima fit ab „ Statibus, verum & illi rebus ſecundis pacatisque eò ſemper „ contendunt, ut id onus redimere queant. Quod ſi tu igitur „ tecum reſolveris in hujusmodi redditum aliquam pecuniam „ erogare, ego me lubenter ei quem procuratorem delegeris, „ adjutorem præſtabo. Poterit autem *Georgius Stecher* hanc ti- „ bi navare operam: aut ſi malis, agit hic *Joannes Vlierdenus* „ Conſilii noſtri ſecretarius, qui tibi olim inſervivit, gratam- „ que tui memoriam retinet. *Stecheri* cauſam Conſiliariis non- „ nullis *Mechlinienſibus* diligenter commendavi: & ſi quid aliud „ habes, quod a me curatum velis, pro veteri tuo in me jure „ impera, ac vale. Datum *Bruxellis* 3. Januarii 1561." *Ex tomo* 3. *p.* 618. *& ſeqq.* Ceterum de *Matthia* invenio ſequentia apud *Paulum Freherum in theatro* p. 822. col. 2. „ An. 1540. „ cum *Heldus*, *Granvellani* inſtinctu, Aula *Caroli V.* excedere „ & vitam privatam agere juſſus eſſet, quod in Conſiliis ni- „ mis eſſet vehemens, & Cæſarem prope invitum ad bellum „ protraxiſſet, *Navius* ei ſubſtitutus eſt."

XXVII. (1) Nicolaus Episcopius] Breſſianus Gallus, qui Baſileam ſeceſſit religionis cauſa, ducta ibi *Juſtina Jo. Frobenii* celeberrimi typographi filia. *Eraſmo* inprimis charus, ejus teſtamenti executor fuit cum *Hieronymo Frobenio.* Ex ejus porro epitaphio recitantur hi duo verſus.

Quærere quis fuerim noli: quod magnus Eraſmus,
Me coluit, nonne eſt jam tibi noſſe ſatis.

Aliud epitaphium ſoluta oratione in *Sel. orbis delicias retulit F. Sweertius p.* 380. *edit. cit.*

(2) Andreas Cratander] typographus Baſileenſis, de quo, ſi lubet, conſule *Mettaire tom.* 2. *part.* 2. *p.* 117.

(3) Joannes Doccumensis] ſive *Doccomienſis*, uti ſcribit *Suffrid. Petri decad.* 10. *cap.* 9. honeſtiſſimo loco apud *Doc-*

Doccomium natus, juris utriusque Doctor in Univerſitate *Colonienſi*; *vir eximiæ doctrinæ & authoritatis, ſub Cæſare Maximiliano* (nempe I.) *multis annis Cameræ* (Imperiali Spiræ) *aſſedit*, *ac nunc primarius eſt Ducis Juliacenſis conſiliarius*, inquit *Viglius anno* 1537. *tom.* 3. *p.* 9. Porro perpetuò hæſit *Coloniæ*, quod mallet inter literatos, quam inter aulicos agere, vir literis promovendis natus. *Suffr. Petri cit.* Deceſſit *Coloniæ* ex peſte, non anno 1540. ut *Suffrid.* ſcribit, ſed anno 1541. *Viglius* namque die 13 Auguſti 1542. *Haioni a Camminga* ita ſcribit: Coloniæ peſtis graviſſime ſæviit & amicum noſtrum *Doccumenſem ſuperiore anno ſuſtulit. tom.* 4. *p.* 389. *Vſa.* Ad *Hectorem Hoxvirium* communem amicum, eodem anno hæc *Viglius* ſcripſit: „ De „ *Doccumenſis* noſtri morte te audiviſſe arbitror. Miſeret me „ uxoris ac liberorum, vereor enim ne rem haud magnam re„ liquerit, cùm, uti ſcis, & laboris fuerit fugitantior, & lau„ tior quam pro quæſtu aut fortuna." *Ibid. p.* 332. Inter plures liberos habuit *Hieronymum* (de quo *Suffr.* non meminit) *Viglii filium adoptivum*, & ſibi adeo charum, ut ei epitaphium ſcripſerit, & conſolatoriam ad *Joannem* quam hic ex *epiſtolarum tomo* 2. *p.* 295. appono: „ Numquam mihi æque moleſtum „ fuit ad te ſcribere, clariſſime Doctor ac Dne colendiſſime, „ quàm in hac præſenti animi perturbatione: cum neque meum „ dolorem temperare poſſim, & ne tuum quoque animum meis „ querimoniis nimis exacerbem, vehementer verear. Com„ munis enim mihi tecum eſt luctus, & neſcio an etiam juſtio„ rem mœroris cauſam habeam, quàm tu forte allegare poſ„ ſis. Quamquam enim is ex te genitus fuerat, tu tamen „ unum tantum amiſiſti filium, pluribus adhuc liberis ſuper„ ſtitibus: ego unicum non natura ſed *adoptione* mihi quæſi„ tum. Ut eo magis commovear, quo meliorem quidem ele„ geram, quem nunc amiſſum defleo. Gignimus enim caſu: „ in *optione* vero diſcrimine judicioque uti licet. Et ille, quoad „ *in meo jure* fuit, ita meo animo adlubuit, ita omnibus nu„ meris meam expectationem implevit, ut eum fratre, qui „ una cum eo literis operam dabat, chariorem haberem. Cui „ & ſtudio & moribus ita præibat, ut ducis officio ſtrenue fun„ geretur. Excitavit verò etiam meam erga eum affectionem „ commendatio *Joachimi*, qui eos privatim inſtituebat, & il„ lius profectum crebris apud me literis prædicabat. Sed heu „ nimium verum eſt, egregia præcociaque ingenia raro eſſe „ longæva. An vero ego talem adoleſcentem ita nobis eripi „ non doleam. Ita mi Domine commoveor, ut nullius um„ quam morte æque fuerim perturbatus. Neſcio enim quæ„ nam iſta ſit mortalium conditio, ut optima quæque, ante„ quam frui ipſis liceat, amittamus: mali vero non modo vi-

„ vant

„ vant & valeant, ſed & deteriores quotidie reddantur, & „ vires aſſumant ad bonorum perniciem. Uti mihi res humanas conſideranti beati illi videantur, qui in tempore ab hiſce „ mundi ærumnis eripiuntur: miſeri vero qui tantis calamitatibus ſervantur. Itaque quando fruſtra illum deſideramus, „ non tam illius quam noſtrum deflere caſum poſſumus. De „ illo autem non modicum capio ſolatium, quod tam pie ac „ Chriſtiane obdormiit, uti præceptoris ſui literæ teſtantur, „ quas ad te binas mitto, quo inde etiam colligas, citius eum „ mortuum quam ego quicquam de ejus ægritudine cognoveram. Nam ii per quos *Joachimus* prius ſcripſerat, literas „ perfide ſuppreſſerunt. Statim autem ubi alteris literis per „ eumdem ſum de illius morbo admonitus, proprium nuntium „ iſthuc miſi: ſed jam deceſſerat. Ego autem interea hic feſtinabam ſarcinas colligere quo maturius *Daventriam* adveni„ rem in patriam profecturus, & illius valetudini qua poſſem „ cura ac fide conſulturus. Ægrotanti autem illi nullum hu„ manum ſolatium, aut remedium defuit, ſed fatum fuit, con„ tra quod fruſtra nitimur. Mortuo honorifice juſta perſoluta „ ſunt. Nec dubito eum recta ad cælum migraſſe, ibique „ apud omnipotentem Deum nunc pro nobis intercedere. „ Quando itaque ad nos non es rediturus *Hieronyme* chariſſime, vale dilecta anima, & æterna requie, ambroſiisque epu„ lis fruere. Hoc vero habe perpetuum teſtimonium mei er„ ga te amoris, quod tuo ſepulchro inſcribetur:

„ HIERONYMO
„ CLARISSIMI EXCELLENTISSIMIQUE
„ DOCTORIS
„ JOANNIS DOCCUMENSIS FRISII
„ IMPERIALIS OLIM JUDICII
„ ASSESSORIS
„ NUNC VERO MULTORUM PRINCIPUM
„ CONSILIARII CELEBERRIMI
„ FILIO
„ EXIMIÆ INDOLIS, ET PRÆCLARÆ SPEI,
„ CUM OPTIMIS LITERIS DISCIPLINISQUE
„ SUMMA DILIGENTIA ET OMNIUM AD-
„ MIRATIONE DAVENTRIÆ INCUMBERET,
„ EXTREMUM DIEM PRÆMATURE
„ FUNCTO,
„ ATQUE HIC A MOERENTIBUS SODALIBUS
„ SEPULTO
„ ALUMNO SUO CHARISSIMO.

„ VI-

„ Viglius Zuichemus
„ Friſius Jureconſultus
„ hoc monumentum ad patris
„ ſuumque ſolatium poſuit.
„ Obiit penultima Maii anno Domini
M. D. XXXV.

„ Bene vale, & quod ego ipſe non poſſum, te tamen una „ cum uxore rogatum habeo, ut filii mortem moderate feras, „ & quod Deo viſum eſt, æquo animo ſuſtineas. *Dulmaniæ* „ 5 Junii 1535."

XXVIII. (1) Franciscus Comes a Waldeck] ſub quo *Anabaptiſtarum* tumultus in Civitate *Monaſterienſi* excitatus eſt, de quo mox redibit ſermo. In *Aub. Miræi oper. diplom. novæ edit. p.* 607. exſtat *Franciſci* epiſtola ad *Paulum* III. Papam, qua exponit miſerum urbis ſtatum per *Anabaptiſtas* anno 1534. oppreſſæ. Cui epiſtolæ apponitur hæc nota marginalis: *Additio ex litteris MS. Viglii Zuichemi quæ extant in Collegio* ejus *Lovanii*: per quæ verba editor vult intelligi, hanc *Franciſci* epiſtolam e *Viglii* calamo fluxiſſe. Habeo præ manibus, Præſidis & Proviſorum Collegii *Vigliani* beneficio, omnes quatuor tomos epiſtolarum *Viglii* MSS. in quibus hæc epiſtola fruſtra quæretur. Exſtat tamen in volumine notato N. VI. Quid interſit inter quatuor tomos epiſtolarum *Viglii*, & inter reliqua quatuor volumina, dicam in *præfatione ad epiſtolas ſelectas.* Et Epiſcopi ad *Paulum III.* epiſtolam (ſi ad ejus ſtylum, dictionem & ordinationem attendas) abjudicabis *Viglio*, quòd nimium nimiumque differat ab aliarum epiſtolarum ſtylo polito & eleganti. Sed potuit ſtylum attemperaſſe materiæ ac perſonis. Cum Papa enim, & nomine Epiſcopi qui S. R. I. princeps exiſtit, alium habendum eſſe ſermonem quàm ad amicos ac familiares, nemo gravate concedet. De hoc epiſcopo ac principe *Monaſterienſi* memorabile epiſodium vide in vita *Viglii* N. XXXII. & conſule notas noſtras.

(2) Reciperet] *promitteret*, apud *Adrian. Gaudan.* Qui addit hæc: „ Ac anno 34. die Martis poſt Dominicam *Eſto mi-* „ *hi* (quæ eſt in *Quinquageſima*) cum deputatis Epiſcopi con- „ venit, eamque conventionem die Veneris poſt *Scholaſticæ* „ Virginis (*quæ colitur X. Februarii*) idem Epiſcopus ratifica- „ vit."

XXIX. (1) Anabatistæ] De his auctores multi multa. Rem in pauca confert *Petrus Bertius in Comm. rer. Ger. lib.* 3. *p.* 624. Qui plura deſiderat, legat *Hermanni a Kerſſenbroch narrationem de obſidione Monaſterienſi ſeu de bello Anabaptiſtico*, apud Menckenium Rer. Ger. ſcript. tom. 3. col. 1503. *Viglius*

Dulmaniæ, oppidulo tribus *Monaſterio* miliaribus diſſito, habitans, epiſcopi Officialis & Conſiliarius, magnam partem tumultus ac obſidionis ſpectavit, & ad amicos ex recenti memoria ac a ſe viſa perſcripſit, quæ apud alios aut omnino non, aut aliter invenias. Queritur hoc Num. quod ex *Hollandia Friſiaque* hi ſectarii *Monaſterium* accurrerent, quorum tamen „ plerique qui deſertis penatibus liberiſque parvulis fu- „ gerant, partim incommodo interceptarum navium, partim „ ob clemens & benignum Cæſaris decretum, quo pœniten- „ tibus venia indulta fuit" in Friſiam redierint: (*tom.* 2. *p.* 229.) qui ſtatim „ prodigioſis quibusdam imbuti dogmatibus omnium „ errores ſuperarunt, execrabilibuſque opinionibus ſtulto- „ rum cerebra complerunt, ut nunc parvis liberis, penati- „ buſque deſertis multi novas ſedes quærant, & ad *Monaſte-* „ *rium* urbem ab *Anabaptiſtis* occupatam turmatim confugiant" inquit in *epiſt. ad Jacobum Fuggerum ex Leovardia menſe Aprili* 1534. *ibid. p* 231. Ad *Eraſmum* ſcribens rem altius repetit, totamque tragœdiam quàm accuratiſſime & gravi ratione ac indignante animo complexus eſt. „ Vix ſuſceperam, *inquit*, con- „ ditionem (*Officialatûs Monaſterienſis*) cum nunciatur, quanti „ illic novi tumultus ab *Anabaptiſtis* imminerent. In *Hollan-* „ *diam* vero ac *Friſiam* veniens, creſcente indies ea Secta, „ magnorum tumultuum exordia illic quoque comperi. Pro- „ fugiebant enim paſſim cives ac pagani, contractoque viati- „ co novas res moliebantur, ac numeroſa turba promiſcui „ ordinis, ſexûs atque ætatis ſeſe in naves conjecerat *Mo-* „ *naſterium* petitum. Sed intercepti ſunt ab *Georgio Schenck* „ *Friſiæ* ac *Tranſiſulaniæ* gubernatore ad *Vecbtæ* fluvii oſtium „ uno infra *Zuollam* miliari. Cœpit me mox non mediocriter „ ejuſce conditionis pœnitere, ſed unum conſolabatur, quod „ Epiſcopus vigilantiſſimus undique provideret quo phanaticæ „ ſeditioſæque ſectæ occurreret. Qui dum non aliter civium „ motus compeſci poſſe videt, contracto celeriter equitatu, „ vias omnes quibus in urbem commeatus inferri ſolet, obſi- „ det, ac communicato cum vicinis principibus conſilio, „ exercitum ad duodecim peditum milia conſcribit, eumque „ ſubito ad urbis obſidionem collocat. Honeſtiorum civium „ melior pars partim jam antea urbe profugerat, partim ſub „ obſidionis initium exacta eſt. Nam cum rebaptizari, ac ſua „ in commune conferre, noviſque per omnia opinionibus ac- „ cedere nollent, in hoſtium numerum ab altera factione redi- „ gebantur. Longum vero fuerit, quibus initiis florentiſſima „ urbs in eam calamitatem devenerit, totamque hujuſce diu- „ tinæ obſidionis Iliada, pertexere. Ac ita ſunt profecto ple- „ raque admiranda ac horrenda, ut ab hujus civitatis miſer- „ rima clade cæteræ urbes exemplum capere, & inſaniæ

„ ſuæ

„ ſuæ modum ponere, diſcere poſſint; Sub Agreſtium au-
„ tem fatalem illam tempeſtatem, quæ totam fere Germa-
„ niam pervagabatur anno 1525. apparuit horum tumultuum
„ quaſi quoddam proëmium. Nam & tunc illic cœpere gra-
„ vamina adverſus Clerum colligi, eorumque pretextu auda-
„ ciſſimus ſceleratiſſimuſque quisque ex plebe, urbana mo-
„ naſteria divexare, & mane illic imperioſè jentacula flagitare
„ unde *Offariorum* nomen illis tum eſt inditum. Magiſtratus
„ vero magis conatus eſt quàm potuit eam inſolentiam coer-
„ cere. Quamobrem ſupremi ordinis Canonici, (*vulgariter*
„ *Domheeren*) quorum magna ibi eſſe ſolet authoritas, non
„ ſine gravi indignatione urbe excedentes, totum tum pene
„ annum abfuerunt. Tandem ea res authore *Colonienſi* Archie-
„ piſcopo (*Hermanno Comite de Weda*) cujus frater (*Fride-*
„ *ricus Comes de Weda*) erat is qui tum *Monaſterienſem* eccle-
„ ſiam regebat, compoſita eſt.

Sed ſemel jacta ſeditionis ſemina quotidie magis pullulave-
„ runt, præſertim poſtquam libros quoscumque impunè im-
„ portari legique permiſſum fuit, & magiſtratus ſive in odium
„ cleri ſive in plebis gratiam ad concionatorum licentiam
„ conniveret. Qui ab *Lutheraniſmo* auſpicati, cui facile quiſ-
„ que e plebe applaudebat, per crebras dogmatum innovatio-
„ nes in hanc deteſtabilem ſectam *Anabaptiſtarum* tandem pro-
„ lapſi ſunt. Quæ non unum ſimplicemque errorem continet,
„ ſed omnium hæreſeon quaſi quædam Lerna eſt. Autor vero
„ præcipuus *Bernardus Rothmannus*, qui cum in trivio primas
„ litteras aliquamdiu docuiſſet, ad capellani tandem officium
„ in quadam ſuburbana parochia promotus fuerat. Hic verò
„ majore fretus facundia quàm doctrina plauſtrum, quod di-
„ citur, ſuapte ſponte primùm perculit, populumque ad no-
„ vas rès propenſum facile in ſuam traxit ſententiam. Quam-
„ obrem ante biennium ſub novi epiſcopi inaugurationem,
„ plebem ad abolendas omnes ceremonias concitavit. Quæ
„ tamen res non ſine nova turba peracta eſt, ac jam tum
„ aliquod belli erat præludium, ſed ei *Lantgravius Haſſiæ* in-
„ terceſſit, concionatorum, nulla pacta conditioneſque atten-
„ dentium, gliſcente indies licentia, adeo ut inter ipſosmet
„ qui novis rebus ſtudebant & opinionibus dediti erant, gra-
„ ve diſſidium oriretur. Nonnulli enim, cum mutari non
„ tolli incommoda videbant, quæ a clero inferri querebantur,
„ reſipiſcebant, quidam inter *Lutheranæ* doctrinæ ſepta per-
„ manebant, alii & Zuingliana dogmata recipiebant.

„ *Bernardus* traductis fere in ſuam ſententiam *Zuinglianis*,
„ *Anabaptiſtarum* dogmata ſubingerere cœpit, quibus ipſe nova
„ quædam & plane horrenda adjecit. Suſtinebatur autem mul-

O 2 „ torum

„ torum peregrinorum turba, præſertim *Hollandorum* qui pa-
„ tria profugi miniſtros ſeſe *Bernardo* addixerunt. Quidam ex
„ his ob occœpta caſearia negotiatione, cùm antea ſacrificus
„ fuiſſet, *Keeſpaep* dictus eſt. Alius quod ſolet lucernas in tem-
„ plis jubere extingui, abuſum deteſtans, ab ipſa voce quâ
„ uti ſolet, *Puiſtuth* cognominatus eſt. Tertius *Rollius* quidam
„ fuit; is ſub natalem Domini cum *Rothmannicis* libellis plenis
„ ſupradictorum dogmatum profectus eſt in *Hollandiam* & *Fri-*
„ *ſiam*, ac ibi eam excitavit turbam de quâ ſupra memini.
„ Horum tamen omnium princeps fuit ſartor quidam *Joannes*
„ *a Leyda* dictus, qui illic ſe prophetam mentitus mirabilem
„ populi inſaniam auxit. Exactis enim honeſtiſſimis quibuſque
„ civibus novam Reipublicæ formam inſtituit, leges & magiſtra-
„ tus ex divina revelatione impoſuit, & hactenus eos ſuaviter
„ deluſit. Nunc juſſit omne aurum & argentum in unum con-
„ ferri, nunc domos permutari, ne quiſquam ſe aliquid pro-
„ prium poſſidere crederet. Aliquando ob leviſſimas ſuſpiciones
„ ſub divini juſſus prætextu mactari cives jubet. Urbem ipſi
„ vocant *Hieruſalem*, ſeſe vero Iſraëlitas. Erat autem illa
„ omnibus iis, quæ ad ejus defenſionem pertinent, inſtructiſſi-
„ ma, & foſſis, vallo, mœniis, propugnaculiſque quantum ulla
„ alia urbs Germaniæ, communita; ad hæc ſceleratiſſimorum,
„ deſperatiſſimorumque nebulonum turba oppleta, qui ſeſe
„ profecto ſumma vi magniſque animis defenderunt. Ut ſi
„ ob juſtam cauſam illa facerent, perpetuam ex fortitudine
„ hâc laudem promeriti fuerint. Quod ipſa etiam obſidionis
„ diuturnitas atteſtatur. Quamquam miles ſane noſter, præ-
„ terquam quod fuit valde ſegnis, & nimia rerum omnium,
„ commeatuſque copia & affluentia diſſolutior, tum uti fere
„ fit non omnino alienus aut ſyncerus ab novis hiſce opinioni-
„ bus. Belli ſumptus Dux *Clivenſis* & Archiepiſcopus *Colo-*
„ *nienſis* una cum noſtro *Monaſterienſi* ſuſtinent. *Colonienſis*
„ etiam ipſe eſt in caſtris, vicinique omnes Principes huic
„ cauſæ favent: neque enim ſolum de religione, ſed & de
„ imperii ruina agitur. Certum enim eſt niſi iſte nidus fue-
„ rit expurgatus, aſylum hic fore omnium improborum ho-
„ minum, & ſubditos principum juga excuſſuros eſſe. In
„ religione eò jam intra urbem deventum eſt, ut abjecto
„ Evangelio, ex ſolo ſpiritu & revelatione altiſſimi vivere
„ ſe velle affirment . . . . 12. Aug. 1534." *Ex tom.* 2. *a pag.*
237. Paucis poſt diebus apud amicum querebatur, ſe *arbitrari fore Trojanam obſidionem*: & ſtatim *Eraſmo* rei ſeriem his verbis annuntiat: „ Humanæ vires parum hactenus profecerunt.
„ Extremam porrò aleam hiſce diebus jacere, *Monaſteriumque*
„ cunctarum hæreſeon ſentinam omni vi oppugnare Princi-
„ pes

„ pes noſtri conſtituerunt. Quod ſi victi fuerint *Anabaptiſtæ*, „ erit nobis nonnulla tranquillitatis ſpes. Victoriam enim „ vulgus ſequitur. Et quamquam agreſtium, qui hic duram „ ſervitutem, & plebis paſſim animi ad pileum reſpiciunt: „ præſentis tamen belli calamitate valde mihi attriti, victo- „ riaque perculſi, quietem & pacem, uti putamus, non illu- „ benter amplectentur. Sin ſuperiores evaſerint, pene de tota „ inferiore Germania actum erit ". *Dulmaniæ* in Weſtphalia 22. Aug. 1534. *ibid. p.* 249. Longe aberant a ſpe ſua Principes adunati ante *Monaſterium*, & quotidie res in pejus ruebant cùm vulgus animadvertit Principum in urbe oppugnanda initos eſſe conatus. Jam enim ſemeſtri obſidione ob ingruentem hyemem ſoluta, erectis circum urbem propugnaculis, impoſitiſque præſidiis, credebantur hoſtes prohiberi poſſe ne excurrerent. Audi quæ ad *Franciſcum Rupilium Viglius*: „ Quotidie vicini coëunt „ Principes, quos ejuſdem mali tangit periculum, quo tantam „ tempeſtatem, quæ ex *Anabaptiſtarum* victoria poſſit ingruere, „ conſiliis ſuis avertant, ac noſtrum Antiſtitem, qui iſthoc „ bello ad *ſepties centena milia florenorum* expendit, ſuis adjuvent „ copiis & facultatibus. Indictus autem eſt conventus Prin- „ cipum *Saxonici*, *Rhenenſis* & *Weſtphalici* tractûs ad diem XIII. „ Decembris apud *Confluentiam*. *Anabaptiſtæ* adhuc intra *Mo-* „ *naſterium* more ſuo ferociunt, urbemque munire & noſtros „ in propugnaculis excubantes laceſſere non deſinunt: verùm „ ne importare commeatum queant, facile prohibentur. Ipſi „ inter ſe Regem creavere. Et cum antea populo omnem auri „ & argenti uſum, omniaque ornamenta ademiſſent, nunc „ quæſitus eſt color, quo authores ſceleratiſſimæ ſectæ paula- „ tim ea ſibi uſurpent, & regnum ſtabiliant. Nullum autem „ impietatis audaciæque genus omittunt. Nuper aliquot ex „ concionatoribus ad numerum triginta in vicina miſère oppida, „ ut illic plebem ad res novas propenſam commoverent. Cœ- „ père etenim illic vociferari in triviis & compitis: *Mutate*, „ *mutate vitam, pater offenſus eſt: mutate & pœnitete, ne divina* „ *vos ira percutiat, excutite opera diaboli, & renovamini lavacro* „ *baptiſmi.* Cum vero ad hujuſmodi clamores plebs concurre- „ ret, municipales magiſtratus vix prohibere ſeditionem po- „ tuerunt. Juſſi autem tacere legati iſti, nihilominus clama- „ runt. Dum vero comprehendendi videntur, aureos aliquot, „ ſingulos octonis vel denis florenis æſtimabiles, puri auri, in „ teſtimonium functæ legationis abjiciunt. In quorum una „ parte ſcriptum erat: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu* „ *ſancto non poteſt introire regnum* * *diaboli*: In altera: *Unus Deus*, „ *unum baptiſma*, *unus Rex omnium* MONASTERII. Idque ver- „ bis vernaculis. Traditi autem a Magiſtratibus in Antiſtitis

* *legendum*: Dei, ut

conſonet textui Sacræ Scripturæ.

„ poteſtatem , capite truncati ſunt. *Varendorpii* tamen (eſt „ oppidum ad Amaſum fluvium) propre ſucceſſerat impium „ conſilium. Nam illic multi ex plebe baptizari ſe paſſi ſunt, „ & jam ita ſeſe comparabant ut Principem urbe prohiberent: „ verum is cum non minima manu militum eo properans, ad- „ ductiſque bellicis machinis ad deditionem facile rebelles com- „ pulit, eaque illic edidit exempla, ut putem non temere „ alibi quicquam innovatum iri . . . . Dulmaniæ 20. Novem- „ bris 1534." *ibid p. 257. & ſeqq.* Jam pene totum annum in oppugnada urbe laborarat Epiſcopus, cùm amiſſa ejus per vim potiundæ ſpe, eo ſpectabatur, ut fame edomarentur, qui ferro vinci non poterant. Et ſcribebat *Viglius* ad *Joannem Cholerum* die Epiphaniæ anni 1535. eos, qui ex urbe vel capiebantur vel fugiebant, retuliſſe, „ equinis populum car- „ nibus veſci, magnaque vulgum laborare inopia, tametſi rex „ ille novus, qui antea ſarctor erat, prophetæque & autho- „ res impiiſſimæ hæreſis ſplendide interea victitarent, ſeve- „ roque imperio cæteram turbam, nequid adverſus eos au- „ deret, coercerent . . . *ibid. p.* 343. *Vſa.* Quantæ molis & operæ fuerit ejus urbis expugnatio, ad eumdem retulit *Viglius* Nonis Januarii ejuſdem anni: „ Epiſcopum noſtrum „ Principes vicini omnes adjuvant quo hanc lernam expugnet „ atque expurget. Sed urbs ab Martio uſque menſe obſeſſa, „ aliquotieſque tentata capi hactenus non potuit. Cum vero „ per æſtatem, proxime mœnia exercitus eam obſideret, nunc „ mutatum eſt obſidii genus miſſiſque cæteris militibus retenti „ ſunt *triginta & quinque mille*, qui præſidiis impoſiti prohi- „ beant ne urbe *Anabaptiſtæ* excurrant, commeatumque ho- „ ſtes inferant. Nam propugnacula ſeptem in hoc diligentiſ- „ ſime munita ſunt. Dum vero obſeſſi vident propoſitum eſſe „ fame eos edomare, alia tentarunt conſilia, nam XIII. men- „ ſis Octobris in vicinis urbibus *Groningæ*, *Daventriæ*, *Suſati*, „ *Oſnabrugæ*, *Coesfeldiæ*, *Varendorpii* (*tribus miliaribus a Monaſterio, ſeptem a Paderborna*) multiſque aliis locis apparuere emiſ- „ ſarii illorum ſingulis locis 6 aut octo: qui illic occupatis „ templis cœpere phanatico more inclamare, ut pœniten- „ tiam homines agerent &c." *ut ſupra. Ibid. pag.* 345. *Vſa.* Ærumnas ac calamitates obſeſſorum ad *Hayonem Hermannum Friſium* perſcripſit menſe Junio 1535. „ Principi meo in proxi- „ mis Comitiis *Wormatienſibus* ab univerſis Imperii ordinibus „ non exiguæ ſuppetiæ addictæ ſunt, publicaque pecunia nunc „ fere totum hoc bellum geritur, ut non ſit cur deſperemus „ tandem hanc nos aliquando expugnaturos lernam. Intra „ *Monaſterium* extrema laboratur fame, multi mortales victus „ inopia intra urbem quotidie pereunt; mulierum, puero- „ rum,

,,.rum, & ſenum magna turba ab urbe profuga, ante caſtra
,, noſtra atque intra aggerem concluſa, militum implorat mi-
,, ſericordiam, qui in imbellem ſexum & ætatem non luben-
,, ter gladios ſtringunt. Viri vero & juvenes quotquot ex-
,, currunt, e veſtigio trucidantur, multique intra paucos dies
,, cæſi ſunt. Ex mulieribus nonnullæ datis vadibus, graviſſi-
,, moque obſtrictæ ſacramento dimiſſæ ſunt. Multas audivi
,, dicere ſe præter herbas totis duobus menſibus nihil ediſſe;
,, plerique bubulo corio maceratiſque membranis vitam illic
,, ſuſtentavêre, & incredibilia ſunt quæ illic urgente fame
,, impiiſſimi, miſerrimique homines facere dicuntur. Multa
,, de *Hieroſolymitana* neceſſitate ſcribit *Joſephus*, ſed hic non
,, abſimilia perpetrantur, & neſcio an eodem fato, nam ipſi
,, *Anabaptiſtæ* ab initio mutato nomine *Monaſterium* vocavere
,, *Hieruſalem.* Deditionem non eſt ut ſperémus, ita ſemel ob-
,, firmavit animum Tyrannus ille qui ſe Regem totius Orbis
,, dictitat. Illud vero verendum, ne in extrema fortuna igne
,, urbem conſumat. Ante pauculos dies profugit ad nos Præ-
,, ſulis noſtri nothus malo quodam fato ſuperiore autumno
,, captus ab *Monaſterienſibus.* Is apud Regem honeſte fuit habi-
,, tus, ac cùm vix pubertatem eſſet egreſſus coactus illic fuit
,, uxorem ducere. Tandem fame compulſus opportunitatem-
,, que nactus ſalvus rediit, qui mirabilia de faſtu Regis ridi-
,, culiſque ejus geſtis & conſiliis commemorat. Omnia autem
,, in lætum exitum inclinata videntur, & brevi ſpero Præſu-
,, lem urbe potiturum . . . . " *Ex tom.* 2. *p.* 303. Quo tem-
pore urbs capiebatur erat in *Friſia Viglius*, impetratâ paullo
ante venia a Præſule, ea conditione, ut inde *Wormatiam*
cum ceteris legatis rediret ad Comitia nuperrimo conventu
illic prorogata. Significavit ex *Spira*, *Wolfgango Beringero* lit-
teris 4. Auguſti 1535. datis, ,, Regem atque urbem 25. Junii
,, in præſulis poteſtatem veniſſe, cæſis pene viris omnibus qui
,, in ea urbe reperti fuerunt: ab muliebri vero ſexu tempera-
,, tum eſſe ". Tandem 17. Novembris hæc miſit ad *Eraſmum.*
,, Rex *Monaſterienſis* etiamnum in carcere, Regalem ferocem-
,, que animum adhuc retinet. Nec deſunt nobis mira pro-
,, phetare. Quibuſdam tamen Principibus non placuit quod
,, hactenus ſit ſervatus, ac proxime decretum eſt apud *Worma-*
,, *tiam*, ut ſtatim e medio tollatur. De genere ſupplicii variæ
,, fuere ſententiæ: Quibuſdam placuit culeo eum more parri-
,, cidarum inſutum in *Amaſum* projici: aliis ferreæ caveæ bene
,, cæſum melleque collitum includi, ac apum ſuperinfuſo
,, examine in altum ſuſpendi: aliis candentem coronam capiti
,, imponi. Sed quibuſdam tandem ab Principum Statuumque
,, Imperii legatis injunctum negotium eſt, ut una cum Præſule
,, *Mona-*

„ *Monaſterienſi* de captivorum *Anabaptiſtarum* ſuppliciis, cæteris-
„ que negotiis præteriti belli cognoſcant ſtatuantque. Multi
„ urbem *Monaſterium* ſolo æquandam duxerunt, ſed mitior
„ ſententia obtinuit, ut tantum *Anabaptiſtarum* munimenta di-
„ ruantur ". *Ex tomo* 2. *p.* 331. Porro Rex *Monaſterienſis* candentibus forcipibus diſcerptus eſt, complices eodem ſupplicio & adacto demum per pectus mucrone perempti ſunt: corporibus in caveis ferreis ad ſummam urbis turrim ſuſpenſis. V. *Spondanum* ad an. 1535. qui indicat præcipuos auctores de *Anabaptiſticis* furoribus ſcribentes. *Pontus Heüterus* hiſtoriam compendio exhibet. De dogmatibus porro ſcripſit ad *Alciatum Viglius* 27. Februarii 1535. „ Hac ſecta poſt Chriſtum vix
„ alia fuit deteſtabilior, tot ſcilicet huic nomini alii adhærent
„ nefandi errores, quos tamen ſub Evangelii velamento mira
„ pertinacia defendunt. Horum omnium inter ſe quaſi quæ-
„ dam teſſera eſt Baptiſmi iteratio. . . . . Inter dogmata eo-
„ rum & hoc eſt, hunc ſolum Regem a Deo in terris conſti-
„ tutum, cui omnes obtemperare debeant: cæterorum omni-
„ um illegitima eſſe imperia. Itaque quotquot huic ſeſe
„ hæreſi addixerunt, nullum magiſtratum, nullaſve leges ci-
„ viles præter huncce Regulum agnoſcunt. Uxores unuſquiſ-
„ que virorum plures habet: cum gravida rem habere capi-
„ tale apud eos eſt. De Dominici corporis ſanguiniſque my-
„ ſterio longe abſurdiorem habent opinionem quàm ſit dogma
„ *Zwinglianorum*. Chriſtum ex virgine non aliter natum aiunt
„ quàm per vitrum ſol lucet. Lapſis pœnitentiam denegant.
„ Templa omnia diruunt, nec Evangelio quidem fidem præ-
„ bent, ſi quid ab eo diverſum propheta aſſeruerit. Eum
„ enim omnino Divino numine regi, colloquiaque cum patre
„ (ſic enim Deum vocant) habere exiſtimant. Libros omnes
„ *Vulcano* tradiderunt, omnemque vetuſtatis memoriam abo-
„ lere conati ſunt. Ornamenta verò privatis non fas eſt uſur-
„ pare, ſolus Rex & ſi quibus id Rex concedit ſplendidiſſime
„ culti atque ornati ſunt, ſacris videlicet omnibus veſtibus
„ in prophanum eorum converſis uſum. Longum autem fue-
„ rit cunctos *Anabaptiſtarum* recenſere errores: verùm aliquos
„ tantum annotare volui, unde hujus hæreſis impuritatem im-
„ pietatemque conjiceres. Et mirum quantum huic factioni
„ plebs paſſim faveat, eo maxime nomine, quod oppreſſa nobi-
„ litate, clero everſo, & divitibus fortunis ſuis exutis, ad
„ pileum novus iſte Rex ſervilem miſeramque plebem vocet ".
Ex tomo 2. *p.* 289. & *ſeqq.*

(2) TRAJECTENSIS EPISCOPUS] *Georgius Egmondanus*, *Johannis* Comitis *Egmondani* filius, *Guilielmi Enckevortii* S. R. E. Cardinalis ſucceſſor, Abbas S. Amandi ordinis S. Benedicti,

nedicti, inauguratus Ultrajecti anno 1536. ut ſcribit *Suffridus Petri in append. ad Hedam.* Auctor Galliæ Chriſt. novæ edit. tomo 3. col. 268. dicit, *ſublimatum ad ſedem Ultrajectenſem die 27. Junii 1531. presbyterum, ac poſt biduum epiſcopum conſecratum.* Ratio temporis non ſubſiſtit. *Guiliehnus Enckevortius* juxta *Ciacconium* vixit uſque ad 30 Julii 1534. Et *Lappius* ad *Suffr. Petri* in *Enckevortio* hanc appoſuit notam marginalem: „ Ipſe „ Dn. *Egmondanus* manu ſua notavit: *XXIV, Decemb. in vigilia* „ *natalis Domini acceptavi ad laudem domini Epiſcopatum Trajecten-* „ *ſem, Mechliniæ an.* 1534. In Breviario ſuo: quod vidi apud, „ magnif. V. *Corn. Bootium* ſcabinum.” De *Georgio Egmondano* plura dedit *Heuſſenius in Bat. Sac. part.* 1. *p.* 246. Et in *hiſt. ſeu notit. Epiſc. Ultraj. p.* 32. nec non, loco non ſuo, in *hiſt. Epiſc. Leovard. p.* 14. 15.

(3) ARCHIDIACONUS BOISOT] *Claudius. Atrebatenſis* nempe Eccleſiæ Archidiaconus, & aliorum plurium beneficiorum, ut mos ferebat illius temporis, poſſeſſor. *V. Catalog. noſt. præpoſ. & decanor. quinque eccleſ. Traject.* ubi præpoſitus Majoris an. 1529. Antiquam cum Archidiacono conſuetudinem obtinuit *Viglius*, & in pecuniæ permutatione cum apud *Dolam Burgundiæ*, Juri incumberet, ſæpius illo eſt uſus. *Tom.* 2. *p*, 276. *Vſa.* Fuit Conſiliarius & libellorum ſupplicum magiſter in Conſilio ſecreto ſeu *Privato*, quod *Carolus* V. Imp. inſtituit apud ſororem *Mariam*, Hungariæ Reginam, Belgii gubernatricem Ann. 1517. & ann. 1527. Præſes ejusdem. Vide *Catalog. in Suppl. Butkens.* In Necrologio S. Rumoldi Mechliniæ ita lego: 19 *Auguſti* 1546. *obiit Venerandus pater Dnus Claudius de Boiſſet utriusque juris Doctor, Imperatoriæ majeſtatis Conſiliarius, eccleſiæ B. Rumoldi præpoſitus, fundato anniverſario.*

(4) GERARDUS MULERT] quis ſit, non ſtatim exploratum habui, quòd *Viglius*, licet multas ad eum literas dedit, id nullibi adnotaverit: tom. 3. p. 20. Vſa. appellat illum virum, *qui in Reip. ſummo loco conſtitutus eſt.* Et tom. 2. p. 150. Vſa. ſcribit *Gerardum* „ *& honoris & dignitatis ſocium eſſe*” *Franciſci Craneveldii*, qui fuit Conſiliarius magni Senatus, qui Mechliniæ ſedet. V. *Supplem. de Butkens tom.* 2. *p.* 317. ubi lego in Catalogo Conſiliariorum hæc verba: „ Meſſire *Gerard Millart*, Chevalier, ſucceda a Meſſire *Pierre Tayſpyl* par lettres „ patentes du 29 Novembre 1527. Il etoit auparavant Con- „ ſeiller au Conſeil Privé.” Eodem anno XVII. Cal. Decemb. concluſum eſt *Schonoviæ Hollandiæ* oppido *Carolum V.* inter & *Henricum Bavarum* Epiſcopum *Ultrajectinum*, de cedendis Cæſari *Ultrajectina & Tranſiſulana* ditionibus, pactum, cui cum ceteris legatis ſubſcribit *Gerardus Mulardus*; apud *Hortens. Rer. Ultraj. lib. 6. & Pontum Heut. Rer. Auſtriac. lib. 9. cap. 8. &*

 ſeqq.

ſeqq. qui illum appellant, *Libellorum præfectum. Maitre de Requetes.* Qui titulus hodieque eſt Conſiliariorum *Mechlinienſium*, & olim fuit Conſiliariorum Conſilii privati, ut eſt in *Suppl. de Butkens. cit.* Utut eſt *Val. Andr. in Bibl. Belg.* recenſet *Gerardum Mulertum Ultrajectinum*, magni Conſilii Belgici Mechliniæ ſenatorem, *ac legationibus clarum*: unde non dubito hunc eſſe eumdem de quo nobis ſermo, quamvis non addat *Val. And.* illum antea fuiſſe Conſilii privati aſſeſſorem. Non exprimit quoque annum aut diem obitus *Gerardi*: verùm *Viglius* cùm ad munus ſenatorium in Belgio aſſumptus eſſet an. 1542. de *Gerardo* meminit ſenatore olim *Mechlinienſi* & hac tunc vita defuncto. *V. inf. ad N. XL. tertio loco.* Et *Simon van Leeuwen in Bat. illuſtr.* fol. 1481. Conſiliarios Mechlinienſis Senatus enumerans, hæc verba ponit: 1527. *Mr. Geraard Mulaard van Utregt, namaals Lieutenant of Stadhouder van Groeningen.* Caſpar Burmannus in ſuo *Trajecto erudito* pag. 237. dicit eum non tantum natalium & opum ſplendore conſpicuum, ſed & jurisprudentia inſignem fuiſſe, ac præſidem Friſiæ; quod ultimum repugnat *Suffrido Petri*, præſides omnes Friſiæ enumeranti in *append. ad Hedam pag.* 2. *Viglius* habuit *Gerardum* patronum ab adoleſcentia ſua, tantùmque ei obſequens fuit, ut e *Patavio*, ubi juris ſtudio operam dabat anno 1532. ad eum ſcriberet: „ Totum me conſiliis tuis permittam, quamcumque me vitæ „ rationem inire juſſeris, ſive ut tecum illic habitem & „ poſtulandi munus exerceam, ſive quid aliud tibi magis e „ re mea videbitur. Nam ut ſubito emergam, ſtultum fuerit „ ſperare." Sapienter a juvene quinque & viginti annorum pronuntiatum! Ut *Gerardi* gratiam captaret magis, ſignificabat eodem illi calamo, ſe, præter Inſtitutionum libros a *Petro Bembo* acceptos, „ habere & alia multa antiqua de legibus „ Græca, neutiquam contemnenda. Juriſprudentiam enim „ Romanam Græcos quoque ſtudioſe olim coluiſſe conſtat." *Et pergit*: „ Scis autem me tibi ſtudiorum meorum primitias „ pollicitum, nec ignoras quod ſoleat eſſe nuncupationis ar„ gumentum. Cupio quoque laudum tuarum memoriam dia„ logis meis includere, cùm epiſtolæ nuncupatoriæ * de li„ bris aliquando tollantur, ea vero quæ libris inſerta ſunt, „ cum ipſorum genio perdurent. Quamobrem te rogatum „ velim, ut ipſe mihi aliquid rerum tuarum ſuggeras, unde „ laudandi materiam ſumam. Non gravarem autem, Vir cla„ riſſime, modeſtiam tuam, ſcio enim quàm parcè de propriis „ meritis loqui ſoleas. Sed cùm ego ſemper patria abeſſe „ cœperim, ab eo tempore quo mihi per ætatem ſapere, „ virtutem a vitiis, bonum a malo diſcernere licuit, difficile „ mihi eſt certi aliquid actionum tuarum cognoſcere, quarum cir-

* *Commentaria ſua in decem titulos Inſtitutionum Juris Civilis, qui ſunt de Teſta-*

„ circumſtantiæ non ſunt laudatori omittendæ, ne & in impe-
„ ritiæ culpam incidat, & frigidius ſit ipſius de altero Eulo-
„ gium. Neminem autem iſtic habeo qui me per literas edo-
„ cere queat. Quamobrem neceſſe fuit ut hoc a te ipſo poſtu-
„ larem, in quo ut facilem te & labentem præbeas, etiam
„ atque etiam rogo. Scis meum erga te animum, cujus om-
„ ne deſiderium ad tuam gloriam illuſtrandam tendit, tantum
„ abeſt, ut metuere debeas ne in eo aliquid ambitioſe feciſſe
„ videare." *ibid. p.* 150. Felix ingenium & quinimo maturum in tam parum provecta ætate. Ceterùm hunc patronum ſuum non coluit ſine ſpe. Anno enim ſubſequente, id eſt an. 1534. cùm *Gerardo* nuntiaret acceptatum a ſe Officialatum *Monaſterienſem*, declarat eidem „ hanc ſe conditionem ſibi non con-
„ temnendam putare. Nam, *inquit*, *Corinthum*, hoc eſt *Mech-*
„ *liniam* vel *Bruxellam*, adire non cuivis homini contingit. Et
„ tu noſti quanta illic ſit advocatorum eſurientium & condi-
„ tiones venantium turba. Et eæ non proprio motu ab prin-
„ cipe ſolent præſtari. Sed alium commendat pater, alium
„ ſocer, alium ipſa fortuna vel natales ſubvehunt. Ego au-
„ tem cùm ipſe ambire neſciam, ita nec notum illic illum ha-
„ beo, qui mihi poſſit manum præbere ad aliquem benignio-
„ ris fortunæ gradum aſcendere conaturo, præter te unum.
„ Cui gratias equidem maximas ſemper agam, cùm aliis mul-
„ tis nominibus, tum eo potiſſimum, quod me tam benigne
„ ad te invites, nec domum ſolùm offeras tuam, ſed etiam
„ adjutorem ad munus aliquod obtinendum mihi te fore pol-
„ licearis." Hæc *Viglius*, qui omni induſtria fortunam ſublevandam ratus, *Gerardum* quaſi ſupplex compellat: *Colendiſſime Domine memento aliquando mei.* Ex tom. 2. p. 233. 234. Atque hæc abunde ad dignoſcendum quæ communicatio quique uſus *Viglio* fuerit cum *Gerardo Mulert*.

mentis anno 1533. *vulgata, dicavit Gerardo cum Epiſtola nuncupatoria inſcripta his verbis*: Clariſſimo Viro, & publici privatique Juris Conſultiſſimo Dno GERARDO MULERT, Cæſareæ Majeſtatis apud Mechliniam Conſiliario, *Viglius Zuichemus* Phryſius. S.D.

Ut agamus quod agendum eſt, illud quæritur: unde *Gerardus* ille & *Claudius Boiſot* interpellarint *Viglium* ad obeundum munus Officialatus *Trajectenſis*; & quid Archidiacono *Atrebatenſi* & Conſiliario *Mechlinienſi* cum Epiſcopi *Trajectenſis* tribunali eccleſiaſtico commune fuerit? Cauſam non dicam, quia non inveni. De *Claudio* occurrit quod fuerit Præpoſitus majoris eccleſiæ *Trajectenſis*. Et de *Gerardo*, ſi conjectare pariter liceat, res *Ultrajectinas* ei curæ fuiſſe dixero, quod in tractatibus ſuper ceſſione patriæ *Trajectenſis* in *Carolum* V. Cæſarem, plus vice ſimplici adhibitus (ſi ipſe idem ſit quem *Hortenſius* loquitur) *Georgio Egmondano*, ſecundo poſt ceſſionem epiſcopo, homini nec extero, nec peregre agenti, ſed cui in Curia *Bruxellenſi* plus ſatis negotii fuit, inprimis exſtiterit notiſſimus: & forte ab eo ſub initium regiminis in conſilium con-

ſultationemque adſcitus. Quod ipſum de *Claudio* quoque arguere libet, qui & ipſe *Caroli* Cæſaris, a quo *Egmondanus* epiſcopatum acceperat, Conſiliarius eſſet. Utcumque ſe cauſa habeat quod huic ſe rei interpoſuerint, certum eſt interpoſuiſſe. Non videtur *Viglius* ſerio umquam animum ad hanc adjeciſſe conditionem: tantas *Gerardo* difficultates ac ſcrupulos objecit. Habe ejus reſponſum quod varias ac curioſas ejus vitæ circumſtantias complectitur: „ Etſi nonnihil timeam in „ eodem obeundo officio inquietas *Hollandorum* mentes leveſ- „ que & credulas, ac jam iſtis erroribus infectas contra quos „ nos hic (*Monaſterii Weſtphaliæ*) bellum gerimus: imo unde „ huc *Anabaptiſtica* hæreſis illata eſt: attamen te, cum mihi „ ſuades, ut oblatam hanc conditionem ſuſcipiam, animo „ omnia quæ evenire poſſunt ſiniſtra, reputaſſe non dubito. „ Male vero fugit Scyllam, qui incidit in Charybdim. Sed „ Cæſaris quam potens ſit imperium non me latet; quamquam „ id hactenus impune videntur Hollandi contempſiſſe: cùm „ quotidie ea factio quaſi cum quodam incremento renaſcatur. „ Verùm utcumque ſe res habet, ego patrone colendiſſime „ oſtenſam & paratam mihi per te conditionem, vel ideo no- „ lo recuſare, quo propius tibi degam, & in Cæſaris domi- „ nio, ac unde poſſim ſperare aliquando ad aliud me munus „ evocatum iri. Verùm quo ea mihi certior ſit conditio, & „ ut ob hæc liceat honeſtius diſcedere: non poſſum omittere „ quin te admoneam, inprimis referre ut & tempus præſi- „ niatur intra quod ad illud munus debeam accedere: item „ priusne convenire debeam Rmum. Præſulem *Trajectenſem*, „ an *Trajecto* commiſſionem officii ad me velit mittere: tum „ quibus terminis temporibusve anni ſalarium percepturus „ ſim, & unde. Hic ad quatuor jejuniorum tempora quarta „ quæque ſalarii portio ex ſigillis, emolumentis, & Camera „ mihi perſolvitur. Et quoniam Vicarii, Officialisque munus „ ſimul mihi vultis committendum curare, animadvertendum „ erit, an eccleſiæ *Trajectenſis* ſtatuta ſinant aliquem Vicaria- „ tu in ſpiritualibus fungi, qui non ſit in ſacris ordinibus con- „ ſtitutus. Nam hic debet Presbyteri gradum habere. Ego vero „ his temporibus, & priusquam aliter mihi proviſum ſit de be- „ neficiis, nolim facile ei me ordini obligare, unde non liceat „ recedere. Quamobrem id te penſare velim: ne ſi utrumque „ munus, ſuſcepero, poſtea vel ad ſacerdotium cogar, vel „ alterum deponere ſit neceſſe cum ſalarii diminutione. Hæc „ verò omnia convenit principio diligenter cavere: atque il- „ lud inprimis ne decreſcentibus (uti ſit hodie) ſigilli Epiſ- „ copalis emolumentis, ſalarii inde mei conſtitutio detrimen- „ tum aliquando patiatur. Si verò quæ huc pertinent cuncta

„ a te

„ a te expediri poterunt, tum alius amovendus eſt ſcrupulus, qui
„ me non minus ſolicitum habet: videlicet, ut honeſtam a Rmo
„ Principe meo *Monaſterienſi* miſſionem obtineam. Etenim con-
„ tractus noſter habet, ut alter alteri dimidio prius anno con-
„ ditionem renunciet..... Quid ergo conſulis mi patrone, diſ-
„ cedendumne? Certe tibi decrevi parere. Attamen cupio ho-
„ neſtè diſcedere, & cum bona illius venia & gratia. Hoc au-
„ tem opus, hic labor eſt. Qua in re quàm velim, mihi ali
„ quod a te monſtrari conſilium! Ego non aliud habeo nec
„ ſcio an id tibi ſatis placebit, vel an id commode expediri po-
„ terit: ut ſcilicet Regina *Ungariæ* (*Maria Caroli V. ſoror & Guber-*
„ *natrix Belgii*) pro me dimittendo ad præſulem meum ſcribat,
„ mihique ut obtemperem tamquam ſubdito diſtricte mandet.
„ Scribat verò tamquam uſura opera mea certa in re. Nec
„ de officialatu obeundo *Trajecti* mentionem faciat: niſi tibi
„ tamen aliud videbitur. Hæc via, ſcio, difficilis erit; ſed
„ tamen non aliam ego impræſentiarum video. Et allegari
„ poterit, ipſi in rebus tantopere turbatis non magnum nunc
„ mei uſum fore. Si quando verò ejus negotia compoſita pa-
„ cataque erunt, non impedituram Reginam quo minus ad
„ ipſius ſervitium redeam. Nam ſi omnino avocari me ſenſe-
„ rit, vereor ne cum indignatione dimittat. Nuper enim
„ etiam Landtgravius *Heſſiæ* ad ipſum ſcripſit ut me pateretur
„ ad ſuum tranſire ſervitium, meque invitabat honeſto ſalario.
„ Cupiebat vero in *Marpurgenſi* Academia facere me juris
„ profeſſorem tum & judicii ſui Curialis Aſſeſſorem. Ve-
„ rùm Princeps penitus renuit. Mihi verò ea conditio multo
„ magis diſplicuit, ob multas quas intelligere potes cauſas:
„ quas hic explicare longum odioſumque foret. Proinde etiam
„ atque etiam velim cogites, quidnam hic ſuadeas, quidve
„ conſilii habeas: ut ſine indignatione diſcedere queam. Il-
„ lud etiam te latere nolim Præſulem meum mecum egiſſe,
„ ut cum cæteris Conſiliariis proficiſcar ad *Wormatienſia* Co-
„ mitia, quæ habebuntur prima Dominica poſt Paſcha. Ei-
„ que conventui magnopere intereſſe cupio. Sumus autem
„ hinc exituri ſub feſtum *Palmarum*. Quamobrem ſi poſſes rem
„ differre in reditum meum ex *Wormatia*, eſſet tum ejus con-
„ ficiendæ expeditior gratiorque mihi opportunitas. Vix au-
„ tem redire licebit ante Dominicam *Cantate*. (*Quartam poſt*
„ *Paſcha*) ſin non videtur tibi res tantam pati poſſe moram,
„ parebo tuo conſilio. Sumptus verò non recuſabo, ſi modo
„ tibi operæ pretium videbitur. Licebitque tibi per proprium
„ nuncium tuam mentem mihi perſcribere: modo tamen
„ cures ut is huc adveniat ante dictam Dominicam *Palmarum*.
„ Summa ergo eorum quæ ſupra ſcripſi, hæc eſt. Conditio-

„ nem apud Rmum. D. *Georgium* Epiſcopum *Trajectenſem* liben-
„ ter me ſuſcepturum modo ſalarii competens & certa con-
„ ſtitutio fiat, mihique hinc aliquo memet modo conſilioque
„ explicare liceat. Quod ſi ergo ea res illic expedita erit,
„ poteris hunc nuncium ad me remittere antequam *Worma-*
„ *tiam* abeam. Generoſum autem D. *Georgium* olim ſatis novi,
„ fuimusque una auditores *Goclenii* Latinarum literarum pro-
„ feſſoris apud *Lovanium*. . . ." Dulmaniæ 5. Februarii an. 1535. *Ex tomo* 2. *a pag*. 276. Landtgravius Haſſiæ de quo hic, eſt *Philippus* I. qui *Marpurgenſem* fundavit academiam anno 1526. & Proteſtantium religionem in ditiones ſuas invexit: idem ille qui a *Carolo V*. detentus in vinculis fuit Mechliniæ ſub *Viglii* cuſtodia. Neſcio unde *Suffrid. Petri decad.* 12. *in vita Viglii* hunc principem barbaro nomine compellet *Pirckonem*. *Adrian. Gaudan*. referens *Viglium* ab eo ad novam academiam invitatum, addit: *Quod ipſe Viglius omnino propter diverſitatem Religionis recuſabat.*

(5) Dolana Academia] Epiſtolam qua apud eos profitendi munus detrectat, dedi ſup. ad N. XV. ſecund. loco.

(6) Fides data Monasteriensi] Non pœnituit *Viglium* ſervatæ fidei, & Epiſcopi erga ſe benevolentiam apud omnes ſuos amicos conſtanter deprædicavit. Ad *Gerardum Mulert* ſcripſerat e *Dulmania* 26. Junii 1534. „ Cùm addixiſſem
„ Epiſcopo meo ad Cal. Maias illi me adfuturum, famulum-
„ que illuc præmiſiſſem, ac vel miſſionem vel emanſionem
„ hoc præſertim rerum ſtatu ab eo petiviſſem, feriò eſt ad-
„ hortatus me ut venirem, & bonam rerum pacandarum ſpem
„ fecit. Qua reſponſione accepta non auſus fui fidem da-
„ tam deſerere." *Ex tomo* 2. *p*. 233. Et ad eundem anno proxime ſequenti de *Monaſterienſi* præſule ſuo, quod bene ſecum ageret ita eſt teſtatus: „ Hactenus ex ſua parte omnia pacta
„ conventa ita implevit, ut nullam juſtam diſcedendi cau-
„ ſam habeam. Solvit centum aureos florenos hoc anno,
„ frumentum, boves, porcos ad æſtimationem 50. aureorum
„ florenorum. Præterea mihi duobusque famulis aulicum ve-
„ ſtiarium præbuit. . . ." *Dulmaniæ* 5. Februarii 1535. *Ex tomo* 2. *p*. 278. Et qui aliquando populi *Weſtphalici* ruditate offendebatur, hìc fatetur ſibi probos & doctos contigiſſe collegas ac ſodales, uti ſtatim infra.

XXX. (1) Dulmania] Nec commoda nec quieta ſatis in hoc oppido habitatio cùm viſa eſſet, juſſit Epiſcopus *Viglium* inde cum eccleſiaſtici tribunalis officiariis diſcedere: ſed his obſequi nolentibus, *Viglio* quoque intercedente, migratio impedita fuit. Ita enim ille ad *Everardum Elium* neſcio quem Epiſcopi miniſtrum: „ Principis voluntatem, ornatiſſ. *D. Eve-*
„ *rarde*,

„ *varde*, ex literis ipſius nomine a te ſcriptis accepi. Ad præ-
„ ſtitutum tempus apud *Cappenbergam* adero. De judicii loco
„ mutando quid habeamus conſilii, nondum apud nos ſatis
„ deliberatum definitumque eſt. Sigillifer plane recuſat, mul-
„ taque tum privata tum publica incommoda allegat, Utro-
„ que enim in loco qui nominatur in Principis literis, cùm mi-
„ litum ſtrepitus, peſtilentiæque metus, tum & hoſpitii &
„ ceterarum rerum penuria nos abſterret. Hìc utcumque in
„ hac rerum calamitate perduramus, probi tamen & docti ſo-
„ dalitii, & qualiquali habitationis commoditate præſentem
„ moleſtiam non parum mitigante. Quo nobis gravius fore
„ intelligis brumali præſertim tempore domicilium commuta-
„ re, & de calcaria (quod dici ſolet) in carbonariam. Hic
„ autem duo tantum adſunt procuratores, ex vulgaribus no-
„ tariis unus, item unus qui judicii acta conſcribit: alii aut in-
„ tra *Monaſterium* manſerunt, aut fugerunt, aut alibi condi-
„ tiones quæſiverunt. Demus itaque, nos, quod æquum eſt,
„ Principi obtemperare: illi tamen compelli non poſſunt ut
„ nos ſequantur, ſine quibus exerceri judicium nequit. Ean-
„ dem autem querelam, quam nunc *Alenſes*, *Bekumenſesque*
„ proponunt, mutato jurisdictionis loco, auditurus eſt ab
„ *Bukholdienſibus*, *Berkenſibus*, *Vredenſibus* atque aliis ad *Geni-*
„ *ſtam* habitantibus. Certe non ſuaſerim ut quicquam in ea
„ re ante vacantias natalitias fiat. Quod ſi Princeps omnino
„ juſſerit, tum in tempore mutatio publicari poterit. Dul-
„ maniæ 21. Novembris 1534." *ex tom.* 2. *p.* 261.

XXXI (1) PRÆPOSITURA IN TERRITORIO GRONINGENSI] Nempe magna pars agri *Groningenſis* Epiſcopo *Monaſterienſi*, in his quæ ad ſacra pertinent, paruit ante novarum ſedium in Belgio erectionem: & præpoſitura ſe ab epiſcopo donatum diſerte ſcribit *Viglius Hayoni Hermanno tom.* 2. *p.* 302. Quæ hæc fuerit præpoſitura non explicat, & fuerunt plures, ut adnotavit *Heuſſenius in hiſt. Epiſc. Groning. Adrianus Gaudanus*, qui *Viglii* de vita ſua commentario ſæpe ſæpius ſuperaddit, Præpoſituræ nomen exprimit: *in Hummerſum*; ſed id nomen non offendi apud *Heuſſenium* nec in epiſtola *Viglii* ad *Commiſſarios Friſiæ Groningenſis*, quam infra dabimus. Hæ præpoſituræ nihil affine habent cum præpoſituris hodiernis, quæ ſunt primæ dignitates Cathedralium & Collegiatarum Eccleſiarum. Nec quidquam commune habent cum præpoſitis quinque Eccleſiarum *Ultrajectenſium*, aut aliarum per diœceſim, quæ & ipſæ veræ dignitates Eccleſiaſticæ fuerunt. Quam poſſedit *Viglius* in agro *Groningenſi*, merum fuit officium, & officium rurale, quale obtinent apud nos *Decani rurales*, qui & *Decani Chriſtianitatis* vocantur; quorum tamen non eſt ubique eadem poteſtas aut juriſdictio,

quæ

quæ ab epiſcopi arbitrio pendet. *Ubbo Emmius* rerum catholicarum haud ſatis peritus, vetuſta ſcrutari neceſſe habuit, ut de his præpoſitis accurate ut facit, loqueretur: *rer. Friſ. lib.* 11. *ad an.* 1270. vocat *Decanos* a præſule Monaſterienſi primum inductos, qui auctoritate ac jure aliquo ſinguli octonis, denis, duodenis quindenis, vicenis, nonnulli etiam tricenis parochiis præfecti erant: „ præcipue, *inquit*, cognitionem cauſſarum „ matrimonialium & ſimilium tenebant perpetuam, errataque, „ ſi quæ inciderent, corrigebant, ac pœnam irrogabant: jus „ reddebant ſtatis temporibus, aſſidentibus e ſacro ordine ſuæ „ provinciæ aliis doctrina & pietate præcipuis, interdum etiam „ antiſtitum " (*hîc abbates, non autem epiſcopos deſignari autumo*) nonnullis: jus hoc ſuum *Dat Schendejucht*, judicium autem „ aut tribunal, *Die Schendſtoel* dicebant. Omnia hæc pro epiſ„ copo faciebant abſente, ejusque vices gerebant..... ad „ hæc templorum, locorum, vaſorum, redituum ſacrorum „ curam habebant, æditüosque in parochiis ſingulis ad ratio„ nes reddendas, quoties libebat, adigere poterant, ceſſantes „ in officio corripere, ac punire jus habebant: denique velut „ minores quidam erant epiſcopi." Et hæc diſciplinæ quoque hodiernæ ſatis conſentiunt, niſi quod in diverſas hæc ab epiſcopis conferantur perſonas. Noſtrates namque *Decani rurales* delegatam habent jurisdictionis voluntariæ partem aliquam, contentioſæ nullam; quæ tota per univerſam diocesim *Officiali* tribuitur, judicis ordinarii, qui eſt epiſcopus, vicem gerenti. Porro ſubdit *Emmius*: „ Cœperunt progreſſu tem„ poris pro *Decanis Præpoſiti* audire: poſtremo eò jam res re„ ciderat, ut ſacerdotii hoc genus politico honori quàm ſa„ cerdotio ſimilius videretur, ideoque a nobilibus familiis am„ biebatur, & a parentibus paſſim jam ad liberos & nepotes „ deferebatur, ac legitimo in conjugio viventes (quod pati „ verùm ſacerdotium in regno pontificis Romani non poteſt) „ haud reſpuebat." Quàm hic non aberret *Emmius*, ex *Viglio* intelligimus, qui loco ſtatim citato hæc habet: *Donavit præpoſituram in Friſia, quam etiam mihi forte marito facto retinere, uti non ignoras, liceat.* Non debuit *Emmius* has præpoſituras *Sacerdotii genus* appellare, cùm ſint mera officia. Et quinimo *officiales* noſtri, quorum tanta eſt auctoritas ac jurisdictio in contentioſis, quanta epiſcopi, ad ejus arbitrium & nutum ab officio deſtituuntur: ideoque *Officialem*, ubi Canonici & Clerici deſunt, aut minus apti ſunt judicio epiſcopi, hominem eſſe conjugatum, nihil impedit etiam in Belgio Catholico, quamvis id raro contingat. Diſquiſitionem ſuam de *præpoſitis* ita concludit *Emmius*: „ Unde factum tempore ſequenti, „ ut *Decanis* velut degenerantibus magis ac magis ab inſtituto

„ pri-

„ primo , ac ſacrorum curam pro deſerta habentibus , Epi-
„ ſcoporum exemplo , Epiſcopisque , uti ſolent , in Friſiam
„ non ventitantibus, *Officialium* & *Commiſſariorum* nova nomi-
„ na & nova miniſteria in eorum munus fere ſucceſſerint."
Hæc ille, qui videri quoque poteſt in *Syntagm. de agro Friſiæ deq. urbe Groning. p.* 32. *edit. Gron. an.* 1646. Hic non omnino conſentio *Ubboni*, qui *Commiſſarios* eosdem vult eſſe quos *Præpoſitos*, cum illos horum fuiſſe delegatos ex ſubjicienda ſtatim *Viglii* epiſtola apertum erit. Porro hi *Præpoſiti* non reſidebant in locis ſuæ jurisdictionis, quam per Delegatos ſeu Commiſſarios curabant interim, donec ſubjecta ſibi templa, res & perſonas ſtatis temporibus vel pro re nata viſitarent per ſe. Habuit Weſtfriſia ſeu Hollandia Borealis ejusmodi *Præpoſitum* a Capitulo Majoris Eccleſiæ Trajectenſis conſtitui ſolitum, qui qualis fuerit docet *Heuſſenius* ex *libro Cameræ* , ut opinor, *in hiſt. Epiſc. Harlem. p.* 133. „ Jurisdictio omnimodo Epiſcopa-
„ lis, & ea quæ ſunt jurisdictionis, pertinent ad Capitulum
„ noſtrum per terram Weſtfriſiæ Trajectenſis diocefis , cum
„ ejus jurisdictionis exercitium Capitulum noſtrum committe-
„ re conſuevit uni ex Canonicis noſtris Præbendatis ad vitam
„ vel ad tempus, prout ſibi placuerit, & talis officialis Capi-
„ tuli, *Præpoſitus Weſtfriſiæ* appellatur. Et iſtud non eſt offi-
„ cium perpetuum, neque beneficium, neque dignitas in Ec-
„ cleſia noſtra , & ex emolumentis ipſius Jurisdictionis pen-
„ ſionem Capitulo ſolvere conſuevit prout in Commiſſione ei
„ injunctum fuerit." Refert dein *Heuſſenius* diſputatum fuiſſe an jus conſtituendi *Præpoſitum Weſtfriſiæ* ad Capitulum Majoris pertineret, an verò ad principem, quæ nihil ad nos: dum hoc egimus, ut de natura & proprietate hujus generis *præpoſitorum* appareret, & ex hoc exemplo ſententia noſtra conſtaret. En tibi epiſtolam *Viglii* encyclicam, quam jure & auctoritate ſua ſcripſit ad *Commiſſarios Friſiæ Groningenſis* : unde dubium fit , an hæc loca uni *Præpoſito* parerent , vel, ſi pluribus, an ſcripſerit non tamquam *Præpoſitus*, ſed tamquam Monaſterienſis epiſcopi per univerſam diocefim *Officialis* : quod ultimum veriſimile videtur inde, quod epiſtolam ſigillo *Officialatus* conſignaverit. Sed ne ita concludam obſtat, quod hos viros vocet *Commiſſarios ſuos*, eorumque commiſſionem uſque *ad ſuum adventum* declaret eſſe prorogatam : quæ a Præpoſito magis quàm ab Officiali dicta dicendaque videntur. Rem in medio relinquo. En verba: *Commiſſariis Friſiæ Groningenſis in Bafloe, in Oldenhove, in Leens , in Uſquart, in Lopperſum, in Fermeſſum.* „ Venerabilis Domine Commiſſarie, cùm noviſſi-
„ me ſcriberem , non arbitrabar opus fore, ut ignotus idem
„ rurſus facere deberem. Confidebamque in Domino ut hac

Q *Ana-*

„ *Anabaptiſtarum* ſedata tempeſtate, Eccleſiæ noſtræ tranquil-„ litas reſtitueretur : mihique ad præſens Paſcha *muneris mei* „ *officiique* exequendi gratia ad vos venire, & pro mea virili „ Eccleſiaſticam jurisdictionem libertatemque tueri & promo-„ vere liceret. Sed angelus tenebrarum ſemel emiſſus non an-„ tea conquieſcere velle videtur, quam & electos in ſuam po-„ teſtatem, ac variarum propagatione opinionum vel in du-„ bitationem vel in errorem pias etiam mentes ſeduxerit. „ Quem in veſtris nuper Eccleſiis venena etiam ſua diſcor-„ diarumque & errorum ſemina ſpargere voluiſſe, nec adhuc „ omnino ceſſare fama percepimus." (*V. Ubbonem Emmium ad an.* 1535.) „ Quod quidem nobis auditu dici non poteſt „ quàm acerbum fuerit. Sed in veſtra Magiſtratuumque veſtro-„ rum civilium vigilantia non modicam ſpem ponimus : vos „ ſcilicet unà proviſuros, ne cum religione publicus & poli-„ ticus ſimul ſtatus ſubvertatur. Nam utrumque *Anabaptiſta-„ rum* ſecta variis artibus jam dudum molitur. Quod quidem „ Principes pene omnes Germaniæ tandem conſiderantes, „ ſumma concordia conſilia auxiliaque ſua ad hanc ſectam ex-„ tirpandam conferunt. Eaque de cauſa indicta ſunt apud „ *Wormatiam* omnium Germaniæ Statuum Comitia ad proxi-„ mam Dominicam poſt Paſcha. Quo cum Reuerendiſſimus „ & Illuſtriſſimus Præſul noſter *Monaſterienſis* me una cum „ aliis legatis certis de cauſis proficiſci juſſerit: cogor per li-„ teras rurſus vos rogare, ut neceſſariam meam abſentiam in „ bonam partem accipiatis, jurisdictionisque vobis commiſſæ „ munus ſolita vigilantia adminiſtrare pergatis : nec vos tæ-„ deat onus hoc, quod non ignoro hac tempeſtate vobis mo-„ leſtiſſimum eſſe , tantillum adhuc temporis ſuſtinere. Ad „ proximam enim æſtatem Reuerendiſſimus Dominus noſter „ omnino me ad vos mittere decrevit. Interim vero ſpera-„ mus fœlicem iſtius diuturnæ obſidionis exitum nos viſuros. „ Poſt quæ ea quæ illic ſive in reſtabilienda jurisdictione, ſi-„ ve in reformanda collabente jam paſſim Canonica Eccle-„ ſiaſticaque diſciplina, publicæ pacis & concordis religionis „ fieri intererunt, majore (Deo volente) & authoritate & „ fructu ordinari ſtatuique poterunt. *Hac igitur epiſtola eximie* „ *Domine Commiſſarie, noveris tuam commiſſionem tibi uſque ad* „ *noſtrum adventum eſſe prorogatam.* Quam ut ita exequi non „ graveris, omnique ſollicitudine *mandatum officium* geras & „ adminiſtres, petimus & rogamus. Chriſtus opt. max. te „ diu incolumem tueatur. Datum *Dulmaniæ* an. 1535. Sabba-„ tho ante Dominicam palmarum. In eamdem ſententiam „ *& aliis noſtris commiſſariis* ſcripſimus : & in fidem præmiſſo-„ rum ſigillo officialatus præſentes literas conſignavimus no-

„ ſtrum-

„ ſtrumque nomen propria manu ſubſcripſimus. Chriſma mo„ re conſueto ad vos deferri Sigillifero curiæ noſtræ *Monaſte„ rienſis* Reverendiſſimus noſter injunxit: " *Ex tom.* 2. *pag.* 291. Vſa.

(2) Decanatus trans aquas] Die 5 Februarii 1535. ſcribebat *Viglius Gerardo Mulert*, epiſcopum ſibi *nuper contuliſſe Decanatum trans aquas Monaſt. modici quidem proventus, ſed tamen unde illius in ſe benignitatem ſatis conſpicere licuit. tom.* 2. *p.* 278. Anno vix elapſo ejus reſignandi poteſtatem fecit, ut lego *ibid. p.* 363. *Vſa.* „ De Decanatu *trans aquas* ſcripſi „ ad D. Scholaſticum *Smiſinck*, eique ejus plenam poteſtatem „ feci retinendi aut cedendi. Cupio tamen ut per *Rutgerum* „ omnem ejus ſtatum mihi renuncietis, quid ſcilicet acceptum „ expenſumque ſit: ut damnove an emolumento mihi Deca„ natus hactenus fuerit intelligam..... Datum Spiræ 17 Apri„ lis 1536." Poſt triennium eumdem adhuc obtinere viſus eſt, cùm ad *Rutgerum Smiſinck* jam Decanum *Monaſterienſem* ſcripſit in hæc verba: „ De Decanatus mei cura multum me „ tibi debere fateor. Emolumentum ex eo nunquam ullum „ ambivi, ſed cum ſemper ad *Weſtphaliam* ejusque metropo„ lim *Monaſterium* animum habuerim: titulum ipſum ſine com„ modo haud illubenter hactenus ſuſtinui, eo tamen animo, „ ſicut antea me ad te ſcripſiſſe meminiſti, ut ſemper ad tuum „ arbitrium, & Eccleſiæ utilitatem cedere paratus fuerim. „ Quapropter nunc per ipſam Abbatiſſam de eo admonitus, „ tuaque etiam ad id accedente ſententia, hanc ſarcinam vo„ lens lubensque depono. Itaque inſtrumentum conſtitutio„ nis ad reſignandum unà mitto, ac tuo arbitrio rem om„ nem committo, Deum opt. Max. precans, ut quodcumque „ per vos ordinatum fuerit, Eccleſiæ ſuæ ſalutare eſſe faciat. „ Vale. Datum Ingolſtadii 16. Januarii 1539." *Ex tomo* 3. *p.* 117. *Vſa.* Quid ſibi velit Abbatiſſæ de Decanatu commonitio palpando potius quam rem tangendo indicarem, niſi me docuiſſet *P. Jacobus Hoſius* ſocietatis Jeſu, qui ultima Martii anni 1738. ad me e Monaſterio Weſtphaliæ perſcripſit quæ ſequuntur: *Trans aquas fuit olim cœtus religioſarum nobilium, quæ cum liberius vivere incæpiſſent, per* Henricum de Schwartzenburg XLV. *eccleſiæ Monaſterienſis epiſcopum anno* 1483. *reformantur, ac regulam S. Benedicti profiteri compelluntur. Huic monaſterio parœcia accolarum circumquaque ædificantium acceſſit, paulatimque ad numerum ac magnitudinem, quæ nunc cernitur, accrevit, eſtque adhuc monaſterium nobilium feminarum ordinis S. Benedicti. Eccleſia illi annexa eſt parochialis non collegiata, cujus archidiaconiſſa eſt cœnobii abbatiſſa. Decanum habet cum duobus Sacellanis, & eſt decanus iſtius parochiæ paſtor habitualis. Anno* 1532. *decanus illius eccle-*

ſiæ fuit Joannes Tormollen, *cui ſucceſſerit* Viglius Zuichemus. *Abbatiſſa erat* Ida à Merveld, *quæ, deficientibus aliis religioſis feminis ad Anabaptiſtas; ſola cum duabus monialibus* Ludgera a Linteloo *&* Sophia de Langen *perſtitit, & veſtem ancillæ induta, litteris archivii ſui mulctrali impoſitis ac urbe deportatis, voluntarium elegit exilium. Poſt compoſitos furores Anabaptiſticos ad cœnobium reverſa, 7 Maii* 1535. *vivere deſiit. In locum ejus electa eſt Abbatiſſa* Ermengardis a Schencking, *qua multis annis ſuperſtite, reſignatio* Zuichemi *contigerit.* Rutgerus à Schmiſing, *ad quem inſtrumentum conſtitutionis ad reſignandum miſſum dicitur, fuit decanus tum temporis eccleſiæ Cathedralis Monaſterienſis, qui ex officio ſimul eſt eccleſiæ Tranſaquenſis Commiſſarius. Prius fuit iſtius Cathedralis Eccleſiæ Scholaſticus idem* Rutgerus a Schmiſing. *Hæc omnia ex Manuſcriptis* Kerſenbrockii, *quæ exſtant in bibliotheca Collegii noſtri, collegi &c.*

(3) Licentiam obtinuit] „ quam ſane ægre conceſſit, *inquit Viglius*, multiſque pollicitationibus retinere me „ tentavit, ſed ego non putavi tam honorificam conditionem „ (*Aſſeſſoratûs Spirenſis*) negligendam. In hiſce autem tumultibus vixi ſuavius, quàm tu credas, nam & ſalarium non „ mediocre Princeps prompte perſolvit, nec levi rerum experientia auctus ſum." *Ex tom.* 2. *p.* 301. *Vſa.* Porro cum mutua ſatisfactione reliquit *Monaſterienſes*, de quibus ita teſtatur p. 297. *ſic me dimittunt, tanquam poſt unum alterumve annum ad ſe rediturum.* Et ſibi plauſit apud amicos de *Monaſterienſi* conditione atque inprimis apud *Eraſmum*: „ Quamquam illic multum moleſtiæ diſcriminiſque ſubii, ut accidere ſolet iis qui „ caſtra ſequuntur, olim tamen iſta meminiſſe juvabit. Quum „ vero rudis publicorumque negotiorum inexpertus e ſcholis „ primum prodiiſſem, haud minimam illic occaſionem nactus „ ſum, ut in iis quæ noſtræ profeſſionis farinæque hominibus „ incumbunt, periculum aliquod facerem. Crebris enim legationibus, variiſqué & arduis Præſulis mei negotiis exercitatus, & linguæ Germanicæ, & civilium publicarumque „ rerum uſum peritiamque aliquam mihi comparavi ". *tom.* 2. *p.* 321. Apud *Franciſcum Craneveldium* extollit munus Officialatus his verbis: „ Jus dico, non in eccleſiaſticis tantum cauſis, „ ſed multo magis civilibus: nam juriſdictio eſt ampliſſima, & „ contumaces, contemptoreſque eccleſiaſticæ pœnæ per mulctas pecuniarias utcumque vindico. Et cæteris non proficientibus auxiliis, ſupereſt nobis brachii ſecularis invocatio, „ quam nonnihil adhuc formidant, quod cæteri judices & officiarii prompti ſint ut nobis adverſus contumaces auxilium „ ferant ". *Ibid. pag.* 252.

XXXII. (1) Hermannus Archiep. Colonien.] Comes

Comes *a Weda* electus an. 1515. initio optime ſe geſſit, ac Divitis, Pacifici, Piique cognomina meruit; inauguratus an. 1518. *Carolum V.* Aquiſgrani an. 1520. & *Ferdinandum I.* Regem Romanorum coronavit an. 1531. Vir natura bonus & liberalis, qui Dioceſim ſumma prudentia & tranquillitate gubernavit, exactionibus neminem umquam vexavit, Venationum tamen, quàm eccleſiaſticarum cæremoniarum ſtudioſior fuit. In literarum ſtudiis vitio præceptorum non ita exercitatus, per aulicos ac familiares ſuos doctrinæ Lutheranæ ſectariis hæreſis veneno infectus, ſpecie clerum reformandi & abuſus in religionis exercitium invectos reformandi, *Martino Bucero* apud Bonnam concionandi poteſtatem fecit, ejuſque librum *ſuper reformatione doctrinæ adminiſtrationis divinorum ſacramentorum* adoptavit, & mutata quantum potuit religione, ad *Lutheranorum* partes deflexit, opponentibus ſe Univerſitate, Senatu ac Capitulo Metropolitano. Dein a *Paulo III.* excommunicatus ac depoſitus, *Carolo V.* Imp. per legatos executionem urgente, anno 1546. ultro Archiepiſcopatu ceſſit, & exinde *Biverni* dioceſis ſuæ oppidulo vixit & mortuus eſt anno 1552. ætat. anno 80. *Vide Hermanni Stangefol Annales Circuli Weſtph. lib.* 4. *p.* 32. 45. *Joan. Gualterii Chronicon Chronicor. p.* 1351. *Hiſt. Epiſcop. Leovard. p.* 15. *&* 16. *Gall. Chriſt. tom.* 3. *col.* 708. *Spondan. ad an.* 1543. *n.* 5. 1545. *n.* 7. 1546. *n.* 16. 1547. *n.* 12. *Surium, alioſque.*

(2) IDEM CONSTITUERAT DE EPISC. MONASTERIENSI] *Franciſco a Waldeck*, eodem qui *Monaſterium* ab Anabaptiſtis occupatum expugnavit, & apud quem *Viglius* Officialis munus exercuit. An. 1542. libertatem religionis ſuis conceſſit in Comitiis ad hoc ſpecialiter congregatis, quam Status & nobilitas civitateſque acceptare recuſarunt, in orthodoxa religione perſtare volentes. Objeceruntque *Franciſco*, fruſtra eum tam ſevere in *Anabaptiſtas* animadvertiſſe, qui jam antiquam fidem abolere conaretur. A Paulo III. citatus fuit quod religionem catholicam, Apoſtolicas traditiones, ritus & ceremonias Eccleſiæ conſuetas in Eccleſiis & dioceſibus ſibi commiſſis mutaſſet, ſchiſmaticas ſubſtituiſſet & in hæreſim prolapſus eſſet. Verùm ſententia ſubſecuta non eſt, Capitulo apud Papam intercedente, & epiſcopi zelum extollente, qui laboribus, vigiliis, & impenſis *Anabaptiſtarum* colluviem diſſiparat, hæreſimque e finibus ſuis expulerat. Ad eam rem probandam tranſmiſit Capitulum ad Papam *Joannis Bolandi & Hermanni a Kerſenbroich* ſcripta, bellum contra *Anabaptiſtas* a *Franciſco* ſuſceptum, & feliciter confectum continentia: inquit *Herm. Stangefol in Annal. Circuli Weſtph. lib.* 4. *p.* 50.

XXXIII. (1) IN COLLEGIUM ASSESSORUM AD-

MISSUS] Annum & menſem adventus ſui *Spiram* adnotavit *Viglius* in Vita ſua: diem in epiſtolis; nempe, vigeſimum quintum. Totum hoc beneficium debebat *Matthiæ Heldt* Pro-Cancellario Cæſaris *Caroli V. tom.* 2. *p.* 306." De quo in principio exultabundus ſcripſit ad *Laurentium de Griboval* conſiliarium in magno Senatu *Mechliniæ* ſedente: „ Ego varia Principis mei „ fortuna antea jactatus, quæ tamen ipſa lætum tandem exi- „ tum conſecuta eſt, huc me quaſi in tutum tranquillumque „ quendam portum recepi. Ac ea conditio ita mihi adhuc „ placet, ut non aliud deſiderem, quàm ut ea mihi perpetuò „ uti liceat. Eſt nobiliſſimum ſelectiſſimumque Collegium con- „ ſtans ex Comitibus, nobilibus & Doctoribus. . . . . Et ſa- „ larium annuum eſt ſupra 700. veſtrates aureos Carolinos. „ Talem conditionem quando tandem apud vos impetrare „ potuiſſem? Itaque vides me non omnino erraſſe qui ad Ger- „ maniam ſuperiorem oculum ſemper flexerim. Bene vale. „ Spiræ 21. Auguſti 1535." *Ex tom.* 2. *p.* 314. *Vſa.* Et ad *Auſonium Hoxvirium* eadem animi lætitia ſcribit: „ Tandem „ redii in qualemqualem gratiam cum Muſis & libris, litera- „ rioque otio jucundiſſime rurſus frui cœpi. Etſi enim nos „ hic quotidianis juris cognoſcendi occupationibus diſtringi- „ mur, cùm tamen illæ fere in lectione, juriſque controverſi „ diſceptatione conſiſtant, nullum negotium faceſſere, ſed „ evolvendis potius libris, & priſtino ſtudio excolendo, non „ parvam neque ingratam occaſionem mihi præbere, viden- „ tur. Quo fit ut me minus pœniteat cum hac conditione „ eam commutaſſe, qua apud Præſulem *Monaſterienſem* antea „ fungebar. Quamquam enim illius erga me favor magna pol- „ licebatur: attamen præter hujus muneris dignitatem, ſala- „ riumque neutiquam vulgare, non extremo loco apud me „ ponitur recuperata priſtinorum ſtudiorum quies, & quoti- „ diana magnarum cauſarum experientia. Interea vero hic quaſi „ in umbilico ſive ſpecula quadam Germaniæ totius habita- „ mus: ut quidquid ubique fiat primi ſciamus: & quidquid „ paſſim librorum edatur, primi legamus. . . . . Vale. Spiræ „ 8. Septemb. 1535." *Ibid p.* 318. *Vſa.* Demum tribunal Cameræ Spirenſis extollit: *quod unum*, inquit, *non modo in Europa, ſive cauſarum gravitatem, ſive partium dignitatem, ſive juriſdictionis amplitudinem ſpectes, multo maximum: ſed ad juris quoque communis formam ex omni parte diligentiſſime compoſitum eſt.* . . . 7 Cal. Novemb. 1536. *Ex tomo* 2. *p.* 387.

XXXIV. (1) VIVENS IBI SUAVISSIME] nempe *Spiræ*. Qua de re ita *Viglius* ad *Eraſmum* pridie Paſchæ an. 1536. „ Ego Spiræ perquam commode vivo, niſi quod forenſes actio- „ nes plus ſatis mihi negotii faceſſunt, & priſtinis ſtudiis ex- „ colendis

„ colendis minimum temporis concedunt. Penſant tamen illæ „ ſatis magno honorario præſentes labores, ac viaticum ad „ futuram ætatem ſubminiſtrant, quo olim mihi libere ac pro- „ lixe intermiſſa ſtudia repetere liceat. Hoc autem interea „ ſimul curo ut Bibliothecam optimis ſelectiſſimiſque libris in- „ ſtruam ". *Ibid. p.* 360.

XXXV. (1) PROTESTANTIUM INJURIIS INQUIETARENTUR] *Vide Achillis Pirminii Gaſſari annales Augſtburgenſes in Rer. Germ. ſcript. Burchardi Menkenii tom.* 1. *col.* 1801. Quàm exultavit *Viglius* de adepta conditione *Spirenſi*, tam, elapſo vix biennio, feſtinavit illam deferere; quòd Proteſtantes, jactis mutatæ religionis fundamentis, illud agnoſcere recuſarent, & Cæſar multis moleſtiis magniſque impenſis implicatus, ſalarium Aſſeſſoribus procurare non valeret. *Anſelmo Ephorino* amico, ſibi ea de conditione gratulanti, cum quodam ſtomacho reſcribit *Viglius*: „ De fortuna nondum eſt cur „ mihi magnopere gratulere. Nam hoc Aſſeſſorium munus ad „ quod nuper adſcitus ſum, magis mehercle negotioſum eſt quam „ lucroſum." *tomo* 2. *p.* 404. Apud varios conquerebatur de religionis diſſidiis judicii auctoritatem impedientibus. *Hadriano Mario* ſcribit p. 357. „ Cum ſuperioris Germaniæ ingeniis ſatis mihi „ convenire poſſet, ſi iſta aliquando de religione diſſidia ponerentur". Et *Gerardo Mulert pag. prox. ſeq.* „ Ego hic valeo vivoque „ ſatis commode, & jam prope moleſtiis quas novæ & inaſſuetæ „ actiones adferebant, defunctus ſum, nec de alia conditione „ vel cogitare vellem, ſi modo hæc functio ſtabilis perpetuaque „ foret ". Pridie Cal. Novemb. 1536. ad patronum ſuum *Matthiam Heldt* totus querelus in hæc verba prorupit: „ Noſtræ „ res . . . . quemadmodum ex omnibus Collegii noſtri literis „ percipies, in eo ſunt ſtatu, ut niſi tuo patrocinio ſuſtineantur, longius ſtare vix queant. . . . . De ſalario judicii no- „ ſtri apud Regiam Majeſtatem (*Ferdinandum*) fruſtra egimus. „ Et niſi Regia M. huic rei clementius provideat, eam video „ Judicis, (*Joannis Ducis Bavariæ*) & Collegarum eſſe deli- „ berationem, ut iſta nobis provincia deſerenda ſit. Cùm te „ autem ego, propitio Deo, fortunæ meæ authorem patro- „ numque nactus ſim, hoc te obteſtor, ne tuo me favore con- „ ſilioque deſtituas. Fuère mihi interea dum hic ago oblatæ „ conditiones quædam, ſi hoc judicium diſſolveretur, non „ contemnendæ: ſive in Academia aliqua juris profeſſionem „ ſuſcipere, ſive Principi operam meam impendere forte vel- „ lem ". *Ibid. a p.* 387. *Vſa. Georgio Hermanno* alteri patrono ſuo die 29. Julii 1537. non diſſimiles querelus miſit: „ De „ præteriti temporis ſalariis neſcio quæ nobis texantur amba- „ ges. Doctor *Matthias* ſcripſit, atque etiam Cæſarea M. ſex

„ men-

„ menſium ſtipendium expeditum eſſe. Eam pecuniam nobis „ numeraturum Comitem *ab Ortenburg*. Sed ille hactenus ne- „ que dedit, neque ſcripſit quidquam. In ſumma ſalarium „ magnis laboribus promeritum, ſi quod ſolvitur, multis nobis „ precibus emendicandum eſt ". *Ex tom.* 3. *p.* 41. Cum è *Spira* diſceſſit *Viglius*, ei circiter quingenti floreni Rhenenſes debebantur. *Ibid. p.* 74. Religionis interea diſſidium magnam huic muneri recte adminiſtrando difficultatem attuliſſe, & in tempore quo *Spiræ* degebat, & poſt illud, ſæpe doluit: & tandem eum tædere cœpit. „ Germania noſtra, *inquit*, veteribus „ erroribus quotidie altius immergitur. Multorumque animi, „ quos hactenus Concilii ſpes integros ſuſtinuit, impatientia „ moræ labaſcunt, ac interea paſſim cum ſacris prophana va- „ ſtis quibuſdam fluctibus miſcentur, Religioniſque diſſidium, „ publicum imperium valde perturbat. Sic fit ut Germania, „ quæ litteris ac religione ad mediocrem humanitatem exculta „ fuerat, in priſtinam relabatur barbariem ". *Ex tom.* 3. *p.* 65. Dein aperte teſtatus eſt apud *Hectorem Hoxvirium*, qui fuit *Ultrajectini* Senatus præſes clariſſimus, quod, „ ſupremum „ Germaniæ judicium graviter periclitaretur. Nam nec illud, „ *inquit*, ferre amplius Proteſtantes poſſunt, juſtitiam ſimul „ & omne imperium cum Religione excutere cupientes ". *Ibid. p.* 285. *Vſa.* Hac de re vide Epiſt. inter ſelectas ad *Georgium Hermannum* datam 14. Maii 1537. Creſcentibus tumultibus religionis, judicium Cameræ Imperialis ceſſavit totum, donec anno 1548. a Cæſare inſtauratum fuit, delectis a ſe ex *Viglii* ſententia Judice novo, noviſque Aſſeſſoribus, cum novis pariter ordinationibus, quibus Cæſar Ordineſque Imperii auctoritatem pragmaticæ Sanctionis impertiverunt: cujus forte rei alibi naſcetur occaſio dicendi; ex epiſtolis *Viglii tom.* 4. *a p.* 495.

(2) Dux Wilhelmus Bavariæ sollicitavit ut &c.] Conſilium ſuum de mutanda conditione *Spirenſi Georgio Hermanno* primùm expoſuit: „ Bavarica conditio hactenus „ me ſuſpenſum habuit, neque enim lubenter eam occaſionem „ amitto, & quo minus in præſenti conditione Aſſeſſoratûs, „ animum confirmare valeam, multa impediunt. Id tibi ali- „ quando coram expoſui, haud conſtituiſſe me in ea condi- „ tione conſeneſcere, ſed tantiſper dumtaxat ea uti, quoad „ uſum forenſis praxis & linguam Germanicam exactius didi- „ cero. Neutrum vero adhuc ſum conſecutus, ſed tamen „ utriuſque mihi non mediocrem fructum hic percepiſſe vi- „ deor. Ab iſto vero loco maxime velim ad aliquam condi- „ tionem me vocari in inferioris Germaniæ judicio, præſer- „ tim apud *Mechliniam*. Sed in hac ætate (*annorum triginta*) „ vix eſt quod ſperem voti me compotem fieri poſſe. Etſi „ enim

„ enim mihi illic non deſint amici, & *Fuggerorum* favor non „ leviter ſuffragari mihi queat: ita tamen multa video impe- „ dimenta, ut eam ſpem meam in aliud tempus cogar ſuſpen- „ dere. Poſt eam conditionem maxime placet vita & pro- „ feſſio ſcholaſtica. Cum vero offeratur conditio *& ſalarium* „ *majus quàm quiſquam umquam Germanus in Germanica Academia* „ *acceperit*: non leviter commoveor. Scio me multos offenſu- „ rum quod hanc conditionem deferam; ſed diſſoluto hoc ju- „ dicio, quod nunc offertur tunc ambiendum eſſet. Status „ Calendis Auguſti *Wormatiam* adeſſe juſſi ſunt. Ego tamen „ nihil conſenſuros eſſe puto. Quapropter decrevi aliquas „ conditiones Duci Bavariæ proponere, ſub quibus oblatum „ munus ſuſcipiam. Illis ſi conſenſerint *Ingolſtadium* me con- „ feram: ſin non conſenſerint, meliorem fortunam hic expe- „ ctare pergam". *Ex tom.* 3. *p.* 44. Porro conſenſiſſe vide- tur Dux, ita enim poſt trimeſtre elapſum e *Spira* ſcribit ad *Gerardum Mulert*: „ Illmus. Dux Bavariæ *Wilhelmus* ſtipendio „ trecentorum quinquaginta flor. Rhen. in Academiam *Ingol-* „ *ſtadienſem* me adſcivit, addiditque dignitatem Conſiliarii, & „ præterea annuum quoque honorarium pollicitus eſt. Rebus „ vero in Germania paſſim turbatis, & hoc vacillante judicio, „ Cæſareque difficillimis bellis variiſque impendiis gravato „ ſolutionemque morante, non potui magis tranquillum locum „ & quaſi ſtudiorum meorum commodiorem eligere portum. „ Etenim Bavaria in religione nihil novavit, & ita domeſti- „ cis opibus viribuſque is Princeps munitus eſt, ut ab aliorum „ inſanis tumultibus nihil ei metuendum ſit. Cupiebam ea in „ re tuo uti conſilio, ſed res deliberationis moram non fuit „ paſſa. Obſtrinxi autem me ad triennium . . . *Spiræ* 23. No- „ vemb. 1537." *Ex tom.* 3. *p.* 56. *&* 57.

(3) AMICIS NON CONSULTUM VIDEBATUR] *Hiero- nymo Frobenio* ſcribebat: *Multi mei amantes factum hoc meum mi- rantur*. tom. 3. p. 69. Et ad *Bernardum Nigrum*: „ Amicorum „ gravem incurri repræhenſionem, quod (ut illi inquiunt) „ *ex Conſule factus ſim Rhetor*. Tu cum paucis meo gratularis „ inſtituto &c. *ibid. p.* 70. *Vſa*. Expleto biennio ſæpe faſſus eſt amicos illos ſuos non abs re luſiſſe cùm ita judicarent, & ad *Joannem Pfeilum* Medicum prius *Florentinum*, dein *Dreſdæ* in patria Electoris *Mauritii* Archiatrum, ita ſcribit: „ Non parva „ fœlicitatis pars eſt viro erudito patria diſciplinarum amans: „ hinc fit ut ego apud rudes & amuſos *Phryſios* natus, quo „ Philologiam, cui me ſemel dedidi devovique, paulo com- „ modius queam excolere, peregre conditiones quærere de- „ buerim. Itaque poſt forenſes moleſtias *Ingolſtadium* tanquam „ in quemdam quietis literarumque portum profectus, & (ut

„ mecum ipſe jocer) *de Conſule Rhetor factus ſim. . . . . Ingol-*
„ *ſtadii* 17. Aprilis 1539." *Ibid. p.* 129. Verùm hunc *Viglii* errorem ſive rem bene geſtam omnium ægerrime tulit Vice-Cancellarius *Matthias Heldt*, apud quem ſe purgare neceſſe habuit; qua de re ita ad eum ſcribit pridie *S. Thomæ* Apoſtoli 1537. „ Nòn „ dubitabam Magnifice Clariſſimeque Vice-Cancellarie Domi- „ ne obſervandiſſime, quin iſtud meum de ſuſcepta docendi „ functione conſilium plerique mei amantes non ſatis proba- „ rent. Sed tamen omnium maxime tuam objurgationem „ metui. Ea vero ſolicitudine noviſſimis literis tuis levatus, „ in iſtam me Academiam multo alacrius contuli. Conditio- „ niſque hujuſce opportunitate priſtinorum ſtudiorum jactu- „ ram, quam impenſa ſuperioribus annis praxi ac Germanicæ „ linguæ opera attulit, paulatim reſarcire conor. Diſcendi „ enim cupiditas huc me potiſſimum allexit, cui, dum ætas „ labori ferendo ſuppetit, indulgendum duxi. Nàm uti in „ ſcholis pleraque ob rerum inexperientiam non ſatis percipiun- „ tur, forenſiſque uſus lumine indigent, ſic rurſus inareſcere mihi „ videbantur quæ antea didiceram, niſi aliqua rurſus pro- „ fitendi exercitatione irrigarem. Gaudeo vero alium in meum „ locum eſſe ſuffectum, qui ei ut ſcribis functioni queat ſatis- „ facere. Horum enim temporum difficultas maxime idoneos „ viros requirit, per quorum prudentiam, juſtitiæ & legum „ ſuprema poteſtas, multorum odiis calumniiſque impetita ſuum „ tenere gradum queat." *Ex tom.* 3. *p.* 59. Hinc intellectu difficile fit quod poſtea ſcripſit *Viglius* nempe 25. Feb. 1538. „ Ex Camera cum ea omnium gratia diſceſſi, ut ſi hujus me „ aliquando conditionis tædium cœperit, *locum illic quando li-* „ *bet haud difficulter recuperare queam.*" *Ibid. p.* 73. Locum ab alio occupatum, & Cæſareo diplomate collatum reſumere potuiſſet dum libuiſſet?

(4) VENIT AUTEM INGOLSTADIUM] Succedens *Matthiæ Albero* tunc Cancellario *Saltzburgenſi ibid. p.* 68. Unde porro ſalarium ſolveretur, adnotavit in Ep. ad *Franciſcum Rupilium*: „ Ex ærario Gymnaſii dantur floreni Rhenenſes trecen- „ ti. Addit Dux honorarium cum titulo Conſiliarii. Et ali- „ quid accedet ex communibus Academiæ emolumentis. Tum „ ſi advocationi conſultationique vacare velim, aut per pro- „ fitendi munus licebit, non parum opportuna ad id hæc Aca- demia eſſe videtur." Hic habes ex Conſule Rhetorem. Sub initium jucunde vixit *Ingolſtadii*: idem ei contigerat *Spiræ*. Sed & illam Academiam non ſine querela deſeret, uti infra patebit. Scribebat *Everardo Elio* illi *Monaſterienſis* Epiſcopi miniſtro, „ emolumenta ibi longe uberiora *certioraque* eſſe quàm in Impe- „ riali judicio." *tom.* 3, *p.* 115. Sed id ipſum retractatum videbimus.

(5) QUOS...

(5) Quos... edi vetuit] „ Comment. in tit. Digeſt. „ *De rebus creditis*; & ad tit. C. *de Edicto D. Adriani Tollendo*, „ quem Ingolſtadii prælegerat, excudit a morte *Viglii* Colo- „ niæ Gymnicus. 1585. 8." Val. Andreas in bibliot. Belg.

XXXVI. (1) Matrem anno 1540. amisit] Huic nomen fuit *Ida Hanya*; Cujus intellecta morte, ita de ea ſcripſit ad *Georgium Hermannum* ex *Ingolſtadio* 19. Aprilis 1541. „ Eodem „ tempore quo tuæ mihi literæ ad tertium diem Aprilis *Suocii* „ ſcriptæ, ſunt redditæ, faſciculum quoque accepi allatum „ e patria, qui triſtiſſimo nuncio chariſſimæ matris extremum „ diem defunctæ ita me aliquot dies afflixit, ut cætera omnia „ officia intermittere neceſſe habuerim. Nam mihi homini „ cœlibi & uxore liberisque carenti omnis hactenus voluptas, „ omnis amor in parentibus fuit. Qui quidem viciſſim omne „ erga me pietatis officium ſumma charitate exercuerunt, & „ inter ſe perpetua viventes concordia, ac rem familiarem „ mutua cura adminiſtrantes, communi liberorum neceſſitati „ utilitatique diligentiſſime conſuluerunt. Erat autem illa na- „ ta annos plus minus 61. & liberis omnibus, excepto me, „ matrimoniali thoro jam conjunctis, quaſi abſoluto vitæ cur- „ riculo, haud gravate terrenum hoc pondus depoſuit. Sed „ mihi ſane ac patri ſummum ſui deſiderium reliquit. Nam „ ille conjuge orbatus cum qua 38. annos ſuaviſſime vixit, & „ ipſe animum pene deſpondet. Mihi vero non modo amiſſæ „ matris jactura dolet, ſed etiam patris affectu graviſſime com- „ moveor. Verùm deſino meis mœroribus tuam frontem hi- „ laritatemque obnubilare, hoc unum ſi adjecero nihil mihi in „ hac vita triſtius accidiſſe antea unquam." *Ex tom.* 3. *p.* 260. *Vſa.*

XXXVII. (1) Fabius Romanus] Hunc a nullo auctore celebratum reperi. *Ingolſtadium* ſtatim liquit cum *Viglius* advenit, qui ita ad *Nicolaum Everardi*: „ *Fabius* ſerio abi- „ tum parat, ac *Viennæ* conditionem ſuſcepit, rudes illic *Pannonas* ſubtile jus docturus. Vereor ne parum ex ſuo commo- „ do, nam iſtic non ex jure manu confertum, ſed mage fer- „ ro. Noſti cætera. Ex *Ingolſtadio* 17. Januarii an. 1538." *tom.* 3. *p.* 67.

(2) Marcus Antonius Caymus] de quo Vide Pauli Freheri theat. p. 843. 24. Octob. 1538. ita ſcribebat *Viglius*: „ *Marcus Antonius Chaymus*, de quo pridem ad te ſcripſi, ante „ paucos dies huc advenit. Eſt natione Mediolanenſis, ve- „ rum in Gallia & didicit jus & docuit, vir ut mihi videtur „ bene eruditus." *Ex tom.* 3. *p.* 106. *Vſa.* Alibi lego eum *Alciati* auditorem fuiſſe, & *Fabio Romano* ſucceſſiſſe in cathedra Ingolſtadienſi, cui an. 1540. renuntiavit, *Ticinum* migrans *ibid. p.* 186. & ſucceſſorem accepit *Fabium Narruenſem*. Ibid. p. 220.

(3) REINA OPPIDULUM] Bavariæ, ad Danubii ac Lyci confluentes ſitum, inquit *Viglius tom.* 3. *p.* 151. *Vſa.* ubi non ſolum cum magno incommodo, verum etiam multo graviore ſumptu quam Ingolſtadii conſueverat, cùm ſuo tum ſcholarium, degebat. *Ibid. p.* 157.

(4) JOANNES ECCIUS] aut potius *Eckius*, Suevus, theologus inſignis, & fidei catholicæ propugnator acerrimus. Simultates habuit cum *Eraſmo*: quid in eo reprehenderit, intelligo ex ejus epiſtola inter *Eraſmianas* CCCIII. col. 296. & vide *Eraſmi* reſponſum ad *Eckium* col. 397. Obiit Ingolſtadii die 10. Februarii 1543. uti adnotat *Viglius* in epiſt. ad *Phil. Nigri tom.* 4. *p.* 434. Vide ſi vacat *Odoricum Raynaldum in annal. eccleſ. tomo* 20. *variis locis.*

(5) LEONARDUS MARSTALLER] Doctor theologus, apud quem victu utebatur *Viglius Ingolſtadii. tom.* 3. *p.* 66. *Vſa.* Is cum *Joanne Eckio* pro Catholicis ablegatus fuit ad Colloquium *Wormatienſe ibid. p.* 232. 233. 238. Exſtant epiſtolæ nonnullæ *Viglii* ad *Leonardum*, ſed nullius momenti.

(6) VIGILÆUS HUNDT] Juris Civilis apud *Ingolſtadium* profeſſor, de quo *Viglius* ad *Leonardum ab Eghs* Ducis *Bavariæ* Cancellarium de reſtaurandis Academiæ ſtudiis interrogantem ita teſtatur :„ Doctor *Wigilæus Hundt* non modica gratia apud „ Auditores pollet, & profecto non modo eruditione ac dili-„ gentia, verum etiam judicio præcellit; qualem virum hujus „ academiæ proprium alumnum præmio aliquo obſtringere „ conveniret, ne de alia conditione cogitaret, ſed publicis ſtu-„ diis inſervire pergeret." *Ex tom* 3. *p.* 158. Hic poſtea nempe anno 1541. legitur fuiſſe *Conſiliarius ſenatus principalis apud Monachium. Ibid. p.* 318. Anno proxime ſequenti, cùm *Viglius* operam ſuam patriæ ac *Carolo V.* Imp. in ſecreto Conſilio Bruxellis addixiſſet atque impenderet, etiam *Vigileum* interpellavît, ut patronum ſe ſibi præberet apud aulam Ducis Bavariæ, ac hunc ſuum ab Ingolſtadio diſceſſum ex neceſſariis cauſis excuſaret. *tom.* 4. *p.* 359. Cùm Cæſar an. 1548. judicium Cameræ Imperialis *Spirenſis* inſtauraret, novumque judicum ſeu Aſſeſſorum delectum ex *Viglii* ſententia haberet, primus locus datus fuit *Vigileo Hundt*, qui nomine Bavariæ illi aſſideret : qua de re eſt *Viglii* ad illum epiſtola in *tom.* 4. *p.* 495. *Vſa.* Non apparet illum aut Cæſaris voluntati aut *Viglii* invitationi paruiſſe. Certe factus *ſupremi tribunalis Bojorum Monachii præſes, & quotidianas inter graviſſimaſque officii ſui occupationes* compoſuit inſigne opus cui titulus: *Metropolis Salisburgenſis*, ubi ejus nomen ita ſcribitur *Wiguleus Hund a Sulzemos.* Vide novam edit. Ratiſpon. an. 1719. in *Chriſtophori Gewoldi* dedicatoria.

(7) RECTORALI POTESTATE] academica *Ingolſtadii* functus

functus eſt *Viglius* an. 1539. de qua audi jocantem: „ Hoc „ tempore ſummum Academiæ noſtræ Magiſtratum gero, quem „ Rectoratum vacant. Utinam me cum coccinea epomide *Brock-* „ *hagius* noſter cumque ſceptrigeris iſtis anteambulonibus con- „ ſpiceret, opinaretur fortaſſis nuntium aliquem Apoſtoli- „ cum me eſſe." *Ex tom.* 3. *p.* 113.

XXXVIII. (1) ELECTOR BRANDENBURGENSIS] *Joachimus II.* qui primus Proteſtantium religionem eſt amplexus. Hæc Academia anno 1506. excitata fuit ab hujus patre *Joachimo I.* Electore, adjuvante fratre ejus *Alberto* qui poſtea Epiſcopus *Moguntinus* factus eſt inquit *Bertius Rer. Ger. lib.* 3. *p.* 533. Archi-epiſcopum Electorem dicere oportuit. Fuit autem ſecundus ejus nominis in ſede *Moguntina*, obiitque *Albertus* an. 1545. nepote ſuo *Joachimo II.* jam ad Proteſtantes inclinato. Ceterum *Viglius* memoria lapſus fuit cùm hunc *Vitæ* ſuæ articulum dictaret; non enim cùm *Ingolſtadii* profiteretur, ſed cùm adhuc *Spiræ* hæreret, anno nempe 1536. hæc ei *Brandenburgenſis* conditio oblata fuit, ut ex epiſtola ad *Georgium Sabinum*, qua ab illa ſe excuſat, aperte conficitur. Hanc totam duxi exhibendam, quòd multa officioſe & eleganter dicat de amicitia cum *Georgio* colenda: & quod apud Electoris miniſtros totam diſſimulaverit rationem quam hic prodit in *Vita* ſua, alias longe adferens excuſationes quibus in *Francofordiana* Academia profitendi officium acceptare renuit. „ Quarto Idus „ Septembris, *Sabine* doctiſſime, litteræ tuæ quas e ſalinis *Saxonicis* 23. Julii ad me dediſti redditæ mihi fuere. Quamob- „ rem ſi tardius forſitan reſpondere tibi videbor, ei, cui ipſas „ commiſiſti, imputa. Nam ego profecto qui mutuo ſem- „ per erga te animo fui, & cui ſæpe antea ad te ſcribere „ cogitanti, indonea tantum occaſio & argumentum defuit, „ minime equidem literis tuis tam amicam erga me volunta- „ tem præ ſe ferentibus, quæque plenum honoris clariſſimi Vi- „ ri D. *Chriſtophori Turci* de me judicium contineret ac de Illu- „ ſtriſſimi Principis Electoris *Brandenburgenſis* benevolentia & „ conditione cum primis honeſta certiorem me facerent, re- „ ſpondere diſtuliſſem. Etſi enim conciliandæ amicitiæ breve „ ſpatium *Patavii* habuimus, cum ſub idem fere tempus & tu „ eo advenires, & ego ſarcinulas colligerem: *Chriſtophorus* ta- „ men *a Carolowitz* antiqua mihi familiaritate junctiſſimus, ea „ literis ſuis benevolentiæ fundamenta jecit, ut cum ego il- „ lius amicitiam plurimi ſemper fecerim, ſic me ei chariorem „ viciſſim fore exiſtimarem, ſi te, qui mihi ab eo pluribus „ nominibus commendatus fueras, aut officio aliquo meo de- „ mereri, aut amore devincire poſſem. Quod quo minus "hactenus fecerim, non voluntas mihi umquam ſed tantum

„ oportunitas defuit. Tibi vero ad retinendam confirmandam-
„ que amicitiam eo authore initam, præſentiſſimum philtrum
„ ſuppetit, proprium videlicet virtutis & eruditionis. Quas
„ quo magis in te incrementum ſuſcipere audivi, eo ad meum
„ animum in tui amorem inflamandum plus virium habuiſſe
„ ſcias. Ac ut etiam aut temporis intercapedo aut locorum
„ intervallum quo ſeparati ſejunctique fuimus, aliquid forte
„ iſti mutuo affectui detraxiſſet, id totum tamen proxima tua epi-
„ ſtola pleniſſime reſtabiliviſſet. Quæ non tui modo in me animi
„ amantiſſimum teſtimonium, ſed mearum etiam laudum,
„ quas agnoſcere numquam audeo, nimis amplum præconium
„ continent. Sed de illis aliàs. Nunc ad id tibi reſpondebo
„ cujus gratia illa tibi ad me epiſtola ſcripta eſt. Quid ſcilicet
„ animi habeam ad conditionem de qua Illuſtriſſimi Principis
„ Electoris *Brandeburgenſis* nomine mecum egiſti. Non poteſt
„ autem in eo mihi non eſſe gratiſſimus tuus affectus, magnam-
„ que voluptatem ex Magnifici D. Cancellarii de me judicio ac
„ prædicatione cœpi, qui Illmi Principis animum ita erga me
„ inflammavit, ut idoneum eſſe crederet, qui Academiæ ſuæ
„ (uti ſcribis) collapſæ inſtaurator fierem. Ipſorum autem
„ ſtudiorum cauſa multo maxime gaudeo, tantum Principem
„ litteris honeſtisque artibus favere, & eis promovendis ſedu-
„ lo operam dare. *Chriſtophori* certe *Turci* nomen a te olim
„ mihi prædicatum deinceps etiam magis venerabor, quod
„ authoritatem illam qua apud Principes viros pollet, repa-
„ randis literarum ſtudiis, quæ nunc miſerandum in modum
„ labi videntur, deeſſe non ſinat. Faxit Deus Opt. Max. ut
„ tam honeſta Principis voluntas, prudentiſſimique viri fide-
„ liſſimum atque optimum conſilium fœlicem & bene faventi-
„ bus Muſis optatum habeat ſucceſſum. Cur ego autem im-
„ præſentiarum in oblatam conditionem conſentire nequeam,
„ coram tibi exponere mallem. Sed quando id *Sabine* non li-
„ cet, faxo ut intelligas non temere tantum honorem me re-
„ cuſare. *Fungor in judicio Cameræ Imperialis aſſeſſorio munere*,
„ Cæſareæ Majeſtatis ſpontanea clementia eo promotus, un-
„ de mihi quotannis 500 floreni numerantur. Facile autem
„ ipſe æſtimare potes, an conſulto præſenti fortunæ condi-
„ tionem iſthanc ab Illmo Principe oblatam prælaturus fuerim.
„ Et quamquam hoc munus vulgo & dignius & utilius habea-
„ tur, ego tamen non gravate in tuam ſententiam concede-
„ rem, atque iis rationibus quas diſerte adduxiſti, pertrahi
„ me paterer, niſi aliæ eſſent quæ me magis moverent. Nam
„ mihi profecto ea ſemper mens animo ſedit, ut ſi tantum pro-
„ feciſſem, ut de meo lumine aliis accendere poſſem, & ad
„ Scholaſticam illam docendi tranquillitatem aliquando mihi

„ redire

„ redire liceret, mediocre honorarium in quieto literarum „ otio ſplendidis iſtis & ſimul negotioſis conditionibus haud il- „ lubenter prælaturus fuerim. Verum mi *Sabine* quantum qui- „ dem ego intelligo, quicumque jura cum auditorum utilita- „ te docere voluerit, ſive ad privatas clientulorum cauſas de- „ fendendas, ſive ad publicas arduaſque res adminiſtrandas „ prudenter fœliciterque accommodare, & dignitatem olim „ in otio tueri cogitaverit: ei non ſatis erit, quamlibet ma- „ gnum in Scholis feciſſe juridicæ ſcientiæ profectum: verum „ inprimis neceſſarium eſt, ut juris ſcientiam in foro, judiciis, „ conſiliiſque exercuerit. Eaque ratione motus, aliquantis- „ per in foro hærere decrevi, quo ad docendum, ſi quando „ idonea deinde conditio oblata fuerit, inſtructior deſcende- „ re poſſim. Cum vero haud ita dudum huc venerim, nec- „ dum tantum quantum conſtitui didicerim: haud temere ab „ hoc judicio diſcedendum mihi puto, in quo longe ampliſ- „ ſima diſcendi occaſio eſt, quando & hoc ſupremum Sacri „ Imperii tribunal cenſetur, in quo & maximæ cauſæ con- „ trovertuntur, & tot ſelectiſſimos habeo Collegas, a quibus „ & in ſcientia & in peritia Juris permulta diſcere queam. „ Cujus etiam conſilii non illaudatos habeo authores, *Fran-* „ *ciſcum Curtium* quo *Patavii* profeſſore uſus ſum, item *Za-* „ *ſium*, *Alciatum*, atque alios non vulgaris notæ viros. Qui „ aliquando me cohortati ut animum ad profitendi munus „ adjicerem, illud tamen ante omnia ſuaſerunt, ut prius per „ aliquot annos forum & judicia ſequerer. Sic quippe me „ ad docendum longe magis inſtructum idoneumque fore. „ Nam qui numquam in foro verſatus eſt, etſi forſitan in ju- „ re non infœliciter doctus ſit: nequit tamen ſatis utilia ab „ inutilibus, abolita a conſuetis diſcernere: cùm eorum quæ „ traditurus ſit uſum ipſe ignoret. Quæ quidem me cauſa „ potiſſimum mi *Sabine* movet, ne adhuc e foro ad ſcholas „ redeam, at tantiſper in eo perſiſtam quoad me ad profi- „ tendum magis idoneum eſſe cognovero, forenſiumque actio- „ num uſu inſtructus, fœlicius fortaſſis aliquanto deſtinatum „ munus exequi potero. Quod ſi vero hac una in re animo „ meo ſatisfeciſſem, etſi ipſe ſatis dijudicas pergrave mihi fo- „ re, deſerta meliore conditione in tam longinquam & igno- „ tam regionem abire: attamen cum antea ad nullam rem „ æque quam ad literariam profeſſionem animum inclinatum „ habeam: non leviter me impræſentiarum tanta Illmi Princi- „ pis Electoris benevolentia, clariſſimique Viri *Chriſtophori* „ *Turci* authoritas, ac tua tam amica exhortatio permove- „ rent. Quando itaque mea conſilia aliter nunc ferunt, te „ etiam atque etiam rogo, ut qua fieri poteſt civilitate Illmo

„ Prin-

„ Principi renunties, hoc tempore iſthac conditione uti mihi „ non eſſe integrum. Si qua vero alia in re Illmæ Celſitudi- „ ni ſuæ mea opella obſequi potero, id ea me facturum prom- „ ptitudine, ut concepta erga me ex *Turci* prædicatione be- „ nevolentia non omnino indignum eſſe cognoſcat. Bene vale „ doctiſſime *Sabine*, & clariſſimo Cancellario *Turco* qui tali me „ apud illuſtriſſimum Principem eulogio ornavit, viciſſim „ meum deferto officium, ſignificatoque me deinceps inter „ eos futurum qui merito ſuo eum venerantur D. *Carolowitzio* „ ſiquando opportunum fuerit, ſalutem quoque a me dicito, „ quam propriis illi literis nunciare maluiſſem, ſi ubi locorum „ ageret compertum habuiſſem. Datum *Spiræ* 17 Septemb. an. „ 1536." *Ex tom.* 2. *a pag.* 377. Hæc epiſtola *Sabino* reddita non fuit, & quinquennio poſt cùm *Ingolſtadium* quoque deſe- rere ſtatuiſſet *Viglius* & ab alio Electoris *Brandenburgenſis* Can- cellario *Euſtachio a Schleyber* ad eamdem ſpartam ornandam de- nuo ſollicitaretur, recuſavit iterum & 3 Junii 1541. ex *Ingol- ſtadio* harum literarum exemplar, quæ non fuerant redditæ, ſubmiſit *Georgio Sabino*, uti reperi in *tom.* 3. *p.* 272.

XXXIX. (1) CÆSAR OPERA MATTHIÆ HELDT DESTITUTUS) Cauſam ſui diſceſſus ex aula Caroli V. vi- de ſupra ad N. XXV. in fin.

(2) UTI VICE-CANCELLARIATUS OFFICIUM SUSCIPERET) Inter Conſiliarios qui id Cæſari ſuggeſſe- rant, præcipuus fuit *Carolus Boiſotus*, apud quem, ut hoc onus deprecaretur, binis literis ſatis prolixe agere neceſſe habuit *Viglius*: quas ambas rurſus deſcribendas judicavi, quod hæc non ſit minima ejus vitæ accidentia. Prioribus igitur litteris ita *Boiſoto* reſcripſit: „ Priſtinam erga me benevolentiam tuam, „ quam coram ex multis argumentis perſpexi, amiciſſimæ tuæ „ literæ non ſine ingenti animi mei voluptate plenius etiam „ declararunt, & multum ſane tibi debeo quod Rmo Epiſco- „ po *Atrebatenſi* tam diligenter me commendaveris. Cujus „ quidem virtutes ac inſignes ingenii animique dotes a multis „ mihi antea prædicatas non poſſum non ſummopere quoque „ ſuſpicere. Nec mihi quicquam gratius contingere queat, „ quam ut tua commendatione illius erga me propenſum fa- „ vorem obſequio aliquo meo demerear. Sed quam nuper „ occaſionem amiſi, eam aliud (ut ſpero) tempus aliquando „ reponet. Cum vero ea quæ de mea promovenda fortuna „ abs te illi ſuggeſta ſunt, multum me delectaverint, tum quod „ de Vice-Cancellariatûs officio cum ipſo te collocutum ſigni- „ ficas, varie me affecit. Quis enim eſt mortalium qui in „ ſpem ac occaſionem ſplendidioris ampliorisque fortunæ non „ erigatur? Et tranſactæ ætatis meæ ſtudia perpendens haud

„ val-

„ valde aliena ab ejuſcemodi alicujus muneris functione com-
„ periebam; ſed ſubinde cogitationes meas & parvitatis meæ
„ conſcientia & tanti muneris pondus deprimit dejicitque.
„ Etſi enim aliquot annos in judicialium controverſiarum diſ-
„ ceptatione verſatus ſim, atque in ea quam nos olim in Scho-
„ lis Juris ſcientiam una comparavimus, publice privatimque
„ docenda haud impigre me exercuerim, illud tamen munus
„ utrisque majus, rerum publicarum non vulgarem uſum pe-
„ ritiamque requirit: & quamquam Juriſprudentiæ adminicu-
„ lo cum primis opus habeat, attamen cùm Vicecancellaria-
„ tus Imperii, pectus, os, manusque ſit Cæſaris, nec ſolum
„ in ſuggerendo conſilio, verumtamen ut ſummi Principis juſ-
„ ſa convenienter, cum opus eſt, eloqui, ſcriptove exprime-
„ re queat, ipſius ſit officium: in utroque, præſertim quod ad
„ Germanicám linguam pertinet, longe me illi munèri impa-
„ rem agnoſco. Deinde vero cum huic umbratili & delicatæ
„ vitæ, Scholaſticæque quieti ac cælo Germanico jam dudum
„ aſſueverim, * ac valetudo etiam peregrinationum incom- *lege: ut
„ moda quotidianasque mutationes & inprimis Hiſpanicum
„ aerem & victum perferre queat, ſubvereor. Adhæc me
„ etiam quædam immortalitatis opinio literarum ſtudiis alli-
„ gat, videlicet dum condo & compono quæ mox depromere
„ poſſim. Quæ ſane rationes animum meum pro humani in-
„ genii natura in tantam conditionem ac fortunam erectum ac
„ propenſum, contra reprimunt. Alterum vero de quo te
„ rogavi, & meæ tenuitati magis congrueret, & mihi quoque
„ non paulo gratius foret, videlicet, ut in Senatu patriæ meæ
„ Friſiæ, Conſiliarii munus obtinere mihi veſtro conſilio ac
„ patrocinio a Cæſarea Majeſtate liceret. Cujus ratione ab-
„ ſens nullum equidem emolumentum poſtulo, & tamen in-
„ terea Cæſareæ Majeſtati obſtrictiorem me agnoſcerem, ut
„ tamen ſi quando in patria agerem aut omnino morari in-
„ ſtituerem, cum dignitate ordinario quoque ac communi cæ-
„ terorum ſalario fruerer. Sic quippe iſthic mihi quaſi portum
„ conſtitutum crederem, in quem tumultuantibus aliquando
„ rebus Germaniæ, confugerem, & ubi interea laborum meo-
„ rum emolumenta deponerem. Ex Conſiliariis ejus Curiæ
„ duo nuper extremum diem functi ſunt, ambo mihi propin-
„ qua cognatione juncti. Eques unus, alter Doctor *ab Bur-
„ mania* cognominati, unde facile locum vacare puto, ſi mo-
„ do veſtra ſuffragia Cæſarem mihi propitium facerent. Pa-
„ truus autem meus Decanus olim *Hagenſis* ab *Saxonum* tempo-
„ ribus triginta annos Conſiliarii, &, ut tunc loquebantur,
„ Regentis Friſiæ officio functus eſt, fideliſſimamque operam
„ Cæſareæ Majeſtati in ea obtinenda compeſcendisque variis

„ provincialium tumultibus navavit. Quapropter mihi cum-„ primis jucundum foret in eamdem dignitatem illi aliisque „ propinquis ſuccedere. Quamobrem te etiam atque etiam „ oro vir clariſſime, ut quando magnitudini ejus muneris, ad „ quod me tua benevolentia provehere deſiderat, ſum impar, „ in altero impetrando operam mihi tuam non gravate im-„ pendas. Bene vale vir clariſſime. Ex *Ingolſtadio* 15 Maii „ 1541." *Ex tom.* 3. *a p.* 267. Alteris literis magis etiam laborare debuit, ut a novis *Caroli Boiſoti* efflagitationibus ſe expediret. „ Haud equidem fore putabam, *inquit*, ut poſtquam „ ſemel non leves, quæ me ab propoſita officii Vicecancel-„ lariatus conditione deterrerent, rationes, tibi expoſuiſſem; „ non modo meæ ſententiæ non ſubſcriberes, verùm diverſam „ quoque porro ſuadere pergeres. Quamquam autem tuo ju-„ dicio multum ſemper tribui, tribuoque, vereor tamen ne „ quid hac in re nimius mei amor tibi imponat. Ut enim „ ingenue tibi fatear, Gallicæ linguæ pene ſum oblitus, Germa-„ nicam nondum ſatis didici, Latinæ uſum non ad forum aut pu-„ blicam oſtentationem formare unquam laboravi, ſed tantum „ ad ſcholas atque ad docendum paravi. Et quis quæſo iſthic „ in tantis rebus apud maximum orbis monarcham muti & „ elinguis hominis uſus eſſe queat? Tum vero primum diſce-„ re cum jam ſcire oportebat, ſerum mihi videtur. Atque ut „ ego ſum puſillanimis valde, vereor, ne conantem fruſtra, „ diffidentia mox avertat, ac ab equis quod dicitur ad aſinos, „ non ſine magno meo dedecore, redire cogat. Proinde ſa-„ pientis illud mecum cogitans *Noſce teipſum*, ſupra vires nihil „ inceptare audeo. Haud ignoro magnum eſſe honorem apud „ ſummum Principem eo loco eſſe, talique dignitate fungi: „ ſed tum demum, ſi recte ac cum honore quis fungi ſciat. „ Et interea ſic cogito, ſi gloriam ambio, amplam eſſe propo-„ ſitam materiam, videlicet ut lucubrationibus quotidianarum „ lectionum nomen aliquando meum poſteritati commendem. „ Nec minus leviuſve eſſe puto aliquam in literis laudem pa-„ rare quam temporali gloria fungi. Quæ cum multis caſibus, „ multorumque ſimul expoſita eſt invidiæ, tum cum vita mox „ evaneſcit. Opes autem magnas non ambio, & hæc præſens „ functio, quod ſenectuti ſufficiat, abunde ſubminiſtratura eſſe „ videtur. Interea juvat verſari in ampla bibliotheca, quam „ multis jam annis optimis authoribus inſtruxi, & a qua non „ ſine ſumma animi moleſtia queam avelli. Quid dicam de „ hiſce infœliciſſimis temporibus, quibus mihi ſumma beati-„ tudo eſſe videtur procul a Jove ac fulmine & publicis * libris „ inter libros latere. Ut horum vero omnium nihil moveret, „ illud tamen vel ſolum ſatis eſſet, quod ab ejuſmodi condi-„ tione

* *lege*: rebus

„ tione deterrere me poſſet, quod eo mihi fungenti officio, „ pene perpetuo errandum ac peregrinandum fuerit, ſine certa „ ſede, ſine domo, cum gravi & corporis moleſtia & valetu- „ dinis periculo, ut vitam me ſic diu tueri poſſe non ſatis con- „ fidam. Quibus quidem rationibus ita commoveor, ut ad „ ejuſmodi muneris ac officii ſpem, animum inflectere minime „ poſſim. Non tamen ignoro quantum tibi hujuſce favoris „ ergo debeam, quantumque perpetuo ſim debiturus. Sed ſi „ fortaſſe tibi nimis philoſophice facere reſpondereve vide- „ bor, qui tantam occaſionem ſic reſpuam: attamen ſi ratio- „ nes quas adduxi penitius excutere dignaberis, ſi quis in eo „ meus eſt error, venia ſaltem dignum judicabis. Porro Rmum. „ Epiſcopum *Atrebatenſem*, cujus in me benevolentiam tua com- „ mendatio excitavit, hoc ipſo quoque nomine amabo, colam „ ac venerabor perpetuo. Utinam vero ejus ope operaque „ alterum quod abs te & coram & proximis literis meis poſtu- „ lavi, impetrare liceret: eo quippe beneficio perpetuo me „ vobis obſtrictum faterer. Propediem autem me opportuni- „ tatem nacturum ſpero ut ab lectionum munere feriis nobis „ hic indictis, iterum vos inviſam. Interea bene vale, & „ *Viglium* tibi commendatum habe. *Ingolſtadii* 2. Junii an. 1541." *Ex tom.* 3. *a p.* 270.

XL. (1) REGINA MARIA] Vidua *Ludovici Jagellon Hungariæ* Regis, filia *Philippi I.* Hiſpaniarum Regis, & ſoror *Caroli V.* ac *Ferdinandi I.* Impp. nata Bruxellis, & anno 1531. gubernatrix Belgii pro *Carolo* per annos viginti & quinque, obiit in Hiſpania an. 1558. paucis poſt *Carolum V.* diebus, id eſt, menſe Octobri. *Jacobus Menlius* in libello ſingulari *de Majoribus Maximiliani II.* ſcribit *Mariam obiiſſe mortem anno forte* 1559; ſed is parum eſt accuratus ſcriptor. *Suffridus Petri in append. ad Hedam fol.* 5. ita habet: „ *Carolus* quintus eodem anno 1558. men- „ ſis Septemb. 21. die obiit in Hiſpania Betica apud *S. Juſtum.* „ Ibidem etiam eodem anno ſorores ejus *Eleonora* atque *Maria* „ defunctæ ſunt". *Corbinianus Khamm Hierarch. Auguſt. part.* 1: *p.* 352. accurate ſcribit, *Mariam* Bruxellis natam 17. Septemb. 1505. *Ludovico Hungariæ & Bohemiæ* Regi deſponſatam 1521. in ſtatu viduitatis denatam 18. Octob. 1558. ætat. 53.

(2) DUBIUS CONSILII HÆSIT] Cur ſollicitus eſſet de oblata conditione Secreti Conſilii Bruxellis, *Hectori Hoxvirio* expoſuit: „ Me literæ tuæ ac *Nicolai* (*Nicolaii* ſeu *Grudii*) qui- „ bus de ſecretioris Conſilii conditione certiorem me reddi- „ diſtis, magna, *inquit*, me Hercle ſolicitudine involvêre. „ Ut enim emolumenta omittam, quæ hic mihi & certiora „ obveniunt & minus forte vicioſa, præmia ſcilicet laborum, „ non munerum corruptelæ: ut taceam opportunitatem ali-

„ quid elucubrandi in literis, quod nominis immortalitatem, „ ad quam natura omnes aſpiramus, conciliet: ut reliqua hu-„ juſce functionis commoda prætercam: illud non minimum „ me movet, quod ego hujus Superioris Germaniæ publicis „ rebus, linguæ ac vivendi conſuetudini jam aſſuefactus, ſi „ iſthuc tranſiero, linguam Gallicam, cujus pene uſum deper-„ didi, rediſcere, & in univerſum pene vitæ rationem rete-„ xere, omniaque ab initio quaſi rurſus exordiri neceſſe ha-„ bebo. Cujus quidem me & in hac ætate (*triginta & quinque* „ *annorum*) ut non poſſit non pigere, ſic aliquo etiam modo „ pudere debebit. Proinde ſane ægre ad propoſitam condi-„ tionem animum applico. Ac ſi mihi quod cœpi inſtitutum „ tueri liceret, confeſtim certe reſpuiſſem ". Quas hic mo-leſtias & excuſationes, ſive ex animo id dixerit, ſive ſimulate, congerit *Viglius*, ne facilem ſe præbeat qui ex *Ingolſtadio Bruxellas* concedat, eæ non ſatis cohærent cum anxiis illis & enixis, ſæpeque repetitis precibus ac rogationibus quas ſupra legimus ab eo inſtitutas apud *Carolum Boiſotum* & *Gerardum Mulert*: neque enim illas aut tunc ignoravit aut contempſit. Proinde ejus ego hic conſtantiam deſidero. Ceterum erat homo. Poſt hanc præfationem ita pergit apud *Hectorem Hoxvirium*: „ Verum id „ non eſt paſſa graviſſima epiſtola tua, multis me rationibus „ fortiſſime in diverſam vocans ſententiam. Quas dum ſingu-„ latim cœpi mecum expendere, animi dubius, ſuſpenſa ſen-„ tentia, de adeunda Brabantia conſilium tandem cœpi, ut „ hujus functionis oblatæ explorata certius conditione, aut „ veſtræ authoritati cedam, aut ad iſtam nondum rennncia-„ tam provinciam, liberam mihi redeundi copiam retineam ". *Ex tom.* 4. *p.* 330. Deinde ad ſecretarium *Nicolaum Grudium* eodem ſcripſit tempore paullo deliberatior: „ Ad tuas amantiſ-„ ſimas literas *Nicolae* ornatiſſime, quibus ex Sereniſſimæ Regi-„ næ mandato de ſuſcipienda conditione in ſecretiore Conſilio „ certiorem me feciſti, ſuperioribus diebus, prolixe quidem, „ at, ut tibi fortaſſe videbitur, nimis perplexe reſcripſi. „ Quippe qui quod alii & ambire ſoleant, & oblatum amba-„ bus amplecti ulnis, id eò cohortantibus impellentibuſque „ amantiſſimis hominibus, ſuſcipere adhuc ambigam. Verum „ hoc vitium, mi *Nicolae*, omnibus fere in ſcholis innaſci ſo-„ let, illam quam Græci vocant ἀπραξίαν ut ament, nec facile „ ex ſuis lycæis in fori theatrum pertrahi ſe ſinant. Attamen „ ne tuam commendationem authoritatemque, vel mea potius „ commoda negligere videar, ad Paſcha me iſthic adfore „ ſignificavi, ut ſi quis mihi abſenti ſcrupulus inhæret, is co-„ ram auferatur, atque ita res hæc tota per me ibi confirme-„ tur, ut priuſquam præſentem hanc conditionem relinquam, „ de

„ de nova omni ex parte cautum mihi eſſe intelligam. Cum „ igitur rurſus literas in inferiorem Germaniam dandi oblata „ eſſet opportunitas, idem paucis denuo indicare tibi volui, „ iterum atque iterum te rogans, ut in meum adventum totam „ hanc rem integram ſuſtineas, ac ſi tibi tantum otii fuerit, „ & tuis literis ad id iter me confirmes, & Reginæ epiſtal- „ mate, ſi quid forte impedimenti aliunde injiciatur, me com- „ munias. Vale mi *Nicolae*, & pro tuo hoc mei ornandi ſtudio „ in tuo ære perpetuo me nomen profeſſurum meum ſcias. „ Ingolſtadii 4. Januarii an. 1542." *Ex tom.* 4. *p.* 334. *Vſa.*

(3) CONSILIARATUS DIGNITATEM IN QUOCUMQUE CONSILIO] De optato hujus negotii ſucceſſu ad patronum ſuum *Hectorem Hoxvirium* ita ſtatim ſcripſit *Viglius*: „ *Bruxellam* adveniens multorum in me propenſiora ſtudia comperi, „ quàm ipſe abſens ſperare auſus fueram; inprimis tamen omni „ me humanitate *Nicolaus* ſecretarius complexus eſt, qui mihi „ etiam præſidis *Schorani* (id eſt: *Ludovici a Schora Secretioris* „ *Conſilii præſidis*) benevolentiam conciliavit. Ab Regina per- „ benigne auditus, facile quæ volui impetravi, ſcilicet, ut „ quoad locus in Senatu *Mechlinienſi* vacaverit, ubi ex animi „ mei ſententia quietiorem vitam ducere valeam, hic Secreti „ Conſilii honore fungar . . . . *Bruxellæ* 27. Aprilis 1542." *Ex tom.* 4. *p.* 347. Cur ſic autem voluerit, & e Secreto Conſilio ad *Mechlinienſem* Senatum quaſi gradum facere, contra quàm hodie ſit, elegerit, ad *Carolum Boiſotum* perſcripſit: „ Noſti „ me amare quietem ac libros, quibus *Mechliniæ* commodius „ mihi aſſidere & expolire aliquando aliquid eorum quæ ſupe- „ rioribus annis commentatus ſum, licebit. Quod autem ſa- „ lario diſcedit, id alicunde penſabitur, quando ad conſulen- „ dum major iſthic erit facultas, & minor ſumptus, ut alia „ omittam quæ *Mulertum* noſtrum olim moverunt, ut *Mechli-* „ *nienſem* quoque conditionem præferret, & te, alioſque non- „ nullos, ut eamdem retineretis, quorum exempla pro ratione „ lubenter ſequor". *Ibid p.* 367.

(4) PATER, AMICIQUE NON DESTITERE DONEC] Quanto ardore & ſtudio properarint omnes retinere *Viglium* in Belgio, literis ipſe conſignavit ad *Vigileum Hundt* de quo ſupra. „ Literis mi *Wigilee* exprimere, *ait*, nequeo quan- „ tæ huc adveniens ſolicitudini ſim involutus. Non aliter „ enim quàm ſi quædam adverſum me facta eſſet conſpi- „ ratio, viſi mihi ſunt omnes in me hic detinendo conſilia „ conatuſque ſuos conferre. Primùm omnium Regina non „ tantum ſplendidiſſima conditione, verum etiam imperio „ quodam meam ſibi patriæque operam vendicare viſa eſt. „ Idem parens ſenio confectus, fratres propinquique plurimi „ per litteras flagitant. Acceſſere deinde omnium vota deſi-

 „ deriaque,

„ deriaque, qui mihi vel notitia vel amicitia juncti fuêre. Hic „ mihi peregrinitatem, alter ſcholaſticum pulverem expro- „ brat, cœlibem alius vitam ſine ſpe ulla poſteritatis repræ- „ hendit. Quid dicam multa? Obrutus argumentis, victus „ precibus, multiſque aliis cauſis impulſus, coactus ſum tan- „ dem in eorum concedere ſententiam, ac ab profitendi fun- „ ctione privatæque vitæ otio ad Reip. redire negotia. . . . . „ Ex Bruxella ultimo Aprilis an. 1542." *Ex tom.* 4. *p.* 358.

XLI. (1) HECTOR HOXVIRIUS] Vir primariæ nobilitatis in Friſia, natus in *Maurichemo*, qui pagus eſt territorii *Baroderani*, multis & arduis legationibus functus eſt pro patria ad Imp. *Carolum V.* & pro Imperatore ad alios principes. Judice *Viglio* nullum Friſia habuit qui parem famam eruditionis obtineret, paucos vero nobilitate, dignitate, opibus, gratia *Hectori* comparabiles. *tomo* 2. *p.* 147. Tantas in unum congeſtas dotes valde veneratus eſt *Viglius*, qui *Hectorem* quamdiu vixit, non tantum amicum habuit, ſed omnia illi ſua arcana credidit & conſilia, uti teſtantur plurimæ ad eum datæ epiſtolæ. Anno 1534. in Italia verſabatur ut juris Civilis ſcientiam ad ceteras diſciplinas jungeret, qua occaſione vocem emiſit *Viglius* Italicis Academiis honorificam, quam, quia brevis, hic libet adſcribere: „ Ex *Auſonii* literis, doctiſſime *Hector*, in- „ tellexi quam tibi non diſpliceat *Patavium* cum *Papia* com- „ mutaſſe: nec dubito quin ipſa Italia quo eam magis perſpexe- „ ris, quoque ei magis aſſueveris, eo tibi magis ſit allibitura. „ Quod ſi Italiæ delitias vulgus noſtrum noſſet, minus certe „ admiraretur, quidnam tu in Italia in ea ætate. Dulmaniæ „ 16. Aug. 1534." *Ibid. p.* 244. Tanto viro fortuna tarde arriſit; adeo ut *Viglio* e Camera Spirenſi diſcedenti ſuffici cupiverit. Non tamen tentavit. V. *tom.* 3. *p.* 73. *Vſa.* Anno 1539. in Senatorium ordinem in patria delectus eſt, ut eſt *ibid. p.* 118. *Vſa.* Et anno 1541. Senatui Ultrajectino præſes datus eſt, adhibito prius in conſilium *Viglio*, qui quòd conſueto candore, totus teres atque rotundus mentem ſuam aperiat, tantiſper audiendus eſt: „ In iſta, *inquit*, deliberatione mutandæ „ conditionis, in qua meam ſententiam requiris, tibi homini „ & nobili & opulento minime ego ad lucri rationem penſi- „ tanda conſilia arbitror. Verùm hoc quærendum inprimis „ puto, quæ dignior ampliorve functio cenſeatur. Et prima „ quidem figura præſidere quàm aſſidere non paulo honeſtius „ habetur: ſed tamen non leve eſt primarium, quod tibi cum „ paucis contingit, in patria Conſiliarium eſſe. Quamobrem „ ego cæteris paribus haud equidem video cur uni alterum „ valde præferre debeas. Sed tamen cùm loci major ſit Tra- „ jecti amœnitas celebritaſque, tum & hominum elegantium,

„ quan-

„ quantum quidem ego judicare ſive potius divinare poſſum, „ major copia, certe tibi homini in literis excellenti & docto- „ rum hominum ſocietatem ac congreſſus amanti, Trajectum „ utique præferendum exiſtimo. Et mihi etiam iſta ſubit co- „ gitatio, cum præclaræ iſtæ ingenii tui dotes te ſive patriæ „ aliquando noſtræ fore præſidem, ſive altioribus alibi functu- „ rum honoribus deſtinent, ne meritorum tuorum præmia ipſe „ retardes. Ex iſto ſane loco ad altiora quidam tibi quaſi gra- „ dus præſtruitur, quem ſi reſpueris, haud eadem poſtea erit „ opportunitas. Quamobrem ego ſic ſuadeo, etſi neque lucri „ incremento, neque honoris æqualitate oblatum munus ca- „ peſſere valde debeas: attamen ob loci præſtantiam & homi- „ num elegantium copiam, & quamdam progrediendi ad ma- „ jora facultatem, ultroneo Reginæ ac ſupremi Senatus judi- „ cio obſequi te debere. Et quamquam ego te in iſta com- „ muni patria perpetuum mihi meiſque patronum elegeram, „ ſi tamen ex fide conſulere voluero, utcumque mihi tuus „ inde diſceſſus moleſtus atque incommodus futurus ſit, iſtam „ tamen ut dignitatem aſperneris, minime ſuadere poſſum.... „ Bene vale *Hector* clariſſime 10. Octob. 1541. " *Ex tom.* 3. *p.* 308. Dignitatem acceptavit *Hector* & migravit *Ultrajectum*, ubi cum *Carolus V*. Imp. an. 1546. Capitulum ordinis aurei Velleris celebraret, eum, in teſtimonium probatæ fidei ac diligentiæ, equeſtris ordinis honore donavit. Obiit ibidem an. 1547. *Vide Suffr. Petri in append. ad Bekam p.* 190. *& de Script. Friſiæ dec.* 11. *cap.* 2.

(2) ADRIANUS NICOLAI] Communiter, etiam a *Viglio* in epiſtolis, appellatus *Adrianus Marius*, frater *Nicolai Grudii*, *Joannis Secundi*, & *Everardi Nicolai* primum apud Leovardienſes deinde apud Mechlinienſes ſupremi Senatûs præſidis; omnes filii *Nicolai Everardi* pariter in Magno Conſilio qui Mechliniæ ſedet, præſidis: quorum omnium elogia vide apud *Val. Andr. in biblioth. Belg.* In Catalogo Conſiliariorum Mechlinienſium apud *Butkens in Suppl. tom.* 2. *p.* 318. ita lego: *Meſſire Adrien Nicolai, Chevalier, ſucceda a Meſſire Nicolas Everard par lettres patentes du* 22. *Juillet* 1541. *Il fut en apres Chancelier du Conſeil de Gueldre.* Succeſſit fratri, pater enim obiit anno 1532. *Viglius* amicitiam a pueris, convictus & tecti communione fundatam, cum *Adriano* & cum *Joanne Secundo* contraxit; & de hujus morte anno 1536. ad illum conſolatoriam ſcripſit, inter ſelectas *Viglii* epiſtolas a nobis repoſitam cum aliis nonnullis ad *Adrianum*. Hic adjicimus pauca quæ de amiſſo parente, ut ſolaretur amicum, eleganter ſcripſit: „ Luctus veſter „ ob amiſſum parentem tam juſtus, non potuit non me etiam „ graviter commovere. Sed tamen naturæ communis neceſ-

„ ſitas

„ ſitas æquo animo toleranda eſt, cum fata hæc mutari nullis
„ lachrymis poſſint. Cogita quanto ego plus in patruo meo
„ amiſerim, non quod illius caſum velim cum clariſſimi paren-
„ tis veſtri *Nicolai Everardi* præſidis Mechlinienſis jactura con-
„ ferre, ſed quod me inopem rei & conſilii, in medio ſtudio-
„ rum curſu deſtituerit: cùm vos jam metæ proximi, locuple-
„ tem creveritis in hæreditatem, ut eo quocumque pervenire
„ tenditis, viaticum vobis largiter ſuppeditare poſſit. Ea eſt
„ autem mi *Hadriane*, rerum humanarum conditio, quam ex-
„ perientia quotidie magis magiſque cum noſtro damno cogno-
„ ſcere nos neceſſe eſt. Nihil hic habemus proprium vel per-
„ petuum. Debemus morti nos noſtraque. Quamobrem quæ
„ accidunt neceſſe eſt ut feramus, ſubſidiumque & ſolatium
„ a prudentia quæramus, amicoſque & patronos parentum
„ amiſſorum loco ſurrogemus. Illorum enim etſi minus natu-
„ ralis non minus tamen ſolida & jucunda eſt amicitia, ſi quis
„ delectum in recipiendo adhibeat. . . . Patavii X. Calend.
„ Januarii an. 1532." *Ex tom.* 2. *p.* 59. *Vſa.* Obiit *Adrianus Marius* an. 1568. tumulatus Mechliniæ in æde B. Mariæ.

(3) NICOLAUS NICOLAI] communiter appellatus *Nicolaus Grudius* ſeu Lovanienſis, frater *Adriani Marii* ut jam diximus. V. *Valer. Andr. in biblioth. Belg.* ubi ejus lucubrationes recenſet, & dicit eum *Carolo V.* ac *Philippo II.* fuiſſe a conſiliis, quod nullibi reperi, nec ſcio eum in ullo Conſilio Belgico locum tenuiſſe. *Viglius* hoc Num. Secretarium Conſilii Statûs vocat. Sed conformiter ad catalogum Secretariorum in *Suppl. Butkens tom.* 1. *p.* 190. dicendus eſſet Conſilii privati ſecretarius, ita enim ibid: *N. Nicolay, fut ſecretaire du meme Conſeil privé l'an.* 1542. Verùm in utroque Conſilio, prout hodiedum, ſecretarii munere functus fuerit. Vir fuit, ut eſt apud *Val. Andr.* induſtria efficaci & fide ſumma, & potentiſſimæ cujuſdam auctoritatis. Obiit Venetiis an. 1571. eò Reip. cauſa profectus. In libello: Toiſon d'or tom. 1. p. 198. dicitur *ſecretaire du Conſeil d'Eſtat & Adjoint du Greffier* (de l'ordre de la toiſon d'or) *Blioul avec future ſucceſſion en* 1540. Porro ejus obitus ibi ſtatuitur ad an. 1570. Is de Reginæ *Mariæ*, primariique iſtius Senatus, quem illi Statûs vocabant, mandato, ad *Viglium* ſcripſit de conditione ſanctioris Conſilii, ad quem ſtatim reſcripſit in hæc verba: „ Ego mi *Nicolae*, jam pridem ita
„ animum induxeram peneque obſirmaram meum, ut in præ-
„ ſenti vitæ inſtituto, quoad liceret, perſiſterem. Qùod vi-
„ delicet cum optimarum artium ſtudiis conjunctum, & tran-
„ quillitatem ſummam, & minime aſpernandum ad tuenda
„ aliquando ſenectutis incommoda viaticum, ne quid de
„ omnium jucundiſſimo literarii otii fructu memoriam nobis
„ ali-

„ aliquam poſteritatis ſubinde ex lucubrationibus pollicentis, „ dicam, ſuppeditat. Secundo vero loco ſi ex hoc forte portu „ aliqua me tempeſtas propelleret, ſive patriæ vicinarumve „ regionum deſiderium, quod cum ætate aliquando renaſci ſo- „ let, me revocaret: ad tale mihi inprimis connitendum eſſe „ munus ſtatuebam, quod ab Reip. curis periculiſque remo- „ tum, in juriſdictione civiliumque cauſarum cognitione po- „ tiſſimum conſiſteret. Cujus etiam aliquam mihi ſpem Ra- „ tiſponæ *Boiſotus* noſter excitarat, ut ſi vellem in Mechlinien- „ ſis judicii curiam aliquando cooptarer. Quamobrem ubi ex „ tuis literis ad eam me adſciſci functionem intellexi, qua „ publici ſtatus gubernatio præcipue iſthic conſtat, ut & au- „ lam Reginæ comitari, quotidianisque provincialium queri- „ moniis, vel obeundis peregre legationibus operam dare ne- „ ceſſe fuerit: ut verum fatear, nonnihil mens ad ejus con- „ ditionis nuncium exterrita fuit. Præſertim cum meæ quo- „ que conſcius tenuitatis, mox illud etiam ſubvererer, ne ut „ maxime velim conerque, eum tamen quem a me expecta- „ bis uſum in rebus tantis præſtare nequeam. Cum jam & „ Gàllicæ linguæ, cujus præcipuus iſthic eſt uſus, pene obli- „ tus ſim, nec Germanicæ valde gnarus, ac in una Latina „ lingua proximis annis me exercuerim, non quidem ad iſtam „ literatorum hominum elegantiam, ſed ad quotidianum tan- „ tum docendi conſulendique uſum. Unde non immerito ad „ tanti muneris ſplendorem ex ſcholaſtica hac umbratilique „ vita oculos vix auſus fui attollere. Adhæc cogitabam, ut „ non omne quod ſplendet aurum eſt, ſic nec amplas iſtas ac „ in ſpecie luculentas conditiones æquam ſemper ſumptibus, „ laboribus, curiſque ac periculis adferre mercedem. Quam- „ obrem ſi meo ingenio obſequi liceret, mediocrem hanc „ fortunam, in qua procul ab Jove ac fulmine centenos ta- „ men aliquot (*aureos*) annuatim comparcere poſſum, haud „ illubens præferrem. Verùm è contrario tua ac *Hoxvirii* „ noſtri aliorumque amantiſſimorum hominum autoritas me „ non leviter movit. Et parentis ac propinquorum deſide- „ rium, qui ſæpius ad ambiendam conditionem aliquam in „ inferiore Germania ſuaſores fuere, omnino nequeo con- „ temnere. Itaque dum mecum diu dubius ſubſiſterem quam „ in partem potiſſimum inclinare deberem, res ipſa tandem „ conſilium ſuggeſſit" &c. nempe ut ipſemet iſthuc ſibi profi- ciſcendum putaverit, uti ſupra vidimus, ſucceſſu minime pœ- „ nitendo. *Ex tom.* 3. *p.* 324. *Vſa.*

(4) CAROLUS BOISOTUS] In libello cui titulus: *Les tombeaux des hommes illuſtres qui ont paru au Conſeil privé du Roy Catholique au pays-bas, depuis ſon inſtitution de l'an.* 1517. *juſques*

au-

aujourd'huy, a Liege 1673. hæc lego pag. 31. *Meſſire Charles de Boiſot fils de Didier treſorier de Madame Marguerite d'Auſtrice, & de D. Joanne de Salome, fuſt Conſeiller du grand Conſeil l'an* 1531. *& depuis pourveu de l'eſtat de Conſeiller des Conſeils d'Eſtat & Privé de l'Empereur Charles V. en l'an* 1538. *Il mourut a Ratisbone en Allemagne l'an.* 1546. *laiſſant un fils Charles auſſi Conſeiller du Conſeil Privé, de ſa femme D. Marguerite de Taſſis fille de Meſſire Jean Baptiſte Chevalier, & de D. Chriſtine de Wachtendonck. Il giſt a Malines en l'Egliſe de S. Jean, ſa Tombe contenant ſes armes & ſes quartiers. In ſuppl. Butkens tom.* 1. *p.* 108. notatur obitus ejus ad diem 10 Decemb. 1545. Porro *Carolus Boiſotus* Imperatorem *Carolum* perpetuo ſecutus eſt in itineribus ſive in Hiſpaniam, ſive in Germaniam, ut eſt *in ſuppl. cit.* ubi pro elogio additur: *C'etoit un perſonnage de bonnes moeurs, d'une rare prudence & de bon conſeil.*

XLII. (1) QUO PACTO SE AB INGOLSTADIENSI CONDITIONE EXCUSARET] Et multa & varia quinquennii tempore *Viglio* diſplicuerunt in conditione *Ingolſtadienſi*, quæ luculenter & per querelam, ſed minime ingratam, expoſuit *Leonardo ab Egks* ſeu *Eck*, Ducis *Bavariæ* Cancellario, & *Ingolſtadienſis* academiæ curatori. Erat is ævi ſui *Cato*, juſtitiæ cultor, rigidi ſervator honeſti. In *Bavaria* nobili genere editus an. 1480. factus eſt an. 1520. *Wilhelmi Bavariæ* Ducis conſiliarius, a quo, uti ab aliis proceribus, in Comitiis Imperialibus adhibitus fuit: & in tumultu famoſo ruſticorum *Saliſburgenſium* an. 1525. ſententiam ſuam egregie dixit, ac viginti poſt annos in bello *Smalcaldico* ab ipſo Imp. *Carolo V.* honoratus eſt. Obiit autem Monachii 17 Martii 1550. æt. 70. *V. Pauli Freh. theatr.* ubi plura: ſed hoc proprium ac ſpeciale quod ejus hic verbis adſcribo: „ Propugnator fuit acerrimus „ antiquæ religionis Romanæ, adeo ut & bona & arces quas „ comparavit amœniſſimas, filio *Oſwaldo* non alia ratione ſalva eſſe voluerit, idque firmiſſime teſtamento caverit, quam „ ſi eamdem Religionem perpetuo foveret." *Freh. p.* 826. Ad hunc inconcuſſæ mentis virum, qui ad nullas querelas aut expoſtulationes quicquam reponere ſolitus erat, ſuum ſemper curſum tenens, & favori nihil tribuens aut odio, uti ipſe *Viglius* prodidit: ad hunc inquam, curas ſuas & ſollicitudines detulit: „ Cùm Illuſtriſſimus Princeps Dux Bavariæ *Wilhelmus* ſuperioribus diebus literis ad me datis petierit, ut in „ præſenti conditione poſt evolutum conductionis meæ tempus perſiſtere velim, præter ſalarium, ampliorem mihi ejusce obſequii fructum de ſua etiam benevolentia pollicens: „ rem ipſam aliquot diebus mecum deliberate excuſſi. Quoniam vero ne Principis aures prolixiore epiſtola offende-

„ rem

„ rem ſubveritus fui, paucis tantum ad ejus literas reſpondendum duxi, uti ex exemplo earum hiſce conjuncto Magnificentia tua cognoſcet. Et quando ab initio de hac conditione tecum egi tranſegique omnia, viſum mihi fuit, de eadem rurſus ad te quidquid haberem animi perſcribere, fretus præſertim tua benevolentia: ut te ſcilicet patrono, ac (ſi licet dicere) proxeneta, vel in mea deſideria benignius Princeps conſentiret, vel ſi iis locus dari nequeat, minus ſaltem idem ægre ferret, ſi rebus meis alibi aliquando per occaſionem, finito conductionis tempore conſulere inſtituero. Quo autem quæ mea ſit petitio tibi exponam, principio quod ad locum attinet, non parum me ſuperiore anno collegæ ambitio ac aliorum quorumdam noſtri ordinis malevolentia, qui ſe & autores & adjutores ei exhibuerunt, commovit. Nolo hic diſputare cur cedere non debuerim. Sed ad ſuggeſtionem quorumdam Princeps, etſi me loco non omnino depelleret, id tamen quod mihi ſtatuta tribuere ſemper credidi, in dubium ejus reſcripto vocatum eſt: impræſentiarum tantum mihi tum eo loco relicto; ſuſpenſo videlicet ejus rei mutandæ arbitrio. Deinde quod de obeundo viciſſim Decanatus munere reſcriptum fuit, id non modo noſtræ controverſiæ fomitem relinquebat, verum etiam cum cæteris collegis invidiæ odiique materiam excitabat. Ego autem ſtudiorum meorum quietem & tranquillitatem in hac potiſſimum conditione quæſivi, id unà tamen tueri cupiens, ne ex conſule (quod dicitur) factus Rhetor, ab equis omnino ad aſinos dejectus viderer. Jam vero ſi mihi contentiones ſuſtinendæ erunt, malim id certe facere in materia uberiore. Nec mihi jam dudum conditiones etiam magnæ defuiſſent, ſi non magis gratum duxiſſem philoſophari quam ditari. Cum autem ſic me in hoc munere hactenus geſſerim, ut & fama Academiæ noſtræ non decreverit, & ſolus aliquamdiu omne onus docendi ſuſtinuerim: ſi, quem in præſentia locum obtineo, tamquam matutinus Juris Civilis ordinarius & Collegii Senior, eum Princeps expreſſo reſcripto confirmaverit: & mihi quietiorem hanc conditionem clementer effecerit, & nemini alteri injuriam intulerit. Quod vero aliquid mihi ob præteritorum annorum diligens obſequium ac ſervitium ad ſalarium adjici cupiam, movet me maxime quod quum principio peterem trecentos florenos in auro quotannis mihi perſolvi, etſi de trecentis in moneta numerandis obligatio concepta fuerit, adjectum tamen ſit in tuæ Magnificentiæ literis, Principem 50 eos florenos, qui quotannis decedebant, cum fœnore compenſaturum, adhæc non pœnitendo viati-

,, co donatum me iri. Certe viaticum ſpei ſatisfecit, & ea
,, de cauſa de ſorte 50 florenorum per tres annos non illubens
,, aliquid remiſero, modo non omnino uti fœnore ſic & ſor-
,, te * 50 annorum carendum mihi ſit. Nam eo nomine ne
,, tantillum quidem me extra ordinem hactenus accepiſſe non
,, ignoras. Et cum hîc aliquamdiu vacantibus cæteris pro-
,, feſſoribus ego & loco incommodo, nec ſine luculento meo
,, diſpendio conſervandæ utcumque Academiæ noſtræ cele-
,, britati ſideliter diligenterque inſervierim: vel ſic videri poſ-
,, ſum aliquid eſſe promeritus, nec iniquum eſſe ut de ſalariis
,, morte & diſceſſu Collegarum vacantibus, mihi diei & æſtus
,, pondus ſoli interea portanti tantulum benigne Princeps ex
,, camera ſolvendum annuat. Quod vero ad tempus renun-
,, ciandæ conditionis pertineret, interea dum de certis annis
,, mecum conventum non erit, id non eſt cur a me rigidius
,, exigatur, quum cæteris ſine aliqua temporis præſinitione,
,, hactenus quando libuit diſcedere, non obſtantibus ſtatutis,
,, impune fere & liberum fuerit. Sed tamen nolim ne in hoc
,, quidem aliquam meam in futurum culpam argui. Et ideo
,, niſi de annis certis conventum fuerit, ad trimeſtre tantum
,, ſpatium obligari velim, cum & eodem pacto ſolutio ſit par-
,, tita. Non deſunt autem mihi aliæ profitendi conditiones,
,, & quidem in orthodoxis Academiis, ad quas majore etiam
,, honorario invitor, ubi & rei patrimoniali commodius inten-
,, dere & parentum adhuc ſuperſtitum deſideriis plenius ſatis-
,, facere queam: ne alia commemorem quæ ego ob literarum
,, amorem & quam mihi duxi uxorem philologiam, hactenus
,, ſprevi. Sed partim ut levitatis notam evitem, partim vero
,, quod huic jam nationi aſſuevi, in qua & Principem habeo
,, clementem, & te patronum valde benevolum, adhæc etiam
,, ob *Fuggerorum* viciniam, qui me ſemper familiariſſime arctiſ-
,, ſimeque ſunt complexi, hinc certe non illubenter in eam
,, deſcendo ſententiam, ut hic longius perſeverem, ſi modo
,, & dignitatis mihi ratio, uti ſupra expoſui, conſtare queat,
,, & quod alibi prolixe offertur, id hic aliquo pacto compen-
,, ſetur. Ipſe autem ſatis animadverto augendi ſalarii exem-
,, plum non temere in Academia admittendum eſſe, nec æra-
,, rium ipſius id ſatis ſemper ferre. Sed rurſus cùm compere-
,, rim de quinquaginta annuis (*florenis*) hactenus inanem me
,, ſpem aluiſſe, interea vero & migrationis me moleſtia offen-
,, dat; non alio titulo poſſe credidi rectius Principem, & ſuam
,, mihi ſine exempli præjudicio clementiam exhibere, & me
,, magis ut illic domicilium conſtituam induci, quam ſi ad
,, domum comparandam pretium mihi donetur. Sic enim &
,, in ſingulos centenos florenos qui in eum mihi uſum tribuen-
,, tur,

* *lege*: 50 florenorum.

„ tur, contentus priore ſalario, in ſingulos quoque annos me „ obſtringere non gravabor. Et hoc tempore vacantibus multorum ſtipendiis non adeo id grave Academiæ noſtræ fuerit. Vel ſi hæc ratio diſplicet, quoniam non profeſſoris tantum munus ſuſtineo, ſed Conſiliarii etiam titulum gero: ac „ *D. Franciſco Burkhardo* e vivis ſublato, major forte nonnumquam mei uſus futurus eſt, ejus officii nomine citra ullum „ conſequentiæ præjudicium Princeps annuum aliquod honorarium præbere poſſet, ne omnino inanem dignitatem gerere viderer. Quorum alterum ſi Princeps annuerit, & uti „ primis capitibus notavi, loci dignitatisque iſtiusce Scholaſticæ poſſeſſionem mihi confirmaverit: in longius tempus „ huic muneri inſervire non recuſabo. Cum vero ad hoc „ tua Magnificentia plurimum adjumenti ferre poſſit, ſi ego „ tibi ea Principis benignitate & clementia dignus videor, & „ meam operam huic Academiæ alicui uſui honorive eſſe putas, quæſo ut tua commendatione eam rem promoveas at„ que conficias. Sin vero ſecus exiſtimabis: ob eam quam „ ſemper erga me benevolentiam prolixe oſtendiſti, & qua „ *Oswaldo* filio & unicæ ſpei tuæ, amicitia jungor, hoc ſaltem efficere non dedigneris, ut bona cum gratia Principis „ alibi meis rebus conſulere mihi liceat. Cum igitur meum „ animum aperte ſatis tibi expoſuerim, quæſo ut quam ad „ Principem eadem de re epiſtolam conjunxi, Clementiæ „ ſuæ, ſi tibi ita videbitur, exhibeas: & quod meis literis „ committere auſus non fui tua ſupplere facundia non grave„ tur. Bene vale Ingolſtadii 15 Aprilis 1540." *Ex tom.* 3. *a p.* 194. *Vſa.* Nihil horum obtinuit *Viglius*, uti ad Doct. *Wolfgangum Hungerum*, poſtquam jam Bruxellas conceſſerat, expreſſis ſcribit verbis; „ Delata eſt, *inquit*, conditio cum pri„ mis ſplendida, Conſularis videlicet dignitatis in ſupremo „ hujus Belgicæ provinciæ ſenatu, & Magiſtri libellorum ſupplicum. Quo honore *Budæum* in Gallia functum meminiſti. Scholaſticum autem illud munus etſi non ſine quadam animi voluptate ob quotidianum literarum & eruditionis fructum incrementumque ſuſtinebam: numquam ta„ men perpetuo id ſaxum volvere umquam decreveram. Et „ impleto ordinariarum lectionum curriculo ſatis me materiæ complexum exiſtimo, quod ad aliquam ſpem editionis „ per otium aliquando expolire poſſim. Non habet autem „ Magnificus patronus noſter quod de meo præpropero abitu „ indignetur, cum ad nullos annos nullisque literis aut pro„ priis aut Principis poſt effluxum triennium aſtrictus fuerim, „ & ea quæ ut iſthic longius manerem promiſſa erant, nec „ ut Principis literis confirmarentur, impetrare potuerim,

„ & jam ut me aliquando conquerentem audiſti, negari, vel „ ita certe differri inciperent, ut carere, quàm toties fru„ ſtra petere, mallem..... Ex Bruxella 29 Aprilis an. 1542.” *Ex tom. 4. p. 356.*

(2) LITERIS EXCUSATIONIS SCRIPTIS] Non reperi niſi tres. Unas ad *Leonardum ab Egks* apud quem ſimulat ſe fortuito evocatum ad Reginam *Mariam*; tum expoſtulat, denique blanditur, & tandem, oblatis officiis, humane, comiterque pro more ſuo receptui conſulit. Alteris commendat ſe *Oſwaldo* filio, ut is patris animum mitigaret. Et tertiis collegæ *Sebaſtiano Lynckio* juſtam ac neceſſariam mutatæ conditionis cauſam aperit, *Leonardo Marſtaller* & *Joanni Eckio* theologis *Ingolſtadienſibus* communicandam; id maxime omnium curans, ut illorum ſeu teſtimoniis ſeu deprecationibus & Principis & Cancellarii *Leonardi* bonam gratiam retineret. Porro ad Cancellarium hæc verba, quibus ſe purgaret, miſit: „ Cum Spirâ, diſcedens Magnifice patrone, ac „ Dne plurimum obſervande, felici itinere in inferiorem „ Germaniam adveniſſem, de reditu meo certior facta Re„ gina *Maria* harum provinciarum patriæque meæ Regens „ confeſtim ad ſe in aulam accerſivit. Ac ibi, quod ante „ aliquot annos amici quidam ſedulo ſæpe ſed fruſtra mihi „ perſuadere conati fuerant, id illa ſerio a me flagitare cœ„ pit, ut tandem videlicet animum ad patriam adjicerem, „ operamque meam Cæſareæ M. atque ipſi deinceps impende„ rem. Conditionem autem mihi obtulit cum primis ſplen„ didam, in ſupremo videlicet omnium harum Provinciarum „ Senatu. Reluctantem vero me & varias excuſationes adfe„ rentem, parens etiam meus jam viduus ac ſenex, item „ propinqui amicique omnes adortati ſunt, obſtinatam hanc „ meam ſententiam evincere conantes, & inter hæc cœlibem „ tamdiu vitam, & peregre hactenus quæſitas conditiones ex„ probrantes. Cum patriæ primus debeatur honor, ac amor, „ ejusque obligatio ac pietas non modo quolibet vinculo for„ tior eſſe debeat, ſed quamcumque etiam extraneæ condi„ tionis obligationem diſſolvat. Ne vero diutius refragari poſ„ ſem Reginæ etiam authoritatem in me velut ſubditum ex„ citarunt. Cum igitur rem hanc altiore cogitatione mecum „ expenderem, non potui non principio in eam inclinare „ ſententiam, ut aliquando mihi in patrium ſolum remigran„ dum ducerem, ac ibi uxorem ducerem. Cum vero jam „ ætas matureſcat mea, quod ſemel facere conſtitui tem„ peſtive aggrediundum mihi eſſe animadverti; præſertim „ cum me jam ſcholaſticorum laborum tædere incipiat. Nul„ lo autem tempore opportunius me poſſe deſiſtere putavi,

„ quam

„ quam nunc cum nova advenientis Doctoris *Nicolai* * gloria
„ Academiæ celebritatem facillime retentura videbatur. Et
„ cum alii plerique profeſſores Principis commendatione ad
„ meliores conditiones promoti ſint, quidam etiam ad exte-
„ rorum Principum ſervitium commigrantes, eam tamen re-
„ tinuerint gratiam, ut poſtea iterum reciperentur: cur ego
„ in patria ad eximiam dignitatem ultro vocatus, ac tot no-
„ minibus compulſus, factum meum, ſive a Principe, ſive
„ abs te repræhenſum iri metuam? Præſertim cum triennii
„ jam dudum expleto tempore nullis conductionis literis ſive
„ munitus ſive aſtrictus ſim. Adhæc quædam oculis meis ſpi-
„ na inhæreat, quæ etiam nulla mihi nunc in patria manen-
„ ti oblata ſive incidente occaſione aut neceſſitate: quadam
„ tamen me ſolicitudine ne alio aliquando cogitationes fle-
„ ctere cogerer, afficeret. Tam multis igitur me impellen-
„ tibus cauſis ignoſces quæſo mi Patrone, quod Reginæ, quod
„ patriæ, quod parenti, quod propinquis, quod amicis obſe-
„ qui coactus, ſcholaſticam functionem relinquam. Quod
„ quo benigniore Illuſtriſſimi Principis mei Ducis *Wilhelmi*
„ gratia facerem, ipſa Regina pro me unà intercedit, meæ-
„ que ſupplici epiſtolæ ſuas etiam preces adjecit. Cum ve-
„ ro Principi leviter tantum ſim notus, ac ex te ea res po-
„ tiſſimum pendeat, te mi Patrone oro atque obſecro, ut
„ hoc factum meum æqui ac boni conſulas, ne hac ex cau-
„ ſa tuum a me favorem avertas. Et quoniam in quintum
„ annum citra ullam repræhenſionem iſthic ſervivi, id unum
„ precor ut pro ſuprema mercede Principis teſtimonio obſe-
„ quium meum viciſſim Reginæ commendetur. Vel ſi hoc
„ impetrare non mereor, ut ne ab amore Academiæ *Ingol-*
„ *ſtadienſis* ulla indignatione animum meum repellere velitis.
„ Faveo enim ego plurimum profecto ei ſcholæ, idque lite-
„ raria monumenta mea publice aliquando teſtabuntur. Et
„ quoniam eam ſemper florentem manere vehementer opto,
„ ſi quos aliquando hinc profeſſores requiretis, aut ulla alia
„ in re meam operam deſiderabitis, id maxime allaborabo,
„ quo meum ſtudium perpetuo cognoſcatis. Quod ſi quæ
„ etiam unquam dabitur occaſio, Illuſtriſſimis Bavariæ prin-
„ cipibus ſumma ſemper promptitudine devotioneque obſe-
„ quium meum exhibebo. Cum tua autem benevolentia quum
„ paria facere numquam poſſim, voluntatem tamen numquam
„ mihi defuiſſe ſenties. Ac utinam *D. Oſwaldum* aliquando
„ ad has regiones videndas expatiari ſinas: quo in ipſo oſten-
„ dam non modo quantum illum amem, ſed & quantum ti-
„ bi debeam. Bene vale & me ama, ac benignam mihi a
„ prin-

* de quo hæc alibi Viglius: *Ad lectionem juris Canonici revocatus eſt, non contemnendo ſtipendio, Nicolaus Everardus cognomento Friſius, qui ſe non illaudabilem olim hic profeſſorem exhibuit, multisque annis Imperiali judicio aſſedit. Ex Ingolſtadio 25. Feb.* 1542. Ex tom. 4. p. 340. Val. Andr. hunc dicit Amſtelodami natum. *Viglius* conſtanter eum vocat *Friſium.*

„ principe gratiam impetra, atque ipſe mihi concede. Bruxel-
„ læ pridie Cal. Maii an. 1542.” *Ex tom.* 4. *a p.* 360.

XLIII. (1) ALGERA] De hac infauſta expeditione anni 1541. videri poſſunt hiſtorici paſſim & ſignanter. *Pontus Heuterus rer. Auſtr. lib.* 11. *cap.* 15. *& Spondanus ad an.* 1541. *n.* 8. *Viglius Hayoni a Camminga* hæc verba miſit: „ Aphricanæ „ expeditioni nollem te interfuiſſe, vix enim ex iis qui Cæ- „ ſaris ſtipendia ſecuti ſunt, tertius quisque incolumis huc „ rediit, nec erat his opus tam longe hoſtem quærere, cum „ domi ac in ipſo Germaniæ limine is adeſſet, *Budamque* ac „ totam pene *Ungariam* in ſuam poteſtatem redigeret. . . . „ Ex Ingolſtadio 25 Februarii an. 1542.” *Ex tom.* 4. *p.* 343.

(2) MARTINUS ROSSEMIUS] famoſiſſimus belli dux. Vide *Pont. Heut. rer. Auſtr. lib.* 11. *cap.* 16. *&* 17. *Pontanum hiſt. Geldr. lib.* 11. *fol.* 745. *& ſeqq.* & de ejus obitu lib. 13. fol. 866. *Lamb. Hortenſ. Rer. Ultraj. lib.* 6. &c. Quam cladem ille Brabantiæ intulerit prodidit *Viglius*, non ſine rubore, in epiſtola ad *Georgium Hermannum tom.* 4. *p.* 386. *& ſeqq.* „ Ex „ Gelria in Brabantiam irrupit *Martinus a Roſſem* mariſchalcus „ Ducatus Geldriæ, cum peditibus 14000. equitibus 7000. „ Regis Franciæ ſtipendia profitentibus: unde huic provin- „ ciæ graviſſimus metus exortus eſt, ac principio Antverpiæ „ tanta orta trepidatio, ut niſi confeſtim Proceres aliquot eo „ miſſi, equitesque ac pedites ingreſſi eo fuiſſent, de urbe „ omnium opulentiſſima in ſummum diſcrimen veniſſemus. „ Nec enim tantum hoſtium vires timebantur, quantum do- „ meſtica aliqua proditio, qua *Martinus* inprimis fretus fuit: „ Verùm propitio Deo ita cuncta intra urbem conſtituta fue- „ re, ut hoſtis urbem accedens quum ſpe fruſtratum ſe cer- „ neret, alio mox caſtra moverit. Cum vero Regina Mech- „ liniam conceſſiſſet quò ex propinquiore loco rebus com- „ modius conſuleret, contra appropinquantem eò hoſtem mi- „ litem evocare, urbisque tuitioni incumbere neceſſe habuit. „ Verùm hoſtes obvia quæque incendio conſumentes Lova- „ nium abiêre, atque ibi cum nulla præſidia eſſent, quidam „ cum hoſtibus paciscendum putavere: Sed reſtitit melior „ civium pars, ſcholarium adjuta auxiliis, hoſtilesque impe- „ tus fortiter ſuſtinuit. * *Damianus* tamen *a Goes* Portugal- „ lenſis, cujus mihi olim de *Dio* hiſtoriam donaſti, ibi captus „ eſt. Inde vero hoſtis caſtra ad Hannoniam vertit, quò in „ Franciam pervadens conjunctis copiis Belgicam hanc pro- „ vinciam denuo adoriatur. Nobis autem non tam miles quàm „ animus deficit: quanquam hactenus copias noſtras diſper- „ ſas in unum colligere non licuit, quò graſſantem incendiis „ rapi-

* V. Aub. Miræi ſcript. Sec. XVI. in edit Fabricii p. 151.

„ rapiniſque hoſtem cohiberemus. Nec dici ſane queat quan- „ ta damna parvo tempore huic regioni illata ſint. Accedit „ dedecus ac periculum metuſque longe maximus, ut ipſe „ ſane hanc, ſive levitatem ſive tarditatem, ſatis deteſtari „ nequeam. Equitum fere quinque milia habemus, peditum „ pluſquam triginta, ac in his ex ſuperiore Germania duo- „ decim milia. Hanc autem formidinem auxêre principia „ non ſatis auſpicata. Nam princeps Auriacenſis Comitis „ quondam *Henrici ab Naſſou* filius in hoſtilem exercitum Ant- „ verpiam adventantem imprudenter incidens duo pene pe- „ ditum milia amiſit. . . . . Bruxellæ 5 Auguſti 1542." En ejus epitaphium honorarium ex Sweertio:

Pontan. hiſt. Geld. lib. 12. p. mihi 827. & Pont. Heut. Rer. Auſtr. lib. 11. cap. 17.

Martinus Roshemius Geldrenſis, primò Galliarum regis, deinde Caroli V. dux. H. R.

Quis fuerim, longo non eſt opus edere verſu,
Quod ſubit, hoc uno carmine ſcire potes.
Fulmen eram belli, ferro graſſabar, & igni
Oppida militibus diripienda dabam.
Id ſatis eſt; teſtes Belgæ, Morinique remoti,
In mare quà Scalde, Dilia, Moſa fluunt.
Illa viris opibusque potens Antverpia teſtis,
Quæ mihi victrici pene ſubacta manu eſt.
At ſibi me ſicut tunc Gallia ſenſit amicum,
Sic eadem clades me tulit hoſte graves.

(3) DUCIS CLIVENSIS CONSPIRATIONES] detegendæ erant: negabantur enim. Hac de re *Viglius* ex *Neuremberga* quo de Reginæ *Mariæ* mandato conceſſerat, ſollicitè ſcribit ad *Philippum Nigri* tunc ſanctioris, ſeu, ut nunc loquimur, *Privati* Senatûs Conſiliarium. „ Illud mihi inprimis mo- „ leſte, *inquit*, accidit, quod jam pene confecto itinere ac „ Spiram uſque progreſſus, primùm cognovi ab Rege Rom. „ tempus conventus Nuremburgenſis in 13. hujus menſis diem „ prorogatum. Dum hic tamen hæreo, ac iis quæ agenda pro- „ ponendaque publice ſunt, incurabo, incidere quædam, quæ „ mihi videntur non leviter cauſam noſtram adjutura eſſe. Quæ, „ dum graviſſimas Magnifici D. Præſidis (*Ludovici de Schore*) „ occupationes interturbare vereor, ad tuam D. referenda pu- „ tavi: ac inprimis illud quod intellexi ante *Martini a Roſſem* „ in Brabantiam irruptionem, Cancellarium Dúcis Clivenſis „ *Olyſlager* ad quemdam propinquum ſuum Antverpiæ habi- „ tantem literas dediſſe, quibus quid Antverpiæ immineret tem- „ peſtive indicaret, moneretque ut rebus ſuis conſuleret: has „ autem literas Senatui Antverpienſi oſtenſas eſſe. Quæ ut

 „ mihi

„ mihi videtur non leve argumentum inter cætera allaturæ „ ſunt, id quod tunc diſſimulabat, ac adhuc tantâ obſtinatio- „ ne Dux pernegat, Cancellarium ſuum tum non latuiſſe. „ Egi etiam ſæpe de eorum, qui de Gandavi atque Antver- „ piæ ob proditionis ſuſpicionem capti fuere, confeſſionibus. „ In quibus, quantum ego mihi perſuadeo, non poſſunt non „ eſſe aliqua noſtræ cauſæ accommoda, quæ eò diligentius „ ſunt perquirenda, quo illum adverſarium noſtrum animad- „ vertimus pertinaciùs hanc a ſe culpam amoliri. Quæſo igi- „ tur ne graveris hæc per occaſionem atque otium inquirere „ ac ad me mittere : ut ſi ea primæ propoſitioni inſerere ne- „ queam, cum tamen adverſarios gravem in nos querimoniam „ apparare intelligam, liceat poſtea eò melius objecta refel- „ lere. Forte vero illi ab ovo repetituri ſunt quæcumque ac- „ cidêre ab cœpta Gelriæ controverſia. Quamobrem non abs „ re foret de iis me quoque aliquo pacto inſtrui. Ac ipſa Re- „ ginalis Majeſtas abeunti (*mihi*) de latinis literis ad Gan- „ davenſes olim per Ducem deſtinatis quædam retulit. Ac „ alia dubio procul multa ſunt quæ in Ducem licebit regerere, „ ſi criminari nos cœperit. Movit ille jam anteà nobis apud „ Principes Ordinesque Imperii magnum odium, & niſi undi- „ que noſtram cauſam communiverimus, verendum ne illi ma- „ gis quàm nobis applaudant. Multum tamen in ipſo ſucceſſu „ ſitum eſt, de quo valde ſum ſolicitus. Nam ſi eadem quæ „ noſtris in vincendo fuit proſperitas, erit quoque in retinen- „ dis iis quæ parta ſunt : altiore voce nobis proloqui licebit. „ Gratiſſimum itaque mihi erit ſi de Reip. ſtatu, occupato, im- „ peditove Magnco. D. Præſide ex T. D. literis aliquid ſubinde „ intelligere mihi liceat. Bene vale Dne. in majoribus ob- „ ſervande. Ex Nuremberga Calend. Decemb. 1542. „ *Ex tom.* 4. *p.* 401. *Vſa.* In Marquardi Freheri Rer. Ger. Script. recognitis a Bern. Gotthl. Struvio tom. 3. p. 315. habes. : *Geldro Gallicam conjurationem in totius Belgicæ clariſſimam civitatem Antverpiam duce Martino Rosheymio, conſcriptam ad prudentiſſ. vigilantiſſ. Coſſ. Senatumque Antverpien. authore Joanne Servilio.* De quo auctore *V. Val. Andr. in bibl. Belg.*

(4) NOVUM-FORUM] *Neumarck* vetus exiguum oppidum Germaniæ. *Novoforum*, antiquitus *Devona*, ſitum in palatinatu Bavariæ in confinibus Franconiæ, novem aut decem leucis diſtans Ingolſtadio. *Diction. de Trevoux.*

XLIV. (1) IVODIUM] *Ivoy.* Vetus caſtrum in territorio Trevirenſi inquiunt auctores Dictionarii *Trivoltiani.* Sed forte dictum voluerint : *in dioceſi Trevirenſi* quæ ſe extendit in agrum Luxemburgenſem. Niſi enim *Ivodium*, ſive caſtrum ſive oppidum, in Ducatu Luxemburgenſi ſitum ſit, non erat

quare

quare Regina *Maria* Belgii gubernatrix de illo recuperando ſolicita eſſet, ut ut a Gallis fuiſſet occupatum.

(2) COLONIENSIS ARCHIEPISCOPUS] *Hermannus* Comes *de Weda*, idem ille de quo ſupra ob præpoſteram *Viglii* narrationem egimus.

XLV. (1) LUDOVICUS PRATENSIS] Obſcurè ſanè indicatur vir magni nominis LUDOVICUS A FLANDRIA Ludovici filius, Ludovici nepos, Joannis pronepos, Ludovici cognomento Friſonis abnepos, Ludovici comitis Malani vel Maleani, a Mala pago arceque non procul Bruga, ac XXIV. Flandriæ comitis atnep os nobiliſſimus Flander, doctrina legationumque ac rerum pro Cæſare Carolo V. geſtarum gloria notiſſimus; Dominus A PRAET *Woeſtine, Woeſte, Elverdinghe, Vlamertinghe* &c. Annis aliquot, & repetitis vicibus, dignitatem geſſit præturæ Brugenſis, Franconatum & Gandenſis, Eques deinde factus aurei velleris, atque a Conſilio Status. Secundus Cæſaris Cubicularius, & Finantiarum præfectus fuit, vulgò *Chef des Finances*, ut eſt in Catalogo *tom.* 1. *Suppl. Butkens p.* 199. Gubernator etiam Hollandiæ, Zelandiæ, Ultrajecti pro Carolo V. anno 1544. ſuffectus *Renato Chalonio* Principi *Aurangiæ* inquit *Suff. Petri in append. ad Bekam p.* 190. Conſonat *Van Leeuwen in Batav. illuſtr. p.* 1387. Ductor Equitum gravis armaturæ ac præfectus majoris arcis *Sluſanæ*. Obiit Bruxellis anno 1555. Sepultus in *Haeltere* pago ſuo, qui eſt inter Gandavum & Brugas medio fere intinere ſitus. Ita fere *Sanderus in Flandr. illuſt. tom.* 1. *novæ edit. p.* 368. Vide etiam p. 29. & *tom.* 2. p. 19. Ejus Epitaphium lingua vernacula exaratum habes in libello cui titulus: *Le Mauſolée de la Toiſon d'Or ou les tombeaux des Chefs & des Chevaliers du noble ordre de la Toiſon d'Or.* 8. *p.* 148. *Viglius* levem aliquam olim cum *Ludovico* notitiam contraxerat, dum is *Patavium* tranſiret, & ille jus ibi civile profiteretur: a quo perquam humaniter exceptus, cum incidiſſet ſermo de profeſſoribus & ſtudiis juris, ab eo monitum accepit, longe eos rectius operam ſuam locare qui juriſprudentiam a fontibus ſuis repeterent, quàm qui commentariorum ſeſe acervis involverent. Cui dicto obſecutus *Viglius*, cum poſtea a *Petro Bembo* accepiſſet *inſtitutiones* Imperiales Græcas quæ ad ipſos fontes pertinent quàm maxime, & quas edere maturabat cum nuncupatione ad Cæſarem *Carolum V.*, *Ludovici* auxilium & ſuffragium imploravit, quo ſcilicet officium ſuum ejus commendatione ornatum gratius Majeſtati ſuæ exiſteret. Hanc in rem epiſtolam ad eum e Patavio dedit anno 1533. quam inſcripſit: *Ludovico a Prato*, more ſcilicet ævi ſui, quo paſſim vocabula vernacula nomina Virorum propria, Latina fa-

 ciebant,

ciebant, quem morem a ſeculo noſtro exulare, & commodum exiſtimo & rectum. Quis enim facile dignoſcat hominem quem depinxi, ex jejuna appellatione & peregrina *Ludovici Pratenſis* vel *a Prato?* In citata epiſtola ſua ita virum, demulcere eum ſtudens, affatur: „ ſcio quanta au- „ thoritate polleas, cum Cæſar non modo in graviſſimis „ quibusque negotiis tuo conſilio, verum etiam in iis quæ „ ad literas pertinent tuo judicio plurimum tribuere ſoleat, „ idque merito, cum non ſolum ſis prudentiſſimus, ſed etiam „ doctorum bonorumque omnium ingeniorum ſingularis fautor „ ac Mecœnas." *Ex tom.* 1. *p.* 201. *& ſeq.* Etiam *Sanderus ſup. cit.* eum & heroem & Mecœnatem vocat ac teſtatur, *epiſtolas multas* doctiſſime & latiniſſime ad doctos & illuſtres viros ſcriptas eſſe a *Ludovico a Flandria Domino a Praet &c.* quarum aliquæ exſtent. Huc pertinent quæ ſcribit *De l'Eſpinoy de la nobleſſe de Flandre pag.* 68. „ Louys Comte de Flandres, dit „ de Maele . . . eut auſſi pluſieurs fils baſtards, tous vaillans „ & très hardis Chevaliers, à ſçavoir Meſſire Louys de Flan- „ dres, dit le Frizon, lequel eſt fort recommandé par toutes „ les hiſtoires pour un ſage, vaillant & tres redoubté Che- „ valier, auquel ledit Comte donna en advancement de ſon „ mariage avec Dame Marie de Guiſtelles, Dame de Zwe- „ veghem, & de Roſebeke, les terres & Baronies de Praet „ & de la Woeſtine." *V. pag.* 80. & 185. & *Vredium dans les preuves de la geneal. des Comtes de Flandre ad tab. XVI. p.* 276. *& ſeqq.* Cum pluribus eum teſtamenti ſui executorem nominavit Renatus princeps Auriacus. Atque anno 1543. unus fuit e deputatis Cæſaris Caroli V. ad pacem cum Wilhelmo Juliæ Cliviæque Duce pangendam. *Groot Placc. B.* 4. *D. p.* 31. *col. a.*

XLVI. (1) VIRICUS BARO IN CRICHINGEN] Quis ille ſiet fruſtra quæſivi. Aulicus fuerit Reginæ *Mariæ* Belgii Gubernatricis, qui tamen in hac legatione primas tenuit. Ita *Viglius* ad *Nicolaum Perenottum Granvellæ* Dominum e Nuremberga: *Collega datus ſum Baroni a Chrychingen. tom.* 4. p. 421. Vſa. Et *Pontanus in Hiſt. Gelr. pag. mihi* 828. 829. legatos Reginæ ad Regem *Ferdinandum* nominat *Virichium Criechium* & *Viglium Suichemum.* In Catalogis Conſiliariorum aulicorumque aulæ Bruxellenſis non reperi hunc Baronem.

(2) DUCIS CLIVENSIS MATER] *Maria* filia & hæres *Guilielmi* Ducis Juliacenſis & Bergenſis. *Bertius Rer. Ger. lib.* 2. Hæc virilis animi fœmina, cognitis pactionis cum Cæſare legibus, a filio *Guilielmo II. Cliviæ* Duce initis anno 1543. concepto animi dolore e vita velut indignabunda excedens, eodem anno humanis valedixit. *Pontan. rer. Gelr. lib.* 12. *mihi p.* 832.

(3) NI-

(3) Nicolaus Perenottus] natus e Beſontione, vel Veſontione Sequanorum Commitatus Burgundiæ urbe Imperiali, familia honeſta, ſed plebea, continuis viginti annis Cæſari a ſecretis conſiliis fuit. Vir magnæ prudentiæ, & ob ſummas ingenii dotes, & judicii acrimoniam Cæſari cariſſimus & arcanorum omnium conſcius, qui anno 1550. Auguſtam ad Imp. accedens, longo conflictatus, ſed non vehementi morbo, ſenioque confectus, laboribus curisque exhauſtus menſe Auguſto ibidem e vivis exceſſit, laudatus a *Jac. Aug. Thuano hiſt. lib. 6. Ponto Heut. rer. Auſtr. lib. 13. cap. 3. Pontano hiſt. Gelr. lib. 13. Paulo Freher. in theat. aliisque.*

(4) Assertio Juris] Hoc opuſculum præ manibus habeo cujus titulus: *Aſſertio juris Imperatoris Caroli hujus nominis Quinti, in Geldriæ Ducatu & Zutphaniæ Comitatu, edita in Comitiis Ratisbonenſibus anno M. D. XLI. & Confutatio oppugnationum Guilielmi Cliviæ Ducis Franckfordiæ exhibitarum. Anno* 1539. *Antverpiæ Excudebat Martinus Meranus anno* 1541. Ad calcem habetur: *ad exemplar Joannis Petrei, Nurembergæ impreſſum.* 12. pagin. 61. Sunt qui hunc libellum *Viglio* adſcribunt. Male. Neque enim legatus fuit ad comitia Ratisbonenſia anni 1541. ſed ad Nurembergenſia anni 1543. Et ipſe adhuc Ingolſtadii docens jus Civile, hæc ad *Hectorem Hoxvirium* ſcripſit: „ Prodiit nuper „ Cæſaris juſſu Nurembergæ excuſus liber, Cæſarei juris in „ eo Ducatu (*Geldriæ*) aſſertionem continens, qui mihi non „ diſplicet." Ex Ingolſtadio 23. Julii 1541. *tom.* 3. *p.* 285. *Vſa.* Porro *Viglii* confutatio libelli, quem Ducis *Clivenſis* legati oppoſuerant *Aſſertioni juris Imperatoris,* mihi hactenus viſa non eſt.

(5) Dura expugnata] Anno 1543. De qua re, & de famoſa *Gelriæ Zutphaniæque* ceſſione vide *Pont Heut. lib.* 11. *Cap.* 21. *Pontan. lib.* 12. *& Haræi annales ad hunc annum.*

XLVII. (1) Nominavere] Hic mos perdurat, & Senatus Mechlinienſis ad ſingula loca Conſiliariorum vacantia tres Juriſconſultos proponit (*Nominationem* vocant) Principi, aut Belgii gubernatori, qui ex illis unum eligere tenetur: quod privilegium nuper aliis quoque Conſiliis judicialibus conceſſum eſt.

(2) Mechliniam migravit] menſe Junio, ita enim die duodecimo ejuſdem ſcribebat *Hectori Hoxvirio*: „ intra „ biduum Mechliniam me conferre decrevi, ab publicarum „ rerum cura animum quoad licet abducturus." *tom.* 4. *p.* 455. *Vſa.* De conditione *privati* Conſilii ad eundem anno ſuperiore ita querebatur: „ Hic mihi, quod omni in re ſolet principia ipſa moleſta ſunt. Diſcenda quippe iterum lingua Gallica, itemque Brabantica, deinde etiam ad negotia quæ in „ iſto Senatu tractantur parum ſum aſſuetus. Sed omnium hæc „ mo-

„ moleſtiſſimum eſt , ab Scholaſtica illa libertate ad hanc pur-
„ puratorum ſervitutem animum traducere, præſertim cum
„ ab omni ambitione, oſtentatione ac fuco ſemper abhorrue-
„ rim. Accedunt quoque ſumptus ſalario majores, ac cum
„ *Gerardum Mulertum* noſtrum, cujus in hac aula non minima
„ fuit authoritas, proprii etiam patrimonii non levem jactu-
„ ram feciſſe intelligam, vereri quoque ipſe incipio ne alibi
„ labore parſimoniaque partum hic rurſus cogar prodigere.
„ Nam & ſalaria ipſa tarde admodum perſolvi audio, & hoc
„ ipſo in limine experior. Etſi enim Regina ducentos flore-
„ nos in itineris expenſas mihi numerari mandaverit, video
„ tamen aliquod menſibus mihi cum quæſtore negotium fore
„ priusquam eos conſequar. " *Ex tom.* 4. *p.* 370. Eidem por-
ro Mechlinienſem ſibi conditionem gratulanti in hæc verba
reſpondit : „ Gratulatio tua *Hoxvyri* clariſſime, jucundiſſima
„ mihi fuit. Multis certe periculis laboribusque defunctus
„ ſum, & operam meam *Grandvellanus* gratam habuit, Cæſa-
„ rique commendaturum ſe promiſit. De Mechlinienſi con-
„ ditione ſcis quodnam meum ſemper fuerit deſiderium, ac
„ errant qui id aliter interpretantur, quum Regina proceres-
„ que noſtri omnes me ſummopere retinere conati ſint ad-
„ jecta etiam penſionis promiſſione. Cum vero me in ſenten-
„ tia perſiſtere illa animadvertit, non aliter eò ut irem per-
„ miſit, quam ut ſervata conditione Mechlinienſi , quando
„ meam operam requireret, adeſſem. Et niſi penitus conſti-
„ tuiſſem me quieti reddere, haud difficulter me impetratu-
„ rum exiſtimo, ut in Curia permanens, utriuſque loci emo-
„ lumentis fruar. Verum me, mi Hector, aulæ jam pridem
„ ex multis de cauſis, de quibus aliquando coram plura con-
„ feremus, tædium cœpit . . . . . Vale 12. Junii 1543. " *Ex
tom.* 4. *p.* 455. In catalogo Conſiliariorum Mechlinienſium in
Suppl. Butkens tom. 2. *p.* 318. ita ſcribitur : *Meſſire Viglius Ayta
de Zuichem, Conſeiller Eccleſiaſtique , ſucceda a Meſſire Adrien de
Roubais par lettres Patentes du* 21. *May* 1543. *Il fut en après Chef
Preſident du Conſeil Privé & Preſident du Conſeil d'Etat.* Male di-
citur fuiſſe *Conſiliarius Eccleſiaſticus*, qui ad ſacerdotium animum
tunc non adjecit, & anno ſtatim ſequente duxit uxorem, ac
non niſi poſt novemdecim annos factus Abbas ac præpoſitus
S. Bavonis Gandavi ſacræ militiæ nomen dedit, ut ſuo loco
ipſe nos docebit.

XLVIII. (1) JACQUELINAM DUXIT] cujus pater *Pe-
trus Damant* , fuerit ille œconomus ac conſiliarius *Caroli V.*
Cæſaris, de quo in *Fland. illuſt. Sanderi tom.* 1. *p.* 224. *novæ
edit.* Atque inde *Jacquelina Viglii* uxor fratrem habuerit *Pe-
trum Damant* Mechlinienſem Jur. Utriuſq. Doctorem, & Epiſ-
copum

copum Gandavenſem III. ſed quem *Viglius* uti talem non conſpexit, creatum nempe annis omnino duodecim poſtquam ille e vivis exceſſerat. Itidem ejus frater fuerit *Nicolaus Damant* Vice-Comes Bruxellenſis, Toparcha de Ottinies, Bauwel & Olmen, quem Flandrica primum Curia præſidem habuit, dein Brabantica Cancellarium, Hiſpania ſummis Belgarum rebus præfectum, & hæc Belgica iterum ſereniſſ. Principibus Alberto & Iſabellæ a Conſiliis Status. Et ita quidem ego conjecto. Si recte, Vide de *Petro* & *Nicolao* fratribus *Sander. loc. cit. & Butkens Trophées de Brabant tom.* 2. *p.* 373. *novæ edit.*

(2) Poggius Episcopus Tropiensis] Tropæa vetuſta eſt & litoralis civitas ulterioris Calabriæ, Epiſcopus ſuffraganeus Archiepiſcopi Rhegienſis. Hic de quo agimus, eſt *Joannes Poggius*, Bononienſis, qui in Hiſpaniam Apoſtolicus Nuntius, & ſpoliorum collector miſſus apud *Carolum V.* Imperatorem diu manſit, & ob egregiam prudentiam charus eidem fuit. Inde in Germania pro fidei Catholicæ controverſiis eodem munere functus, cum egregiam operam navaſſet, a Julio III. ad Caroli Imp. preces in Cardinalium Collegium cooptatus eſt anno 1551. Obiit Bononiæ prid. Id. Februarii an. 1556. Vide *Ciacon. tom.* 3. *col.* 778. & *Ughelli Ital. Sac. tom.* 8. *part.* 2. *col.* 470. *novæ edit.*

(3) Palatinatus diploma] id eſt, Comitis Palatini. Qui Comites ſic dicti quod in palatio apud perſonam principis hærerent, dicti etiam *Comites a latere*, quod principem comitarentur. Poſtea abſentibus quoque a Curia, & per principis legatos, ut hic videmus, conferri cœpit hic titulus meri honoris, ſine ullo aut officio aut emolumento. Qui plura volet conſulat *Du Cange in Gloſſario*, & *Diction. Trivoltian.*

(4) Bavariæ Dux Fridericus] Adr. Gaudan. ita ſcribit: „ Cui tunc Illuſtriſſ. Princeps *Ludovici* Comitis Pala„ tini frater, ac paulo poſt ſucceſſor Dominus *Fredericus* Dux „ Bavariæ præſidebat " & recte; quamvis enim videantur ſimul imperaſſe, electoralem dignitatem non niſi poſt *Ludovici* mortem *Fridericus* habuit. Vide *Bertium rer. Germ. lib.* 2. *pag.* 298.

(5) Pax Danica] Quid hoc tractatu actum ſit, eique cauſam dederit, narrare, hujus loci non eſſe, ego quidem judico. Videri poſſunt hiſtorici, & inprimis *Pontan. in hiſt. Danica.* Ipſe vero tractatus hunc præfert titulum: *Traité d'alliance entre Charles V. Empereur & le Roi Chriſtian III. de Dannemarc &c. a Spire* 23. *Mai* 1544. in quo *Viglii* nomen eſt expreſſum. *V. Corps diplom. tom.* 4. *part.* 2. *p.* 274.

(6) Cum Duce Cliviæ concordiam &c.] Et hic ad

ad hiſtoricos remitto *Pontan. hiſt. Gelriæ* alioſque. Huic tractatui *Viglii* nomen inſeritur duplici qualitate. *V. Traité d'Alliance entre Charles V. Empereur & Guilleaume Duc de Juliers. Fait a Bruxelles 2. Janvier* 1543. *Corps diplom. la meme p.* 250. Sed hæc concordia a Cæſare demum ratificata fuit poſt annum, ut habent tabulæ ibi citatæ, nempe 7. Jan. 1544.

L. (1) VIGLIUM PRÆMISIT] non ſtatim cum *Granvellano*, ſed ſolum, & pro negotio ſpinoſo, de quo apud *Granvellani* filium *Antonium* epiſcopum *Atrebatenſem* graviter expoſtulat & prolixe: audiendus tamen, tum quod ejus hinc induſtriam ac ſolertiam intelliges, tum quod ardui ſane negotii geſtorem noſſe, hiſtoriæ integritas poſcat. Ecce verba: „ Reverendiſſime præſul, intellexi ex literis Rmæ. D. V. Cæ„ ſareæ Maj. voluntatem ac juſſum nempe ut me quamprimum itineri accingam, *Vormatiamque* præeam. Quem „ nuncium quanta cum moleſtia acceperim, nequeam paucis „ dicere. Perturbat enim omnes priores rationes meas, quas „ de Germanica hac profectione conceperam. Nam cum „ valetudine eſſem nondum ſatis firma, dubitaremque an „ equitationem ferre poſſem: de curru apparando cogitaram. Adhæc quia Cæſar lentius progredi ſolet, minus „ quoque moleſtum id iter in ejus comitatu fore ſperabam. „ Sed quando ſic Cæſar jubet, obſequi neceſſe duco, quatenus tamen valetudo ferre poterit: quam cum adhuc teneram ac infirmam eſſe ſentiam, vix ad ullum certum tempus quo *Vormatiæ* eſſe poſſim, adſtringere me auſim. Sed „ tamen faciam ne mihi vel negligentia vel mora ulla imputari poſſit. *Financiariorum* noſtrorum liberalitatem miror, „ qui ſtipendium mihi ab eo tempore quo id conſtitutum eſt, „ ceſſurum conſtituerunt, cum non ſic ſoleant taxare antea. „ Verum Rme. Dne de principali hujus profectionis ſive accelerationis cauſa valde angor. Nam ut nomine Cæſareæ „ Maj. Belgicæ noſtræ cauſam apud Ordines agam, mandato „ ſive literis *Credentialibus* opus habebo. Velim quoque ad me „ mitti pro ſecuritate itineris hujus literas *ſalvi paſſus*. Deinde hoc negotium Circuli Burgundici, quod ibi mihi agendum imponitur, quam ſit ſcabroſum perplexumque Rma. „ D. V. non ignorat, cum Cæſar ſuperioribus aliquot conventibus, uti *Receſſus* ipſi clare continent, plura promiſerit, „ quam noſtri agnoſcenda putent. Et quantum ego hactenus „ noſtrorum ſententiam percipere potui, ipſi omnino non „ contendendum arbitrantur, quo penitus ab omni prætenſo „ jure Imperii, noſtræ provinciæ liberantur. Imperiales contra magnis argumentis nituntur. Ad quæ ſi reſpondere conabimur, vereor ne magis illi exacerbentur. Quæ autem

„ *Nu-*

„ *Nurembergæ* olim acta per *Crehangium* ac me fuerunt in eo „ negotio, tranſlata ex Germanico ad te mitto. Sed tunc „ Ordines eo contenti non fuère. Nunc quid ultra reſpon- „ dendum ſit ignoro. Et tunc quoque alia erant tempora, „ & eo tunc contendebamus, ut ab indictis ſubſidiis excuſa- „ remur. Nunc vero de hoc agitur, an ulla obligatione iſtæ „ provinciæ teneantur erga Imperium. Quæ res duræ dige- „ ſtionis, nam illi prætendunt habere intentionem fundatam, „ & magnis fundamentis nituntur reſpectu quarumdam ditio- „ num. Quid quod de veſtra *Burgundia* dicitur in *Monſtreleti* „ hiſtoria Ducem *Joannem Burgundiæ Caleſiæ* ab *Sigiſmundo* Im- „ peratore inveſtituram de Comitatu *Burgundiæ* accepiſſe. Sed „ hujuſmodi infinita ſunt quæ Status prætendunt. Contra „ quæ omnia nudam crudamque negationem adferre neſcio „ an conveniat. Magcus. Dnus præſes *Schoranus* olim quæ- „ dam hac de re ſatis diligenter collegerat, inſtructionique, „ quæ illi a me olim eſt reddita, inſeruerat. Sed apud me „ dubium eſt, an conveniat hunc campum diſputationis in- „ gredi cum Statibus. Ego ſane tenuitati ingenii mei non „ ſatis fido, ut cauſam tam arduam defendam. Sed tamen „ quidquid mihi præſcriptum erit fideliter exequar. Verùm „ in re tam magna & ardua, ne quid mihi olim imputari „ queat, ſine particulari inſtructione non auſim quicquam „ facere. Quoniam vero Cæſar me hujus rei cauſa ad Ordi- „ nes præmittere decrevit, illud ante omnia eſſet conſtituen- „ dum, an ſuper eo quod *Nurembergæ* propoſitum fuit, pro- „ cedendum ultra ſit; & ab Statibus exigendum, ut ipſi de- „ clarent quas velint provincias in numerum auxiliorumque „ ſocietatem ſub circulo *Burgundico* compræhendi, quæ item „ habeant documenta ullius obligationis &c. Nam ſi abſolute „ reſponderimus nihil omnino eſſe quod domus Burgundica „ ab Imperio recognoſcat, contendamuſque de totali excep- „ tione: Verendum, ne ipſi, quod jam ſæpius minati ſunt, „ eodem jure uti velint, dicantque nec ſe plus quam illas di- „ tiones teneri, ac ſic Rex Romanorum nihil deinceps auxi- „ liorum impetret. Quamobrem id enixe rogo Rme. Dne quo „ ſaltem aliquid mihi in hoc negotio præſcribatur agendum, „ ſecundum quod cætera queam dirigere. Scripſi eadem de „ re tria verba ad Præſidem, & antequam hinc diſcedam re- „ ſponſum expectabo, ne ſine *Credentialibus* ſive literis paſſus, „ ſine certa aliqua inſtructione hanc legationem acceptem. „ Et ne Cæſ. Majtas. me tarditatis arguat, quæſo obnixiſſi- „ me, quo Rma. D. V. obſequium meum una cum iſthoc „ deſiderio certæ alicujus inſtructionis, ei exponat. Cum „ primum autem reſponſum habuero, itineri me accingam....

X „ Bene

„ Bene vale Dne Colendiſſime. Mechliniæ 23. Decembris 1544."
Ex tomo 4. *pag.* 479. *& ſeqq.*

LI. (1) LIGA SMALCALDICA] inita eſt 27. Februarii an. 1531. quam, ſi vacet, vide in Collectione: *Corps diplom. tom.* 4. *part.* 2. *p.* 78. Quæ quoties repetita, & quem exitum habuerit, quære apud hiſtoricos, & ſi lubet *V. Maimbourg hiſt. du Lutheraniſme, & Varillas hiſt. des Revolut &c. Pont. Heut. rer. Auſtr. lib.* 12. *Cap.* 6. *& ſeqq.* Surius in Comment. variis locis couſuli poteſt. Et apud Freherum Rer. Germ. ſcript. tom. 3. p. 459. in noviſſ. edit. Bern. Gotth. Struvii, habes: *Belli Smalcaldici anno* 1546. *inter Carolum V. Cæſ. & Proteſtantium duces geſti Commentarium, græco ſermone eleganter ſcriptum a Cl. V. Joachimo Camerario Papebergenſi, cum verſione latina & ſupplemento Simonis Stenii Lomacenſis.*

LII. (1) ALBERTUS ARCHIEP. ET CARDIN. MOGUNTINEN.] Marchio *Brandenburgenſis*, *Joannis* Marchionis Electoris filius, *Joachimi* primi Electoris frater germanus, ultimus domus *Brandenburgicæ* princeps Catholicus, ex Canonico *Moguntino* ac *Trevirenſi* Archiepiſcopus primum *Magdeburgenſis* & Germaniæ Primas, deinde *Moguntinus* Archiepiſcopus an. 1514. ſicque unus duabus Archiepiſcopalibus ſedibus ſimul gubernandis præfuit conſenſu *Leonis X.* quod hactenus inauditum erat, & nulli umquam principi contigerat. Adminiſtravit etiam *Halberſtatenſem* Epiſcopatum. Et *Leo X.* eum ſolum die 24. Martii 1518. Cardinalem creavit, cujus dignitatis inſignibus magno apparatu redimitus eſt *Auguſtæ Vindelicorum* a *Thoma Cajetano* Cardinali ejuſdem Pontificis legato, & *Matthia* Cardinali *Gurcenſi*. Jacobi Manlii hiſtoria oblatæ Cardinalitiæ dignitatis in Albertum Moguntinum, exſtat in *Struvii Rer. Germ. ſcript. tom.* 2. *pag.* 705. Vide quoque *Joannis Latomi Catal. Archiepiſc. Mugunt. apud Menkenium Rer. Germ. ſcript. tom.* 3. *col.* 556. *& ſeqq. Maximiliano I.* vita functo, magno opere ſategit *Albertus*, ut, cum in *Franciſcum* Galliarum regem Principum nonnullorum inclinarent animi, eos ad *Auſtriacam* domum revocaret, ſuaque tandem ſapientia, induſtria & eloquentia, perfecit ut electus fuerit *Carolus Quintus.* Fuit hic Cardinalis, Archiepiſcopus & princeps, *totus Catholicus*; quod eſt elogium *Dionyſio Exiguo* olim datum a *Caſſiodoro Inſtit. Divin. cap.* 23. Vide *Ciacon. tom.* 3. *col.* 413. *& ſeqq.* e quo hæc fere deſumpſimus, ubi plura. Breviter ejus geſta narrat *Joannes Gualterius in Chron. Chronicorum p.* 772. Porro obiit 8 Kal. Octob. 1545. Sepultus in baſilica *S. Martini Moguntiæ* ad aræ ſummæ baſim ſub rubri marmoris lapide. De eodem memini ſup. ad N. XXXVIII.

LIII. (1) MENSE FEBRUARIO,] nempe anni 1546.
quo

quo tempore habebatur Colloquium *Ratisbonenſe* inter Catholicos & Proteſtantes, de quo vide *Surium in Comment. ad hunc annum*, *item Spondan.*

(2) APUD INGOLSTADIUM .... DELASSARIT &c.] Hic præterit, imo ſilet *Viglius* magnarum rerum eventus & belli diſcrimina quæ Cæſar ſubiit hoc eodem anno, cùm Elector Saxoniæ & Lantgravius Haſſiæ Proteſtantium duces, eumdem, non ſatis paratum, ut *Viglius* notat, aggreſſi ſunt, magno quidem apparatu, ſed nullo ſucceſſu. De quo belli Germanici initio ob injurias religionis cauſa illatas ſuſcepti, cognoſcere qui vult, legat *Surium, Thuanum ac Spondanum ad hunc annum, Pont. Heut. lib.* 12. *cap.* 6. & *ſeqq. ac tandem Sleidanum.*

LIV. (1) CAROLUS BOISOT] Vide ſup. ad N. XLI. ult. loco.

(2) RUPELMUNDANA ARCE] *Rupelmunda* eſt celebre & antiqui nominis in Waſia municipium ad Rupelæ oſtia, id eſt, ubi Netha Diliaque ſe paulo ante miſcentes in Scaldim influunt. Arx vetuſta valde, quæ fuit veterum Flandriæ diplomatum, ac indultorum principalium Gazophylacium. Subinde etiam juvenum aſotorum, ne inſanabiles evaderent, famoſa fuit cuſtodia, & procerum olim perduellium carcer. Ita *Sanderus Flandr. illuſtr. nov. edit. tom.* 3. *lib.* 5. *p.* 220.

LV. (1) VIGLIUM MAJESTAS SUA COLON. .... MISIT] In exauctoratione *Hermanni* Archiepiſcopi Colonienſis adhibitum *Viglium* non omnes adnotarunt hiſtorici. Sed id loquuntur *Pont. Heut. lib.* 12. *cap.* 12. *Thuanus ad an.* 1547. *fol.* 104. *Pontan. Hiſt. Geldr. lib.* 13. *fol.* 849. qui tamen nimis feſtinant, dum *Viglium* ibi ſummi Cæſareani Conſilii præſidem appellant, qui ad hoc munus non niſi menſe Januario an. 1549. pervenit. Hæc exauctoratio integrum biennium præceſſit *Viglii* exaltationem. Etiam *Sleidanus* ad an. 1546. Electoris ac Archiepiſcopi Colonienſis depoſitionem enarrans, *Viglium* cum *Hocſtratano* Cæſaris legatos dicit.

(2) ADOLPHUS A SCHOUWENBURCH] præpoſitus Cathedralis Leodienſis, *Hermanni* Archiepiſcopi coadjutor, eodem cedente, die 24. * Januarii 1547. achiepiſcopus Elector Colonienſis ſalutatus eſt. Omnia rite per ſuam diœceſim diſpoſuit juxta catholicam religionis formam, & quidquid *Hermannus* per totam regionem corruperat, id omne reſtituit, fatente quoque *Sleidano.* Concilium provinciale celebravit in Quadrageſima anni 1549. Comitiis celeberrimis Auguſtanis interfuit an. 1547. & ſynodo Tridentinæ an. 1552. Poſt multa præclare geſta obiit 20. Sept. 1556. cujus laudes vide apud *Joan. Gualterium in Chronico Chronicor. p.* 1356. & *in*

* al. 25.

in Gall. Chriſt. nov. edit. tom. 3. *col.* 709. Porro quid commiſerit *Hermannus*, ut deponi meruerit, apud quoſdam ſcriptores timide ſimul & confuſe, apud alios acerbe commemoratum reperi. *Surius* id accurate & ſine felle narrat ad an. 1544. qui, quod Archiepiſcopum urgere reformationem ſuam, incentore *Bucero*, & Clerum Colonienſem reſtitiſſe atque appellaſſe Papam ac Cæſarem, ipſum vero præſulem in cœptis proceſſiſſe, ipſe conſpexit, locupletiſſimus eſt teſtis.

LVI (1) D. A CRUNINGEN] *Jacobus* nomine, uti diſerte habet *Pontus Heuterus rer. Auſtr. lib.* 12. *cap.* 12. ex illuſtri apud Zelandos proſapia, de qua vide *Smallegange* in Chronico Zelandiæ vernaculo pag. 715. Fuit exercitus Cæſarei dux contra maritimos Saxones, verùm ante Bremam, tormenti globo occiſus eſt, uti adnotant auctores citati.

(2) COMES A BEVERSTEYN] Puto errorem eſſe librarii, & hic eſſe ſermonem de *Philippo Eberſteinii* Comite. *V. Pont. Heut. loc. proxime citato* & *Thuan. lib.* 4. *p.* 118.

(3) CHRISTOPHORUS A FRYSBERG] *Thuanus* ſcribit *Uriſperg*. Fuit & ipſe dux exercitus Cæſarei, qui ſub *Erico Brunswicenſi*, Luneburgi Duce, militare detrectans, magnæ cladi occaſionem dedit. Rem tangit *Thuanus* proxime citatus, & *Pontus Heuterus* loco qui ſup.

LVIII. (1) LUDOVICUS A SCHORA] id eſt *De Schore* Lovanienſis, patriciæ ſtirpis, poſt Eques creatus, Juris Utriusque Doctor & Legum ordinarius profeſſor, a Carolo V. in Conſilium Mechlinienſe adſcitus fuit, ac demum Conſiliorum Status atque Sanctioris conſtitutus præſes, non una legatione, ejusdem Imp. nomine ad Angliæ Galliæque reges functus eſt. Scripſit *Conſilium* amplum *ſuper viribus matrimonii inter Henricum VIII. Anglorum regem & Catharinam Auſtriacam*, cum cauſa ea Romano pontifici dijudicanda proponeretur, editum Lovanii 1534. V. *Valer. Andr. in bibliot, Belg. & Faſtos Academ. Tombeau des hommes illuſtres p.* 12. *ſuppl. de Butkens tom.* 1. *p.* 172. & *tom.* 2. *p.* 317. Conditus eſt Lovanii apud Auguſtinianos cum epitaphio, quod habet *Val. Andr. in faſtis* & legitur in nova editione *bibliothecæ Belgicæ*. De die obitûs vide notam ſeq.

(2) MENSE DECEMBRI] utique anni 1548. *Val. Andr.* utroque loco citato, nec non *Tomb. des hommes illuſtres*, ſtatuunt *Ludovicum* Antverpiæ obiiſſe 25 Februarii 1548. & *Viglius* hic atque *Adrian. Gaudan.* in utroque codice, nec non *Suffr. Petri* ſcribunt *Viglium* ad munus præſidis aſſumptum inauguratumque *Kalendis Januarii* 1549. ut proinde *Ludovicus* obiiſſe dicendus ſit 25 Decembris 1548. Eodem certe anno *Viglius* conſtitutus eſt præſes quo primum princeps *Philippus* ex

ex Hiſpania venit in Belgium, qui fuit quadrageſimus nonus ſupra milleſimum quingenteſimum.

(3) SURROGATUS FUIT] Addit *Adr. Gaudanus* in utroq. cod. & *Suffr. Petri* quoque, verba ſequentia: *ut rerum Secreti Conſilii, Cancellarieque ac ſigillorum curam ſolicitudinemque gereret, adſcito Joanne de Sancto Mauritio Domino de Mombaren ſororio Domini Granvellani, qui ſub titulo præſidis Statûs, res ejus curaret, ac unius Schorani officium ab duobus deinceps adminiſtraretur, Calendisque anni* 1549. &c. Hic præſes Conſilii rerum Status non occurrit in catalogo qui eſt in *Suppl. Butkens.* Verùm in libello *Tomb. des homm. illuſtr.* p. 33. hæc lego, unde *Adriani Gaudani* additio conſtat: *Meſſire Jean de S.t Mauris Seigneur de Montbarrey, Ambaſſadeur en France, preſident du Conſeil d'Eſtat.* In qua quidem qualitate ſignavit pragmaticam Sanctionem *Caroli* V. de qua mox, apud *Stockmans* ad calcem tractatûs *de jure devolutionis p.* 185.

(4) PRAGMATICA CONSTITUTIO] Hanc exhibet Latine & Gallice *Petrus Stockmans* loco jam jam citato ſub titulo ſequente: *Pragmatica Sanctio auguſtiſſimi ac invictiſſimi Imperatoris Caroli V. Belgii principis, pro unione & ſucceſſione indiviſibili Ditionum Belgicarum & Comitatus Burgundiæ, anni* 1549. *confirmata a Ferdinando Romanorum rege.* Cui ordine ſuo ſervato ſubſcripſit: *Viglius de Zuichem Chevalier, Chef & Preſident du Conſeil Privé.* Quæ quidem pragmatica Sanctio lecta & publicata fuit, ut eſt ibidem, in magno Senatu Mechliniæ reſidente, in Conſilio Brabantiæ Bruxellis, in Camera Computuum Inſulis ac Bruxellis, & Hagæ Comitis, atque indubie in aliis omnibus provinciis Belgicis.

LIX. (1) BLANCAM..... PRO USURA] Archiduces *Albertus & Iſabella* reſtrinxerunt uſuram ad duos quadrantes pro libra groſſorum Flandriæ hebdomadatim, donec erexerunt Montes pietatis pro *Winceſlao Cobergher* primo per Belgium Superintendente generali, quas tabulas quære in codice Edictorum, & in *Suppl. Butkens tom.* 2. *a p.* 257. Vide quoque *Leſſium de juſt. & jure in append. de mont.-piet.*

LXI. (1) EDICTUM DE RELIGIONE] quære in Codice edictorum regiorum. Multa in eo, a *Viglio* mitigata, ſcribit ipſe in quadam epiſtola ad *Granvellanum* quam inter ſelectas dabimus, cum alia ad *Engelbertum Maſium* Brabantiæ Cancellarium, ex quibus apparebunt auctores eorum quæ in Edicto nimium acerba viſa ſunt. Rem compendio exhibuit *Spondan.* ad an. 1550. n. 4. „ Antequam *Cæſar* Bruxellis „ diſcederet, graviſſimum tulit adverſus hæreticos edictum, „ ampla tributa Inquiſitoribus poteſtate. A quorum acerbi- „ tate ſibi timentes tam incolæ, quam præcipue Angli, qui

 „ ne-

„ negotiandi cauſa in Belgium confluebant, commercium ingenti Antverpienſium aliorumque mercatorum detrimento „ intermitterent: hi Inquiſitionis ac decreti ſeveritatem deprecati tandem pervicerunt per *Mariam* Reginam Hungariæ ſororem Imperatoris, quam ipſe Belgio præfecerat, ut „ mutatis iis quæ ad exteros negotiatores ſpectarent, Inquiſitionis odioſum nomen tolleretur, manente quoad cætera „ edicto." Vide quoque *Pontan. Hiſt. Geldr. libr.* 13. *p.* 855.

LXII. (1) VINCENTIUS CORNELII] In Catalogo Theſaurariorum generalium in *Suppl. Butkens* tom. 1. p. 198. lego nudum ejus nomen: *Vincent Corneliſſen en l'an* 1531. Sed *Van Leeuwen in Bat. illuſtr. pag.* 1461. honorat hominem his verbis: „ Mr. Vincent Corneliſz van Mierop, Rekenmeeſter „ 1515. en eerſte Rekenmeeſter anno 1518. en anno 1526. „ daar na Ridder, en Theſaurier Generael over alle de Nederlanden, en Heer van Cabbau geworden, genoemt den „ Groten Vincent, ſtierf anno 1550." Diem ac menſem habes in ejus epitaphio apud Auguſtinianos Bruxellis: *Icy giſt Maiſtre Vincent Corneliſſen, Seigneur de Cabau & en ſon vivant Treſorier general des Finances de l'Empereur, qui trespaſſa le XIII. Juin* 1550. *Balenus* autem in *deſcript. urbis Dordr. p.* 812. *col.* 2. tribuit illi titulos toparchiarum de Cabau, Ketel, Linden &c. In *Monum. ſepulchr. F. Sweertii* hoc ei elogium cernitur:

HIC RECUBO A MYEROP (LECTOR)
VINCENTIUS, ORO
QUÆ FUERIT VITÆ PERLEGE
SUMMA MEÆ.
BIS SEPTEM VIXI LUSTRIS, SED
TER TRIA DUXI
OBSEQUIO ADDICTUS PRINCIPIS
USQUE MEI.
EXILIS PRIMUM, MAJOR
MOX, MAXIMUS AUTEM,
SUB FINEM, CUM MORS OMNIA
SÆVA TULIT.
CÆSARI ERAM FIDUS, MISERIS
PATRONUS, ET INDE
DEXTERA FAMA VOLAT CUNCTA
PER ORA VIRUM,
HOSTIBUS HAUD NOCUI, NUMQUAM
VINDICTA PLACEBAT.
HINC SPERO A CHRISTO, PRÆMIA DIGNA. VALE.
OBIIT ANNO M. D. L. XIV. JUNII.

(2) HER-

(2) HERMES A WINGHENE] Rothnacenſis J. U. D. Lovanii, vir totius juris callentiſſimus, inquit *Val. Andr. in Faſt. Acad.* Obiit Bruxellis 11 Martii 1573. Sepultus ibidem in Sacello Venerab. Sacramenti miraculoſi in D. Gudulæ cum epitaphio quod exhibetur in *Tomb. des homm. illuſt. p.* 32.

LXIII. (1) BINZIUM] *Binchium, Binche.* Oppidum Hannoniæ, ubi *Maria* Regina Hungariæ ſplendidum excitarat palatium a Gallis poſtea deſtructum; ſed reædificatum, nunc *Marimont* dicitur.

(2) REGINA AB CÆSARE EVOCATA] in Germaniam. *Viglius* tacet cauſam, ſed *Pontus Heuterus* eam prodit his verbis: „ His Auguſtanis comitiis Cæſar iterum de filio *Philippo* „ ſibi ſurrogando cum fratre *Ferdinando* egit, plurimum an- „ nitente ſorore *Maria* quæ cum Cæſare in Germaniam *hac* „ *de cauſa* venerat." Male dicit eam cum Cæſare veniſſe, quæ a Cæſare, jam in Germania agente, evocata fuit. Tum pergit: „ Sed magnis deterritus rationibus, inprimis vero „ præſentia nepotis ac generis *Maximiliani* Auſtriæ Archidu- „ cis, qui ex Hiſpania ad hæc Comitia patris *Ferdinandi* juſ- „ ſu advolarat, juſtiusque ad hanc dignitatem aſpirabat, Cæ- „ ſar in ſempiternum has cogitationes animo depoſuit." Vide *Rer. Auſtr. lib.* 13. *cap.* 11. *&* *Spondan.* ad an. 1550. n. 7.

LXIV. (1) LANTGRAVII FUGA] attentata, a *Ponto Heutero* oculato teſte, qui tunc adoleſcens decimum quintum annum ingreſſus literis Mechliniæ operam dabat, deſcribitur *Rer. Auſt. lib.* 13. *cap.* 11. V. quoque *Surium* ad an. 1550. in fin.

(2) APUD MECHLINIAM DETINEBATUR] In via Heergrachtia (*de Heirgracht* etiam hodie vocatur) e regione atrarum Monialium, inquit *Heuterus.* Hodie appellantur *Sorores nigræ*, & infirmis inſerviunt & contagio laborantibus ſubvenire tenentur ex inſtituto quod profitentur ſub regula S. Auguſtini. Porro *e regione* harum Monialium conſpicitur pars Cæſarei palatii, quod dein factum eſt Collegium Patrum Societatis Jeſu, quod anteriore ſui parte reſpicit forum boarium: poſteriore parte, in qua Lantgravius detentus fuit, Gymnaſio humaniorum literarum deſtinatâ. Illud jam vetuſtate collapſum vacat, tranſlato ante paucos annos gymnaſio ad forum boarium.

(3) FILIUS LANTGRAVII] *Guilielmus*, de quo vide *Bertium in Comment. rer. Germ. lib.* 2. *p. mihi* 405. *Surium*, *Spondan.* & hiſtoricos paſſim.

(4) REX ROMANORUM..... EO REM PERDUXIT] conciliator nempe inter fratrem Cæſarem & coujuratos Germaniæ principes, quibus adeo non erat inviſus, ut Cæſare Oeni-

Oeniponte digreſſo, *Mauritius* Saxo *Ferdinandi* ac civium rebus pepercerit, direptis ſtatim omnibus quæ aut Cæſaris, aut Hiſpanorum, aut Cardinalis *Auguſtani* eſſe reperta ſunt, ut ſollicite adnotarunt hiſtorici. *Spondan. & Surius ad an.* 1552. *Pontus Heuterus cap.* 15. *lib.* 13.

LXV. (1) EAM OCCASIONEM] mihi minime examinandam arbitratus ſum, quod ad circumſtantias vitæ *Viglii* nihil attineat. De hujus belli ſucceſſibus & ſtatim fine, ac de infelici obſidione *Metenſi*, quam nemo ignorat, videri poſſunt hiſtorici. *Surius ad an.* 1552. *Spondanus ad eumd. Sleidanus quoque, & Heuter. lib.* 13. *cap.* 15. *Thuanum* non citabo poſthac. Legat illum qui volet, faſtidiumque devoret auctoris, qui narrationem ſuam nec in articulos, nec in capita, nec in ſectiones dividens, prius tibi rumpat ilia, quàm quod quæris, invenias.

(2) JAQUELINA DAMANT) *Antonius Granvellanus* epiſcopus Atrebatenſis poſtea Cardinalis, qui *Viglium* quoad vixit magni fecit, conſolatorias ad eum direxit de obitu conjugis ſuæ. Ex *Viglii* reſponſo æſtimare licet & quanti penderet illam, & quam elegantis ipſe eſſet animi. „ Accepi, „ *inquit* binas Rmæ D. V. literas, quibus & ſuum dolorem, „ ex meo conceptum caſu, amantiſſime teſtatur, & ægro „ animo admovet ſolamen. Sed ut in morbis ad medicorum „ catapotia, quidam qui eis non aſſuevere, toto exhorreſcunt „ corpore: ſic mihi plerumque in hiſce amicorum officiis ac- „ cidit. Certe ad literas R. D. V. totus in lachrymas ſum „ effuſus, ſine quibus nec iſtas nunc ſcribo. Cedit philoſo- „ phia naturæ: nec poſſum reſiſtere dolori, quem ſibi con- „ jugalis amor vendicat, dum ſibi alteram ſui partem avul- „ ſam ſentit. Habeo aliquam ſpem in communi ægritudinum „ animi medico tempore. Sed id ipſum multa, uti vereor, ad- „ feret incommoda, quibus nos ſocia conjunx levare ſolet. „ Nec exiguum mihi ſolatium adfert veſtri reditus expecta- „ tio &c. . . . . Ex Bruxella 6 Januarii 1552." *Ex tomo* 4. *p.* 520.

LXVI. (1) DE ST. MAURITIO] *Joannes* de Sancto *Mauritio* Dominus de *Montbarrey*, præſes Conſilii Statûs. V. Sup. ad N. LVIII. tertio loco.

LXVII. (1) MARIA] Regina Angliæ. V. *Spondan. ad an.* 1553. & de ejus nuptiis cum *Philippo* Hiſpaniarum Rege *ad an.* 1554. *n.* 2. *Surium ad eumdem annum & Pont. Heuter. lib.* 13. *cap.* 20.

(2) REGINALDUS POLUS) Sanguine, pietate & doctrina nobiliſſimus; de quo fruſtra plura congeſſero, dum totius vitæ ſeries, & acta, mors quoque, teſtamentum, ac ſepul-

tura

tura cognoſci poſſunt apud *Ciaconium tomo* 3; *a col.* 627. *Spondan.* etiam ſingularia de illo attulit in *continuat. annal. Baronii tom.* 3. locis per indicem facile quærendis. Auctores alios, qui magni viri geſta loquuntur, indicat *Ciacon. loc. cit.*

(3) DE ABDICANDO IMPERIO CÆSAR] Neque hic ego quicquam commentabor, quod fortis animi conſilium, & rem inſolitam, ſtupente univerſo orbe, effectui datam literis conſignarint ſcriptores non tot quin plures. Is, cui librorum copia non eſt, & qui rem in Belgio actam a Belga cognoſcere vult, legat *Pontum Heuterum Rer. Auſtr. lib.* 14.

LXVIII. (1) ORDINATO CONSILIO STATUS] *Nicolaus Burgundus Hiſt. Belg. lib.* 1. *pag. mihi* 30. de Conſilio Status per *Philippum* Regem ordinato ita ſcribit: „ Ad hujus „ miniſterii procurationem *Antonius Perenottus Granvellanus* „ *epiſcopus Atrebatenſis*, *Guillelmus Naſſovius princeps Auriacus*, „ *Amorallus comes Egmondanus*, *Philippus a Stavele Glaionii do-* „ *minus*, *Carolus Baro Barlaimontius*, *Viglius Ayta Suichemus* aſ- „ ſumpti ſunt. At enim ſecretis codicillis imperat Guberna- „ trici, in perplexitate rerum & reliquos aurei Velleris equi- „ tes in communionem adſciſceret. Conſilium ipſa cogeret „ quoties videretur, ipſa præeſſet, ſuffragia exquireret, ſe- „ queretur aut ſtatueret, non quod plures ſentirent, ſed quod „ putaret optimum. Nunc cum paucis, aliquando cum om- „ nibus, ſæpe cum multis, ſemper tamen cum *Granvellano* „ deliberaret, e *Finantiis* ſubinde, ac *privato* Conſilio *Vires* „ advocando." *Famianus Strada* Senatores non enumerat, aſt contendit juſſiſſe Regem, ut Gubernatrix ipſa ſibi conſilium, ſi quando Senatores aut factionibus ſciſſi, aut collatis ante capitibus conjurati eſſent, capeſſeret a *Granvellano*, *Barlamontio ac Viglio*, eumque arcanum Senatorum congreſſum, *Conſultam* eſſe appellatum. Idem ſignificatum voluit *Clericus Hiſt. des Provinces Unies liv.* 1. *p.* 5. ubi queritur hos ſolos tres a *Margareta Parmenſi* adhibitos veluti arcanos conſiliarios, & *Viglium Granvellano* adhæſiſſe miratur.

(2) ABBAS S. BAVONIS] *Lucas Munich* ultimus abbas: nam *Paulus PP. III.* ad preces *Caroli* V. anno 1536. Abbatiam *S. Bavonis* ordinis *S. Benedicti* Gandavi, ſuppreſſit, ex monachis fecit canonicos ſeculares, & ex bonis ejusdem Monaſterii erexit Capitulum, quod hodie eſt cathedrale, ipſum vero Abbatem, ejusdem capituli conſtituit Præpoſitum. Tabulas vide inter diplomata *Miræi tom.* 2. *pag.* 1051. Porro *Lucas* quoad vixit abbatis titulum retinuit; *Viglius* præpoſitus dictus eſt. *Lucas* anno 1537. ſtatuta condidit ac promulgavit pro novo capitulo, quo in inſtrumento uſus eſt hoc titulo: *Lucas permiſſione Divina Abbas eccleſiæ Collegiatæ S. Bavonis juxta Gandavum, Tornacenſis diœceſis, Romanæ eccleſiæ imme-*

diate ſubjectæ. Exhibet *Gerardus van Loon* in hiſtorica deſcriptione numiſmatum Belgicorum tom. 1. p. 54. numiſma *Lucæ* in anteriore ſui parte referens ejusdem effigiem, pluviali (id eſt cappâ ſericâ aurifrigiatâ chorali) indutam, cum hac inſcriptione: *Lucas M. Abbas S. Bavonis Gandenſis æt. LXVI.* in adverſa parte inter litteras L. M. ſcutum ejus gentilitium cum pedo ſeu baculo paſtorali, cum hac epigraphe ex Pſalm. 119. *Intellectum da mihi Domine, & vivam.* De hoc viro redibit ſermo infra N. LXXI. & LXXIX.

LXIX. (1) S. QUINTINI) fanum. Oppidum in Picardia, olim *Auguſta Veromanduorum.* Memorabilis eſt hæc victoria duce *Emmanuele Philiberto* Belgii gubernatore, & Comitis *Egmondani* virtute potiſſimum obtenta, de qua hiſtorici omnes. Vide *Heuterum lib.* 15. *cap.* 2. & *Spondan. ad an.* 1557. qui, quanti ea momenti fuerit, fuſe proſequitur quantumvis Gallus.

(2) ANNA BAVIA] legendum *Baene.* Vide *Sanderi Fland. illuſt. tom.* 1. *p.* 224.

LXX. (1) NICOLAUS BIESIUS] Gandavenſis, Doctor Medicus Studii Senenſis, obtenta anno 1558. regia Lovanii profeſſione, adſcribitur ejusdem facultatis Collegio anno 1572. Academiæ nomine apud *Ferdinandum* Ducem *Albanum* oratoris munus obivit. Poſt a *Maximiliano* II. Imp. in Medicum domeſticum adſcitus vivere apud eundem deſiit anno 1573. *Val. Andr. in Faſtis Acad.* Ingenii monumenta reliquit, de quibus idem in *Bibliot. Belg.* V. quoque *Miræum de Script. ſec. XVI. pag.* 193. *in edit. Fabricii.*

LXXI. (1) JOCOBUS HESSELIUS] nupſit *Jetziæ Hoytema* viduæ *M. Franckonis a Monte*, Delphenſis * Regii Conſiliarii in Senatu Hollandiæ ac poſt in magno Conſilio Mechlinienſi, quæ *Jetzia* erat neptis *Viglii* ex ſorore *Mintzia.* Ita in Genealogia *Viglii* quam infra dabimus. *Jacobus* fuit in duodecem-virorum Conſilio ab *Albano* tempore tumultuum Belgicorum inſtituto, quod vulgus judicium ſanguinis appellabat. *Conſeil des troubles.* Anno 1577. Orto Gandavi tumultu, civibus antiquorum privilegiorum reſtitutionem exigentibus, contigit plebem a binis rebellium anteſignanis † *Rykovio* & *Embyſio*, principis *Auriaci*, ut volunt, aſſeclis, incitatam, nocte ædes Ducis *Arſchotani* urbis gubernatoris invadere, eumque captivum detinere una cum *Martino Rithovio Iprenſi* & *Remigio*

Druitio

* Mr. Franck van den Berge, van Delft 1559. naderhand Raat te Mechelen. *Van Leeuwen Bat. illuſt. col.* 1472. Meſſire Vranc van den Berch, Chevalier, cidevant conſeiller au Conſeil provincial d'Hollande, ſucceda à Meſſire Corneille de Muinck par lettres patentes du 9. Juin 1557. *Supl. de Butkens tom.* 2. *p.* 315. Non concordant, ut vides, auctores hi. Sed ſolitæ ſunt *Leeuwio* ariſtotêtiæ. Nec *Suppl.* ab erroribus immune eſt. Verum non ſunt hæc tanti.

† Franciſcus de Kethulle toparcha de Rihove, prætor Teneramundanus. Joannes de Imbyeſe, paulo poſt proto-ſcabinus Gandavenſis.

Druitio Brugenſi epiſcopis, cum *Ferdinando de la Barr* ſummo Gandenſium prætore, *Jacobo Heſſelio* Conſiliario, *Joanne Viſſcherio* Ballivo *Ingelmunſterii* Commiſſario *Joannis Auſtriaci* Belgii gubernatoris, aliisque Nobilibus. *Heſſelius* annum fere integrum in publicis urbis carceribus detentus, die 4. Octobris 1578. ſimul cum *Viſſcherio* educitur, & non procul extra urbem de arbore ſuſpenditur uterque; mandante *Ryhovio*, nulla inſtituta actione, nedum lata ſententia, ſed ex privato odio & privata vi. Vide *Sanderi Flandr. illuſt. tom.* 1. *p.* 219. ubi illud tibi occurret epiſodium memorabile: *Ryhovium* (qui videtur fuiſſe proto-ſcabinus Gandavenſis) canam barbam *Heſſelii* abciſſam in pileo geſtaſſe, & ut vindictam a ſe ſumptam teſtaretur ſuam, gloriabundum rediiſſe in urbem. Idem affirmat *Havenſius de Erect. novor. in Belgio Epiſc. lib.* 1. *cap.* 14. *p.* 67. *Borrius de origine Belgicor. tumult. tom.* 2. *lib.* 13. *pag.* 70. *Vſa.* hujus circumſtantiæ non meminit, ceterum rem a probis viris omnibus improbatam teſtatur, adferens cauſas ſeu pretextus odii qui ſive *Ryhovium* (nam de auctore ſceleris dubitat) ſive univerſos ſeditioſos cives Gandavenſes ad tantam immanitatem impulerunt. Vidi folium typis impreſſum, & cum hæc ſcribo illud ante oculos habeo, cui hic eſt titulus: *Elogium ac martyrium ampliſſimi nobiliſſimique Viri Jacobi Heſſelii, Equitis aurati, ac in Regio Flandriæ conſilio Vice-præſidis in eccleſia parochiali S. Michaelis Archangeli* (Gandavi) *a ſæculo ſepulti.* Poſt laudes defuncto datas & necis hiſtoriam, ubi non tacetur geſtata pileis barba, dicit ſcriptor, cadaver *Heſſelii* agro adjacenti inhumatum, mandato Conſilii Provincialis Gandavenſis effoſſum fuiſſe die 3. Octobris 1585. ſeptem ſcilicet poſt perpetratam necem annis. Tum ita proſequitur: „ Igitur 4. „ dicti menſis Octobris (qui recte dies obitus ejus anniverſa„ rius erat) Deus ingenti prodigio omnibus oſtendere voluit, „ honeſtiſſimum gratiſſimumque hoc ipſi fuiſſe martyrium: ſi „ quidem ejusdem *Heſſelii* corpus integrum prorſus, ac nulla „ ſui ex parte corruptum repertum eſt, & prius in ſacras „ B. Mariæ Montis Blandinii ædes tranſlatum, ibidem ab om„ nibus fere civitatis incolis aſpectum, tactum & pro miracu„ lo habitum fuit, nam vultus genuina & blanda forma, ma„ nuum, pedum, totiusque corporis conſtructio, hominis, ut „ ita dicam, vivi, aut recenter mortui, figuram præ ſe fere„ bant. „ Eadem porro die circa quintam Veſpertinam funus deductum fuit per Capitulum *S. Bavonis*, & aliud *S. Pharaildis*, ac per Clerum parochialium eccleſiarum *S. Michaelis*, *S. Nicolai*, ac *S. Jacobi*, junctis Ordinum mendicantium religioſis, atque ſubſequente Conſilii provincialis & ſcabinorum utriusque ſubſellii caterva, in templum *S. Michaelis* Archangeli, ubi illatum eſt ſepulchro majorum, celebratis poſtero die exequiis

ſolemni pompa. Ex quibus colligas, quæ hic de martyre ac martyrio ſunt dicta, e zelo magis quàm ex fide adducta eſſe. Nulla, reor, hactenus apud S. Sedem Apoſtolicam de definiendo martyrio facta eſt efflagitatio aut inſtituta cauſa. Et tamen *Arnoldus Raiſſius in Auctario ad Joannis Molani Natales SS. Belgii* atque ad diem IV. Octobris pag. 207. Vſa. ſcribit : *De Jacobo Heſſelio martyre.* Et pag. ſeq. *De Viſchio Balivo in Ingelmunſter martyre.* Illud mihi probatur, quod *Raiſſius* afferat, *reſectam tortoris manu ab Heſſelii mento venerabilem canitiem ab eodem tortore ad ludibrium galero ſuo, pennæ in morem, fuiſſe circumpoſitam.* Eſt ſane factum tortore magis quam *Ryhovio*, quantumvis ſcelerato, dignum. Addit *Raiſſius*, juſſu Regis *Philippi II.* ad perpetuam rei geſtæ memoriam magnificum *Heſſelio* erectum eſſe monumentum, & *Franciſcum Rooſe* Belliolanum Conſiliarium primo Gandavenſem, deinde Mechlinienſem, hoc *Heſſelio* hiſtoriale epitaphium accinuiſſe ſuper lemmate, quod vivus dicere ſolebat :

UBI MANSIMUS UMQUAM?

Vox tibi ſolemnis fuit hæc UBI MANSIMUS UMQUAM?
Te MANSISSE *tamen blateravit turba rebellis*
Non procul a Gandæ portis, Cortracea verſus
Arva, ubi conſtrictis manibus barbâque reſectâ
(Quam pulchrum o ſpolium rapiunt, geſtantque galeris!)
Juſſus es indicta cauſa conſcendere quercum
Et laqueo preſſus vitales claudere rivos.
Aſt non MANSISTI, *meliori parte locatus*
Sedibus æthereis ; reliquæ telluris in antro,
Donec ab Hiſpano devictis Rege tyrannis,
Conſilio, & magna procerum comitante caterva
Meſſibus exactis ſeptem (mirabile dictu)
Candidior, tabique expers, transferris ad urnam
Heſſelidum generi ; Michaelis in æde, dicatam :
Nec tamen hoc MANSURA *loco, nam tendere ſurſum*
Te ſpes certa MANET; *ſociamque capeſſere partem*
Ut ſimul æternæ delibent gaudia vitæ :
Ultra quod quæras nihil eſt : HIC ERGO MANENDUM.

(2) ALTERA] neptis Viglii *Ida* Gerbrandi fratris natu minoris filia nata 1544. quæ plures reliquit liberos. *Geneal. Viglii.*

(3) MORILLONIUS] *Maximilianus* natus Lovanii, patre *Guidone Morillon Burgundo, Caroli V.* Imp. ejuſque ſorori *Eleonoræ* Reginæ Franciæ a ſecretis, viro doctiſſimo, cui cum *Eraſmo* Roterodamo magna interceſſit familiaritas, matre *Eliſabetha de Mil.* Fuit J. U. L. & Canonicus ac Scholaſticus *Atrebatenſis,*

tenſis, Canonicus Mechlinienſis, & nominante Rege anno 1559. præpoſitus eccleſiæ Collegiatæ S. Petri *Aëriæ* in *Arthesia*, Canonicus quoque S. Gudulæ Bruxellis, & Cardinale *Granvellano* a ſede *Atrebatenſi* ad novam ſedem Metropolitanam *Mechlinienſem* tranſlato, renunciatus eſt hujus noſtræ eccleſiæ primus Archidiaconus, ejusque Vicarius Generalis. Præterea poſſedit præpoſituram B. M. Ultrajecti, ut videre eſt in Catalogo noſtro. Tandem anno 1583. Epiſcopus *Tornacenſis*, qua in civitate obiit 27. Martii 1586. Plura vide in *Sanderi Fland. illuſt. novæ edit. tom.* 3. *p.* 450. *& in Gall. Chriſt. novæ edit. tom.* 3. *col.* 241.

(4) LOO-CHRISTI] pagus ad primum ab urbe Gandavo lapidem via Antverpienſi, vetus dominium Abbatiæ S. Bavonis, nunc Epiſcopatus Gandavenſis. *Fland. illuſt. tom.* 1. *p.* 388.

(5) EVERGHEM] ampliſſimus ad primum ab civitate Gandavenſi lapidem, & Caſtellaniæ Audemburgicæ maximus, pagus, patrimonium S. Bavonis, Comitatûs titulo nobile, nunc pariter Epiſcopatus Gandavenſis dominium, de quo plura apud *Sand. Fland. Illuſt. tom.* 1. *p.* 386.

LXXII. (1) IGRAMUS] ab *Acchelen* duxit *Mintziam* ſive *Clementiam Viglii* ex ſorore *Mintzia* (nupta *Jelle Hoytema*) neptem tertio genitam. *Geneal Viglii.* In libello: *Tomb. des hommes illuſtres* pag. 48. hæc lego: *Meſſire Igram Van Achlen Chevalier, natif de Friſe* * *Preſident du Conſeil d'icelle Province, puis Conſeiller du Conſeil privé, & de la avancé à l'eſtat de Preſident du Grand Conſeil par lettres patentes du* 18. *Aouſt* 1598. *Il laiſſa de Dame Clemence Hoytema ſa femme, Meſſire Folcard van Achlen, Conſeiller du Conſeil de Brabant, & puis du Conſeil Privé, & mourut à Malines en l'an* 1604. 28. *Octobre, enterré en l'Egliſe de S. Rombout, ſa pierre ſepulchrale contenant cette inſcription* :

* *Error. Ortus eſt in Sylva-ducis uti inf. inſecundo epitaphio.*

Ampliſſimus Clariſſimusque Vir
D. IGRAMUS AB ACHLEN,
Eques Auratus,
Præſes olim Friſiæ,
Poſtea Senatus Supremi.
Obiit Mechliniæ anno Salutis humanæ
1604. 18. *Octobris.*
Hocque ſub lapide requieſcit.

AUTRE EPITAPHE.

Qui tegor exigua ſitus hic IGRAMUS *arena,*
ACHELEN *a proavis nobile ſtemma tuli.*
Silva-ducis nato, gentili Teutona tellus,
Friſia patre orba eſt, Præſide Mechlinia.
Non quod Eques, quod eram magni pars ſumma Senatûs,
Sæva trucis potuit flectere jura Stygis :

Sed virtus ſtudiis, duriſque exercita rebus
Vivere me famâ, vivere mente dedit.

LXXIII. (1) FRANCISCUS SONNIUS] Epiſcopus primum Sylvæducenſis, poſt Antverpienſis notior eſt, quam ut a nobis celebrari debeat. Ejus acta pro erectione novorum in Belgio Epiſcopatuum ex autographo prodierunt in *oper. diplom. Miræi novæ edit. tom.* 3. *a pag.* 515. De ejus geſtis univerſis Vide *Hiſt. Epiſcopat. Antverp. a pag.* 58. *Gall. Chriſt. novæ edit. tom.* 5. *p.* 127. *Suppl. Butkens tom.* 2. *p.* 418. *Val. And. Biblioth. Belg. novæ edit. Miræi Script. Sec. XVI. in edit. Fabricii pag.* 203. *aliosque. Viglius* a *Granvellano* rogatus de theologis nomine Belgicarum provinciarum mittendis ad Concilium Tridentinum, omnibus prætulit *Sonnium.* Vide ejus epiſtolas ſelectas.

(2) OBSTRUERE LUMINIBUS] In ſenſu naturali eſt, unum ædificium alteri opponere ad impediendum lumen. In ſenſu figurato, uti hic, & in epiſtola ad *Hopperum* data ex Bruxella 4. Martii 1566. eſt, gloriam alicujus majori gloria offuſcare. Phraſis hæc ab *Eraſmo* etiam uſitata fuit in epiſt. ad *Guil. Budæum*, & apud *Ciceronem* quoque legitur.

(3) IN CARDINALIUM COLLEGIUM] cooptatus eſt *Antonius Granvellanus* Epiſcopus Atrebatenſis, jam factus primus Archi-epiſcopus Mechlinienſis, die 2. Februarii 1561. per *Pium IV.* Pont. Max. Ut de hoc viro tota Europa celeberrimo loquar, uſurpare debeo vulgatum illud: *inopem me copia facit.* Non eſt hujus loci ejus geſta excutere vel defendere. Reprehendere certe non eſt meum. Peritioribus rerum Belgicarum mea ſententia nequicquam eſt opus. Minus peritis ſufficere arbitror *Pauli Freheri* elogium *ex theat. viror. erud. Claror.* „ Vir fuit, *inquit ille,* rara eruditione, linguarum multarum „ peritia, facundia non fucata, longo rerum maximarum, „ quas tota vita adminiſtravit, uſu clarus, ſummis honoribus, „ quos ſub *Carolo V.* primum, dein ſub filio *Philippo* in Belgio, „ aula Romana, Regno Neapolitano (cui proregis titulo præ- „ fuit) & Hiſpania geſſit, defunctus; ſed in aſſerenda regia „ majeſtate, ſive inſito erga familiam Auſtriacam favore, ſive „ Proteſtantium odio, multis aſperior creditus, interdum etiam „ minus bona fide in magnis negotiis verſari viſus, ut cum „ cavillatoria unius literulæ captione *Philippo* Haſſorum prin- „ cipi illuſit, & Conſilii de retinendo eo præter fidem datam „ auctor fuit; quod minus honeſtum, etiam Cæſari poſtremo „ damnoſum fuit.” De illa una *literula* de qua *Freherus* queritur, vide *Spondan. ad an.* 1547. *n.* 10. Ceterum de Cardinale *Granvellano Ciacconius* conſulendus eſt tom. 3. col. 925. & breviter ejus geſta complectitur *Van Geſtel in hiſt. Archiep. Mechlin. tom.* 1. *p.* 49. Multa ſparſim reperias apud *Spondan. Stradam*, *Nic.*

Bur-

Burgund. Borrium, *Thuanum* &c. Ejus teſtamentum fide publica Madriti deſcriptum aſſervatur in Archivo palatii archiepiſcopalis Mechliniæ. Obiit autem Madriti in Hiſpania 14. Septemb. 1586. an. ætat. 72.

(4) ABBATIA S. AMANDI] de qua *in Gall. Chriſt. tom.* 3. *col.* 254. ita ſcribitur : „ Regale S. Amandi in Pabula ordinis „ Sancti Benedicti monaſterium, tribus circiter ab urbe Tor- „ naco leucis, ad fluvium Elnonem, unde etiam dicitur El- „ nonenſe, ipſummet Sanctum Amandum agnoſcit aucto- „ rem. &c. " Porro Cardinalis *Granvellanus* ſucceſſit in hac Abatiali dignitate *Georgio Egmondano*, qui & Ultrajectenſis Epiſcopus exiſtebat.

(5) ARCHIEPISCOPATUS MECHLINIENSIS] inſtitutus per *Paulum* IV. anno 1559. Limites diſtincti & dos attributa fuêre per *Pium* IV. anno 1560. Utriuſque diploma exhibet *Miræus in Donat. Belgic. tom.* 1. *novæ edit. a p.* 472. Cui pluribus opus eſt, ſubminiſtrabunt *Havenſ. de erect. novor. Epiſc. Van Geſtel Hiſt. Archiepiſcopat. Mechlin. & Gall. Chriſt. novæ edit. tom.* 5. *ab init.*

(6) AFFLIGENIENSIS ABBATIA] ordinis S. Benedicti in finibus Brabantiæ & Flandriæ, uno circiter milliari Aloſto, Bruxellâ quarto. Hæc eſt totius Brabantiæ facile princeps, & inter Abbates Brabantinos jure primi ſuffragii gaudet in comitiis Ordinum Provinciæ. Porrò eſt unita per *Pium* IV. menſæ Archiepiſcopali Mechlinienſi, ejuſque proventus æqualiter ex conventione dividuntur inter Archiepiſcopum & Monaſterium, quod a tempore unionis regitur per præpoſitum. Videri poſſunt auctores proxime citati.

LXXVI. (1) COURTEWILLIUS] *Jodocus*, (juxta *Nicolaum Burgundum*) qui cum *Philippo II.* in Hiſpaniam abiit, futurus Regi a ſecretis. In *Suppl. Butkens tom.* 1. *pag.* ** 191. aliud ei nomen : *Mr. Joſeph de Courtewille, fut Secretaire du Conſeil Privé l'an* 1559. *Signa encore l'an* 1569. *Il etoit Chevalier de l'ordre de Calatrava & Commandeur de Villa-Franca, & elu Greffier de l'ordre de la toiſon d'or l'an* 1561. *Il mourut au mois de Juin* 1572. Recte tamen eum cognominavit *Nic. Burgund.* nam in Catalogo Graphiariorum Aurei Velleris eſt, *Meſſire Joſſe de Courtewille.* Dicitur *electus* : quod aſſumptus fuerit ob abſentiam *Nicolai Nicolaii* ſeu *Grudii*, Graphiarii, qui Venetiis obiit. V. *libell. la Toiſon d'Or tom.* 1. *p.* 198.

(2) BILDIA] ager, & pars Friſiæ. Apud *Pont. Heut. rer. Auſtr. lib.* 7. *cap.* 10. appellatur *provincia* „ quam Duces Alber- „ tus ac Georgius (*Saxones, Friſiæ Domini*) e maris tyrannide „ & innundatione in libertatem aſſertam aggeribus circum- „ ſepſere, ſementi faciundo ac pecori alendo idoneam reddi- dere &c.

„ dere &c." Apud *Emmium lib.* 51. ad an. 1522. reperi *Biltanum* agrum æſtimatum fuiſſe ſexaginta millibus aureorum annuis. Porro quæ bona ſeu quæ pars agri illius, & quibus ex cauſis, *Viglio* antea *oppignorata* fuerint, dicam cum cognovero. Vide ſis teſtamentum Viglii inf. n. 29. ubi bona illa dicuntur patrui ſui *Buchonis* ac *Hermanni Conis* fuiſſe, & poſtea ad ſe perveniſſe ab Rege titulo emptionis & donationis in remunerationem ſervitiorum ſuorum, reſervata Regi facultate ea redimendi pretio 25078. flor. & 12. ſtuf.

LXXVII. (1) BARLEMONTIUS] *Carolus* Comes, Dnus. de *Perweys*, *Hierges*, *Hautepenne &c.* Eques ordinis Aurei Velleris, Gubernator Comitatus *Namurcenſis*, Præfectus ærarii Belgici, Conſiliarius Status. Fuit Regi Philippo II. fidus, Cardinalis Granvellani aſſecla. *Geuſium* nomen per contemptum ſupplicantibus apud *Margaretam Parmenſem* fœderatis Nobilibus accommodavit. Ejus geſta tempore tumultuum Belgicorum apud Auctores ſparſim reperias. Obiit Namurci anno 1578. Vide *Stradam* ad hunc annum.

(2) COMES DE BOSSU] imo *Bouſſu Maximilianus*, Eques Aurei Velleris, Belgici maris præfectus &c. de quo vide *Famianum Stradam*, aliosque.

(3) JOANNES COMES FRIS. ORIENT.] Eques Aurei Velleris, Præfectus Limburgi.

(4) DNUS. DE COURIERES] *Joannes* de *Montmorency*, præfectus Flandriæ Gallicanæ, Eques Aurei Velleris. &c.

(5) FRUCTUS SECUTUS FUIT] Poſt hæc verba ſubdit *Adrian, Gaudan.* „ Antea autem ſub finem videlicet anni 1561. „ miſſus fuit ſub alio pretextu *Judocus Courteuillius* Secretarius „ ex Hiſpania ad Duciſſam Parmenſem, ut ſecreto perſcru„ taretur ſtatum adminiſtrationis rerum publicarum, ſimul„ que unde naſceretur odium, quod gliſcere Rex ſenſerat con„ tra Cardinalem *Granvellanum*. Præſes autem *Viglius* conſi„ derans idem contra ſe tendere, nihilque magis deſiderans „ quàm ut aulæ curis, invidiæ, negotiiſque ſe ſubduceret, „ per eundem *Courteuillium* ad Regem ſcripſit, ut id benigne „ concederet. Cui Rex reſpondit ſe conſtituiſſe brevi Belgiam „ reviſere, ac tum Majeſtatem ſuam ejus, quod petebat, ratio„ nem habituram." *Ita codex uterque.*

LXXVIII. (1) MONTIGNEY] Rectius *Montigny Florentius* de *Montmorency*, Eques Aurei Velleris, *Tornaci* ac *Tornaceſii* præfectus. Ejus ſors nota eſt. Vide *Stradam* aliosque.

LXXIX. (1) HÆREDEM, SUCCESSOREMQUE] *Viglius* fuit hæres ſcriptus ex teſtamento *Lucæ Munich* Abbatis S. Bavonis. Teſtamentum conditum fuit ex indulto Apoſtolico ut hic narratur. Supra vero N. LXXI. affirmat *Viglius*,

rogatum

rogatum ſe, ut in illo condendo operam ſuam interponeret. Accipe igitur teſtamentum Abbatis ex MS. *Joannis Franciſci Foppens* Pœnitentiarii eccleſiæ noſtræ Metropolitanæ.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Cum nihil certius ſit ipſa morte, & hora ejusdem nihil incertius, Nos Lucas Munich humilis Abbas eccleſiæ Sancti Bavonis Gandenſis, Tornacenſis diœceſis, Sedi Apoſtolicæ immediate ſubjectæ, in ſanitate mentis & corporis (gratia Domino Deo) competenter conſtituti, omnibus melioribus modo, via, jure & forma quibus potuimus, ac debuimus, ultra facultatem juris communis etiam apoſtolicâ erectionis (Cæſareæ Majeſtatis Placito approbatâ) qua expreſſe continetur, quod de quibusvis bonis noſtris mobilibus & immobilibus quomodolibet etiam intuitu eccleſiæ acquiſitis & acquirendis, libere in vita & in morte teſtari & diſponere valemus, ſufficienter muniti & authoriſati, fecimus, condidimus & ordinavimus, facimus, condimus & ordinamus per præſentes teſtamentum, voluntatem & intentionem noſtram, quæ jure teſtamenti aut codicillorum, aut pro alio quolibet dictamine voluntatis noſtræ valere & effectum ſortiri volumus in hunc qui ſequitur modum.

Inprimis deſiderantes ſacramenta Sanctæ matris Eccleſiæ nobis debito & convenienti tempore adminiſtrari, animam noſtram de hoc ergaſtulo corporis migraturam, in manus Dei noſtri commendamus, humiliter offerimus & reſignamus, deprecantes enixiſſime ejusdem immenſam miſericordiam, ut eam oculis clementiæ ſuæ dignetur intueri, ac meritorum Domini noſtri Jeſu Chriſti ſalvatoris noſtri factam participem, cum ſanctis ſuis faciat eſſe conſortem.

2. *Corpus autem animæ noſtræ hoſpitium, confiſi de ſpe beatæ reſurrectionis, volumus in terra ſancta ſepeliri, & condi in templo & loco, prout Coadjutor noſter, vel præpoſitus ſucceſſor determinabit, atque in memoriam noſtri epitaphium apponi ex ipſius beneplacito, niſi ipſimet ante obitum providerimus.*

3. *Exequias vero pro more, ac ſicuti pro prædeceſſoribus noſtris Abbatibus olim fieri conſueverunt, volumus celebrari, obſervatis laudabilibus ceremoniis (citra tamen omnem faſtum & pompam) uſitatis, cum convivio in domo noſtra Gandenſi, Decano, Capitulo & aliis officiariis noſtræ eccleſiæ, aut juſticiariis, faciendo pro diſcretione & arbitrio Coadjutoris noſtri, aut futuri Præpoſiti, ex executorum infra nominandorum, atque eo die pauperibus dari & diſtribui ſex modios bladi ſive tritici in panes ſubacti, valoris unius ſtupheri, cum duobus ſtupheris argenteis eisdem impoſitis, & communibus pauperibus oppidi Gandenſis mille florenos diſtribuendos pro dotatione pauperum filiarum, & alias pro diſcretione eorumdem.*

4. *Volumus item diſponimus & ordinamus, ut Balluvius, Schultetus, Scabini, & Secretarius Collegii temporalis noſtræ juſtitiæ, & dominii Sancti Bavonis, cum Ballivio & Schulteto dominii noſtri de Everghem, una cum ſervitoribus & familiaribus noſtris domeſticis,*

nec non Penſionariis noſtris in Concilio Flandriæ practicantibus, habeat tantum boni nigri panni, quantum cuique opus erit ad togam talarem ſive veſtem lugubrem cum caputio & bireto, ut his veſtiti exequiis noſtris interſint, & ſic per octo dies pro memoria & recordatione noſtri incedant.

5. *Præterea volumus & ordinamus, ut omnes & ſingulæ noſtri patronatus parochiales eccleſiæ habeant* 30 *ſolidos groſſorum monetæ Flandriæ, quorum* 10 *ſolidi cedent Curato & aliis officiantibus in ſingulis eccleſiis pro noſtris exequiis inibi cantandis & celebrandis, alii vero decem ſolidi cedent fabricæ eccleſiæ, & reliqui decem pauperibus ejusdem eccleſiæ.*

V. Teſtament. Viglii N. 7.

6. *Loco vero redditus annui* 12 *Regalium (quos Præpoſiti pro memoria ſua quotannis poſt obitum celebrando, juxta ſtatuta eccleſiæ noſtræ fundare & relinquere tenentur) damus & legamus reditum* 20 *librarum* 16 *ſolidorum, &* 8 *denariorum groſſorum monetæ Flandriæ nobis debitum per Cæſaream, nunc Regiam Majeſtatem, quem ex nunc deſtinamus pro hebdomadali Sancti Spiritus (quamdiu vivimus) & poſt mortem pro ſimili miſſa, certo die pro arbitrio Præpoſiti ſucceſſoris noſtri pro defunctis cantanda; quem quidem reditum volumus poſt obitum noſtrum annuatim diſtribui pro anniverſario & miſſa celebrandis, Præpoſito, Decano, & cæteris in dignitate conſtitutis, nec non Canonicis, Vicariis, Capellanis, & aliis Officiatis ejusdem eccleſiæ, ſecundum ordinationem ſequentem: Videlicet* 30 *florenos pro miſſa hebdomadali per unum ex Vicariis a Præpoſito eligendum dicenda in capella noſtræ ſepulturæ, pro* 32 *præbendatis, qui intererunt duobus ſervitiis anniverſarii noſtri, ſcilicet Vigiliis & ſummæ miſſæ, ſingulis unum florenum, computando pro unoquoque ſervitio viginti ſolidos Pariſienſes, pro duodecim Vicariis & octo Capellanis a nobis ordinatis, pro unoquoque ſervitio ſingulis decem ſolidos Pariſienſes, pro reliquis autem officiantibus, cereis, & campanatoribus viginti florenos ſecundum arbitrium Præpoſiti diſtribuendos, & in uſus pauperum reliquos triginta quatuor * florenos in pane & pecunia pro diſcretione dicti Præpoſiti diſtribuendos.*

* Dicere debuit triginta tres florenos. *Ita in marg. MS.*

7. *Et ſi contingat inpoſterum dictum redditum redimi, volumus eamdem ſummam in ſimilem redditum, & ad eumdem uſum converti.*

8. *Dictæ Capellæ noſtræ ſepulturæ damus & legamus tabulam S. Lucæ, cum altari & reliquis ornamentis per nos aſſignatis, vel aſſignandis.*

9. *Inſuper ultra prædicta damus & legamus proximis cognatis & conſanguineis noſtris, videlicet fratrum & ſororum noſtrorum liberis ſummam ſex millium florenorum, conſtituentium mille libras groſſorum monetæ Flandriæ in ſingulas ſtirpes exiſtentes ex nunc numero ſex, æqualiter dividendam, ita ut unicuique ſtirpi mille floreni numerentur.*

10. *Deinde volumus & ordinamus, ut omnia & ſingula debita noſtra,*

ſtra, donationes, promiſſiones & obligationes de quibus legitime conſtiterit, fideliter & integre ſolvantur & adimpleantur per infraſcriptos noſtros Coadjutorem & executores.

11. *Præterea omnibus ſervitoribus noſtris familiaribus, utpote Capellano, Oeconomo, Secretario & aliis famulis noſtris domeſticis ultra mercedem & ſalarium, quæ ipſis debebuntur, duplex ſalarium & ſtipendium ſolvi volumus unius integri anni, quantum eſſent accepturi, ſi duobus annis a die obitus noſtri in ſervitio noſtro permanſiſſent & famulatu.*

12. *Et quia nonnulli dictorum ſervitorum noſtrorum per plures annos nobis fideliter inſervierunt, quemadmodum etiam quidam ex fratrum & ſororum noſtrorum liberis & affinibus ſe erga nos affectuoſos, officioſos, atque obſequioſos præ cæteris exhibuerunt, vel deinceps exhibere poterunt, ultra ea, quæ ſupra ipſis generaliter legavimus ac donavimus, volumus & intendimus ea etiam eisdem ſuppleri & præſtari, quæ per ſcedulam particularem declarabimus, executoribus noſtris committentes, ut juxta contenta ejusdem voluntatem ac diſpoſitionem noſtram fideliter adimpleant.*

13. RELIQUA AUTEM OMNIA RELINQUIMUS PRÆPOSITO SUCCESSORI NOSTRO, EUMDEMQUE IN EISDEM UNIVERSALEM SUCCESSOREM NOSTRUM INSTITUIMUS.

14. *Poſtremo declaramus hoc noſtrum teſtamentum nos velle ab omnibus inviolabiliter adimpleri & obſervari, revocantes quæcumque alia teſtamenta ſive codicillos antehac per nos facta, ſive factos, reſervantes nobis facultatem iſtud idem teſtamentum de novo per codicillos augendi, mutandi vel imminuendi.*

15. *Pro quorum omnium executione atque adimpletione nos rogamus, eligimus atque conſtituimus omnium ſupradictorum executores Venerabiles ac præclaros viros ac dominos Dominum Coadjutorem, aut alium Præpoſitum ſucceſſorem noſtrum, Dominum præſidem Flandriæ tempore obitus noſtri exiſtentem, Magiſtrum Robertum Cavrel Canonicum dictæ noſtræ Eccleſiæ, & Magiſtrum Franciſcum van Sevecotte primum ſcabinum dicti noſtri dominii S. Bavonis, requirentes, & eorum quemlibet, * ut onus noſtri ejusdem teſtamenti velint ſuſcipere, conſentientes ut pro adimpletione ejus poſſint ſubſtituere perſonam ſive perſonas ad hoc idoneas, dantes cuilibet ipſorum principalium executorum pro ſuis laboribus ſeptuaginta duos florenos (duodecim libras Flandriæ conſtituentes), volentes etiam quod quidquid per prædictos executores, aut majorem eorum partem actum & factum fuerit, id firmum & validum cenſeatur.*

* *Supple:* rogantes.

16. *In quorum noſtrorum executorum manus & poteſtatem poſuimus & tranſtulimus ponimus & transferimus per præſentes omnem pecuniam noſtram penes nos tempore obitus noſtri inveniendam, ſimul & credita noſtra, quæ nobis ex quacumque cauſa debebuntur.*

Et ſi inde tanta ſumma confici non poſſit, ut dictæ donationes & legata perſolvi queant, conſentimus & volumus, ut ex minus noſtris mobilibus & utenſilibus vendendis, & ex redditibus a nobis acquiſitis, & de quibus per nos aliter diſpoſitum non fuerit, ſuppleatur, quantum ſufficiat & ſatis ſit pro adimpletione hujus noſtri teſtamenti & legatorum prædictorum.

17. *In quorum omnium & ſingulorum robur, fidem & teſtimonium hoc noſtrum teſtamentum manu alterius noſtro juſſu deſcriptum, manu noſtra ſubſcripſimus & ſigillo noſtro conſignavimus, rogantes etiam teſtes in dorſo iſtius ſcripti nominatos, ut ad majorem confirmationem & adimpletionem dicti noſtri teſtamenti, velint de hac ultima voluntate notitiam habere & ſignare. Actum in domo noſtra Abbatiali in Loo Chriſti anno Domini* 1560. *die vero quarta menſis Octobris. Ita ſubſcriptum. Ita eſt. Lucas Abbas indignus Gandenſis, manu propria.*

Ende op den dos ſtont geſchreven aldus, op den 1. *December* 1560. *heeft Eerw. Heer ende Vader in Gode, d'Heer Lucas Abt van de Kercke Collegiale van Sinte Baefs binnen Gendt, dit tegenwoordich Quoyer gelevert in handen van de ondergeſchreve perſoonen ſyn Officiers, ende wethouders, verclarende 't ſelve te weſen ſyn teſtament, en uterſten wille by hem gemaeckt ende geordonneert volgende des auttoriteyt ende facultyt ſynder Eerw. verleent by onſen alderhylichſten Vaeder den Paus, danof in 't witte van deſen, ende by eene andere acte danof als hedent oock geexpedieert, breeder mentie gemaeckt is, preſent als oirconde en Wethouders Lieven van Laecke Balliu, Joos van Hembyſe Schautete, Mrs. Frans van Zevecote, Jan Sanders, Jooris van der Piet, ende Pauwels van de Velde ſchepenen, ende Jan van Groelſt Secretaris van de Heerlickhede ende Vierſchaere van Sinte Baefs, die in kenniſſen der waerheden deſe preſente (t'ſyne verſoucke) onderteekent, ende ook geſegelt hebben metten gemeenen zegele van den voorſchreve Schependomme ten jaere en daghe als boven. Onderteekent, L. van Lake, Joos van Hembyſe, Zevecotte, J. Sanders, J. Piet, P. van de Velde, en J. van Groelſt, elck met heurlieder gewoonelycke handteekene. Gecollationneert jegens eene copie authentique ondt.* J. CRUCIUS *Notarius.*

Verbis haud nimium aptis *Lucæ Munich* hæres inſtitutus eſt *Viglius*, uti patet attente inſpicienti n. 13. teſtamenti. Hæc inſtitutio hæredis potiſſimum innititur indulto Apoſtolico, quod comprehenditur in Bulla *Pauli III.* erectionis Abbatiæ *S. Bavonis* in eccleſiam Collegiatam, quam vide, ſi lubet, in *Miræi opere diplom. tom.* 2. *p.* 1051. *Luca* defuncto, Capitulum Gandavenſe multa movit contra teſtamentum, quæ ſopita fuerunt per Conventiones duas inter *Viglium* & Capitulum annis 1563 & 1565. initas. Sed hæc proſequi alienum ſit ab inſtituto noſtro.

(2) Poſ-

(2) Posseſſio] præpoſituræ nimirum. *Heuſſenius in Hiſt. Epiſc. Leovard. p.* 51. & ex eo *Joannes Clericus in explic. hiſtor. numiſmatum Fœd. Belg. p.* 17. neſciunt, primus an poſtremus præpoſitus dicendus ſit *Viglius*. Non adverterunt illi, Paulum III. in citata ſtatim Bulla, Abbatem S. Bavonis transformaſſe in præpoſitum eccleſiæ Collegiatæ, adeoque *Lucam Munich* (ut ut Abbatis nomen retinuerit, quoad vixit) primum fuiſſe præpoſitum, ſecundum *Viglium*; qui non recte poſtremus dicitur, niſi ratione benedictionis, ex qua & mitra & pedo uſus eſt. Habuit *Viglius* ſucceſſorem nepotem *Buchonem ab Aytta*, qui ſine mitra & pedo præpoſitus factus eſt: ſed non antiqua potitus præpoſitura (quæ Epiſcopo ceſſit) verum novâ, erectâ anno 1570. Tabulas vide *in Gall. Chriſt. tom.* 5. *col.* 350. Igitur præpoſiti ſucceſſores *Viglii*, Capitulo *S. Bavonis* jam cathedrali, præfuerunt, hodieque præſunt; verùm abſque inſigniis Abbatialibus & cum aliis iiſque minoribus proventibus.

(3) Solemnis benedictio] ex qua jus mitræ & baculi paſtoralis obtinuit *Viglius*, quibus proinde inſigniis ſcutum gentilitium ornavit, uti videre eſt apud *Joan. Clericum cit.* Hanc benedictionem *Viglio* impertitam fuiſſe ignoravit *Heuſſ.* qui proinde non niſi conjectando hoc illi jus tribuit loc. ſup. cit. Nec plura novit ejus gloſſator *Henricus van Ryn.*

LXXX. (1) Philippus Nigri] in Morinis natus, J. U. D. & protonotarius apoſtolicus, vir moribus candidus, ingenio & prudentia clariſſimus, multa poſſedit beneficia eccleſiaſtica & ſecularia more illius ævi. V. *Gall. Chriſt. tom.* 5. *col.* 127. *Hiſt. Epiſc. Antverp. Val. Andr. in bibl. Belg. Butkens in ſuppl. tom.* 2. *p.* 417. *Aub. Miræi ſcrip. ſec. XVI. p.* 184. *in edit. Fabric. La toiſon d'or. tom.* 1. *p.* 176. *tomb. des hom. illuſt. p.* 25. *&c.*

(2) Nominavere] ſi archiepiſcopus Cameracenſis, ut *Adr. Gaud.* aſſerit, ab Aurei Velleris equitibus Regi propoſitus fuit pro munere Cancellarii Ordinis, is fuit *Maximilianus de Berghes* ex Comitibus de *Walhaim* primus ejuſdem ſedis archiepiſcopus conſtitutus an. 1559. & qui obiit an. 1570. de quo, ſi lubet, V. *Gall. Chriſt. tom.* 3. *a col.* 51. *Tornacenſis* epiſcopus, quem *Viglius* nominat pro eodem munere ab equitibus deſignatum, eſt *Carolus de Croy Henrici* Comitis *Porceani* filius, qui & Abbas *Affligenienſis*, *Alti montis* & *S. Giſleni* in *Hannonia* exſtitit. Obiit an. 1564. *Gall. Chriſt. cit. col.* 239. Unde videas qualibus quantiſque viris prælatus *Viglius* fuerit.

LXXXI. (1) Quæ *Viglius* hic, (ſcilicet N. 81. 82. 83. 84. & 85. uſque ad hæc verba: *ſub paſchalia feſta Gandavum adiit*)

 com-

commemorat, ea omnia *Adr. Gaud.* reſecavit, conſilio nobis incognito.

(2) SCRIBERENT] Quid proceres ad Regem ſcripſerint, & quæ regis ad eos reſponſio, accurate narrat *Nic. Burg. Hiſt. Belg. lib.* I. *p. mihi* 67. *V. quoque Pont. Heut. lib.* 16. *cap.* 5. *Haræi annal. ad an.* 1563. *& Famian. Stradam. &c.*

(3) MANIPULI SAGITTARUM] Non hic primum confœderationis ſignum fuit. Geſtarant famuli prius atras veſtes, & ſuper pallii latus, aureo internitente filo, morionis cucullum, tamquam ludibrium, quod non obſcure ad *Granvellanum* referebatur. Cùm id Gubernatricem offenderet, loco cuculli repoſitus fuit faſciculus ſagittarum, qui procerum concordiam indicaret. *V. Nic. Burg. cit. & Haræum. Pont. Heut. ſup. cap.* 6. a quorum narratione nonnihil diverſus eſt ſermo *Famiani Stradæ lib.* 4. *in init.*

(4) ARMENTERIUS] *Thomas.* Hiſpanus, vetus aulicus, *Margaretæ Parmenſi* a ſecretis & ab epiſtolis. *Strada. Nic. Burg.*

LXXXIV. (1) CORRASISSE FERTUR PECUNIAM] Non ſolus *Viglius* inſimulat *Armenterium*; etiam *Nicolaus Burgundus* lib. I. p. mihi. 64. eum avaritiæ accuſat. Et *Pontus Heuterus*, qui ita ſcribit lib. 16. cap. 6. „ Profecto in Burgun-„ diam Cardinale, nihilo Belgarum res quietiores fuerunt. „ Aurantius enim cum fœderatis ab una parte, Armenteros „ ab altera, ſacra, profanaque officia venum exponunt, ho-„ micidas maleficoſque auro liberant, ſortes varii generis, „ uſuras, ac quicquid gratia Principiſque beneficio egebat, „ interveniente concilianteque auro, permittunt: Armente-„ ros avaritiæ cauſa; Aurantius, ut, rebus omnibus pertur-„ batis, juſte apud Regem de Gubernatrice conqueri poſſet, „ eamque ut Cardinalem Belgio pelleret ".

LXXXV. (1) MENSE AUGUSTO MORS FERDINANDI IMP. ET PII IV.] Duplex hic anachroniſmus. Ferdinandus I. Imp. obiit 25. Julii 1564. & Pius IV. P. P. 9. Decemb. 1565.

LXXXVI. (1) BUCHO A MONTZIMA] Vide catalogum noſtrum præpoſitorum & decanorum quinque eccleſiarum Ultrajectenſium. Porro ad theologiæ magiſterium promotus fuit die 29. Auguſti 1564. & vivere deſiit Ultrajecti an. 1594. die 6. Februarii, apoplexiâ ſubitâ tactus, dum horas legeret Canonicas. *Faſti Acad. Val. Andr. p.* 79. *Viglius* eum impenſis ſuis aluit tum Lovanii, tum Pariſiis, & ſegnem quandoque his excitavit literis, „ Accepi nepos chariſſime ſuperioribus „ menſibus aliquot abs te literas, ſed breves admodùm, quæ „ nullam aut certe perexiguam ſtudiorum vel tuorum vel

„ *Folk-*

„ *Folkhardi* ac *Joannis* commemorationem continebant. Scis „ autem nihil mihi poſſe contingere gratius, quam ut de pro- „ fectu veſtro quàm creberrime certior fiam. Nec enim ſatis „ eſt te dumtaxat de pecuniis mittendis ſcribere: niſi etiam „ aliquando utiliter eam impendi oſtendas. Jam vero avebam „ audire, te publicum aliquod ſpecimen ſtudiorum tuorum „ iſthic exhibuiſſe. Turpe quippe fuerit Theologiæ Baccalau- „ reo & Scholæ Lovanienſis alumno Lutetiæ ſemper deli- „ tuiſſe, nec in arenam umquam progredi auſum fuiſſe. „ Certe niſi Theologiæ ſtudio exercitatio aliqua acceſſerit, „ omnino id frigere cenſetur, & ut in proverbio eſt, occul- „ tæ Muſices nullus reſpectus. Ego nuper cum adverſa vale- „ tudine ſat graviter ac periculoſe ſum conflictatus, ſed opi- „ tulante Deo nunc rurſus habeo meliuſculé. Quum mea „ autem ætas ad ſenium jam vergat, & morbis quotidie in- „ feſtetur, id vobis ſedulo conandum eſt, ut dum adhuc hac „ vita fruor, aliquam ex veſtro profectu voluptatem capere „ poſſim. Quod ad te potiſſimum ſcribo, ut quum cæteris „ nepotibus ætate præeas, non modo exemplum illis, quod „ ſequantur, exhibeas, ſed tua exhortatione ſubinde eodem „ excites. . . . . Vale mi nepos. Datum Bruxellæ 28. Au- „ guſti 1560 ". *Ex tomo* 4. *p.* 615.

(2) RUARDUS] *Tapperus de Enchuſia* Batavus, S. T. Doctor Lovanienſis, profeſſor celeberrimus, Decanus S. Petri, Cancellarius Univerſitatis, ſupremus fidei Inquiſitor, ad Concilium Tridentinum primus evocatus, vir fuit incomparabili doctrina, integritate, auctoritate. De quo vide *Val. Andr. in faſt. Acad. & in biblioth. Belg. Miræum in edit. Fabricii p.* 167. *alioſque.*

(3) TILETANUS] *Judocus Raveſtein*, qui, quod *Tileto* Flandriæ oriundus eſſet, *Tiletanus* dictus. Fuit præpoſitus *Walcurienſis* in dioceſi Namurcenſi, doctor Theologus & profeſſor in Academia Lovanienſi, ac privilegiorum ejuſdem conſervator. Concilio Tridentino, ac *Wormatienſi* colloquio an. 1557. interfuit una cum *Franciſco Sonnio*, *Martino Rythovio*, *Bartholomæo Latomo & Petro Caniſio* Belgis, hæreſeſque ſuo tempore contra Catholicam fidem atque eccleſiam inſurgentes doctrina & libris ſcriptis profligavit. Obiit an. 1570. 7. Febr. Ita *Val. Andr. in bibl. Belg.* Vide *Faſt. Acad.* Plura *Miræus in edit. Fabricii p.* 183.

(4) JACOBUS HORSTIUS] „ *Conianus* alias *Coémans*, ab „ *Horſt.* Fuit primum Canonicus ad S. Gereonem Coloniæ, „ deinde Canonicus & Scholaſticus ad S. Joannem Gandavi, „ a *Viglio Zuichemo* eò evocatus. Scripſit Coloniæ Defenſionem pro *Communione ſub una ſpecie*, adverſus Hamelmanum. „ 1563."

„ 1563. " *Faſti Academ.* Non repugnat quod *Val. Andr.* hic eum dicat ſcholaſticum ad S. Joannem, & *Viglius* in vita, ad S. Bavonem; Capitulum namque Canonicorum S. Bavonis ab æde S. Bavonis ad exſtruendam arcem, dirutâ, ad ædem parochialem S. Joannis Gandavi anno 1540. tranſtulit *Paulus* P. P. III. Diploma exſtat apud *Miræum tom.* 2. *novæ edit. p.* 1059. Hodie communiter & Capitulum & templum, S. Bavonis nomine appellantur. Ceterum *Horſtius* ex munificentia *Viglii* doctoralem lauream ſuſcepit, ſi *Adriano Gaudano* fidimus, qui hanc, quam commentamur, narrationem, aliis verbis effert: „ Eodem anno 1564. (*ita ille*) ſub finem menſis „ Auguſti, cum *Bucho a Montzima* ejus ex ſorore nepos, „ poſtquam ſtudio theologiæ apud *Ruardum Tiletanumque* in„ ſignes theologos Lovanii operam dediſſet, atque deinde „ etiam Lutetiæ, eiſdem ſtudiis incumbens, aliquot tempus „ moratus fuiſſet, Doctoralemque lauream Lovanii ſuſcipere „ decreviſſet, *Viglius* avunculus in id ſumptus non illuben„ ter contribuit, ac D. *Jacobum Horſtium* theologiæ Licentia„ tum, quem antea in Canonicum Sancti Gereonis Coloniæ „ recipi curarat, ſocium ejus honoris adjungi, eodem ſuo „ ſumptu curavit, Lovaniumque ad diem præfixum tantus „ curialium honoratorumque virorum numerus confluxit, ut „ non antea frequentiorem in theologia actum habitum Lovà„ nienſes meminerint ".

(5) MEMINERINT] ſubjungit *Adr. Gaud.* quæ ſequuntur: „ Eodemque pene tempore Illuſtriſſimus Cardinalis *Bo„ romeus* mandato *Pii IV.* pontificis, proprioque ejus motu „ tranſmiſit ad *Viglium* diploma pileumque Prothonotariatus, „ offerens eidem majorem cum tempore beneficentiam, quod „ eum antea in caſtris ante *Ingolſtadium* noverat, ac pleraque „ Sanctitati ſuæ grata obſequia exhibuerat. " Hanc vitæ ſuæ circumſtantiam omiſit *Viglius* in *Vita ſua*, uti & alias quaſdam de quibus agemus ad calcem harum notarum. *Protonotariatus Apoſtolicus* quid ſit, accurate invenies explicatum in Dictionario Trivoltiano. Hinc jam intelligitur, unde in Bullis pontificiis appelletur *Viglius*: *Dilectus filius noſter Viglius a Zuichem præpoſitus eccleſiæ Gandavenſis*, *Notarius noſter.* Dipl. Miræi tom. 2. p. 1105. Porro Cardinalis Boromeus de quo hîc, ipſus eſt *Sanctus Carolus Borromeus*, de quo, uti Cardinale, *V. Ciacon. tom.* 3. *col.* 891.

LXXXVII. (1) PRÆPOSITUS BRUGENSIS] *Claudius Carondelet*, *Joannis* (Archiepiſcopi Panormitani, ac Brugenſis quoque præpoſiti) ex fratre nepos, & ſucceſſor ab anno 1544. En illius epitaphium ex ſacello ſuo in eccleſia Cathedrali S. Donatiani: *Reverendus generoſuſque Dominus Claudius*

dius Carondelet, eccleſiæ hujus Cathedralis ultimus præpoſitus, perpetuus Flandriæ Cancellarius, Decanus eccleſiæ Metropolitanæ Bizuntinæ, Carolo Quinto ſemper Auguſto a Privatis Conſiliis, futuræ corporum reſurrectionis memor, ſibi & ſuis teſtamento fieri juſſit. Vixit annos LI. Deceſſit 3. *Idus Auguſti MDLXIV.* Ex libello cui titulus: *Compendium Chronologicum Epiſcoporum Brugenſium, nec non Præpoſitorum, Decanorum &c.*

(2) EPISCOPUS] nempe Brugenſis, primus fuit *Petrus Curtius*, vulgo *De Corte*, Brugenſis, plebanus S. Petri Lovanii. Poſſeſſionem præpoſituræ adiit 31. Septembris 1564. Præfuit annis quinque & menſibus aliquot. Obiit 17. Octob. 1567. V. *Compend. cit. p.* 22. *Gall. Chriſt. tomo* 5. *col.* 249. Hic obiter notandum, falli *Nicolaum Burgundum* dum hiſtoriæ ſuæ lib. 2. p. (mihi) 84. ſcribit, *acceſſionem præpoſituræ, quamvis pridem deſtinatæ, Epiſcopo non ante permiſſam fuiſſe, quàm laicæ juriſdictionis inſignia ejuraſſet.* Illam namque veterem præpoſituræ Brugenſis laicam juriſdictionem hodieque poſſident epiſcopi Brugenſes haud ſecus quàm Gandavenſes obtinent *Bavonianam.*

(3) SCHETZIUS] *Gaſpar*, de quo Vide *Stradam* lib. 4. poſt initium. Erat S. R. J. Comes, Baro de Weſemael, Dominus de Grobbendoncq, Hingene, Heyſt, Geſtel &c. *Suppl. de Butkens* tom. 1. p. 287. Regii ærarii quæſtor ſeu theſaurarius.

LXXXVIII. (1) CANCELLARIUS BRABANTIÆ] *Joannes Scheyfve*, Dominus de Rode, Ottenbourg, Nethene &c. ſcabinus & dein Conſul Antverpienſis. *A. Carolo Quinto* in Angliam legatus miſſus. Redux Conſilio privato adlectus, & an. 1557. Cancellarius conſtitutus; cui dignitati renuntiavit an. 1579. Obiit Antverpiæ an. 1581. *V. Butkens trophées de Brabant tom.* 2. *novæ edit. p.* 371. *Tomb. des hom. illuſt. p.* 35. *Suppl. de Butkens tom.* 1. *p.* 175. Is Buſcum-Ducis ad compeſcendos ibi motus miſſus a confœderatis detentus fuit. *V. Flor. Vander Haer de init. tum. Belgic. lib.* 2. *p.* 442.

(2) MASIUS] *Engelbertus*, Sanctioris Regii Senatus Conſiliarius & demum præſes anno 1614. Obiit 2. Octobris 1630. ætatis 85. Sepultus in eccleſia Collegiata S. Gudulæ Bruxellis. *V. Tomb. des hom. illuſt. p.* 21.

(3) LIBERTATEM .... ADIMERE] Huc refer, ſi lubet, *Joſephum de la Piſe Tableau des Princes d'Orange p.* 336. ubi hanc Principis Guilielmi orationem coram Margareta & Senatu habitam largis paratibus, & quæſitis ex omni antiquitate coloribus ornavit adeo, ut moveat cornicula riſum. Confer utramque, dignoſcere ſi velis, quantum inter puram nudamque narrationem, & phalerata dicta interſit.

XC. (1) CORNELIUS JANSENIUS] Hulſtenſis. Oppidum eſt Flandriæ Fœderatis tamen Provinciis ſubditum. Fuit

Sac. Theol. Doctor & Decanus ad S. Jacobum Lovanii. Ad Sac. Conc. Trid. miſſus fuit a *Philippo II.* cum *Michaele Baio & Joanne Heſſelio*, Vir ſingulari doctrina præditus, ut ejus opera teſtantur totius orbis calculis probata, hodieque in omnium manibus ac preconio. Obiit an. 1576. *V. Val. Andr. in bibliotb. Belgica. Miræum in ſcript. ſec. XVI. fol.* 203. *in edit. Fabrici. Ant. Sanderum de claris Gandaven. Arnol. Raiſſium in Belg. Chriſt. Gall. Chriſt. tom.* 5. *col.* 161. Ad *Viglii* querelam, quod a Rege, de nominato ad Epiſcopatum Gandavenſem *Janſenio, admonitus non fuiſſet*, addit Adr. Gaudanus hæc verba: *Armenteriique ac Molinæi cujuſdam ſuggeſtione, qui non exigua ex eo munera expectabant, factum intellexerat, Janſenium benigne amplexus fuit &c.* Quorum verborum cùm intellectum non capiam, ea in medio relinquo.

(2) PROSECUTUSQUE] *ac tandem adjuvit, ut ejus epiſcopatus poſſeſſionem pacificam favente Duce Albano, ſucceſſore Duciſſæ Parmenſis, conſequeretur:* Additio Adriani Gaudani.

XCI. (1) NOVEMVIRI] Hos non loquuntur *Pontus Heuterus*, nec *Famianus Strada*, nec *Borrius*, nec *Gerardus Brandt. Nicolaus Burgundus* non niſi octo numerat. *Joachimus Hopperus* in ſuo commentario Gallico, quem in his collectaneis primi vulgamus part. 2. cap. 4. omnes novem attulit videlicet: *Martinum Rithovium* Iprenſen, *Antonium Havet* Namurcenſem, *Gerardum de Hamericourt* Audomarenſem, epiſcopos. *Jacobum Martens* Flandriæ, *Hippolytum Perſyn* Ultrajectenſium præſides, & *Antonium Meulenaere* Conſiliarium Mechlinienſem. *Judocum Tiletanum & Cornelium Janſenium*, theologiæ, ac *Wilmarum Bernaerts*, Canonum, profeſſores.

XCII. (1) PRINCEPS PARMENSIS] *Alexander Farneſius*, de cujus nuptiis vide hiſtoricos paſſim; *Stradam lib.* 4. *Pont. Heut. lib.* 16. *cap.* 8. *&c.*

(2) AB HAMMES] *Nicolaus, Equitum aurei velleris fecialis, vulgo Toſondorus appellatus, præcipuum conjurationis inſtrumentum*, inquit Strada lib. 5. p. (mihi) 209. In libello: *La Toiſon d'or &c. a Cologne* 1689. enumerantur armorum reguli ſeu feciales Ordinis, inter quos ſeptimus pag. 205. his verbis ornatur: *Nicolas batard de Hames, gentilhomme, de l'artillerie, fut eleu Roy d'armes, dit Toiſon d'or le* 21. *de Septembre de l'an* 1561. *mais s'eſtant engagé avec les ſeditieux aux troubles du Pays-bas, & ſe transportant en Allemaigne, il a delà renvoyé l'eſmail de cet office a la Princeſſe Marguerite de Parme lors Gouvernante du Pays-bas en* 1561. *& fut a la fin occis en une rencontre.* Errat hic auctor in anno quem citat, non enim niſi anno 1565. inſultavit *Viglio*, ejuſque fuga & officii dimiſſio poſterior eſt. Ceterum juverit hic legere *Pontum Heuterum lib.* 16. *cap.* 8 *ac* 9.

XCIV.

XCIV. (1) CAROLUS A TYSNACQ] Cujatis fuerit, hactenus quæro. Quis fuerit, docuit me auctor libelli jam citati, *La Toiſon d'or &c.* p. 190. *Fils de Simon Eſcuyer de la Reyne Marie d'Hongrie, & de Marie van Thielt, Conſeiller des Conſeils d'Eſtat & Privé, Garde des Seaux aux affaires de Flandres lez la Royale perſonne de Philippe II. lequel il avoit ſuivy en ſes Royaumes d'Eſpagne, il fut eleu Treſorier de l'ordre le* 27 *May* 1562. *& obtint l'eſtat de Chef & Preſident du Conſeil Privé le* 9 *Septembre* 1569. *par le deport volontaire que le Preſident Vigile ab Ayta en avoit fait a cauſe de ſon indiſpoſition & grand aage, lequel neannemoins fut retenu en la charge de Preſident du Conſeil d'Eſtat par lettres patentes du* 9 *d'Octobre de la meſme année. Il deceda en l'an* 1572. *laiſſant un fils Charles de Tiſnac Chevalier de l'ordre Militaire de Calatrava, & Lieutenant du Roy en ſa Cour feodale de Brabant, & Catharine Tiſnac eſpouſe de Meſſire Jean de St. Aldegonde, Seigneur de Celles. Ledit Treſorier a ſa ſepulture dans l'Egliſe de noſtre Dame au Sablon en la chapelle fondée par ſes parens, & embelie d'un tableau d'autel contenant ſon pourtrait, & celuy de ſa femme Catharine Boiſot & de ſes enfants avec leurs armes.* Non recte dicitur Regem ſecutus fuiſſe in Hiſpaniam. *Hopperus* enim in Commentario ſuo part. 1. cap. 1. in fine hæc habet: *Sa ditte Majeſté feit venir avecq ſoy Meſſire Charles de Tiſnacq Chevalier, pour conſeiller d'Eſtat & garde de Seaulx des dits Pays.* Scripſit *Commentaria* ſive *Memorias de cauſis & initiis turbarum Belgicarum* quibus in contexenda ſua hiſtoria adjutum ſe fatetur *Nic. Burgundus in præf. ad lectorem.* Ita obſervavit *Val. Andr. in biblioth. Belg.* Vetus illi cum *Viglio* fuit uſus & conſuetudo, a quo exſtat ad *Tiſnacium* eleganter jocoſa epiſtola, quam exhibeo, ut quo loco apud eum fuerit, aperiam: „ CAROLO TISNACO. Tune quartanam malum „ vocas & vituperare audes? At ego te Philoſophiæ ſtudiis „ apprime antea deditum, putabam non habere in malis quæ „ corpori adverſa accidunt, niſi forte in Epicureorum ſectam „ tranſiliiſti. Sed tamen quid *Phavorino* * reſpondebis, qui „ laudavit etiam tam civilem hoſpitem, qua quarta demum „ luce leviter corpus afficit, ut quod interea eſt temporis „ longe reddatur jucundius? Noſti enim illud ex trivio car- „ men, *Dulcia non meminit qui non guſtavit amara.* Nam ſi ſe- „ rio tecum ageret, haud eſſet ſane otium ut tam ſanas & „ eruditas literas ſcriberes, quarum me elegantia magnopere „ delectavit. Sed extra jocum, valde mihi moleſtum eſt ad- „ ventus tui exſpectationem in tam longum tempus eſſe re- „ jectam, ut cum tu huc proficiſcêris, nos de abitu ſimus „ deliberaturi. Si tamen ad proximum ver venies, nos hic „ invenies. Nam ſub ſequentem hyemem *Florentio* & mihi

* *Favorinus Arelatenſis, philoſophus & orator.*

„ decretum eſt Roma luſtrata patriam repetere. Cum æſtu „ quippe Italico mihi non ſatis convenit. Si ſemel adhuc „ perferre potero, haud ulterius faciam periculum. Rogo te „ mi *Carole*, ut quoad potes, profectionem matures: cupio „ enim te videre antequam ſcholis valedicam, quo iterata „ conſuetudine animos ad mutuam benevolentiam inclinatos, „ in reliquæ vitæ officiis confirmemus. Quantum in *Sucque-* „ *to* * amiſerim non ignoras: hæc jactura aliunde reſarcien- „ da eſt &c. Patavii 6 Calend. Janua. 1532." *Ex tom.* 2. *p.* 64. *Verſa.* Anno 1536. cum *Tiſnacus Viglio* gratularetur Senatoriam in Imperiali Camera Spirenſi obtentam dignitatem, hoc ab eo reſponſum tulit: „ Tibi mi *Carole* viciſſim dignam tuis „ virtutibus fortunam comprecor, quæ dubio procul melio- „ ribus quoque tibi auſpiciis obtinget, qui illic videlicet non „ modo honeſto loco natus, ſed privatæ inprimis fortunæ, „ tum parentum patronorumque ſuffragio, & iſtius maxime „ non vulgaris eruditionis commendatione adjutus, ad hono- „ res obeundaque Reip. munia, ad quæ te multis annis egre- „ gie compoſuiſti, faciliorem gradum habeas. Quum autem „ tua, mi *Carole*, ætas ſuadeat ut ipſe tandem ad id vitæ „ genus te præpares in quo conſeneſcere voles: danda tibi „ iſthic eſt opera, ut in tempore aliqua tibi ſparta ornanda „ contingat &c." *Ex eod. tomo. p.* 387. Hînc illud unum eruitur, *Tiſnacium* fuiſſe Belgam; qua de re nullum mihi dubium.

* *Carolus Sucquetus, de quo V. Val. Andr. in bibl. Belg.*

(2) Ad ejus consilium refugere] coacta fuit *Margareta* Gubernatrix. Ejus igitur conſilium reſpuit aliquando: fatente *Viglio*, ſe *in plerisque expeditionibus*, a Gubernatrice imperatis, & *ſcrupuloſum* & *refractarium* habitum fuiſſe. Hanc confeſſionem ſuſtulit *Adrian. Gaudan.* ejusque loco ſubſtituit encomium intempeſtivum, quod a *Viglii* mente, & ab aperta confeſſione, quod Gubernatrix de ſubſtituto ei Tiſnacio *non parum gaviſa fuerit*, alienum eſt. Loquitur autem his verbis: „ Duciſſa Parmenſis Viglii operam præſentiamque ne- „ ceſſariam ſibi in dirigendis negotiis animadvertens, effe- „ ciſſe creditur ne *Tyſnacii* adventus acceleraretur, ac inte- „ rea operam ſuam in reſtaurandis rebus oppido turbatis *Vi-* „ *glius* impendere pergeret. Cui Duciſſa poſtea ex hac pro- „ vincia decedens in præſentia totius Conſilii teſtata fuit, ſe „ non alterius opera ac conſilio in rebus turbatis adjutam, „ ejusque conſilio Bruxellæ manendo urbem ipſam conſer- „ vaſſe, gratias ei id circo agens, ac numquam ſervitiorum „ ab ipſo impenſorum immemorem ſe futuram promittens „ &c," Ut ut hæc poſterior oratio vera narret, ſerpit humi, nec *Viglii* æquat animum.

V. Vitam Viglii N.XCIX.

XCV.

XCV. (1) Acceptis autem &c.] Quæ hoc numero & ſequentibus exponit *Viglius*, ea ad hiſtoriam Belgicorum tumultuum attinent: ad quæ nihil commentabor, quòd diligenter & anxie atque fideliter conferenda ſint cum tot libris impreſſis auctorum cùm Belgarum tum exterorum, qui de bello Belgico Seculi XVI. ſcripſerunt prout quisque fuit affectus, aut certe inſtructus. Laborem illum inſumat, qui novam unam ex omnibus hiſtoriam turbati ac ſciſſi Belgii adornare audet, & utatur iis quæ *Viglius* prodidit incognita uſque huc, *& Hopperus.*

(2) Inquisitores] De Inquiſitoribus & Inquiſitione multi multa ſcripſerunt, pauci vera, aut ſaltem accurata. Qui non delectantur fabulis aut invidia, qua eccleſiam Romanam ob Inquiſitionis officium gravarunt nonnulli auctores, conſulant *Hopperi* Commentarium gallicum quem publicamus (part. 2. chap. 9.) adhibito *Nicolao Burgundo Hiſt. Belg. lib.* 2. *p.* (mihi) 124. Juverit quoque inſpicere Dictionarium *Trivoltianum* Verbo: *Inquiſiteur.* Et in nova editione diplomatum *Miræi tomo* 3. *p.* 469. habes nomina Inquiſitorum eorumque juramentum.

XCVII. (1) Supplicatio] a confœderatis Nobilibus *Margaretæ Parmenſi* oblata & apud AA. obvia, compoſita videtur a *Franciſco Balduino* celebri Juriſconſulto, uti prodidit *Niceronius* tom. 28. p. 262. in fin. his verbis: „ *Baudouin* ſe „ rendit a Bruxelles en 1564. & y ayant communiqué avec „ les Seigneurs qui l'avoient appellé, il dreſſa un diſcours en „ forme d'avis ſur les troubles de Religion, qui fut envoyé „ au Roi d'Eſpagne. Il ſe trouva enſuite aux premieres aſ„ ſemblées que les Mecontens tinrent a Breda, & ce fut lui „ qui dreſſa l'ecrit par lequel ils demanderent le 3. Avril „ 1566. a la Ducheſſe de Parme, le libre exercice de la Re„ ligion Proteſtante." Hanc vitæ circumſtantiam ignoravit *Miræus* in ſcript. Sec. XVI. neque illam lego in *Valerii Andreæ elogiis* nec in *biblioth. Belg.* ſed additum reperi in nova editione tom. 1. p. 284. ubi tamen id non refertur acceptum a *Niceronio.*

CX. (1) Præsides ac Consiliarii &c.] Conſilii turbarum, fuerunt duodecim numero, uti hiſtorici concorditer adnotarunt. Miror horum nomina ad poſteros non deveniſſe omnia. Nullos protulit *Strada*, nec *Pontus Heuterus*, nec *Grotius*, nec *Reidanus* &c. *Borrius* octo, *Meteranus* ſeptem, nec plures *Erneſius Eremundus Friſius.* In ipſis *Viglii* epiſtolis ad Hopperum deſiderantur nonnulli. Conſtat autem hos fuiſſe electos

Carolus Comes Barlemontius & *Philippus Noircarmius* : ſed qui non comparuerunt, prout ipſe *Meteranus* advertit.

Adrianus Nicolai Cancellarius Gelriæ.

Jacobus Martens præſes Flandriæ.

Petrus Aſſet præſes Arteſiæ.

Joannes de Blaſere Conſiliarius Mechlinienſis.

Jacobus Heſſelius Conſiliarius Gandavenſis.

Ludovicus Del Rio Fiſcalis Burgundiæ.

Joannes Vargas Hiſpanus.

Hos nominat *Viglius* in epiſtola ad Hopperum data 4. Nov. 1567. Erneſtus Eremundus, & auctor ſupplementi Gallici ad Famianum Stradam, his jungunt

Joannem de la Porte Conſiliarium Gandavenſem, qui fuerit advocatus Fiſcalis Flandriæ quem *Viglius* innominatum adducit in cit. epiſt. E. Eremundus ſolus profert

Belinum Bieſe Conſiliarium.

Porro procuratoris generalis officium obivit *Joannes du Bois* Conſiliarius & Fiſcalis Mechlinienſis. Ceterum Conſilium duodecimvirale, pòſt quinque, quatuor, imo triumvirale factum fuiſſe, contendit *Emmanuel Meteranus in Belg. hiſt. latina ad an.* 1567. *p.* (*mihi*) 66.

CXIV. (1) SECUM DISPICERE COEPIT &c.] Hic prolixior atque explicatior eſt *Adr. Gaudan*: „ Tempus eſſe „ animadvertens ut propediem hinc migraturus de ſarcinis „ componendis cogitare inciperet, & abdicata rerum mun- „ danarum temporaliumque ſolicitudine, animum ad quietem „ tranquillitatemque ac vitæ æternæ beatiorisque meditatio- „ nem ſeſe componeret, quo Deum ſibi placatiorem redde- „ ret. Ne autem de bonis temporalibus cura recurreret, ſe- „ mel de ipſis teſtamento diſponere, matureque, dum vitam „ ei Deus hic concederet, executioni ea mandare, viſum „ illi fuit. Inprimis autem cenſuit, ut id quod ex beneficii „ eccleſiaſtici Præpoſituræque *Sancti Bavonis* proventibus com- „ parſerat, in pios uſus converteret. Singulari autem affe- „ ctione ſtudioſos homines bonarum ſacrarumque literarum „ complexus, in eorum uſum Collegium Lovanii fundare „ conſtituit; ac ut ſenibus, qui victum ſuo labore amplius „ quærere non valerent, puerorumque quo in literis ac reli- „ gione recte formarentur ſtudia promoverat, hoſpitale ſive „ Gerontocomium; adhæc ſcholam pro aliquot pueris ſive „ adoleſcentibus in primis literis Religioneque formandis, una „ cum ludimagiſtro in pago *Zuichemenſi* cum ædificiis proven- „ tibusque neceſſariis, fundare ei placuit."

(2) COLLEGIUM] quod *Val. Andr.* in Faſtis Academicis ſtudii

ſtudii generalis Lovanienſis, his verbis deſcribit. „ *Viglius ab* „ *Aytta*, Zuichemus, Friſius, juriſconſultus clariſſimus, inge- „ nii acumine, dicendi facundia, linguarum peritia, pruden- „ tia, eruditione, & humanitate propemodum ſingularis, *Ca-* „ *roli* Quinti Imperatoris in Camera *Spirenſi* aſſeſſor, ejuſdem- „ que & *Philippi II.* Regis catholici in Sanctiori apud Belgas „ Senatu Præſes, atque exinde uxore elata presbyter, illuſtriſ- „ ſimi ordinis aurei Velleris Cancellarius, ad *D. Bavonem* apud „ Gandavenſes Præpoſitus, inter alia pia opera & grata po- „ ſteritati monumenta, anno CIƆ. IƆ. LXIX. celeberrimum „ Lovanii Collegium fundavit ac dotavit pro duodecim (ne- „ que enim plures ipſe Fundator admittit) partim ſuæ gen- „ tis ſeu Friſiis, partim Gandavenſibus, primo Artium Philo- „ ſophiæve, ac deinde theologiæ, juriſve Pontificii ſtudioſis. „ Quamquam ſi a patrono Zuichemenſi intra ſex menſes a die „ vacationis legitime intimatæ, neminem præſentari contin- „ gat, poſſit tunc Rector Academiæ Lovanienſis cum Colle- „ gii Proviſoribus, ſaltem duobus (tres enim Fundator no- „ minavit, ſeniorem S. Theologiæ profeſſorem, eumque ſecu- „ larem, SS. Canonum Anteceſſorem primarium, & eccleſiæ „ *D. Quintini* parochum) pro illa vice in ejus locum ſubſti- „ tuere Lovanienſem aliquem bonæ ſpei adoleſcentem : ita „ enim habet artic. IX. Statutorum ejuſdem Collegii. Obiit *Vi-* „ *glius* Bruxellis. &c. ”

(3) GERONTOCOMIUM] Ejus fundationis tabulas dedit *Heuſſenius in hiſt. Epiſc. Leovard. p.* 108. quas, cum huc perti- neant, dabimus infra poſt *Genealogiam Ayttanam*.

(4) CAPELLA] Hæc Paullo aliter *Adr. Gaudan.* „ Poſtre- „ mo capellam in eccleſia Sancti Bavonis eleganti altaris ſtru- „ ctura, marmoreoque ſepulturæ monumento condecorari, & „ ſacerdotem ibidem competenter dotari fecit. ”

CXV. (1) FINIS] Expendimus *Viglii* facta dictaque, prout illa ſcripto complexus eſt ipſe. Omiſſas animadvertimus (ſtu- dio, an memoriæ lapſu ?) quaſdam vitæ circumſtantias, qua- rum duas hic referre viſum eſt.

Ad N. XXXIX. in his notis, docuit nos *Viglius* cauſas ob quas Vice-Cancelliaratûs munus apud *Carolum Quintum* recuſa- rit poſt mortem *Matthiæ Held.* Huic ſuffectus fuit *Joannes Nä- vius* Luxemburgenſis anno 1540. de quo Vide *Freberum in thea- tro* : quo in medio gloriæ curſu e vita excedente, anno 1547. ad id munus altera vice poſtulatus *Viglius*, iterum declinavit, literis tum ad *Nicolaum Perenottum* tum ad *Antonium Granvella- num*, poſtea Cardinalem, datis. Ad hunc ſcribens recuſat aperte, ut ſolet, & ſine ulla circuitione : ſignificans quoque, ſi Cæſar urſiſſet, deprecatorem ſe, pro ſuo periculo præbiturum

fuiſſe

fuiſſe ipſummet Cardinalis parentem. En verba : „ Id quod „ R. D. V. de ſucceſſione in *Navii* locum denuo ſcribit, ſcio „ ex ſumma erga me benevolentia profiſciſci. Verum ego „ hactenus de eo nihil mecum conſtituere potui, nam neque „ per me in re tanta ſatis ſapio, neque idem omnes ſuadent. „ Et ſunt quidem una ex parte, quæ me antea ab eo munere „ deterruerunt, nec contra alia quæ me eo invitare debeant. „ Interpretis officium inprimis abhorreo, quod neque Germa- „ nicæ neque Gallicæ linguæ is mihi ſit uſus aut ſcientia, ut „ id munus apud tantum Principem ſubire audeam. Tempo- „ ris quoque, quo ei aſtrictus forem, ac loci quo deinceps fe- „ re moram trahere deberem, cæterarumque circumſtantia- „ rum conſideratio, non levem quoque mihi ſcrupulum inji- „ cit. Quod ſi vero id omnino Principis de me eſſet judicium, „ ut me ejusmodi provinciæ parem crederet, ac meam ope- „ ram abſolute expoſceret, in hac ſane perplexitate ad illu- „ ſtrem Dnum. *a Granvella* (cujus in omnibus autoritatem ſem- „ per feci plurimi) velut ad ſacram anchoram confugerem .... „ Bene vale Binchii 9. Julii 1547. " *Ex tomo* 4. *p*, 491. Superavit periculum *Viglius*, & *Navio* ſuffectus fuit *Georgius Sigiſmundus Seldius* Germanus Auguſtæ natus, qui & *Ferdinandi* Imperatoris, poſt *Caroli V.* abdicationem, Vice-Cancellarius fuit, ac tandem privatam vitam vivens, e curru citatis equis abrepto exiliens obiit an. 1565. *V. Freber. in theatr. p.* 850.

Altera Vitæ circumſtantia non levis, eſt *Viglii* captivitas anni 1576. poſt *Requeſenii* obitum; cum, nullo ei ſuccedente, ſumma rerum publicarum eſſet apud Conſilium Status, cujus ille Præſes erat. Rem narrant hiſtorici. V. *Stradam lib.* 8. *Borrium lib.* 9. *Van Meteren lib.* 6. *edit. lat. Thuan. lib.* 62. *p. mihi* 141, Non ſatis conſtat, an ſtatim e cuſtodia dimiſſus, an vero, & quamdiu detentus fuerit *Viglius*. Borrius ſcribit dimiſſos pleroſque Conſiliarios, detentis tamen *Viglio*, *Mansfeldio*, *Barlemontio*, *Aſſonvillio*, ac duobus Secretariis. *Thuanus* vero narrans Conſiliarios comprehenſos, & in Piſtoriam † domum per diverſa conclavia incluſos fuiſſe: ſubdit paulo poſt hæc verba : „ Et cum *Roda* & Hiſpani reliqui conſilio bellico præpoſiti „ omnem ſibi auctoritatem quaſi jure ſuo arrogarent, quod „ collegas ſuos in carcere conjectos dicerent, Conſilii Bruxel- „ lani proceres invidiam veriti, eos, quos illi captivos dice- „ bant, *protinus* dimittunt ac liberos eſſe pronuntiant." Aliquamdiu *Viglium* captivum fuiſſe conficitur ex alia *Thuani* narratione qui eum in cuſtodia inviſit. Hanc, quod egregium viri elogium habeat, hic apponendam duxi. Hunc „ (id eſt, „ *Joannem Morvillerium* anno 1577. ſeculo defunctum) " paucis diebus præceſſit VIII. „ idus Maii *Huldricus Viglius ab Ayta Zui-*

† *Broot-huys* in foro Bruxellenſi, e regione palatii urbis.

„ *Zuichemus* in Friſia natus, & ob raram juris civilis peritiam „ primum multis dignitatibus a *Carolo V.* ornatus, dein ob majorem in rebus agendis laudem a Philippo ejus filio conſilii „ privati præſes, ac poſtremo Velleris aurei Cancellarius „ creatus; qui cùm initio Belgii libertatem defendere viſus „ eſſet, eoque nomine gratiam ſuorum promeritus, poſtea ad „ Hiſpanorum partes inclinare creditus, in Ordinum odium „ incurrit, & inter ſuſpectos anno ſuperiore captus eſt, ſed „ in liberiore cuſtodia habitus; ubi tum (nam Bruxellis forte eram) eum officioſe inviſi, & multa de converſione Belgii ex his motibus præſagientem audivi, quibus excuſari volebat, quod Hiſpanorum partibus favere diceretur, cum de „ Regia majeſtate, quam everti his unionis initiis providebat, „ ſarta tecta ſervanda tantum cogitaret, ceterum ab Hiſpanorum immanitate, ſuperbia, & avaritia, ſic enim loquebatur, alienus: vir alioqui omni laude & propter integritatem „ & ſummam prudentiam dignus. Sed cum in ea tempora incidiſſet, in quibus nihil medium putabatur inter patriæ ſalutem, aut obedientiæ Regi debitæ fidem, haut mirum ſi „ ille, qui tot beneficiis & honoribus virtuti ſuæ delatis, Regi devinctus erat, in obſequio & fide, qua ſalva remp. quoque aliquando ſalvam ſperabat, manere elegerit." Ita ille *lib.* 64. *p.* (mihi) 209. *E. Edit. Genev. an.* 1620. Atque ex his conficitur omni dubio vacare, quod *Viglius* cuſtodiæ traditus ſit. Sed an e conclavi Conſilii atque ex ipſa Curia principis (in qua conclave) an verò e domo propria in cuſtodiam abreptus ſit, dubitatione non caret. Conſtat namque eum, cum *Ludovicus Requeſenius* Belgii gubernator in fata conceſſiſſet, pedem domo efferre nequiviſſe, & non valuiſſe adeſſe Conſiliis publicis; adeo ut ſolemni deliberationi ſuper literis ad Regem mittendis de neceſſaria Reip. cura ob præproperam Gubernatoris mortem, adeſſe non potuerit, eaſque domi ſuæ ſignaverit tamquam Conſilii præſes, quòd *lecto ac cubiculo affixus eſſet*, uti teſtatum reliquit in Epiſt. CCLXIV. ad Hopperum, quæ data eſt 29. Martii 1576. Ceſſavit autem res publicas curare, & de illis ad *Hopperum* ſcribere, menſe Aprili ejuſdem anni, & die 14. Septembris ſubſequentis, Conſilium Status in vincula rapiebatur. Ipſe vero hujus tumultus nullibi mentionem facit, & obiit an. 1577. 8. die menſis Maii.

Nota eſt inundatio maris anni 1570. de qua *Borrius lib.* 5. *f.* 238. *Pierius Winſemius in Chron. vernaculo lib.* 17. *& in Rer. Friſicar. hiſt. lib.* 2. Apud hunc legas quantæ molis quantique impendii fuerit, poſt diuturnas graveſque ac reipublicæ ibi moleſtas ſane lites, aggerum in Friſia reſtauratio. Huic quid contulerit *Viglius*, nullibi ipſe adnotavit, nec loquitur *Win-*

ſemius, qui de *Viglio* aliàs meminit libenter. Contuliſſe certum eſt ex monumento publico, marino aggeri apud Harlingam impoſito, ubi PATER PATRIÆ appellatus eſt. Quod ex *Winſemii Hiſtoriar. lib.* 3. *p.* 243. *edit. in fol.* hîc pro coronide adſcribendum duxi.

CASPARI A ROBLES EQUITI, DOMINO DE BILLI, ETC. FRISIÆ, GRONINGE EJUSQUE TERRITORII AC ADJACENTIUM GUBERNATORI, QUOD HANC PROVINCIAM, PRÆTER ARMA, CONSILIIS ET MUNIMENTIS JUVERIT, AC INTER CÆTERA, AGGERE IPSIS KAL. NOV. M. D. LXX. FUNDITUS EVERSO, AMPLISS. D. VIGLII ZUICHEMI, PATRIS PATRIÆ AUXILIARIBUS OPERIS, ET ADHIBITIS IGRAMO AB ACHELEN PR. ADRIANO VASTAERT, PETRO FRITTEMA ET JOANNE CAROLO SENATORIBUS, CONCILIORUM SOCIIS, NOVUM MARIS PROPUGNACULUM SUMMO LABORE, VIGILIA ET CELEBRITATE, DECRETIS QUOQUE, ET DE SUO PERSOLUTIS DILIGENTIÆ PRÆMIIS, TRIBUS PLUS MINUS MENSIBUS A FUNDAMENTIS EREXERIT, ET AD SUMMAM MANUM PERDUXERIT, ATQUE HUNC LAPIDEM SUBLATIS CONTROVERSIARUM LITIBUS, TERMINUM ESSE VOLUIT, GRATUS PROVINCIALIUM ORDO OB REM PRUDENTER, BENE, FIDELITER GESTAM, DE SE AC DE REP. OPTUME MERITO.

TESTA-

TESTAMENTUM VIGLII AB AYTTA ZUICHEMI,

Ex Muſæo Nobiliſſimi Dni.

JOHANNIS DE WITT,

DORDRACO-BATAVI.

Conſiliarii in Senatu Bruxellenſi qui ærario Cæſareo-Belgico curando præeſt.

Cum ſequentibus *Annotationibus* ſuper textu Teſtamenti; nec non ejus *Codicillo.*

TESTAMENTUM VIGLII AB AYTTA ZUICHEMI.

IN *Dei nomine Amen.* Ego *Viglius* dictus *Zuichemus ab Aytta*, presbyter & utriuſque juris doctor, Præpoſitus Cathedralis eccleſiæ Sancti Bavonis Gandavenſis, Præſes Conſilii Status Regiæ Catholicæ Majeſtatis ac Ordinis aurei Velleris Cancellarius, ſalubri meditatione humanæ vitæ conditionem finemque mecum perpendens, ac (quantum in me eſt) præcavere cupiens, ne, cùm Omnipotenti Deo videbitur me ab hac luce evocare, de bonis mihi per ejus benignitatem in hoc ſeculo conceſſis diſcordia ac lis aliqua exoriatur, conſulto me facturum ſum arbitratus, ſi juxta facultatem, quam mihi leges publicæ, ſummique Pontificis ac Imperialis & Regiæ Majeſtatis Indulta permiſere, atque aliàs omni meliori modo & forma quibus de jure ſeu conſuetudine aut ſecundum æquitatem juris canonici facere poſſum, teſtamento de ipſis mature deliberatéque diſpoſuero; Ideo quæcumque alia teſtamenta quæ ante hoc tempus me feciſſe comperta fuerint, & præſertim anno 76. menſis Martii die viceſima, revocans, eam quæ hoc libello continetur, ſupremam ultimamque voluntatem meam eſſe declaro.

I. In primis in manus omnipotentis & miſericordis Dei ſpiritum animamque meam humillime commendo. Corpus verò, ſi in Friſia moriar, in *Zuichemenſi* eccleſia, ſi verò in Flandria aut Brabantia vitam finiero, in præfata eccleſia S. Bavonis in loco a me vivo ibi jam pridem deſignato, ſepeliri deſidero.

II. Funeris autem mei curam executoribus hujus mei Teſtamenti infra nominandis committo, eoſdem rogans ut juxta temporis & loci ſtatuſque mei conditionem pro diſcretione ſua ſumptus moderentur, & omnibus ſuperfluis & non neceſſariis expenſis abſtineant. Singulis autem ſervitoribus

meis, nec non Præſidi (1) Burſariis ac famulis Collegii mei apud Lovanium, & Hoſpitalariis ac Scholaribus in *Zuichem*, fratri quoque ac nepotibus qui Gandavi in funere meo aderunt, teſtamentique mei executoribus, & principalibus officiatis Præpoſituræ meæ, videlicet Ballivo, & primo Scabino ac Sculteto S. Bavonis, nec non Ballivo Comitatus de Everghem, cùm moriar, veſtes lugubres præberi volo. Ad hæc in die exequiarum mearum, centum libras groſſorum Flandriæ ex proventibus Præpoſituræ tempore mortis meæ mihi ceſſis ac debitis, eleemoſynam pauperum juxta diſcretionem executorum meorum diſtribui ordino.

III. Reverendiſſimo vero Antiſtiti Gandavenſi qui tempore mortis meæ erit, & cujus epiſcopatui poſt mortem meam bona Præpoſituræ meæ S. Bavonis juxta Regiæ Majtis. voluntatem ac Apoſtolicam diſpoſitionem pro dote attributa ſunt, fideliter reſervari ac tradi volo omnes litteras, documenta, computus & rationes bonorum immobilium, tam communium eccleſiæ ac Capituli, quam propriorum Præpoſituræ, ornamenta item, clenodia ac vaſa argentea juxta annotationem deſuper a me factam, mobilia quoque & utenſilia ſupellectiliaque, exiſtentia in domibus dictæ Præpoſituræ tam Gandavi quam Teneramundæ, Everghem, Loo Chriſti & Wolffdonck ſitis, ſive ea prius in iis fuerint, ſive poſtea a me in locum veterum & uſu conſumptorum adjecta extiterint, juxta inventaria a me ac iis quibus eas incolendas commiſi, ſubſcripta, eidem Rmo. Epiſcopo relinquo, ea tamen conditione, ut ea non alienet, ſed fideliter ad ſuos ſucceſſores itidem quatenus durare conſervarique poterunt, tranſmittere teneatur. Si vero ante mortem meam præfatæ eccleſiæ Gandenſi de Epiſcopo proviſum non fuerit, prædictas litteras, documenta, computus, & rationes, nec non ornamenta, clenodia, ac vaſa argentea, una cum inventariis dictorum mobilium, utenſilium, ſupellectiliumque per executores hujus mei teſtamenti infra nominandos, ad uſum futuri Epiſcopi ſuorumque ſucceſſorum, ut prædictum eſt, conſervari volo. Ità tamen quod ſi infra annum * a morte mea, eidem eccleſiæ de Epiſcopo non provideatur, dicti executores omnia præfata Præpoſito futuro tradent ſub inventariis, donec aliter per ſedem Apoſtolicam ac Regiam

* *Sedes epiſcopalis Gandavenſis anno*

Majtem.

Majtem. de Epiſcopatu ordinatum fuerit, abſque eo quod Capitulum de iis ſe aliter intromittere poterit.

IV. Quod vero ad libros tam manuſcriptos quam impreſſos, qui ab prædeceſſore meo ad me pervenerunt, & quos undique recolligi diligenter, & in ordinem catalogoſque redigi curavi, & in ædibus Gandavenſibus diſpoſui, pertinet; eos ſecundum catalogos in loco capitulari ad hoc apto, ad uſum ipſius epiſcopi, & miniſtrorum eccleſiæ conſervari volo. Et ſi qui reperientur Sancti Bavonis in meâ bibliothecâ, ii cæteris libris Sancti Bavonis jungentur.

dumtaxat poſt Viglii obitum undecimo impleta fuit per Wilhelmum Lindanum, anno nimirum 1588.

V. Eidem quoque epiſcopo ac ſucceſſori ſuo lego jus dominii & juriſdictionis, quod in pago *Zellekin* * ab regiâ majeſtate comparavi, ac partem horti ædibus Sancti Bavonis contiguam (1) & ab civitate Bruxellenſi mihi conceſſam, una cum muro iiſdem ædibus remanere, intendo.

* *Zellick* pagus ad primum a Bruxella lapidem Aloſtum verſus.

VI. Nolo etiam ei quicquam imputari eorum quæ pro perfectione ædium Gandavenſium aliarumque melioratione aut redemptione cenſuum aliorumve onerum, quibus bona dictæ præpoſituræ gravata fuerunt, expendi.

VII. Præterea ut eccleſiæ Sancti Bavonis ſtatutis plene ſatisfaciam, loco redditus duodecim regalium, quem juxta ea pro memoriâ mei relinquere teneor, id quod in vitâ jam facere cepi, poſt mortem continuari deſiderans, confratribus meis in dignitate conſtitutis, atque aliis canonicis, qui vigiliis, miſſæque ſacrificio in die anniverſarii mei celebrandis intereſſe dignabuntur, annuatim ſexaginta lego florenos carolinos. Ad hæc paſtoribus, vicariis, capellanis, cantoribus, choraulis, & aliis ejuſdem eccleſiæ miniſtris, nec non pro cereis & campanarum pulſatione, juxta capituli diſcretionem diſtribuendos triginta quinque ſimiles florenos carolinos & alios quoque triginta florenos carolinos lego ſive canonico, ſive altari in eadem eccleſiâ Sancti Bavonis ſacerdoti reſidenti, quem præpoſitus (poſt ceſſum aut diſceſſum tamen ejus, quem ego in vitâ meâ ad hoc conſtitui) delegerit, qui ſingulis ſeptimanis bis, diebus & horâ per eum ordinandis, in capellâ ſepulturæ meæ miſſam dicet, animamque meam Deo commendabit: qui quidem prædicti centum viginti quinque floreni carolini annuatim percipientur ex bonis dotis epiſcopalis ſub dominio ac territorio Tenera-

neramundano ſitis, juxta conventionem, inter præfatum Reverendiſſimum epiſcopum (piæ memoriæ) ac me, de conſenſu Decani & capituli prædictæ eccleſiæ, in permutatione ædium Teneramundanarum (quæ ad me proprio jure pertinuerunt) menſe Julio anno milleſimo quigenteſimo ſexageſimo nono initam. Porro pro luminaribus reliquiſq. neceſſariis capellæ, & ut in decenti ſtatu ea futuris temporibus conſerventur, lego membro (ut vocant) obitùum eccleſiæ Sancti Bavonis duas partes annui redditus irredimibilis octodecim halſterorum ſiliginis menſuræ Gandavenſis, per me a *Livino van Laecke* comparati, quæ in uſum prædictum, cùm opus fuerit, & ſecundum conſilium futurorum præpoſitorum, & canonici ſeu alterius miſſas hebdomadales pro tempore celebrantis, bona fide impendentur. Quarum quidem expenſarum, & reparationum ratio & computus per receptorem membri obituum capituli reddi debebit, voloque ut inde receptor prædicti membri obituum adinſtar aliarum fundationum viceſimum denarium percipiat. Tertia autem prædicti redditûs pars pauperibus Gandavenſibus diſtribuetur in panibus, in die anniverſarii mei juxta diſcretionem præpoſiti & eleemoſynarii Sancti Bavonis.

VIII. Et quoniam apud regiam majeſtatem ac ſedem apoſtolicam procuravi, ut præpoſituræ dignitas (1) in eccleſia Sancti Bavonis, non obſtante ſuppreſſione antea facta, retineretur perpetuareturque, aſſignatis eidem in dotem duabus præbendis ex quatuor quæ per erectionem Smi. Dni. Nri. *Pauli tertii* præpoſitis fuere attributæ, ultra eam, quam uti canonicus antea habebat, vice verſa a futuris præpoſitis enixe peto, ut tam prædictæ capellæ, quàm ceterorum, quæ in hac vita aut per hoc teſtamentum in utilitatem ac decorem prædictæ eccleſiæ & pro anniverſario diſpoſui, memores hujus beneficii curam diligentiamque in iis conſervandis adhibere non graventur. Commendo autem capitulo eccleſiæ Sancti Bavonis, ut fideliter obſervet ac exequatur concordiam noſtram, præſertim de comparatione ædium pro iis qui in dignitate ſunt conſtituti, cæteriſque ejuſdem eccleſiæ canonicis, qui videlicet in propinquiore eccleſiæ loco degentes, familiarius inter ſe converſari, & divinis officiis commodius una intereſſe poſſint.

IX. Quo-

IX. Quoniam autem patruus quondam meus (piæ & recolendæ memoriæ) Dominus *Bernardus Bucho ab Aytta* dum viveret in votis habebat piam aliquam fundationem in pago noſtro *Zuichemenſi* erigere, cujus facultatem longa bella magnique ſumptus quos in me, aliisque ei ſanguine junctis educandis faciebat, ipſi præcluſerint, atque ego potiſſimum ex benignâ ejus directione ad eam fortunam Deo propitio pervenerim, ut quod ille in animo habebat complere aliquatenus queam, hinc ob gratam ipſius memoriam, & inprimis ad Dei laudem, atque ut ex Chriſtianâ charitate ætati, quæ amplius victum labore ſuo comparare ſibi nequit, ſuccurram, pariterque puerorum, quò in litteris ac religione recte inſtituantur, ſtudia ibidem promoveam, hoſpitale ſenum in pago *Zuichemenſi* erigendum duxi, ſcholamque ac anniverſarium in eccleſiâ *Zuichemenſi* fundavi, uti per litteras ac inſtrumenta deſuper confecta plenius conſtare poterit. *

** Vide infra poſt Genealogiam Ayttanam.*

X. Nepotes autem meos eorumque ſucceſſores & hæredes in bonis *Zuichemenſibus* rogo atque obteſtor, ut has fundationes meas fideliter in perpetuum conſervare ſtudeant, nec ſuis lucris aliquid ullo tempore decidant, aut ſibi applicent, quibus etiam ea fretus fiducia jus patronatus collationemque præbendarum, ejusque hoſpitalis & ſcholarium, relinquo; ſub ſuperintendentia tamen Reverendiſſimi Epiſc. *Leovardienſis*, quem harum fundationum conſervatorem conſtituo, ut, ſi forte intra ſex menſes in defuncti locum alius ſurrogatus ab ipſis non fuerit, pro ea vice, jus providendi ad ipſum Epiſcopum devolvatur.

XI. Præterea mecum conſiderans quanta hiſce temporibus idonearum ad eccleſiaſtica miniſteria obeunda perſonarum penuria laboretur, convenireque exiſtimans ut ſoboles quædam a primâ ætate ad ea formetur, aptaque reddatur præſertim cum ob diſſenſiones ac diverſas hæreſes erroresque quibus Chriſtianus orbis hodie (proh dolor!) miſere agitatur, odiumque ac contemptum, quo populus clerum inſectatur, opulentiorum liberi ab ſtatu eccleſiaſtico abhorrent, tenuioribus vero ad ſumptus, quo ſe idoneos miniſterio eccleſiæ reddant, ſubſidia deſunt; hinc pro facultatum mearum modulo aliquantum huic neceſſitati ſubvenire debitam-

Cc que

que gratitudinem erga ſtudia litterarum (quibus fortunam meam lubenter acceptam fero) exhibere cupiens, proprium collegium Lovanii pro ſeminario miniſtrorum eccleſiæ erexi, ad cujus uſum domum meam cum hortis & omnibus inde dependentibus in parochiâ *Sancti Quintini* ſitam, cumque omni ſupellectile & mobilibus tempore mortis meæ in ea repertis, pro habitatione Rectoris ſeu Præſidis ac duodecim ſcholarium famulique ac famularum attribui, & pro eorum alimentatione, ædiumque neceſſaria, ubi opus erit, reparatione, ac aliis in collegii mei ſtatutis contentis, relinquo mille quingentos florenos carolinos annuos. In quorum ſolutionem do prædium meum in *Ruysbroeck* prope Bruxellas cum omnibus ſuis pertinentiis, item aliud prædium appellatum *Huynhoven* ſitum in parochia *Pirck* prope Vilvordiam, cum decimis, pratis, agris, ſylvis, & omnibus pertinentiis. Quorum duorum prædiorum cum ſuis pertinentiis proventus ex nunc ad minus aſcendunt ad ſexcentos florenos annuos. Reliqua vero ad complementum mille quingentorum florenorum in diverſis redditibus, uti conſtabit per particularem ſchedulam, collegio attribui & aſſignavi. Et ut dotem præfati collegii mei magis conſtabiliam, ne occaſione alicujus caſûs adverſi, ſolutionem dictorum proventuum & reddituum deficere aut differri contingat, receptori dicti collegii numerari curavi ſummam mille quingentorum florenorum ſemel, quam volo in ciſtam ejusdem collegii reponi, ac ibidem conſervari, nec inde aliquid deſumi, niſi neceſſitate cogente, injungens idcirco præſidi, & proviſoribus, ut ſedulo Receptorem pro tempore exiſtentem moneant, ut predictos Redditus & proventus tempeſtivê recipiat, ne ſemper ad ciſtam recurrere neceſſe ſit. Sin autem aliquem redditum redimi contigerit, pecuniam rurſus in ſimiles, aut ſtabiliores ad collegii utilitatem converti Præſidem & ejus proviſores fideliter curare velim. Quod ſi autem a me relicta ſupportandis collegii oneribus non ſufficere contigerit, expenſas reſtringi, vel numerum alumnorum ad tempus diminui volo, vendi vero, alienari, aut gravari quidquam eorum, quæ collegio reliqui vel relinquam, in perpetuum veto.

XII. Libros vero meos impreſſos in quacumque facultate do

do ac lego eidem collegio meo apud Lovanium, ibidemque ad communem alumnorum meorum uſum fideliter ac diligenter aſſervari volo. Manuſcriptos vero, & quæcumque alia collectanea variarum rerum & materiarum, cum omnibus chartis geographicis cunctaque papyracea ſupellectile lego nepotibus (1) meis *D. Buchoni*, *M. Folcardo*, & Doctori *Vibrando ab Aytta* fratribus, ſerioque iisdem injungo, ut quæcumque ſecreta in iis erunt, aut inutilia judicabunt, flammis committant; cæteris conſervatis quæ ipſis ac ſucceſſoribus aliquando in ſervitio Reipublicæ (ſi quo pacto ad id ſe idoneos reddiderint) uſui eſſe poterunt. Et quatenus iidem fratres deſuper inter ſe convenire nequiverint, committentur Dno *Igramo ab Acchelem* * Præſidi conſilii Friſiæ, & alteri qui de familia aut cognatione mea in eodem concilio erit. Libros verò familiarium epiſtolarum, cæterasq; minutas litterarum mearum latinarum, juxta inventarium deſuper confectum, faſciculum (2) quoque litterarum mearum latinarum ad *Ludovicum Schoranum* præſidem ſecreti conſilii prædeceſſorem meum, nec non exempla quoque litterarum latinarum ad Illmum. Dominum Cardinalem *Granvellanum* & Dominum *Joachimum Hopperum* (piæ memoriæ) ſcriptarum, unà cum epiſtolis latinis doctorum virorum ad me ſcriptis ſelectisque, lego eidem collegio meo apud Lovanium ſub cuſtodia Præſidis ibidem, ex quibus alumni mei ſtudia, actionesque privatas & publicas, vitæque totius meæ curſum, percipere valebunt. Ceteras quoque lucubrationes meas ſcholaſticas, atque alias ſub cuſtodia & inventario ejusdem Præſidis aſſervari mando: quarum inſpiciendarum tranſcribendarumve copia nulli omnino dabitur; ac in eadem cuſtodia reponentur relinquenturque, ſi quæ ex cæteris collectaneis meis aſſervatu digna dicti *D. Bucho*, *M. Folcardus*, & *D. Vibrandus* nepotes mei compererint.

* V. Not. ad N. LXXII. *Vitæ.*

XIII. Sex autem dictorum ſcholarium deſumi volo per Præpoſitum & Scholaſticum Sti. Bavonis ex choraulis ejusdem eccleſiæ, qui ob vocis mutationem ad cantum ac muſicam eccleſiaſticam idonei amplius non erunt, & tamen ad divinum officium continuandum, ſtudiumque litterarum proſequendum, indolem ac voluntatem præ ſe ferunt, & ſpem

ad ſacerdotium progrediendi, eccleſiaſticisque muneribus inſcribendi, præbere videbuntur.

XIV. Cùm autem fere pauperes ſint qui in collegium recipientur, fruentur pauperes choraulæ redditu triginta ſex florenorum ſuper Statibus Flandriæ comparato ex pecunia per abbatem Sancti Bavonis defunctum pauperibus relictâ, pro candelis ac aliis neceſſariis, quatenus ſe extendere poterit. Triginta ſimiliter quatuor floreni ſingulis annis diſtribuentur inter Burſarios tenuioris fortunæ, qui ex Friſia in illud aſſumpti fuerint ſecundum diſcretionem ipſius Præſidis inter eos qui magis indigebunt: ad quem uſum lego Redditum triginta quatuor florenorum Redimibilem denario decimo octavo ſuper Begiunagio Bruxellenſi, veſtem quoque talarem ſingulis, quibus facultas non ſuppetit ut ipſimet comparent, in ingreſſu ſumptibus collegii præberi volo; & cùm ad magiſterium artium pervenerint quatenus (1) inter *Lineales* fuerint, novam quoque veſtem talarem ac biretum præſtari illis ordino, cupiens, ut Burſarii mei ad eccleſias & ſcholas publicas non progrediantur niſi in decenti habitu.

XV. Reliqua vero quæ ad meliorem fœlicioremque prædicti collegii adminiſtrationem pertinebunt, ad ſtatuta quæ ipſe eis præſcripſi, vel proviſores & viſitatores collegii mei pro temporum ratione eis præſcribent, remitto. Proviſores autem ordino ſcholaſticum modernum * eccleſiæ cathedralis Gandavenſis, Theologumque † ſeniorem ſecularem in academia Lovanienſi, una cum paſtore Sti. Quintini. Et poſt dicti moderni ſcholaſtici obitum, ſive eo non comparente, primarium juris canonici profeſſorem ibidem, in ejus locum conſtituo, qui occurrentibus difficultatibus cum aliis duobus proviſoribus viſitatoribusque, præſens promptiusque conſilium, cumque minore ſumptu collegii, impartiri poterit; honorario ipſis aſſignato, unius regalis aurei ſingulis vicibus, quibus collegium bis in anno viſitabunt.

* *Is erat* Jacobus Horſtius *de quo Vide not. ad N. LXXXVI. Vitæ Viglii quarto loco.*

† *Intellige Sac. Theol. doctorem ſive de ſtricta ſive de lata*

XVI. Si qui autem ſupernumerarii, aut non ejus qualitatis, quam exigit ſupradicta mea inſtitutio, me vivo admiſſi fuerint, eos manere volo usque ad tempus aliis in ſtatutis præſcriptum. In locum verò eorum diſcedentium, nulli ſurroga-

rogabuntur niſi Friſii, aut choraulæ Gandavenſes, juxta numerum & qualitatem ſupra ſcriptam.

Facultate, modo ſenior doctorum ſit.

XVII. Conſervatores autem collegii conſtituo Rmos. pro tempore exiſtentes Epiſcopos Gandavenſem & Leovardienſem, eosque enixe per viſcera miſericordiæ Dei rogo, ut hanc fundationem meam pio animo & ad eccleſiæ utilitatem factam, ſi aliquando opus erit, ab injuria ac damno tueri dignentur, & ut fidelius meliusque bona dicti collegii adminiſtrentur ac conſerventur, ordino ut ſingulis annis rationum exemplar capitulo Sti. Bavonis exhibeatur, ut ipſi diſpiciant an omnia bene ſe habeant.

XVIII. Et quoniam non omnes qui choraularum officio dictæ eccleſiæ Sti. Bavonis inſerviêre, & ob vocis mutationem dimiſſi ad litterarum ſtudia continuanda idonei erunt, vel eccleſiaſtico miniſterio ſe dedere volent, nec etiam, cùm dimittentur, locus forſitan in collegio vacabit, ubi recipi ſtatim poterunt; lego pro duobus choraulis, cùm dimiſſi a capitulo fuerint, quatenus bonæ indolis fœlicisque ingenii & ad litteras apti videbuntur, mille ſexcentos florenos ad comparandum annuum redditum, qui interea, dum locus aliquis in collegio vacabit, in ſeminario Gandavenſi inſtitui ac erudiri poterunt, ex quibus deinde, cùm locus vacabit, deligi poterit, qui ad eum aſſumatur. Præferri autem illum cupio, qui judicio Præpoſiti ac ſcholaſtici ejusdem eccleſiæ, atque ſeminarii ejusdem Rectoris examine præhabito, magis idoneus comperietur, quem ſic electum Præpoſitus prædictus & ſcholaſticus Præſidi collegii mei, & viſitatoribus ejusdem per me ordinatis, præſentabunt, præſentatumque collegii Præſes in locum vacantem recipiet. Eundem autem redditum, ſi egomet vitâ comite non emero, executores ex proventibus præpoſituræ meæ, tempore mortis meæ mihi debitis, illum recipi & perſolvi curabunt. Receptionem autem & diſtributionem dicti Redditûs habebit ſcholaſticus, qui viceſimo denario ejus gaudebit, & rationem, uti cæterorum membrorum Receptor, ſingulis annis Præpoſito & capitulo eccleſiæ Sti. Bavonis reddet.

XIX. Progrediendo autem ulterius ad reliquorum meorum patrimonialium ac acquiſitorum diſpoſitionem; & in primis,

nepotibus neptibuſque meis ex fratribus ſororibuſque germanis, ex iiſdem parentibus *Folcardo ab Aytta & Ida ab Hanya* procreatis, qui mihi de jure, ſine teſtamento defuncto, ſuccedere deberent, benigne providere cupiens; cùm tantum ex duobus fratribus meis videlicet *Serapione* & *Gerbrando*, atque ex ſororibus *Rintzia*, *Popkonis a Montzima* (piæ memoriæ) olim conjuge, ac *Mintzia* ſive *Clementia*, *Gellii ab Hoytema* dum viveret, uxore, liberi legitimi extent, qui ſimul quatuor ſtirpes conſtituunt, eorum earumque ſingulis prælegata, quæ ſequuntur, aſſignavi, attribuique.

XX. In primis Doctori *Buchoni ab Aytta Serapionis* filio relinquo legoque villam antiquam ac avitam in *Roerdehuyſum* quæ vocatur *Aytta* cum omnibus pertinentiis ad me ſpectantibus, quam partim ab ipſo, partim ab conſortibus ejus comparavi. Item poſſeſſionem *Helvardera* in eodem pago *Roerdehuyſum* ſitam, quæ etiam olim pertinuit ad majores meos, cum eo jure quod in eo, tempore mortis meæ, mihi competet. Deinde eidem relinquo viginti ſeptem (1) pondemata quæ in eodem pago ab *Eminganis* comparavi, & ſi quid præterea mihi juris in eodem pago *Roerdehuyſum* competet, id totum prædicto Doctori *Buchoni* relinquo.

XXI. *M.* autem *Folcardo ab Aytta* filio quoque *Serapionis*, lego omnia bona mea immobilia, quæ ad me in pago *Wirlum* ſita, tempore mortis pertinebunt, & in primis poſſeſſionem *Ritzma*. Ad hæc duas poſſeſſiones ſitas in *Wirdum* in loco *Oppehem* quas comparavi ab *Renico a Camminga*, una cum quinque pondematis ſitis in poſſeſſione pertinente ad Presbyteros *Wirdumenſes*.

XXII. Doctori *Vibrando ab Aytta* ejuſdem *Serapionis* filio, Do ac lego villam majorem *Hemrikeyn* in pago *Verragae* ſitam, unà cum altera a me comparata ab *Dothia Fockonis* & conſortibus, quæ dicitur Parva *Hemrikeyn*.

XXIII. Domum autem meam Leovardiæ ſitam dictam *Mintzima* cum omnibus dependentibus & annexis, nec non mobilibus ad me, tempore mortis meæ, in eadem domo exiſtentibus, relinquo ſupradictis fratribus, & *Viglio Hectoris* fratris eorumdem filio, eamque in familia manere volo, ut qui in *Zuichem*, *Aytta*, *Hemrikeyn*, vel in *Wirdum* morabuntur,

buntur, in eam tempore dubio ac periculoſo refugium habeant; ita tamen quod ipſis abſentibus & extra patriam agentibus, is qui ex eis Leovardiæ morabitur, gratis eam inhabitare poſſit, conſervando eandem in debita ac neceſſaria reparatione, ſartiſque ac tectis, & nemo prædictorum partem ſuam alienare neque gravare poterit, ſed unà pars accreſcet alteris, ac noviſſimo eorum moriente, ſuccedet in eadem domo major natu ex filiis maſculis de familia *Ayttana* exiſtentibus, eiſque deficientibus volo ut ad majorem natu filium ex cognatione meâ eadem domus devolvatur, ita tamen quod ipſemet Leovardiæ quoque eam inhabitare teneatur, relinquens deinceps liberam ipſi ejuſdem domûs diſpoſitionem; commendans tamen, ut quatenus fieri poterit, eadem domus in familia agnatorum aut cognatorum meorum maneat, & conſervetur.

XXIV. Et quoniam morte *Hectoris* nepotis mei ſupradicti, Legatum omnium bonorum meorum in *Zuichem* extinctum ac caducum factum eſt, eorumdem bonorum proprietatem ac uſumfructum repartiendum duxi, uti ſequitur.

XXV. *Petro Teetlumio* ac conjugi ejus *Judocæ* nepti meæ lego habitationem & uſumfructum domûs meæ principalis in *Zuichem* cum omnibus pertinentiis & annexis, quemadmodum in vita mea tenuerunt, ea conditione, ut domum, hortum, & ſupellectilem in ea exiſtentem, diligenter conſervent, ac in debitâ neceſſariaque reparatione ſartiſque ac tectis, juxta arbitrium Præſidis & procuratoris generalis conſilii Regiæ Majeſtatis in Friſia pro tempore exiſtentium, interteneant; ac fratres, cùm iſtuc aliquando venire volent, humaniter in ea excipiant: eccleſiam quoque & hoſpitale ſcholamque a me ibidem erectam, interteneri curent, proprietate nihilominus remanente apud *Viglium* pronepotem meum filium doctoris quondam *Hectoris*.

XXVI. Doctori quoque *Bucboni* lego uſumfructum poſſeſſionis meæ in *Spyck* in pago *Zuichem* ſitæ, & dimidiam coloniam viginti pondematorum, communem cum patrono eccleſiæ.

XXVII. *M. Folcardo* quoque coloniarum mearum dictarum *Minnie*, *Loinge* & in *Oltlandt*, ſimiliter uſumfructum lego.

XXVIII. Doctori autem *Vibrando* lego uſumfructum poſſeſſi-

ſeſſionis meæ in *Doitzima* & *Merſual*; proprietate cunctorum prædictorum bonorum in *Zuichem* retentâ *Viglio* pronepoti meo, filio doctoris quondam *Hectoris*, quem in eis hæredem inſtituo: ſi tamen illum ſine liberis maſculis decedere contingat, fratres ſuperſtites ita de ipſis diſponent, ut omnia bona *Zuichemenſia* unita ac in familia noſtra *Ayttana* permaneant.

XXIX. Fratris quoque *Serapionis* filiabus earumque liberis, loco matrum præmortuarum, prælego dimidiam partem earum terrarum prædiorumque ſitorum in parochia *Stæ. Annæ*, *in Bildia*, quæ cancellario ſive *Bernardo Buchoni* patruo meo (piæ memoriæ) & cuidam *Hermanno Conis* in queſtorum Regiſtris adſcribuntur, ac poſtea ad me ab Regia Majeſtate titulo emptionis & donationis in remunerationem ſervitiorum meorum pervenerunt; cum facultate tamen redimendi & pretio viginti quinque millium ſeptuaginta octo florenorum carolinorum duodecim ſtuferorum prout ex litteris conſtabit. *Idæ* quoque & *Judocæ* remitto redditum, quem ſuper bonis ipſarum in poſſeſſione ad ipſas pertinente in *Wirdum*, ab Domino *Igramo* ejuſque conjuge *Mintzia* olim comparavi.

XXX. *Idæ* autem & *Jaquelinæ* fratris mei *Gerbrandi* filiabus prælego alteram dimidiam æqualibus partibus inter eas dividendam, cum onere ex eadem dimidietate quotannis ſolvendi *M. Joanni* filio naturali *Rintzii Ayttæ* fratris mei (piæ memoriæ) ſancti Petri apud Ariam canonico, centum florenos carolinos quoad vixerit, ſi eidem equivalentem Redditum vita comite non aſſignavero, uti pro *Ferrico* filio naturali *Gerbrandi* fratris mei a me factum jam eſt.

XXXI. Doctori *Buchoni a Montzima* Præpoſito Sti. Joannis Trajectenſis, fratribuſq. ejus Doctori *Folcardo* canonico Sti. Salvatoris ibidem, ac *Takoni a Montzima*, ſororique eorum *Baukiæ* uxori *Pauli Brecker* lego ſeptem redditus, quos habeo ſuper oppido Amſterodamenſi, conſtituentes ſimul ſummam ſexcentorum triginta unius Florenorum & quinque ſtuferorum annuorum, ſingulos eorum comparatos denario decimo ſexto, æqualiter inter eos dividendos, abſque aliqua defalcatione pecuniæ, quam pro redemptione *Takonis* olim erogavi, duorum videlicet millium & quadringentorum florenorum.

XXXII.

XXXII. Filiabus quoque quondam *Gellii ab Hoyttema*, & *Mintziæ* ſororis meæ videlicet *Thediti* uxori quondam *Geroldi* Oldermanni in Dockum; *Jetziæ*, quæ fuit uxor Domini *Jacobi Heſſelii* Regii conſiliarii in Senatu Flandriæ; *Mintziæ* ſeu *Clementiæ* conjugi Domini *Igrami ab Achelen* Præſidis Regiæ Majeſtatis in Senatu Friſiæ; & *Gelliæ* uxori *M. Cornelii Oem* conſiliarii Regiæ Majeſtatis in Senatu Hollandiæ conjugi, lego domum meam Bruxellæ ſitam, & duos redditus ducentorum quinquaginta florenorum, quos comparavi ſuper Statibus Hollandiæ, æqualiter inter eos dividendos. Quod ſi autem aliqua prædictarum ſororum ſine liberis deceſſerit, partem ipſius ad reliquas devolvi volo.

XXXIII. Quæ quidem prælegata ſingulos de quatuor ſtirpibus prædictis recipere volo, ac de ipſis alios ſe immiſcere veto, & ultra ea, eaſdem quatuor ſtirpes hæredes quoque æqualiter inſtituo in omnibus immobilibus ſupra non nominatis. ſi quæ ultra prædicta forſitan reliquero: nec non mobilibus, ſupellectilibus, argenteis quoque vaſis, & deauratis, debitis quoque & actionibus, quæ me relinquere continget, ultra ea, quæ vel in vita eis dedi ac dabo, vel ſupra ſpecialiter, vel per codicillos diſtribui, ac in eis prædictas ſtirpes hæredes meos inſtituo, ſolutis tamen prius legatis omnibus, juxta ordinationem, diſcretionemque executorum hujus teſtamenti. In quorum executorum manus & poteſtatem poſui & tranſtuli, pono & transfero per hoc teſtamentum meum, omnem pecuniam quæ tempore obitus mei penes me reperietur; ſimulque omnia mobilia, ſupellectilia, argentea quoque vaſa & deaurata, cum debitis & exactionibus, quæ me relinquere continget, ita quod præfatis hæredibus meis prohibitum velim, quidquam eorum attingere, priuſquam teſtamentum meum, juxta ordinationem & intentionem meam, executioni mandatum fuerit. Et ne controverſia aliqua inter eos ſuboriatur, quælibet ſtirps unum duntaxat nominabit, qui unà cum executoribus meis controverſias quomodocumque incidentes determinabit.

XXXIV. Porro ſi prædictorum nepotum aut neptium aliquem ante me relictis liberis mori contigerit, eoſdem in parentum locum ſuccedere, illis vero deficientibus, cæteris de eadem ſtirpe accreſcere, quæcumque ipſis legavi, volo.

XXXV. Omnibus quoque nepotibus & neptibus meis, cuncta quæ pro ipſis expendi in vita, remitto, niſi aliud ſpeciatim declaravero, ita tamen quod nihil eorum quæ ratione fructuum ex beneficiis & aliunde nomine eorum forſitan percepi, exigere viciſſim poterunt, cùm ea quæ pro ipſis expendi, longe a me percepta exceſſerint.

XXXVI. *M.* autem *Folcardo ab Aytta* fratri meo præpoſito Bethunienſi ac canonico Sti. Bavonis, & *Idæ*, *Mariæ* ſororis ejus filiæ lego ſimul ſummam trium milium ducentorum florenorum, per executores meos convertendam in annuum redditum, ſi ipſemet, vita comite, eundem ipſis non aſſignavero. Quodſi autem, ſive me vivo ſive mortuo, ante *Idam*, *M. Folcardum* decedere contigerit, ſupradictam ſummam trium milium & ducentorum florenorum aut redditum æquivalentem volo pervenire ad *Idam* ejus neptem; quemadmodum ſi *Ida* vice verſa ſine liberis prædeceſſerit, eandem ſummam trium milium & ducentorum florenorum aut Redditum æquivalentem, ad ipſum Præpoſitum devolvi volo.

XXXVII. Rogo autem enixe eosdem, quos ego propriorum liberorum loco ſemper habui, ut amorem benevolentiamque fraternam inter ſe colere ac conſervare ſtudeant, mutuoque ſibi (ubi opus erit) aſſiſtant, ac unusquisque honoris promotionisque alterius curam eam, me mortuo, gerat, quam ego vivens erga ipſos ſemper exhibui; hoc ipſis præcipuum teſtamentum ac mnemoſynon relinquens.

XXXVIII. Cùm vero *Jacobæ Damant* chariſſimæ quondam conjugis meæ hæredibus poſt mortem meam medietas bonorum immobilium, conſtante matrimonio per nos acquiſitorum, cedere debuerit, ſuper eo inter præfatos hæredes ac me pro certâ pecuniæ ſumma tranſactum, ac poſtea quoque eandem illis a me perſolutam fuiſſe, executores mei ſciant.

XXXIX. Servitoribus quoque omnibus ultra mercedem ac ſtipendium quod ipſis tempore mortis meæ debebitur, præſtari volo duo milia florenorum repartienda uti per ſchedulam particularem aut codicillos declaravero.

XL. *Auguſtinæ* quoque *Henrici* filiæ Roterodamenſi, in remunerationem ſervitiorum mihi impenſorum lego ſexcentos florenos

florenos carolinos in parata pecunia confeſtim a morte mea per executores meos ipſi præſtandos. Adhæc etiam quoad vivet lego ipſi habitationem domunculæ juxta ædes meas Bruxellæ ſitæ, in qua olim *Dnus. Joannes metten ghelde* morari ſolet cum uſu ſupellectilis in ea exiſtentis.

XLI. Receptionem autem omnium prædictorum exactionemque debitorum, ſive ea ex Præpoſituræ bonis, ſive ex bonis patrimonialibus, penſionibus, honorariiſque, ſive ex quocumque alio titulo procedent, unà cum iis quæ ex venditione mobilium meorum, aliis ſpecialiter non attributorum, conficientur, ſecretario meo *Cornelio Breydelio* ſub auctoritate aliorum coexecutorum, majoriſve partis eorum, ſingulariter committo, qui ea diligenter annotabit, debita & legata perſolvet, *& in fine anni rationes ac reliqua omnium prædictorum executoribus & deputatis heredum fideliter reddet, eidem autem* BREYDELIO *pro ſuo labore & adminiſtratione, ſervitiiſque aliis mihi fideliter impenſis*, decimum inde denarium ad ſuam utilitatem defalcare ac ſibi retinere concedo.

XLII. Omnia autem ſupradicta pro teſtificatione ultimæ voluntatis meæ, ita ut ſupra deſcriptum eſt, diſpoſui, Rogoque omnes & ſingulos, quos ea concernunt, ut grato æquoque animo accipiant, volens, ut ſi aliquis legatariorum meorum, iis quæ a me diſpoſita aut relicta ſunt, contentus eſſe nolit, aut ex bonis meis mobilibus aliquid privata auctoritate, me mortuo, ſubtraxerit, aut litem controverſiamque aliquam movere tentaverit, omnibus iis, quæ ex hoc teſtamento meo percipere poſſet, careat, ac privatus habeatur, cæteriſque hæredibus, quos in reſiduo inſtitui, & quorum ſumptibus lis forſitan ſuſtineri debebit, applicentur: atque ideo ab omnibus & ſingulis, quibus in teſtamento aliquid erit relictum, executores mei, priuſquam eorum traditionem faciant, * remunerationem omnis actionis & præſenſionis, plenamque quittantiam ac liberationem exigere volo, ac contra eos reſervo omnia jura, actiones ac prætentiones, quæ quacumque ratione mihi hæredibuſque (ceu ingratos indignoſque mea beneficentia) quocumque modo & titulo competere poterunt.

* *Ita vitioſe ſcriptum reperi. Patet*, renuntiationem *eſſe legendum.*

XLIII. Porro quod pertinet ad officia a me adminiſtrata, & in primis Cancellarii ordinis aurei Velleris, ſciant

executores mei, nulla munimenta ad me perveniſſe ad dictum ordinem ſpectantia, de quibus reſpondere obliger, præter librum ſtatutorum & alterum armorum ſeu inſignium equitum ordinis aurei Velleris, ac ſigilla duo, quæ reſtitui debebunt ſucceſſori in officio, aut ei cui Rex jubebit.

XLIV. Scripta vero alicujus momenti, quæ tempore quo Præſidatus conſilii imperialis & Regiæ Majeſtatis officium exercui, ad manus meas pervenerunt, ea fideliter eorum, qui archivis publicis præſunt, cuſtodiæ jam antea tradidi, vel in poteſtate ſecretariorum reliqui, prout hoc ex diverſis chirographis liquido apparebit: ceteris collectaneis meis apud illos remanentibus, quibus ſupra legavi, de quibus Commiſſarios curiæ ſe intromittere nolo, Præter paucula quæ in ciſtas proprias cum inventariis repoſui, quæ iis, qui ad hoc ab curia commiſſi erunt, per executores meos ſimiliter tradi volo.

XLV. Quod autem ad officium M. Regiſtrorum Hollandiæ ac cuſtodis archivi ejusdem attinet, cum licentia & conſenſu Serenmæ. Reginæ *Mariæ* Gubernatricis, Clariſſimus vir Dnus *Cornelius Suys** Præſes conſilii Hollandiæ, vice mea ejus adminiſtrationem ac cuſtodiam habuerit, idem (ut confido) ſi mihi ſupervixerit, & è rebellium poteſtate ſalva ac integra prædicti archivi munimenta, in arce Gaudana conſervata, recuperari valebunt, de iis ſufficientem rationem reddet.

* *De Cornelio Suys V. van Leeuwen Bat. illuſtr. fol.* 1111.

XLVI. Et quoniam quoque Regiæ Catholicæ Maj. ſuæ me bibliothecæ præficere placuit; curabunt executores mei eam, ſecundum inventaria deſuper confecta, ei cui Majs. ſua mandabit, tradi; ad quod uti poterunt opera librarii mei qui plenam ipſis declarationem dabit. Si quid vero pecuniæ reperietur apud me reſtare, quod in novorum librorum emptionem a me nondum ſit converſum, aut alias impenſum juxta memorialia quæ deſuper a me confecta reperientur, ad manus ejus cui Majs. Regia juſſerit, fideliter tradi ac reſtitui volo.

XLVII. Executores autem hujus teſtamenti mei conſtituo Rdum. Dnum. *Maximilianum Morillon* Præpoſitum Arienſem, Dnum. *Cornelium Sfolders*, & Dnum. *Henricum des Maretz* eccleſiæ Sti. Bavonis Gandenſis Canonicos, Clariſſimum virum Dnum.

Dnum. *Elbertum Leoninum* utriusque juris Doctorem & Primarium Profeſſorem juris civilis in academia Lovanienſi, & cum his ſecretarium meum *Cornelium Breydel*, ſic tamen quod uno alterove dictorum meorum executorum defuncto aut aliter impedito, reliqui poſſint executionem hujus meæ voluntatis adimplere, legoque eo nomine ſingulis ultra rationabilem taxam ſalarii, pro iis diebus quibus in negotiis executionem teſtamenti mei concernentibus, vacabunt, ſcyphum deauratum valoris centum florenorum, eosque rogo, ut me mortuo teſtamentum hoc meum quamprimum publicari, omniaque in eo contenta executioni mandare non graventur, *in his vero quæ pertinent ad eccleſiam & Capitulum Sti. Bavonis*, dicti Dnus. *Cornelius Sfolders* & *Henricus des Maretz* præfatos Doctorem *Bucbonem* Archidiaconum Iprenſem, & *M. Folcardum* Præpoſitum Bethunienſem nepotem & fratrem meos, dictæque eccleſiæ Sti. Bavonis Gandenſis Canonicos, requirere poterunt, ut ipſis omnem aſſiſtentiam præbeant, quod eos fideliter libenterque facturos confido.

XLVIII. Poſtremo reſervo mihi poteſtatem tam hæredum inſtitutionem, quam cetera in hoc teſtamento diſpoſita per aliud ſolenne teſtamentum revocandi mutandive, adhæc per codicillos, aut ſub ſimplici manus meæ ſubſcriptione, quædam leviora in his contenta declarandi, & amicis ſervitoribusque nonnulla mnemoſyna elargiendi, quæ per executores meos non minus quàm ſi in hoc teſtamento meo expreſſa eſſent, præſtari volo. *Actum Bruxellæ anno a nativitate Domini milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, menſis Martii die decima quarta.*

Et ego VIGLIUS ZUICHEMUS AB AYTTA manus meæ ſubſcriptione & ſigilli mei appenſione declaro, hoc libello mandato meo per *Joannem Kersmaker* de Ordeghem amanuenſem meum conſcripto contineri teſtamentum & ultimam voluntatem meam. In cujus rei fidem rogo teſtes infra ſcriptos, ut prædictum teſtamentum ſuis quoque una ſubſcriptionibus ſigillisque communire dignentur. Sic ſubſcriptum: VIGLIUS ZUICHEMUS *ſubſcripſi.* Et adhuc ſubſcriptum erat ut ſequitur:

Nos *Nicolaus Micault* Dnus. temporalis loci de Indevelde; Privati: *Chriſtophorus d'Aſſonleville* Dnus. temporalis de Haulteville ejusdem Privati, & rerum Status conſiliorum Sacræ Cathcæ. Regiæ Majtis. conſiliarii, Equites aurati &c. *Petrus de Overloepe* ejusdem ſuæ Majtis. primus ſecretarius & audientiarius; *Anthonius van Oſs* Dnus. temporalis de Heembeecke, Amptmannus hujus oppidi Bruxellenſis: *Cornelius van Pottelsberghe* dictæ Regiæ Majtis. etiam ſecretarius: *Dioniſius Vitzius* utriusque juris licentiatus ſecretarius & Graphearius Curiæ feudalis Ducatus Brabantiæ & *Guilielmus van der Haeghen* etiam utriusque juris licentiatus: atteſtamur & notum facimus, nos uno & eodem tempore vocatos, rogatos, & præſentes fuiſſe, ubi Rdus. & Clariſſimus Dnus. Dnus. VIGLIUS A ZUICHEM Præpoſitus eccleſiæ cathedralis Sti. Bavonis Gandavenſis, Præſes dicti conſilii rerum Status, ac cancellarius ordinis aurei Velleris ſupradictæ ſuæ Majtis. Catholicæ, declaravit in præſenti libello manu ſua ſubſcripto & ſigillo ſuo munito, contineri teſtamentum & ultimam ſuam voluntatem, quam poſt mortem ſuam deſiderat & vult ſuum plenum & debitum ſortiri effectum, tam in iis quæ concernunt inſtitutionem hæredum quàm prælegata & legata, executorum deputationem, & alia quæcumque in eo diſpoſita. In cujus rei teſtimonium & fidem ac ad ipſius Rdi. Dni. teſtatoris expreſſam petitionem, nos teſtes infraſcripti quoque ſubſcripſimus, & ſigilla noſtra appendi fecimus. Acta fuerunt hæc Bruxellæ in ædibus ejusdem Rdi. Dni. teſtatoris, anno Dni. Milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, indictione quinta, menſis Martii die decima quarta, Pontificis Smi. in Chriſto patris & Dni. noſtri Dni. GREGORII divina providentia Papæ decimi tertii anno quinto. Subſcriptum erat: *N. Micault. C. Daſſonleville. D'Overloepe. Anthonius van Oſs. Pottelsberghen. Vitſius. Verhaegen. Deinde* ſubſcriptum erat:

IN NOMINE DOMINE, AMEN.

Tenore præſentis publici inſtrumenti cunctis evidenter pateat & ſit notum. Quod anno Dni. milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, indictione quinta, menſis Martii die decima quarta, Pontificatus Smi. in Chriſto patris & Dni noſtri Dni

Dni Gregorii divina providentia ejus nominis Papæ decimi tertii, anno quinto, Nobiles & præclari Dni *Nicolaus Micault* Dnus temporalis loci de Indevelde, Privati; *Chriſtophorus Daſſonleville*, Dnus temporalis de Hautteville, ejusdem Privati & rerum Status conſiliorum Sa. & Cathol. Regiæ Majtis. conſiliarii, Equites aurati &c. *Petrus D'Overloepe* ejusdem ſuæ Majtis. primus Secretarius & Audientiarius: *Anthonius van Oſs* Dnus temporalis de Heembeke, Amptmannus hujus oppidi Bruxellenſis: *Cornelius van Pottelsberghe* dictæ Regiæ Majtis. etiam Secretarius: *Dioniſius Vitſius* utriusque Juris Licentiatus, Secretarius & Graphearius Curiæ feudalis Ducatus Brabantiæ: & *Guillielmus Vander Haeghen* etiam utriusque Juris Licentiatus, retro diſignati, confeſſi ſunt, ſe hodie ad petitionem Rdi. & Clariſſimi Dni. Dni. Viglii a Zuichem Præpoſiti & teſtatoris in præſenti libello denominati, hic quoque præſentis, præfatum illius teſtamentum ac ultimam voluntatem in duobus exemplaribus ejusdem tenoris (uti præfatus Rdus. Dnus. teſtator in præſentia prædictorum Dnorum. teſtium declaravit) ſcriptis, uno & eodem tempore manibus ſuis ſubſcripſiſſe, nec non eidem ſua ſigilla appendiſſe. Et pro pleniore ejus rei approbatione, ſinguli a me Notario infraſcripto interrogati, manus ſeu ſignaturas ſuas, & ſigilla ſua, & ſuorum conteſtium reſpective bona fide recognoverunt & agnoverunt. Super qua quidem recognitione & confeſſione Dictus Dnus. Præpoſitus teſtator petiit ſibi a me Notario publico fieri & exhiberi hoc præſens publicum unum aut plura inſtrumenta. Acta fuerunt hæc Bruxellæ Mechlinienſis Diœceſis, in ædibus habitationis Dicti Reverendi Dni. teſtatoris, præſentibus ibidem egregiis & diſcretis viris & Dnis. *Petro Laſne* dictæ Regiæ Majtis. Secretario, Mgro. *Joanne Ghindertaele* U. J. Licentiato, & *Joanne Kersmaker* clerico, teſtibus ad præmiſſa vocatis & requiſitis. Sic ſcriptum:

Et ego *Joannes Goeſſens* civis Bruxellenſis publicus ſacris Aplica. & Impli. auctoritatibus & per Conſilium Brabantiæ admiſſus Notarius, ac Illmi. & Rmi. Dni. Cardinalis *Granvellani* Archiepi. Mechlinienſis, in vicariatu ſuo Bru-

xellæ ordinarius Secretarius juratus, quia prædictis ſubſcriptionibus, Sigillationibus, & recognitionibus, ceterisque præmiſſis pns. interfui: idcirco hoc pns. publicum inſtrumentum manu propria fideliter ſcriptum exinde confeci, ſubſcripſi & ſignavi, in fidem & teſtimonium eorumdem præmiſſorum ſimiliter rogatus & requiſitus.

Collationata eſt pns. copia cum originali teſtamento in domo mortuariâ B. M. Dni Viglii a Zuichem *teſtatoris reperto, & inventa cum eo concordare*

Quod atteſtor

J. Goosens,
Not. Pub. ma. pro.

NOTAE

N O T A E

I N

TESTAMENTUM VIGLII.

N. II. (1) PRÆSIDI... COLLEGII MEI] Primus Collegii præſes *Joannes Carrius* J. U. L. ab ipſo Viglio deſignatus fuit, factus deinde Canonicus graduatus & Archipresbyter Iprenſis. Abdicavit ſe munere præſidis anno 1582. ultima Aprilis, impatiens militaris inſolentiæ, qua Collegium eo tempore turbabatur & infeſtabatur. Mox a morte Viglii turpi conflagratione fædatum cum fuiſſet, *Carrius* ad ejus reſtaurationem contulit bis mille florenos. In *Sanderi Flandria illuſtr. tom.* 2. *fol.* 328. dicitur fuiſſe nobilis Batavus, & obiiſſe 21 Maii 1601.

Huic ſucceſſit *Petrus a Fine* (van den Eynden) Lyropius, paſtor ad S. Quintinum & S. T. D. qui ſibi vixit Collegio relicto a 3 Aprilis 1614. Obiit ultima Decembris 1616.

Tertius præſes fuit *Joannes Buterne* Montenſis J. U. L. dein Canonicus Tornacenſis. Diſceſſit anno 1620.

Quartus *Guilielmus ab Angelis* Sylvæducenſis S. T. D. & profeſſor Regius. Philoſophiam docuit in pædagogio Porci, Theologiam in ſuburbana Parcenſi Abbatia ordinis Præmonſtratenſis. Anno 1648. Creatus fuit epiſcopus Ruræmundenſis, ut eſt in *Gall. Chriſt. tom.* 5. *novæ edit. col.* 382. Sed ante acceptam ſedis Apoſtolicæ confirmationem obiit tertio Non. Feb. 1649. cui jam anno 1643. ſucceſſit.

Quintus præſes *Jacobus Pontanus* Hermalienſis S. T. D. privilegiorum Univerſitatis Conſervator, decanus S. Petri, Regiusque & Apoſtolicus librorum Cenſor. Fuit quartus in ſcholis artium anno 1621. philoſophiæ dein profeſſor in pædagogio Falconis. Porro anno 1665: tranſiit ad Collegium dictum *Cranendonck*, & obiit anno 1667.

Sextus *Lambertus Vincent* Gravienſis S. T. D. ſexta Novembris 1665. ſucceſſit. Fuerat anno 1648. declaratus primus in artibus, alumnus pædagogii Falconenſis, in quo poſtea philoſophiam docuit. Obiit 15 Junii 1684.

Septimus *Joannes Libertus Hennebel* Wavrienſis S. T. D. & Sacræ Facultatis Regens, præfuit a menſe Junio 1684. uſque ad tertium diem menſis Auguſti anni 1720. quo die obiit ætatis circiter 70. annorum.

Octavus *Guilielmus Delvaulx* ex Blehen prope Hannutum dioceſis Leodienſis S. T. D. profeſſor ordinarius & Sac. Fac. Regens, oppidi & Diſtrictus Lovanienſis archipresbyter. Antea lector theologiæ ad S. Gertrudim Lovanii, dein ibidem quoque paſtor. Demum epiſcopus Iprenſis creatus 17 Aprilis 1730. conſecratus 25. Aprilis 1732. Ipras ingreſſus eſt 13 Julii 1732.

Nonus *Petrus Ludovicus Danes* Caſletanus, S. T. D. & profeſſor Regius ac Regens, electus 14 Junii 1732. in veram realemque poſſeſſionem Collegii inductus fuit die quarta menſis Auguſti ejusdem anni 1732. Fuerat primus in artibus renuntiatus anno 1701. e padagogio Lilienſi, ubi dein philoſophiam docuit a menſe Decembri anni 1707. uſque ad finem Martii 1714. Deinde Canonicus & paſtor S. Jacobi Antverpiæ uſque ad menſem Junium 1718. poſtea Canonicus graduatus, Pœnitentiarius & Seminarii Iprenſis præſes uſque ad annum 1632. Porro S. T. Doctor creatus eſt die duodecima Novembris 1726. tempore Jubilæi Academici ob tertium ejusdem annum ſecularem, diſputationibus publicis decennio ante peractis. Profeſſor Regius a Sereniſſima Archiduce Maria Eliſabetha Belgii gubernatrice deſignatus fuit die decimo ſexto Januarii 1732. Regens Sacræ Facultatis evaſit ultima Septembris 1732. Obiit vigeſimo octavo die menſis Maii 1736. præmatura morte juxta ſenſum hominum, ſed matura apud Deum, cui placita fuit anima viri in Deo ſuo tranquilliſſimi. Procero fuit corpore, humili mente, magnus ſcientia, pietate major. Hebraice, Græce & Latine doctus auditorum animos ſibi devinxit, deſiderium ſecum tulit. Variis ſcriptis prelo excuſis vigebit ejus memoria. Ceterum amiſſi eximii viri damnum etiam nunc ſentit Univerſitas Lovanienſis, fatentibus probis omnibus. Atque hæc in memoriam amici hominis a me dicta, tu, lector, boni conſule.

Decimus *Franciſcus Engelgrave* Antverpienſis & J. U. L. die 28 Maii 1736. electus eſt præſes, nihil ſimile cogitans: quem, ut inexſpectatam provinciam acceptaret, permovere debuerant magni in eccleſia viri. Præeſt hodie, & prodeſt tantum exemplo, quantum verbo.

V. (1) ÆDES SANCTI BAVONIS.] in oppido Bruxellenſi prope Beghinaſium ſitæ, ſunt *Refugium epiſcopi Gandavenſis*, quo nomine, ex uſu patrio, appellamus epiſcoporum, abba-

abbatum & inſignium monaſteriorum peregre poſitorum domos, in quas cùm publicorum tum privatorum negotiorum cauſâ in urbem adventantes epiſcopi, abbates, proviſores monaſteriorum ac procuratores, ſe recipiunt. Cujusmodi ibi multæ ædes. Veluti, *Refugium Antverpienſe*, *Villarienſe*, *S. Bernardi*, *Grimbergenſe*, *Parchenſe*, *Majoris Bigardiæ*, *Foreſtanum* &c. quod ſint quaſi portus & receptaculum epiſcopi Antverpienſis, Abbatum Villarii, S. Bernardi ad Schaldim, Parchi prope Lovanium, & Grimbergæ: nec non illorum presbyterorum, qui curant rem temporalem Abbatiſſarum Majoris Bigardiæ, Foreſti &c. Non abſimili ratione qua Deputati Civitatum Hollandiæ ad Conventum Ordinum Hagam adventantes, ad propria ſinguli refugia divertunt, quæ ibi aliud nomen obtinent pro re prorſus eadem. *Logement van Dordrecht*, *van Haarlem*, *van Delft*, *van Leyden*, *van Amſterdam*, &c.

VIII. (1) PRÆPOSITURÆ DIGNITAS) novæ ſcilicet. Quam Viglius obtinebat, illa epiſcopo ceſſit, uti in ejus *Vita*, atque in notis ad eam obſervavimus. Ad intelligentiam porro eorum quæ hîc in teſtamento ſuo commemorat, juvabit attendere ad certæ conventionis tabulas inter *Cornelium Janſenium* epiſcopum, & *Viglium* præpoſitum ſub S. Sedis beneplacito initæ: „ Viſa bulla dotationis epiſcopatus „ Gandavenſis, nonnulla occurrunt non ſatis animadverſa, „ & quæ merito emendationem, ſi apoſtolicæ ſedi ſuggerantur, accipere poſſent; Nam quantum ad eam partem attinet, quæ ex decem affectis canonicatibus & præbendis ecclesiæ divi Bavonis, unum & unam epiſcopo tribuunt, ratione quorum capitularis eſſet, itaque locum & vocem ſuper Decanum & reliquos canonicos confratres ſuos, etiam „ in Capitulo, habiturus eſſet, certum eſt, Sanctiſſimum Dominum noſtrum felicis recordationis *Pium* IV. & deputatos „ in præfata bulla memoratos, ignoraſſe abbati ſive præpoſito eccleſiæ per *Paulum* III. in prima erectione eccleſiæ D. „ Bavonis ex regulari & monachali in ſecularem & Collegiatam aſſignatas fuiſſe *quatuor* præbendas, quarum ratione „ præpoſitus capitularis eſſet, ac duas voces haberet: alioquin eſſet abſurdum quod ſupra quatuor epiſcopus *quintum* „ Canonicatum & præbendam conſequeretur, præſertim cum „ bene dotatum habiturus ſit epiſcopatum.

„ Itaque ſalvo meliori judicio, videretur rationi & æquitati magis congruum, ſi loco decem canonicatuum & præbendarum, novem tantum Graduatis afficerentur; Epiſcopus ex quatuor in prima erectione abbati ſive præpoſito „ aſſignatis, *duas* præbendas poſt moderni deceſſum præpo-

„ ſiti obtineat, quarum vigore canonicus Capitularis eſſet, „ & vocem ſuper Decanum & reliquos canonicos haberet.

„ Deinde videretur omnino conſultum, *ut præpoſiti digni-* „ *tas* pro temporalium conſervatione, quemadmodum in ple- „ riſque aliis Cathedralibus eccleſiis, atque etiam ante dictam „ erectionem in abbatia S. Bavonis uſitatum fuit, *maneat*, ea- „ que poſt Pontificalem major habeatur, ad quam aliquis de „ gremio Capituli, & qualificatus, ab Regia majeſtate, re- „ tentâ præbendâ ſive affectâ, ſive non, quam antea habuit, „ pro ſuſtinenda dicta Dignitate nominaretnr, ſed *prædicta* „ *Dignitas in primævo ſuo honore quodammodo conſervaretur*: nihil „ tamen præpoſitus adminiſtrabit, niſi ab epiſcopo juſſus & „ requiſitus, neque jus aliquod prætendet in juriſdictione, „ vel bonis, ac collatione beneficiorum, ac officiorum mo- „ derno præpoſito competentibus, quæ poſt ejus deceſſum „ dicto epiſcopo & ſuis ſucceſſoribus cedent". Horum arti- culorum conceptum ad preces Regis Philippi II. approbavit & auctoritate apoſtolica inviolabiliter obſervari præcepit *S. Pius P. P. V.* die 7. Septembris an. 1570. Diploma habes apud *Miræum nov. edit. tom.* 2. *pag.* 1105. Atque id eſt ipſum quod *Viglius* hic a ſe *apud Regiam majeſtatem ac ſedem apoſtolicam procuratum*, ait.

XII. (1) NEPOTES MEI &c.] nimirum ex fratre *Serapione*. *Bucho Aytta* fuit Sac. Theol. Doctor, Canonicus S. Bavonis Gandavi, & Archidiaconus Iprenſis. *Folcardus Aytta* U. J. Licentiatus, canonicus & officialis Atrebatenſis, ac dein Canonicus majoris eccleſiæ Ultrajectenſis. Et *Vibrandus ab Aytta* J. U. Doctor, & Profeſſor ordinarius ac Rector fuit academiæ Dolanæ. Diſtinguendi proinde ab ejuſdem nepotibus ex ſorore *Rintzia*, *Buchone Montzima* & *Folcardo Montzima*.

(2) FASCICULUS LITTERARUM MEARUM] Dolemus non reperiri, & forte periiſſe litteras ad *Ludovicum Schoranum* & ad *Cardinalem Granvellanum*, e quibus certe multa & utilia peti poſſent. Epiſtolas latinas doctorum virorum ad *Viglium* datas & a ſe ſelectas, in Collegio Lovanienſi non invenias. Solæ, quæ hoc loco commemorantur, exſtant litteræ ad *Hopperum*, quas inter analecta noſtra damus.

XIV. (1) INTER LINEALES] Qui Lovanii liberalibus artibus ac philoſophiæ operam dederunt, aut altioribus ibi ſcientiis exculti ſunt nullo negotio *lineales* qui ſint, intelligent, ceteri vero id difficulter aſſequentur, aut omnino non. In horum itaque gratiam paucis damus rationem ſtudii ac promotionis, ut ajunt, in artibus. Curſus ſtudii philoſophici ſpatio biennii decurritur, idque in ædibus ac ſcholis propriis, quas vulgo *pædagogia* vocant, & nomina ſua a pri-

ſcis

ſcis ædium inſignibus hodieque retinent, videlicet *Lilium*, *Porcus*, *Caſtrum*, *Falco*. Finito curſu, in ſingulis pædagogiis inſtituitur examen particulare omnium alumnorum promoveri volentium, & ex profeſſorum calculo ſeliguntur novem, quorum tres doctiores & aptiores reſervantur pro prima linea ſeu claſſe; tres pro altera; atque demum tres reliqui pro tertia. Pòſt ſuccedit examen generale per octo profeſſores primarios quatuor pædagogiorum, ex ſingulis duos, qui præſentibus ibi pædagogiorum Regentibus, in loco ad ejuſmodi actum deſtinato, quem *Ficum* appellant, tentant & examinant duodecim philoſophos illos, qui ex ſingulis pædagogiis tres ſelecti ac deſignati fuere pro *prima linea*: duodecim ſequentes pro *ſecunda linea*: & reliquos duodecim pro *tertia linea*. Qui ex votis profeſſorum per ſcedulas ſecretas datis & a quatuor Regentibus aſſervatis reperitur eſſe primus primæ lineæ ſeu claſſis, is appellatur *Primus Lovanienſis*. Similiter, primus ſecundæ lineæ, primus tertiæ lineæ. Ceteri pro meritis, & ex profeſſorum judicio habent loca ſeu præmia ſua. Nempe, ſecundus, tertius, quartus &c. primæ lineæ; ſecundus, tertius &c. ſecundæ lineæ; ſecundus, tertius &c. tertiæ lineæ. Quia vero duodecim electi & promoti in prima linea, præhabendi ſunt aliis omnibus, quòd certarint pro primo loco primæ lineæ, pro quo reliqui viginti quatuor conſtituentes duas poſteriores lineas, certare non potuere, hinc ſecundus primæ lineæ vocatur vulgò, *ſecundus Lovanienſis*; & tertius, quartus, quintus, non dicuntur eſſe: tertius, quartus, quintus primæ lineæ; ſed in partem ſupremi honoris venientes, appellantur: *tertius Lovanienſis*, &c. Atque hi ſunt *lineales* illi, quibus *Viglius* in teſtamento ſuo bene fecit.

XX. (1) PONDEMATA] Denotari hìc menſuram agrorum, patet ex contextu: ſed quanta ea ſit ab amico Friſio didici his verbis: „ In Vrieſland worden de landeryen niet „ by *morgens* (zoo als in Holland) maar by *Pondematen*, be- „ groot: zynde een *morgen* lants ſoo groot als twee *pondema-* „ *ten* en een half, gelyk twee guldens en een half, een ryks- „ daalder uytmaken. *Jugerum* wort heedendaags voor een „ *morgen* gebruykt, hoewel het eygentlyk in oude tyden een „ andere bepalinge had. Exſcribo verba gymnaſiarchæ Leo- „ vardienſis Valkenaar. *Jugerum habet longitudine* 240 *pedes*, „ *latitudine* 120. *adeoque tota ejus area eſt* 28800 *pedum*. *Maakt* „ 8. *pondematen en* 80 *vierkante roeden*, *of* 3 *morgen en* 200. „ *vierkante roeden* ".

ANNOTATIONES

Super textu teſtamenti Dni Viglii Zuichemi &c. conditi anno 1577. menſis Martii die XIIII. pro meliore declaratione ac inſtructione executorum ipſius, ab Dno. VIGLIO DICTATÆ.

Super præfatione.

FAcultates iſtæ reperientur in ciſta F. nominatim vero bulla Pontificis PII quarti, Data Romæ anno 1563. cal. Maji. Et diploma ſub ſigillo Brabantiæ Datum anno 1564. XI. Februarii. Et aliud quarta Aprilis anno 1554. Et ſub ſigillo Curiæ anno 1570. Xma. Martii.

Super Artclo. 3.

Hæc reperientur in ciſta ſignata (E) quæ Epo. integra conſignabitur, vel eo non exiſtente, ſecundum eundem 3.um artclum.

Super Artclo. 6.

Ea ſi opus fuerit per rationes & originales litteras Secretarius *Breydelius* oſtendere poterit.

Super Artclo. 7.

Litteræ hujus permutationis Caplo. cuſtodiendæ tradentur, una cum litteris Redditus empti a *Livino Van Laecke.*

Super Artclo. 8.

Originalem hanc bullam perpetuatæ Præpoſituræ expeditam 7. Idus Septembris 1570. in ciſtella teſtamentaria repoſitam ad archivum Eccleſiæ Executores reponent; & plures copias authenticas ex ea conficient, atque ad alias Capli. & Eccleſiæ Lras regiſtrari facient.

Super Artclo. 9.

Regula iſta ex Lris fundationis intelligetur.

Su-

Super Artclo. 12.

Papyracea hæc ſupellex reperietur partim incluſa ciſtæ 7.mæ ſignatæ (G) in layetta prima & ſecunda, ſignata A. & A. A. partim vero in ciſta 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 27. Segregabuntur autem ex ciſta 17. & 19. ea quæ de lucubrationibus & Eplis latinis ſpecialiter ordinavi.

Super eodem Artclo.

Literæ omnes ad fundationem ſupra dicti Collegii ſpectantes comperientur in arca Collegii, cum ceteris ejuſdem munimentis.

Super Artclo. 20.

Lræ concernentes prælegata Doctori *Buchoni* comperientur in capſula C. incluſa ciſtæ (G).

Super Artclo. 21.

Bona immobilia in Wirdum comperientur ibidem in capſula C.

Super Artclo. 22.

Lræ iſtæ reperientur in capſula C. dictæ ciſtæ (G).

Super Artclo. 24. *& ſequentibus.*

Bona ad Zuichem pertinentia diligenter annotata reperientur ſub Lra B. in capſula dictæ ciſtæ (G).

Super Artclo. 29.

Lræ ſuper terris in Bildia reperientur ſimul junctæ in capſula D. ciſtæ (G).

Super Artclo. 31.

Lræ ſeptem reddituum reperientur in capſula E. ciſtæ (G) & ſunt qui ſequuntur: Unus redditus ducentorum viginti quin-

quinque florenorum cedens & quotannis ſolvendus XVI. Julii. Alius triginta & unius florenorum & quinque ſtuferorum itidem quoque cedens & quotannis ſolvendus XVI. Julii. Tertius ſexaginta duorum florenorum & decem ſtuferorum cedens ſingulis annis & ſolvendus XX. Julii. Quartus totidem cedens & ſolvendus ultima Julii. Quintus quinquaginta florenorum cedens & ſolvendus 8 Novembris, quem antea aſſignatum *Idæ* Doctoris *Godefridi a Moesyenbruck* uxori, itidem ab eadem redemi. Sextus centum florenorum cedens & ſolvendus XV. Novembris. Septimus ſimiliter centum florenorum cedens ſolvendusque quotannis XX. Novembris.

Super Artclo. 32.

Lræ redditus iſtos & domum Bruxellenſ. concernentes; invenientur in capſula ciſtæ (G).

Super Artclo. 38.

L'Appoinctement avecq les quietances & papieres concernans la pretenſiön de mes beau-freres *Damant*, pour la moictie des biens moeubles acqueſtes conſtant nre mariage, ſe trouvera au coffret teſtamentaire ſigné D. & F.

Super Artclo. 41.

Pro hujus arli declaratione, conveniet inprimis diligenter videre, quidnam pecuniæ paratæ apud me reperietur, cujus cum *Auguſtina Henrici* adminiſtrationem habuerit, ac de ipſis ſingulis annis mihi rationem reddiderit, ex quietantia illi data apparebit, quid in ultimo computu argenteæ pecuniæ in burſa mea remanſerit. Deinde vero eadem ipſis declarabit, quid anno currente de novo receperit, ac vice verſa expenderit. Porro pecunia in auro ab ipſa non requiretur, ſed eam ipſe ſepoſui, comperieturque ex particularibus ſchedulis per me ſubſcriptis, diſtribuenda in uſus legatariorum & debitorum, prout in teſtamento diſpoſui. Quæ autem annuatim mihi ex bonis patrimonialibus, ſalariis, penſionibusque debeantur, in ſchedis annotata reperientur, & quietantiæ ac rationes poſtremæ facile oſtendent, quid adhuc mihi

hi percipiendum reſtet : De iis autem, quæ mihi ratione Præpoſituræ adhuc debebuntur, *Breydelius* plenam cognitionem habet, informareque coexecutores poterit. Reliqua vero conſiſtunt in vaſis & poculis argenteis & deauratis, veſtibus, tapetis, lineis, aliisque varii generis mobilibus in domo mea Bruxellenſi, aut alibi exiſtentibus, quæ per executores meos divendi, & pecunia inde procedens, hæreditati meæ applicari debebit juxta Articulum. 33.

Super Artclo. 44.

Scripta hæc comperientur in quatuor ciſtis ſeu coffris ſignatis per (A) (B) (C) (D).

Super Artclo. 45.

Comperient executores in ciſta ſignata (1) copias diverſarum Lrarum ſuper theſauraria Hollandiæ, quæ ſucceſſori in officio fideliter tradentur.

Super Artclo. 46.

Rationes pecuniæ pro librorum emptione a me perceptæ annotatas a me reperient, & quod ſupererit, dabitur ad manus ejus qui ſufficientem facultatem ab Regia Majte. quietandi habebit, librariique diligentiam ac fidelitatem commendo, quo illi condigna recompenſa ac remuneratio aliqua detur, cum id quod a me percepit, Regi imputatum non ſit, ſed de meo illi exolutum fuerit. Inventaria autem Bibliothecæ reperient repoſita in prædicta ciſta ſignata (1).

Super Artclo. 47.

Debebunt autem executores a ſingulis quibus aliquid vigore teſtamenti tradituri ſunt, apochas accipere, per quas in redditione rationum de ſatisfactione complementoque doceri poſſit, quas apochas poſtea in arca ſecreta collegii mei

Lovanienſis reponent. Sic ſubſcriptum: VIGLIUS ZUICHEMUS.

Collationata eſt pns. copia cum originalibus annotationibus in domo mortuaria repertis & inventa cum eis concordare.

Quod atteſtor.

J. GOOSSENS.

Notarius publicus ad præmiſſa requiſitus.

CODI-

CODICILLUS

Quondam Clariſſimi Domini Præſidis VIGLII AYTTA DE ZWYCHEM *mortui Bruxellæ Octavo die Maji* 1577.

Ego VIGLIUS ZUICHEMUS Præpoſitus Cathedralis eccleſiæ Sti. Bavonis Gandavenſis hac ſchedula ſeu codicillis atteſtor ac declaro, ultra ea quæ ordinavi per teſtamentum meum nonnullis patronis, propinquis, amicis ac ſervitoribus meis, hæc, quæ ſequuntur legata ac mnemoſyna, me relinquere.

In primis Illmo. ac Rmo. Dno Cardinali *Granvellano* do & lego poculum ſerpentinum cum operculo, mihi teſtamento relictum a ſocero meo *Petro Damant.*

Caplo Cathedralis eccleſiæ Sti. Bavonis duas effigies prædeceſſoris mei *Lucæ Munich*, lego unam ex argento & alteram ex auro, & itidem unam ex auro meam & duas ex argento, quas in memoriam utriuſque noſtrum conſervari ab eis peto.

Relinquo ad uſum capellæ meæ Gandavi, caſulas, albas, & reliqua indumenta ornamentaque, *quibus ego ac Sacellanus meus in domeſtico oratorio* uti ſolemus ſecundum *ſpecificationem mea manu* ſignatam, quæ committo ejus cuſtodiæ qui miſſas hebdomadales in ea dicturus eſt eidem commendans, ut ea fideliter, ac *quoad durare poterunt ad honorem ſervitiumque Dei*, ac miniſterium ſucceſſorum diligenter conſervet.

Collegio quoque meo apud Lovanium ultra ornamenta quæ ipſi antea dedi, lego crucem deauratam, cui incluſa eſt altera aurea crux continens particulam de vera cruce Dni.

Dno *Maximiliano Morillon* Præpoſito Arienſi duo pocula cryſtallina ejuſdem formæ, & crucem ex ligno nigro cum pede, cui Salvator ex argento affixus eſt.

Clariſſimo viro Dno *Elberto Leonino* lego effigiem meam majuſculam ex auro poſtremò expreſſam.

M. Folcardo Folcardi fratri meo, Bethunienſi Præpoſito & Canonico Sti. Bavonis, lego precarium, quod vulgo vocant

Pater noſter, conſtans ex duodecim globulis argenteis deauratis, & decem aliis cryſtallinis.

Doctori *Buchoni a Montzima* Præpoſito Sti. Joannis Trajectenſis lego tapeti ſeptem partes, quæ fuerunt Dnorum de *Gaesbeeck*, & parvum calicem deauratum cum patina factum ad formam calicis Divi *Bonificii*, qui eſt in Dockum.

Doctori *Buchoni Ayttano*, lego picturam Beatæ Mariæ proficiſcentis in Egyptum, ad hæc tapetum melius Turcicum pro menſæ uſu.

M. Folcardo Ayttano Serapionis, lego annulum cum capite mortui, & *Agnum Dei* dono mihi miſſum ab Cardinale *Auguſtano* *, cum effigie mea depicta per *Franciſcum Pourbus*, & annulum cum dyamante.

* *Is Otho eſt Truchjes, Civis & Epiſcopus Auguſtanus, a Paulo III. creatus Cardinalis An.* 1544. *vir magnus undequaque. Obiit an.* 1583. *Vide Ciacon. tom.* 3. *col.* 692.

Doctori *Folcardo a Montzima* lego annulum cum tourquoiſio, & parvum meum horologium arenarium, item ſcriptorium & nolam ac ſcutellam arenariam ex argento.

Doctori *Vibrando Ayttano* lego annulos meos ſignatorios omnes, cum annulo cui amethyſtus incluſus eſt, & parvum tapetum Turcicum, ac magnum cornu paternum.

Takoni a Montzima lego effigiem Salvatoris per *Ticianum* inſignem pictorem depictam, cum annulo continente ameraudam ſive parvum ſmaragdum.

Folcardo ab Acchelen pronepoti meo cathenam meam auream, quam juvenis geſtare conſuevi.

M. Joanni Rintzy faciem Salvatoris quam *Veronicam* vocant, lecto meo affigi ſolitam, cum tabulis ſive pictura extremi judicii.

Judoco Bavio do poculum cereviſiarium deauratum quod elegerit cum operculo. Dno *Jacobo Horſtio* ſcholaſtico Sti. Bavonis lego crucem deauratam quam conjunx *Dni Hopperi* mihi donavit, cum parva mea effigie ex auro.

Dno *Cornelio Sfolders* canonico Sti. Bavonis crucem cryſtallinam, cui effigies deaurata argentea affixa eſt, & Salvatorem lecto meo apponi ſolitum, ſimilemque effigiem meam ex auro, ac unum ex cabinetis meis ligneis.

Odoto Viron lego precarium continens decem globulos corallinos, cum ſimili effigie mea ex auro.

Renico a Camminga lego poculum deauratum, mihi olim a matre ejus donatum cum effigie mea ex auro.

Urbano Scharenberger Secretario Regio lego vitrum viride,

ha-

habens pedem argenteum, una cum marca argenti in quinquaginta calculis numeralibus, & effigie mea ex auro.

Baptiſtæ Bertii ſimiliter vitrum cum marca argenti in totidem calculis numeralibus cum effigie mea ex auro.

Petro Laſne ſimiliter marcam argenti in totidem calculis numeralibus cum effigie mea ex auro.

Cernelio Breydelio duas marcas argenti in calculis numeralibus cum effigie mea ex auro, & altero meo cabineto ex ligno.

Auguſtinæ Henrici minus poculum cereviſiarium ex argento, ex quo bibere ſoleo, & effigiem meam ex auro, ac tabellam ſive picturam Chriſti ex cruce depoſiti.

Elizabetæ Bertrams ſimile poculum cereviſiarium.

Arnoldo Denneterio effigiem auream Regis *Philippi.*

Nicolao Heller aureum Portugalenſ. decem ducatorum, & melius *Pater noſter* corallinum, quod olim ipſe mihi donavit.

Virgilio Gheys duo nobilia anglica cum Roſa.

Adriano de Gruninghen ultra ea quæ eidem in vita præſtiti, centum florenos lego.

Alardo le Bouchier' aliud poculum argenteum cereviſiarium, ex quo itidem bibere ſoleo.

Fr quoque *Gaſpari Ballynck*, antiquo Priori prædicatorum Bruxellæ ac confeſſario meo, ſingulis annis, quoad vivet, lego viginti quinque florenos, ut ſenectutem ſuam commodius ſuſtentet.

Catharinæ autem *M. Buchonis filiæ* naturali, moniali olim in Schagen monaſterio apud Leidam, lego quadringentos florenos carolinos ſemel, vel quatenus ad monaſterium ſuum redire commode non valebit, legatum prædictum applicabitur alteri monaſterio, in quod de conſilio Præpoſiti Sti. Joannis Trajectenſ. eam migrare contigerit, cui illam diligenter & fideliter commendo.

Præſidi collegii mei effigiem meam ex auro & majuſculam ex argento in memoriam mei.

Omnia vero numiſmata mea antiqua aurea & argentea, æreaque, incluſa æreo ſcrinio lego nepotibus meis Doctori *Buchoni M. Folcardo*, & Doctori *Vibrando ab Aytta* fratribus. Alia vero, quæ penes me reperientur, tam effigiei meæ quàm

 alio-

aliorum, atque alia clenodia, frivolaque, quæ ciſtæ cuidam incluſæ, quod cabinetum vocavi, & vitra quoque ſelecta ac picturas minores, continentes effigies principum aliorumque virorum Illuſtrium, Do ac Lego neptibus earumque maritis, & nepotum uxoribus, quæ frater meus Præpoſitus Bethunienſ. atque Præpoſitus *a Montzima* inter eos repartientur pro ſuo arbitrio.

Præterea cum in teſtamento meo de duobus milibus florenorum inter famulos meos repartiendis, uti per ſchedulam particularem declaraturus eſſem, mentionem fecerim: Notum pntibus facio, me eadem in infraſcriptos diſtribuiſſe, repartitumque eſſe.

Dno *Henrico des Maretz* Capellano & Secretario meo - - - -	Ducentos florenos.
Alardo le Bouchier œconomo, Atrebatenſ. - - - - - -	Ducentos florenos.
Elizabethæ Bertrams œconomæ, Bruxellenſ. - - - - - - -	Ducentos florenos.
Joanni Kersmaker de Oirdeghem, Bibliothecario - - - - -	Ducentos florenos.
Lucæ de Nyeuwenhuys ſubœconomo, de Loe Chri. - - - -	Ducentos florenos.
Petro ejus fratri, Cubiculario -	Ducentos florenos.
Levi Berner, Germano, Chirurgo	Centum florenos.
Godefrido coquo, Lovanienſ. -	Quinquaginta florenos.
Phlo. Le Fran diſpenſatori, Bethunienſ. - - - - -	Quinquaginta florenos.
Huberto Stabulario, ex ſuburbio Bruxellenſ. ten hoye - - -	Centum & quinquaginta florenos.
Jacobo Cocquelberghs aurigæ - -	Septuaginta quinque florenos.
Joanni de Hoegarden Hortulano -	Septuaginta quinque florenos.
Judoco portario, Bruxellenſ. - -	Quinquaginta florenos.

Chri-

Chriſtophoro van Heedt puero, de Saeffelaer - - - - - Quinquaginta florenos.

Duabus Ancillis unicuique - - - Quinquaginta florenos.

Centum autem floreni qui ſuperſunt diſtribuentur inter famulos ſecundum diſcretionem executorum.

Adhæc ſingulis ſupraſcriptis Lego effigiem meam ex argento parvam, & ſi forte aliqui eorum ſervitium meum reliquerint, ea quæ ipſis aſſignavi inter alios, qui ipſis ſucceſſerint, aut ſupradictos, pro arbitrio executorum meorum diſtribui volo, quas quidem ſummas ſervitoribus meis intra ſex hebdomadas ab obitu meo per executores meos exolvi volo.

Hæc paucula Rogo ut legatarii ſupraſcripti bono hilarique animo accipiant, & mei pie memores eſſe velint. Actum Bruxellæ anno Milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo menſis Martii die decima quarta. Subſcriptum erat: *Viglius Zuichemus. N. Micault. C. Daſſonleville. D'Overloepe. Antonius van Oſs. Pottelsberghe. D. Vitſius. Verhaeghen.* Et deinde ita erat ſubſcriptum:

IN NOMINI DNI. AMEN. Tenore pntis. publici inſtrumenti cunctis evidenter pateat & ſit notum, quod anno Domini milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, indictione quinta, Menſis Martii die decima quarta, Pontus. Smi. in Chro. patris & Dni. nri., Dni. GREGORII divina providentia illius nominis Papæ decimi tertii, anno quinto; Nobiles & præclari Dni. *Nicolaus Micault* Dnus. temporalis Loci de Indevelde, Privati: *Chriſtophorus Daſſonleville* Dnus. temporalis de Haulteville, ejuſdem Privati, & rerum Status Conſiliorum Sa. & Cath. Regiæ Majtis. Conſiliarii, Equites aurati &c. *Petrus D'Overloepe* ejuſdem ſuæ Majtis. primus Secretarius & audientiarius: *Anthonius van Oſs* Dnus. temporalis de Heembeke, Amptmannus hujus oppidi Bruxellenſ. *Cornelius van Potelsberghe* dictæ Regiæ Majtis. etiam Secretarius: *Dioniſius Vitſius* U. J. Licentiatus, Secretarius & Graphearius curiæ feudalis Ducatus Brabantiæ. Et *Guilielmus van der Haegen* etiam U. J. Licentiatus, ad petitionem

nem Rdi. & Clariſſimi Dni. D. VIGLII A ZUICHEM Præpoſiti Cathedralis eccliæ Divi Bavonis civitatis Gandavenſ. dicti Conſilii rerum Status Sa. Regiæ Majtis. Præſidis, & Ordinis Aurei Velleris Cancellarii, teſtatoris, hos codicillos manu prædicti Dni. teſtatoris ſignatos, & ſigillo ſuo communitos ſubſcripſerunt. Et quia ego *Joannes Gooſſens*, publicus ſacris aplica. & impli. auctoritatibus, & per Conſilium Brabantiæ admiſſus Notarius, & vicariatus Illmi. & Rmi. Dni. Cardinalis *Granvellani* Archiepiſcopi nri. Mechlinienſ. Bruxellæ ordinati Secretarius juratus, una cum egregiis & diſcretis viris Dno. *Petro Laſne* dictæ Regiæ Majtis. Secretario: M. *Joanne van Ghindertale* U. J. Licentiato, & *Joanne Kerſemaker* Clerico, teſtibus ad hoc requiſitis, Dum prædictus Rdus. Dnus. VIGLIUS Præpoſitus &c. teſtator hoc peteret, & teſtes illos ſeptem ſupraſcriptos pro illorum teſtimonio & ſubſcriptione interpellaret, præſens interfui, eosque, ſic ut præmittitur, ſubſcribere & ſignare vidi. Idcirco ad ulteriorem ejusdem Rdi. Dni. teſtatoris requiſitionem, hunc actum ſive publicum inſtrumentum inde confeci, ſignoque meo manuali conſueto confirmavi in fidem & teſtimonium eorumdem præmiſſorum. Actum Bruxellæ in ædibus dicti Rdi. Dni. teſtatoris anno, Indictione, Die, Menſe & Pontu., quibus ſupra. Subſcriptum erat *Joannes Gooſſens* Notarius publicus & Secretarius qui ſupra.

Collationata eſt pns. copia cum originali codicillo in domo mortua. bon. me. Dni. teſtatoris reperto, & inventa cum eo concordare.

Quod atteſtor

J. GOOSSENS,
Notarius Pub. qui ſupra.

INVENT.

INVENTARIA DUO
AD TESTAMENTUM VIGLII SPECTANTIA.

ITEM

INDULTA TESTANDI

A

Pontifice, Cæſare & Rege Conceſſa.

Ex archivo Collegii Lovanii.

INVENTARIA DUO AD TESTAMENTUM VIGLII SPECTANTIA.

Declaratie ende ſpecificatie van al 't ghene dat geſtelt is in een plat cofferken met yſeren banden 't welck genoemt is 't cofferken van 't cabinette.

I. Erſt een cleyne viercante platte ſwerte cuſtodie met ſwert vluweel, daer inne geſtelt ſyn negenentwintigh gouden Ringen met diverſche coſtelycke ſteenen van diverſche naemen.

II. Item een cleyn ſwerte cuſtodie met een ſilveren ſlotie daer inne liggen vyff goude Ringen elck met eenen grooten ſteen. Item noch *pater noſter* van corale met vyf vergulde teecken, ende is noch aen dien gebonden een gouden Rinck met een turckois. Item noch een clyn Juweelken van goudt daerop geſchreven ſtaet J. N. R. J. int hebreuſch, griecx ende Latin, int lange. Item noch twee goude medaillen van effigie van myn heere *Viglius*. Item noch een ander medaille van de geuſen, daerop ſtaet *Fidel au Roi* &c. Item noch een gouden penninck van den keyſer *Maximiliaen*. Item noch een gouden bagghe, met tien peerlen ende ſteenen. Item noch een clyn verdroogt wortelken met goudt beſlaghen. Item noch een cleyn roode carmoſyn ſattynen borſe, daer inne ſyn twee penningen, d'een van goudt, ende d'ander van ſilvere, daer deur geſlaghen ſyn *ons liefs heeren* naegelen; Item een gouden tantſtoker met een gouden ketene daer aen hangende. Item *ons heer* hangende aen 't cruce ſtaende op een oſſenhooft van ſilver vergult. Item noch een ſilveren ſpelle met drie peerlen. Item noch een cleyn wit ſteenken in 't goudt beſlaghen. Item noch twee ſignetten van ſilvere d'een met myns heeren wapen, ende d'andere met een ſchilt inhoudende een herte. Item een cleyn busken met myns heeren wapen, van was daer inne gedruckt.

III. Item een cleyn vergult copken van eender not met een deckſele met myns heeren wapen daerop gemaekt.

IV. Item XII. ſilveren Lepels wat vergult boven ende beneden.

V. Item een doosken van witte houte, daer inne ſyn neghen cleyne chryſtallynen Lepels gebonden int middel met goudt, ende ſyn daerby noch twee andere meerder Lepels van goudt met chryſtallynen ſtelen.

VI. Item een ſilveren tonghe ſchrabber, met een oorlepelken ende twee tandenſtokers.

VII. Item een doosken van witte houte inhoudende XIV. pacxkens van diverſche cleyne geſteente elck beſunder gepackt in wit pampier.

VIII. Item een groote viercante dooſe van witten houte daer inne es een boom van corael, daerop *ſinte Sebaſtiaen* geſneden es, met een ſilveren vergulden voete, metgaeders twee tacken van ſilver beſlaegen. Item noch daer inne een ſilveren vergulde bolle dienende om goede reucken inne te draegen, hangende aen een roode carmoiſynen ſnoer met eenen quiſpele van gouden draeden bedeckt.

IX. Item een klyn root doosken van witte houte, daer inne ſyn XXVI. diverſche ſilveren vergulde ringen, de ſommige met geſteenten, ende d'ander ſonder geſteente.

X. Item een witte geſteken borſe van roode ſyde, daer inne gelegt ſyn LXV. ſilvere penningen, die welcke herwaertsover geſaeyt ſyn geweeſt, als de coninckIycke Majeſtydt deſe Landen ontfinck.

XI. Item een roode carmoyſyne ſattyne borſe geborduert met peerlen ende goudt, daer inne liggen twee ſilveren ſleutelriemen, twee ſerpenten van ſilver, een ſilveren tantſtokere, een cleyn ſilveren Lepelken, ende anderhalff elle paſſement van gouden draet. Item XX. ſilveren medaillen van mynen eerweerdigen heere, onder groot ende cleyn in een pacxken van wit pampier gelegt. Drie vergulden penninghen daer van die grootſte es den Hertoghe *van Saſſen*, in een pacxken van wit pampier gelegt. Twelff ſilveren medaillen van diverſche princen ende heeren, ſoe geeſtelyk als werelyck, in een pacxken van wit pampier gedaen. Noch thien andere ſilveren medaillen oick in een pacxken van wit pampier.

pier. Noch een roode ſyden borſe gevrocht van goudt, daer inne liggen veel ende diverſche oude quaede penningen. Alle deſe partyen liggen in een ronde witte dooſe.

XIII. Item een cleyn wit houten doosken met vier criſtalyne terlingen.

XIV. Item noch drie bollekens, de twee van yvoire, ende 't derde van houte geſneden, van d'hiſtorie van *Maria Magdalena.*

XV. Drie pacqueten met wit pampier gebonden ende op elck beſunder es geſcreven *Tabulæ Luſoriæ.*

XVI. Item een cleyn vergulde figure van den Hertoghe *van Wittemberghe.*

XVII. Item acht *pater noſter* diemen noempt tien, met quiſpelen onder uythangende, daer van de twee ſyn van *Caſſidonie*, d'ander van *ameren*, d'ander van *corale*, drie van *gayetten*, een van ſingulieren houte, d'ander van uytgeſocht ghelas, ende een *pater noſter* van *gayette* van vyftich, met vyff ſilveren teekenen van dootshoofden, ende een ſilveren rond bolleken daer aen hangende om goede reucken inne te liggen, al geſtelt in een ſwerte oſſette taſſche met ſilver beſlaeghen.

XVIII. Item een taſche van roodt carmoiſyn vluweel.

XIX. Item een ander van ſwert vluweel daer van het yſerwerck vergult es.

XX. Item een ander van ſwert ſyden ſatyn met gulde cnoppen, ende den rinck boven van ſilver.

XXI. Item een ander van ſwert vluweel gebroduert met goudt, ende peerlen boven op 't deckſele.

XXII. Item een geſchildert houten doosken, daer inne es een Lampe van eerde, ende een cleyn kanneken van vreemde materie, metgaeders een cleyn rondeken van eerde, op d'een ſyde *ons heere* aen 't cruce, ende op d'ander ſyde de veryſeniſſe.

XXIII. Item een wit houte doosken daer inne liggen diverſe clootkens van heylige eerde gebracht uyt Turckyen by den Ambaſſadeur *Rym* *.

* Sermo eſt de *Carolo Rym* Eq. dno. de Bellem & Eeckenbeke, filio Gerardi conſiliarii in conſilio provinciali Flandriæ, & Barbaræ Clayſſons de Waellebeke dnæ. de Hundelghem in territorio Aloſtenſi, diœc. Mechlinienſis. *Gerardus* fuit vir prudens & probus inquo Vi-

Viglius confiſus eſt ſæpius. Teſtes ſunt hujus ad illum epiſtolæ. *Carolus* fuit legatus Cæſaris Caroli V. Conſtantinopolim miſſus ad Zelimum Turcarum Imp. quinquennii ſpatio. Poſt in Conſilium privatum ad lectus obiit an. 1583. *V. tomb. des hom. illuſt. p.* 32. & *Butkens in Catal.*

XXIV. Item drie groote houten cannen fraye geſneden in pampier gebonden.

XXV. Item een houte *Lieven heere* ſittende op de ſteen met een vergulden tabernakele.

XXVI. Item een ouden Tanneyten fluwelen borſe daer inne ſyn alle die ſtucken daer mede men ſpelt het ſpel van Morniffle oft ſchaecke.

XXVII. Item een wit leeren ſacxken daer inne liggen XXIV. groote ende cleyne diverſche oude yſeren medaillen.

XXVIII. Item twee eetmeſſen, d'een met eenen genelleerden yſeren hechte, ende d'ander met een cornalynen hechte.

XXIX. Item vier groote ronden van witte eerde van de effigie van mynen heere.

XXX. Item een Rondeken van houte daer die effigie van mynen heere inne geſloten es, oick van witte eerde met ſyn diviſie.

XXXI. Item een Rondeken van houte daer de effigie van mynen heere den Cardinal van *Granvelle* inne geſloten es, met ſyne diviſie.

XXXII. Item een Rondeken van houte, ſwert geſchildert daer inne geſtelt es eenen *Salvator* van witte eerde.

XXXIII. Item een Rondeken van houte daer inne geſchildert es d'effigie van *Matthias Held*, vicecancellier.

XXXIV. Item twee ſantloopers, d'een van witte been ende d'ander van ſwerte.

XXXV. Item een Ronde van copere daer inne geſneden d'effigie van mynen heere.

XXXVI. Item een groote Ronde van houte, daer inne geſtelt es d'effigie van mynen heere van borduerwerck gemaeckt met vergulde boerden.

XXXVII. Item een cleyn tafereelken van houte ende geſchildert, daer inne geſtelt es *ons Lieve vrouwe* beelde van gelas gebacken.

XXXVIII. Item een ſchyftaefelken van violet vluweel met ſilver ſlotkens.

XXXIX. Item d'effigie van *Rodolph Agricola* * in pampier gemaeckt.

* V. Val. Andr. in bibl. Belg.

XL. Item drie ſchrifpennen met goude en ſyde gewrocht, met-

metgaeders ende tantſtoekere t'ſaemen in een wit pampierken gebonden.

Suff. Petri in ſcript. Friſiæ, Miræum &c.

OMnia præſcripta Dominus *Viglius* intendit comprehendi ſub cabineto ſuo ſeu articulo codicillorum ſuorum loquente de iis quæ inter nepotes & nepotum uxores repartiri deſiderat:

Actum Bruxellæ anno Dni milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo menſis vero Martii die decima quarta.

Subſcriptum erat:

VIGLIUS.

Papiers

Papiers miſes au coffre ſigne 17 *contenans les Lucubrations de Docteur* VIGLIUS DE ZUICHEM.

COmmentaria Domini *Viglii* in primum librum Inſtitutionum.

Annotationes Domini *Viglii* in ſecundum librum Inſtitutionum.

Annotationes Domini *Viglii* in tertium librum Inſtitutionum, incipiendo a titulo de *Lit. obligationibus.*

Liber primus Domini *Viglii* de inſtitutione Jurisconſulti.

Ejusdem liber ſecundus de inſtitutione Jurisconſulti.

Tertii libri de inſtitutione Jurisconſulti prima fetura.

Liber in albo corio ligatus, continens annotationes Domini *Viglii* in primam partem Codicis.

Liber continens annotationes in ſecundam partem Codicis compactus in albis aſſeribus.

Domini *Viglii* prælectiones in ſecundam partem Codicis in nigro corio.

Lectura Domini *Viglii* in ſecundam partem Codicis annotata per *Jacobum Hillebrandum.*

Lectura ejusdem in pr. ff. veteris in albo corio.

Lectura in pri. ff. veteris in rubro corio.

Lectura ejusdem in 2. ff. veteris in albo corio.

Lectura ordinaria Domini *Viglii* in 2. ff. veteris.

Orationes Scholaſticæ Domini *Viglii* Ingolſtadii habitæ.

Domini *Viglii* collectanea de veteribus Jurisconſultis in albo corio.

Ejusdem collectanea de Jurisconſultis recentioribus.

Jurisconſultorum veterum & recentiorum breviarium receptum in Gallia.

Conſilia Juris.

Conſilia quædam Domini *Viglii Zuichemi.*

Commentarius Domini *Viglii* ſuper proceſſu contumaciæ & cenſurarum in curia eccleſiaſtica.

Memoriæ Domini *Viglii* annotatæ cùm ageret in Weſtphalia anno 1535.

Liache de diverſes inſtructions & charges des voyages & ambaſſades de Meſſire Viglius de Zuichem

Grol-

Grollus major.

Grollus minor.

Practica Mechlinienſis.

Liber continens varias annotationes per Dominum *Viglium*, Mechliniæ conſiliarium.

Formulare parvum.

Epiſtolare Germanicum & Latinum Domini *Viglii* collectum anno 1534. in Weſtphalia, ubi ex Italia reverſus foro ſe dare cepiſſet.

Diarium Germanicum.

Inſtitutiones juris civilis per Dominum *Viglium*.

Inſtitutionum exemplar a Conſtantino natione Græco, Græcè deſcriptum.

Inſtitutionum Juſtiniani aliud exemplar Græcè.

Catalogus operum omnium *Rodolphi Agricolæ* tam editorum quam non editorum cum ejusdem effigie.

Lucubrationes *Guilelmi Verii* Hagenſis præceptoris olim Domini *Viglii*.

Panegyricus *Vibrandi Dominici* in laudem Domini *Viglii*.

Cantationes muſicæ ad Dominum *Viglium*.

Quædam ſcripta concernentia controverſiam inter domum Burgundiæ & Ducem Juliaci.

Litteræ & facultates comitum Palatinorum, & formula doctoratuum. Nomenclatura Scholæ *Ingolſtadienſis*.

Duo exemplaria commentariorum Domini *Viglii* ſuper decem titulis Inſtitutionum.

Concluſiones Domini *Vibrandi* nepotis *Viglii*.

Diſputationes & exercitia nepotum.

Conſilia Doctorum.

Lectura *Andreæ Alciati* ſuper prima parte Codicis excepta per Dominum *Viglium Zuichemum*, ipſo dictante.

Diverſes copies des traictés de mariages d'entre grans perſonnaiges.

De Teſtamentis ſolemnitatibusque ipſorum.

Vita Domini *Viglii Zuichemi*.

Ejusdem Genealogia.

Statuta Collegii Lovanienſis.

Livre contenant la deſcription de Brabant avec pluſiers aultres annotations marq. B.

Comedia moralis Philidoni ſive Epicuri acta Lovanii in Collegio *Vigliano* 1573. 24 Junii.

Primus liber epiſtolarum Domini *Viglii Zuichemi* ex exemplaribus deſcriptarum per *M. Adrianum Goudanum* ab 15 calendas Februarii 1525. uſque ad finem anni 1536.

Secundus liber epiſtolarum ejuſdem Domini *Viglii Zuichemi* per eundem *M. Adrianum* deſcriptarum a 10 die Januarii 1537. uſque ad finem anni 1541.

Tertius liber epiſtolarum ejuſdem Domini *Viglii* per eundem *M. Adrianum* quoque deſcriptarum a tertia die Januarii 1542. uſque ad finem anni 1561.

Quartus liber epiſtolarum Domini *Viglii Zuichemi* ſelectarum & ex exemplaribus quoque deſcriptarum per *Joannem Keersmaker* ab anno 1560. uſque ad finem anni 1573.

Liber minutarum Domini *Viglii Zuichemi* ad Illuſtriſſimum Dominum Cardinalem *Granvellanum* a menſe Januario 1566. uſque ad finem Februarii 1576.

Liber minutarum ejuſdem Domini *Viglii* ad *Joachimum Hopperum* ab Januario 1566. uſque ad finem Martii 1576.

Litteræ Domini *Viglii* Deſcriptæ per *Joannem Keersmaker* ab anno 1574. uſque ad finem anni 1575.

Litteræ ejuſdem Domini *Viglii Zuichemi* deſcriptæ per *M. Adrianum Goudanum* ſeparatim quæ non habentur in libris epiſtolarum confuſè.

Litteræ Domini *Viglii Zuichemi* ad Dominum *Ludovicum Schoranum* Præſidem Secreti conſilii ab menſe Septembri 1542. uſque ad nonam Septembris 1548. compactæ & membrana obtectæ.

Index *des Inventaires des coffres contenants les papiers de Monſr. le Preſident* Viglius.

CHAR-

CHARLES par la divine clemence Empereur des Romains touſiours Auguſte Roy de Germanie, de Caſtille, de Leon, de Granade, d'Arragon, de Navarre, de Naples, de Cecille, de Maillorcque, de Sardaine, de Iſles Indes & terre ferme de la mer Occeane, Archiduc d'Autrice Duc de Bourgoingne, de Lothier, de Brabant, de Limbourg, de Luxembourg, & de Geldres, conte de Flandres, d'Arthois, de Bourgoingne, Palatin & de Haynault, de Hollande, de Zeelande, de Ferrette, de Hagnenault, de Namur, & de Zuytphen, Prince de Swave, Marquis de St. Empire, Seignieur de Friſe, de Salines, de Malines, des cite, Villes & pays d'Utrecht, Overysſel, & Groningen, & Dominateur en Aſie & Afrique. A tous ceux qui ces preſentes verront, ſalut. Scavoir faiſons, que a l'humble ſupplication & requeſte de noſtre amé & feal Chevalier Chief, & Preſident de noſtre privé conſeil. Meſſire *Viglius de Zuichem* néz de legittime mariage, nous luy avons octroyé, conſenty, & accordé, octroyons, conſentons, & accordons en luy donnant congié & licence de grace eſpecial par ces preſentes, pour nous, nos hoirs, & ſucceſſeurs, Ducs & Ducheſſes de Brabant, que de tous & quelconques ſes fiefs, & aultres biens & heritaiges, meubles & immeubles, qu'il a & tient preſentement, ou qu'il aura & acquerra par cy apres par don, achapt, ſucceſſion, & aultrement, en noſtre pays & Duché de Brabant, ou aultre nos pays d'oultre meuze, tenuz & movuans de nous ou de nos vaſſaulx, il puiſt & pourra ordonner & diſpoſer par teſtament, ordonnance, & derniere volunté, par devant notaire & tesmoingz, hommes de fiefs & eſchevins, où aultrement, ſoubz ſon ſeing manuel, ainſi que bon luy ſemblera. Et iceulx biens delaiſſer ou donner, en tout ou en partie, ou ſur iceulx aſſigner Rentes heritables, ou viageres, au prouffit de ſes parens & amys, là & ainſi que bon luy ſemblera. Et ſon dit teſtament & derniére volunté, augmenter, diminuer, changer, & Rappeller toutes & quantesfois quil lui plaira. Lequel teſtament & ordonnance de derniére volunté, que deſia il peult avoir faict & ordonné, ou faira & ordonnera cy apres, nous desmaintenant avons confirmé, Ratiffié, & approuvé,

confirmons, Ratiffions, & approuvons, par ces preſentes, veullant & declairant qu'il ſoit de valeur & vertu, & pour tel gardé, entretenu, & obſervé a touſiours. Et que ceulx ausquels le ſuppliant aura par ſon teſtament ou ordonnance de derniére volunté donné & delaiſſé ſes dits fiefs, biens, & heritaiges, ou ſur iceulx aſſigné les dites Rentes, heritables, ou viagéres, en joyſſent paiſiblement, Tout ainſi que ſi les dites donations, diſpoſitions, & aultres oeuvres de loy a ce requiſes, eſtoient faictes & paſſées pardevant nos hommes & juges, ou ceulx de nos vaſſaulx, dont lesdits fiefz & aultres biens & heritaiges ſont & ſeront tenuz & movuans, pourveu que ededens ſix ſepmaines apres ſon trespas, ceulx, ausquels il aura donné & delaiſſé par ſon teſtament ou derniére volunté les dits fiefz ou aultres biens & heritaiges, ou ſur iceulx aſſigné lesdites Rentes, comme dit eſt, ſeront tenuz les recevoir & relever, & en faire a nous & a nos vaſſaulx (dont ils ſeront tenuz & movuans) tous desvoirs & payer tous droits & redesvances, comme il appartient, pourveu auſſy, que ledt. ſuppliant ne pourra diſpoſer de ſes dits fiefs, ou aultres biens immeubles & heritaiges au prouffit daucun monaſtere, cloiſtre, gens d'Egliſe, ou aultre main morte, en aulcunne maniére: Si donnons en mandement a nos amés & feaulx les chancellier & gens de noſtre conſeil en Brabant, a tous nos Bailly & aultres juſtificiers & officiers, ou leurs lieuxtenans & ainſy a ceulx de nosdts. vaſſaulx & baſſains prs. & chann. dieuxls endroit ſon & ſi comme a luy appertiendra, que de noſtre preſente grace, congié, & licence, ils fairent, ſeuffrent, & laiſſent le ſuppliant pleniément & payſiblement joyr & uſer. Et le teſtament & derniére volunté que deſia il peult avoir faict, ou fera cy apres, & par nous comme dit eſt, confirmé ratifié & approuvé, ils gardent & entretienent, ou fairent garder & entretenir, faiſant ceulx ausquels ledt. ſuppliant par ſon teſtament, ou ordonnance de derniére volunté aura donne & delaiſſé ſesdts. fiefs, ou aultres biens, ou ſur iceulx aſſigné lesdts. Rentes, d'iceulx plainement & paiſiblement joyr & uſer ſans en ce leur faire, mettre, ou donner, ne ſouffrir eſtre fait, mis, ou donné aulcun trouble, ou empeſchement au contraire.

Car

Car ainſi nous plaiſt il : Nonobſtant quelsconcques ordonnances, reſtrictions, mandemens ou deffences a ce contraires. En tesmoing de ce nous avons fait mettre noſtre ſeel a ces preſentes. Donné en noſtre ville d'Anvers le IIIIe. jour d'Apvril, L'an de grace mil cincqcent cinquantequatre, avant pasques. De noſtre Empire le XXXVIe. Et de nos regnes de Caſtille & aultres le XXXIXe. *ſur le reply eſtoit eſcript*: par L'Empereur en ſon conſeil: *Et ſigné*: D'overloepe. Et eſtoient les lettres ſeelees du ſeel de ſa Majeſte en cyre vermeille a double quëue pendante.

PIus Episcopus servus servorum Dei. Dilecto filio *Viglio a Zuichem* Præpoſito eccleſiæ Sancti Bavonis Gandavenſis, utriusque juris doctori, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. De benignitate ſedis apoſtolicæ provenire dignum eſt, ut perſonis eccleſiaſticis, præſertim literarum ſcientia præditis, & de ſede prædicta bene meritis, de bonis quæ viventes poſſident, libera ſit tam in ultima voluntate quàm aliis attributa poteſtas. Hinc eſt, quod nos volentes te, qui, ut aſſeris, privati conſilii chariſſimi in Chriſto filii noſtri *Philippi* Hiſpaniarum Regis in oppido Bruxellenſi primarius Præſes exiſtis, & dudum cum unica & virgine nunc defuncta conjugatus, ac nuper Præpoſituram eccleſiæ Sancti Bavonis Gandavenſis, ad quam antea quondam *Lucâ Munich*, tunc in humanis agente, ipſius eccleſiæ Præpoſito, coadjutor cum futura ſucceſſione per ſedem eandem deputatus extiteras, per obitum dicti *Lucæ* de menſe Januarii proxime præterito defuncti, vacantem aſſequutus fuiſti, & fervore devotionis accenſus ad ſacros, etiam presbiteratus, ordines promoveri deſideras, favore proſequi gratioſo, teque a quibusvis excommunicationis, ſuſpenſionis & interdicti, aliisque eccleſiaſticis ſententiis cenſuris & pœnis, a jure vel ab homine, quavis occaſione vel cauſa, latis, ſi quibus quomodolibet innodatus exiſtis, ad effectum præſentium duntaxat conſequendum, harum ſerie abſolventes & abſolutum fore cenſentes, tuis in hac parte ſupplicationibus inclinati, tibi ut de quibuscumque bonis mobilibus & immobilibus, ac ſe moventibus per te, tam ex fructibus, redditibus, proventibus & emolumentis dictæ Præpoſituræ, quàm aliis quomodolibet & undecumque, etiam ex ingenio, labore & induſtria tuis, acquiſitis & acquirendis, ac ad te, quolibet jure, titulo & cauſa ſpectantibus, & pertinentibus, ac etiam de eiſdem fructibus, redditibus, proventibus & emolumentis, nondum pro tempore exactis, nec non juribus & actionibus quibuſcumque, undecumque provenientibus & proventuris, quæ per te undecumque & quomodocumque hactenus acquiſita fuerint ſeu acquirentur in poſterum, cujuscumque quantitatis, qualitatis, ſive valoris, & conditionis fuerint, & in quibuscumque rebus exiſtant, quæ omnia eorumque valores, denominationes, cauſasque & occaſiones, etiamſi bona ipſa

talia

talia fuerint quod in generali appellatione bonorum ſeu ſuppelectilium non veniant, ac ſpecialibus indigeant vocabulis, pro plene & ſufficienter expreſſis habentes, teſtari & codicillari, ac ſuper his teſtamentum nuncupativum, ſeu in ſcriptis etiam coram Notario & duobus ſeu tribus teſtibus, quandocumque & quotieſcumque volueris, condere, ſeu de eisdem bonis tam donationis inter vivos, quàm cauſa mortis, etiam cum eodem teſtium numero, etiam in quoſvis pios & non pios ac prohibitos uſus, & inter quaſcumque perſonas ſive ſint nati tui, ſive conſanguinei, aut affines, familiares, ſervitores, & extranei, illegitimi, & alias inhabiles & incapaces, diſponere & ordinare ac alias ea pro libito tuæ voluntatis relinquere, donare, & erogare, libere & licite valeas, apoſtolica authoritate præſentium * facultatem concedimus & indulgemus, præmiſſaque omnia & ſingula & inde ſecutura quæcumque, valida & efficacia fore, ſicque per quoſcumque judices & commiſſarios, quavis authoritate fungentes, ſublata eis & eorum cuilibet quavis aliter judicandi & interpretandi facultate & authoritate, judicari & definiri debere, irritum quoque & inane, ſi ſecus ſuper hys a quoquam, quavis authoritate, ſcienter vel ignoranter, contigerit attentari, decernimus. Quocirca dilectis filiis Præpoſito eccleſiæ Atrebatenſis & Cameracenſis ac Tornacenſis officialibus per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ipſi vel duo aut unus eorum, per ſe vel alium, ſeu alios, tibi & executoribus a te ſuper præmiſſis deputatis, tuiſque hæredibus ſeu legatariis & donatariis hujuſmodi, ac quibus bona ipſa legata vel relicta fuerint, in præmiſſis efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes, præſentes & in eis contenta quæcumque, ubi & quando expedierit, ac quoties ſuper hoc fuerint requiſiti, ſolemniter publicantes faciant authoritate noſtra, facultate prædicta, libere uti, & in eis contenta quæcumque, firmiter obſervari. Non permittentes te, & hæredes ac alios prædictos, ſeu eorum aliquem, deſuper per quoſcumque contra præſentium tenorem quomodolibet indebite moleſtari. Contradictores quoslibet & rebelles per cenſuras & pœnas eccleſiaſticas, appellatione poſtpoſita, compeſcendo. Non obſtantibus conſtitutionibus & ordinationibus apoſtolicis, ac litteris fœlicis recordationis

* *ſupple:* tenore

Alex-

Alexandri Papæ VI. prædeceſſoris noſtri per quas inter alia voluit, ſtatuit & ordinavit, quod tertia pars bonorum eorum, quibus facultates teſtandi hujus modi, pro tempore conceſſæ eſſent, & de quibus epiſcopi teſtati forent, cameræ apoſtolicæ applicaretur & applicata eſſe cenſeretur, eo ipſo a quibusvis illarum innovationibus etiam per nos & ſedem apoſtolicam pro tempore factis, ac dictæ eccleſiæ Sancti Bavonis juramento, confirmatione apoſtolica, vel quavis firmitate alia, roboratis ſtatutis & conſuetudinibus, ac quibusvis privilegiis, indultis & litteris apoſtolicis, etiam per nos, & * ſucceſſores prædictos, ſub quibuſcumque tenoribus & formis, ac cum quibuſvis clauſulis & decretis, conceſſis hactenus & in poſterum concedendis. Quibus omnibus etiamſi de illis eorumque totis tenoribus ſpecialis, ſpecifica, expreſſa, & individua mentio, ſeu quævis alia expreſſio, habenda aut aliqua alia exquiſita forma ad hoc ſervanda foret, tenores hujuſmodi, ac ſi de verbo ad verbum, nihil penitus omiſſo, & forma in illis tradita obſervata, inſerti forent, pro ſufficienter expreſſis habentes, illis pro aliis in ſuo robore permanſuris, hac vice duntaxat ſpecialiter & expreſſe derogamus, cæteriſque contrariis quibuſcumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ abſolutionis, conceſſionis, indulti, decreti, mandati, & derogationis, infringere vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum apoſtolorum ejus *Petri* & *Pauli* ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud ſanctum Petrum anno incarnationis dominicæ milleſimo quingenteſimo ſexageſimo tertio, decimo calendas Maji., Pontificatus noſtri anno quarto. *Sic ſcriptum ſuper plicam*: Jo. Richebe.

* *lege:* præde-ceſſores.

Philips

PHILIPS byder gratie Gods Coninck van Caſtilie, van Leon, van Arragon, van Navarre, van Napels, van Secilie, van Majorcque, van Sardeyne, van den eylanden, Indien, ende vaſte landen der zee Occeane, Eertshertoghe van Oiſtenrick, Hertoge van Bourgoingen, van Lother, van Brabant, van Lembourgh, van Luxembourgh, van Gelre, ende van Melanen, Grave van Habsbourch, van Vlanderen, van Arthois, van Bourgoingen, Palsgrave, ende van Hennegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, van Namen ende van Zutphen, Prince van Swave, Marcgrave des heylighs Ricx, Heere van Vrieſlandt, van Salins, ende van Mechelen, van der ſtadt, ſteden ende landen van Utrecht, Overyſſel, ende Groeningen, Ende Dominateur in Aſien ende Affricquen. Alle den ghenen die deſe tegenwoirdige ſullen ſien Saluyt. Doen te wetene dat wy ter verſoecke ende begeerte van onſen ſeer lieven ende getrouwen heer *Viglius van Zuichem* Proeſt van Sinte Baeffs kercke binnen onſer ſtede van Gendt, Cancellier van onſer ordene, Raedt van Staten ende Preſident van onſen ſecreten Raede, van Wettighen bedde geprocreert, den ſelven hebben geoirloeſt, gewillecoort, ende geconſenteert vuyt ſonderlinge gracie by deſe onſe brieven, voer ons, onſe erve ende naecomelinghen, Hertoghen ende Hertoghinnen van Brabant, dat hy op ende van allen ſynen goeden die hy tegenwoirdelyck heeft, houdt, ende beſidt, ende oick die hy by verſterve, coope, ghifte, ofte anderſins, naemaels vercrygen ſal in onſen landen van Brabant, het ſy leengoederen van ons als Hertoghe van Brabant, oft oick van eenighen onſen vaſſallen oft ſmalen heeren, ons ſelfs landt van Brabant voirſz. te leene gehouden, ende tot ons reſorterende, oft haeffelyck, eygene, erffelycke, chynsgoeden oft andere, hoedanich die ſyn ofte weſen mogen, ſal mogen maken ende ordineren ſyn teſtament oft vuyterſten wille, het ſy voir notaris ende getuyghen, voer Schepenen oft mannen van Leene, onder heure handteekenen, ende ſegelen, ofte anderſins, ſoe hem goet duncken ſal, Ende by den ſelven ſynen teſtamente ende vuyterſten wille ſyne voirſz. goeden, in al oft deel, maken, geven, ende laten, oft erfelycke, oft lyffrenten daer op bewyſen

 den

den genen van ſynen vrienden ende magen, oft oick andere perſoenen wie die ſyn, oft anderſins daer van diſponeren alſoe hem dat ſelven goetduncken ende believen ſal; ende dat altoes mogen vermeerderen, verminderen, ende veranderen, alles nae ſyn geliefte ende goetduncken. Welck ſyn teſtament ofte vuyterſten wille, dat hy alſoe maken ſal, ofte alreede gemaeckt mach hebben, confirmeren, willecooren, ende approberen alsnu voer alsdan met deſen onſen brieve, voir ons, onſe erven, ende naecommelingen voirſcreven, willende dat 't ſelve van machte ende weerde ſy, blyve ende gehouden wordde t'eeuwigen dagen. Ende dat ſyne voirſz. goeden, ende die renten daer op beweſen, gelyck voirſz. is, volghen den ghenen dien hy deſelve by ſynen voirſz. teſtament oft vuyterſten wille gemaekt, gegeven, oft gelaten ſal hebben, inder vuegen ende manieren oft ſy voer de heeren, hoven, ende naer der bancken recht daeraff de voirſz. goeden gehouden ende onder gelegen ſyn, daer inne geguet ende gheërft waren. Behoudelyck dat nae des ſuppliants aflyvicheit, de ghene dien de ſelve ſuppliant ſyne voirſz. goeden oft renten daerop ſal hebben gemaeckt, gegeven, ende gelaten, ſoe verre ſy die aenveerden willen, gehouden ſullen ſyn de ſelve goeden oft renten t'ontfanghene, ende ons oft den ſmalen heeren daer aff de rueren. Ende gehouden zyn, te doene alle 't gheene des zy ons ende den zelven ſmalen Heeren naer ons ende heurs hoeffs recht, ſchuldich ſyn van doene, Ende hier inne verſien dat hy ſuppliant van oft op ſyn voirſz. leengoeden, eerffgoeden, cheynsgoeden, oft eygen goeden, niet en ſal mogen diſponeren tot behoef van eenighen kercken, clooſteren, goetshuyſen oft dooderhandt in eeniger manieren. Ontbieden daeromme ende bevelen onſen Droſſaert van Brabant, Stadthouder van onſe Leenen, ende alle andere onſe ende der ſmaelre heeren, Rechteren, juſticieren dienaren, mannen van Leene, Scepenen, ende Laten, ende andere onderſaten ons voirſz. landts van Brabant, hueren Stedehouderen nu ſynde, ende naemaels weſende, ende alle anderen dyen dit eenichſins aengaen ſal mogen, ende elcken van hen beſundere dat ſy den voirſz. ſuppliant van deſer onſer tegenwoirdiger gracie, oerlove,

con-

conſente, confirmatie, ende approbatie, peyſelyck ende vredelyck doen, laten, ende gedoogen, geniten, ende gebruycken. Ende voirts ſyn voirſz. teſtament ende vuyterſten wille, d'welk hy inder manieren voirſz. maecken ſal, oft alreede gemaeckt mach hebben voer goet, vaſt, geſtadich, van machte, ende weerden houden ende doen houden t'eeuwigen daghen. Doende den ghene die de ſelve ſuppliant eenighe goeden oft renten daerop ſal hebben gemaeckt, gegeven, oft gelaten, diere ruſtelyck ende vredelyck genyeten, ende gebruycken, ſonder hen daer inne te doen, oft laten geſchieden, nu noch in toecomende tyden, eenich hinder, ſtoot, oft belet, in eenigher manieren, niet tegenſtande eenigen conſtumen, gewoenten, oft landtrechten ter contrarien. Want ons alſoe gelieft. Ende des toirconden hebben wy onſen ſegel hier aen doen hangen. Gegeven in onſer ſtadt van Brueſſele den elfſten dach der maent van Februario, in 't jaer ons Heeren duyſent vyffhondert ende vierent'ſeſtich; van onſen Rycken van Spaengnien, Sicilien &c. IXe. ende van Napels 't XIe. *Op de ploye ſtondt geſcreven aldus*; By den Coninck in ſynen Raede. *Ende geteeckent*: de Langhe. Ende was deſen brieff geſegelt metten ſegele van ſyne Majeſteyt in rooden waſſe, hangende aen een dobbelen ſteerte.

PHilips by der gracie Gods Coninck van Caſtilien, van Leon, van Arragon, van Navarre, van Napels, van Sicilien, van Majorcke, van Sardaine, van den eylanden, Indien, ende vaſter eerde der Zee Occeane: Eertshertoghe van Oiſtenryck, Hertoghe van Bourgoingne, van Lothrick, van Brabant, van Lemborch, van Luxemborch, van Gelre, van Melanen, Grave van Habsborch, van Vlanderen, van Arthois, ende van Bourgoingne, Palsgrave, ende van Hennegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, van Namen, ende van Zuytphen, Prince van Swave, Marcgrave des heylicx Ricx, Heere van Vrieſlandt, van Salins, van Mechelen, van der ſtadt, ſteden ende landen van Utrecht, Overyſſel, ende Groeninge. Ende Dominateur in Aſien ende Affricken. Alle den ghenen die deſen onſen brief ſullen ſien, Saluyt. Doen te weten, dat wy ten ernſtigen verſueke van den eerweerdighen onſen lieven ende getrouwen Preſident van onſen Raede van Staten, ende Cancellier van onſer oirdene, Heer *Viglius van Zuichem*, Prooſt van der cathedrale kercke van Sinte Baefs binnen onſer ſtede van Ghendt, van wettigen bedde geboiren, den ſelven gegont, geconſenteert, ende gewillecoort, gonne, conſenteren, ende willecoren, hem gevende volle macht, oirloff, ende conſent vuyt onſe ſonderlinge gracie mits deſen onſen brieve, Dat hy van alle ſynen goeden roerende, ende onroerende, ſoe wel van ſynen leengoeden, thiensgoeden, cheysgoeden, als eyghen goeden hoedanich die ſyn oft weſen mogen, ſulcke als hy nu tertyt heeft ende beſidt van ſyn eyghen patrimonien, ende oick van de ghenen die hy heeft vercregen ende noch in toekomende tyden ſal mogen vercrighen, by coope, verſterffeniſſe, ofte anderſins, waer die gelegen ſyn, in onſe lande van Gelre, Hollandt, Zeelandt, Vrieſlandt, ende oick in onſe Stadt, Steden ende Lande van Utrecht, Overyſſel, ende Groeninghe, mitgaders oick in onſer ſtede ende lande van Mechelen, gehouden van ons ofte onſe vaſſallen, ſal mogen diſponeren, teſteren, ende ordineren, het ſy by maniere van teſtamente, Codicille, ofte vuyſterſten wille, voir notaris ende getuygen, mannen van Leene, oft voir die wetten ende Rechteren, daer onder die ſelve goeden gelegen

gen ſyn, oft elders, ende anders daer ende alſoo 't hem goet duncken ende believen ſal, tot profyte van ſynen vrinden ende maeghen, oft andere perſoonen die 't hem believen ſal: Ende die ſelve goeden hun gheven en laten, in 't geheel oft in deel, oft henluyden daerop aſſigneren renten, erffelycke ofte lyve, tot ſyne diſcretie ende goede geliefte: hem gevende voirts oirloff ende conſent, dat hy 't ſelfde ſyn teſtament ende vuyterſten wille ſal moghen verminderen, veranderen, vermeerderen, oft oick geheelyck wederroepen ende hermaecken, ſoe dickwils ende t'allen tyden als 't hem believen ſal. Welck teſtament ende vuyſterſten wille by hem van nu alſoe gemaekt, oft dat hy maecken ſal, wy als nu voir alsdan geconfirmeert, ende geveſticht hebben, confirmeren, ende veſtighen mits deſe onſe brieve; willende ende bevelende, dat die onderhouden worden, ende van goeder weerden ende effecte blyven ſullen ten eeuwigen daegen; Ende dat die ghene dien den voirſz. heer *Viglius* de ſelve leenen ende goeden, of een deel van die, gemaekt ende gegeven, oft daer op eenighe renten, erffelyck ofte te lyve, geaſſigneert ſal hebben, daer af ſullen gebruycken nae die rechten, wetten ende conſtumen van de plaetſen daer ſy onder gelegen ſyn, gelyck ende in alder manieren van Leene gedaen ende gepaſſeert waeren, oft voir die wetten ende rechteren daer ſy onder geleghen ſyn, of daer ſy af gehouden ſyn. Behoudelyk dat de voirſz. Leengoeden aen ons oft onſen vaſſallen nyet ſterffelyck en ſyn, noch oick gegont oft gegeven en ſullen werden eenighen kercken, cloiſteren, Goidshuyſen, oft geeſtelycke perſoonen, ſonder onſen beſunderen ende expreſſen Octroye ende conſente daerop van ons verworven te hebben, ende dat die perſoonen, wien hy de voirſz. leengoeden oft anderen gegeven, geordineert, ende gemaeckt ſal hebben, 't ſy mannen oft vrouwen, gehouden worden binnen ſeſſe weken tyts naer d'overlyden van den ſelven heer *Viglius*, oft dat ſy de voirſz. goeden geanveert ſullen hebben, ons oft den voirſz. vaſſalheeren, van wien de ſelve goeden oft leenen gehouden worden, eedt, hulde, ende manſchap daer af te doene, ende te betalen de rechten daer toe ſtaende ende behoirende, al ſonder fraude oft arghelíſt. Ontbieden daer omme ende beve-

len onſen lieven ende getrauwen cancellier ende luyden van onſen raede in Gelre, Preſidenten ende luyden van onſen grooten raede, ende van onſen raeden van Hollandt ende tot Utrecht, Onſen vaſſallen ende mannen van Leene aldaer, ende allen anderen onſen rechteren juſticieren, officieren ende onderſaten, wien dit aengaen mach, hueren Stedehouderen, ende een yegelyck van hun beſundere, ſoe hem toebehoiren ſal, dat ſy het teſtament ende vuyterſten wille van den voirnoemden heer *Viglius*, van nu alſoe gemaeckt oft te maeckene, onderhouden naer huere vorme ende innehouden, ende den ghenen die hy by dien de voirſz. goeden ende leenen gegeven, oft daerop eenighe renten geaſſigneert, ſal hebben, Doen laeten, ende gedoogen, van den ſelven goeden ende aſſignatien ruſtelyck ende vredelyck genieten ende gebruycken, ſonder hem daer inne te doen oft laeten geſchien, nu noch in toecomende tyden, eenich hinder, letſel, oft moyeniſſe ter contrarien, in eenigher manieren; Want ons alſoe belieft. Des t'oirconden hebben wy onſen ſeghel hier aen doen hanghen. Gegeven in onſer ſtede van Bruſſele, den thienſten dagh der maent Meerte in 't jaer ons heeren duyſent vyfhondert t'ſeventich; van onſen Rycken van Spaengnien, Sicilien &c. XVIe. van Napels &c. XVIIIe. *Op de ploye ſtont geſchreven:* by den Coninck in ſynen raede. *Ende geteeckent:* De Langhe. Ende was deſen brief geſegelt metten ſeghele van ſyne majeſtydt in rooden waſſe hangende aen eenen dobbelen ſteerte.

GENEALOGIA AYTTANA

E X

Ms. COLLEGII VIGLIANI,

LOVANII.

GENEALOGIA
AYTTANA
DE

Folcardi Ayttæ parentibus paternis ac maternis, ejusdemque deſcendentibus ac collateralibus.

Folcardus Aytta ſenior & tres ejus liberi.

FOlcardus Aytta filius Gerbrandi Aytta & Jetz Bukama, avum habuit paternum Ferricum ſeu Ferck Aytta, ejusque pater fuit Folcart Aytta ſenior, filius Gerbodi ſive Gerbrandi, & Auch Aytta, qui habuit tres proles, Ferricum prædictum & duas filias. Quarum una nupſit Ludolpho ſive Liouwe patri Sibonis Tyepnia, altera nupſit Douuoni filio Gekonis de Vinya in Berdehuyſum dicto Gekinga, ex qua natus fuit Boete Gekinga, pater M. Sydts Vicarii in Berdehuyſum, & Pibonis patris Dominici Pibonis conſulis Leovardienſis. Fuerunt autem inter ſe conſobrini Gerbe Aytta, Sibe Tyepnia, & Boete Gekinga, filii videlicet fratris & duarum ſororum.

Ferricus filius Folcardi & uxor ejus Sydts & quatuor ejus liberi.

Avia autem paterna ejusdem Folcardi uxor Ferrici vocata fuit Sydtz ex familia de Hemrichem in Verragae, cujus patri nomen fuit Bucho, a quo Gerbrandi filius M. Bucho nominatus fuit, & Rintzius Gerbrandi pater filium etiam habuit ejusdem nominis Buchonem in adoleſcentia natum.

Ipſe autem Ferck & Sydtz liberos habuêre quatuor, videlicet M. Buchonem, Gerbrandum ſupra nominatum, Rintzium & filiam Jouch.

M. Bucho filius Ferrici.

Mr. Bucho ſacerdos & præbendarius in Wirdum vir bene doctus avitam poſſeſſionem Aytta, quæ ei in diviſione paternæ hæreditatis obtigit, teſtamento reliquit Rintzio &

 Ger-

(*a*) Gerbrandi. *Opinor.*

Gerbrando (*a*) prædefuncti prolibus. Hic autem Boke teſtamento Auch Aytta aſcripſit ſe ejus fuiſſe prænepotem, tametſi ex hæredibus in eo denominatis non ſatis apparere poteſt.

Gerbrandus Aytta & decem ejus liberi.

Gerbrandus autem dicti Ferrici filius moriens quatuor reliquit filios & ſex filias ex Jetz Bukama, quarum nomina ſequuntur, M. Bucho, M. Ferck, Vytze & Folckert, filiarum autem nomina ſunt, Mintz, Swob, Fercku, Sydtz, Auch & Saep; & præter hos Gerbe reliquit filium naturalem Jouw.

M. Bucho.

M. Bucho (qui vocatus etiam fuit Bernardus Bucho de Zuichem) Decanus Hagenſis, & antea paſtor in Zuichem, Grouw, Huyſum, Wirdum, & ſucceſſive primarius paſtor in majori eccleſia Leovardienſi, nec non Cæſareæ Majtis. in Friſia ac Hollandia Conſiliarius, cujus Cœnotaphium exſtat in ædibus Zuichemenſibus, quale ſequitur: *

** P. Winſemius in Chron. Friſ. Vern. fol. 488 affirmat hoc Cœnotaphium a Viglio poſitum fuiſſe memoriæ patrui ſui, in tabella literis aureis exaratum: quod ipſum ille exhibet literis majuſculis; diverſum nonnihil ab auctore hujus genealogiæ. Quare juverit has diſcrepantias adnotare, & Winſemii lectionem in hoc margine adjicere: quamvis neuter dicat hauſiſſe ſe ex autographo.*

CUJUS EFFIGIEM TABELLA AFFIXA EXPRIMIT,
EJUS VITAM FAMAMQUE
MORTI SUPERSTITEM LECTOR PAUCIS COGNOSCERE
NON GRAVERIS.
BERNARDO BUCHONI AB AYTTA
HUIC NOMEN FUIT.
ZUICHEMIUM GENUIT
LOVANIENSIS ACADEMIA LIBERALIBUS ARTIBUS
EXCOLUIT,
PRIMUSQUE IBI INTER INNUMEROS DE LAUREA
CERTANTES PRÆMIUM ADOLESCENS
ACCEPIT.
DEINDE VERO MULTIS EJUSDEM GYMNASII (1) FUNCTUM
HONORIBUS, AC JURIS UTRIUSQUE STUDIO
SCIENTIAQUE CLARUM (2)
ILLUSTRISSIMUS PRINCEPS
ALBERTUS SAXONIÆ DUX,
BELGICÆ GENERALIS GUBERNATOR,
CONSILIIS SUIS IN FRISIÆ ADMINISTRATIONE
ADHIBUIT,

Ac

(1) Gymnaſii ejusdem. (2) præcellentem.

Ac ob doctrinam, prudentiam, virtutem,
atque industriam,
In primis charum habuit, liberisque moriens
commendavit.
Cujus deinde Filio
Ac Successori Georgio Saxoniæ itidem Duci
fidelissimum Consiliarium Regentemque
in Frisia exhibuit,
Donec ea provincia sub Augustissimi Principis
Caroli Quinti Cæsaris,
Regisque (3) Hispaniarum, Archiducis Austriæ,
Comitis Hollandiæ etc. Imperium
venit:
A quo primi quoque Consiliarii dignitate
ornatus,
rebus ibi oppido turbulentis (4)
(5) ac bello per Ducem Gelriæ, rebellesque quosdam
excitato implicitis, maxima sæpe pericula
prudentia sua avertit. (6)
Leovardiam obsidione Gelrorum pressam
in fide retinuit,
multisque legationibus honestissimis
ad Imperatorem Maximilianum (7)
(8) Regemque Francorum Franciscum
et
Henricum Septimum Anglorum Regem
functus,
ætate et curis fessus,
in palatio Hagensi Collegio Canonicorum
Decanus præfectus,
et Consulatu in suprema Hollandiæ Curia (9)
donatus
Vitam peregit.
Cujus inter alias insignes Virtutes, (10)
(11) illa silentio prætereunda non est,
quod Studia litterarum summo ardore
provexit, ac cum multos, (12) tum
VIGLIUM ZUICHEMUM

(3) Regis Hispaniarum.
(4) turbatis.
(5) partiumque diſcordia ac bello implicitis.
(6) fortiter a patria avertit.
(7) Maximilianum Imperatorem.
(8) Regesque Francorum & Anglorum functus.
(9) in nonum annum fungens vivendi ſinem fecit.

(10) Virtutes inſignes. (11) illa non tacenda eſt. (12) alios.

EX FRATRE FOLCARDO NEPOTEM,
SECRETIORIS CONSILII CÆSARIS AC REGIÆ MAJESTATIS
PRÆSIDEM,
ET ORDINIS AUREI VELLERIS CANCELLARIUM,
ET IPSE DILIGENTER ERUDIIT,
(13) ET AD PERSEQUENDA STUDIA, VIVENS,
MORIENSQUE SUMPTU SUO LIBERALITER
ADJUVIT;
(14) QUI OBIIT ANNO DNI M. D. XXVIII.
IIIª. DIE DECEMB. ÆT. SUÆ LXIII. (15)

(13) & ad Studia proſequenda. (14) *Qui.* abeſt a lectione Winſemii. (15) *apud Winſemium additur:* Sepultus in Haga Comitis. Viglius Zuichemus patruo ſuo piet. teſt. P. C.

M. Ferck Aytta.

M. Ferck præbendarius in Wirdum, factus ſacerdos anno 1496. obiit ibidem anno 1500. cui frater Bucho epitaphium inſculptum lapidi, tale poſuit.

BUCHO U. J. LICENTIATUS
HUJUS ECCLESIÆ PASTOR
DNO: FERRICO U. J. BACCALAUREO
FRATRI SUO
POSUIT.
RELINQUENTI BENEDICTIO.
TOLLENTI ANATHEMA.

Vitus Aytta.

Vytze ſive Vitus ab avo materno nomen habens, tertius Gerbrandi filius in adoleſcentia mortuus fuit anno 1490. Fuêre autem plures ejusdem nominis filii Gerbrandi & Jetz, ſed qui in pueritia obiêre.

Folcardus Aytta & novem ejus liberi.

Folcardus quartus filius (cujus nominis fuere & alii præmortui, unde dicere ſolet ſibi hoc nomen inditum fuiſſe ut cito moreretur, qui tamen pervenit ad ſexageſimum ætatis ſuæ annum, videlicet natus anno 1489. circa feſtum Sancti Matthæi, & mortuus anno 1544. menſe Martio) ſeptem reliquit liberos ex Ida Hanya, & poſt ex quadam Wobelia filium Folcardum præpoſitum Bethunienſem, & filiam. Contraxit autem matrimonium anno 1503. ac primogenitus ejus filius fuit Gerbrandus, patris ejusdem nomen referens, qui in pueritia obiit apud aviam in Zuichem anno 1513. 13 die Septembris.

Gerbrandus Aytta primus.

Se-

D. Viglius Aytta.

Secundus ejus filius fuit Viglius Aytta qui cognominatus fuit Zuichemus, natus anno 1507. 19 die Octobris J. U. Doctor, Cæſarei & Regii Conſilii Præſes, qui uxorem duxit Bruxellæ D. Jacobam Damant, qua mortua anno 1552. in Præpoſitum S. Bavonis ac Cancellarium Ordinis aurei Velleris promotus fuit.

Rintzius Aytta.

Rintzius tertius filius Gritmannus in Dongerdeel ad orientem, duas habuit uxores Idam filiam Tſiart Hettema ex matre de Mershorne in Poppingawier, qui habitavit in Schierehuys, & alteram Joannam Rommers filiam M. Joannis Rommers Conſiliarii in Senatu Friſiæ, quæ mortuo marito nupſit Dodoni Sierchsma qui primo marito ſucceſſit in Gritteniam, verum ex neutra reliquit liberos, ſed unicum tantummodo filium naturalem M. Joannem Canonicum Arienſem.

Serip Aytta & novem ejus liberi.

Quartus filius Serip Gritmannus in Winbriſeradeel, qui ex Barbara Hettonis Hettema & Hacke Roerda filia, numeroſam prolem progeneravit, & moriens paulo poſt conjugem Barbaram anno 1556. novem liberos ſuperſtites reliquit.

Jetzia Albada.

Jetziam uxorem Doctoris Aggaei Albadae ex quo unicum duntaxat filium obtinuit Aggaeum cæteris præmortuis.

Bucho Archidiaconus.

Buchonem ſacræ theologiæ doctorem canonicum Sti. Bavonis & Archidiaconum Iprenſem.

Hackia Mellama.

Hackiam in primo matrimonio junctam Doctori Bernardo Meylama, conſiliario Regio in Senatu Friſiæ, ac deinceps Andreæ Donya, & Vibrando ab Reen.

Folcardus Officialis Atrebatenſis.

Quarto M. Folcardum Aytta U. J. Licentiatum Canonicum & officialem Atrebatenſem, ac deinde Canonicum majoris eccleſiæ Trajectenſis.

Doctor Hector Aytta.

Quinto Hectorem J. U. Doctorem & Conſiliarium Regium in Senatu Friſiæ, qui ibidem uxorem duxit Baukiam filiam M. Joannis Buygers Gritmanni Leovardienſis, natus anno 1546. ex qua unicum ſuſcitavit filium Viglium hæredem bonorum Zuichemenſium, atque Hectore defuncto nupſit cuidam doctori Jacobo Buricio.

D. Vibrandus Aytta.

Sexto Vibrandum J. U. Doctorem & profeſſorem ordinarium ac rectorem Dolanum natum anno 1549. aut 48.

Tzierck Aytta.

Septimo Tzierck ſive Theodoricum. Hic obiit Dolæ in Burgundia.

Ida Aytta. Octavo Idam nuptam Doctori Godefrido a Moſeynbreuck Dordracenſi.

Joeſt Aytta. Nono Jodocam ſive Joſinam uxorem Petri a Tetlum: quorum pater Serip Aytta anno 1531. cum præfata Barbara Hettema, matrimonium per diſpenſationem Apoſtolicam contraxit, erant enim conjuncti invicem in tertio & quarto gradu, cùm Barbara proneptis eſſet Ritziæ Aytta, & Serip nepos Gerbrandi Aytta fratris ipſius Rintzii. Barbaræ autem mater nata fuit ex Tzerck Roerda filio Popkonis Roerda, cujus Tzerck Roerda frater fuit Liouwe Popkonis & Riourdt Popkonis, quorum alter Liouwe Romæ obiit, Pontifici *Leoni* imprimis gratus ob vocis excellentiam, filiumque reliquit Baſcantorem Capellæ Ceſareæ Decanum in Anderlecht prope Bruxellam, D. Matthiam. Riourd autem filium Popkonem reliquit tempore regiminis Geldrorum Gritmannum in Wimbriſeradeel. Hackiæ autem mater vocabatur Jodoca & poſt primum maritum mortuum Hackia ſecundo nupſit Lolcke a Rheen patri Hette Lolckeſz, & Thiet uxoris Gerbrandi Aytta filii Folcardi Aytta, & fratris Serip Aytta mariti Barbaræ.

Rintz Montzima & quinque ejus liberi. *Bucho Montzima.* Rintz quinta proles Folcardi ac Idæ anno 1539, 19 Aprilis celebravit nuptias cum Popkone a Montzima in Bly ex quo procreavit filium Buchonem ſacræ theologiæ Doctorem Canonicum majoris Eccleſiæ & Præpoſitum Sti. Joannis Trajectenſis.

Bauckia Montzima. Obiit in Bly ac in paterno ſepulcro ſepulta. Bauckiam filiam uxorem Jelger Feitsma ex quo filiam habuit Rintziam Leovardiæ in ædibus Pauli Brecker mortuam & in eccleſia Zuichemenſi ſepultam, ac eo defuncto Pauli Brecker Gritmanni in Dongerdeel occidentali ex quo habuit filiam Rintz & filium Popkonem qui in pueritia obiit.

Tako Montzima. Tertio Takonem qui uxorem duxit filiam Graphiarii Trajectenſis Giſleni Scribæ ex qua inter cæteros habuit filios Serapionem poſtea ſocietati Jeſu aſcriptum, Cornelium, Popkonem & filias Rintz, Barbaram, Elizabetham, Viglium, Giſlenum.

Ida Montzima. Quarto Idam nuptam Liouwe Vatnia quæ liberos non reliquit, quæ in Zuichem mortua & ſepulta.

D. Folcardus Montzima. Quinto Folcardum U. J. Doctorem & Canonicum Sti. Salvatoris natum anno 1546. quorum parentes ambo diem extre-

extremum clauſerunt anno 1547. menſe Decembri. Ipſorum autem habitatio erat in Bly, ubi ſita eſt poſſeſſio Montzima, pertinetque ibidem ad Dukonem a Martena poſſeſſio Vuama quæ anno 1585. vendita eſt, & ad Vlke Alua poſſeſſio Ebinga.

Mintz Hoytema filia Folcardi & ejus liberi quinque.

Sexta proles Folcardi & Idæ vocata fuit Mintz juncta matrimonio Jelle Hoytema alias Wolfarda filio Bouuonis, qui liberos reliquere Tieth nuptam Geroldo dicto Montzima ſive Gerritſma Oldermanno in Dockum, ac deinde cuidam medicinæ Doctori Andreæ Doccomenſi.

Tieth Hoytema.

Secunda filia dicta Jetz primo matrimonio juncta fuit M. Franckoni a monte Delphenſi Regio Conſiliario in Senatu Hollandiæ, ac poſt in magno Conſilio Mechlinienſi, a cujus morte nupſit M. Jacobo Heſſel Conſiliario Regio in Flandria, ex quo reliquit Folcardum & Mariam filium & filiam.

Jetz Hoytema.

Mintz tertia filia nupta fuit Igramo ab Acchelen Conſiliario & poſt Præſidi Regio in Senatu Phriſiæ, qui quoque reliquit ex ea Folcardum.

Mintz Hoytema.

Quarta filia vocata Ida, nupſit M. Guilielmo Cripio Penſionario Delphenſi, ac poſt Regio Conſiliario in Hollandia, ex quo unicum habuit filium ſed ante matrem mortuum.

Ida Hoytema.

Quinta mutato nomine a patre nominata Jel nupſit M. Cornelio Oom * Conſiliario in Hollandia ex quo filios habuit duos Folcardum & Hermannum, ac filias Mintziam & Idam &c. mater autem earum Mintz obiit ex partu anno 1549. quam maritus paulo poſt ſecutus fuit.

Jel Hoytema.

Gerbrandus minor natu filius Folcardi & Idæ natus anno 1519. fuit Gritmannus in Wimbrisderadeel, ac uxorem habuit Thetam filiam Folcke ab Rheen, ex qua aliquot habuit filias, ſed duas duntaxat conjugatas, videlicet Idam nuptam Feickoni Fritema Quæſtori Regio in Groninga, natam anno 1544. quæ plures reliquit liberos, videlicet Buchonem, Eduard & Thiet. &c,

Gerbrandus Aytta filius Folcardi.

Jaquelina autem altera filia ejuſdem Gerbrandi nata anno 1554. matrimonio juncta fuit Petro Buygers filio M. Joan-

* Lege : *Oem.* Porro hic Cornelius eſt fil : Hermanni, cujus frater Joannes genuit alium Hermannum, e quo nata eſt Maria Cornelia Oem quæ nupſit an. 1645. Cornelio Hoynck avo meo, Domino de Papendrecht & Matena. Proinde avus meus & Gellia Hoytema fuerunt affines in 2. & 3. gradu mixto.

Joannis Buygers Gritmanni Leovardienſis. Petrus autem ſocero Griteniam ſupradictam reſignante in ea illi ſucceſſit. Filiæ autem aliæ duæ Hack, Joeſt & Barbara in pueritia mortuæ ſunt. Genuit autem ex Thiet Gerbrandus anno 1546. filium Folcardum qui in florenti ætate Madriti in Hiſpania anno 1571. menſe Septembri obiit. Poſt Thetæ autem mortem Gerbrandus ex concubina Catherina Petri filium reliquit Ferck quatuor annorum cum ipſe Gerbrandus moreretur in Zuichem anno 1573. die . .. . Aprilis rediens ex Brabantia ubi fratrem Viglium Præſidem viſitaret, qui prædictum ejus filium legitimari curavit.

Folcardus Aytta filius Gerbrandi junioris.

Folcardus autem conjuge defuncta in viduitate ex Vobelia concubina genuit duas proles Mariam quæ unicam reliquit filiam Idam, & filium poſthumum M. Folcardum Præpoſitum Bethunienſem & Canonicnm Sti. Bavonis apud Gandavum.

Mintz Aytta filia Gerbrandi & Jex ejus liberi.

Inter filias autem Gerbrandi & Jetz ſenior fuiſſe videtur Mintz Aytta quæ obiit anno 1515. prima Octobris. Et ex Doytſe Bayarda reliquit duos filios artium magiſtros, ſacerdotes Tzalingum & Dothiam antea dictum Pibonem qui poſt paſtoratus ab ipſis adminiſtratos, poſſederunt liberum beneficium in Zuichem, ubi & mortui ſunt. Reliquit eadem Mintz filium quoque Bokonem qui ex prima conjuge Vitz generavit Jorrit Bokoſoen, qui ex N. De Ringia reliquit filium M. Haringum Vyarda, Paſtorem in Zuichem & Bockonem. Ex ſecunda autem uxore Renia cognata ſua filia Liouwe Tyepnia cum licentia Apoſtolica, progenuit Doitſe & Vytz uxorem Joannis Memartſoen Hillema & Buchonem.

M. Tzalingus & Dothias.

Boko.

Edo & octo ejus liberi.

Edo autem quartus ex Gees filios habuit quatuor totidemq. filias, videlicet Doitſe Pibe, qui duxit filiam Kemponis Vuya. Bouwo & Edo, necnon filias Annam, Ulck, Mintz & Sydts uxorem coloni in Hemrichein.

Ael.

Ael filia Dothiæ, & Mintziæ Aytta nupta fuit Folie Eyskis in Aldeborn, ex quibus deſcendunt Yeske in Aldeborn, Doitze habitans in parva poſſeſſione de Hemrichein. Ael nupta Douwe Piebis in Grouw, Sep nupta Vytze Pibis in Grouw. Et N. filia nupta Segero in Iruſum. Habuit & Mintz alteram filiam dictam Catharinam, cujus liberi mihi non ſatis cogniti.

Catharina

Swob

Swob altera filia Gerbrandi, & Jetz, quæ habitavit cum M. Buchone fratre paſtore tum in Grouw, nupta fuit Ulbae Hilleſoen in Eeſchem, & præfata Swob obiit anno 1494. relicto filio & filia. *Swob Aytta filia Gerbrandi.*

Filius dictus Hille duxit Reynſch Doukonis Leovardiæ, qui non reliquit ex ea liberos, & Ebel uxorem Idts Lilchlis ex Geeſterland filium reliquit Hille, & Mariam uxorem Siche Eſges, ex quo habuit duos filios & unam filiam nuptam M. Sabino Bomelio Burgimagiſtro in Snekis.

Sydtz tertia filia Gerbe & Jetz nupta Renich Sjourtz Camſtra, qui nullum filium reliquit, ſed multas filias videlicet Rintz nuptam Gerloff Ephis quæ filiam Bauch reliquit monialem in Smalingerée, & Sydtz uxorem Wibe Gerritſoen in Beers, & filios duos Auche Geloffſoen in Werragae, & Reynicum Gerloffſoen, qui hæreditavit poſſeſſionem Bolle in Egum confiſcatam ob factionem geuſianam. Altera filia Renich Jouwſoen vocata ſimiler Sydtz, nupta fuit Hette Gerritſoen Frieſma qui inter cæteros reliquit filium Romke Hetteſoen Gritmannum in Stellincwarf, Saep uxor Jan Brunſſoen, Jet uxor Teke Donneſoen, & Vuytz uxor Vitze Heranſoen. *Sydtz Aytta filia Gerbrandi & ejus liberi ſex.* *Rintz.* *Sydtz.* *Saep..*

Ferrica ſive Fercku quarta filia Gerbrandi & Jetz, fuit in primo matrimonio conjuncta Saecke Sipkeſoen, qui obiit anno Dni. 1498. Reliquit autem ex eo filium unum & tres filias. Filius vocatus Gerbe Sakeſoen habitans in Freins, duxit Jel filiam Bone Boerſoen ex Ulck filia Saecke Popkema in Weydum, ex quo natus eſt Saecke Gritmannus in Idarderadeel pater Sibrandi burſarii in Collegio Vigliano Lovanii, & alias ſex filias, Saeck, Thietz, Ulck, Jetz, Anna, & Rixt. Aet autem ejuſdem Fercu filia nupta Aette Ritſartſoen, filios reliquit Ritzardum, qui habitavit in Zuichem, reliquitque filios Rintze, Folcardum & Attonem Canonicos, & aliquot filias. Reliquit & Aet Buchonem habitantem in poſſeſſione paterna in Zuichem, & Rintzium ſine liberis mortuum. Swob altera filia Fercu ex Boite Bougeſoen reliquit Bouwe & fratres & ſorores ejus. Sipk tertia filia Fercu ex Saeck monialis mortua eſt in monaſterio Foſwert. Ex altero autem matrimonio Sydtſe Ateſoen prædicta Fercu, habuit filium unum, & duas filias. Filius Sakas ex Anna Alua habuit filium Adolphum ſive Aloff habitantem in poſſeſſione *Ferrica Aytta filia Gerbrandi & ejus liberi* *Gerbe Sackeſoen.* *Aet Fercu filia.* *Swob filia Fercu.* *Sipk Fercu filia.*

Aytta in Roërdehuyſum, & præter hos Saecke, Fercu, Lutz, & Bauch, & poſt obitum Saecke, Anna ejus vidua commígravit in Egum in poſſeſſionem Idſinga. Saeck prima filia Fercu ex Sydtze juncta fuit matrimonio Idtz Idtſoen de Roerda, qui habitavit inter Irſmazil & Egum in Niedam parochiæ de Grouw. Altera Fercu filia & Sydtze dicta Sydtz, qui obiit anno 1554. uxor Pier Fokes reliquit filiam nuptam Hette Vibeſoen, qua mortua proles eam mox ſecuta, hæreditatem tranſmiſit ad patrem Hette Vibeſoen. Reliquit & Sydtz filium Buchonem ſimplicem, ſed tamen conjugatum, qui & ipſe liberos reliquit.

Sake. *Saek.* *Sydtz.*

Auck quinta filia Gerbrandi & Jetz habitavit cum M. Ferck fratre & nupſit, matre inconſulta, Riourt Vobbeſoen habitanti in Weydum patrueli Feke Jugels vicini Zuichemenſis, quæ matrem viſitando in Zuichem ibi obiit ex prole, qua poſtea defuncta, hæreditatem marito quæſitam, Jetz mater redemit.

Auck Aytta filia Gerbrandi.

Poſtrema filia Gerbrandi & Jetz, dicta Saep, non reperitur fuiſſe nupta. Habuit autem Gerbrandus filium naturalem aut baſtardum dictum Jouw qui anno . . . . periit. Qui & ipſe filium reliquit Gerbe in Grouw & Aet filiam ex qua natus eſt Auche & Jouw qui habitaverunt cum Folcardo Aytta ipſius Jouw fratre legitimo.

Saep. *Jouw baſtardus Gerbrandi.*

Rintzius Ferrici Aytta tertius filius ex diviſione paternæ hæreditatis poſſedit Hemrichein & coloniam juxta lacum in Verragae in Douvier. Uxorem habuit Swob Heringa ex qua filius ei natus fuit, dictus Haye Blynxſtra a poſſeſſione Blynxſtra in Achrum, quam occupavêre Douvemani, de qua longa lis Rintzio ejuſque liberis cum ipſis fuit. Liberos autem legitimos Haye non reliquit, ſed unicam tantummodo filiam naturalem dictam Feich. Habuit & Rintzius alterum filium dictum Bane, qui, uxore de Jelmerſma mortua, filio hæres exiſtens poſſeſſionem Oppehem ad ſe devolutam presbiteris in Wirdum teſtamento reliquit. Fuit & prædicto Rintzio alter filius Bucho in pueritia mortuus. Filiam vero unicam reliquit a matris nomine dictam Sydtz nuptam in primo matrimonio Feiche Hettema, qui obiit anno Domini 1492. filio unico relicto ex Sydtz Hette Hettema, qui ex hac Roerda genuit Barbaram uxorem Serapionis Aytta cognati

Rintzius Aytta Ferrici filius & ejus liberi. *Haye* *Bane.* *Bucho.* *Sydtz. filia Rintzii Aytta & ejus liberi.* *Hette Hettema.*

nati ſui. Genuit itidem Hette filiam Aet nuptam Liouwe Mellema Burgimagiſtro Leovardienſi patri Magdalenæ &c. Item & filiam Tzerck nuptam Petro Tzalingi, ex qua proceſſit Tzerck Pieters, & Hach nuptam Thaddaeo Hoppers &c. Item Feich quæ olim monialis in Foſwert in ſeculum rediit. Reliquit & filium unicum prædictus Hette dictum Wibe Hetteſoen, ex quo natus Hette Wibeſoen, Sydtze Haye & Wibe & mater Vibrandi burſarii in Collegio Vigliano. Secundus maritus ſupradictæ Sydtz filiæ Rintzii fuit Ivo Byarda Tzalingi filius, ex quo liberos non habuit.

Siouck unica filia Ferrici & Sydtz duos habuit maritos Jarichum in Achrum de Metslawier, unde filium unicum procreavit Vibe Jarichſoen famoſum capitaneum & filiam Sydtz. Vibe autem ex Thiet vidua Agge Donya filium & filiam. Filius Jarich qui unicam duntaxat filiam Siouck dictam reliquit, quæ in monaſterium a propinquis detruſa poſtea ad ſeculum reverſa eſt, nupſitque cuidam Focx, litemque movit de Helvardera poſſeſſione in Roerdehuyſum vicina coloniæ Aytta, quæ patri Jaricho obvenerat ex teſtamento aviæ Siouck, eratque occupata per amitam Jel uxorem Heſſeli Abinga, & ad filias ejus Vick & Thiet nuptas Douve filio Tackonis Douma & Geſſoni Douvema devoluta, in qua tamen lite ſuccubuit. Jarici ſoror prædicta Jel, nupſit Heſſe Abinga in Huyſum, unde habuit filium Kemponem & filiam Thiet nuptam Jelle Harſma, ex quo habuit filium Sirck Harſma & filiam Focke Harſma nuptam N. Boitzima. Et in ſecundo matrimonio Douwe Douvema, cujus pater fuit *Jancke Douvema mortuus in arce Vilvordienſi*, ex qua reliquit unicam filiam Tetke Douvema quæ conjuncta fuit matrimonio Sydtz Botnya, cui obtigit Helvardera in Roerdehuyſum quam vendidit *Dno. Viglio Ayttæ* a cujus proavo Ferrico ea proceſſerat. Et alteram filiam Vick uxorem Goſſonis Douvema filii Eponis Douvema. Sydtz autem filia Jarichi nupſit Haye Albadae filio naturali Renici Albadae vitrici ſui, ex qua proceſſit Helick uxor prima Tziepke Tziartz. & in ſecundo matrimonio Tziepke Broerſoen. Porro ex Tziepke Tziaertſſoen reliquit filium Haye & filiam dictam Sydtz Iges. Secundus maritus dictæ Siouck fuit Renich Doitziſſoen Albada, ex qua unicam duntaxat reliquit filiam dictam Jel Albada quæ

Siouck Aytta filia Ferrici.

in primo matrimonio ex Heſſel Jougema habuit duos filios, Renick & Kempo Jougema mortuos ſine liberis, & Annam uxorem Douve Douvema in Iruſum, quæ filium reliquit Eponem Douvema juniorem maritum Catharinæ Fritema ex qua reliquit duas filias: Anna autem poſt mortem Douvonis rurſus nupſit Haringo Genitz qua mortua duxit viduam doctoris Renici.

In ſecundo matrimonio Jel prædicta nupſit Othoni Petri ex Gaſtarlandt, unde nata eſt Siouck uxor Sirck Donya Gritmanni in Hennarderadeel.

Vytze avus maternus Folcardi

Vytze avus maternus Folcart Aytta filiam unicam reliquit dictam Jetz Vytzis Bukama, alias a marito Jetz Gerbis matrem Folcardi Aytta. Habuit autem Vytze fratrem D. Bernardum paſtorem in Zuichem, qui in Literis nominatur Her Bernart Siourdſoen ſive Gifridi Boukama.

Mintz avia materna. Folcardi.

Uxor autem prædicti Vytze avia materna Folcardi ab Aytta, nominata fuit Mintz Schutsma, pia & ſancta matrona, filia Jetze Schutsma, cuique uxor erat ex familia de Jornahuyſum in Verragae. Habuit autem Jetze pater Mintz fratrem Brunonem Schutzma, qui duos habuit filios Jetze Schutzma & N. patrem Riviert, qui filium reliquit Bouke Schutzma poſſeſſorem coloniæ Schutzma in Verrage & Thietz matrem Catharinæ filiæ naturalis Buchcnis Aytta.

De Idæ ab Hanya parentibus paternis ac maternis.

Avi & aviæ Idæ Hanya

Idæ ab Hanya uxoris Folcardi Ayttæ avus paternus fuit de familia Hanya, avia paterna ex familia de Camſtra, avus vero maternus ex familia de Bommanga, avia materna ex familia de Renarda.

Hanyana familia.

Hanyana familia late ſe diſpergit, variiſque poſſeſſionibus nomen dedit, ac M. Hieronimus ab Hanya Conſiliarius Regius in Senatu Friſiæ aliquando ſcriptum vidit, quo continebatur quemdam ex ea familia olim habitaſſe in Pyngium, multaſque ibidem habuiſſe contentiones cum Præpoſito ac religioſis Præmonſtratenſibus in Zandt, qui poſtea migravere Bolſuardiam, & cujus Præpoſituræ bona, extincto monaſterio, nuper incorporata ſunt Epiſcopatui Leovardienſi. Præfatus autem de Hanya complures reliquiſſe dicitur filios, quorum

rum unus retinuit poſſeſſionem Hanya in Pingium, alter migravit in Holwert. Tertius in Weydum. Quartus in Wielsrip, multaque alia paſſim in Phriſia reperiuntur poſſeſſiones ab illis denominatæ.

Hanya in Pingium.

Poſſeſſionem autem Hanyanam in Pingium poſſedit noſtro tempore Watze Hanya filius Douwe Donya, qui Watze fuit pater naturalis dicti M. Hieronimi, & ex legitima conjuge filia Gicke Gretinga & N. Dekama alios quoque reliquit liberos.

Hanya in Holwert.

Sypt Hanya ex Holwert habitavit in Brouwert prope Dockum ſubmerſus ex caſu domum rediens, filium reliquit Jeltziae Hanya qui ex Germania, quam ſtudiorum cauſa acceſſerat, rediens, obiit nullis relictis liberis. Hæredem, relinquens ſororem matrimonio junctam Sydtze Harſma ac poſtea Idzardo in Grouvenſtins, quæ ex Sydtze unicam tantum reliquit filiam nuptam Julio a Dekama conſiliario Regio in Friſia, & altera filia Syxt nupta fuit Serip Adla in Gexbirum. Bernart autem frater Sipt ex Ida Herema filia Vigle Herema filium reliquit, cui defuncto mater ſucceſſit, eaque ſecundo nubens unicam ſimiliter reliquit filiam, quæ ad tres filias hereditatem tranſmiſit, quarum unam duxit filius Franciſci ab Alua ſive Malda, ac ita familia Hanyana in Holwert extincta fuit.

Hanya in Weydum ex qua ſtirpe Serapio ab Hanya & ejus liberi tres.

Ex familia Hanyana in Weydum deſcendit Serapio ab Hanya avus paternus ſupradictæ Idæ, qui ex Eeck de Camſtra reliquit filios Tziaert, Geke, & Vigle Hanya patrem dictæ Idæ.

Tziaert Hanya filius Serapionis & ejus filiæ duæ.

Ex Tziaert filio Serapionis ab Hanya, nulla maſculina deſcendit generatio, ſed duas duntaxat reliquit filias ex Bauk Burmania, videlicet Eek & Jauck. Eek nupta fuit Renick Oepkeſz. Gratinga, ex quibus deſcenderunt filii a Burmania cognominati Tziaert, Douve, Bocke, & Upke, ac filia Bauck nupta Haring Harinsma, mater Douve Harſma.

Eek Hanya ſive Burmania & quinque ejus liberi.

Tziaert Bourmania.

Tziaert filius Renici a Gratinga cognominatus a materna poſſeſſione ſita Leovardiæ Bourmania, nepos ex filia Tziaert Hanya, eques capitaneus & conſiliarius Caroli Quinti in Friſia, ex Tyetz Vuya, filios habuit Watzonem, Kemponem, & Renicum Droſſatum in Covordia, qui ſine liberis omnes mortui ſunt, & Judocum filium ſeniorem Gritman-

num Leovardienſem, qui ex nobilis Groningenſis de Katers Domini in Fisliet genuit Nicolaum a Burmania, cui nupta fuit N. ab Ouſta, & Annam conjugem Johannis ab Euſum.

Douve Burmania. Douve ab Burmania itidem capitaneus ſub Carolo Quinto in Friſia, ex prima conjuge dicta At filia Pier Foppeſoen Ziarda vidua Laez Harſma, quæ filio ex eo nato ſucceſſerat, reliquit ex Douvone in Langewaer, nec non Petrum, Eraſmum, Renicum, ac Heronem dictum Marcellum, qui ducta privigna patris filia Saep ſatis numeroſam prolem reliquit. Et in ſecundo matrimonio ex eadem Saep Douve progenuit Gemmam Burmania, qui in primis nuptiis duxit ſobrinam ſuam, filiam Fedde Harde, ex qua habuit filium Douvonem, Upkonem & Takonem, & ex ſecundis nuptiis ex Jel Alua vidua Siouckonis Mellama ex qua ſimiliter multos liberos procreavit.

Boko Burmania. Tertius frater Boko Burmania ex filia de Camſtra filium reliquit Doctorem Renicum a Burmania Gritmannum Leovardienſem, cui nupta fuit una ex filiabus Jaucke Onoma in Bly.

D. Upke Burmania. Upke quartus frater, doctor fuit J. U. ſacerdos & præbendarius in primaria Eccleſia Leovardienſi, & conſiliarius Cæſareæ Majeſtatis in Friſia.

Bauck Burmania. Bauck eorum ſoror, ut ſupra meminimus, nupta fuit Haring Harſma Gritmanno in Wimbritſeradeel patri Douve Harſma.

Jouuck Hanya alias Burmania ſive Harda. Secunda autem filia ſupradicti Tziaert Hanya, fuit Jouck nupta Pibe Harda, ex qua progenuit filium Fedde Harde, qui ex Saeck ab Herwey in Tannaert filium habuit Pibonem Harda juniorum, uxorem quoque Vatze Camminga & Gemme Burmania, & Renici Camminga vocatam Beits.

Gale Hanya filius Serapionis. Secundus filius Serp Hanya frater Tziaert Hanya dictus Gale, uxorem habuit Rintz Ekinga, neptem Saep Pinge in Zuichem, quæ ipſius cum ſororibus hæres fuit, duoſque reliquit liberos M. Watze Hanya celebrem medicum ac chirurgum Leovardiæ habitantem in loco ubi nunc eſt caſtrum, & Eck Hanya nuptam Sicke Siourdze fratri Doctoris Haringi Sinnema, aſſeſſoris cameræ imperialis, Secretario Ducis Alberti, quæ mala fortuna ſubmerſa fuit anno 1499.

Viglius Hanya fi- Tertius filius Serapionis Viglius Hanya, ex Rintzia de Bom-

Bomminga, ſuſtulit quatuor filios & quatuor filias ſcilicet Broer, Die, Serip, & Tziaert, nec non Eek, Tziedt, At; & Idam minimam natu, uxorem Folcart Aytta. *lius Serapionis & liberi ejus octo.*

Broer autem Hanya filius ſenior Vigle Hanya, & Eke Camſtra dictus Eekna ab poſſeſſione Eekna in Roerdehuyſum, quam jure retractus comparavit ab hæredibus Gelle Hanya patrui. Reliquit ex ſorore Dni. Riouert præbendarii in Roerdehuyſum, liberos Serip, Vigle, Tyedtz, Ydtz, & Liebk, alias Barbaram matrem in Aelſum. *Broer Hanya filius Viglii & liberi ejus quinque.*

Serip ex N. de Andringa habuit filios duos, Jorrit & Vigle. *Serip filius Broer.*

Vigle Broerſoen reliquit duos filios & unam filiam. *Vigle filius Broer.*

Indtz filia Broer inter cæteras proles reliquit Broer fratrem Laicum in Thabor. *Indtz filia Broer.*

Tyets filia Broer ex ſecundo marito Sydtze Heſſelſſoen van Rheen patruo Hette Lolckes reliquit duos filios unum Rintze habitantem in Slota, & alterum Heſſelt in Lutzowirum. *Tyedtz filia Broer.*

Barbara filia Broer ante dicta Liebk monialis & mater in monaſterio Aelſum. *Barbara filia Broer.*

Die Hanya ſecundus filius Vigle Hanya, ex uxore nata in Aaron habuit tres filios, Vigle, Doctor Serip, & Gele, & filiam Catharinam. *Die Hanya filius Viglii & liberi ejus*

Vigle Hanya ex prima uxore Rema ex Tziemmarum genuit Die Hanya poſſidentem ſtatum Hanya in Weydum, & ex ſecunda conjuge dicta Idtz reliquit Gele & Vigle. *Vigle Hanya filius Die.*

Doctor Serapio ab Hanya celebris medicus & Burgimagiſter Leovardienſis unicam tantum ex poſteriore matrimonio filiam reliquit. *D. Serapio filius Die.*

Gale Hanya obiit ſine liberis. *Gale Hanya filius Die.*

Tryntke ſive Catharina filia Die Hanya complures reliquit liberos ex Fedde Hetteſoen Jelgerſma. *Catharina Hanya filia Die.*

Tertius filius Vigle Hanya Serip dictus, nomen referens avi paterni, obiit ſine uxore & liberis anno 1500. in prelio prope Franicker. *Serip Hanya filius Viglii.*

Quartus filius Vigle Hanya & Rintz Bomminga nominatus Tziarta patruo Tziart Hanya ſive Burmania ex Reynsk vidua Dukonis Gralda nullos reliquit liberos obiitque anno 1515. Sepultus Leovardiæ in eccleſia Sti. Viti in Oldenhove. *Tziart Hanya filius Viglii.*

Re-

Eek Hanya filia Viglii & liberi ejus ſex.

Reliquit tamen filium naturalem nominatum Tziart.

Eek ſenior filia Vigle Hanya juncta fuit matrimonio Liouve Tyepma in Roerdehuyſum filio Gibe Tyepma conſobrino Gerbe Aytta, ac Siourdt Wibbeſſoen in Groveſtins ſorore Scharnewibe. Reliquêre autem dictus Liouwe & Eek tres filios & tres filias videlicet Siourt, Sybe, & Vincentium Tyetz, Rema & At.

Siourt filius Eek.

Siourt ſenior filius Eek Hanya, uxorem habuit Aelke Galama, ex qua generavit tres filios videlicet Liouwe, Jarich & Vincentium, ac filiam Atke monialem in Betlem.

Sibe filius Eek.

Sibe puſillus ſtatura ſine liberis obiit, ſepultus in monaſterio de Groetaduert.

Vincentius filius Eek.

Vincentius mortuus eſt in adoleſcentia Leovardiæ in ædibus Idæ Hanyæ materteræ.

Tzyetz & ejus liberi quatuor.

Tſyetz ſenior filia Eek Hanya nupta fuit Hette Hetteſoen Jelgerſma, & habuit filium Vigle, cui nupta fuit filia Tſietz filia Takonis Montzima.

Liouwe.

Liouwe Jelgerſma Gritmannus in Achterſpel, pater M. Leonis Jelgerſma burſarii olim in Collegio Vigliano, & complures filias.

Sydtze.

Sydtze liberos non habuit quod ſcitur.

Catharina.

Catharina uxor in primo matrimonio Pibonis Gekinga, & in ſecundo Jorrit Bockeſoen Vyarda, ex quo filium reliquit Pibonem.

Rema.

Rema uxor Bockonis Vyarda cujus liberi ſupra memorantur ſub titulo Mintz Aytta matris dicti Bockonis.

At.

At monialis & poſtea mater in monaſterio Tſiemmarum.

Tzietz.

Tzietz altera filia Viglii Hanya & Rintz Bomminga nupta fuit Ambroſio Takonis habitantis prope Oldecloofter, quæ filios habuit tres & totidem filias.

Ambroſius filius Tzietz Hanya.

Ambroſius ſenior filius Tſietz Hanya ex Catharina uxore, ex Gela prope Sloten habuit filium Viglium &c.

Sipke filius Tiets Hanya.

Sipke alter filius Tſyetz Hanya uxorem & liberos reliquit,

Viglius filius Tſyetz.

Viglius tertius filius Tſietz Hanya deſtinatus Sacerdotio præmature obiit.

Hylck filia Tzietz Hanya.

Hylck filia prima uxor Sirck Hanckema, & poſt nupta Douvoni in Hennart, reliquit quoque aliquot liberos.

Lou filia Tzietz Hanya.

Lou altera filia Tſyetz conjuncta fuit Bouve Sinckema in Menaldum.

Rintz

Rintz tertia filia monialis in Nieclooſter, ac poſtea ibidem electa in prioriſſam.

Rintz filia Tſietz Hanya.

At quarta filia Vigle Hanya & Rintz Bomminga nomen referens ab At ſorore avi materni & uxore Tſommo Vyarda, monialis fuit in Oegecloſter, ac ibi vitam terminavit anno 1548.

At filia Viglii Hanya.

Ida minima natu filia dicti Vigle Hanya & Rintz Bomminga, poſt ejusdem Viglii mortem, tradita fuit nuptui ab matre Rintzia ac fratre Broer anno 1503. Folcardo ab Aytta, cujus generatio ſuo loco explicata eſt.

Ida filia Viglii Hanya, uxor Folcardi Ayttæ cujus generatio ſupra poſita eſt.

Avia paterna ſupradictæ Idæ fuit Eek Camſtra, nupta Serapioni Hanya, quæ filia fuit Viglii vulgariter dicti Vigle Camſtra, viri primariæ nobilitatis authoritatisque. Qui cum Friſii conventum celebrarent apud Bolſuardiam incidit in contentionem contra Edonem Albadam *Poteſtatis* munere in Friſia tum fungentem, exortaque inter famulos rixa, Viglius ibi occiſus fuit, in cujus vindictam Bolſuardia a factione *Schiringorum* occupata, multi adverſæ partis illic cæſi fuerunt, ac Edo numquam poſtea priſtinam dignitatem ſuſtinere potuit. Reliquit autem dictus Viglius Camſtra duos filios, atque unam filiam videlicet Renick & Abbe Camſtra & filiam Eek Camſtra. Cujus generatio liberorum ex Serip Hanya procreatorum ſupra deſcripta fuit. Frater autem ejusdem ac filius Viglius, Renick Camſtra in obſidione arcis Jouck Jalama in Ackmaryp periit circa annum Dni. 1459. Is autem quatuor reliquit filios, Feicke, Petrum, Viglium & Sydtze Camſtra.

Eek Camſtra avia paterna Idæ.

Viglius Camſtra & ejus liberi tres.

Renick filius Viglii ſenior, frater Eek Camſtra cum liberis quatuor.

Ex Feickone & Sydtz Tziarda natus Renick Homme & Foppe Camſtra. Renico uxor fuit His Ockinga qui habitavit in domo Camſtra in Wirdum, & filios reliquit Vigle, uxorem habuit Tryn Harsma ſororem Watze Harsma, ex qua nonnullos ſuſtulit liberos. Eademque in ſecundo matrimonio nupta fuit Goffoni Tziarda ex qua unicam habuit prolem nuptam Doctori Petro Fritzima conſiliario Regio in Leovardia. Vitze autem frater Vigle uxorem habuit Reniam Hermanam viduam antea prænominati Watze Harsma. Ac in tertio matrimonio, mortuis prioribus maritis ſine liberis, nupſit in tertio matrimonio Hermanno a Galama mortuo Bruxellæ, & in quarto M. Hie-

Feicke Camſtra & tres ejus liberi.

ronimo Hanya. Habuit & Renicus & His filiam nuptam Liouwe Beyama quæ juncta fuit matrimonio Gabbe Esgema in Oiſterdietens, ex qua reliquit duas filias unam nuptam Renick Gratinga Conſiliario Leovardienſi, quæ in ſecundo matrimonio nupſit Doctori Heſſelo Ayſſima. Et alteram filiam nuptam. . . . Boitzima habitanti in Collum. Prædictus autem Gabbe Eyſinga relinquens Friſiam patriam ſuam, Baſileam commigravit, ubi duxiſſe fertur filiam David Joriſſoen.

Habuit quoque prædictus Renicus Camſtra & His Ockinga alteram filiam monialem in Aelſum, quæ ibi vitam finivit. Homme Camſtra ex filia Edonis Eyſinga reliquit duos filios & duas filias Tzalingum & Fopponem, & Annam uxorem Gerboldi Feitzima & N. Douvema.

Tzalingus maſculum non reliquit. Foppe habitans in Gautem prope Snekam, in exilio propter geuſiorum factionem mortuus, filium quoque Fopponem reliquiſſe fertur: qui conjunctus matrimonio filiæ Scheltonis a Leaukema.

Anna Camſtra.

Ex Anna Camſtra ſive Fietzma plures deſcendunt filii & filiæ.

Foppe filius Feiconis.

Foppe ſenior Renici & Hummonis frater obiit anno 1525. nullis relictis liberis.

Petrus Camſtra filius Renici ſenioris.

Secundus filius Renick Camſtra fuit Peter Camſtra habitans in Jelſum, qui Ulmæ mortuus eſſe dicitur, relicto filio Renick Camſtra conſiliario Ducis Saxoniæ, qui ex Gerloff Hoxvier filias duas reliquit, unam nuptam Hettoni a Dekama, unde prognatus fuit Petrus a Dekama, eques & conſiliarius in Friſia ſub Cæſare ac Rege Philippo, qui uxorem habuit filiam M. Gerardi a Loo quæſtoris generalis Friſiæ, & frater Petri Hetto qui celibem vitam agit, nec non tres filiæ quarum prima nupta fuit Riouert Ebinga patri Hettonis, altera Tziaert Jonghema. Tertia Jouw Botnya, & altera Renici filia juncta fuit matrimonio Jaricho a Dekama, Hettonis fratri, ex qua habuit filium Juw Dekama conſiliarium regium & N. conjugem Schel Leaukema.

Viglius Camſtra filius Renici ſenioris.

Tertius filius Renici Camſtra ſenioris Viglius, qui obiit anno Dni. 1501. Liberos non reliquiſſe fertur.

Sydtze Camſtra filius Renici ſenioris frater Etk.

Sydtze quartus filius Renici ſenioris ex filia Schermewiſe. Reliquit filium Renick Camſtra alias Andla, ex quo natu

tus Ziourt Andla in Weydum, maritus Rintz Roxda. Reliquit quoque Sydtze Camſtra filiam primo matrimonio nuptam Sibrando Herema, unde deſcendit Vigle Herema, & uxor Schonenberger Gritmanni in Collum. In ſecundis autem Boko Burmania, unde natus eſt Doctor Renick Burmania Gritmannus Leovardienſis.

Secundus filius Viglii ſenioris dictus Abbe Camſtra in Oiſtervierum filium reliquit itidem Viglium Camſtra cui nupta fuit Eelick Heringa, unde deſcendit Sasker Heringa, qui ex N. de Jausma filios tres reliquit, Abbe, Sasker & Haring Heringa. Ex Abbe Saskers capti in Iruſum deſcendit Bauck mater Dekonis Martena & Sydtz Botnya. *Abbe Camſtra filius Viglii ſenioris, frater Eek Camſtra.*

B O M M I N G A.

Idæ ab Hanya uxoris Folcardi Aytta maternus avus fuit Broer Bomminga. Matrem autem habuit N. Albadam, filiam Hille Albadae. Fuit autem Pier conſanguineus Feiconi Sickinga, cujus filiam in matrimonio habuit *Renicus Bokema fundator monaſterii in Thabor*, unde adhuc jus ſepulturæ Bommingani ibidem retinent. Habuit autem Broer Bomminga fratrem unicum Hille Bomminga, & ſororem At Bomminga, conjugem Tzommo Wyarda, qui ſua tempeſtate vir magnæ potentiæ & authoritatis fuit, & cujus hæredes fuere Emingani in Gouthum prope Leovardiam, qui obiit anno 1473., atque At ejus conjux anno 1471. ſepulta in monaſterio antiquæ Galileæ prope Leovardiam, & inde tranſlata a fratribus Franciſcanis in novum monaſterium extructum in ipſa urbe Leovardienſi. *Broer Bomminga avus maternus Idæ ab Hanya.* *At Bomminga ſoror Broer Bomminga.*

Hille autem frater ex filia Vibonis Minnema procreavit filium Minne dictum Oppeherg qui prolem legitimam non reliquit, ſed tantum filium baſtardum Hille, patrem Heſſel Hilleſoen in Roerdehuyſum, habuit idem Hille Bomminga duas filias ſorores Minne, videlicet Pierck & Rixt Bomminga. *Hille frater Broer Bomminga & ejus generatio.*

Pierck juncta fuit matrimonio Foppe Ziarda patri Pier Foppes Ziarda, alias Bomminga, & Zidtz uxoris Feicke Camſtra, cujus generationem videre licet in præcedenti declaratione liberorum Feicke Camſtra. Quorum pater Foppe *Pierck Bomminga filia Hille.*

Ziarda habitavit in Morra in Abbagae & obiit anno 1490, multas in vita controverſias & contentiones ſuſtinens cum Douvone Harſma in Hega marito Rixt itidem ſororis & cohæredis dicti Minne. Pier autem Foppis, filium reliquit Goffe Pierſz. patrem Pier Ziarda, & At nuptam in primo matrimonio Laez Harſma & in ſecundo Douve Burmania cujus generatio ſupra habetur in familia Hanyana, & alteram filiam nuptam N. de Capella, ac poſtea Franciſco a Roerda Gritmanno in Wimbritſeradeel, qui ex ea ſuſcepit filium Douve Roerde maritum Catharinæ a Leaukema.

Rixt filia Gille Bomminga.

Rixt autem uxor Douve Harſma filiam ex eo habuit nuptam Ononi Jouſma ſeniori, ex quibus Jou & Douve Jousma ac uxor Saskar Heringa deſcendunt. Videntur & alii ex Douve Harſma & ipſa Hyllick deſcendiſſe, videlicet Laez Harſma cui nupta fuit At filia ſupradicti Pier Foppes ac Haring Harſma, qui duxit Bauck Burmania, & Douve Harſma juniorem, patrem N. Harsma matrem Jaucke Douwema, & Idzart in Groveſtins, unde colligitur ex his duabus filiabus Hille Bomminga patruelibus liberorum Broer Bomminga deſcendiſſe duas nobiliſſimas familias Friſiæ Ziarda & Harſma.

Broer Bomminga liberi ex Tzietz Reynarda.

Ipſe autem Broer Bomminga ex Tzietz filios duos reliquit Lou Broerſſoen, & Oege Broerſſoen a Bomminga.

Louu. Bomminga.

Lou filios non reliquit, verum aliquot filias, quarum una nupta fuit Zirck Harſma Inder Elſt, qui reliquit ex ea Zydtze & Jelle Harſma ac Mariam uxorem Heſſel Boitzima. Zydtze autem ex prima uxore vidua Renici Camſtra dicta His Ockinga nullos liberos habuit, & ex ſecunda filia Syxt Hanya in Brouwert, unicam tantum filiam reliquit nuptam Dno. Julio a Dekama conſiliario Regio in Friſia. Jelle autem aliquot liberos reliquit ex filia Heſſel Abinga in Huyſum. Habuit & Lou alteram filiam nuptam Jelmer Otteſoen, qui reliquit filium Otto, & ex eo Geke Otteſoen in Weydum. Oege autem frater Lou ſine liberis obiit. Filias autem Broer Bomminga maritatas reliquit duas videlicet Rintziam nuptam Vigle Hanya matrem Idæ Hanyæ. Alteram dictam Jauck nuptam Heſſel Eſges Albadae, ex qua progenuit At, quæ nupta fuit Thomæ van Heyden Secretario ſeu ſcribæ Ducis Saxoniæ, qui filium reliquit commorantem Lipſiæ M. Joachimum van Heyden ſimili-

Oege Bomminga.

Rintz Bomminga uxor Vigle Hanya.

Jauck Bomminga.

ſimiliter Secretarium Ducis Georgii. Idem Broer Bomminga reliquit & filias, ex Tyetz ejus conjuge quæ Deo & monaſteriis in Nieclooſter & Oegeclooſter dedicatæ fuere.

Avia materna Idæ fuit Tyetz Reynarda uxor Broer Bomminga, ac filia Oege Reynarda qui ex priore matrimonio eam ſolam ſuſtulit. Habitavit autem Oege in Oppenhuyſum prope Snekam, ubi poſſeſſio Reynarda ſita eſt, multaſque dum viveret ſuſtinuit contentiones cum Douvemanis propter conventum in Haska, ubi prius habitavêre moniales, in quarum locum ſubſtituti intruſique fuere monachi regulares. Ipſe autem Oege monialibus in vita monaſtica perſiſtere volentibus novum extruxit monaſterium in fundo Abbatiæ Oldeclooſter, quod ab eo denominatum eſt Oegeclooſter. Oriundus autem fuit ex Stauria, cùm ea urbs adhuc floreret. Et ex familia Renarda referunt deſcendiſſe Brederodanæ familiæ authorem. Filium autem ex ſecundo matrimonio reliquit Sicke Reynarda qui vixit anno 1461. Filias quoque multas reliquit inter quas una appellata fuit Siouck nupta N. Bouckema, qui ex ea filiam ſuſcepit dictam Geel matrem Renici Reynarda paſtoris in Goentryp viri apprime docti & jurisconſulti qui filiam naturalem reliquit dictam quoque Gele, quæ nupſit Goffoni Andringa. M. autem Renicus poſſeſſionem Renarda in multas diviſam partes reduxit in unam, pretio cohæredibus ſoluto. Habuit & Siouck filium Oege Bouckema cujus filia nupta Abbe Idzkis Sickinga ex quo ſuſtulit filium M. Idzardum Zickinga conſiliarium in Friſia & M. Oegonem Sickinga advocatum in Snekis. Habuit quoque Siouck filiam dictam Beyts, matrem Vibe Beytz, cujus filia nupta fuit Sipke Teke Ambroſiſſone ex Tyets Hanya.

Tyetz Reynarda avia materna Idæ Hanya.

Siouck ſoror Tyetz Reynarda.

M. Renicus Renarda.

INSTRUMENTUM

Fundationis Domûs Dei Ab Aytta in pago Zuychem.

Ex Heuſſenii hiſt. Epiſc. Leovard. p. 108.

Omnibus haſce literas aut inſtrumentum publicum viſuris aut lecturis, *Viglius Aytta* ex *Zuychem*, utriusque juris Doctor, Cathedralis eccleſiæ S. Bavonis Gandavi in Comitatu Flandriæ Præpoſitus, Concili Status Catholicæ Majeſtatis Præſes, nec non Cancellarius Ordinis Aurei Velleris &c. ſalutem. In nomine Domini Dei omnipotentis. Cum expreſſa veritatis rerum infraſcriptarum notitia notum facimus, piæ memoriæ Reverendum, Doctiſſimumque Dominum Magiſtrum *Bernardum Bucho Aytta* ex *Zuychem* * avunculum noſtrum chariſſimum, cujus animæ propitietur Deus, in vita Decanum Colegiatæ Eccleſiæ S. M. Virginis in ſacello aulæ Hagæ-Comitis, & Cæſareæ Majeſtatis piæ memoriæ Conſiliarium &c. alio tempore intentionis fuiſſe fundare & erigere bonam & laudabilem fundationem in pago Zuychem nativitatis ſuæ loco, quod divinum propoſitum prædictus Dominus & Magiſter *Bernardus Bucho*, morte præoccupatus in vita ſua perficere non potuit. Hinc partim ut compleamus bonam intentionem, & optimam Avunculi noſtri chariſſimi voluntatem, atque in gratiarum actionem pro beneficiis nobis præſtitis, eo quod multis nos annis ſcholas frequentare fecerit; cum in, tum extra patriam, & principalis promotionis noſtræ occaſio fuerit: partim etiam in ſervitium, illuſtrationem & felix patriæ noſtræ charæ auſpicium, omni meliori forma & modo nobis poſſibili ereximus & fundavimus, erigimus hiſce & fundamus, cum prædictæ Regiæ Maj.

* *Non uno ex capite ſuſpecta mihi ſit hujus inſtrumenti lectio. Totum ſane ſordido & indiſerto conceptum eſt ſermone. Secundum patrui prænomen, cur in proëmio non exprimitur in caſu accuſativo, ut primum? Cur avunculus appellatur, qui patruus? Quid ſibi vult* DIVINUM PROPOSITUM *pro pio, laudabili? Hæc & ſimilia multa Viglio tribuas? Cùm aliud nullum Fundationis Inſtrumentum occureret, Heuſſenii fide hoc dedimus, poſtquam fruſtra rogavimus, ut deſcriptum ad fidem Autographi, in Caſtro Zuichemenſi aſſervati, exemplar ad nos mitteretur.*

Maj. Domini noſtri Clementiſſimi conſenſu, ut patet ex litteris ſuæ Majeſtatis deſuper acceptis, datis Madriti in Regno Caſtiliæ menſe Majo Ao. milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſecundo. Et cum venia ac permiſſione Illuſtriſſimi Dom. & patris in Chriſto Epiſcopi Leovardienſis, Hoſpitale in pago Zuichem pro ſeptem perſonis ſenioribus, ſimiliter & Ludimagiſtrum cum ſex ſcholaſticis etiam cum anniverſario in ſolamen animarum noſtrarum annuatim in templo *Zuychemenſi* celebrando, ea ratione & modo, ut hic latius declaratum & ſpecificatum eſt; revocantes, caſſantes, & annihilantes, ex rationibus ad hoc nos moventibus, alias noſtras fundationis epiſtolas, & ordinationes huc concernentes, ante datas, deſuper factas.

Primo in hunc finem & in eodem pago *Zuychem*, in parva vicinia ibidem, alias *op den kleynen Buyren*, fundari & erigi juſſimus Hoſpitale in agro paſtoris cum ejus ædituorumque conſenſu, cum certa pro eo recognitione &c. quod petimus & ordinamus nominandum *Hoſpitale Ayttæ*, * in quo prædictæ ſeptem perſonæ (virorum vita annos excedet ſexaginta, mulierum quinquaginta) ſuſtentabuntur & hoſpitabuntur : attamen viri tres aut quatuor tantum erunt, reliquæ mulieres, quæ ex pago *Zuychem* aut ex proxime adjacentibus pagis, aut ex urbe Leovardia, ex ſincera miſericordia, ab illis, ad quos ex familia noſtra, primaria Domus *van Zuychem* pertinebit, eligentur, ut ibidem permanere poſſint ad vitam, & ſuſtentari ex bonis prædicti Hoſpitalis a nobis in hunc finem relictis & datis; ſcilicet cuique dabuntur viginti floreni aurei, viginti octo st. Brabantinorum annuatim, quorum fl. quarta pars cuique ſolvetur ſingulis quatuor temporibus: præterea dabitur cuique navis nigris ceſpitibus plena ad comburendum; quibuſcumque autem ulterius indiguerint, in cujusque ea cedent onus.

Exſtat etiam hodie. Non admittuntur niſi ſenes Catholici, viri quatuor, mulieres tres. Adeſt ſacellum ſatis elegans. Præbendarum Collatio ad proximos ſpectat fundatoris conſanguineos hodiernos.

Secun-

Secundo, quilibet vir ſive mulier, in Hoſpitali prædicto admittendi, conferet bonum lectum cum requiſitis, & præterea omnia ſupellectilia, prout quisque pro perſona ſua habere voluerit, & poſt mortem cujusdam licitum erit amicis eadem ſibi mobilia appropriare ſolvendo defuncti exequias, quæque ad eas requirentur, niſi forte de his teſtamento aliter diſpoſuiſſet.

Tertio, prædictæ perſonæ liberæ eſſe debebunt a matrimonio, & præſertim a prolibus junioribus, prætereaque ab omni onere, ex quo prædictum Hoſpitale aliqua ratione gravari poſſet, quæ etiam oſtiatim mendicare non conſueverunt; eſſe debebunt & vivere, ut bonos decet Catholicos Chriſtianos, juxta regulas & præcepta S. Rom. Eccleſiæ, boni nominis & famæ, quæ per vitam malam ad pauperiem non devenerint; ſed propter ſenectutem diuturnumque laborem corpore & membris factæ impotentes, nullos alios reditus habent ad vivendum: pacificè, honeſtè & moratè viventes & converſantes; nemini dantes ullam offenſionem percutiendo, columniando, aut turpiloquia effutiendo, ſed pacificè, ut decet, inter ſe viventes, absque ulla inhoneſtate aut ſcandalo, ſub pœna, in contrarium facientes, caſtigationis atque expulſionis ex præd. Hoſpitali, prout juxta rei exigentiam viſum fuerit: neque perſonæ hæ ullas frequentabunt tabernas aut ſympoſia, neque ulli amicorum aut cognatorum apud eos ad pernoctandum hoſpitabuntur; neque viri ullas feminas neque feminæ ullos viros ad pernoctandum admittent.

Quarto, ſi quando Miſſa, aut alia quædam divina fiant officia in templo *Zuichemenſi*, iisdem quotidie diligenterque aſſiſtent; attamen omiſſis hiſce in Eccleſia, dum porta patuerit, preces ſuas fundere tenebuntur, quatuorque feſtis ſolemnioribus ad minus Sacram Confeſſionem & S. S. Euchariſtiæ

riſtiæ Sacramentum frequentabunt: quod ſi evenerit quemdam eorum infirmari, alii aut aliqui eorum ad hoc ab infraſcriptis Inſpectoribus deputati, ægrotanti fraternè, fideliter & non gravatè aſſiſtent, ſub ſpe, ſi opera ea indiguerint, eandem recipiendi.

Quinto, eædem perſonæ omnia opera aliquo modo in præd. Hoſpitali facienda ſingulis ſeptimanis per vices perficient: quæ tamen per morbum aut alias rationes ad hoc ineptæ aut impotentes fuerint, præd. Inſpectorum judicio juſſioneque excuſabuntur.

Sexto, præter alias preces quotidie in Eccleſia faciendas, priusquam vadant ad menſam, & ſimiliter poſt menſam ante gratias, legent ad minus unum *Pater noſter* & *Ave Maria*: item veſperi maturè domum revertentur, ſcil. in æſtate intra horam ſeptimam & octavam: hyeme hora quinta. Priusquam vadant cubitum, congregabuntur ad laudandum Deum; unusque eorum dicet; „ Chariſſime Domine Deus omnipo„ tens, creator cœli & terræ, lauderis, glorificeris & be„ nedicaris pro omnibus bonis nobis impenſis atque conceſ„ ſis, rogamus te ut miſerearis noſtri & liberes nos ab om„ nibus peccatis:" ad quod alii reſpondebunt *Amen*: poſt hæc alius rurſum dicet; „ Oremus pro Clementiſſimo Do„ mino noſtro Friſiæ, pro Conſiliariis ejus, pro Reveren„ do Domino *Viglio van Zuychem* fundatore noſtro, pro pa„ rentibus ejus & amicis, pro Inſpectoribus & Coädjutori„ bus, qui Hoſpitale hoc poſt fundationem ejus conſer„ vant, & pro omnibus aliis noſtris benefactoribus præte„ ritis atque præſentibus, & pro omnibus animabus mun„ do defunctis, ut Dominus Deus harum miſereatur; & „ quisque noſtrum legat pro eis unum *Pater noſter* & *Ave* „ *Maria*;" quibus lectis precibus quisque diſcedet.

Septimo, utque hæc noſtra fundatio & Hoſpitale melius conſervetur, & cum bono regimine decentiaque regatur, in hunc finem Inſpectores ſeu Curatores conſtituimus, & hiſce ordinamus Poſſeſſorem & Proprietarium domus noſtræ in *Zuychem* illo tempore exiſtentem Patronum, una & Paſtorem & Præbendarium in Zuychem illo tempore exiſtentem, qui conſtituent Quæſtorem ſuper adminiſtratione bonorum a nobis huic Hoſpitali relictorum, talem ei aſſignantes mercedem, qualem rationabilem judicaverint, annisque ſingulis rationem ejus in præſentia Ludimagiſtri, patrisque Hoſpitalis excipient ſeu audient, deque ſuperfluis pecuniis in bonum præd. Hoſpitalis & ſcholæ ordinabunt, prout optimè expedire judicaverint: bonam inſuper ſument inſpectionem reflectionemque, ut bonum ſervetur regimen & regula, eodem quo dictum eſt modo: iidem quoque Inſpectores unum ex prædictis viris ſenioribus eorum inſigniſſimum eligent, vocarique facient *patrem* aliorum fratrum; ſimiliter unam ex feminis nominari facient *matrem* ſuper alias feminas ſorores, qui *Pater* & *Mater* curabunt ut domus ſuo tempore claudatur aperiaturque, jubereque poterunt aliis in omnibus rebus ad communem pacem & bonum ejusdem Hoſpitalis ſervientibus, cum conſilio tamen Curati. Poteſtatem damus & auctoritatem tribus præd. Curatis ad comprimendos refractarios, qui ſe aliter geſſerit quam decuerit, privandi a proventibus & eleëmoſynis, atque ex eodem Hoſpitali ejiciendi, aliumque ejus loco eligendi, aliamque regulam, ſi neceſſitas requirit, ordinandi, prout juxta temporis occaſionem, conſervationem, bonumque præd. Hoſpitalis expedire judicaverint.

Octavo, Qui Inſpectores advigilabunt apud æedituos, ut bonum aptumque aſſumant Ludimagiſtrum bonæ, ſinceræ, Catholicæ fidei & doctrinæ profeſſorem: dantes ei annuè in ſubſidium, præter id quod ab Eccleſia conſtitutum fuerit,

rit, viginti quatuor florenos aureos viginti quinque ſt. Brabantinorum, præterea habitationis domum ſitam *op de cleyne buyren*; Et in uſum ſcholæ ubi præd. ſex ſcholaſtici, aliique pueri, ibidem ſcholas frequentare volentes, relinquimus & deſignamus cubiculum prædictæ domui annexum, prædictaque domus & cubiculum bene prius reparabuntur absque ullis Patroni ſumptibus, deinceps ab eodem Patrono in *Zuychem* conſervanda, quoniam eadem cedunt in honorem Eccleſiæ & bonum communitatis in *Zuychem*: quisque ſcholaſticus habebit annuatim duodecim ſimiles flor. aureos, & Poſſeſſor ac Proprietarius domus in *Zuychem* prædict. ſcholaſticorum donationem concedit, qui tamen donatione hac aut Præbenda non ultra quinque aut ſex annos gaudebunt, niſi ob rationes notabiles; dumque hi deſiſtent, Poſſeſſor præd. ut Patronus alios loco horum ſubrogabit: ſcholaſticis hiſce Quæſtor præd. convenienti tempore quotam ſuam diſtribuet, omnibus quatuor temporibus tres flor. aureos, hac conditione Ludimagiſter adoleſcentes ſuosque diſcipulos cæremonialia Eccleſiæ benè docebit, ut aliis adoleſcentibus ibidem ſcholas frequentaturis ſint in exemplum, ad quod Paſtor in *Zuychem* exiſtens ſpecialiter invigilabit: quod ſi quem defectum invenerit, cum conſenſu præd. Curatorum emendabit, prout expedierit. Tenebitur item Ludimagiſter diſcipulos ſuos omnes congregatim omnibus Dominicis & feſtivis diebus ducere ad Eccleſiam Parochialem in *Zuychem*, qui ſcholaſtici illo tempore ſuperpelliceis induti venient, ſummum ſacrum & verbum divinum audituri, idemque ſacrum, aliaque divina officia cantaturi, finitoque ſummo ſacro ſimul lecturi Pſalmum: *Miſerere mei Domine*, & *De profundis*: poſt quæ Ludimagiſter leget collectam pro fundatore noſtro, ac omnibus amicis noſtris, omnibusq animabus fidelium defunctorum.

Nono, In conſervationem ſupra dictæ fundationis noſtræ,

ſtræ, & Hoſpitalis, ſuſtentationemque ſeptem perſonarum ſeniorum, Ludimagiſtri, ſexque ſcholaſticorum, ſimul & anniverſarii noſtri in *Zuychem* ſervandi & celebrandi, notum facimus, quod, quandoquidem aſſignaverimus duodecim millia florenorum viginti ſt. Brabantinorum in diverſis reditibus Ordinibus Hollandiæ, Civitatique Amſtelodamenſi aſſignatis, aſſignationem eandem mutaverimus, & in majorem ſecuritatem dederimus & reliquerimus, damus & relinquimus hiſce certos reditus ſexcentorum quinquaginta florenorum annuatim nummo duodenario redimendos, nuperrimè a Majeſtate ſua acceptos, in certis agris in Friſia, ſitis in Parochia S. Jacobi, in ſortitione aut rata portione, dicta ſortitio *Theodori van Wyngarden*, prætereaque alios reditus trecentorum quinquaginta flor. annuè ſolubiles nummo decimoſexto a Majeſtate ſua impetratos, oppignoratos Dominiis ejus in Friſia; ſic ut duo hi reditus annuè efficiant mille florenos, ut patet ex duabus Maj. ſuæ litteris conſignatis, prima data decima ſexta die menſis Jan. Anno Milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſexto ſecundum ſtylum novum, ſecunda data, ultimo Decembris Anno Milleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſexto. Præd. hos reditus relinquimus & damus in perpetuum uſum & neceſſitatem fundationis noſtræ, reſervato nobis, vitâ noſtrâ durante, jure eadem bona mutandi. Quod ſi viventibus nobis, aut etiam poſt mortem præd. reditus a Maj. ſua ſolvantur, tunc volumus & ordinamus, ut ſolutæ pecuniæ inde provenientes rurſum adhibeantur, & applicentur in aliorum bonorum & redituum emptionem, ſicuti licitum & conceſſum eſt in litteris a Majeſtate ſua deſuper impetratis.

Decimo. Et de fructibus ex præd. reditibus provenientibus, relinquimus & ordinamus pro anniverſario noſtro duodecim fl. aureos annuatim, ex quibus Paſtor Eccleſiæ in *Zuychem*, tum in remunerationem pro agro paſtorali, ubi

præd.

præd. Hoſpitale ædificatum eſt, tum pro ſacro annuè faciendo in Eccleſia *Zuychemenſi* tempore fundati anniverſarii noſtri, cum obligatione id antea ſubditis ſuis indicandi, participabit tres flor. aureos ſt. viginti octo. Præbendarius *Zuychemenſis*, qui etiam tempore anniverſarii noſtri in ſacro & Eccleſia præſens eſſe tenebitur, pro mercede ſua annua accipiet florenum aureum. Item quando anniverſarium noſtrum poſt obitum noſtrum in templo *Zuychem.* ſervabitur, & *requiem* cantabitur, tunc Ludimagiſtro, a nobis fundato pro adjutorio cantati ſacri, dabitur medius flor. aureus, & ſex ſcholaſticis a nobis ſimiliter fundatis, qui etiam ad idem ſacrum venire tenebuntur, dabitur cuique ſimilago * duorum aſſium, & duo aſſes in parata pecunia, communibus aliis ſcholariis numero viginti ad anniverſarium noſtrum venientibus, cuique diſtribuetur ſimilago unius aſſis: Similiter eodem tempore ſeptem ſenioribus in Hoſpitali noſtro fundatis, in eodem ſacro præſentibus, dabitur cuique ſimilago duorum aſſium, duoque aſſes in parata pecunia: & reliquum duodecim florenorum aur. annuatim ſuperfluorum diſtribuetur pauperibus in *Zuychem* pro calceis aut aliis neceſſariis juxta Curatorum judicium.

* *Wittebrood.*

Undecimo. Et ad præcavendum, ne per malam aut dilatam Hoſpitalis noſtri proventuum ſolutionem, fundatio noſtra & diſtributio ſenioribus viris & feminis, Ludimagiſtro & Clericis facienda, ſicut & cætera in hoc memorata, prolongentnr aut retardentur, intentionis ſumus præter teſtamentum noſtrum in ſubſidium præd. fundationis legatare ſeptingentos quadraginta octo Caroli florenos ſemel; ut per hoc medium expectandi detur, donec reditus præd. perſolvantur prædictoque Hoſpitali integro anno provideatur: quam ſummam poſt mortem noſtram dari & numerari mandabimus præd. teſtamenti noſtri executoribus aut aliis quibus injunxerimus.

Duodecimo. Fundatio hæc noſtra & ordinatio incepit & inchoavit feria ſecunda Pentecoſtes Anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo tertio, quo tempore Paſtor in *Zuychem* in Parochiali Eccleſia *Zuychemenſi* ſacrum præd. anniverſarii noſtri de Spiritu S. celebravit, illudque ab ante Communitati publicavit, ubi tunc præſentes erant omnes in hac fundatione aut ordinatione noſtra ſupra memorati ad unanimiter orandum pro ſalva & longæva vita noſtra: verum poſt mortem noſtram ſacrum hoc fiet *Requiem*, dieque defunctionis noſtræ celebrabitur.

Decimotertio. In veritatis notitiam, majoremque omnium præd. ſecuritatem nos *Viglius* ſupra memorati præſentibus hiſce litteris aut inſtrumento publico propria manu noſtra ſubſcripſimus, a Notario publico rogantes ſubſignari, iiſque appendi ſigillum noſtrum conſuetum. Actum Bruxellis in Comitatu Brabantiæ, & Archiepiſcopatu Mechlinienſi Anno Domini noſtri milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſexto, Stylo novo, Indictione quarta, die vigeſima menſis Martii, Pontificatus S.Smi. Patris noſtri in Domino Deo *Gregorii* XIII. iſtius nominis Papæ Rom. an. IV. Præſentibus quoque Reverendis, Nobilibus & Proſpectiſſimis Dom. & Magiſtris *Joanne Fonck* S.Smæ. Virginis M. Præpoſito, atque Archidiacono Ultrajectino. *Nicolao Micault*, Equite & Domino ab Indevelde, Clementiſſimi Domini noſtri Regis Hiſpaniæ in Secreto ejus conſilio Conſiliariis, & *Joanne Dumhoudere* etiam Equite, Conſiliario, præd. Regiæ Majeſtatis Finantiarum Commiſſario, ut fide dignis teſtibus ad hoc a nobis vocatis & requiſitis.

Infra videbatur loco primario.

Ego JOANNES GOOSSENS &c.

In membrana vitulina cum expendente ſigillo in rubra cera, piæ memoriæ Viglius, *longâ ligaturâ ex flavo & cæruleo holoſerico contexta.*

VIGLII

VIGLII AB AYTTA ZUICHEMI

COMMENTARIUS

Rerum Actarum ſuper impoſitione decimi denarii.

PRÆFATIO
AD
COMMENTARIUM.

HIc Commentarius ſubjungitur *Vitæ Viglii* in eodem codice, è quo hanc vulgamus. Eſt mutilus fine. Haud multa deeſſe, patebit legenti. Neque hic eſt autographus, ſed Viglio dictante, ab eodem exceptus librario, qui *Vitam* exaravit. Titulus adſcriptus eſt aliena manu recentiore, nec præfert nomen Viglii, quod addidimus confidenter. Jure additum nemo ullus inficiabitur, quamvis non reperiatur in *Inventario* lucubrationum ejus. Qui lectioni ſe dederit, ad ſingula pene verba, Viglium audire ſe profitebitur. Fuit hic Commentarius Adriano Gaudano incognitus, & in nullo, quod ſciam, codice ejus reperitur. Adjecimus numeros ad marginem pro diſtinguendo ſermone, & pro adjiciendis pauculis obſervationibus, ad dignoſcendos in primis homines de quibus ſermo. Et hoc totum eſt quod præſtitimus.

Advertet autem lector, hunc *Commentarium*, quemadmodum de *vita* monuimus, tumultuario quoque ſermone dictatum, & a Viglio non fuiſſe relectum, aut expolitum, quod ætati cenſemus tribuendum. Porro claudicantem hinc inde ſermonem repurgare, nobis non ſumpſimus, quamvis oratio multa ſæpe caſtigatione indigeat, veluti N. XXXVII.

VIGLII

VIGLII AB AYTTA ZUICHEMI,

Commentarius rerum actarum tempore Ducis Albani, ſuper nova impoſitione ſeu vectigali Decimi Denarii rerum venditarum.

I. Illuſtrmus D. Ferdinandus Alvarus de Toleto Dux Alvæ, Regiæ Majeſtatis locumtenens, & Gubernator inferioris Germaniæ, anno 1569. menſe Martio, ſtylo communi poſt propulſatum præcedenti anno 1568. Comitem Ludovicum à Naſſou ex Friſia, & principem Auriacenſem ejus fratrem ex Brabantia, evocatis Bruxellam antiquis (1) ordinariisque Statibus Belgiæ, expoſitisque neceſſitatibus publicis, duo ab eis petiit: unum ſcilicet, ut *Centeſimum* quisque omnium immobilium ac mobilium ſuorum Regi ſemel penderet; alterum ut *Decimum Denarium* rerum omnium mobilium quæ venderentur, *Viceſimum* verò immobilium, idque ſine præfinitione temporis, quamdiu neceſſitates publicæ id requirerent, aut alia ſubſidii ratio inveniretur, Majeſtati ſuæ præſtare conſentirent.

II. Præhabitâ autem deſuper ſæpe cum præcipuis de Conſilio Statûs ſecreto, ac Financiarum, deliberatione, expoſitum ei fuit, initio regiminis Majeſtatis ſuæ anno 1556., quantùm ad *Centeſimam* pertineret, tentatum poſtulatumque idem fuiſſe, verùm recuſantibus tum Statibus effectum eam petitionem non fuiſſe ſortitam, ac certæ ſummæ redemptione Majeſtatem ſuam fuiſſe contentam: abhorruiſſe enim omnes profeſſionem declarationemque ſuarum facultatum facere, præſertim quantùm ad mobilia pertinet, ubi nemo lubenter quid in arca haberet, patefaceret; reliquaque quæ poſſidet in omnium noticiam pervenire ſineret. Ideoque, videri, ſi Excelltia. ſua ex *Centeſimæ* petitione aſſenſum Statuum impetrare vellet, huic difficultati ante omnia occurri debere.

Cui

Cui conſilio tunc acquievit, atque unà cum propoſitione ſcriptum a Theſaurario, Financiariisque ejus juſſu in eam rem conceptum Statibus exhibuit, quo declaravit ſine magno gravamine *Centeſimam* poſſe colligi.

III. Magnâ autem diligentiâ miniſtrorum perſuaſum eisdem Statibus fuit (exceptis Trajectenſibus, qui ſe antiquis Statibus annumerari recuſavêre) ut in *Centeſimam*, ſub reſtrictionibus in prædicto ſcripto comprehenſis, condeſcenderent. Quamquam ubi ad executionem ventum fuit, plerique conqueſti fuere, non fideliter fuiſſe obſervatas conditiones. E contrario Dux multas fraudes in ejus collectione interveniſſe prætendit. Quibus permotus, poſtea inſtituit taxæ repetitionem, quam *Rebuſcam* (1) Hiſpani vocant. Verùm ſi Status præſciviſſent eo modo rigoreve procedendum fuiſſe, ad conſentiendum ſe induci minimè paſſuri fuiſſent, præſtitique conſenſûs non ſemel eos pœnituit. Et verendum quoque, ne in futurum, ſi idem petatur, ita facile ab illis impetrari poterit.

IV. Verùm ipſe Dux ſe non parum effeciſſe exiſtimavit, quòd hac viâ immobilium bonorum omnium valor detectus fuerit; mobilium verò exactiorem perquiſitionem lubenter Excellentia ſua itidem inſtituiſſet; ſed allegabatur, obſtare tenor impreſſæ ac evulgatæ Inſtructionis, quam tamen Excellentia ſua intentioni ſuæ non ſatis reſpondiſſe contendebat. Fertur autem hæc *Centeſima* vix aſcendiſſe ad quadrageſies centena millia, id eſt, quatuor milliones, tametſi multo amplioris ſummæ ſpes concepta fuerat.

V. Alterum autem petitionis caput, quo mobilium omnium, quæ vendentur, a venditore *Decimum Denarium* præſtari poſtulabatur, quod *Alcanales* (1) Hiſpani vocant, ab ipſo initio inextricabiles habiturum difficultates Conſiliarii omnes prædixère, cùm propter novitatem ac rei magnitudinem, tum propter colligendi pene impoſſibilitatem, & quod magnis fraudibus venditorum, ſumptibusque collectorum ac quæſtorum, expoſitum erit, preciaque omnium rérum inde mirabiliter excreſcere neceſſe fuerit, cùm vicini exterique ſuas etiam merces carius vendere volent, quorum non deerunt querimoniæ. Et quidam vicini Confœderati, contra pactum id fore, forſitan allegabunt, ſub conſuetis vectigalis

liis teloneisque in regionibus noſtris negotiari ſe poſſe prætendentes.

VI. Contra vero Dux hunc contributionis modum juſtiſſimum eſſe contendit, cum venditor *Decimum Denarium* Principi exolvens, novem denarios pro ſe retineat, & una Provincia hac ratione non plus aliâ gravabitur, Statusque ac civitates æris alieni contrahendi neceſſitate liberabuntur, cùm promptè illud a venditoribus exigetur, nec opus fuerit redditūum venditione, aut Financiarum damnoſo contractu, ſeſe poſthac obligare; poteruntque interea, dum ex *Decimo Denario* ſatis colligetur quod neceſſitatibus publicis ſufficiet, alia media, videlicet (1) *Hertelling, Tranſporta*, *Verpondinghen* & *Aſſietes Capitales* (uti in ſingulis Provinciis conficere pecuniam hactenus conſuetum fuit) * in redemptione redditūum, quibus plus ſatis gravantur, convertere; Regem verò ſine ſufficienti contributione non habere quod militibus ſolvat, nec quo Provinciam defendat. Cæſarem quoque Carolum glorioſæ memoriæ, ſæpe ei queſtum de Statuum hujus Provinciæ difficultate. Amitti quippe iſthoc pacto autoritatem, dum Princeps a ſubditis ſuis auxilia redimere, & ad conceſſionem exhorbitantium Privilegiorum condeſcendere ſubinde cogitur, ſi aliquid impetrare velit. Ad hæc ſumptibus nunc majoribus opus eſſe, propter novorum fortallitiorum, quibus opus erit, extructionem, & patrimonium ſive domanium Principis conſumptum. Quam-ob-rem opus eſſe contributione aliqua durabili, ne cogatur Rex ſemper ſeu ſæpius ad Statuum auxilia recurrere. Hoc etiam medio ſublevari ajebat ruſticam plebem, nec multùm gravari eccleſiaſticos & nobiles, ac ad mercatores, opificesque potiſſimum *Decimi Denarii* exactionem pertinere; polliceturque ſe aboliturum impoſitiones multò graviores ſuper quatuor ſpeciebus, ſcilicet frumentis, carnibus, vino & cereviſiâ. Ad quæ, etſi multis modis a Conſiliariis reſponſum fuerit, ipſe tamen Dux repetitis vicibus in Conſilio hoc medium ſibi convenientiſſimum videri, idque in Hiſpania ac plerisque aliis in regionibus uſitari, ſine aliqua populorum querimonia, aſſeruit. Jus autem hoc nonnullos ibi redimere conſueviſſe, ac redemptionis precium deinde rurſus civitates ſuper illarum ſpecierum venditionibus, quæ minus graves populo repe-

* *Legendum*: in redemptionem *V. Borrium lib.* 5. *pag.* 204 *prim. edit.*

 riuntur,

riuntur, recuperare. Cumque hoc ſibi jus competat in oppido ſuo Albenſi, ſe ſupra quadraginta ſeu quinquaginta ducatorum millia inde quotannis percipere.

VII. Ad quæ reſpondebatur, conſiderandam eſſe regionis uniuscujusque conditionem, proprietatem & naturam. Nam Hiſpaniam non tam conſiſtere ex commerciis aut manufacturis, quàm ex bonitate agri, magnitudineque territorii ejuſdem. Noſtram autem regionem longè anguſtioribus terminis contineri, ac præcipuè eam ex commerciis manufacturisque ſuſtineri, Hiſpanosque non habere vicinos niſi maria & montes, cùm noſtra Regio undique cincta ſit vicinis, qui commercia ac manufacturas ad ſe adtracturi ſint, ſi gravamina aliqua ipſis hîc impoſita fuerint. Ideoque prudenter Philippum Ducem Burgundiæ, authorem proſperitatis harum Provinciarum, diligentiſſimam dediſſe operam, ut commercia quàm liberrima eſſent, juraque teloneorum ac vectigalium moderatiſſima; quæque ad vitam ſuſtinendam pertinent, quoad fieri poſſet, vili precio compararentur. Id quod facile apparere poteſt ex tractatibus intercurſuum commerciorumque cum Anglis ac nonnullis aliis vicinis initis, privilegiisque exteris mercatoribus conceſſis, quibus ad frequentandas has regiones invitabantur, cùm hæc nova gravamina impoſitionum & exteros abſterritura fuerint, & intraneos quoque aliò commigrare compellent. Quod verò de novis fortallitiis extruendis proponitur, dixerunt, ſumptus eſſe faciendos pro modo facultatum, & non tantùm opus eſſe nova fortallitia conſtruere, quantùm vetera in confinibus ſita diligenter conſervare ac tueri: ideoque conſultum videri non temerè debere nova fortallitia extrui, niſi quatenus ſumptus ſuppeterent, non tantùm ad ea conſtruenda, ſed ubi conſtructa fuerint, intertenenda.

VIII. Quod verò de durabili auxilio dicitur; reſpondebatur, in hac Provincia ſolere ſubſidia publica præſtari poſtularique ſecundùm exigentiam & neceſſitatem temporum, facultatemque ſubditorum, neque tantum emungi debere a ſubditis tempore pacis, ut belli neceſſitatibus ingruentibus non amplius ſit quod contribuant.

IX. Quod autem de ruſtica plebe ſublevanda ajebat, replicatum ei fuit, non tantùm eam debere ſublevari, ut omne

onus

onus in mercatores incolasque civitatum rejiciatur ; neque ita cooperiendum altare S. Pauli, ut S. Petri diſcooperiatur.

X. Quod vero tantum proventum Excellentia ſua ex unius oppidi Albani *Alcanales* ſe percipere aſſerebat, id, uti mirum Conſiliariis videbatur, ita illi non poterant non congratulari.

XI. Cùm autem contradicendo reluctandoque nihil ſe Conſilium proficere videret, & jam antea, cùm hanc Provinciam primùm ingrederetur, apud Theonis-villam hoc in animo ſe concepiſſe Barlaymontio ac Noircarmio ſatis declaraſſet, eatenus illi tandem obſequendum cenſuit, ut Statibus hoc proponi poſſet, quos multò exactius difficultates ſuper ejuſmodi contributione allegaturos ajebat.

XII. Itaque decrevit Excelltia ſua Status quamprimùm Bruxellam convocari, eaque, quæ ab eadem dudum concepta fuere, ipſis proponi ; præfinitâque die quâ reſponſum referre juſſi erant, ad poſtulationem *Centeſimi Denarii* non magnas attulêre difficultates: ſed *Decimi Denarii* rerum vendibilium præſtationem omnes pene deprecati ſunt: quod nimium inde gravamen toti Reipublicæ imminere animadverterent.

XIII. Dux autem contra, reſponſo eorumdem non contentus, omnes remiſit, gratiusque reſponſum illos adferre juſſit, quod nullis conditionibus, limitationibus, aut moderationibus adſtrictum eſſet, ſed abſolutum conſenſum contineret.

XIV. Cùm vero deputati domum rediiſſent, quò exactius ea res perpendebatur, eò plus * difficultates ſuboriebantur. Unde Excelltia ſua ad Gubernatores, aliosque nonnullos, ſcripſit injunxitque, ut ipſi Statibus regionum, quibus præerant, & apud eos authoritate & gratiâ aliquâ pollerent, effectum petitionis ſuæ perſuaderent: pollicitus ſe eam moderationem adhibiturum, quæ omne penitus gravamen tolleret, cùm id in manu ſua futurum ſit, ut ſi quid damni commerciis ex hujusmodi præſtatione inferretur, rurſus eam aboleat; comminatus etiam quibusdam, ſi conſentire nolint, ſe autoritate Regiâ ac ſupremâ uſurum, omninoque Regiam Majeſtatem velle, ut poſtulatis conſentiant, ſubinde objiciens ipſis officium per eos in præteritis turbis tumultibus-

* *lege*. plures.

que

que non ſatis præſtitum fuiſſe, eamque culpam *Decimo Denario* illis redimendam eſſe. Apud alios autem Status, ut Hannonios, Arteſienſes, ac Namurcenſes, quibus tale aliquid objici non poterat, per Berlaymontium ac Noircarmium blandius egit, promiſitque litteris ad hoc, ad dictum Noircarmium ſcriptis, ne ſe difficiles in conſentiendo præberent; neque enim tam ſe prætendere executionem *Decimi Denarii*, quàm obſervantiam, obedientiamque ob reputationem Regiæ Majeſtatis eum requirere.

XV. Quidam enim alii terrore inducti ſunt Hiſpanicarum cohortium, quas, niſi conſentirent, apud eos in præſidiis collocaturus eſſet. Jamque ad Lovanienſem urbem legionem unam miſerat, à qua, multorum deprecatione, qui integritatem ejus teſtabantur, ac in ſummum detrimentum Univerſitatis ac Academiæ illius id vergere declararunt, vix revocati fuere.

XVI. Hiſce atque aliis modis ad talem-qualem conſenſum adducti fuere. Et cùm nullas ſe conditiones admiſſurum expreſſè declaraſſet, ac, ſi quas haberent rationes, difficultatesque, ut per ſupplicationes eas exponerent, cuncti Status ſententiam ſuam ad poſtulata ſigillatim declarantes, unâ ſcriptis exhibuêre cauſas, quibus contendebant, *Decimi Denarii* exactionem ad totius commercii & negotiationis everſionem, ruinamque Patriæ redundaturam. Ac cùm conditionis nomen ferre noluiſſet, eundem tamen fere effectum aliis verbis circumloquendo in conſenſûs præſtatione indicavêre. Conſentire videlicet ſe (quando ita Regem expreſſè requirere ajebat) ſub promiſſione tamen ipſis factâ, firmâque ſpe ac fiduciâ, ita rem ipſam eum moderaturum eſſe, ne quid omnino detrimenti Reſpublica circa commercia negotiationem, ac manufacturas acciperet; ſolis Trajectenſibus exceptis, qui certam ac ſatis magnam (1) pecuniæ ſummam offerentes, in *Centeſimum*, *Vigeſimum* aut *Decimum* conſentire plane recuſarunt. Cumque quidam difficultatem ex eo moverent, reſponſum fuit, eos inter ordinarios Status non magis quàm Friſios, Geldros atque Tranſiſulanos eſſe cenſendos.

V. Stradam lib. 7. ad fin. anni 1569.

XVII. Soli igitur reſtare videbantur Brabantini, ut negotium hoc abſolveretur. Qui cùm ex tribus Ordinibus conſiſtant,

ſiſtant, Prælatorum, Nobilium & quatuor capitalium Civitatum, quarum prima, videlicet Lovanienſis, quatuor habet membra, cætera vero tria, diligenter expendendum videbatur, an ſingula cum conſenſu Prælatorum, Nobiliumque concordarent, purusque ac ſimplex conſenſus ex ipſis elici poſſet, &, an nonnulla conſenſui addant, quæ conditiones, quas Dux admittendas non duxit, implicent.

XVIII. Deinde quoque examinandum eſſe, an quorumdam Membrorum, uti quarti Lovanienſis & tertii Bruxellenſis expreſſa diſſenſio, impedimentum aliquod generali acceptationi eſſet præbitura. Circa primum autem ſcrupulum Dux ſicco pede tranſiit, & per moderationes remedium ſe adhibiturum dixit, facileque ſatisfacturum iis quæ per ſupplicationes petita erant. Die deinde 6. Auguſti 1569. convocato Conſilio, ut Dux reſolutionem ſumeret ſuper altera difficultate mota, ob diſſenſionem quorumdam Membrorum tertii Status Brabantiæ, rogatus ſententiam Cancellarius*, multa repetens de opinionibus Statuum ſingulorum, tandem in hoc concluſit, quod licet Prælati, Nobilesque conditionem conſenſui ſuo appoſuiſſent: *quatenus tertii Ordinis, hoc eſt civitatum aſſenſus accederet*, ipſos tamen Prælatos, Nobilesque poſtea eam conditionem remiſiſſe: uſuque receptum eſſe, etiamſi ex tertio Statu quædam Membra diſſentirent, authoritate tamen Principis ea comprehendi, aut diſſimulari. tacerique, nec eorum diſſenſûs rationem haberi, uti ex actis præteritorum ſubſidiorum oſtendere poſſet.

* *Joannes de Schyfve.*

XIX. Quæ ſententia, cùm Duci imprimis placuiſſet, in eam omnino Excelltia ſua propendit, leviterque aliorum opinionibus rogatis, cùm neminem formaliter contradicere audiret, ipſe in eandem condeſcendit concluſitque: Præſide tamen requirente, ut Cancellarius actus allegatos oſtenderet, cùm ex diverſitate caſuum concluſio ſæpe alteretur. Nam etſi major pars ſententiarum minori parti, cæteris paribus, prævaleat, & vix fieri poſſit, ut in unum omnes conveniant, fierique ſæpe contingat, ut inter Prælatos, Nobilesque ſint, qui ab aliis diſſentiant, & tamen major pars attenditur, ſic cùm tredecim ſint Membra quatuor capitalium civitatum Brabantiæ, licet unum aut alterum eorum ab cæteris diſcordet (de quorum tamen particulari

 inte-

intereſſe non agitur) non multum id refert, pluralitasque ceterorum merito prævalere debet, ſive comprehendendo ea ex Principis autoritate, ſive ipſo jure tacendo. At ubi plurium opinio ad gravamen minoris partis vergit, ut putà, ſi duo Membra laïcorum, Nobilium videlicet & Civitatum, in humeros Eccleſiaſticorum contributionem rejicerent, non foret æquum eos vel ſolos vel plus ceteris gravari. Attendendum itaque erit in præſenti caſu, an intereſſe tale ac tantum videatur Membrorum Brabantiæ diſſentientium, ut impedire generalem conſenſum debeat. Primâ quidem facie non caret ſcrupulo: quòd ea ſint Membra civitatum ad quæ gravamen *Decimi Denarii* præcipuè redundat. Nam ut ſupra ab Duce allegatum fuit, non tam ad ruſticam plebem, Nobiles ac Prælatos, eosque cives, qui non ex mercatu neque opificiis victitant, quàm ad mercatores, communesque opifices, operumque manualium factores. Quorum tamen ratio habenda erit, niſi ſoli plus juſto graventur, diſſenſioque eorum ſeditionem aliquam moveat. Sed Dux, eo non attento, Cancellarii opinionem ſine ulla diſtinctione differentiaque amplexus, ſecutusque fuit.

XX. Die deinde decimâ-tertiâ menſis Auguſti, cùm Status Brabantiæ conſenſum ſuum in ſcriptis redegiſſent, poſtea ipſe Dux ultimâ Auguſti litteras acceptationis, tam *Centeſimi*, *Vigeſimique*, quàm *Decimi Denarii*, expediri juſſit, mandavitque quibusdam ex Financiis, aliisque, quos ad hoc idoneos judicavit: primùm quidem, ut ſuper collectione *Centeſimi* conciperent regulam ac formam quâ in ejus executione procedendum eſſet. Quæ quidem decimâ-nonâ Septembris prælo commiſſa, ad omnium noticiam publicata fuit, atque ſecundâ Octobris ſequenti, Inſtructio quoque ad collectores transmiſſa extitit. Quod autem ad *Decimum Denarium* pertinebat, res majorem difficultatem habebat.

XXI. Et quoniam pollicitus fuerat, ſic totam rem ſe moderaturum, ut omne damnum averteretur; reſponſumque, ac apoſtillas requirerent nonnulli ad ſupplicationes exhibitas; alii quoque promiſſum ſibi dicerent, executioni non mandaturum, licet quò obedientiam præſtarent, refragari ejus poſtulationi noluerint, & exactionem ejuſce *Decimi Denarii* difficilis eſſe executionis conſpiceret, cùm ii qui Ærario ac Finan-

Financiis regiis præſunt, (ad quorum id propriè curam ſpectare videbatur) ceterique Conſiliarii in re nova atque inſolita non ſatis modum ejus invenirent, metueretque forſitan ne (ut poſtea expertus eſt) hujusmodi conſenſum in dubium aliqui ex Statibus revocarent: ultro propoſuit menſe Octobri ſequenti, ſuggerente (ut ferebatur) Secretario Courtewillio *, ſe duobus millionibus ſingulis annis præſtandis, loco *Decimi Denarii*, in ſeptennium contentum fore, ita ut quisque ſuam quotam juxta antiquam taxam perſolveret. Et quoniam ampliorem ſummam ſperarat ex *Decimi Denarii* collectione, quàm in adverſos caſus loco theſauri reponere deſiderarat, petiit ejus loco ſub nomine Depoſiti & theſauri, *alteram Centeſimam*, ſi hoſtilis aliqua vis juſta ingrueret.

* *Joſeph de Courtewille Secretarius privati Conſilii ab an.* 1559. *Eques ordinis militaris de Calatrava, Commendator de Villafranca, Graphiarius ordinis aurei Velleris, obiit* 1572. Suppl. de Butkens p. ** 191.

XXII. Cùm vero nonnulli Status quotas nimium exceſſivas eſſe conquererentur, nec intra præfixam diem, nimis uti plerique conquerebantur, brevem, convenire ſuper hoc poterant, *ſecundamque Centeſimam* abhorrerent, & denuo ſuper eo conſenſum novum ſibi requirendum videret, *Decimoque Denario* excidere timeret, dicti *Decimi Denarii* exactionem in aliud genus contributionis, ſeu ejus redemptionis, commutandam ſtatuit. Sed a propoſito non paulò poſt reſiliit, Namurcenſibusque ac Hannonienſibus, qui primi omnium in quotas, Berlaymontii atque Noircarmii perſuaſione, condeſcenderant, ad biennium dumtaxat eas acceptandas duxit, licet conſentirent in tempus ſexennii quotas ſuas petitas præſtare, ac adverſus ceteros, qui reſpondere differebant, mandatum ſuper *Decimi Denarii* collectione edidit. Cujus metu reliqui quoque in ſuas quotas ad biennium condeſcenderunt, præter Artheſienſes, qui metuentes ne hoc pacto *Decimi Denarii* præſtatio perpetua cenſeretur, vix ad conſenſum, qualem ceteri Status præſtitiſſe allegantur, adduci potuêre. Promiſit autem Dux, quod etſi reſtrinxerit petitionem quotarum ad biennium, ſe Regi nihilominus ſcripturum, ſupplicaturumque, ut ſexennium, uti antea propoſuerat, loco biennii concederet.

XXIII. Cùm autem biennium, quo quotæ conceſſæ erant, ad finem decurreret (non enim durabant amplius quàm ad decimam-tertiam Auguſti anno 1571.) ac forte, hoc interjecto vallo, difficultatum ſuperiorum non memores eos fore

re ſperaret, cùm interea in civitatibus Magiſtratus renovati fuerant, ſatis animadverſum fuit, Ducem omnino in animo habere *Decimi Denarii* executionem proſequi, ſperans inſignem aliquam remunerationem ſe ab regia Majeſtate, gloriamque apud ſuos Hiſpanos, (quod domanium redditusque regios tantâ acceſſione in hac Provincia auxiſſet) conſequuturum. Et ut facilius hoc Conſilio perſuaderet, Quotarum contributionem reprobare non deſiit, quòd per eam populus ſciret, quid Principi daretur; quod ut eundem lateret, præſtare cenſebat.

XXIV. Ad hæc per poſtulationem gratiarum, quietantiarumque ex cauſa inundationum, incendiorum, aliorumque damnorum ſubortorum, quæ recuſari difficulter poſſunt, duorum millionum contributionem magnopere diminui. Jam vero & media quibus Quotas ſuas ſinguli invenire neceſſe habent, eſſe intolerabilia, quod in Brabantia evidenter apparuit, eaque non ſufficere: quam-ob-rem tale aliquod remedium quærendum, quo æqualiter omnes ſatisfaciant: innuens *Decimum Denarium*, quem jam Status antea conceſſiſſe contendebat.

XXV. Cùmque quidam memorem ipſum facerent ejus quod Statibus pollicitus erat, ſic regiæ Majeſtati commendaturum ſe ipſorum negotium petitionemque, ut ad ſexennii tempus, omiſſâ *Decimi-Denarii* exactione, Quotis contenta eſſet, querebatur ſe in Hiſpania multas pati calumnias, quòd quæſitum jam ex conſenſu Statuum jus *Decimi-Denarii* proſecutus non fuiſſet: Regique perſuaſum eſſe, hoc expeditiſſimum eſſe medium ſine longa Statuum negotiatione, id quo pro defenſione Reipublicæ opus haberet, conſequeretur.

XXVI. Ut vero ejus faciliori executioni viam præpararet, animadvertit obſtare multas variasque acciſias, ac impoſitiones Statuum, civitatumque, quibus difficulter accumulari poterant novæ hæ *Decimi Denarii* præſtationes. Itaque antea illas abolendas removendasque cenſuit. Proinde in deliberatione poſuit, anne convenire videretur, ut Statibus proponeretur, quò ea onera, quæ populum gravare nimium videbantur, in aliud contributionis genus converterent: veluti quod ſuper domibus, terrisque aliquid imponeretur,

quo

quo redditus divenditi redimentur. Quod cùm non ſatis Status admiſſuros Conſiliarii objicerent, & principio conſtituendum eſſe, quomodo id, ad quod ipſos teneri prætendebat, exolvi poſſet, quò eo cognito deinde videretur, ſi quæ media relinquebantur, unde pro tollendis antiquis impoſitionibus aliquid colligi poſſe ſperaretur: Brabantinis autem Statibus, qui vectigalia nonnulla impoſuerant, quo quotas exſolverent, ea, ut ad *Decimi Denarii* perceptionem faciliorem aditum præpararet, aboleri mandavit, quamquam diſſuadentibus nonnullis, quo ſcilicet eorum exactio eo uſque continuaretur, donec *Decimi Denarii* ſolutio inchoaretur, & progreſſum ſuum haberet, cùm eis ſemel abolitis populus graviter ferret, ea, cum opus eſſet, rurſus renovari.

XXVII. Die deinde 20. Aprilis, præſentibus Dno Friderico, * Berlaymontio, Noircarmio, Præſide Viglio, & Theſaurario Schetzio (1) propoſuit Dux in deliberationem, quomodo deinceps viveretur: quotæne continuarentur, an *Decimus Denarius* executioni mandaretur? Allegatumque fuit, Brabantinos, Hollandos, atque nonnullos alios Status conqueri de exceſſu quotarum. Adverſus autem *Decimum Denarium* obſtare ea, quæ jam antea in principio, cùm conſenſus expeteretur, in contrarium, cùm a Conſiliariis, tum a Statibus ipſis allegata fuere. Ac cùm forte Berlaymontius dixiſſet, quoſdam prætendere ſe non conſenſiſſe, alios quidem conſenſiſſe ſed coactos, ad ea verba Dux repente incanduit, dixitque improbè eos facere, qui conſenſum præſtitum in dubium vocarent, objurgatoque Berlaymontio non ſine cholera reſpondit: omnino ſe conſtituiſſe *Decimum Denarium* exequi, quotaſque nullo modo ſibi placere, injungens Theſaurario, ut mandata neceſſaria confeſtim expediri curaret.

* *Fil. Ducis Albani.*

XXVIII. Die autem 29. Maii in Conſilio, præſentibus Berlaymontio, Præſide Viglio, & Theſaurario Schetzio ſupra-dictis, quæſivit, quidnam ipſe Schetzius ſuper executione *Decimi Denarii* ac *Vigeſimi* concepiſſet. Ille autem adviſum ſuum ex ſcripto recitavit, tendens magis ad generalia media, quibus quotæ ſolverentur, quàm ad executionem *Decimi Denarii*. Præſes deinde Viglius rogatus ſententiam,

 dixit:

dixit: quoad generalia media opus eſſe novâ ac longâ tractatione. Quod ſi autem velit exequi rigoroſè *Decimum & Vigeſimum Denarium*, videat, ne amittat *Centeſimam ſecundam*, quæ non videtur conceſſa, niſi in caſum moderationis, aut quotarum. Et ipſe quoque quæſivit ex Dnis de Financiis aliiſque præſentibus, an aliter intelligerent? qui ejusdem ſe eſſe ſententiæ reſponderunt, nec inveniri quod fuerit propoſitum aut accordatum, quod ultra *Decimam* ſine moderatione colligendam, debeant dare *Centeſimam ſecundam*. Ad hæc Dux reſpondit, caſtigari debere illos qui hoc dicunt. Ad quod Præſes Viglius dicebat, ſemper Conſiliariis fuiſſe liberum dicere ſententiam, neque unquam caſtigationem comminatam illis fuiſſe, & ſi iſta Excellentiæ ſuæ eſſet ſententia, melius eſſe ut domi Conſiliarii maneant, & taceant, quo caſtigationem evitent. Ille mox convertit orationem, ſe non intelligere de caſtigatione Conſiliariorum Statûs, ſed illorum de Financiis, qui eos debebant melius informare, contendens fuiſſe propoſitum Statibus, quod, mediante conceſſione quotæ duorum annorum, poſſet deinde exequi *Decimum Denarium* ſine moderatione: de quo Præſes dubitare ſe dixit, neque unquam propoſitum, cogitatum, aut accordatum fuiſſe; ipſo mordicus ſuſtinente contrarium, committens Schetzio, ut relegeret, & acta & facta repeteret, revideretque: excuſans iterum illud de caſtigatione; non fuiſſe illam intentionem, imò ipſum Regi Conſiliarios ſemper commendaſſe, & Regem quoque de ipſis optimam opinionem habuiſſe.

XXIX. Die ultimâ Maii iterum ingreſſus eundem ſermonem, quæſivit ex Schetzio quid inveniſſet. Is dixit, non inveniri quod aliquid tale, quale Dux prætendebat, Statibus propoſitum fuiſſet, ſed in forma acceptationis ad Brabantinos, Flandros, & Hollandos miſſa, mentionem, quidem * factam de *ſecunda Centeſima*, & conceſſione Quotæ duorum annorum. Præſes dixit, non meminiſſe ſe quod unquam expreſſè fuerit concordatum aut dictum, quod debeant dare *Decimum Denarium* ſine moderatione, & cum eo alteram *Centeſimam*. Quin imò ipſum Ducem promiſiſſe in prima propoſitione *Decimi Denarii*, gratiam & moderationem, nec decere eum revocare promiſſum. Quanto minus, ſi

* *Forte legendum*: quamdam.

ſi in recompenſam moderationis velit prætendere *Centeſimam ſecundam :* cùm moderationem Brabantini, Hannonienſes, & Namurcenſes tantummodo in ſupplementum & ob diminutionem, quæ ex cauſa moderationis procedit, conceſſerint; Flandri vero conſenſère in *Centeſimam ſecundam* cum quota duorum millionum per generalia media per omnes Status colligendum, & non in caſu *Decimi Denarii*, ſive cum gratia, ſive ſine ea : ſive Quota per particularia media invenienda, niſi pro duobus annis. Quantum autem ad *ſecundam Centeſimam*, non aliter conſenſerunt, quàm juxta priorem illorum conſenſum, id eſt, quotæ generalis & non *Decimæ*. Quin-imo quidam, ut Mechlinienſes, ſe liberatos eſſe crediderunt per dictum conſenſum *ſecundæ Centeſimæ* & Quotæ duorum annorum, ab *Decimo Denario*. Videtur quoque dici poſſe, meræ liberalitatis eſſe conſenſum *Centeſimæ*, cùm aliàs debeat moderationem ex primæva propoſitione. Quod verò propter Quotas biennales Status voluiſſent alteram *Centeſimam* dare, non eſſe ullo pacto veriſimile, cum *Centeſima ſecunda* æquet quotas biennales; valet enim *Centeſima* quatuor milliones, & totidem Quotæ duorum annorum.

XXX. Dux autem, poſtea vocato ſeorſim ad ſe Præſide, dixit, ſe ſatis ejus rationibus acquieſcere, & in eadem eſſe ſententia: ſed nolle hoc ab aliis intelligi, & ob certam cauſam ſe cupere ut diſſimuletur. Quod quorſum tenderet, non ſatis tunc Præſes intelligebat, ſed poſtea viſus eſt ſubodorari, videlicet ut ipſe non contradicendo ejus opinioni, apud alios Dux allegare poſſet, eum ejusdem fuiſſe ſententiæ. Quæ ut melius memoriæ hærerent, mox Præſes annotavit, ſubſecutaque fuere quæ Memoriale actorum 22 Junii hîc ſubſequens continet.

XXXI. Ante prandium Præſes Viglius ex Juſſu Dni Barlaymontii vocatus fuit ad Cameram Financiarum, ubi præſentibus Theſaurario Schetz, Conſiliario (1) d'Aſſonleville, & (2) Commiſſario à Loo, & (3) Ringaut, nec non ſecretario Courtewillio, & Grapheario Financiarum Sterck, ſupervenientibusque ibidem Secretariis Berthy *, & Scharenberger, Dnus Barlaymontius declaravit, quod a prandio Conſilium Dux ad ſe convocare conſtituerat ad reſolvendum ſuper negocio ſubſidii. Et quo melius deſuper deliberari poſſet,

* *Joannes Baptiſta.*

poſſet, videbatur eidem convenire, ut antea ea materia examinaretur: fuitque per omnes reſponſum, quod id non poterat melius fieri, quàm ſi intelligerentur & reviderentur Statuum conſenſus, acceptationesque Excelltiæ ſuæ deſuper ſecutæ, & præſertim, ſi exequendo conſenſum *Decimi* & *Vigeſimi Denarii*, ſecundùm quod videbatur ſuæ Excelltiæ eſſe intentio, remaneret integra *ſecunda Centeſima*, quam conſenſerant Status in recompenſam & diminutionem quæ petita fuit ex cauſa moderationis.

XXXII. Verùm cùm conſenſus Statuum ad manum non eſſet, fuit dictum, quod rediretur ad Cameram Financiarum ſub horam tertiam a prandio, ut ad quartam horam irent unà ad Ducem. Veniens autem Præſes in Curiam ſub horam tertiam, ſolus fuit vocatns adExcelltiam. ſuam. Quæ valde commota illi dixit, quod intellexerat ante prandium in Financiis diſputatum fuiſſe negotium ſubſidiorum, non obſtante quod illi ante aliquot dies juſſerat, quod deberet diſſimulare, & non loqui de *Centeſima*, quodque non conveniebat amplius eam revocare in dubium & diſputationem, potiſſimum in præſentia eorum de Financiis. Quam-ob-rem dicebat, ſe de eo non eſſe contentum, quod non fuerat ſecutus id quod mandarat. Ad quæ Præſes dicebat, quod Dnus. Barlaymontius illum eò advocarat, eamque materiam in deliberatione poſuerat: non autem arbitratum ſe, quod de illa non liceret loqui, præſertim in Financiis, ubi conſuetum erat ejusmodi materias tractare: quodque de ea ibi contuliſſent, ſpectaſſe ad majorem materiæ declarationem, quod ipſe impedire non poterat. Quod autem antea declararat Excelltiæ. ſuæ, ſuper difficultate quam in eo negotio conceperat, fuiſſe, ut ſatisfaceret officio ſuo, & in tempore obviam iretur contradictionibus, quas Status movere poterant ſuæ Excelltiæ., & præſertim ſi bellum aliquod ſuſcitari aliquando contingeret poſt ejus diſceſſum, ne ſucceſſor in gubernatione imputare Conſilio poſſet, quod conſenſus *ſecundæ Centeſimæ* neglectus fuiſſet, unde regiones in periculum aliquod incidere poſſent, cum dicta *Centeſima* unicum erat remedium ad conſervationem earum contra omnium inimicorum invaſiones. Verùm cum Excelltia. ſua non volebat, ut amplius de eo loqueretur, ſed diſſimularet, ipſe ſe excuſatum exoneratumque cen-

cebat

ſebat fore, poſtquam tam ſeorſum, quàm in Conſilio dixerat, declararatque ſatis opinionem ſuam.

XXXIII. Neque tum aliud Excelltia. ſua replicavit, & Ducem Arſchotenſem vocari fecit, quo eſſet præſens in reſolutione quam intendebat capere, & declarare ſuper hac materia. Venientes autem Dux Arſchotiæ, * Dnus. de Barlaymont, Præſesque Viglius, & Theſaurarius Schetſius, Ducem adivêre, qui abſentibus aliis propoſuit, ſe ſæpius in Conſilio communicaſſe ſuper eo quod elabente biennio, quo Quotæ expirabant, quas in locum *Decimi* & *Vigeſimi Denarii* ſolvere promiſerant, ad decimum-tertium menſis Auguſti, quod conveniebat communibus Statibus declarare, quid faciendum cenſerent circa præſtationem, ulterioremque auxiliorum ſubſidiorumque ſolutionem per eos promiſſorum: dicens ſe ſignificaſſe Regiæ Majeſtati, id quod tractatum erat de Quotis, ſed ei nullo modo placuiſſe, ut illæ pro quatuor ſequentibus annis continuarentur. Sibi quoque nullo pacto videri, quod per quotas deinceps procedatur, attento quod per hoc magnus in populo rumor excitetur, cùm ſcilicet ſciat quid donetur: ultra difficultates quæ in collectatione dictarum Quotarum occurrunt, dum de ipſis Status inter ſe diſputant, & quietancias illarum plerique requirunt; unde conſtituerat non amplius fere audire quidquam de Quotis, verum inſiſtere conſenſui per Status facto de *Decimi*, *Vigeſimique Denarii* ſolutione. Et licet collectatio ipſorum non aſcenderet ad unum millionem per annum in loco duorum quos Status antea obtulerant pro redemptione *Decimi & Vigeſimi Denarii*, contentum ſe tamen magis fore eo quod inde procederet, quàm dictis Quotis. Quod autem antea promiſerat Statibus in acceptatione *Decimi & Vigeſimi Denarii*, habiturum ſe reſpectum ad ea quæ ipſi expoſuerant, ſuper conſervatione Commercii & manu-facturarum; dicebat, ſe ad id providiſſe per moderationes, per quas declararat quod *Decimus Denarius* ſemel tantùm ſolveretur, & de operibus ſolummodo quæ ad perfectionem erant adducta Id quod erat beneficium ita magnum, ut quaſi de novem remittebat decimam

* *Philippus de Croy.*

XXXIV. Super quo rogans ſententiam ipſius Theſaurarii, is dixit, Status valde invitos venturos eſſe ad exolutionem *Decimi Denarii*, & quod ejus difficilis foret collectatio, ar-

 bitratus

bitratus id-circo duos millioues præferendos eſſe; collectando tamen eosdem per media generalia, uti duo Status principales, Brabantiæ videlicet & Flandriæ deſiderabant; cùm per id populus non intelligeret, quid quæque regio contribueret in Generalitate, cùm alioqui colligendo *Decimum Denarium*, præſumeret ſubſidium multò duos milliones excedere.

XXXV. Secutus autem Præſes, dicebat, jam antea innotuiſſe, quàm odioſa cuncto populo foret *Decimi Denarii* exactio, vox autem populi, vox Dei: unde ſæpe dixerat: *illum velle exigere, non aliud eſſe, quàm adverſo flumine natare*; nec Excelltiam. ſuam tantopere Quotas abhorrere debere, poſtquam per centum & amplius annos ſubſidia eo modo per Principes prædeceſſores levari ſolita fuere, nec ejusmodi damnum, quale ipſe dicebat, ſenſerant, dicens recordari ſe, Regem antea ſatis approbaſſe, quod Quotæ loco *Decimi Denarii* darentur. Et quanquam prætenderet, virtute præſtiti conſenſus, *Decimam* exigi poſſe, Status tamen omnes ſatis antea declaraſſe, ſibi Quotas magis placere. Quod autem intellexerant, *Decimam* exigere debere ſine ulla gratiâ vel cum gratia & moderatione quadam, nihilominus interitum inde Patriæ ſecuturum, cum aliis rationibus quas ipſe Præſes ſæpe antea expoſuerat. Inter quas illa quoque erat, cujus eum meminiſſe Excelltia. ſua prohibuerat, ne *ſecunda Centeſima* amitteretur, quam in eo caſu non ſatis clarè conſenſerant. Unde dicebat, ſe non alterius poſſe eſſe ſententiæ, quàm ejus, cujus erat Theſaurarius. Quod ſi duos milliones per media generalia obtinere poſſet, quod illis Regia Majeſtas merito debebat eſſe contenta. Et cum duo principales Status, videlicet Brabantiæ & Flandriæ, in generalia media condeſcenderant, ſperandum fore, quod alii Status idem ſequerentur, præſertim quò evitent difficultates, ut inveniant Quotas ſuas per media particularia. Et quoniam verendum eſt, ne ea negotiatio in longum tempus protrahatur, mandari Statibus poſſet, quod Quotas ſuas, uti hactenus per biennium fecerant, ſolvere pergerent, donec & quousque ſuper generalibus mediis concordatum inter ipſos eſſet: atque ad eum effectum poſſent revideri media particularia ſingulorum Statuum, & concipi deſuper ſcriptum aliquod ſumendo ex eis illa quæ Generalitati maximè conveniunt,

quæ-

quæque minorem alterationem, nec præjudicium aliquod commerciis ac manufacturæ adferrent. In quam ſententiam Barlaymontius & Dux Arſchotenſis condeſcendêre.

XXXVI. Quibus tamen non attentis, concluſum fuit per Ducem, repetenda prius per ipſum dicta circa Quotas, reſolvitque, omnino Regem conſtituere in poſſeſſione *Decimi, & Vigeſimi Denarii*, cum gratia & moderatione ſupra-dicta, mandans ſecundùm eam reſolutionem expediri proviſiones ad id requiſitas. Narrando, Regi viſum non fuiſſe Quotas continuari: & cùm *Decimum Denarium* tantoperè fuerit moderatus, quod merito de eo contenti eſſe deberent, jubens ut ipſi Conſiliarii diſpiciant, quid pro executione *Decimi, Vigeſimique Denarii* conveniat. Ita actum ac concluſum 22. Junii anno 1571.

XXXVII. Cum itaque Dux ſerio decreviſſet *Decimi Denarii* executionem proſequi, Regemque in ejus poſſeſſionem inducere, cœpit, jubente Duce, Theſaurarius de forma diſpicere. Qui propoſuit eam Formulam, quæ ante biennium concepta fuerat, contra Flandrenſes, Inſulenſes, Artheſios, Hollandos atque Zelandos, quod tum in Quotas biennales conſentire differebant. Et quoniam ea nimis rigoroſa cæteris videbatur, ſuadere ipſos Conſiliarios, ut ſic ſaltem novum & generale Edictum *Decimi Denarii* moderari dignaretur, ne clamores populi eundem abhorrentis reſuſcitarentur, & de *ſecunda Centeſima*, in qua propemodum ſalus Provinciæ noſtræ ſita eſt, in caſum hoſtilis invaſionis dicta Provincia periclitaretur, cum ea non niſi ex cauſa moderationis petita fuerit, neque in alium caſum admiſſa.

XXXVIII. Cùm autem non ſatis de ſingulis inter Theſaurarium ac alios de Financiis conveniret, & Conſiliarios ſecreti Conſilii Dux adhiberi vetuiſſet, viſum eſt quendam Hiſpanum Rationalem, quem Joannem Dizoza vocant, adjungi, qui unà cum Theſaurario novam Formulam concepit, quæ Duci deinde prælecta fuit, ac prelo data, ultimâ Julii, in Brabantia, Flandria, Artheſia, Hannonia, Hollandia, Zelandia, Namurcenſi Comitatu, Dominio Inſulenſi, Tornaco, Tornaceſio, Mechlinia ac Valencenis publicata fuit. Et mox ad primarios Status civitateſque ſcriptum, ut quoniam gravis populo forſitan *Decimus Denarius* videbitur, propter impoſitiones Vectigalium pro exſolutione Quotarum

adhuc currentium, convenire ſcripſit, ut conſilium inire velint, quo hujusmodi Impoſitiones tollantur, ac in aliud ſubſidium convertantur præſtandum ſuper terris, ne ea quæ venduntur, ultra *Decimum Denarium* graventur.

XXXIX. Publicatione autem factâ, nemo Statuum valde properavit Edictum *Decimi Denarii* exequi, & uno alium expectante, ſine effectu Edictum aliquamdiu permanſit, donec Status, ſub prætextu ad litteras ipſius Ducis reſpondendi, curiam unus poſt alium accederet. Primi autem omnium fuère Hannonienſes; ac cùm ceteros in itinere eſſe fuiſſet nunciatum, diſtulit Excelltia. ſua reſponſum donec alii fere adveniſſent. Interea cùm ſuper ſcripto Hannonienſium juſſiſſet Dux requiri ſententiam Noircarmii abſentis, decumbentisque ex longo morbo, ac quidam dixiſſent, univerſo quaſi populo refragante difficile fore ad effectum *Decimi Denarii* poſſe perveniri, convenireque in Republica mutari aliquando conſilia ſecundum temporis diſpoſitionem, & præſertim ſi ea communi hominum opinioni repugnent, & non aliud perfici, quàm ſi quis contra fluvium natare velit, Dux, præſentibus Berlaymontio, Viglio, Tyſenachio, ac Theſaurario, ſatis iracundè reſpondit, difficultatem, quam Status moverent, ab ipſis-met Conſiliariis proficiſci, quod ab illis publicè dici intelligeret ſibi *Decimi Denarii* axactionem non placere. Quod ſi vero Penſionarii, Deputatique Statuum cognoſcerent, ſerio eos idem probare, fore ut multo promptiores ac propenſiores in idem Status redderentur.

XL. Ad quod Præſes Viglius ceteris tacentibus dixit, unumquemque ſuper eo debere pro ſe reſpondere, neque alterius culpâ alium gravari. Fateri quidem ſe coram Duce ſæpius hanc rem diſputaſſe, & cum Conſiliariis eodem ſacramento obligatis contuliſſe: viſum autem illi melius, dum res eſt integra, difficultates examinari, quàm poſtea, cum pedem referre non ſatis licet, ſententiam mutare. Porro per inſtructionem Conſilii Status licere ſingulis ſententiam ſuam in Conſilio dicere, extra Conſilium autem apud Penſionarios aliosve ex Statibus nihil eorum ſe unquam protuliſſe. Non poſſe tamen Status ab ipſo aliisve Conſiliariis repelli, quin eorum querimonias ac gravamina audiant. Tantum autem abeſſe, ut illa coram ipſis comprobarit, ut Hannonienſibus

ipſum

ipſum convenientibus objecerit, non debere eos de *Decimæ* publicatione conqueri, cùm ipſi in eam conſenſerint. Qui quidem replicavêre, non liberè eum conſenſum fuiſſe præſtitum, ſed dumtaxat ne reputationem Ducis læderent, ipſumve contriſtarent, ac ſub ſpe & promiſſione quod executioni non mandaretur. Quamquam autem tum videbatur Dux poſtulata Hannonienſium ſimpliciter eſſe rejecturus, differendum tamen cenſuit, ut ſupra dictum eſt, donec ceteri quoque Status advenirent, resque ad 25. diem Septembris dilata fuit; ac quæ eo die in Conſilio acta fuere, ex particularis ſcripti relatione, quod hîc ſequitur, cognoſci poterit.

XLI. Status antiquarum Provinciarum Belgiæ noſtræ, publicato Edicto ſuper *Decimi, Vigeſimique Denarii* collectione, mox frequentes ad curiam confluxêre deprecatum, ne illum Excelltia ſua exigere, ſed potius Quotis antea ab ipſis oblatis, aut ut nonnulli (qui eas vel inæquales, vel nimium eorum reſpectu exceſſivas eſſe prætendunt) per generalia media duorum millionum annuâ præſtatione contentus eſſe dignaretur: diverſas ad hæc rationes Excelltiæ ſuæ ſcripto exhibentes, affirmantesque, *Decimi Denarii* exactionem ad confuſionem totalem patriæ tendere, neque moderationem illi malo mederi poſſe. Jamque & plurimos mercatores, operumque mechanicorum artifices, vel tabernas concludere, vel aliò migrare, plebeculæque, quæ ab ipſis ali ſolet, nihil amplius ſuppeditari operum, unde victum quærere poſſit, cum aliis multis rationibus ſcriptis per ſingulos Status exhibitis, per quas ruinam patriæ impendêre aſſerebant, ſi ad Edicti executionem procedatur.

XLII. Quibus quidem ſcriptis aut eorum ſummariis 25. Septembris relectis, præſente Duce, Berlaymontio, Viglio & Tyſenachio Præſidibus, ac Schetzio Theſaurario, Dux dixit, omnia ea eſſe impertinentia, nec propterea poſſe ſe ab cœpto deſiſtere. Quam ob rem juſſit, ut poſtridie convenirent, & reſponſum in eam ſententiam conciperent. Aliis autem alia dicentibus ac allegantibus, in hoc omnium ſententiæ convenerunt, damni, periculique plenam ejuſce executionem videri. Cumque idem Præſes Viglius aſſereret, ideoque in re tanti momenti conſultius ei videri, ut præfata executio ad unum aut alterum menſem ſuſpenderetur,

 quo

quo Rex interea de difficultatibus obortis, periculiſque imminentibus certior fieri poſſit, ne poſtea Conſilio, quod de eis præmonitus non fuiſſet, imputaret, ita tamen quod Status medio tempore Quotam ſuam præſtare teneantur, quemadmodum per duos annos prius factum fuerat, ac Regem plenè viſis eorum ſcriptis informatum poſſe declarare, an omnibus non obſtantibus *Decimi Denarii* exactionem perſequendam cenſebit, Statibuſque expreſſè mandet, & litteris ſuis hoc præſcribat, an vero Quotas aut duorum millionum præſtationem per media generalia præferendam duxerit.

XLIII. Ibi mox Dux indignabundus eam ſententiam rejecit, dicens, nihil turbæ aut periculi ex eo metuendum eſſe, neque damnum ullum, ſed ſummam inde patriæ utilitatem proventuram. Quod autem pertinet ad Regem, adhuc noviſſimè ipſum hoc ad eum ſcripſiſſe, juſſiſſeque *Decimum Denarium* exigi. Cùm autem Berlaymontius diceret, ſe intelligere, quod Status velint deputatos ſuos ad Regem mittere, ſi ab Excelltia ſua poſtulata non obtineant, reſpondit: nullo pacto ſe hoc permiſſurum, & Regem de omnibus ſatis informatum per ipſum eſſe.

XLIV. Præſide autem Viglio dicente, quoſdam etiam (ut ex allegatis animadvertere potuit) diſputare conſenſum ac formam executionis, quæ Edicto propoſita fuit: hic ille cum Stomacho ab eo quæſivit, an non antea ipſe-met illi dixerit, quod Status omnes conſenſerint. Reſpondit, ſe non meminiſſe, ſe unquam Excelltiæ ſuæ dixiſſe, quod abſolutè omnes conſenſerint, ſed quomodo conſenſerint, fidem facere ſcripta per eos exhibita, ad quæ ſe referebat. Et in ordinatione extenſiones eſſe multas, de quibus in conſenſûs poſtulatione nunquam cogitatum ab Statibus fuerit, ut de permutatione, de tabernarum viſitatione, de reddituum comparatione, de evectione bonorum, pro quibus venditores ſemel ſolverunt, de executione, non per Regios miniſtros, ſed per cives-met ſubditoſque facienda, quibus id detrectantibus, ac odium concivium ſuorum declinantibus, executio magnas habitura eſſet difficultates, in quæ ipſi ſaltem expreſſè non conſenſerant, ideoque ſe non poſſe meminiſſe, quod dixerit Duci, ipſos ita abſolutè omnes conſenſiſſe.

XLV. Ille vero impatiens, neque ipſum audire præ colera

lera ſuſtinens, incandeſcensque repetiit ſæpius: *Tu dixiſti.* Negavit ille conſtanter, nec meminiſſe unquam ſe quidquam dixiſſe, niſi quod ſcripta Statuum continerent. Imo antea ſæpe in prius habitis Conſiliis difficultatem ſe moviſſe de *Decimo Denario*, & veritum quoque, ne *Centeſimam ſecundam* Rex amitteret, ſi illum urgere Excelltia ſua pergeret; verùm ſibi ab eadem interdictum fuiſſe, ne amplius de eo loqueretur. Et cùm illud pertinuiſſe replicaret ad *Centeſimam*, reſpondit Præſes: unum de alio dependere. Verùm quidem eſſe, quod dixerit, Hannonienſes ſe objeciſſe contra eos arguendo, quod fundatum eſſet Edictum *Decimi Denarii* ſuper eorum conſenſu. Ad quod illi tum reſponderunt, ſe hoc aliqualiter conſenſiſſe, ne Ducem contriſtarent, & ſub ſpe illis facta, quod executioni non mandaretur, non autem, ſe liberè conſenſum præbuiſſe.

XLVI. Ipſe autem rurſus repetens, dixit: *ipſum Præſidem omnesque ibi præſentes ſibi dixiſſe, Status omnes conſenſiſſe.* Ipſi autem affirmarunt, ſe non plus de conſenſu dixiſſe, quàm ſcripta reſponſaque Statuum continuerint; & adjeciſſe ſe ſemper, ſub ſpe & fiducia hoc Status feciſſe, ut ſcilicet non pateretur damnum aliquod patriæ, negotiationique ac commerciis inferri, redimique eum ſineret aliquâ Quotâ pecuniæ: Excelltiam autem ſuam ex relatione & tenore ſcriptorum per Status exhibitorum ipſam-met percipere potuiſſe, quatenus ipſi conſenſerint, & id magis conſiderandum, quàm quod Conſiliarii de eorum conſenſu forſitan referre potuiſſent. Conqueri etiam Status, pleraque ordinationi adjecta eſſe, de quibus in propoſitione, vel conſentiendo, mentio facta non fuerit. Videri autem illis, in modico tempore, quo Rex conſuleretur, parvum fore præjudicium, cum per Quotas interea aliquid ab Statibus præſtabitur pecuniæ, pro ſolutione militum, aliisque neceſſitatibus. Quotas haud eſſe ita quoque damnoſas, cùm in Hiſpania, Germania, ceterisque Provinciis ipſarum quotidianus ſit uſus, & ab tempore Ducis Philippi, rebus florentiſſimis, eis hæ Provinciæ uſæ ſint, nec de ipſis noſtros queſtos fuiſſe, ſed de inæqualitate exceſſivitateque tantùm earum, uti alias dictum fuit, moderarique ipſas idcirco petentes.

XLVII. Reſpondit Dux: *jam antea declaraſſe ſe nolle amplius*

plius de Quotis audire, mirarique Præſidem tam parvum reſpectum ad ejus autoritatem habere, nec credere quod aſſeveret, Regem ei mandaſſe, neque acquieſcere ejus reſolutioni & ſententiæ, atque non poſſe ſe id Regem celare, apud quem hactenus pro illo bonum officium fecerit, & de ipſo ſuisque bene meritus fuerit. Reſpondit Præſes: ſe ſemper eum reſpexiſſe, reverenterque coluiſſe, & conatum diligenter ſervitiis, obſequiisque ſuis ipſius gratiam promereri: Verùm ex juramento teneri in Conſilio ea dicere, quæ conſcientiæ ſuæ, ſervitioque Regis convenire ſibi videntur. Ita eum præſente Imperatore, Reginâ, Rege, & aliis Gubernatoribus feciſſe, neque illos id ægrè tuliſſe: *nec nunc eſſe, quod cano capiti timeat, ſperareque Regem alteram ipſi aurem quoque præſtiturum.*

XLVIII. Ad ea Dux dixit: *Si eum non reſpexerit, ſcire ſe remedium. Suum eſſe reſolvere. Aliorum, qui in Conſilio ſunt, reſolutioni ſuæ acquieſcere.* Jubens idcirco, ut poſtridie cum reliquis conveniat, & reſponſum Statibus dandum unà concipiat. Berlaymontius ſubjunxit, Reginam * & Pratenſem aliquando in diverſa fuiſſe ſententia, & Pratenſem dixiſſe, ut Regina ſententiam ſuam ad Imperatorem ſcriberet, ſe itidem facturum: quanto magis recurrendum eſt ad eum, ubi totum Conſilium a Gubernatore diſſentit, in negotio præſertim ita periculoſo, ac ubi totus populus reclamat?

* *Maria Vidua Hungariæ, & Ludovicus a Flandria de quo in notis ad Vitam* N. XLV.

XLIX. Poſtea Excellтia ſua nonnihil ſeſe temperans, juſſit ut examinarent articulum manufacturarum & formam executionis: an videatur ſcilicet aliqua moderatio in iis adhibenda pro majore ſatisfactione Statuum, & ut cum Noircarmio quoque deſuper communicarent.

L. Ubi autem dimiſiſſet Conſilium, accedente ad eum Dno Friderico filio ſuo, ac Joanne Varga, aliiſque quibuſdam ſibi familiaribus, retulit eis quæ in Conſilio acta fuère, & adverſus Præſidem vehementer ſtomachatus fuit, ut videretur contra eum gravius aliquid attentaturus. (1) Quod quidam eorum non tacentes, in publicum mox id evulgarunt, ſic ut palam lippis, tonſoribusque, & puellis Antverpienſibus id innoteſceret. Jamque paſſim in provinciis rumor ferebatur, Præſidem in cuſtodia detineri, ob contentionem quæ illi cum Duce ob *Decimum Denarium* incidiſſet. Quod intelligentes provinciales, gaviſi ſunt, quod talis ejus cauſæ patro-

patronus ipſis obtigiſſet, amicosque ea fama ſollicitos * (*tenuit*) ne quid durius contra eum decerneretur.

LI. Verùm Dux poſtea ſeſe repreſſit, animadvertitque, ex ea re in publicum prolata, obſtinatiorem populum ad obſiſtendum executioni redditum fuiſſe. Id quod tamen ipſi Præſidi imputari non debuit: qui rem eam prudenter cautèque diſſimulavit, neque cuiquam extra Conſilium illius contentionis, iratique Ducis ſignificationem ullam dedit, ſatis intelligens, id præſenti cauſæ non convenire. Et quamquam ab ipſo initio, antequam de *Decimo Denario* propoſitio fieret, ac poſtea in omni tractatu ſuper eo, ſententiam ſuam ſatis declaravit, ſibi id genus ſubſidii non placere; attamen cùm ei quod in Conſilio concluditur, juxta ejus ordinationes, etiam ii qui alterius fuere opinionis, acquieſcere, & unà quæ decreta ſunt executioni mandare debeant, ipſe Præſes nihil contra officium ſuum agendum dicendumve putavit, unde Dux juſtam aliquam reprehenſionem fundare poſſet.

LII. Communicatione autem, uti juſſit, habitâ cum Noircarmio die 3 Octobris, præſente Duce, Berlaymontio, Viglio, Tyſenacquio, Scetzio, † Damhouderio, ac Ringout (nam ex ſecreto Conſilio alios adhiberi noluit) lectum fuit Adviſum Noircarmii ſuper moderatione nova *Decimi Denarii*, ut evitarentur multa inconvenientia, quæ aliàs eventura timebantur, videlicet eo tendens, ut manufacturæ eſſent etiam liberæ; quod extenſiones, ampliationesque tollerentur contrariæ propoſitioni & conſenſui; ut de permutatione, tabernarum exacta viſitatione, redditibus &c.: quod in bladis ‡ limitaretur ſumma; deinde de ſale affinato, ‡ de iis quæ pertinent ad eſquipagium navium, piſcationem &c.

LIII. Ad quæ Dux dixit, eum bene allegare inconvenientia, non remedia. Affirmavit rurſus, ſe nolle ab executione *Decimi Denarii* deſiſtere, in aliquibus contentum eſſe afferre moderationem, modo Status in alio recompenſent. Duoque ac tria propoſuit, quæ Schetzio concipienda commiſit. Opiniones autem non quæſivit, ac qui aderant, parum locuti ſunt, neque contradicere quisquam fuit auſus, hanc tam abſolutam ejus reſolutionem intelligens; niſi quod Berlaymontius dixit aliquoties, quod experientiâ videbitur dam-

* *Vel:* fecit. *Id enim ſine dubio deeſt.*

† *Joſſe Damhoudere Conſeiller & Commis des Finances.* 1551. Suppl. de Butkens p. 201.

‡ *Bladum.* Gallicè *Blé*, ſumitur pro quovis tritico, etſi differat a frumento, ſive tritico puriori; quod *Blé froment* vulgo dicunt. *Gloſſ. Du Cange.*

‡ *Sal affinatum.* id eſt coctum, purgatum. Idem dicitur de ſaccharo.

damnum, quodque collectores parum erunt voluntarii. Dixit Dux, non detinendos hîc Status, ſub ſpe enim obtinendi quod poſtulavêre, interea non procedi ad executionem, cum magno Regiæ Majeſtatis intereſſe. Et ſi noſtri nolint operam ſuam in collectione præſtare, ſe id Italis ac Hiſpanis commiſſurum. Incidit etiam ſermo de aliis Statibus, Gelriæ, Friſiæ, Tranſiſulaniæ, cæterisq. quorum conſenſus de certa ſumma præſtanda, loco *Centeſimi*, *Decimique Denarii*, jam acceptatus fuerat: qui non videbantur duplici onere gravandi; an ipſi habendi eſſent pro exteris? & reſpondit Dux, quod ſic, videlicet teneri omnes ſubditos aut non ſubditos, quos iſta *Decimi Denarii* ordinatio non comprehendit, non obſtante quod Geldri (1) & Friſii & ceteri redemerint certâ ſummâ.

LIV. Deinde 10. die Octobris, quo Dux rurſus Conſilium convocarat, ut de reſponſo ſuper Statuum ſupplicationibus dando reſolveret, viſum Conſilio fuit, quò aut Ducem ad æquiorem ſententiam flecterent, aut ſaltem officii per eos facti memoria extaret, adviſum ſuum in ſcriptis ei prælegere, conforme ſententiæ, quam * ſuperioribus diebus Præſes Viglius expoſuerat, eò tendens, ut conſideratis omnibus per Status & Conſilium allegatis, dignaretur ad tempus *Decimi Denarii* executionem ſuſpendere, ac interea Regem de rerum ſtatu informare, Majeſtatisque ſuæ beneplacitum expectare. Sed ad hoc reſpondit Dux (ut antea) Regem de omnibus ſufficienter informatum eſſe, nec in ſua poteſtate eſſe, concluſionem ejus mutare. Quare juſſit, ut Conſilium diceret, quid ſibi videretur de moderatione. Reſpondêre fere omnes, id ſibi non liquêre, propter rerum, merciumque varietatem. Quæſivit: anne ipſis videretur, quod in quibusdam ſpeciebus, ut in conceſſione paſportorum fieri ſolet, contentus eſſe poſſet de quatuor pro centum, vel de dimidia *Decimæ*. Ad quod nemo cathegoricè reſpondit. Et Præſes Viglius dixit, id melius a Statibus intelligi, cum quibus hoc communicari conveniret, prout in ſcripto propoſitioni adjuncto continebatur. Reſpondit Dux, tandem poſſe utramque opinionem jungi, ut fieret aliqua moderatio, & juberet Statuum Deputatos ſuper moderatione communicare ſimul-

* *in MS. eſt:* quod.

ſimulque diſpicere de ratione compenſandi Regiam Majeſtatem, quod ex moderatione ipſi decedit: quod tamen, quantum ad Deputatos Statuum pertinet, poſtea revocavit.

LV. Deinde (*ad*) alterum ſcriptum quoad Hannonienſium aliorumque Statuum ſupplicationem, non ſecundùm Conſilii ſententiam, ſed juxta ejus intentionem reſponſum conceptùm erat (*quod*) prælectum fuit, idque ei ſatis placuit. Juſſitque cum eo reſponſo, mutatis mutandis, Status expediri & dimitti.

LVI. Quoniam autem perſuaſum habuit, plurimùm Status pendêre ex Noircarmii ſententia, ac eum, ſi a propoſito dimoveri poſſit; facilè ceteros ſecuturos, primùm minis, deinde blandiciis per filium Fridericum, Doctorem Delrio, ac Albernotium * ejus animum tentavit: ſed tamen parum eos apud illum profeciſſe, priorique ſententiæ eum inhæſiſſe, intellectum fuit, ruinam patriæ allegantem: ac id-circo ſe conſulere, ut ab incœpto deſiſteret, Quotisque per Status oblatis contentus eſſe vellet. Se tamen, ut miniſtrum Regis, & juxta officii ſui debitum, ea quæ Excelltia. ſua mandarat, quoad executionem promotionemque *Decimi Denarii*, diligenter fideliterque, facturum. Ipſe autem Noircarmius ob adverſam valetudinem ſalutatorum, ſollicitantiumque moleſtiam diffugere cupiens, abiit in Hannoniam.

* *Is erat Secretarius Ducis. Hiſpanus.*

LVII. Dux vero populum aliqua ulteriore moderatione delinire volens, ſecundum Edictum edidit ſuper dicta moderatione *Decimi Denarii.* Ac paulò poſt, cùm precia frumentorum quotidie creſcere intelligeret, ne inde clamor pauperum, populique contra *Decimum Denarium* augeretur, ſuſpendit ejus exactionem in annum proximum, & ſpem melioris annonæ proventûs. Eodem quoque tempore ad civitates ſcribi juſſit, ut de collectoribus confeſtim provideant, executionemque promoveant. Verùm dum multæ tergiverſationes, excuſationesque nominatorum ad officium collectionis paſſim proponerentur, ſcribi ad Gubernatores, Provincialiaque Conſilia mandavit, ut & ipſi aſſiſtant.

LVIII. Et quoniam Deputatos Statuum reverſos, ut reſponſum ceteris, a quibus miſſi in curiam fuerant, communicare intellexit, præſertim in Flandria, ac Hannonia, Hollandiaque, litteris ad Præſidem ſcriptis, inhibendum hoc

 cen-

cenſuit, petentibusque Hannoniis ac Artheſiis, ut Status ipſius Ducis auctoritate (ut mos eſt) convenire ad audiendum reſponſum Deputati eorum ſupplicaſſent, ac ſuper quibusdam in reſponſo Ducis contentis neceſſarium eſſe eorum conventum, flecti eò ſe non eſt paſſus, ſed omnibus mandavit, ut prius obedirent in executione *Decimi Denarii*, eique ſi parêrent, ſe faciles ipſum præbiturum aures. Rediêreque ſub initium menſis Decembris Statuum Hollandiæ, Flandriæ, Inſulenſis, ac Zelandiæ (*Deputati*) rurſus deprecâtum, ut *Decimum Denarium* remitteret; verùm nihil aliud obtinere potuerunt, quàm ut mandata exequerentur, ac deinde, ſi quæ haberent gravamina, proponerent. Duo autem potiſſimùm ſupplicationibus ſuis expoſuêre: & quod non eum præbuere conſenſum, ut *Decimi Denarii* exactionem deſuper fundare poſſet; & quod ejus exactio patriæ interitum ſecum adferret. Verùm Dux iniquiſſimè tulit, conſenſum eos in dubium revocare, in maximam Regis injuriam, auctoritatisque ſuæ diminutionem, ut quod omnibus innotuit de conſenſu præſtito, nunc retractare velle videantur.

LIX. Cùm autem quidam objicerent, debere primùm ipſum Ducem executionem Bruxellæ, ubi præſens eſt, incipere, aliosque faciliùs ipſorum exemplum ſecutoros; ipſe ſeriò rem agreſſus, quotidie penè apud Magiſtratum Bruxellenſem inſtitit, qui omnem lapidem moventes, ut Ducis evitarent indignationem, potiſſimam, primamque difficultatem apud laniones, cereviſiæque coctores invenêre, qui carnem, cereviſiamque vendere recuſantes, neceſſaria alimenta populo ſubtrahebant. Miſitque ſub idem tempus complures commiſſarios ad civitatum Magiſtratus, cum gravibus mandatis comminationibusque pœnarum adverſus eos, omnesque alios qui vel in mora eſſent, vel impedimentum præberent, quò minus executio effectum fortiretur.

LX. Die 22. Decembris 1571. relata fuit Duci in præſentia Berlaymontii, Præſidis Viglii, & Tyſenachii, ſupplicatio Statuum Brabantiæ, duodecim aut tredecim Articulos continens, ac inter ceteros erat quintus in ordine deprecatorius *Decimi Denarii* cum Requeſta particulari, tam propter evitandam patriæ confuſionem, quàm quia prætendebant conſenſum ſuum eò ſe non extendere, producentes duos

Actus,

Actus, quibus id adſtruere, comprobareque intendebant. Ad hæc Dux in ſubſtantia reſpondit ſequentia. Mirari ſe, quod audebant adhuc ruinam patriæ objicere, cum toties ſignificaſſet, ſi quid eſſet quod eò tenderet, ſe omnibus modis cupere id tollere, patriæ enim ſalutem ſibi non minus quàm ipſis charam eſſe, & ſe ad conſervandam, non perdendam huic regimini a Rege præfectum eſſe: jurans per crucem & Sacro-ſanctum Sacramentum, quod in D. Gudulæ Eccleſia ſervatur, quod etiamſi in Hiſpania privatus degeret, ſe, ob amorem hujus provinciæ, ad defenſionem ejus accurrere paratum fore: ideoque ſe magnâ injuriâ affici, quod hîc ingrati ac malevoli quidam ſeminant, eum perditum ire velle, & tyrannizare ſubditos hujus provinciæ. Nullius autem magis intereſſe, ut per medium *Decimi Denarii*, id quo ad patriæ defenſionem opus erit, colligatur, quàm Brabantinorum, cùm antea declararint ſæpius, impoſſibile eſſe, ut Quotam duobus proximis annis promiſſam ulteriùs ſolverent. Et quod generalia media proponunt, non ignorare eos, *Decimum Denarium* generale eſſe medium, ac ſuper verbis magis quam re eos contendere; jam vero ita ſeſe eum fuiſſe moderatum, ut pro decem uno ſe contentum eſſe oſtenderit, & in novem gratiam ipſis faciat. Potuiſſe enim ſe, juxta conſenſum præſtitum, ex ſingulis venditionibus imperfectarum, crudarumque materiarum, & ſæpius iteratis, *Decimum Denarium* exigere, cùm tamen ad unicam venditionem id reſtrinxerit, ultra alias multas moderationes, tam in primo Edicto, quàm ſecundo, aliisque ſubſequentibus declarationibus ſuper remiſſione *Decimi* frumentorum, aliorumque in quibus gravamen aliquod exiſtere ſunt queſti, contentas. Nullo autem pacto convenire, ut per Quotas amplius procedatur, cùm perniicioſum ſit, quod unusquisque de plebe ſciat quid contribuatur. Etenim unicuique videri, quod publicè ſolvitur, id ſe particulatim exſolvere.

LXI. Quod vero conſenſum ſuum in dubium revocare ſatagunt, id honorem reputationemque Regis, ac ſuam (quam ſæpe inculcabat) plurimum concernere, eamque ab ipſis ſic illudi, neutiquam ferre poſſe, ac debere potius Miniſtros omnes tanto dedecori, quod Regi infertur, fideliter obſiſtere: eam firmiſſimam aſſerens eſſe ſententiam, ut quod ſemel conſenſerunt,

ſenſerunt, ad effectum perducant, adhibitis tamen iis moderationibus quibus omne damnum, ruinaque patriæ evitetur, ac ad neminem æque id pertinere, quàm ad curam Regiæ Majeſtatis, cujus eſt diſcernere ac dijudicare, quid populo conveniat, aut non. Excelltiæ. autem ſuæ, cùm propter ætatem, valetudinemque in protectione hujus patriæ conſumptas, nihil magis in votis ſit, quam ut primo quoque tempore in Hiſpaniam ad quietem redire poſſit, ideoque adventum ſucceſſoris diu avidè expectaſſe, ob hoc ſolum tamen moram ſibi minus gravem cenſeri, quò tempus habeat exequendi *Decimum Denarium*, prout Rex, hujusque Provinciæ utilitas poſtulat.

LXII. Digrediens deinde ad Ducem Medinæ-cœli, perplexum ſe ajebat, ubinam locorum militem, quem ille ſecum ducebat, diſponere poſſet, dicens ſe ſæpius ſcripſiſſe, nihil opus eſſe majore numero, cùm is quem hîc intertenebat, & civitatibus gravis eſſet, & difficulter, unde ſtipendia ſolveret, inveniret; verùm in Hiſpania credi, hoc id-circo illum dicere, quod ſucceſſorem inermem venire velit, & neceſſario præſidio deſtitui, cum quotidie milites, qui hîc eſſent, impetratâ aut non impetratâ miſſione, ſe hinc ſubducerent. Serio autem ſcripſiſſe ſe ad Regem, non militibus pluribus, ſed pecuniâ in eorum, qui hîc ſunt, ſtipendia opus eſſe.

LXIII. Sub idem tempus, cum Statibus Flandrenſibus advenêre tres Epiſcopi, Gandavenſis, Brugenſis & Iprenſis, Baillivique ac præfecti civitatum majorum, ut & ipſi pro populo intercederent, quos ſeorſum Excelltia. ſua audivit, objurgavitque, quod ipſi negotiis hujusmodi contra Regiam Majeſtatem ſe immiſcerent, inobedientiamque populi ſuâ auctoritate foverent: perſuadere tandem illis contendens, *Decimi Denarii* præſtationem ſummâ ratione, juſtitiâ atque conſenſu Statuum ſubnixam eſſe:

LXIV. Cumque nonnulli ex præcipuis Conſiliariis periculum evidens imminêre animadverterent, ſi Dux in ſua ſententia perſiſteret, illud primùm conati ſunt ei perſuadere, ut non armis, ut velle videbatur, ſed viâ juſtitiæ procederet. Id quod tandem, licet difficulter, ſibi perſuaderi eſt paſſus, conceptaque tum fuit, ac publicè edita formula procedendi, quæ tamen omni pene effectu caruit. Tentavêreque iidem

Dnum.

Dnum. Fredericum ejus filium inducere, quo patri unà perſuadere vellet, ut ab *Decimi Denarii* executione ſuperſederetur, mediis nonnullis propoſitis. Verùm ille permoveri non potuit; donec tandem Brilâ, aliisque locis ab Geuſiis, rebellibusque, hanc *Decimi Denarii* exactionem prætendentibus, * occupatis, conſentiret, ut cum ceteris Conſiliariis patrem deprecaretur pro executionis ſuſpenſione, quatenus anni currentis Quotas promptè exolverent.

* *V. Stradam lib.* 7. *Decad.* 1. *ubi de depictis in Vexillo decem monetis.*

LXV. Interea Status nonnulli, videntes ſe non aliud ab Duce impetrare poſſe, conſtituère legatos ſuos in Hiſpaniam ad Regem mittere, qui pleniùs eum de imminenti periculo, ſtatuque provinciæ certiorem facerent. Id quod Excelltia. ſua omnibus (*modis*) impedire conata fuit, Ducemque Arſchotiæ ac Comitem à Lalein, qui ab Brabantiæ Hannoniæque Statibus requiſiti ad hoc fuerant, inhibuit, ne Provinciâ excederent, operamve ſuam hac in re, unde nihil niſi Regis indignationem expectare deberent, Statibus impartirent. Porro Hannonienſes, Inſulenſes, Artheſii, ac Flandri ſuos legatos, Duce inconſulto, ablegavêre. Cùmque Brabantinos ſimiliter iter arripuiſſe intellexiſſet, litteris ad eos, priusquam limites excederent, datis, domum revocavit. Qui nihilominus iter ſuum proſecuti ſunt, ac in curiam regiam in Hiſpaniam omnes ſalvi pervenêre.

LXVI. Turbis autem obortis, deſiit Dux tantopere, ut prius, *Decimi Denarii* executionem urgere, cui populus totam hanc Reipublicæ perturbationem imputabat, ac tandem in ejus (1) abolitionem conſenſit, uti litteræ ejus præ ſe ferre videbantur, quas tamen poſtea ita interpretatus eſt, quatenus Status de aliis mediis duos milliones per ſingulos annos in *Decimi Denarii* locum numerandos, provideant. Dicens litterarum ſuarum eam fuiſſe intentionem, que etiam confirmabatur per (2) reſponſionem ab Rege legatis in Hiſpaniam miſſis datam, quando Majeſtas ſua non aliter aſſenſit, ut ſuperſederetur *Decimi Denarii* exactioni, quam de aliis mediis in ejus locum ſurrogandis, ab ipſis provideretur. Ipſi tamen Status evocati Bruxellam, ut de mediis hujusmodi deliberarent, omnino inſtiterunt, ut *Decimi Denarii* conſenſus, qualis-qualis datus eſſet, antea circumduceretur, atque abſoluta ſimplexque abolitio Regis manu ſignata exhiberetnr:

idque

idque legatis in Hiſpamia expreſſè ab regia Majeſtate, poſt Statuum ſupra-memoratorum reſponſum, declaratum fuiſſe, uti Prælati quidam, ac Dnus. a Treſlong, Dnum. Hopperum (3) teſtem ſuper eo citabant.

LXVII. Alia autem controverſia ſuper præſtatione duorum millionum annuorum exorta fuit, quod ipſi Status contenderent, milliones illos ad tempus & non in perpetuum præſtari debere, atque ut antea ab ipſis petitum fuit, ad ſexennium eam dumtaxat eſſe duraturam, & poſt expiratum tempus non recuſaturos ſe illud contribuere, quod ſecundùm exigentiam temporis facultatesque ſuas pro antiquo more perpetuoque erga Principes ſuos affectu, devotioneque ac obſequio, præſtare ſoliti erant. Verùm aliter ſemper viſus eſt intelligere, & poſt ſexennium expiratum, niſi de aliis millionibus cum ipſis conveniretur, *Decimi Denarii* præſtatio rurſus ſuccederet, ac Statibus aliter ſentientibus, ne omnino tractatio cum ipſis abrumperetur, aliquod ex Conſilio ab Duce deputati fuere, qui, ipſo ad caſtra ante Montes Hannoniæ poſita 26, Auguſti 1572. proficiſcente, cum ipſis communicarent: nihil proficere illi potuère, niſi de omnimoda abolitione *Decimi Denarii* ſecuri redderentur, & millionum temporali tantum præſtatione ſua Majeſtas contenta foret. Nam in perpetuum obligari ad tam ingentem ſummam, provinciales nullo unquam tempore aſſenſuros eſſe appertè dixerunt. Reque ad Ducem relatâ, conceptisque ad Regiam Majeſtatem litteris, quibus Statuum poſtulatio ei ſignificaretur, Duci viſum non fuit Regem ejus certiorem, juxta conceptas ab Conſilio litteras, reddere. Quo accidit, ut non ſolum *Decimi Denarii* exactio, & ulterior cum Statibus tractatio interea quieſceret, ſed millionum etiam ſolutio differretur, niſi quod a quibusdam Statibus aliquid numeratum fuerit in futuri ſubſidii diminutionem. Qui veriti, ne ægrè Rex aut Dux ferret, nihil ab eis auxilii adverſus rebelles præſtari, Excelltiam ſuam interpellavere, ut de abolitione, ceterisque, quæ contributionis negotium concernerent, aliquid reſponderet, præſertim ne prætextu ſtipendiorum non ſolutorum paſſim a militibus exederentur. Duci tamen non fuit viſum aliquid ſuper eo decernere, ſed ad reditum ſuum Bruxellam ac præſentiam ſuam omnia rejecit.

Porro

LXVIII. Porro autem Dux Albanus, cùm intelligeret Commendatorem majorem Caſtellæ jam in itinere eſſe, brevique hîc adfore, ut in gubernatione Belgiæ ei ſuccederet, ipſe ex Amſterodamo, Trajectoque, Bruxellam approperavit, ut eundem anteverteret præveniretque, quò de ſtatu provinciæ, rebusque ante actis eum informare poſſet, priusquam forſitan alii nonnulli ei diverſam opinionem imprimerent: eâque diligentiâ uſus eſt, ut 12. Novembris Bruxellam adveniret, hoc eſt, quinque dies antea quàm Commendator eò pertingeret. Quo quidem 17. Novembris adveniente, confeſtim ita per prædictum Ducem ejusque filium Fredericum, Joannem Vargam, Hieronymum Rodam, ac Albernotium prædicti Commendatoris aures præoccupatæ fuêre, ut ceteris eum conveniendi nullum pene tempus relinqueretur. Ac interea miniſtrorum conditiones ei deſcribebantur, alios imperitiæ, alios dubiæ erga regiam Majeſtatem fidei inſimulando, populum vero omnem aut hereſi inquinatum, aut infidelitatis erga Regem inſimulando.

LXIX. Cùmque prædictus Dux animadverteret, cauſas hujus belli civilis, omnes pene *Decimi Denarii* exactioni adſcribere, ipſe, ut hanc notam a ſe averteret, id imprimis operam dedit, ut Commendatori perſuaderet, Status omnes ſimpliciter abſolutèque in eam conſenſiſſe, idque ſibi primarios affirmaſſe Conſiliarios, Addebat quoque, juſtitiæ adminiſtrationem ante ſuum adventum in hac provincia maximè fuiſſe corruptam, ac conſuetudines, privelegiaque vehementer pernicioſa ſeſe hîc comperiſſe. Quæ dum ipſe corrigere, reformareque ſtuduit, non magnam ſe gratiam iniiſſe. Ac cùm per naturales, ſubditosque non ſatis ſincere juſtitia adminiſtraretur, invicemque ſibi faverent, neque fortalliciorum cuſtodia ſatis ipſis concredi poſſet, paulatim ſe operam dediſſe, ut Hiſpani ipſis ſubſtituerentur. Iis ac ſimilibus rationibus ipſe Dux, atque ſupra nominati, ſiniſtram opinionem Succeſſori imprimere conati fuêre.

LXX. Quoniam autem Regem ad gratiam propenſum eſſe intellexiſſet, & tamen eam hactenus diſtuliſſet, Præſidem in præſentia Gubernatoris advocavit, ejusque ſententiam deſuper rogavit. Qui reſpondit, ſe meminiſſe, Conſilium Statûs

Ss ali-

aliquando ſuper eo, quid ſibi videretur, ad Excelltiam ſuam ſcripſiſſe, nec ad Geldros, Tranſiſulanos ac Friſios eam, uti intentio ejus videbatur, eſſe reſtringendam, prout ab eo propoſitum fuerat, ſed generaliter omnibus reſipiſcentibus eam impertiendam eſſe. Verùm cùm id conſilium Joanni Vargæ diſplicuiſſet, ac ad Ducem Noviomagum profectus fuiſſet, effeciſſe dicebatur, ut gratiæ de novo impertiendæ reſolutio ſuſpenſa fuerit: ſibi autem viſum fuiſſe, ut ſaltem a particularibus incipiendo, ante omnia ab civitatibus Brabantiæ ac aliis ad obedientiam reductis, quæ fraude aut vi occupatæ fuerant, & minus peccaverant, atque ad obedientiam tempeſtivè reverſæ fuerant, gratia (quam tantopere ſollicitaverant) non denegaretur: quò eorum exemplo alii eodem invitarentur: potuiſſeque illam cum exceptione quadam ac reſtrictione concedi, a qua ſententia Dux quoque ſe non alienum fuiſſe, reſpondit.

LXXI. Cùm autem mentionem Præſes feciſſet de Mechlinienſibus, ubi multi boni viri gravem perpeſſi fuerant calamitatem, neque adhuc gratiam obtinere potuerant, multa in contrarium ille allegavit, & ſatis odioſè illorum culpam, quo direptionem ejus urbis (1) excuſaret, amplificare conatus fuit.

LXXII. Ubi autem de cunctis per Ducem Gubernator novus informatus fuerat, tandem penultimâ Novembris convocato Conſilio Statûs, cui ſolummodo intererant Dux Arſchotenſis, Berlaymontius & Præſes Viglius, Dux declaravit voluntatem regiam de ſurrogato in ejus locum Commendatore majore Caſtellæ, ac lectis mandatis regiis, nonnullaque præfatus, ei adminiſtrationem ceſſit. Et licet arbitrabantur omnes, cum eo quoque ceſſaturum fuiſſe Conſilium extraordinarium, quod *turbulentum* vocant, ab eo inſtitutum, Cameraque ejus concluſa eſſet, poſt biduum tamen, ſuadente Duce, rurſus aperta fuit, ac Vargas ceterique ejuſdem Conſilii, in priore auctoritate ac exercitio continuati fuere per Commendatorem, non abſque populi mœrore, indignationeque.

LXXIII. Manſit tamen Bruxellæ ipſe Dux aliquot diebus, deque officiis aliiſque negotiis in quorumdam favorem

rem diſpoſuit, ſub data tamen ejus reſignationem præcedente.

LXXIV. Cum autem forte diſcedenti Duci Commendator ſignificaſſet, intelligere ſe, conſenſum *Decimi Denarii* ab Statibus aliisque in dubium revocari, litteris ex Namurco datis ad eundem reſcripſit, quod ei coram declaravit plane verum eſſe: omnes videlicet Status in *Decimi Denarii* exactionem conſenſiſſe, & id ita illi Conſiliarios primarios, hoc eſt: Berlaymontium, Noircarmium, Præſidem, & Theſaurarium Schetzium affirmaſſe: ac, ſi fortaſſis id illi negarent, ſatis cum ſtomacho objiciebat, veritati eos parcere; allegans ſic eos declaraſſe Cancellario Brabantiæ præſente, cum ſuper conſenſu Statuum Brabantiæ acceptando conſilium haberet. Sed an id verum ſit, quod omnes Status conſenſerint, quod ad Præſidem pertinet, ipſe id aſſerere non fuit auſus, ſed nec ei magnopere contradicere voluit, & Regis judicio relinquendum putavit, cui Status per Deputatos ſuos in Hiſpania rationes ſuas in contrarium ample expoſuerant.

LXXV. Quod autem ipſos Conſiliarios affirmaſſe ei contendit, quod omnes Status abſolutè conſenſerint, id cum aliàs in Conſilio Dux Præſidi objeciſſet, ipſe reverenter clareque ei reſpondit, ſe nullo pacto ejus meminiſſe, omninoque contra ſuam conſcientiam fuiſſet, ſi tale aliquid dixiſſet, cùm ſemper de conſenſu generali Statuum dubitarit, ſcrupulusque ejus menti inhæſerit ex ſequentibus cauſis & rationibus. Primùm enim, Status, qui non convocati fuerant; & quos nihilominus comprehendi unà ordinarii Status contendebant, ne mercimonia omnia ad eos diverterentur, nullum omnino conſenſum præſtitiſſe in confeſſo fuerat. Trajectenſes quoque, qui, licet cum aliis Statibus convocati fuerant, propoſitioni, petitionique Ducis reluctatos fuiſſe conſtabat. Tertium quoque Ordinem Statuum Artheſiæ, hoc eſt, civitates, diſſenſiſſe compertum fuerat, aut ſaltem more majorum & conjunctim eos conſenſum non præſtitiſſe, ſed a quibusdam ſeparatim contra veterem formam ab eis (*fuiſſe*) extortum. Jam vero, quod ad Status Brabantiæ pertinet, duas difficultates Præſes initio moverat, tam quod intelligeret, prælatos ac nobiles, licet Dux expreſſè dixerat, ſe nullas

conditiones admittere velle, ipſi tamen conſenſum non aliter dederant, niſi ſub præcedentibus modis, Remonſtrationibus ac Conventionibus. Ad hæc membra quædam ipſarum civitatum adjunxiſſe conſenſui ſuo nonnulla animadverterat, quæ conditiones implicarent, quas poſtea impletas fuiſſe intelligere non potuit. Uti & reliqui Status adjunxêre, ſeſe ſub illa ſpe & fiducia conſentire, ut provideret, ne ullum damnum commerciis manufacturisque inferretur, quod impoſſibile fore videbatur. Altera quoque difficultas ſuboriebatur, quod illi viſum fuit, non potuiſſe membra civitatum diſſentientia ſecundum juſtitiæ rationem. . . . .
Reliqua deſunt. (1.)

NOTAE

NOTAE

IN

COMMENTARIUM

De decimo Denario.

N. I. (1) A*Ntiqui, ordinariique Status*] Hæ ſolæ provinciæ Belgicæ, quæ a domo Burgundica ad Auſtriacam pervenerunt per nuptias *Mariæ*, filiæ hæredisque unicæ *Caroli* Pugnacis ſeu Audacis cum *Maximiliano*, poſtea Imperatore ejus nominis I. *antiquorum Statuum* appellatione hic veniunt, & eâ non comprehenduntur Friſii, Geldri, Ultrajectini, Tranſiſalani, Groningani ac Lingani, qui recentiore acceſſione in *Caroli V.* jus venerunt, ex contractu emptionis, uti Friſii; ex ceſſione ut Ultrajectini, ex pacto atque armis, ut fere reliqui.

III. (1) *Rebuſca*] Vox Hiſpana, metaphorica, ſignificans ſpicilegium, ſeu lectionem ſpicarum a meſſoribus relictarum; item, collectionem racemorum vel uvarum, a vindemiatoribus neglectarum. Primum Gallis eſt: *glaner*, alterum, *grapiller*. Unde in dictionario Franciſci Sobrino, ad vocem: *Rebuſca*, lego: *l'action de grapiller & de glaner.* Hinc intelligitur, quid Duci Albano fuerit, *taxæ repetitio.*

V. (1) *Alcanales*] Neſcio an hîc error librarii. Certe *alcavala*, Hiſpanis eſt vectigal, tributum, terris aut mercibus impoſitum. *Franc. Sobrino.*

VI. (1) *Hertelling, Tranſporta, Verpondinghen & Aſſietes capitales*) Borrius lib. 5. fol. 204. prim. edit. exhibet Ducis Albani poſteriorem propoſitionem ordinibus Belgii ſuper decimi denarii impoſitione factam, in qua dicitur *Hertelling* eſſe tributum Brabantinis proprium, *Tranſporta* Flandris, *Verpondinghen* Hollandis. De quarto non meminit. *In Brabant by Heertellinghen, in Vlaenderen by Tranſporte, in Hollandt by Vercoopinghe.* Hîc vitium eſt typi, legendumque *Verpondinghe.*

Porro *Hertelling*, eſt novum habere cenſum ædium & focorum, ſeu novam eorum deſcriptionem vicatim facere, in qua quisque ſuas ædes & focos profiteri tenebatur, juxta quorum numerum pagus ac vicus, oppida quoque Brabantiæ, æs conferrent ad opus Principis aut reipublicæ. Atque adeo per hanc propoſitionem Dux Albanus (qui *decimi* denarii duritiem ſpecioſis ſtuduit ſuggeſtionibus lenire) Belgii Ordinibus ſeu Statibus obtulerit facultatem ſeu auctoritatem (a ſe, ſi conſentirent, impertiendam) ineundi *novum cenſum* domorum ſeu focorum, quo ipſi Status uterentur tamquam *medio*, prout Viglius loquitur, impendendo, ſeu *convertendo in redemptionem reddituum quibus plus ſatis gravabantur.* Idem eſt finis ſeu deſtinatio reliquorum. Subjicio *Maximiliani* & *Philippi* Pulchri diploma ſeu commiſſionem ad inſtituendum hunc cenſum, anni 1491. cum inſtructionibus Cameræ rationalis: nec non cum aliis anno 1521. a Statibus Brabantiæ præſcriptis. Addo & deciſiones exortarum controverſiarum ſuper cenſu habito anno 1526. ex quibus res hæc jam inſueta & inuſitata, plana, apertaque fiet.

nouveau cobier des feux, ou *nouveau denombrement.*

Commiſſie tot het ſtellen van de HERTELLINGE *geſchiet in den Jaere* 1491.

„ MAXIMILIAEN BY DER GRACIEN GODTS Roomſch Ko-
„ ninck altyt vermeerdere t'ſrycx Coninck van Hon-
„ geren, van Dalmatien van Croatien &c. ende PHILIPS
„ by der ſelver gratien Erthertogen van Oiſtryck, Hertogen
„ van Bourg^en^., van Lotryck, van Brabant, van Lim-
„ bourg, van Luxembourg ende van Gelre, Greven van
„ Vlaenderen, van Tyrole, van Artois, van Bourg^en^. Pala-
„ tynen van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, van
„ Namen ende van Zutphen, Mercgreven des heylichs Rycx,
„ heeren van Vrieſlant, van Salins ende van Mechelen, on-
„ ſen lieven ende geminden *Liebrechte van Houthem* onſe Meyer
„ van thienen, meeſteren *Janne Stynen* onſe Secretaris ende
„ *Cornelyſe Hanelois* onſe Auditeur onſer Rekencamere in Bra-
„ bant Saluyt. Alſo ter dachuaert leſtwerſt van onſen we-
„ gen gehouden by eñ mit den gedeputeerden van den drie
„ Staeten ons lants van Brabant ons by de voorſz. gedepu-
„ teerde voor die beden van deſen naeſtcommende jaire ge-
„ conſenteert ſyn geweeſt, op elck huys binnen onſen voorſz.
„ lande van Brabant geſtaen, eenen gulden te vyff ſchel.
„ groote brabants gerekent op vuege nochtans onder d'ande-
„ re dat men in de quartieren van Loven ende Bruſſel eene

„ nuwe

„ nuwe *bertellinge* van den ongebranden huyſen doen ende
„ maken ſouden, overmits den welcken van noode zy, je-
„ manden van onſen wegen te committeren die totter voorſz.
„ *bertellingen* verſtae ende procedere, doen V te weten, dat
„ wy deſen aengeſien ons betruwende volcommelyck van
„ Vwer wysheit ernſticheyt ende rechtveerdicheyt V gecom-
„ mitteert hebben ende committeren by deſen om te doen 't
„ gene des voorſz. is in onſer Stadt ende meyerien van Thie-
„ nen dair inne begrepen het Walsbrabant onder 't quartier
„ van Loven gelegen, ende ontbieden V ende bevelen, dat
„ overgenomen by V alſulken inſtructie als wy deſen aen-
„ gaende hebben doen maecken ende geroepen, by V eens
„ off meer van den gedeputeerde der voorſz. Stadt van Thie-
„ nen, ſoo verre ſy jemande dair by hebben willen, ghy
„ terſtont treckt in derſelver onſer Stadt van Thienen ende
„ alom̃e elswaer inde voorſz. meyerie, ende aldaer alle die
„ ongebrande huyſen, het zy dat die bewoent zyn off niet,
„ wel getruwelic ende mit allen ernſte telt, mit onderſchey-
„ de nochtans van den huyſen die bewoent zyn, ende van
„ den genen die niet en ſyn bewoent, alles achtervolgende
„ der voorſz. inſtructien die wy deſen aengaende als voorſz.
„ is, hebben doen maecken, ende die voorſz. huyſen alſoo
„ by V getelt, maict dair af een goet ende gewarich regiſter
„ ende dat gedaen, ende 't voorſz. regiſter by V geteyckent
„ bringht off ſeynt over beſloten onder uwe Zegelen op die
„ Camere van onſen Rekeninge in Brabant, om die gezien
„ ende van den voorſz. huyſen afgetrocken 't gene des be-
„ hooren ſal affgetrocken te ſyne, den taxe dair aff te maec-
„ ken ende dien voort vuyt te ſeynden daer ende alſoo dat
„ van noode weſen ſal, want ons alſoo gelieft, ende van des
„ te doene wy V drien off den tween van V volcommen
„ macht, autoriteyt en ſonderlinge bevel geven, gegeven in
„ onſe Stadt van Mechelen den xxviij dach van decembri in
„ 't jaer ons heeren duyſent vier hondert eenen en negen-
„ tich, ende van den rycken ons Coninck te wetene des
„ Roomſchen t'ſeſte en van hongen d'jerſte nederwarts ſtont
„ by den Coninck tot uwer relatien, en ondert. *ja: hutoef*,
„ ende geſegelt met ſyne Majts. grooten Segele in rooden
„ waſſe onder vuythangen aen enckelen Steerte van Parque-
„ ment:

In-

Inſtructie voor die gene die gecommitteert waeren totte voorſz. HERTELLINGE *gedreſſeert by den heeren deſer Camere.*

„ Inſtructie voor die Commiſſaryſe die by
„ onſen alregenedichſten Heeren den
„ Roomſchen Coninck ende Eertsherto-
„ gen *Philipſen* ſynen Sone mits huē
„ openen brieven van cōmiſſien geordi-
„ neert ſyn te doene eene nieuwe *hertel-*
„ *linge* in de Steden eñ quartieren van
„ Loeven ende van Bruſſel, &c.

„ IErſt ſullen die voorſz. Commiſſaryſen terſtont ende mit „ alre ernſticheyt trecken in den quartieren daer hem dat „ by de voorſz. onſe gened. hen ende by huen brieven van „ Commiſſien voorſz. geordineert weſen ſal, ende inde Ste- „ den aldair mitsgad. oic inde Vreyheyden ende dorpen in „ den Platten lande van den ſelven quartiere tellen wael en- „ de beſcedelyck mit goeder voorſienicheyt alle die huyſen „ ende hertſteden die ſy aldaer bevinden ſullen , ſoo wael „ die bewoonde als oick die onbewoonde , egheene vuytge- „ ſcheyden, ende die ſelve hertſteden beſcheydelic mit goe- „ der ſpecificaen ende onderſcheyde ſtellen in geſcrifte.

„ Item ſullen de voorſz. Commiſſaryſen oick mede tellen „ allen die hertſteden weſende in den begynhoven bynnen „ haeren voorſz. quartiere gelegen.

„ Item in alle Clooſteren ende Goidtshuyſen ſullen geſcre- „ ven worden alle die perſoonen in den ſelven Cloiſteren en- „ de Goidtshuyſen woonende oic met ſpecificaēn ende onder- „ ſcheyde van. ſelven.

„ Item oft gebeurde dat bevonden worden binnen eenre „ wooningen oft byvangen diverſche Luyden wonende, hou- „ dende verſcheyden huysraden ende herſteden, ſullen die „ ſelve virſteden geſtelt worden elc beſunder.

„ Item oft ſoe waere dat inde voorſz. quartieren gelegen „ waeren eenige plaetſen oft dorpen daer die voorſz. Com- „ miſſaryſe niet ſekerlic en ſoude mogen oft connen getrec- „ ken vuyt vreeſe van luyden van Wapenen oft anderſins, „ ſullen die voorſz. Commiſſaryſen in dien gevalle by hen „ ontbieden den Prochiaen , den Officier mitten notabelſten „ van den Wethouderen aldair die ſelve eynden ende voorts „ van onſer voorſz. gened. heeren wegen hen bevelen often „ voorſz. huen eedt , te tellen wael ende getrouwelic alle „ die hertſteden bynnen den ſelven hueren Dorpe gelegen,

ſoo

„ ſoo wael die bewoonde als die onbewoonde gelyck voorſz. „ is, ende die beſcheydelic in geſcrifte onder huen Zegelen „ overbrengen om die voorts gelyc den anderen plaetſen „ geteyckent ende in geſcrifte geſtelt te worden alſoo behoo- „ ren ſal.

„ Item als die voorſz. *hertellinge* inder manieren voorſz. by „ de voorſz. Commiſſaryſen gedaen weſen ſal, ſullen die ſel- „ ve Commiſſaryſen die voorſz. heure hertellinge auctentyc- „ kelyck overbringen inder Cameren van Rekeningen van „ Brabant te bruſſel om die by den Luyden van der ſelver „ Camere oft eenigen van hen gevuert te worden tot Me- „ chelen ende by Ertshertogen *Philippe* ende ſynen raede daer „ mede voorts gedaen ende geordineert te wordene alſoo ſy „ ſullen vinden behoorende.

Deſe Inſtructie is gemaect geweeſt inder Cameren van den Rekeninge van Brabant te Bruſſel xxix. decembris anno xiiij^c. xcj. ter ordonnan. ende beveele van mynen heere den Cancellier van Brabant *den Heeren van Wailhain* ende van *Beerſſelle* ende meer anderen van den Raide onſer gened. heeren tot Mechelen.

HERTELLINGE.

Op ten Zeſthienſten dach in April anno xv^c. ende xxj. es by den gedeputeerden van den Steden van Brabant eendrechtich geſloten dat men die HERTELLINGE *doen ſal over al d'lant van Brab^t. inder vuegen naer beſcreven.*

„ IErſt ſoo ſullen daer toe gecommitteert worden zekere „ Commiſſaryſen van wegen den K: Majts. het zy vuytten „ raide oft van der Cameren van den Rekeninge in Brabant „ geordineert.

„ Maer want de Coſten ſeer groot ende exceſſif waeren „ die ter leſter *hertellinge* gedaen worden, zo es by den ſel- „ ven als voor geſloten dat men der K: Majts. verſuecken „ ende bidden ſal dat in elck van den vier quartieren al- „ leenlick geſonden worden ſal eenen Commiſſaris van ſyn- „ der Ma. wegen om metten gedeputeerden van den Ste- „ den te tellen eñ te beſoingnieren.

„ Item dat elck van den vier Hooftſteden ſullen ſinden in „ elck van den vier quartieren van Brabant drye perſoonen, „ te wetene twee vuytter ſelver Hooftſtadt ende een van „ den anderen Steden dair ondergelegen, ende by alſoo elck

„ der voorſz. Hooftſteden niet genoech cleyne ſteden en „ hebben, ſoo ſullen ſy moghen in dien gevalle dry perſoo- „ nen ſinden ende deputeren vuytter ſelver Hooftſtadt,

„ Item die voorſz. Commiſſaryſen mitten gedeputeerden in „ maeten ende vuegen voorſz. geordineert ende gedeputeert „ ſyn ſullen die voorſz. Cōiſſaryſen eñ gedeputeerde terſtont, „ ende mit alder naerſticheyt trecken inden quartiere dair „ hen dat ſal geordineert worden, ende in den Steden al- „ dair, mitsgaeders oick inden Vryheyden ende dorpen ten „ platten lande deſſelfs quartiers, wel ende beſcheydelic met „ goeden voorſienicheyt alle die huyſen ende heerſteden die „ ſy aldaer bevinden ſullen ſoo wel die onbewoonde als die „ bewoonde egeen vuytgeſcheyden ende die ſelve Hooftſte- „ den beſcheydelick mit goeder ſpecificatien ende onderſche „ ſtellen in geſcrifte,

„ Item ſullen die voorſz. Commiſſaryſen ſchuldich ſyn „ om die voorſz. *hertellinge* te doene ten minſten coſte ende „ meeſten orboire van den voorſz. lande te beſoingneren ten „ minſten vij vueren sdaechs,

„ Item ſullen oick die voorſz. Commiſſariſſen ſchuldich ſyn „ te tellen alle die Herſteden van de Bagynhove binnen hue- „ ren voorſz. quartieren gelegen.

„ Item alle die Clooſteren Godtshuyſen ende andere gaſt- „ huyſen ſullen geſcreven worden mit ſpecificatien van de „ getale hueren perſoonen,

„ Item oft gebeurde dat bevonde worde binnen eender woe- „ ninge oft byvange diverſe Luyden woonende houwende di- „ verſe huysraede ende hertſteden, ſullen die ſelve hertſte- „ den getelt worden elck beſunder, wel verſtaende dat ſoo „ verre de voorſz. Commiſſariſſen dochte datter ter zyde off „ achter die voorſz. huyſen oft hertſteden eenige hertſteden „ meer waeren dan hen geroepen oft gethoont waren, dat „ als dan de voorſz. Commiſſariſſen ſullen moigen nemen den „ eedt van den gene dair dat behooren ſal om hen daer van „ te purgeren.

„ Item oft ſoo waere dat inder voorſz. quartieren gelegen „ waren eenige plaitſe oft Dorpen daer die voorſz. Commiſ- „ ſaryſen niet ſekerlyck en ſoude cunnen getrecken vuyt „ vreeſe van den Luden van Wapenen oft anderſints ſoo ſul- „ len die voorſz. Commiſſaryſen in die gevalle by hen ont- „ bieden ter naeſter ſtadt vriheyt oft Dorpe binnen den ſel- „ ven quartier den Prochiaen met eenigen van den Notabel- „ ſten van den ſelven Dorpe ende dat al na gelegentheyt „ der ſaecken ende goetduncken der voorſz. Cōiſſaryſen en- „ de gedeputeerde deſelve eedende ende voorts van myns ge-

„ nedichs

„ nedichs Heeren wegen hen bevelende opten voorſz. heu-
„ ren eede te tellene wel eñ getruwelyc alle die hertſteden
„ binnen den ſelven hueren Dorpe gelegen, ſoo die wel on-
„ bewoonde als die bewoonde in alder vuegen ende gelyc
„ als voorſz. is, ende de beſcheydelyc in geſchrifte onder
„ hueren Segele overbringende om die voorts gelyk den an-
„ deren plaetſen gerekent eñ in geſcrifte geſtelt te wordene
„ gelyck behooren ſal.

„ Item dat een yegelyc ſculdich ſal ſyn gnetelyck ende
„ vrindelyck den voorſz. Commiſſariſſen huer diligentie int
„ onderſuecken der voorſz. hertſteden doende, in allen ta-
„ melycken zaken te obedieren in t'op̄doende van hueren
„ dueren ende Porten ſonder deſelve eenige quaede oft on-
„ eerlicke woirden te gevene.

„ Item oft contrarie van deſen by yemand gedaen oft voorts
„ gekeert worde, dat die ſelve by den juſtitien van der plait-
„ ſen dair t'ſelve gebueren mochte, gecorrigeert ſal worden
„ na gelegentheyt der zaken ten exemple van alle anderen,

„ Item ſullen oick die voorſz. Commiſſaryſen die voorſz.
„ *hertellinge* inder manieren voorſz. gedaen ſynde auctentycke-
„ lyc overbringen onſen genedigen heere ende des Staten van
„ Brabant voorſz. om by den ſelven daer inne van ſtonden
„ aen gededuceert, geordineert gequoteert te worden ſoo
„ hem dat naer gelegentheyt der ſaecken ſal duncken be-
„ hoorende achtervolgende ende op den voet van der leſter
„ *hertellinge.*

Deciſie van eenige differenten op t'ſeyt van de voorſz.
HERTELLINGE.

„ ALſoo verſcheyden queſtien ende geſchillen dagelyck
„ reſen ende opſtonden tuſſchen de gedeputeerde van
„ den ſteden van Brabant ter cauſen van de *hertellingen* on-
„ lancx gedaen, ende onder d'andere op vier poincten hier
„ onder geſpecificeert van welcken differenten ſy onderlin-
„ ge niet en conſten vereenigen tot welcker ſaken myn ge-
„ nad. vrouwe als regente ende Gouvernante der voorſz.
„ gedeputeerden geordonneert ende gegeven heeft Cōmiſſa-
„ ryſen vuyt den Raede eñ uytter rekencamere van Bra-
„ bant om hem Luyden te vergelyckene ſoo verre ſy con-
„ ſten, oft anderſints ingevalle neen, mynder voorſz. genad.
„ Vrouwe van alle rapport te doene, eenſamentlyck met
„ heuren advyſe om dat gedaen by hueren genaden met
„ adviſe van den Raede neffens haer weſende op de voorſz.

,, differenten te appointeren, ſoo hūe genade naer recht eñ
,, redenen bevinden ſoude behoirende, ende want de voorſz.
,, Commiſſaryſen der voorſz. gedeputeerden van den Steden
,, niet en hadden kunnen verlycken, wat diligentie ſy daer
,, toe gedaen hadden, ſoo hebben ſy de voorſz. differenten
,, eñ difficulteyten metten redenen by den eenen eñ den an-
,, deren geallegeert, gheſtelt in geſcrifte eenſamentlyck met
,, hueren advyſe ende 't ſelve overgegeven mynen voorſz.
,, ghenad. Vrouwe ten fyne als vore, op welcke voorſz. dif-
,, ferenten de voorſz. myne genad: Vrouwe, naer dyen ſy die
,, al hadde doen overſien eñ rypelyck daer op gelette, heeft
,, geſeeght eñ geordonneert by manieren van appointemente
,, eñ ordonnañ. tuſſchen de voorſz. partyen inder manieren
,, ſoo hier nae volght, bevelende de voorſz. gedeputeerden
,, hen daer naer te reguleren. Ierſt op d'eerſte different,
,, d'welck was van ſekeren Dorpen ende plaetſen in Bra-
,, bant, de welcke hen ſyden ende ſuſtineerden vry te ſy-
,, ne van Bede, eenige andere van den voorſz. gedeputeer-
,, deñ ſuſtinerende de Contrarie, hier op heeft de voorſz.
,, myne genad. Vrouwe gezeeght ende vercleert, dat want
,, men in den voorgaenden denombremente ende rekenyn.
,, weſende inder rekencamere van Brabant men niet en vint
,, die Dorpen hier naer geſpecificeert ende genoempt, getelt
,, geweeſt te hebbene by de voorgaande *hertellingen*, dat ſy
,, nu oick noch en ſullen worden getelt in deſe tegenwoordi-
,, ge *hertellinge*, te wetene onder Bruſſele, Borch by Vilvor-
,, den gehuchte, Traiſegnies, Raynes, Luteaux, Buyſſy,
,, Ramioul, Wontmet Luter, Gaſſenier, Lonchey; onder
,, Antwerpen, heyſt-op-den Bergh, ende duffele Landt van
,, Mechelen, op t'geſy van den Watē onder Berghen Huy-
,, berghen Noertlant, ende den Brabantſchen polder oft Bou-
,, dewyns polder, ondert 's hertogenboſſche, Stereſele ge-
,, huchte gemeret, Lyth, onder Meghem, Meghem Macke-
,, ren Haren eñ t'heffelen, Oyen eñ Dieten onder Oyen,
,, onder Raveſteyn herpe eñ herperſchadyck Vuyden Boeke-
,, le ende Zeelant grave eñ Loon raveſteyn derenberch doe-
,, ren onder raveſteyn ende huyſſelingen; Op 't tweede dif-
,, ferent d'welck was aengaende de Goidshuyſen van Ortten
,, ende van den fres * inder Stadt van den Boſſche, die welc-
,, ke de gedeputeerde van den Boſſche ſuſtineerden behoiren
,, gehouden ende gerekent te zyne gelyck andere Clooſters
,, in Brabant, eenige andere van den gedeputeerden ſuſtine-
,, rende ter Contrarien, dat ſy ſouden behoiren getelt te
,, wordene gelyck andere leecke huyſen, hier op heeft de
,, voorſz. myn G. Vrouwe geſeeght ende vercleert dat
,, want

* id eſt: *Fratres in communi viventes*, dicti *Hieronymiani. Vide Hiſt. Epiſc. Sylvæd.* pag. 306.

„ want men bevint by de *hertellingen* gedaen in den jaere van
„ LXXX en XCVI leſtleden de voors. goidtshuyſen van Ort-
„ ten ende van frēs getelt geweeſt te hebbene onder ende
„ mitten Clooſters van derſelver ſtadt, dat de ſelve godts-
„ huyſen van Ortten ende van den frēs noch getelt ſullen
„ worden mitten anderen Clooſters, met ſpecificatie noch-
„ tans van den perſoon aldaar woonende ende den Verbae-
„ len die daar af gemaect zyn by den Regiſtren van de Com-
„ miſſaryſen int quartier van 'Shertogenboſſe, de *hertellinge*
„ gedaen hebbende, om daer op alſulcken conſideratie te heb-
„ bene als men ſal bevinden behoirende; Opt' derde diffe-
„ rent te wetene aengaende de xxj Godtshuyſen inderſtadt
„ van Antwerpen daer fondatien inne ſyn ende prouen
„ off almoeſſen hebben int'gemeyne, die welcke de gedepu-
„ teerde van Antwerpen ſuſtineren gerekent te ſyne onder
„ ende metten clooſters der voorſz. Stadt, de gedeputeerden
„ van de anderen Steden ſuſtinerende de contrarie, myn ge-
„ nad. Vrouwe zeeght en vercleert aengaende deze differen-
„ ten, dat ſoo verre het blycke oft dat de gedeputeerde van
„ Antwerpen affirmeren, dat in de voors. xxj Godtshuyſen
„ die Luyden aldaer woonende hebben vuyt fondatien proue-
„ nen oft almoeſſen int gemeyne boven huere woonſtede, dat
„ de ſelve xxj godtshuyſen gerekent ende gehouden ſullen
„ worden voor godtshuyſen off clooſters gelyk oick in an-
„ dere Steden ende plaetſen, mair andere godtshuyſen heb-
„ bende huere huyſen verſcheyden ende commende ter ſtrae-
„ tewaerts, ſal elk huys van dyen gehouden ende gerekent
„ worden voor een heertſtadt. Opt' vierde different d'welck
„ es aengaende den ſlapers off eenloopige geſellen in der ſtadt
„ van Antwerpen, hebbende alleene eene Camere daer ſy
„ gaen ſlapen, inſgelycx aengaende de V^c. ende VI. Scholie-
„ ren in der ſtadt van Loeven gerekent ende getelt elk voor
„ een hertſtadt, die voors. van Antwerpen eñ van Loe-
„ vene ſuſtinerende dat de ſelve ſlapers off cameriſten nyet
„ en behooren gerekent te wordene voor heertſteden, die
„ andere gedeputeerde van de andere Steden ſuſtinerende
„ ter contrarien, myne voors. genad. Vrouwe geſien heb-
„ bende ende gehoirt t' raport in geſcrifte geſtelt van den
„ Commiſſaryſen den voors. partyen gegeven om hen Luyden
„ te vergelyckene ſoo verre het mogelyk geweeſt hadde met
„ oick huere adviſe, naer goede ende rype deliberatie daer
„ op gehadt, ſegt ende vercleert, eerſt aengaende de voors.
„ Slapers dat dyen van Antwerpen, in plaetſe van den ſelven
„ Slapers geſtelt ſoo binnen de ſtadt als in de Vryheyt der
„ ſelver by iij, by iiij, by v, by vj en by vij afgetrokken

 „ ende

„ ende gededuceert zullen ſyn V^c ende XXXJ hertsſteden,
„ desgelycx ſal gedaen worden in andere Steden ende plaet-
„ ſen onder t'quartier van Antwerpen daer alſulcke ſlapers
„ gerekent geweeſt hebben voor heertſteden naer advenant,
„ ende aengaende de Cameriſten ende arme Scholieren van
„ Loeuen, myn voors. genad. Vrouwe zeeght ende ver-
„ cleert dat het voors. getal van V. ende VI. Cameriſten oft
„ arme Scholieren gereduceert ſal worden int principael ge-
„ tal der heertſteden binnen Loeven totten getalle van vyf-
„ tich heertſteden, ende ordonneert de voors. myne genad.
„ Vrouwe, den voors. Gedeputeerden van den Steden groot
„ eñ cleen eñ van den platten lande int ſtuk vand: tegen-
„ woordiger *hertellinghen*, hen naer t'gene voors. es te re-
„ guleren. Actum op den XXIIJ^{en} dach der maend van
„ januaris anno XV^c.XXVI. ſtyl van Brabant.

„ Alſoo naer dyen dat zekere andere differenten geweeſt
„ hebben tuſſchen de gedeputeerde van ſteden van Brabant,
„ onlancx vergadert geweeſt hebbende in der ſtadt van Bruſ-
„ ſele by mynder genad. Vrouwe als Regente ende gouver-
„ nante met goede voorgaende deliberatien ende adviſe vand.
„ rade op den . . . dag van Jannuario anno XV^c.XXVI. gede
„ cideert hadden geweeſt, noch andere differenten gereſen ſy
„ tuſſchen de vier hoofſteden onderlinge te weten Loeven,
„ Bruſſel, ende t' S'hertogenboſſche elk van hen pñderende
„ gheminct ende gemindert te hebben hunnen Tax in de toe-
„ comende bede, te wetene dat zy getaxeert geweeſt hebben
„ op drye penningen in de voorgaende beden dat zy voor-
„ taen inde ſelve toekomende bede getaxeert zoude zyn op
„ twee ende een half pen., oft anders, ſoo dat redelyk ſoude
„ gevonden worden, ten anderen tuſſchen de voors. drye
„ Steden van Loeven, Bruſſel ende Boſſche ter eenre, tegen
„ de Stadt van Antwerpen ter andere, contenderende de
„ voors. drye Steden ten fyne dat mits zekeren redenen by
„ hen geſamentl. overgegeven in geſchrifte, de Stadt van Ant-
„ werpen in de toecommende Bede ſoude getaxeert worden
„ op vier penin., de voors. van Antwerpen contenderende ter
„ contrarien, dat zy nyet hooger geſet noch getaxeert en
„ ſouden werden dan gelyk de andere drye Hoofſteden, oyck
„ mits diverſen redenen by hen overgegeven in geſchrifte,
„ myn voors. genad. Vrouwe gehad ende gehoort hebbende
„ rapport in heuren raede wel eñ rypel. allen zaken ge-
„ conſidereert heeft geordonneert en vercleert, ordonneert
„ en vercleert by deſen, dat nyettegenſtaande den redenen by
„ de voors. partyen hinc inde geallegeert, in alle de voors.
„ differen̄. zy hen ſullen reguleren in der ſelver vuegen
„ ende

„ ende manieren aengaende den tax, gelyk zy hen in de voor-
„ gaende Beden gereguleert hebben, te weten dat alle de vier
„ hooftſteden ſullen gelyk ſtaen op eenen tax, aldus gepro-
„ noncheert by monde van heeren *Jeronimo vander Noot* Rid-
„ dere eñ Cancellier van Brabant, ten bevele van myne
„ voors. genad. Vrouwen in den Convente van den Vrouwen-
„ Broeders in der Stadt van Mechelen, ter pñtien van den
„ gedeputeerden van den Steden ende van den platten Lan-
„ de van Brabant, op den vierden dagh van februario anno
„ XV^{C}XXVI. Styl van Brabant, onderſtont my oick tegen-
„ woordich, ende was ondert: *J. De Cock.*

Tranſporta, DEN TRANSPORT, (ſic hodieque loquimur) eſt album, index, catalogus totius Flandriæ. *La matricule, ou le denombrement general de la province de Flandre.* V. Het Vlaems Setting-Boecxken. Te Ghent 1694. in 4. Eſt autem tributum perſonale, ut habet edictum Caroli V. publicatum 17 1517. *Te weten, dat elck Perſoon geſtelt zal worden naer ſyne* GESLACHTEDE, RYKDOM, NEGOCIATIE, *ende* BEDRYF, *ter plaetſen daer by woonachtig is, &c.* Obtulit igitur Albanus Flandris, facultatem ſeu auctoritatem novam inſtituendi taxam vel quotam perſonalem juxta novum album, novum indicem, novumve catalogum conficiendum; prout novus poſt eum confectus fuit anno 1631. Unde autem huic tributorum generi ſeu formæ datum ſit; adhæſeritque nomen *Tranſportæ*, *Den Tranſport*, hiſtorice docebit *Marchantii Flandria deſcript. lib.* 1. *ſub Teneramunda.*

Verpondinghe; eſt tributum circa annum 1514. in Hollandiam introductum: eſtque onus ordinarium, reale, ex rebus immobilibus ſingulis annis ſemel pendendum, ſecundum certam taxam.

Aſſietes capitales) indicant facultatem inducendi capitationem, taxam capitalem, ſeu id, quod exigitur in capita; in qua taxa comprehenduntur fructus induſtriæ & lucri * apparentis, id eſt lucri probabiliter obventuri.

* *Le gain apparent.*

His poſitis, facile intelligitur, adhiberi hic diverſa quidem vocabula juxta diverſarum regionum ſeu provinciarum morem, uſum ac conſuetudinem, ſed eamdem plane rem perhibentia. Porro hæc novatio vel innovatio *Cenſus*, *Tranſportæ* & *capitationis*, eſt extraordinarium medium ad conſequendum æs publicum principi per Status addictum ſeu conceſſum: ad ſupplendum nempe quod deficit in mediis ordinariis. Ad hæc extraordinaria tributa indicenda Status petunt a principe facultatem auctoritatemque, quam hic Dux Albanus obtulit.

XVI. (1) CERTAM AC SATIS MAGNAM PEC. SUMMAM] Borrius lib. 5. fol. mihi 223. Vſo. ſcribit Ultrajectenſes

ſes loco x. xx. & c denarii obtuliſſe primum Duci Albano 72000 flor. poſt 100000 ac tandem 150000.

XXVII. (1) Thesaurarius Schetzius] „ Gaſpar „ de Schetzenberg, dit Schetz, Chevalier, Comte du St. Empire, Baron de Weſemael, Seigneur de Grobbendoncq, „ Hingene, Heyſt, Geſtel &c." *Suppl. de Butkens* to. I. p. 287.

XXXI. (1) Consiliarius d'Assonleville] „ M. „ Chriſtofle d'Aſſonleville, Chevalier, Baron de Boukhout, „ Seigneur de Houteville, fut fait Conſeiller du Conſeil privé par lettres patentes du 1. Janvier 1576. * puis du Conſeil d'Etat, & Treſorier de l'Ordre du Toiſon d'or. Treſpaſſa en la ville de Bruxelles le 10. d'Avril 1607. ſon corps „ repoſe au Choeur du Venerable Sacrement de S. Gudule, „ & ſur ſa Tombe eſt cette Inſcription:

D. O. M.

CHRISTOPHORUS AB ASSONVILLA
Eques
D. Altevillæ, Baro Bouchout
Philippo II. Hispaniarum Regi P. M.
Deinde Alberto et Isabellæ nostris
Principibus
a Consiliis publicis et Arcanis
Margaretæ Scheyffiæ
Conjugi charissimæ
ac
Guilielmo filio optimo
Præmortuis hic sepultis ac etiam
sibi ipsi adhuc vivens
(Mortis memor) hoc Mon. p. c.
anno 1602,
Obiit 10 Aprilis ano 1607.

Aliud epitaphium exhibet F. Locrius in Chron. Belg. fol. 652.

D. O. M.

Christophorus ab Assonville
Atrebas J. C. clarissimus,
Bouchaultii Baro, Altevillæ toparcha,
Re-

Lege: 1556. Viglius enarrat geſta anni 1570. Quo pacto in illis partem habuit Aſſonlevillius, ſi an. 1576. in Conſilium adſcitus? Pontus Heuterus an. 1599. eidem nuncupans ſuos *de Veterum Belgio commentarios*, teſtatur in epiſt. dedic. eum *operam ſuam Philippo Secundo Belgiſque omnibus ſupra quadraginta tres continuos annos navaſſe.* Hinc ego annum 1556. adſcribendum reor, quod ex epitaphio quoque colligas.

REGIUS A RERUM BELGICARUM
STATU CONSILIARIUS,
IN EQUESTREM ORDINEM A PHILIPPO REGE
ASSUMPTUS,
ORDINIS VELLERIS AUREI THESAURARIUS,
AD RUDOLPHUM IMPERATOREM,
CAROLUM ET ERNESTUM ARCHIDUCES,
ALEXANDRUM FARNESIUM ET N.
PARMÆ ET BAVARIÆ DUCES,
COLCHIDOS ISTUD AUREUM PIGNUS
EO NOMINE, QUUM DETULISSET,
ANGLIAM TERTIUM, IN SCOTIAM,
FRANCIAM, GERMANIAM,
ANNIS 1557. 1558. 1559. 1562. 1564. 1578.
GRAVISSIMIS DE CAUSIS,
AD CÆSAREM, REGES, PRINCIPES,
PHILIPPI REGIS IMPERIO,
LEGATIONES FELICITER OBIVISSET:
BELGICAM FACTIOSORUM TUMULTU AN. 1576.
PENE LABENTEM
VI-VIR SUSTINUISSET:
FLANDRIÆ ANNIS XII. PROFUISSET;
PRINCIPP. SIGILLUM MAJUS ANNIS X.
FIDELITER CUSTODISSET,
VARIA DE REBUS POLITICIS MONIMENTA
CALAMO EXARASSET:
OMNIBUS BONUS
OMNIUM BONORUM ANIMOS IN SE RAPUISSET,
AC MORTI PROXIMUS
ALBERTO ET ISABELLÆ PRINCIPIBUS
SI QUID SUPREMUM OPTARET
PERCUNCTANTIBUS;
JUSTITIAM ET MISERICORDIAM,
QUIBUS EORUM STABILIRETUR REGNUM,
SOLUMMODO COMMENDASSET:
APRILIS 10. ANNO 1607. IN COMMUNI
OMNIUM,
ARTESIÆ POTISSIMUM, LUCTU,
PLENUS DIERUM ANIMAM PIE ET
PLACIDE EXHALAVIT.

Tombeau des hommes illuſtres du Conſeil Privé. p. 41. 42. 43.

(2) COMMISSARIUS A LOO] Albertus, qui in catalogo Conſiliariorum Ærarii ſeu Finantiarum, his vocibus deſignatur : *Mr. Albert van Loo Conſeiller & Commis 1557. Supp. de Butkens to. 1 p. 202. V. Van Leeuwen in Bat. Illuſt. p. 1461. col. 1.*

(3) RINGAUT] *Jacques Reyngouts Conſeiller & Commis. 1568. Suppl. cit.*

L. (1) Gravius aliquid attentaturus] „ Decimi denarii executio quoti-
„ die nobis novas generat querelas, difficultatesque, nec video quomodo ad effe-
„ ctum deduci is queat, in tanta omnium abhorreſcentia. Interea nos hîc po-
„ puli odio, periculoque cædis ac direptionis exponimur; & altera ex parte
„ Dux comminetur, niſi in eo Regium jus, authoritatemque tueantur qui ejus
„ ſunt miniſtri, capitis pœna eſſe luituros, ut ſane mihi, cæterisque bonis
„ ſervitoribus ſub tali imperio longius ſervire durum ſit. „ *Viglius ad Hoppe-*
„ *rum* 9. *Januarii* 1671.

LIII. (1) Geldri, Friſii et ceteri redemerunt] „ Geldri quingentis &
„ quinquaginta millibus in quatuor annis ſolvendis petitionem redemerunt,
„ ac Friſii noſtri centum millia obtulerunt, quibus Excellentia ſua non con-
„ tenta ſuper majore ſumma inſiſtit." Viglius ad Hopperum poſtridie D. Jo-
annis Baptiſtæ 1570. Borrius lib. 5. pag. 22. 3. Vſa. col. 2. ſingulorum certam
ſummam Duci Albano numeratam ita exequitur: „ Die nieuwe aengecomen
„ Landen hebben deſelve petitien ook afgecoght elcx met een ſeeckere ſom-
„ me voor eens op ſeeckere jaeren te betaelen, als namentlyk: die van Ghel-
„ derlandt met vyf hondert ende vyftich duyſent guldens, die van Vrieslandt
„ met hondert ende acht ende twintich duyſent guldens, die van Overyſſel
„ mette Drent, met vier en t'negentich duiſent guldens, die van Groenin-
„ gen ende Omlanden met t'ſeſtich duyſent guldens, ende die van Linghen
„ met tien duyſent Daelders. „

LXVI. (1) In abolitionem conſenſit] Reſponsio legatis in Hispania
data] D. Hopperum teſtem citabant] Ad hujus ſexageſimi ſexti articuli
intelligentiam ac factorum explanationem conſulendus primum Borrius lib. 6.
fol. 279. edit. 1621. ubi Edictum Ducis Albani de 26. Junii 1572. Deinde Re-
ſponſio Regis Philippi & declaratio Joachimi Hopperi legatis facta. Utramque
exhibeo ex MS. Dni Johannis de Witt in primigenia lingua & phraſi, ut in-
tegram hiſtoriam conſervem:

„ Ayant le Roy oy, veu et entendu, tout ce que de la part des Eſtats de
„ Brabant, Flandres, Artois, Haynault & L'Iſle, Douway & Orchies reſpective-
„ ment, par le moyen de leurs deputez à ceſt effect icy envoyez & preſens,
„ luy a eſté remonſtré de bouche & par eſcript, a lendroit de la collectation &
„ execution du Xe & XXe deniers, que le Duc d'Alve, Lieutenant, Gouver-
„ neur & Capitain general de ſes Pays-bas par ſa charge, illecq avoit ordonné, &
„ les inconvenients, difficultez & aultres conſiderations, qu'en ceſt endroit
„ ſe repreſentent, & ce que de leur part eſt remonſtré, demandé & ſupplié,
„ Remectant neantmoings le tout, comme bons & loyaulx Vaſſaulx, à la
„ bonne volonté, & ordonnance de ſa Majeſté, & ſe monſtrantz promptz
„ & preſtz, pour y ſatisfaire, & d'employer au ſervice d'icelle, corps & biens,
„ juſque au dernier denier & goutte de leur ſang, Veu auſſy, que ledict Duc d'Alve
„ lui eſcript demande & ſupplie en ceſte conformité, aiantz ceulx du Conſeil
„ illecq, traictée & communiquée le meſmes avecq luy. Sa Majeſté après avoir
„ bien au loing, le tout viſité & conſideré & meurement deliberé la deſſus, Dict,
„ que combien que le reſpect, qu'Elle & le dict Duc d'Alve ont eu, en l'execu-
„ tion des dits X^e & XXe deniers a eſté pour le propre bien & beniſice des
„ Eſtats & pays de par de la, eſtimant que pour leur conſervation, defenſe &
„ ſeureté, & pour les pouvoir maintenir en la vraye & Catholique & anchienne
„ religion, paix & juſtice (comme elle deſire & a eulx eſt neceſſaire) de mettre
„ certain ordre, par lequel elle euſt es dits pays la faculté & moyen, que pour
„ ce eſt beſoing, & que en ce elle fuſt, par eulx aydée, & ſeccurué, per lequel
„ effect

„ effect ayant ſemblé, que le moyen dudiſt X^{e} & XXe deniers eſtoit plus con-
„ venable & équitable eſgal & general, avoit commandé que icelluy fuſt practi-
„ qué & mis en execution. Touttes fois veullant uſer de ſa benignité & clemen-
„ ce accouſtumée, pour le grant amour qu'elle porte à ſeſdits Eſtats, bons Vaſ-
„ ſaulx & Subjects, & ſelon ce deſirant, que venant la choſe a un meſme effect,
„ ſoit par le moyen ſuſdiſt ou per aultres, que peuvent ſembler plus convena-
„ bles, elle ſe face au plus grand benefice & commodité deſdits pays, Vaſſaulxs
„ & Subjects que faire ſe pourra, a eu & a pour agreable que avecq les perſonnes
„ & Comiſſaires, que de ſa part ſeront nommez, ſe joignent les Deputez deſdits
„ Eſtats, & des aultres auſquels ceſte matiere concerne, pour traicter & communic-
„ quer ſur ledit moyen & aultres generaulx, & perticuliers, pourrons eſtre à pro-
„ pos, pour apres le tout veu & entendu par ſa Maj^{té} en eſtre ordonné, ce que plus
„ ſera à ſon ſervice & benefice dudiſt pays. Eſtant ſon intention, que pendant
„ que ce mect & donne (& ce que deſſus) l'ordre que convient, ſoit ſupercedé en
„ la collection deſdits X^{e} & XXe deniers, furniſſent ce pendant, le tout & juſques
„ a ce, que aultrement ſoit ordonné, leſdits Rémonſtrants & aultres Eſtats, au-
„ quelz ſe faict touche, pour le ſouſtenement & conſervations deſdits Pays-bas,
„ deux millions florins par an, tant eſcheux que à eſcheoir, chaſcun pour ſa
„ quote, comme juſques à ores a eſté faict, fourniſſent ſemblablement ce du cen-
„ tieſme en cas d'invaſion (ſelon que ja a eſté promi & conſenty) Et en ceſte con-
„ formité ſadite Maj^{te} ordonne & encharge au Gouverneur general de ſes dits
„ Pays-bas, que tout ce face & accompliſſe, avecq la brieveté que la qualité de
„ l'affaire requiert, & a la plus grande ſatisfaction deſdits pays, que faire ſe pour-
„ ra. Et comme de la part d'aulcuns deſdits Eſtats ſont eſté repreſentez les
„ griefs & dommaiges que les gens de guerre auroient faicts es villes & pays, où
„ ils ont reſidé, enſemble de ce que ſe faict per les officiers commis à la collectation
„ du centieſme denier ja payé, & auſſy ſuſpention & dilation qu'ilz diſent eſtre
„ au payement des Rentes & Revenues, & aultrement que aulcuns Eſgliſes,
„ Monaſteres, Veufves, Orphelins, & aulttes perſonnes particulieres ont ſur les
„ biens confiſquez, Sa Maj^{té} commande que ſondit Lieutenant & Gouverneur ge-
„ neral face incontinent prendere deue information & verification, ſur tout ce
„ que ce paſſe en ceſt endroit, faiſant quant aux dits griefs & fourfaictz juſtice
„ exemplaire de ceulx quy ſe trouveront coulpables, & donnant ordre quant
„ aux dits Rentes & revenues, tant le concru & eſcheu, que ce qu'eſt a eſcheoir,
„ ſoit forny & payé, ſans aulcune dilation ou ſuſpention, a ceulx qui ſelon ju-
„ ſtice les doibvent avoire. Et avecq ce ſadite Maj^{té} commande a tous les De-
„ putez deſdits Eſtats qu'ils ſe trouvent preſentement icy, que avecq ſa bonne
„ grace & licence ils retournent incontinent avecq ceſte reſolution, leur or-
„ donnant en enchargeant ſemblablement a leurs principaulx treſacertes, que
„ comme a ſy treſbons & loyaulx vaſſaulx (comme ils ſont) appertient, & ſelon
„ ce qu'elle eſpere, & confie enthierement d'eulx, ils ayent ſoing tres eſpe-
„ cial de procurer & avancher, tout ce que touche a la paix, repos & tranquil-
„ lité deſdits pays, & particulierement ce que concerne la conſervation & aug-
„ mentation de la ſaincte Foy Catholicque Romaine, & feront en l'ung &
„ l'aultre à ſadite Maj^{té} ſervice tres agreable. Fait à Madrid Royaume de Caſtille,
„ ſoubz le nom, & ſignature de ſad. Maj^{té} le XXVI. de Juing XV^{c} ſoixante douze
„ ſubſigné: PHILIPPE. Et plus bas ſigné: *A. Dennetieres.* "

„ *Monſieur le Preſident Hopperus* fiſt convocquer les Deputez, & leur deli-
„ vra l'acte de la Reſponſe & reſolution de ſa Maj^{té}, touchant la collecta-
„ tion du Xe & XXe derniers deuement authénticque & ſigné de ſadite Maj^{té}

 auſſi

„ auſſi de Secretaire Arnoult de Dennetieres, puis leurs declara avoir charge „ de ſadite Majté leurs remonſtrer trois poinctz. *Le premier*, de teſtifier que ſa „ Majté portoit ſy droict & entiere affection a ſes Pays-bas, que par tout ce qu'el- „ le avoit faicte, ne avoit tendu à quelque prouffit ou intereſt particulier, ains „ ſoulement pour le bien, repos, & ſoulagement deſdits bons ſubjectz, ren- „ dant paine les maintenir en bonne paix, & continuer en la Religion & Foy „ Catholicque, comme à bon Prince & vray chief appertient. *Le ſecond*, que ſa „ Majté ſe tenoit bien aſſeuré que ſes Eſtats avoient procedé & procedoient, „ de bonne ſincere & fidele affection es affaires qu'ilz traictoient vers ſa Majté „ & qu'elle ſçavoit bien qu'ilz ne cherchoient que l'honneur de Dieu & le „ ſervice de ſa Majté avecq le bien de ſes pays, dont ſe tenoit pour bien con- „ tenté & aſſeurée de la bonne confidence qu'elle avoit de ſes Eſtatz. *Le Tiers*, „ que combien que par l'acte de la Reſponce de ſa Majté ne ſoit abſolutement „ & par motz exprès dict, qu'elle quittoit la collecte deſdiſts Xe & XXe deniers, „ toutesfois que chaſcun s'en debvoit tenir aſſeuré pour eſtre telle l'intention „ de ſa Majté & qu'il avoit eſté expedient uſer des termes portez par l'acte „ pour maintenir l'auctorité de ſa Majté & ſon Gouverneur general, au reſpect „ de ſes ſubjectz. Suivant quoy leſdits Deputez receurent lediſt acte & remer- „ cierent ſadiſte Majté de ſa bonne affection & du Zeele qu'elle portoit à la „ tuition de ſes pays, dont feroient rapport aux Eſtats; Preſtement led. Sr. „ Preſident adviſa leſdits Deputez, que eſtant de retour au pays, ils feiſſent „ incontinent leurs rapports, pour incontinent en diligence requerir au Gou- „ verneur general illecq de leur adminiſtrer bons perſonnaiges, pour traicter les „ moyens nouveaulx que l'on pourra advyſer pour fournir à l'eſtat des affaires „ du pays, Rendant paine que avecq bonne concorde le tout ſe vuyde, & ſi „ avant que ſe repreſenteroient difficultez notables, en advertir par lettres led. „ Sr. Preſident, pour en faire part a Sa Majté & par elle y ordonner, Decla- „ rant qu'il fera tous bons debvoirs, & ſervira avecq les Eſtats de mediateur „ entre le Roy comme chief, & le peuple comme corps."

LXXI. Direptionem ejus urbis &c.] Inveni in MS. Dni. Johannis de Witt Rationes ab Duce Albano publicatas ad amoliendam a ſe invidiam populationis triduanæ quam civitas illa perpeſſa eſt, quæ typis emiſſæ ſunt 4. Octobris 1572. ſub hoc titulo: *Verclaeringhe dor Rechtvaerdigher ſaecken van de plunderinghe geſchiedt der Stadt van Mechelen* 1572. Verùm cùm Borrius has excuſationes conſervarit lib. 6. pag. mihi 299. lectorem eo remitto.

LXXV. Reliqua desunt] Haud ſane multa. Quare addere viſum quod Viglius 17. Auguſti 1572. ad Hopperum poſtremò ſcripſit de hac decimi denarii controverſia: „ Cum Statibus, præcipue Brabantinis, ſuper eo quod a vobis in „ Hiſpania decretum eſt, * difficulter convenimus, ac ante omnia decimum de- „ narium ſimpliciter aboleri prætendunt, allegantque ejus aſſertionem ab D. V. „ iſtic factam † etſi decretum Regis ſuſpenſionis dumtaxat meminerit, & cùm „ nos allegamus circa quotarum ſolutionem antea difficultatem hîc fuiſſe factam, „ cauſatur nunc extremam populi paupertatem, agorumque depopulationem, ac „ urbes longoque gravique præſidio afflictas; ut niſi a vobis ſuccurratur, etiam „ parta contra hoſtes victoria, neque ſolvi ſtipendia extero intraneoque militi „ debita poterunt, neque commeatus ad eum alendum ſuppetet. poſtquam ab „ exteris nihil inferri poteſt, & commercia ubique ceſſant." Edicta Bruxellis publicata ſuper X. & XX. denariis videri poſſunt in Edictis Brabantinis Tom. 2. fol. 23. & 37. Et in Tom. 3. fol. 299. 300. 312. & 316.

* *Sup. ad N. LXVI.*

† *Sup. ad eund. N. Le Tiers.*

APPENDIX

AD TOMI I. PARTEM I.

Collocanda poſt pag. 336.

HAud immerito queſtus ſum ſupra ad pag. 278. *ſuſpectam eſſe lectionem Inſtrumenti* Fundationis Domus Dei ab Ayta in pago Zuychem. *Illud, quia aliud nanciſci haud valebam,* Heuſſenii *ibi fide dedi: neque enim tantum pietatis opus, quantum eſt Hoſpitale ſenum ſive Gerontocomium, quod in pago Zuichemenſi ædificari curarat* VIGLIUS, *ſilentio a me prætereundum erat, quia ſuſpectæ lectionis tabulas offenderam. Nunc habeo exploratum, illas non eſſe genuinas, ſed interpretationem eſſe ſeu verſionem latinam, eamque nec accuratam, nec elegantem. Inſtrumentum Fundationis Belgice conceptum, conſcriptumque eſt, cujus copiam unam poſt triennii moram e Friſia miſſam, perhumaniter mecum communicavit Clar. Vir* Abraham Wieling *Juriſconſultus & anteceſſor, ac nuper quoque Rector, Academiæ Ultrajectinæ. Sed hæc ipſa copia eſt vitioſa, nec eſt tranſſumptum ex autographo, ſed copia copiæ, quod aiunt. Petivi a triennio, ut autographum deſcriberetur fide publica, ſumptibus meis, ſed id fruſtra. Sunt quos propria tenet umbra. Sextum jam annum his meis analectis &* VIGLIO *illuſtrando inſudo. Habui quod poſcerem a multis, tam Catholicis quàm Proteſtantibus, in Italia, in Gallia, in Germania, in Belgio utroque, Auſtriaco & Fœderato. Pro ſe quiſque, id quod potuit, quod habuit, civiliter, ac perbenigne, ac citò, non invite, non repugnanter, contulit. Nemo ullus mihi poſcenti defuit præter Friſios, quorum maxime intererat non deeſſe. Subjicio Inſtrumentum quale ad me pervenit.*

Copia van Fundatie ende het Jus Patronatus tot Zuichem.

ALlen den genen die deeſe Letteren off openbaar Inſtrument zullen ſien off horen Leeſen, VIGLIUS *Aayta van Zuichem*, Doctor in beide de reghten, Prooſt van de Cathadrale Kerk van Sinte Baaffs tot Gent int Graafffchop van Vlaanderen, Preſident van de Raad van State der Conincklyck Majeſteit, ende Conſelier van de Order van den Gulden Vliſe, ſaluit. In Godt den Here Almaghtigh met kenniſſe der waarheit der dingen na beſchreven; doen te weten, dat alſoo wylen de Eerweerdigen en Hooggeleerde Heere, Meeſter *Berent Bucho Aytta von Swichem* onſen goeden ende Lieve Oom, wiens ziele Godt genadigh zy, in zyn Leven Deken von den Collegiale Kerke von onſe Lieve Vrouwe in den Copelle op t' Hoff in s' Gravenhage, en der Keyſerlyke Majeſteit Hoogloffelyker memorie, Raadt &c. ter anderen tyden van meyninge is geweeſt eenige goede en deugdelyke fondatie te ſtighten ende erigeren binnen den Dorpe van *Swichem*, aldaer hy geboren was, welke Goddelyke voornemen de voorſz. Heere ende Meeſter *Berent Bucho*, voorgecomen zynde van der doodt, in zyn leven niet heefft konnen volbrengen, ſoo iſt dat wy, eensdeels om te volkomen de goede intentie ende deugdelyke wille van onſe lieven Oom, ende tot dangbaarheit van de weldaden die hy ons beweeſen heefft, hebbende ons lange jaren ter Schoole gehouden binnen ende buyten Lands, ende principale oirſake geweeſt von onſe promotien, als ook tot geryff, vercier ende welvaart von ons beminde Vaderlandt, hebbende in aller beſte formen ende manieren ons mogelyk weſende geërigeert ende gefondeert, eerigeren ende funderen by deeſen met conſent van Coninckelyk Majeſteit voorſz. onſen Genadigſten Heere, ſoo blykt by zyn Majeſteit brieven van Octroye inhoudende amortiſatie, daar over verkregen, gegeven in de Stadt Madrid int Coningryk von Caſtilien in den maant von Mey int Jaar vyfftien hondert twee ende ſeventigh, ende by oirloff ende permiſſie von den Hoogwaardigen

digen Heere ende Vader in Gode die Biſſchop van Leeuwarden, een Godtshuys biunen den Dorpe van *Swichem* voor ſeven alde perſonen, ende van gelyken eenen Schoolmeeſter met ſes ſcholieren offte Clerquen, met ook eenen jaar getyde over ons tot Laveniſſe van onſer zielen, jaarlyks in de Kerke van *Swichem* te celebreren, ende dat in dier vaegen ende manieren als hier naar breder verklaart ende geſpecificeert ſtaat, wederroepende Caverende ende te niete doende, uyt reeden ons daar toe moverende, ons andere brieven van fondatien en ordonnantien deeſen aangaande, voor dato van deeſen eenighſins gemaakt ende gepaſſeert. In den eerſten ſoo hebben wy tot dien eynde binnen den ſelven Dorpe van *Zuichem*, op de kleine buyren daar doen ſtighten ende erigeren een huys op 't Landt von de Paſtoor, ende by zyn Kerkvoogden Conſent, met ſeekere recognitie daar voor, dewelke wy begeeren ende ordineren genaamt te worden AYTA GODTSHUYS, waar inne de voorſ^e^. alde ſeven perſonen, die mans oudt weeſende over de ſeſtigh jaren, ende de vrouwen over vyfftigh, onderhouden ende geherberght ſullen worden, dogh en ſullen over de drie oft vier mans perſonen niet weeſen, ende de reſte vrouwen, de welke uyt den Dorpe van *Zuichem*, offte uyt de naaſt leggende Dorpen offte van Leeuwarden, uyt reghter ontfermhartigheit by den geenen die van ons geſlaghte 't principale huys van *Zuichem* ſal toe behoren, gecoren ſullen worden, om daar te mogen blyven hun Leeve dagen lang, ende onderhouden te worden van goeden des voorſ^e^. Gaſthuys by ons daar toe gelaten ende gegeven; te weeten een ygelyck twintigh goude guldens 's jaars, 't ſtuk van agt en twintigh ſtnyvers brabondts, daar von zy zullen betaalt weeſen yder quatertemper een vierendeel, ende daar toe voor een ygelyk 's jaars een ſchip offte ſchuyte ſwarte turff voor brondinge, en watſe meer ſullen behoeven ſal ſtaan tot een yders Laſte; Een yder 't zy mannen offte vrouwen perſonen dienen uyt (1) voorſchreven hoſpitaal ſal ontfongen, ſal met hem moeten brengen een goedt bedde met zyn toe behoorten,

(1) *Dienen uyt*) Numquid rectius: *die men in 't Voorſz. Hoſpitaal ſal ontfangen?*

ten, en voorts alle huysraat alſoo het een yder voor zynen perſoon ſal willen hebben, ende na het verſterven von ymant, ſullen die vrienden 't ſelve huysraat mogen aantaſten, mits betalende de uytvaart von den overledene, ende dat daar toe behoren ſal, het ten waare, dat zy daar von by teſtament onders von gediſponeert hadden; Dit voorſe. perſonen ſullen moeten vry zyn von eghten ſtaat, ende by ſondere von kinderen in haren pligt weſende, ende voorts von alle laſten die den voornoemden Godtshuyſe eenige maeijeniſſe by brengen moghten, die ook niet gewoonlyk zyn bidden te gaan voor die Luyden deure; ſullen ook moeten zyn en leeven als goede kerkelyke kerſten Cathalykſche Lieden, naar de ordonnantie ende geboden der heyliger Roomſcher Kerke, von goede naame ende faame, die niet met haren quaden leven tot armoede gekomen zyn, dan die overmits heuren ouderdom ende langen arbeid onvermogen zyn geworden von hare lieve en leden, ende die anders eygen goeden nogh renten en hebben om te leven; ſullen ook die ſelve perſonen vriendelyk ende eerlyk ende manierlyk leeven ende verkeren, ſonder melconderen te ſlaan, ſtooten, offte iets melconderen te verwyten, offte onbetamelyk woorden te geven, maar vredelyk met en onderen leven, als dat behoort, ſonder ook eenige oneerlykheit offte ſchondale onder melcanderen te pleegen, op pene die daar tegens doet geſtraft en uyt ten voorſe. Godtshuyſe verdreven te worden, alsmen naar gelegentheit von der ſaaken bevinden ſal te behoren; ende ſullen ook de ſelve perſonen in eenige tawerne, offte onderſins gaan drinken, nog en ſullender geen gaſten van haar vrienden en maagden mogen herbergen, ende aldaar des 's naghts te blyven, nog ook de mans egen vrouwen, nog ook de vrouwen egen mans in haar kamer houden, offte laten vernaghten.

Item zy ſullen alle dagen ſoo wanneer dat men miſſe offte andere Goddelyke dienſten in der Kerke van Zuichem ſal doen, die ſelve neerſtelyk komen horen, ende by gebreeke van dien, ſullen zy al evenwel haar gebeth in den Kerke gaan doen, als die Kerke open ſal weeſen, ende op die vier hoogtyden ten minſten, te bichten, ende ten heylige Sacramente gaan; Item gevielt dat ymandt van hun ſiek worde,

worde, ſoo zullen die ondere, offte eenige van hen daar toe by ondergeſchreven opſighters gedeputeert, den ſieken broederlyken, getrouwelyken ende ook gewilliglyken byſtaan, op hope dat men hen ſoo, als zy 't von doen ſullen hebben, deſgelyks wederomme ſal doen; Item ſullen die voorſ[e]. perſonen yder by behoorte (2) alle werken doen 't geen eenigſins in den Godtshuyſe voorſchreven te doen ſal weeſen, daar von noghtans verdragen ſullen worden die deur kranckte offte deur ondere redenen daar toe niet bequaam nog maghtigh en zyn, ter diſcretien en ordonnantie von den ondergeſchreven opſighters; Sullen ook buyten haar andere devotien, die zy dagelyks in der Kerke doen, ſullen eer zy gaan eeten ende inſgelyks na den eeten voor haar gratie ten minſten een *Pater noſter*, ende een *Ave Maria* leeſen; Item ſullen zy 's avonts tydelyk moeten t' huys komen, te weeten in de ſomer tuſſchen ſeven en aght uuren, ende 's winters ten vyf uuren, ende eer zy ſullen ſlopen gaan, ſullen zy by malkonderen vergaderen om Godt te loven, ende ſal een van hen Luyden ſeggen: *Lieve Heere, Godt Almagtigh, Schepper des hemels en der aarden, gebenedyt, gelooft en gedonckt moet gy zyn van alle het goedt dat gy ons gedaen en verlient hebt, wy bidden u dat gy onſer ontfermen wildt, en vryen van alle ſonden.* Waar op de anderen ſullen antwoorden: *Amen;* daar na ſal een wederom ſeggen: *Nu laet ons bidden voor onſe Genadigen Heere van Frieslandt, voor zyn Raadt, voor der eerweerdigen Heere* VIGLIUS *von Zuichem onſen fondateur ende ſtightere, voor zyn olders ende vrienden, voor onſe opſighters ende behulpers, die dit Godthuys na zyn fondatie onderhouden, ende voor alle ondere die ons goedt gedaan hebben, ende dagelyks doen, ende ook voor alle gelovige zielen die van deſer werelt geſcheiden zyn, dat onſe Lieve Heere haarder ontfermen wildt, ende laat ons daar voor elx onſer ſpreeken eenen* Pater Noſter, *en eenen* Ave Maria; welk gebedt geleeſen zynde zal een ygelyk hem vertrecken; Ende op dat deeſe onſen fondatie ende Godtshuyſe te beeter onderholden en in goeden regimente ende geregeltheit geregeert mag worden, ſoo hebben

(2) *by behoorte*) by beurte, *per vices, uti in Latino.* Vel *by behoorte,* cum decentia, decenter.

hebben wy hier toe voor opſighters geordonneert en ordonneeren mits deſen, den beſitter ende eygenaer van onſe huyſe tot *Zuichem,* ten tyde weſende, voor patroon, mitsgaders die Paſtoor, ende Præbendarius van *Swichem* in der tyt weſende, dewelke ſullen eenen Rentemeiſter ſtellen over die adminiſtratie von den goeden by ons 't ſelve Godhuys gelaten, ende ſullen hem toe vaegen al ſulken loon als hen redelyk dunken ſal, ende ſullen alle jaren zyn rekeninge horen in preſentie von den Schoolmeeſter, ende den Vader van 't Hoſpitael, ende von den overbleven gelde tot profyte van den voorſ^e^. Gotshuyſe ende Schoole, ordineren, als zy luyden ten beſten ſullen bevinden te behoren; ook goede opſighte ende reguarde nemende, dat daar goede ordinantie ende regel gehouden worde alles in manieren voorſ^e^.; ſullen ook de ſelve opſighters altyts eenen von den voorſz. olde mans perſonen, die d'opperſte von hen Luyden bevonden ſal worden, kieſen ende doen noemen *Vader*, over zyn ondere medebroeders; desgelyks ſullen zy ook doen noemen een von de vrouwen, *Moeder*, over die andere vrouwen haar meede ſuſters, dewelke ſorge ſullen dragen, dat t'huys be zyner tyt geſloten ende opgedaen worde; ende ſullen ook mogen gebieden over die ondere in alle ſaken, die tot gemeene ruſte ende welwaart des ſelffs Godthuys ſullen dienen, met rade noghtans von den opſighter, gevende voorts de voorſ^e^. drie opſighters laſt en authoriteit om die wederſponnige, en die hen onders zullen dragen dan 't behoort, van haar proewene ende aalmaeſſene te priveren, ende uyt der ſelver Godthuyſe te ſtellen, ende ondere in haar plaatſe te kyſen; ook nieuwe regel des noots zynde te ordineren ende maken, gelyk zy von gelegentheit van de tyt, conſervatie en welvaart von den voorſ^e^. Godthuyſe bevinden ſullen te behoren; Dewelke opſighters ſullen ook de hondt daar aanhouden by de Kerkvooghden, dat zy eenen goeden bequamen Schoolmeeſter opnemen, die von goeden, opreghten ende Catholyke gelove ende lere is, gevende den ſelve ter hulpe, boven 't geene dat van de Kerke weege geordonneert ſal worden, vier ende twintigh goude guldens 's jaars, von aght ende twintigh ſtuyvers Brabants 't ſtuk, ende daar toe die bewoninge von een huys ſtaande op de *Lutkebuyren*;

Ende

Ende tot gebruyk von der Schoole, daar men de voorſ[e]. ſes Clerquen,. ende ondere kinderen, die by hem aldaar ter ſchoole willen gaan, laten en deſigneren wy die comer aan 't voorſ[e]. huys houdende; ende ſal het ſelve huys en camer eerſt in goede reparatie geſtelt worden, ſonder eenige koſt van den patroon, om van don voorts by den ſelve patroon te *Swichem* onderhouden te worden, dewyl 't ſelve ſtreckt tot eere von der Kerke ende welvaart der gemene ingeſetenen van *Zuichen*; ende een ygelyk Clercq ſal hebben twaalff gelyke goude guldens 's jaars; ende ſal de beſittere en eygenaer von 't huys te *Zuichem*, die giffte toeſtaan van de voorſ[e]. ſes Clerquen, die welke nogtans over de vyff offte ſes jaren deſe giffte offte prebende niet ſullen mogen gebruyken, don uyt merkelyke oorſaeke, ende als die aff gaan ſullen, ſal die beſitter voorſ[e]. als patroon, in de plaatſe andere mogen ſetten, de weike Clerquen ſal die Rentemeiſter voorſ[e]. tot behoorlyke tyt haar quater-temper-gelt doen hebben ende uytrecken, yder quater-temper drie goude guldens; dies ſal ook de Schoolmeiſter voorſ[e]. die jongers en zyn diſcipulen daar toe houden, dat ſy den Kerkſangh ende dienſt wel lere, op dat ſy andere jongers die daar ter ſchoole ſullen gaan, een exempel mogen weeſen, daar toe de Paſtoor von *Zuichem* (ten tyde weſende) een ſonderlinge op ſien ſal dragen; ſoo wanneer hy eenig gebrek ſal vinden, ſal met raadt der voorſ[e]. opſighters daar inne verſien, als dat behoren ſal; ſal ook die Schoolmeiſter gehouden zyn zyne diſcipulen alle ſondagen ende heylige dagen, alle te ſamen ter Parochie Kerken tot *Swichem* te leyden, welke Clerquen als dan in haar Choerkleederen ſullen kommen, om de hoogmiſſe, ende woordt Godts al daar te aanhoren, ende de ſelve miſſe en andere Goddelyke dienſten helpen ſingen, ende naar die hoogmiſſe gelykelyk leeſen de Pſalm: *Miſerere mei Deus*, ende *De profundus*; daar na die Schoolmeiſter leſen ſal een Collecte voor ons Fundateur, alle onſe vryende, ende alle gelovige Zielen; Tot onderhoudinge van welke onſe boven-geſchreven fondatie von onſe Hoſpitaal von ſeven alde perſonen, ende meede von een Schoolmeiſter en ſes Clerquen, met ook ons jaar getyde houden celebreren binnen *Zuichem*, doen te weeten: dat alſoo wy hadden geaſſigneert

twaalff

twaalff duyſent gulden, elke gulden tot twintig ſtuyvers Brabants gerekent, in diverſe renten op die Staten von Hollandt, op die Stadt van Amſterdam, en onderſins, de ſelve aſſignatie hebben verandert, ende tot meerder verſekertheit gegeven en gelaten, geven en laten by deeſen, ſekere renthe von ſes hondert ende vyfftig guldens 's jaars, te laſten den pennink twalyne, by ons onlangs verkregen van zyn Majeſteit op ſekere Bildt, Landen geleegen in Friesland, in Sint Jacobs Parochie in den Cawel offte partie genaamt, *Dirk van Wyngaardens - Cawel*; ende nog een andere rente van drie hondert en vyfftig guldens 's jaars, te quiten den pennink ſeſtine, voormaals by ons verkregen von zyn Majeſteit te pandt op zyn Domeinen in Frieslandt, te ſamen alſoo jaarlyx uytbrengende deeſe twee renten duyſent guldens, blykende by twee opene geſegelde brieven zyner Majeſteit, de eene in dato von den 16. dagh der maant Januaryo anno vyfftien hondert ſes en ſeventigh, naar die nieuwe ordonnantie, ende den andere in dato von den laaſten Decembris anno vyfftien hondert ſes ende t'ſeſtigh; welke voorſe. renten wy laten en geven ten eewigen dage mitsdeeſen tot behoudt von onſe voorſe. fondatie, behoudelyk dat wy ons leven lank geduyrende ons ſterven (3) de ſelve goeden te mogen veronderen, (4) binnen onſen leven, offte na ons overlyden, de voorſe. renten by zyne Majeſteit worden geloſt, ſoo willen wy ende ordineren, dat de voorſe. hoofft penninge daar van procederende wederomme ſullen worden aangeleyt en geemployeert in cope von ondere goeden offte renten, gelyk dat geoorlofft ende geconſenteert is by de voorſe. brieven van Octroye der Coninklyk Majeſteit daar op verworven; Ende van den incommen procederende von de voorſe. renten, Laten wy ende ordineren tot fondatie von onſe jaargetyde, twaalff goude guldens s'jaars, von die welke die Paſtoor von der Kerke von *Zuichem* ſal jaarlyx ontfangen, ſoo in voorgeldinge von 't Landt ende Paſtorye daar 't voorſe. Hoſpitaal opgebout is, als voor zynen dienſt die hy jaarlyx ſal

(3) *Sterven*) Quid hic verbum illud? Juxta verſionem latinam legendum: *reſerveren*.

(4) Adde: *en of* binnen onſen leven &c.

ſal (doen) in de Kerke von *Zuichem* ten tyde von onſen geſondeerden jaargetyde, met ook 't ſelve von te voren zynen onderſaten te vercundigen, drie golde guldens von agt ende twintig ſtuyvers Brabants 't ſtuk; die Prebendarius von *Zuichem*, die ook mede geholden ſal weeſen ten tyde von onſe jaar-getyde in den dienſt en Kerke te weeſen, ſal jaarlyx von zynen loon ontfongen een goud gulden; item ſoo wanneer onſe jaargetyde naar ons doodt in de Kerke van *Zuichem* gehouden ende de Zielmiſſe geſongen, ſal worden, ſoo zal de Schoolmeiſter by ons geſondeert, voor dat hy den dienſt in den Kerke ſal helpen ſingen, gegeven worden eenen halven galt gulden, ende die ſes Scholieren by ons insgelyks geſondeert, die ook meede tot den ſelven dienſt ſullen gehouden zyn te komen, ſalmen geven elx een witte broodt von twee ſtuyvers, ende twee ſtuyvers in gelde; die gemeene Scholieren tot den getale von twintigh, die in onſen jaar getyde ſullen komen, ſal gediſtribueert worden elx een witte broodt von een ſtuyver; insgelyks ſoo ſalmen geven ten ſelven tyde de ſeven olde perſonen geſondeert in onſe Hoſpitaale, die ook in den ſelve dienſt ſullen moeten compareren, elx een witte broodt von twee ſtuyvers, ende daar op twee ſtuyvers in gelde; ende die reſte von de voors^e^. twaalff goude guldens, die daar aff jaarlyx over ſal blieven, ſal de arme menſchen binnen *Zuichem* uytgedeelt worden voor ſchoenen offte ter diſcretie von voornoemde opſighters; Ende om te verhoeden dat deur quade en ſpade betalinge von den incomen des ſelffs ons Godtshuys, de voors^e^. onſe fondatie ende diſtributie, de olden mannen, vrouwen, Schoolmeiſter ende Clerquen te doen, maet (5) ook die ondere hier inne vernieuwt, niet verlinght offte veragtert en worde, zyn wy van intentie by onſe Teſtamente te legateren tot behoeff van de voors^e^. fondatie, ſeven hondert agt en veertigh Carolus guldens eens, om daar door middel te geven, te kunnen verbeyden dat de voors^e^. renten betaalt worden, ende t' voor Godtshuys een jaar te voren te ſtellen, welke ſomma wy bevelen ſullen, naar ons overlyden gegeven ende getelt te worden by de Executeur van onſe voors^e^. Teſtamente off ondere, die wy t' ſelve

(5) *Maet*) id eſt: met.

t' ſelve ſullen belaſten; Welke onſe voornoemde fondatie ende ordonnantie begonſt en innegaan is op Pinxter maendag van den jaar vyfftien hondert drie ent ſeventig, ten welken tyde die Paſtoor van *Zuichem* in de Parochie Kerke van *Zuichem* den dienſt van onſen voors^e^. jaargetyde de *Sancto Spiritu* heefft gedaan, ende 't ſelve von te voren de gemeente verkondigt, alwaar als doen preſent waren alle die genige die boven in deſe onſe fondatie offte ordonnantie begrepen zyn, om aldaar gelykelyk te bidden voor ons Saligheit ende lank leven; maar zal deeſen voors^e^. dienſt naar ons overlyden, *de Requiem* gedaan ende gecelebreert worden, op den dag von onſe overlyden; Ende in kenniſſe der waarheit, ende tot meerder voorſekertheit van alle des voors^e^. ſtaat, ſoo hebben wy Viglius boven genoemt, deſe jegenwoordige brieven offte openbare inſtrument onſer eygener handt ondergeſchreven, by openbaar Notaris verſogt ondertekent te worden, ende daar aan hangen onſen gewoonlyken Zegil. Aldus gedaan tot Bruſſel in 't Hartogdom van Brabondt, ende Eertsbisdom van Mechelen, in 't jaar ons Heeren een duyſent vyff hondert ſes en t ſeventigh naar de nieuwe ordonnantie, in de vierde Indictie, op den twintigſten dag der maant von Meerte, des Pausdoms von onſen alderheyligſten Vader in Gode, Heeren Gregorius den dartienſten Paus von die name, in 't vierde jaar; daar by meede in overwaren de Eerweerdige Eedele ende Voorſigten Heere ende Meeſteren *Jan Fonk* Prooſt von onſer lieve Vrouwe ende Archidiaken von Utregt, *Nicolaus Micault* Riddere von Indevelde, Raatsheeren ons Genadig Heere 's Coninks von Spangien in zynen ſecrete Rade, ende *Joannes Damhoudere* ook Riddere, Raadt ende Commiſſaris der finantien voors^e^. Coninglyk Majeſteit, als gelooffwaardige getuygen hier toe by ons geroepen ende ſpecialyk weſende verſoght.

De welke geſchreven zynde in franſyn beveſtegt was met eenen uythangenden Segel gedruckt aen een dobbelen ſteerte van geele en blauwe zyde, in rooden waſche ende getekent: Ego Wiglius Zuichemius Subscripsi. *Waer onder nog ſtondt geſchreven aldus:* Et ego *Joannes Goeſſens*, Civis Bruxellenſis, publicus ſacris Apoſtolica & Imperiali auctoritatibus, & per Conſilium Brabantiæ ad exercitium notariatus admiſſus, notarius,

tarius, Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi Domini Cardinalis Granvellani, Archiepiſcopi noſtri Meclinienſis &c. in Vicariatu ſuo Bruxellæ ordinato, Secretarius juratus, quia prædicti hoſpitalis ſeu domus ſeptem ſenum pauperum perſonarum, Rectoris Schole, ſex Scholarium & anniverſarii facta in loco Zuichem cæteris præmiſſis omnibus & ſingulis dum ſicuti permittitur per præfatum ac Dominum præpoſitum fierent & ordinarentur, una cum prænominatis teſtibus præſens fui, idcirco præſentes literas manu alterius fideliter ſcriptas, & manu ipſius Reverendi Domini Præpoſiti ſubſcriptas, ac ſigillo ſuo communitas, in majus robur & teſtimonium eorumdem præmiſſorum ſubſcripſi, & ſegnavi per eumdem Dominum Præpoſitum ad hoc expreſſe vocatus & requiſitus. *Optimum Viaticum Scientia.*

Daer op volgt het octroei by Coning Philips *gegeven tot het erigeren van boven gedagt geſtigte; gegeven binnen onſen Stadt van Madridt in onſen Coninkryke van Caſtilien in de maent van Meye in 't jaer ons Heeren duyſent vyf hondert twee en tſeventig, van onſen ryke, te weeten Spanien, Cecilien, &c. ſeventienſte, ende van Napels negentienſte, dewelke mede geſchreven in francyn was beveſtigt met des Conings groten uythangenden ſegel gedruckt in roden waſche aen een dobbelen franchynen ſteerte ende getekent:* PHLS. Op den ploye: *Geſchreven by den Coning; en getekent:* A. Demetieres. *In capite hier van ſtande:* PHLS *by der gratien Godts, Coning van Caſtilien, van Lion, van Arregon, van Napels, van beyde Cecilien, van Maillorq, van Minorq, van Sardeyne, van den Eylanden, Indien ende Vaſter Verden der Zee Oceane, Ertshartogh van Ooſtenryck, Hartoge van Burgundien, van Lothryk, van Brabant, van Limburg, van Luxemburg, van Gelderen, van Mylanen, Grave van Hausburg, van Vlaenderen, van Artois, van Burgundien, Palsgrave, ende van Henegauwen, ende van Hollandt, van Zeelandt, van Naemen, ende van Zutphen, Prince van Suave, Merck Grave des heiligen Rycks, Heere van Frieſlandt, van Salins, van' Mechlen, van de Stadt, Steden ende Landen van Utrecht, Bruſſel,* (6) *Groeningen ende Dominateur in Aſien en Africen doen te weeten &c.*

Daer

(6) Quis oppidum Bruxellenſe inter titulos Regis Hiſpaniarum deprehendit umquam? Id mittitur e Friſia.

Daer op volgde de confirmatie en approbatie in de Latynſche tale van den Biſchop van Leeuwarden met name: Cunerus, Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia Epiſcopus Leovardienſis.

Eyndelyk wierden de brieven van fondatie geconfirmeert door de brieven van decrete van de hove op de naem van Caſper van Robles, Baender Heer van Billy, Heer van Follieggard, Ghenam, Malpart &c. Riddere Stadthouder en Capitein Generael, mitsgader de Preſident en raden des Conings van Spangien geordonneert in Frieſlant doen te weeten &c. *gegeven ouder en aengehangen van Conincklyk Segel van Juſtitie gedruckt in roden waſche aen een dobbele franchynen ſtert getekent.* In kenniſſe van my. *En getr.* P. Eemskerk. *Binnen Leeuwarden* 25. *Octob.* 1576. *van eelk alles op den ſelven data zyn gegeven brieven van* Vidimus, *uyt welkers copia deſe is geexerſeert, zynde de ſelve gecollationeert den* 11. *Auguſti* 1654. *tegens de principale of franchyn geſcreven, door de Secretaris Scheerhagen.*

FINIS.

Tomi primi Partis primæ.

ERRA-

E R R A T A

TOM. I. PART. I.

Pag. 21. lin. 37. ſupertes. *l.* ſuperſtes.
— 39. — 17. Conſilii. *l.* Concilii.
— 47. — 18. ſuerit. *l.* fuerit.
— 61. — 34. lege ſic: nec non domino *Antonio de Montigny*, qui poſt fuit citatus Comes in *Hoochſtraten*, legatis Caroli Archiducis & principis Hiſpaniarum, concordatum eſt &c.
— 63. — ult. cuniculis. *l.* curriculis.
— 69. — 38. delibatum. *l.* delibutum.
— 82. — 6. ſuſcipit. *l.* ſuſcepit.
— 83. — 4. colloceur. *l.* collocetur.
ibid. — 29. vitutem. *l.* virtutem.
— 84. — 40. *Menokenii. l. Menckenii.*
— 94. — 27. omni laude carentis. Ita in edit. an. 1608. *lege:* omni labe carentis; uti eſt in edit. an. 1625.
— 96. — 3. *Ragnaldum. l. Raynaldum.*
— 100. — 13. & 14. Nulla. *l.* Nullæ.
— 109. — 4. duram ſervitutem. *l.* duram ſerviunt ſervitutem.
ibid. — 12. initos. *l.* irritos.
— 110. — 3. propre. *l.* prope.
— 115. — 6. labentem. *l.* lubentem.
— 127. — antepenult. querelus. *l.* querelas.
— 130. — 3. *Viglii* errorem ſive rem bene geſtam. *l. Viglii* ſive errorem ſive rem &c.
— 131. — ult. *Narruenſem. l. Narnienſem.*
— 133. — 13. *Alhertus. l. Albertus.*
ibid. — 23. *lege*: totam diſſimulaverit rationem quam hîc prodit, in *Vita* ſua alias longe adferens excuſationes.
ibid. — 31. indonea. *l.* inidonea.
— 134. — 6. inflamandum. *l.* inflammandum.
— 143. — 32. qui. *l.* quod.
— 146. — 4. *Joanne. l. Jeanne.*
— 152. — ult. ln. *l.* in.
— 153. — 35. incurabo. *l.* incumbo.
— 158. — 13. aliquod. *l.* aliquot.
— 160. — 42. non. *l.* eò.
ibid. — 44. liberantur. *l.* liberentur.
— 165. — 40. *Engelbertum Maſium. l. Engelbertum van Daele.* Et Vide Tom. II. part. I. pag. 350.
— 167. — penult. coujuratos. *l.* conjuratos.
— 170. — 29. *Jocobus. l. Jacobus.*
— 177. — 38. *ex. l. &.*
— 190. — 40. promoverat. *l.* promoveret,
— 315. — 17. ac in re. *l.* hac in re.

DH 403 H86 t.1 pt.1

Hoynck van Papendrecht, Cornelis Paulus
Vita Viglii ab Aytta Zuicheni ab ipso Viglio scripta

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 28 03 06 002 7